

**INTERNATIONAL
JOURNAL OF
SOCIAL
INQUIRY**

IJSI

**International Peer-Reviewed
Open Access Electronic Journal**

**Volume 17
Issue 2
August
2024**

E-ISSN: 1307-9999

<https://dergipark.org.tr/en/pub/ijsi>

INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL INQUIRY

International Peer-Reviewed Open Access Electronic Journal

Uluslararası Hakemli Açık Erişimli Elektronik Dergi

Volume 17

Cilt 17

Issue 2

Sayı 2

August 2024

Ağustos 2024

International Journal of Social Inquiry (IJSI)

Online published on behalf of the Institute of Social Sciences, Bursa Uludağ University / Türkiye

Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından çevrimiçi yayınlanmaktadır.

E-ISSN: 1307-9999

Journal homepages / web adresleri

<https://dergipark.org.tr/en/pub/ijsi>

<https://www.uludag.edu.tr/en-ijsi>

Journal email / e-posta adresi

ijsi@uludag.edu.tr

International Journal of Social Inquiry

International Peer-Reviewed Open Access Electronic Journal

Volume 17
Issue 2
August
2024

Owner on behalf of Bursa Uludağ University

Bursa Uludağ Üniversitesi Adına Sahibi

Prof. Dr. Ferudun YILMAZ, Bursa Uludağ University, Türkiye

Owner

İmtiyaz Sahibi

Prof. Dr. Sezgin KAYA, Bursa Uludağ University, Türkiye

Editor

Editör

Prof. Dr. Tolga DEMİRBAŞ, Bursa Uludağ University, Türkiye

Assistant Editor

Editör Yardımcısı

Prof. Dr. M. Ozan BAŞKOL, Bursa Uludağ University, Türkiye

Editorial Board

Yayın Kurulu

Assoc. Prof. Dr. Mustafa Berkay AYDIN, Bursa Uludağ University, Türkiye

Prof. Dr. M. Ozan BAŞKOL, Bursa Uludağ University, Türkiye

Asst. Prof. Dr. Burak Faik EMİRGİL, Bursa Uludağ University, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Murat GENÇ, University of Otago, New Zealand

Prof. Dr. Adnan GERÇEK, Bursa Uludağ University, Türkiye

Prof. Dr. Miraç Burak GÖNÜLTAŞ, Sivas Cumhuriyet University, Türkiye

Prof. Dr. Sevda GÜRSAKAL, Bursa Uludağ University, Türkiye

Prof. Dr. Erkan ÖZDEMİR, Bursa Uludağ University, Türkiye

Dr. Şafak TARTANOĞLU BENNETT, University of Greenwich, United Kingdom

Foreign Language Editor

Yabancı Dil Editörü

Asst. Prof. Dr. Elif KARA, Bursa Uludağ University, Türkiye

Publication Coordinator

Yayın Koordinatörü

Res. Asst. Ali TORUN, Bursa Uludağ University, Türkiye

Publication Period

Yayın Dönemi

Triannually (April, August, December)

Yılda Üç Sayı (Nisan, Ağustos, Aralık)

International Journal of Social Inquiry

International Peer-Reviewed Open Access Electronic Journal

Volume 17
Issue 2
August
2024

About Journal

Dergi Hakkında

International Journal of Social Inquiry (IJSI), which started publication in 2008, is an international peer-reviewed academic e-journal published triannually in April, August, and December. It aims to contribute to international literature by publishing original articles in English and Turkish in different disciplines in the field of social sciences. IJSI publishes articles that investigate social issues, particularly in the fields of economics, public finance, business and management, political science, public administration, sociology, psychology, and philosophy.

Yayın hayatına 2008 yılında başlayan International Journal of Social Inquiry, Nisan, Ağustos ve Aralık olmak üzere yılda üç sayı olarak yayımlanan uluslararası hakemli akademik bir dergidir. Online ortamda yayımlanan dergi, sosyal bilimler alanında farklı disiplinlerde üretilen İngilizce ve Türkçe özgün makaleleri yayımlayarak alana katkı sağlama amacı taşımaktadır. IJSI, sosyal olayları özellikle ekonomi, maliye, işletme ve yönetim, siyaset bilimi, kamu yönetimi, sosyoloji, psikoloji ve felsefe alanlarına dayalı olarak inceleyen makaleleri yayımlamaktadır.

Abstracting / Indexing

Endekş Bilgileri

International Journal of Social Inquiry (IJSI) is in the indexed/abstracted TUBITAK ULAKBİM Turkish Social Sciences Database, TR Dizin, Index Copernicus ICI World of Journals, EBSCOHost—Academic Search Complete, Academic Search Ultimate—SciLit, SOBIAD, Idealonline, and Academindex.

International Journal of Social Inquiry (IJSI), TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı, TR Dizin, Index Copernicus ICI World of Journals, EBSCOHost -Academic Search Complete, Academic Search Ultimate- SciLit, SOBIAD, idealonline ve Academindex tarafından taranmaktadır.

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER VERİ TABANI		
Academic Search Complete		

IJSI Editorial Office

İletişim Bilgisi

International Journal of Social Inquiry (IJSI)
Bursa Uludağ University, Institute of Social Sciences
Gorukle Campus, 16059,
Nilufer, Bursa – Türkiye
Phone: +90 224 2942420
Fax: +90 224 2942434
E-mail: ijsi@uludag.edu.tr

International Journal of Social Inquiry (IJSI)
Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Görükle Kampüsü, 16059
Nilüfer, Bursa – Türkiye
Tel: 0 224 2942420
Fax: 0 224 2942434
E-posta: ijsi@uludag.edu.tr

The opinions, thoughts, postulations, or proposals within the articles are reflections of the authors and do not, in any way, represent those of Bursa Uludağ University.

Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler eser sahiplerine aittir. Bursa Uludağ Üniversitesi sorumlu tutulamaz.

International Advisory Board *Uluslararası Danışma Kurulu*

- Prof. Dr. Oktay AHMED (SS. Cyril & Methodius University in Skopje/MK)
Prof. Dr. Mehmet Emin ALTUNDEMİR (Sakarya University/TR)
Prof. Dr. Serpil AYTAÇ (Fenerbahçe University/TR)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul University/TR)
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege University/TR)
Prof. Dr. Carole HILLENBRAND (University of Edinburg/UK)
Prof. Dr. Çiğdem İYÇİL (Mimar Sinan Fine Arts University/TR)
Prof. Dr. Eric M. JAMELSKE (University of Wisconsin-Eau Claire/USA)
Prof. Dr. Şenol KANTARCI (Akdeniz University/TR)
Prof. Dr. Faruk KARACA (Atatürk University/TR)
Prof. Dr. Ulvi KESER (Girne American University/TRNC)
Prof. Dr. Yahya MICHOT (Hartford Seminary/USA)
Prof. Dr. Irina NEVSKAYA (Goethe University/DE)
Prof. Dr. Jean A. PRATT (University of Wisconsin-Eau Claire/USA)
Prof. Dr. Firat PURTAŞ (Ankara Hacı Bayram Veli University/TR)
Prof. Dr. Intisar A. RABB (Harvard University/USA)
Prof. Dr. Martina SEIFERT (Hamburg University/DE)
Prof. Dr. Nazan SUSAM (İstanbul University/TR)
Prof. Dr. Timothy S. VAUGHAN (University of Wisconsin Eau Claire/USA)
Prof. Dr. John WALBRIDGE (Indiana University/USA)
Prof. Dr. Asım YAPICI (Çukurova University/TR)
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ (Hacettepe University/TR)
Prof. Dr. Ibrahim Mohamed ZAIN (International Islamic University/MY)
Assoc. Prof. Dr. Sevinj RUINTAN (Baku State University/AZ)
Assoc. Prof. Dr. Sinan LEVENT (Ankara University/TR)

Reviewers for This Issue

Bu Sayıda Görev Alan Hakemler

- Prof. Dr. Ahmet Ayhan (Akdeniz University/TR)
Prof. Dr. Alperen Kayserili (Ağrı İbrahim Çeçen University/TR)
Prof. Dr. Ayşe Çolpan Kavuncu Yıldız (Ankara Yıldırım Beyazıt University/TR)
Prof. Dr. Bayram Çetin (Bursa Uludağ University/TR)
Prof. Dr. Bekir Parlak (Bursa Uludağ University/TR)
Prof. Dr. Burak Miraç Gönültaş (Sivas Cumhuriyet University/TR)
Prof. Dr. Canan Fisun Abay (Ege University/TR)
Prof. Dr. Füsün Çınar Altıntaş (Bursa Uludağ University/TR)
Prof. Dr. Gülseren Şendur Atabek (Akdeniz University/TR)
Prof. Dr. Hakan Sarıçam (Sivas Cumhuriyet University/TR)
Prof. Dr. Hasan Vural (Bursa Uludağ University/TR)
Prof. Dr. Mehmet Ali Eryurt (Hacettepe University/TR)
Prof. Dr. Mustafa Kemal Öktem (Hacettepe University/TR)
Prof. Dr. Mustafa Kocaoğlu (Necmettin Erbakan University/TR)
Prof. Dr. Neylan Ziyalar (İstanbul University-Cerrahpaşa/TR)
Prof. Dr. Temmuz Gönç Şavran (Anadolu University/TR)
Prof. Dr. Veysel Bozkurt (İstanbul University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Alper Bilgili (Çanakkale Onsekiz Mart University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Ayhan Erbay (İstanbul Kültür University-Cerrahpaşa/TR)
Assoc. Prof. Dr. Bahar Kayıhan (Ankara Hacı Bayram Veli University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Banu Cingöz Ulu (Middle East Technical University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Barış Demirel (Kırıkkale University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Beyza Erkoç (Karamanoğlu Mehmetbey University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Elvettin Akman (Süleyman Demirel University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Emine Şahin (Gaziantep University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Ertuğrul Çavdar (Kastamonu University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Faruk Mike (Osmaniye Korkut Ata University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Fatih Altun (Bandırma Onyedi Eylül University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Güldane Mirioğlu Kavuk (Balıkesir University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Kadriye Burcu Öngen Bilir (Bursa Technical University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Başçılar (Necmettin Erbakan University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Çetin (Dokuz Eylül University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Meral Öztürk (Sivas Cumhuriyet University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Meryem Filiz Baştürk (Bursa Uludağ University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Nilüfer Alkan Günay (Bursa Uludağ University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Selim Tüzüntürk (Bursa Uludağ University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Selver Yıldız Bağdoğan (Bursa Uludağ University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Şenol Baştürk (Bursa Uludağ University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Zeynep Hiçdurmaz (Kütahya Dumlupınar University/TR)
Assoc. Prof. Dr. Zeynep Yelda Kadioğlu (Marmara University/TR)
Asst. Prof. Dr. Ahmet Kardaşlar (Osmaniye Korkut Ata University/TR)

Reviewers for This Issue (continued)

Bu Sayıda Görev Alan Hakemler (devamı)

- Asst. Prof. Dr. Ali İlhan (Tekirdağ Namık Kemal University/TR)
Asst. Prof. Dr. Neva Doğan (Gümüşhane University/TR)
Asst. Prof. Dr. Nevşet Gül Çanakçıoğlu (Özyegin University/TR)
Asst. Prof. Dr. Pelin Karakuş Akalın (Eastern Mediterranean University/TRNC)
Asst. Prof. Dr. Tolga Kabaş (Çukurova University/TR)
Asst. Prof. Dr. Vedat Avcı (Bingöl University/TR)

*Thank you for your contribution to increasing the scientific quality of our journal.
Dergimizin bilimsel kalitesinin artmasına olan katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.*

Table of Contents

Page

- 1 *Research Article*
Unravelling the Nexus: Cyberbullying, Sleep Quality, and Sleep-Related Impairments on Digital Platforms Among Young Adults 177–195
Bahaddin Demirdiş, Semra Demirdiş
- 2 *Research Article*
Approaching Huxley’s Prognosis: The Subjugation of Science to Propaganda 197–214
Henrieta Krupa
- 3 *Research Article*
Unpacking the Discursive Construction of Heirloom Seeds: Discourses, Contests, Connections 215–231
Müzeyyen Pandır, Maral Erol
- 4 *Research Article*
Green Credits: A Bibliometric Analysis of Publications in the Web of Science 233–252
Fergül Özgün
- 5 *Research Article*
İngiltere Premier Lig Futbol Kulüplerinin Sosyal Değişim Uygulamalarının Spor ve Sosyal Hizmet Perspektifinde İncelenmesi 253–279
Examining the Social Change Practices of English Premier League Football Clubs from the Perspective of Sports and Social Work
Furkan Arı, Gökhan Boduroğlu
- 6 *Research Article*
Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Sermaye ve Eğitim Beklentilerini Karşılama Durumunun İncelenmesi 281–303
Examining Social Capital and Meeting Educational Expectations in University Students
Ejder Çelik, Emine Babaoğlan, Esra Gedik
- 7 *Research Article*
Kelime Çağrışım Testi ve Bilişsel Haritalama Tekniğinin Görgül Bir Çalışma Üzerinden İncelenmesi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Zeve Kampüsü 305–327
Investigation of Word Association Test and Cognitive Mapping Technique Through an Empirical Study: Van Yüzüncü Yıl University Zeve Campus
Mehmet Karasu

Table of Contents (*continued*)

Page

8	<i>Research Article</i> Karmaşık Sorunlarla Mücadelede Yerel Diplomasi Faaliyetleri: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği City Diplomacy Activities in Dealing With Wicked Problems: The Case of Kocaeli Metropolitan Municipality Kübra Özdemir, Suna Ersavaş Kavanoz	329–358
9	<i>Research Article</i> Teknolojik Gelişim Ekseninde Dijitalleşen Danslar: “Hit the Road Jack” Etkileşimli (İnteraktif) Dans Performansının Analizi Digitalized Dances on the Axis of Technological Development: Anaylsis of “Hit the Road Jack” Interactive Dance Performance Gül Kaplan Ekemen, İlknur Aydoğdu Karaaslan	359–382
10	<i>Research Article</i> Türkiye’ye Yönelik Göçlerde Balkan Ülkelerinin Yeri ve Türkiye’deki Balkan Doğumlu Nüfusun Mekânsal Dağılışı The Position of Balkan Countries in Migrations to Türkiye and the Spatial Distribution of the Balkan-Born Population in Türkiye İbrahim Eşim, Serhat Zaman	383–405
11	<i>Review Article</i> Entegrasyon Paradoksunun Tanıtımı ve Çeşitli Sosyal Psikoloji Perspektiflerinden Bir Derlemesi An Overview of the Integration Paradox and Insights from Different Social Psychology Perspectives Zafer Özkan	407–424
12	<i>Review Article</i> Ethnomethodological Evaluation of the COVID-19 Process Coşkun Sağlık	425–448

RESEARCH ARTICLE

<https://doi.org/10.37093/ijsi.1460112>

Unravelling the Nexus: Cyberbullying, Sleep Quality, and Sleep-Related Impairments on Digital Platforms Among Young Adults

Bahaddin Demirdiş*

Semra Demirdiş**

Abstract

Cyberbullying presents a significant mental health concern on a national scale, particularly among young adults who are native to the digital world. This study explores the intricate dynamics between cyberbullying encounters, sleep quality, and sleep-related impairments among individuals aged 18 to 25. Considering the prevalence of cyberbullying and its negative effects, understanding its nuanced impacts on sleep health becomes imperative. This study used a cross-sectional design with a convenience sample of 105 participants, and quantitative methods were used for data analysis. Logistic regression, multivariate tests, correlation analysis, and moderated mediation analysis were employed to unravel the complex interplay between cyberbullying, demographic factors, and sleep outcomes. Gender and education level were found to be significant predictors of cyberbullying incidents, revealing demographic disparities in victimization. Additionally, sleep quality played a vital role as a mediator in the association between cyberbullying and sleep-related impairments, highlighting the interconnected nature of these variables. Various forms of cyberbullying showed nuanced impacts on both sleep quality and associated impairments, emphasizing the importance of personalized interventions. These results underscore the importance of holistic strategies that incorporate demographic factors and sleep-focused interventions to protect the health and well-being of individuals impacted by cyberbullying.

Keywords: Cyberbullying, sleep quality, sleep-related impairments, young adults

Cite this article: Demirdiş, B., & Demirdiş, S. (2024). Unravelling the nexus: Cyberbullying, sleep quality, and sleep-related impairments on digital platforms among young adults. *International Journal of Social Inquiry*, 17(2), 177–195. <https://doi.org/10.37093/ijsi.1460112>

* Asst. Prof. Dr., Cankiri Karatekin University, Cankiri, Türkiye (Corresponding Author).

Email: bahaddindemirdis@karatekin.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5843-5072>

** Asst. Prof. Dr., Cankiri Karatekin University, Cankiri, Türkiye.

Email: semrademirdis@karatekin.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1929-614X>

Article Information

Received 27 March 2024; Revised 06 May 2024; Accepted 14 May 2024; Available online 30 August 2024

This is an open access article under the [Creative Commons Attribution-NonCommercial Licence](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).
© 2024 The Authors. Published by Institute of Social Sciences on behalf of Bursa Uludağ University

1. Introduction

Since the advent of the Internet, people have increasingly used web platforms to share their ideas and communicate with others. Social media sites (SNS), such as Facebook, X (formerly Twitter), and Instagram, provide a platform for people to create their own content, like pictures and videos, and share it with others (Taprial & Kanwar, 2012). Users also respond to others' posts and join online discussions through SNS. Social media provides an online environment not only for individuals but also for communities and organisations to interact with each other through text messages and media files. Social network sites are the most popular online platforms specifically used by young people (Singh et al., 2020). The total number of global social media users has increased by nearly 30 percent since the beginning of the pandemic, reaching over 1 billion new users in the last 3 years (Kemp, 2023). Social media usage is generally skewed towards the younger demographic (Wong & Bottorff, 2023). In a study conducted by Kemp (2024) examining the 16–64 age group, it was found that individuals aged 16–24 spent more daily time using social media compared to those in other age groups. The use of technology and social media by young people in Türkiye is also increasing rapidly. According to research conducted by the Radio and Television Supreme Council (RTUK), the time spent on the internet by young people between the ages of 15 and 21 is 4 hours and 37 minutes in Türkiye (RTUK, 2022). Research results showed that the time young people spend on the internet is approximately three times more than the time they spend watching television. The results also demonstrated that 94.8% of young people who use the internet also follow social media sites (RTUK, 2022). It highlights that social interaction over new media technologies, or simply SNS, plays a significant role in many young people's lives.

Social media sites can be useful and attractive, especially for young people. However, users can also encounter problems when using these sites. For instance, misuse of these platforms may result in negative consequences, such as cyberbullying (Ali et al., 2018). Unfortunately, cyberbullying has become a common and accepted behavior among young people (Li, 2010). Bullying can be categorized into two types: traditional bullying and cyberbullying. Traditional bullying typically occurs at school or after school, allowing victims to potentially avoid it (Cagirkan & Bilek, 2021). On the contrary, cyberbullying can occur at any place and moment, rendering it challenging for victims to evade (Cagirkan & Bilek, 2021). Cyberbullying is a term generally used to describe the act of harming someone else using media and communication technologies (Peter & Petermann, 2018). Such behavior may include harassing messages sent via text message or the Internet, derogatory comments or images sent via social networking sites, or electronic threats (Willard, 2007; Hinduja & Patchin, 2014). Cyberbullying differs from traditional bullying in that it preserves words and images in a more permanent way yet lacks supervision (Nixon, 2014). Additionally, it is unique in reaching an unlimited audience over time and space. Perpetrators of cyberbullying may not fully grasp the consequences of their actions since they cannot see the faces of their targets (Nixon, 2014), reducing feelings of personal responsibility (Slonje & Smith, 2008).

Cyberbullying has emerged as a significant concern in contemporary society, particularly due to its adverse effects on the mental well-being of young adults. With the widespread

adoption of information and communication technologies, cyberbullying is negatively impacting many young people, both at home and at school (Francisco et al., 2015). Considered a critical public health problem, cyberbullying leads to serious health issues such as depression, anxiety, and suicidality among young individuals (Kwan et al., 2020). Consequently, research on cyberbullying and its consequences for young people has rapidly increased. For instance, a study conducted by Låftman et al. (2013) concluded that Swedish youth who experienced cyberbullying were more likely to suffer from stomach aches, headaches, sleep disturbances, and loss of appetite compared to their non-bullied peers. Additionally, Bonanno and Hymel (2013) demonstrated that cyberbullying was associated with depressive symptoms and suicidal ideation among Canadian young people. Another study focused on Turkish college students revealed that those engaged in cyberbullying experienced symptoms such as anxiety disorders, anger, and concentration problems in schoolwork (Dursun et al., 2020). Previous studies have also highlighted the negative impact of cyberbullying on young adults' sleep quality in various countries, including Canada, Finland, the U.S., and Türkiye (e.g., Nagata et al., 2023; Sampasa-Kanyinga et al., 2022; Ildırım et al., 2017).

2. Cyberbullying: Definitions and Characteristics

Bullying is generally defined as aggressive, intentional actions or behaviors carried out repeatedly over time by a person or group against a victim who is unable to defend themselves (Olweus, 1993). The main forms of bullying can be categorized as "traditional" bullying, including verbal and physical actions where the perpetrator has a direct effect, and rumor spreading, where the perpetrator has an indirect effect (Smith et al., 2008). On the other hand, cyberbullying is a term that has emerged with the digital age and has become a reality of it (Ovejero et al., 2016; Langos, 2012). Although the definition of cyberbullying is similar to traditional bullying, it evolves in many forms, making it difficult to define precisely (Langos, 2012). However, there are some general definitions used to explain this phenomenon. For example, Kowalski et al. (2012) defined cyberbullying as a deliberate and repeated attack in an electronic medium, citing examples such as instant messages, email, blogs, and text messages, against individuals who cannot defend themselves. This definition highlights that while traditional bullying and cyberbullying may share similarities, the use of communication media technologies is crucial in understanding the nature of cyberbullying (Menesini & Nocentini, 2009).

In a similar vein, many researchers have applied traditional bullying characteristics such as repetition, power imbalance, and intent to harm cyberbullying (Alipan et al., 2015). A commonly used definition that combines these three features points out that cyberbullying is: "an aggressive intentional act carried out by a group or individual, using electronic forms of contact, repeatedly and over time against a victim who cannot easily defend him or herself" (Smith et al., 2008, p. 376). These definitions show that most researchers accept that cyberbullying refers to the use of information and communication technologies to bully others. However, it is unclear whether these three features have the same meaning in traditional bullying and cyberbullying actions (Alipan et al., 2015). For example, in terms of repetition, inappropriate photo-taking behavior may occur once, but uploading it to show others via the

Internet could be considered as repetition (Slonje & Smith, 2008). Moreover, in the online context, instead of physical force, some characterize power imbalance as an inconsistency in technological skill, while others argue that this is not a valid characteristic of cyberbullying (Langos, 2012). Additionally, intent to harm is difficult to detect because non-verbal cues like tone of voice and body language in emails, chats, and text messages are absent and can easily be misinterpreted. This may also prevent individuals from realizing that they are actually harming another person (Vandebosch & Van Cleemput, 2009). Therefore, researchers need to break down the definition of cyberbullying into each of these key features. This approach can be useful in representing the perceptions and interpretations of individuals who engage or have the potential to engage in cyberbullying behaviors (Alipan et al., 2015).

Cyberbullying can occur through various mediums such as text messages, email, online gaming, and social media sites, including Instagram, Twitter, and Snapchat (Whittaker & Kowalski, 2015). Launched in 2011, Snapchat is an online platform that allows users to send text, images, and videos for a set period before the content becomes permanently inaccessible (Vaterlaus et al., 2016). Instagram, another social media platform launched in 2011, is particularly popular for sharing photos and videos, boasting over 2 billion users (Hu et al., 2014). In literature, studies focusing on cyberbullying have demonstrated that cyberbullies try to manipulate, humiliate, harass, tease, and intimidate the targeted person in various ways (Beran & Li, 2007; Smith et al., 2008). According to Chisholm (2014), the types of bullying can be listed as follows: Firstly, "flaming" entails a hostile and argumentative style of online communication, predominantly observed in interactions among men. Additionally, "spreading" involves disseminating derogatory insults, threats, or humiliating messages/images to both the targeted individual and the wider online community. "Online slamming" refers to the participation of bystanders in online harassment. Furthermore, cyberbullies may engage in impersonation, posting cruel messages, rumors, and threats through social network profiles, or creating fake pages to ostracize individuals, a behavior known as "relational aggression". Moreover, "shock trolling" entails posting offensive messages or posts in online communities to provoke a reaction by deliberately annoying, angering, or humiliating individuals. "Sexting" involves the dissemination of embarrassing or sexually suggestive images. Finally, cyberbullies may engage in "stalking," where individuals are threatened with violence after being targeted and monitored online.

The impact of demographic factors on cyberbullying remains a subject of noteworthy interest and investigation. Understanding how variables such as age, gender, and education level relate to cyberbullying behaviors can provide valuable insights into its prevalence and dynamics. Firstly, gender emerges as a crucial demographic variable influencing cyberbullying experiences. Research indicates that females are more likely to be victims of cyberbullying, while males tend to engage more in cyberbullying behaviors (Martínez-Pecino & Durán, 2016; Sari & Andriani, 2022). Additionally, age plays a significant role, with younger individuals experiencing higher rates of cyberbullying compared to their older counterparts (Balakrishnan, 2015). Furthermore, specific demographic factors, such as qualification, may also influence engagement in cyberbullying behavior (Sari & Andriani, 2022).

3. The Impact of Cyberbullying on Mental Health

The impacts of cyberbullying can parallel those of traditional bullying but often prove to be more harmful and longer-lasting (Hanewald, 2009). Cyberbullying can manifest in various negative behavioral and psychological consequences for individuals (Smokowski & Kopasz, 2005; Smith et al., 2008), with youth being particularly vulnerable to its effects (Kowalski et al., 2014). Studies exploring the connection between cyberbullying and mental health reveal that 60% of children and adolescents with pre-existing mental health issues were subjected to online bullying within the past year (Hinduja & Patchin, 2019). Research findings from various countries shed light on the prevalence and consequences of cyberbullying (Katzer et al., 2009; Wigderson & Lynch, 2013; Wong et al., 2014; Cagirkan & Bilek, 2021). Current evidence underscores cyberbullying as a significant threat to the health and well-being of youths, manifesting psychologically (e.g., anxiety, depression, anguish, suicidal thoughts), physically (e.g., headaches, sleep disorders, skin problems, eating disorders), and psychosocially (e.g., loneliness, exclusion, and isolation) (Azami & Taremian, 2020; Yang, 2021; Wang et al., 2022).

Cyberbullying is recognized as a significant stressor, with research showing that a substantial portion of cyberbullying victims experience symptoms of stress (Finkelhor et al., 2000). Furthermore, studies have reported increased trauma symptoms among individuals who have been harassed online (Shi et al., 2018). Also, findings from the Second Youth Internet Safety Survey (Ybarra et al., 2006) revealed that a significant percentage of cyberbullying victims reported emotional distress, including extreme sadness, due to online harassment (Ybarra et al., 2006). Additionally, teenagers targeted by cyberbullying often experience heightened feelings of shame, fear, hurt, and self-blame following the incident (Price & Dalglish, 2010).

Moreover, cyber victimization can lead to deterioration in youths' relationships, with victims reporting feeling more isolated from their parents and friends and experiencing increased feelings of helplessness and isolation (Wang et al., 2009). It is not surprising that cyberbullying victims could face challenges in forming friendships, experience peer relationship problems, and demonstrate lower school engagement (Brighi et al., 2012). Additionally, cyberbullying victimization has been linked to an increased risk of depressive behaviors and suicidal tendencies (van Geel et al., 2014). Research suggests that both cyberbullying targets and perpetrators are more likely to consider and attempt suicide compared to their peers with no cyberbullying experience (Hinduja & Patchin, 2010).

Furthermore, victims and perpetrators of cyberbullying may also experience physical health problems, including sleep disturbances, loss of appetite, headaches, and skin problems (Kowalski & Limber, 2013). For instance, a study by Hellström et al. (2017) found a positive association between experiencing cyberbullying and increased physical health problems, such as sleep difficulties, stomach aches, headaches, and loss of appetite, among Swedish teenagers. Particularly for victims, dwelling on victimization or its impacts before bedtime may exacerbate fears of future victimization, leading to sleep disturbances and insomnia (Donoghue & Meltzer, 2018). Nonetheless, the impacts suffered by victims of cyberbullying may vary depending on situational factors, such as the availability of anonymity or the presence of bystanders. For instance, victims may experience heightened anxiety when they are unable to identify their tormentor, fearing that anyone could be the perpetrator (Ovejero et al., 2016).

4. Cyberbullying and Sleep Quality: Exploring Relationships

Cyberbullying experiences have been consistently linked to poor sleep quality and sleep-related impairments among young adults (Sarabadani & Morovati, 2022; Kwon et al., 2020). The impact of cyberbullying on sleep quality is moderated by demographic variables such as gender and age, with females and younger individuals exhibiting a higher susceptibility to sleep-related issues (Schodt et al., 2021; Brown et al., 2022). Moreover, social media use has been identified as a significant moderator in this relationship, highlighting the need to consider technological factors (Schodt et al., 2021). These variables shape individuals' susceptibility to cyberbullying and their subsequent responses, highlighting the importance of considering diverse demographic backgrounds in understanding this phenomenon.

Previous studies have explored the impact of bullying on sleep quality, but limited research has investigated the association between distinct forms of bullying and sleep quality (van Geel et al., 2016). Therefore, it is imperative to investigate how various types of bullying relate to sleep quality among children and adolescents. Mang et al. (2023) uncovered that different forms of bullying exerted diverse effects on sleep quality. Verbal bullying had the most significant negative effect on sleep quality, followed by social bullying, physical bullying, and cyberbullying. This pattern may be attributed to the prevalence of verbal bullying, which outweighed cyberbullying in this demographic. Another plausible rationale for the heightened impact of verbal bullying is its pervasive and enduring nature, potentially inflicting long-term damage to victims' self-esteem and mental well-being. Additionally, individuals subjected to cyberbullying frequently perceive a greater degree of control over the situation compared to victims of conventional forms of bullying (Ortega et al., 2009).

The relationship between cyberbullying experiences, sleep quality, types of cyberbullying, and demographic factors among young adults has been extensively explored in recent literature, shedding light on the complex interplay between individual characteristics and cyberbullying behaviors. Kircaburun and Tosuntaş (2018) investigated the associations between cyberbullying perpetration and various factors, including gender, personality traits, chronotype, and sleep quality, among university students in Türkiye. Their results suggested that both chronotype and sleep quality played significant roles in predicting cyberbullying perpetration. Evening-type students presented higher cyberbullying scores compared to those classified as neither-type or morning-type. Furthermore, increased cyberbullying perpetration was linked with poorer sleep quality, males, higher extraversion, higher neuroticism, and lower conscientiousness. Similarly, Liu et al. (2021) examined the bidirectional association between cyberbullying perpetration, sleep quality, and emotional distress among Chinese junior high school students, revealing significant relationships over time between cyberbullying perpetration and sleep quality, as well as between sleep quality and emotional distress. These studies highlight the intricate connections between demographic factors such as gender and personality traits, and cyberbullying perpetration and sleep quality among young adults.

Furthermore, studies have explored the impact of cyber victimization on mental health outcomes, particularly depressive symptoms, and suicidal ideation, emphasizing the mediating role of sleep quality. Kwon et al. (2020) investigated the relationship between cyber victimization, sleep quality, and depressive symptoms among adolescents, uncovering a

significant indirect effect of poor sleep quality on the connection between cyber victimization and depressive symptoms. Transitioning to broader aspects of social media use, Viner et al. (2019) investigated the frequency of social media use and its impact on mental health outcomes, finding that very frequent social media use was associated with increased psychological distress and lower wellbeing, particularly among females. The study also identified cyberbullying, sleep adequacy, and physical activity as mediating factors in the relationship between social media use and mental health outcomes. Adding to this discourse, Zou et al. (2023) investigated the correlation between various types of bullying victimization and suicidal ideation among female students, uncovering notable mediating effects of rumination and insomnia. These findings underscore the complex nature of the relationship between cyberbullying, sleep quality, and mental health outcomes (particularly sleep-related impairments), highlighting the need for comprehensive interventions addressing individual characteristics, types of cyberbullying, and sleep habits to mitigate the adverse effects of cyberbullying among young adults.

In conclusion, the research setting surrounding cyberbullying, sleep quality, and demographic factors among young adults reveals a complex connection with significant implications for intervention strategies and support mechanisms. While previous studies have consistently linked cyberbullying experiences to poor sleep quality and sleep-related impairments, limited research has investigated the nuanced associations between distinct forms of bullying and sleep quality. Furthermore, demographic factors such as gender and personality traits play a crucial role in shaping individuals' susceptibility to cyberbullying perpetration and their subsequent responses. Studies have also highlighted the mediating role of sleep quality in the relationship between cyber victimization and mental health outcomes, underscoring the need for comprehensive interventions addressing individual characteristics and types of cyberbullying to mitigate the adverse effects of cyberbullying among young adults. Moving forward, further research into the complex relationship between these variables is essential to inform targeted interventions and support mechanisms aimed at promoting the well-being of persons affected by cyberbullying.

The current study aims to examine the interplay between cyberbullying experiences, sleep quality and sleep-related impairments among young adults. Specifically, researchers seek to investigate how variables such as gender, age, and education level are associated with the occurrence of cyberbullying incidents. Additionally, the study aims to explore the relationships between cyberbullying experiences, sleep quality, and sleep-related impairments while considering the moderating effects of cyberbullying types. Through comprehensive analyses of these relationships, the researchers aim to contribute to a better understanding of the complex dynamics surrounding cyberbullying and its impact on the sleep health of young adults.

Research questions are:

1. How do demographic factors such as gender, age, and education level relate to the experience of cyberbullying among young adults?
2. What is the relationship between cyberbullying experiences, sleep quality, and sleep-related impairments among young adults, and how are these relationships moderated by types of cyberbullying?

5. Method

5.1 Study Design and Participants

The current study enrolled 125 participants through convenience sampling, targeting young adults aged 18 to 25. Participants were required to confirm their age before accessing the survey, which was administered via Google Forms. Demographic data were collected at the outset of the survey, revealing a female (77.1%) sample, with males comprising 22.9%. The age distribution ranged from 19 to 25 years, with 23 being the most frequently stated age and 19 the least. Moreover, it is noteworthy that 20 participants were excluded from the study due to pre-existing health conditions that could theoretically impact their sleep quality. Employing a cross-sectional design, all data were collected at a single time point through the survey. Quantitative methods were applied, with participants completing a questionnaire addressing cyberbullying, sleep quality, and sleep-related impairments. The study employed moderated mediation analysis to explore the relationship between cyberbullying experiences, sleep quality, sleep-related impairments, types of cyberbullying and demographic variables. Analytical techniques included logistic regression, multivariate tests, tests of between-subjects effects, correlation analysis, and moderated mediation analysis. Logistic regression aimed to predict cyberbullying experiences based on gender, age, and education level, with the model including all variables significantly predicting cyberbullying experiences. Multivariate tests demonstrated significant effects across dependent variables concerning gender and education. Tests of between-subjects effects further examined the influence of gender and education on cyberbullying experiences. Correlation analysis revealed associations between cyberbullying experiences, demographic factors, and sleep-related impairments. Moderated mediation analysis indicated that gender, education level, types of cyberbullying moderate the relationship between cyberbullying and sleep-related impairments. These findings highlight the complexity of cyberbullying experiences and underscore the importance of considering demographic factors and sleep-related outcomes in interventions targeting cyberbullying's adverse effects on well-being.

5.2 Measures

In this study, data were gathered through the administration of a questionnaire. Participants provided demographic information, including their age, gender, and education level. The questionnaire comprised three scales: the first scale assessed cyberbullying experiences (Cyberbullying Scale [CBS]), the second scale evaluated Sleep Quality (SQ), and the final scale measured Sleep-Related Impairments (SRI). To address potential language barriers, the questionnaire was translated into Turkish through a committee approach involving bilingual professionals at Cankiri Karatekin University.

Cyberbullying victimization was measured using a revised version of the Cyberbullying Scale, comprising 12 items, developed by Stewart et al. (2014). The scale evaluates cyberbullying experiences over the past two weeks, with the initial two items focusing on types of cyber victimization and perpetration, including email, text messages, and social media platforms. The remaining 10 items present various scenarios of cyberbullying, prompting

participants to indicate their frequency of exposure on a five-point Likert scale ranging from *never* to *always*. Scores for items 3 through 12 were summed to calculate a total Cyberbullying Scale score, ranging from 10 to 50, where lower scores indicate minimal cyberbullying experiences and higher scores signify more frequent victimization. The selection of this tool was based on its established psychometric properties, evidenced by a Cronbach's α of .94 in the original study (Stewart et al., 2014). The internal consistency of the Turkish version was confirmed with a Cronbach's α of .98 for the study sample.

The short form Sleep Quality and Sleep-Related Impairment scales were meticulously developed through a comprehensive methodology, incorporating literature reviews, qualitative item review, focus groups, cognitive interviewing, and psychometric testing by Yu et al. (2012). To enhance self-reporting on sleep-wake function in adults, PROMIS sleep disturbance and sleep-related impairment item banks were established. According to PROMIS, sleep is characterized as a cyclical state of reduced consciousness and limited interaction with the surroundings, while wakefulness involves active participation with the environment (Buysse et al., 2010). In this study, the adult 8-item PROMIS Sleep Disturbance scale was utilized to gauge self-reported perceptions of sleep quality, depth, and restoration over the past two weeks. This encompasses perceived challenges in falling and staying asleep, along with sleep satisfaction. Additionally, PROMIS Sleep-Related Impairment Scale assessed self-reported alertness, sleepiness, tiredness, and functional impairments associated with sleep problems during waking hours within the past two weeks. Total scores for items were aggregated to derive Sleep Quality and Sleep-Related Impairment scores. Sleep Quality scores range from 0 to 40, with lower scores indicating lesser sleep disturbance and high sleep quality, while Sleep-Related Impairment scores range from 0 to 35, with lower scores indicating less sleep-related impairment. Internal consistency for the Turkish version of the Sleep Quality Scale was confirmed with a Cronbach's α of .82 for the study sample, while for the Sleep-Related Impairment questionnaire, it was .93.

5.3 Data Collection Procedures and Ethical Consideration

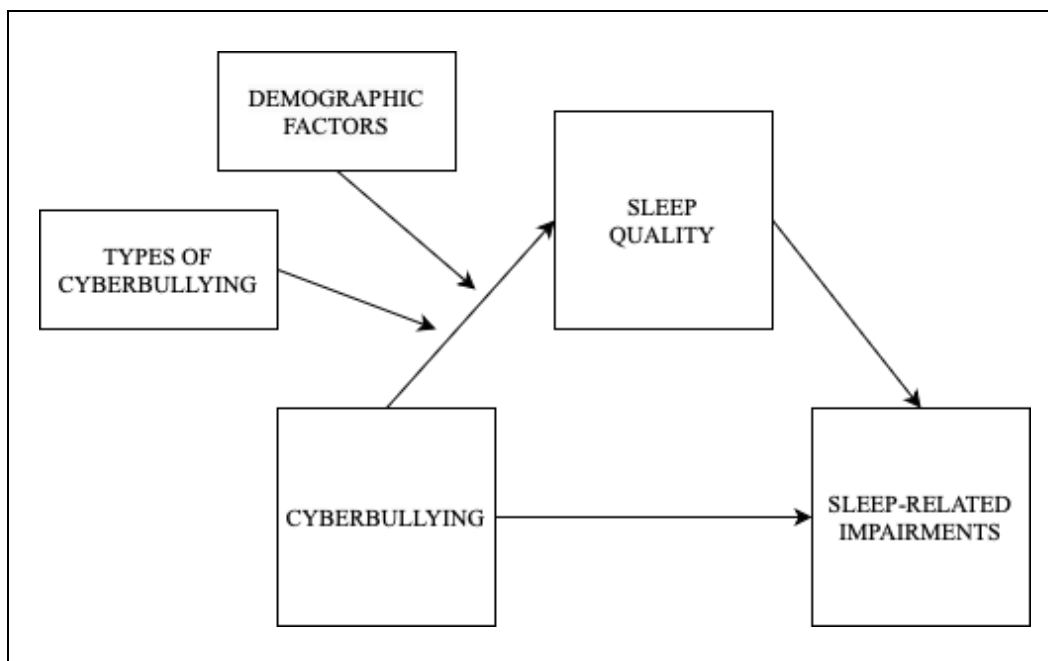
The study started following approval from the Ethics Committee at Cankiri Karatekin University (December 20, 2023/No. 37). Data collection was conducted through an online survey distributed via various social media platforms, including X, Instagram, and WhatsApp, during January 2024. Upon clicking the survey link, participants were presented with an information sheet detailing the study's purpose, the researcher's contact information, and participation requirements. Then, participants were directed to a consent form where they confirmed their age (between 18 and 25), understanding of the provided information, and voluntary agreement to participate by ticking checkboxes. The initial section of the survey consisted of demographic questions regarding age, gender, and education level, which participants were required to complete before proceeding.

5.4 Data Analysis

Data analysis was performed using SPSS, with mediation models examined through the PROCESS macro (Hayes, 2017). Initially, logistic regression was used to predict cyberbullying experiences based on demographic factors and types of cyberbullying. Subsequent multivariate tests explored the effects of gender, education, and age across dependent variables, highlighting the significant impacts of gender and education on cyberbullying experiences. Additional tests of between-subjects effects corroborated the significant influence of gender and education on cyberbullying manifestations. Correlation analysis unveiled notable associations between cyberbullying experiences, demographic factors, and sleep-related impairments, particularly investigating the correlation between cyberbullying and diminished sleep quality. Moderated mediation analysis further explored whether demographic factors and types of cyberbullying moderated the relationship between cyberbullying and sleep-related impairments or not, emphasizing the intricate nature of these connections (see Figure 1). These analyses aimed to investigate the multifaceted aspects of cyberbullying experiences and emphasize the importance of considering demographic factors and sleep-related impairments in interventions aimed at mitigating the adverse effects of cyberbullying on overall well-being.

Figure 1

Model of Moderated Mediation Analysis

6. Results

Descriptive statistics were conducted to analyse both the continuous and categorical variables in this study. The Table 1 provides a summary of participant characteristics in the study. It includes data on gender, age, cyberbullying experience, and education level.

Table 1

Descriptive Statistics for Demographic Variables

Variables	<i>n</i>	%
Gender		
Female	81	77.1
Male	24	22.9
Age		
19	2	1.9
20	5	4.8
21	6	5.7
22	17	16.2
23	31	29.5
24	25	23.8
25	19	18.1
Cyberbullying Experience		
Yes	40	38.1
No	65	61.9
Education		
High School	16	15.2
Bachelor's degree	81	77.1
Master's degree	8	7.6
Platform		
Online Games	7	6.7
Forums, Blogs	2	1.9
Youtube	1	1
Text Messages	6	5.7
X (Twitter)	7	6.7
Facebook	2	1.9
Instagram	11	10.5
Snapchat	3	2.9
Tiktok	1	1.0
None	65	61.9
Types of Cyberbullying		
Flaming	11	10.5
Online Slamming	13	12.4
Relational Aggression	1	1
Sexting	4	3.8
Spreading derogatory content	6	5.7
Other types (cheating, rapping, emoji)	5	4.8
None	65	61.9

Note. *N* = 105. Participants were on average 23.1 years old (*SD* = 1.45).

The logistic regression analysis aimed to predict cyberbullying experiences based on gender, age, and level of education. Individually, none of these variables showed statistical significance in predicting cyberbullying experiences. Gender ($\chi^2 = 3.407$, *df* = 1, *p* = .065), age ($\chi^2 = 2.438$, *df* = 1, *p* = .118), and education level ($\chi^2 = 8.763$, *df* = 1, *p* = .003) did not demonstrate a significant relationship with cyberbullying experiences. However, when all

variables were considered together, the omnibus test yielded a significant result ($\chi^2 = 11.191$, $df = 3$, $p = .011$), indicating that the model with all included variables significantly predicted cyberbullying experiences. As a result, while gender, age, and education level did not individually contribute significantly to predicting cyberbullying experiences, the inclusion of all these variables in the model resulted in a significant prediction. This underscores the importance of considering multiple factors simultaneously in understanding and addressing cyberbullying among young adults. The multivariate tests were conducted to examine the effects across dependent variables (cyberbullying, sleep quality and sleep-related impairments) concerning independent variables (gender, education, and age). The overall multivariate test for the intercept was highly significant, Pillai's Trace: $F(5, 92) = 41.012$, $p < .001$, indicating that the model including all independent variables significantly predicted the combination of dependent variables.

The tests of between-subjects effects indicated significant main effects for some independent variables across the dependent variables. Specifically, gender had a significant effect on the total cyberbullying scale score, $F(1, 96) = 5.118$, $p = .026$, and types of cyberbullying, $F(1, 96) = 5.314$, $p = .023$, while education had significant effects on the total Cyberbullying Scale score, $F(1, 96) = 8.563$, $p = .004$, and types of cyberbullying, $F(1, 96) = 10.071$, $p = .002$. Age did not show significant effects on any of the dependent variables. Overall, the results suggest that gender and education level play significant roles in predicting cyberbullying experiences and its various forms, while age does not seem to have a significant impact in this context. These findings provide valuable insights into the factors associated with cyberbullying and its manifestations.

The correlation analysis conducted in this study unveiled several noteworthy findings regarding the relationships among the variables under investigation. Firstly, concerning demographic characteristics, there was a significant negative correlation between gender and the total score of Cyberbullying Scale ($r = -0.250$, $p < 0.05$), suggesting that individuals identifying as male tended to have lower levels of cyberbullying incidents. The correlation analysis revealed significant associations between total Cyberbullying Scale score, total Sleep Quality score, and total Sleep-Related Impairment score. There was a positive correlation between total Cyberbullying scale score and Sleep Quality score ($r = 0.244$, $p < 0.05$), indicating more sleep disturbance among individuals who experienced cyberbullying, more frequently. Moreover, significant correlations were found between education level and both Cyberbullying Scale score ($r = 0.305$, $p < 0.01$) and Sleep-Related Impairment score ($r = -0.366$, $p < 0.01$), suggesting that individuals with higher levels of education may be more prone to cyberbullying but less likely to experience sleep-related impairments.

A multiple mediation analysis was conducted to investigate the indirect effects of cyberbullying experiences on sleep-related impairments through sleep quality. The results revealed a significant indirect effect of cyberbullying experiences on sleep-related impairments through sleep quality, with a bootstrapped indirect effect estimate of -0.1725 (BootSE = 0.0433, 95% CI $[-0.2696, -0.0980]$), indicating that higher levels of cyberbullying experiences were associated with poor sleep quality (greater sleep disturbance), which in turn predicted increased sleep-related impairments. Additionally, the direct effect of cyberbullying

experiences on sleep-related impairments was not statistically significant (Effect = -0.0665 , $SE = 0.0577$, $t = -1.1525$, $p = .2518$).

Furthermore, the regression analyses indicated that cyberbullying experiences significantly predicted sleep quality, $R^2 = .2154$, $F(1, 103) = 28.2852$, $p < .001$, with a coefficient of -0.2526 ($SE = 0.0475$, $t = -5.3184$, $p < .001$). However, cyberbullying experiences did not significantly predict sleep-related impairments, $R^2 = .3832$, $F(2, 102) = 31.6852$, $p < .001$, with a coefficient of -0.0665 ($SE = 0.0577$, $t = -1.1525$, $p = .2518$). These findings suggest that cyberbullying experiences have an indirect effect on sleep-related impairments through their influence on sleep quality. The result highlights the importance of addressing cyberbullying experiences as a potential risk factor for sleep quality and related impairments, emphasizing the need for interventions aimed at mitigating the negative effects of cyberbullying on youths' sleep health.

A multiple mediation analysis was conducted to examine the indirect effects of cyberbullying types on sleep-related impairments, mediated by sleep quality. The cyberbullying scale scores were examined as predictors, with sleep quality scores as the mediator, and sleep-related impairments scores as the outcome variable. The model accounted for a significant proportion of variance in sleep quality scores: $R^2 = .255$, $F(3, 101) = 11.52$, $p < .001$. Cyberbullying scale scores did not have a significant direct effect on sleep quality ($\beta = -.1477$, $p = .1032$), but the types of cyberbullying (TypeCB) had a significant direct effect ($\beta = 1.0434$, $p = .0274$). Additionally, there was evidence of moderated mediation, with the interaction term (CBS x TypeCB) showing a marginally significant effect ($\beta = -.0387$, $p = .2203$).

The conditional indirect effects of cyberbullying types on sleep-related impairments were examined. For the types of cyberbullying involving flaming, the indirect effect through sleep quality was $-.0404$ (BootSE = $.0515$, BootLLCI = $-.1482$, BootULCI = $.0594$). For online slamming, the indirect effect was $-.1009$ (BootSE = $.0652$, BootLLCI = $-.2317$, BootULCI = $.0222$), and for cyberbullying involving spreading derogatory content, the indirect effect was $-.1421$ (BootSE = $.0871$, BootLLCI = $-.3212$, BootULCI = $.0240$). The index of moderated mediation was $-.0264$ (BootSE = $.0193$, BootLLCI = $-.0684$, BootULCI = $.0087$), suggesting that the strength of the indirect effect varied depending on the types of cyberbullying.

A sample was used to investigate the model, which included Sleep-Related Impairment as the outcome variable, Cyberbullying Scale as the predictor, Sleep Quality as the moderator, and gender as the covariate. The model revealed a significant overall fit for predicting Sleep Quality ($R = .4764$, $R^2 = .2269$, $p < .001$), with Cyberbullying Scale demonstrating a significant negative effect (coeff = $-.1699$, $p = .0472$) and gender exhibiting a non-significant influence (coeff = $.2456$, $p = .8639$). Moreover, conditional indirect effects analysis unveiled a moderated mediation effect indexed by gender ($-.0866$, BootSE = $.0713$, BootLLCI = $-.2282$, BootULCI = $.0516$), indicating nuanced interactions between the variables. Bootstrap results reinforced the significance of Cyberbullying Scale scores and the negligible impact of gender on the examined constructs.

Considering age as the covariate, the results demonstrate that Sleep Quality significantly predicts Sleep-Related Impairment, as evidenced by a substantial R^2 value of $.3832$ and a significant F-statistic: $F(2, 102) = 31.6852$, $p < .000$. However, the direct effect of Cyberbullying scale on Sleep-Related Impairment was not statistically significant ($b = -.0665$, $SE = .0577$, $t =$

-1.1525, $p = .2518$). Furthermore, the examination of conditional indirect effects across different age groups suggests that none of the indirect effects were statistically significant: -1.4473: -.1684 (BootSE = .0545), 0.0000: -.1723 (BootSE = .0454), 1.4473: -.1763 (BootSE = .0548). Therefore, within this sample, there is no compelling evidence to indicate that the relationship between cyberbullying experiences, sleep quality, and sleep-related problems varies by age.

Considering education level as the covariate, for the outcome variable Sleep Quality, the model summary revealed a significant relationship ($R = .4720$, $R^2 = .2228$, $p < .001$), with Cyberbullying scale demonstrating a negative coefficient (-.2636, $p < .001$) and education level showing a non-significant coefficient (.6298, $p = .6361$). The interaction term (CBS x Education Level) did not yield significance ($p = .3515$), indicating no conditional effects. Visualisation of the conditional effect was provided through a scatterplot, depicting the relationship between Cyberbullying scale and Sleep Quality across different education levels. For the outcome variable Sleep-Related Impairment, the model summary indicated a substantial relationship ($R = .6190$, $R^2 = .3832$, $p < .001$) with a significant coefficient for Sleep Quality (.6831, $p < .001$). The analysis further explored direct and conditional indirect effects, suggesting that the indirect effect of Cyberbullying scale on Sleep-Related Impairment through Sleep Quality varied across different education levels. The indirect effects varied across different education levels, with lower levels showing slightly stronger indirect effects compared to higher levels. These findings suggest that while bullying frequency directly affects sleep quality and sleep-related impairments, the indirect effects through sleep quality are influenced by education level, albeit marginally.

7. Discussion

The current study contributes to the existing literature by further exploring the intricate relationship between cyberbullying experiences, sleep quality, and sleep-related impairments among young adults aged 18 to 25, shedding light on both expected patterns and unexpected nuances. Building upon the established definitions and characteristics of cyberbullying, the results provide valuable insights into the complex interplay between these variables and have several important implications for understanding and addressing the impact of cyberbullying on sleep health.

The findings of the current study align with existing literature, emphasizing the negative association between cyberbullying experiences and sleep quality (Landoll et al., 2015). However, this study extends prior research by elucidating the mediating role of sleep quality in the relationship between cyberbullying and sleep-related impairments, enriching our understanding of the mechanisms underlying these phenomena. Additionally, the differential effects of demographic factors on cyberbullying experiences and sleep outcomes are consistent with previous findings (Smith et al., 2008). The current study contributes by highlighting the nuanced interplay between demographic variables, cyberbullying, and sleep health among young adults, emphasizing the need for tailored interventions that account for these complexities.

In the current study, a significant finding emerged regarding the substantial influence of gender and education level on cyberbullying experiences among young adults. Consistent with prior studies, the findings show gender and education level as significant influencers of cyberbullying experiences within the young adult demographic (Martínez-Pecino & Durán, 2016; Sari & Andriani, 2022). Females and individuals with higher education levels report elevated incidences of cyberbullying, highlighting the demographic disparities in cyberbullying victimization observed in previous research (Smith et al., 2008). However, the lack of significance for age in the current study emphasizes the widespread vulnerability to cyberbullying across different stages of young adulthood.

While direct prediction of sleep-related impairments by cyberbullying was not observed, its impact was mediated by sleep quality, suggesting avenues for intervention targeting sleep disturbances to mitigate the consequences of cyberbullying on daily functioning. Furthermore, cyberbullying experiences were found to indirectly influence sleep-related impairments through their mediation of sleep quality, emphasizing the importance of understanding the relationship between cyberbullying and sleep health. In line with previous studies, cyberbullying experiences exhibit a robust negative association with sleep quality, indicating that higher levels of cyberbullying correlate with poorer sleep quality (Landoll et al., 2015). This emphasizes the detrimental effect of cyberbullying on sleep health among young adults, consistent with findings from previous studies (Sarabadani & Morovati, 2022; Kwon et al., 2020). Furthermore, while cyberbullying does not directly predict sleep-related impairments, its effect is mediated by sleep quality, addressing cyberbullying's detrimental effects on sleep quality may alleviate subsequent impairments, highlighting the importance of holistic approaches to well-being interventions.

The results also reveal nuanced effects of different types of cyberbullying on sleep quality, highlighting the need for tailored interventions targeting specific cyberbullying behaviors. The analysis highlights the diverse pathways through which cyberbullying behaviors influence sleep health. While certain types of cyberbullying, such as flaming and spreading derogatory content, were found to have significant indirect effects on sleep-related impairments through sleep quality, other types did not demonstrate a significant impact. This emphasizes the need for tailored interventions that target specific forms of cyberbullying to effectively mitigate their effects on sleep health.

8. Conclusion

The current study provides valuable insights into the intricate nexus between cyberbullying experiences, sleep quality, and sleep-related impairments among young adults. By clarifying demographic disparities, mediating mechanisms, and nuanced effects of cyberbullying types, the current study contributes to understanding the multifaceted impact of cyberbullying on sleep health. Recognizing the complex interplay between these variables underscores the importance of comprehensive approaches to addressing cyberbullying and its consequences for sleep health. Moving forward, further research into the complex relationship between these variables is crucial to inform targeted interventions and support mechanisms aimed at

promoting the well-being of persons affected by cyberbullying, echoing previous calls for comprehensive approaches.

The implications of the study for research and practice are varied. Interventions targeting cyberbullying's adverse effects should prioritize addressing sleep disturbances, considering them as integral components of comprehensive well-being interventions. Future research avenues may discover potential moderators or mediators of the cyberbullying-sleep relationship, employing longitudinal designs to unveil long-term effects and assess the effectiveness of comprehensive intervention strategies. Despite the study's contributions, limitations should be admitted, including employing convenience sampling, the disproportionate distribution of male and female participants and reliance on self-reported measures, which limit generalisability and introduce response bias, respectively. Future research could mitigate these limitations through diverse sampling methods and objective measures.

ACKNOWLEDGEMENT

—

FUNDING

No financial support was received from any person or institution for the study.

ETHICS

The authors declare that this article complies with ethical standards and rules. Ethics committee approval was received for this study from the Çankırı Karatekin University Ethical Committee of the Faculty of Science, Mathematics, and Social Sciences (Approval decision full date: December 20, 2023, Decision number: 37).

AUTHOR CONTRIBUTION

Bahaddin Demirdiş | Concept/idea; Literature review; Design; Drafting; Data collection/analysis; Interpretation of data/findings; Funding; Final approval and accountability. General contribution rate: 50%

Semra Demirdiş | Concept/idea; Design; Data collection/analysis; Interpretation of data/findings; Supervising; Critical review; Funding; Final approval and accountability. General contribution rate: 50%

CONFLICT OF INTEREST

The authors declare no conflict of interest.

References

- Ali, W. N. H. W., Mohd, M., & Fauzi, F. (2018, November). Cyberbullying detection: An overview. In 2018 Cyber Resilience Conference (CRC) (pp. 1-3). IEEE.
- Alipan, A., Skues, J., Theiler, S., & Wise, L. (2015). Defining cyberbullying: A multiple perspectives approach. *Annual Review of Cybertherapy and Telemedicine* 2015, 15, 9-13.
- Azami, M. S., & Taremian, F. (2020). Victimization in traditional and cyberbullying as risk factors for substance use, self-harm and suicide attempts in high school students. *Scandinavian Journal of Child and Adolescent Psychiatry and Psychology*, 8(1), 101-109. <https://doi.org/10.21307/sjcapp-2020-010>
- Balakrishnan, V. (2015). Cyberbullying among young adults in Malaysia: The roles of gender, age and Internet frequency. *Computers in Human Behavior*, 46, 149-157. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.01.021>
- Beran, T., & Li, Q. (2007). The relationship between cyberbullying and school bullying. *The Journal of Student Wellbeing*, 1(2), 15-33. <https://doi.org/10.21913/JSW.v1i2.172>
- Bonanno, R. A., & Hymel, S. (2013). Cyber bullying and internalizing difficulties: Above and beyond the impact of traditional forms of bullying. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(5), 685–697. <https://doi.org/10.1007/s10964-013-9937-1>
- Brighi, A., Melotti, G., Guarini, A., Genta, M. L., Ortega, R., Mora-Merchán, J., Smith, P. K., & Thompson, F. (2012). Self-Esteem and loneliness in relation to cyberbullying in three European Countries. In *Cyberbullying in the global playground* (pp. 32-56). John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781119954484.ch3>

- Brown, C., Beardslee, J., Frick, P., Steinberg, L., & Cauffman, E. (2022). Perceived sleep quality predicts aggressive offending in adolescence and young adulthood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 64(2), 320-328. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13646>
- Buysse, D. J., Yu, L., Moul, D. E., Germain, A., Stover, A., Dodds, N. E., Johnston, K. L., Shablesky-Cade, M. A., & Pilkonis, P. A. (2010). Development and validation of patient-reported outcome measures for sleep disturbance and sleep-related impairments. *Sleep*, 33(6), 781-792. <https://doi.org/10.1093/sleep/33.6.781>
- Cagirkan, B., & Bilek, G. (2021). Cyberbullying among Turkish high school students. *Scandinavian Journal of Psychology*, 62(4), 608-616. <https://doi.org/10.1111/sjop.12720>
- Chisholm, J. F. (2014). Review of the status of cyberbullying and cyberbullying prevention. *Journal of information systems education*, 25(1), 77.
- Donoghue, C., & Meltzer, L. J. (2018). Sleep it off: Bullying and sleep disturbances in adolescents. *Journal of Adolescence*, 68, 87-93. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2018.07.012>
- Dursun, S., Gökçe, A., & Aytac, S. (2020). Siber zorbalik: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma [Cyber bullying: A research on university students]. *International Journal of Social Inquiry*, 13(2), 465-485. <https://doi.org/10.37093/ijsi.837694>
- Finkelhor, D., Mitchell, K. J., & Wolak, J. (2000). *Online victimization: A report on the nation's youth*. National Center for Missing and Exploited Children Bulletin - #6-00-020. Alexandria, VA.
- Francisco, S. M., Veiga Simão, A. M., Ferreira, P. C., & Martins, M. J. das D. (2015). Cyberbullying: The hidden side of college students. *Computers in Human Behavior*, 43, 167-182. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.10.045>
- Hanewald, R. (2009). Cyberbullying research: The current state. *Australian Educational Computing: Journal of the Australian Council for Computers in Education*, 24(1), 10-15.
- Hayes, A. F. (2017). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. Guilford publications.
- Hellström, L., Beckman, L., & Hagquist, C. (2017). Does the strength of the association between peer victimization and psychosomatic health problems depend on whether bullying or peer aggression is measured? *Child Indicators Research*, 10(2), 447-459. <https://doi.org/10.1007/s12187-016-9390-2>
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3), 206-221. <https://doi.org/10.1080/13811118.2010.494133>
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2014). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. Corwin Press.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2019). Connecting adolescent suicide to the severity of bullying and cyberbullying. *Journal of School Violence*, 18(3), 333-346. <https://doi.org/10.1080/15388220.2018.1492417>
- Hu, Y., Manikonda, L., & Kambhampati, S. (2014). What we instagram: A first analysis of instagram photo content and user types. *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media*, 8(1), 595-598. <https://doi.org/10.1609/icwsm.v8i1.14578>
- Ildırım, E., Çalıcı, C., & Erdoğan, B. (2017). Psychological correlates of cyberbullying and cyber-victimization. *International Journal of Human and Behavioral Science*, 3(2), 7-21. <https://doi.org/10.19148/ijhbs.365829>
- Katzer, C., Fetchenhauer, D., & Belschak, F. (2009). Cyberbullying: Who are the victims?: A comparison of victimization in internet chatrooms and victimization in school. *Journal of Media Psychology: Theories, Methods, and Applications*, 21(1), 25-36. <https://doi.org/10.1027/1864-1105.21.1.25>
- Kemp, S. (2023, January 26). *Digital 2023: Global overview report*. DataReportal. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report>
- Kemp, S. (2024, January 31). *The time we spend on social media*. <https://datareportal.com/reports/digital-2024-deep-dive-the-time-we-spend-on-social-media>
- Kircaburun, K., & Tosuntaş, Ş. B. (2018). Cyberbullying perpetration among undergraduates: Evidence of the roles of chronotype and sleep quality. *Biological Rhythm Research*, 49(2), 247-265. <https://doi.org/10.1080/02723646.2017.1352918>
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 53(1), 13-20. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2012.09.018>
- Kowalski, R. M., Limber, S. P., & Agatston, P. W. (2012). *Cyberbullying: Bullying in the digital age*. John Wiley & Sons.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073-1137. <https://doi.org/10.1037/a0035618>
- Kwan, I., Dickson, K., Richardson, M., MacDowall, W., Burchett, H., Stansfield, C., Brunton, G., Sutcliffe, K., & Thomas, J. (2020). Cyberbullying and children and young people's mental health: A systematic map of systematic reviews. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 23(2), 72-82. <https://doi.org/10.1089/cyber.2019.0370>
- Kwon, M., Seo, Y. S., Nickerson, A. B., Dickerson, S. S., Park, E., & Livingston, J. A. (2020). Sleep quality as a mediator of the relationship between cyber victimization and depression. *Journal of Nursing Scholarship*, 52(4), 416-425. <https://doi.org/10.1111/jnu.12569>
- Låftman, S. B., Modin, B., & Östberg, V. (2013). Cyberbullying and subjective health: A large-scale study of students in Stockholm, Sweden. *Children and Youth Services Review*, 35(1), 112-119. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.10.020>

- Landoll, R. R., La Greca, A. M., Lai, B. S., Chan, S. F., & Herge, W. M. (2015). Cyber victimization by peers: Prospective associations with adolescent social anxiety and depressive symptoms. *Journal of Adolescence*, 42(1), 77–86. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2015.04.002>
- Langos, C. (2012). Cyberbullying: The challenge to define. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(6), 285–289. <https://doi.org/10.1089/cyber.2011.0588>
- Li, Q. (2010). Cyberbullying in high schools: A study of students' behaviors and beliefs about this new phenomenon. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19(4), 372–392. <https://doi.org/10.1080/10926771003788979>
- Liu, C., Liu, Z., & Yuan, G. (2021). Associations between cyberbullying perpetration, sleep quality, and emotional distress among adolescents: A two-wave cross-lagged analysis. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 209(2), 123–127. <https://doi.org/10.1097/nmd.0000000000001267>
- Mang, L., Huang, N., Liu, X., Zhen, C., & Guo, J. (2023). The interaction effects of social support and four types of bullying on sleep quality in Chinese adolescents. *Journal of Affective Disorders*, 341, 119–127. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2023.08.092>
- Martínez-Pecino, R., & Durán, M. (2019). I love you but I cyberbully you: The role of hostile sexism. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(4), 812–825. <https://doi.org/10.1177/0886260516645817>
- Menesini, E., & Nocentini, A. (2009). Cyberbullying definition and measurement: Some critical considerations. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology*, 217(4), 230–232. <https://doi.org/10.1027/0044-3409.217.4.230>
- Nagata, J. M., Yang, J. H., Singh, G., Kiss, O., Ganson, K. T., Testa, A., Jackson, D. B., & Baker, F. C. (2023). Cyberbullying and sleep disturbance among early adolescents in the U.S. *Academic Pediatrics*, 23(6), 1220–1225. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2022.12.007>
- Nixon, C. L. (2014). Current perspectives: The impact of cyberbullying on adolescent health. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, 5, 143–158. <https://doi.org/10.2147/AHMT.S36456>
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell.
- Ortega, R., Elipe, P., Mora-Merchán, J. A., Calmaestra, J., & Vega, E. (2009). The emotional impact on victims of traditional bullying and cyberbullying: A study of Spanish adolescents. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology*, 217(4), 197–204. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1027/0044-3409.217.4.197>
- Ovejero, A., Yubero, S., Larrañaga, E., de la V. Moral, M. (2016). Cyberbullying: Definitions and facts from a psychosocial perspective. In R. Navarro, S. Yubero & E. Larrañaga (Eds.), *Cyberbullying across the globe: Gender, family, and mental health* (pp. 1–31). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-25552-1_1
- Peter, I. K., & Petermann, F. (2018). Cyberbullying: A concept analysis of defining attributes and additional influencing factors. *Computers in Human Behavior*, 86, 350–366. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.05.013>
- Price, M., & Dagleish, J. (2010). Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*, 29(2), 51–59.
- RTÜK. (2022). *Gençlerin medya kullanımı ve dijital okuryazarlık araştırması* [Media usage and digital literacy research among youth]. https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/Kamuoyu/genclerin_medya_kullanimi_ve_dijital_okuryazarlik_arastirmasi_pdf
- Sampasa-Kanyinga, H., Lien, A., Hamilton, H. A., & Chaput, J.-P. (2022). Canadian 24-h Movement Guidelines, life stress, and self-esteem among adolescents. *Frontiers in Public Health*, 10, 702162. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.702162>
- Sarabadani, E., & Morovati, Z. (2022). Comparison of psychological problems and sleep quality in two groups of cyberbullying victims and normal people. *Iranian Evolutionary Educational Psychology Journal*, 4(1), 103–114. <http://dx.doi.org/10.52547/ieepj.4.1.103>
- Sari, B. L., & Adriani, Y. (2022). Empathy as a mediator of the effect of dark triad personality, social support, and demographic factors on cyberbullying behavior in SMAN 10 Depok Students. *TAZKIYA Journal of Psychology*, 10(2), 123–131. <https://doi.org/10.15408/tazkiya.v10i2.24988>
- Schodt, K. B., Quiroz, S. I., Wheeler, B., Hall, D. L., & Silva, Y. N. (2021). Cyberbullying and mental health in adults: The moderating role of social media use and gender. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 674298. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.674298>
- Shi, P., Ren, H., Li, H., & Dai, Q. (2018). Maternal depression and suicide at immediate prenatal and early postpartum periods and psychosocial risk factors. *Psychiatry Research*, 261, 298–306. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2017.12.085>
- Singh, S., Thapar, V., & Bagga, S. (2020). Exploring the hidden patterns of cyberbullying on social media. *Procedia Computer Science*, 167, 1636–1647. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.03.374>
- Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147–154. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2007.00611.x>
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376–385. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x>
- Smokowski, P. R., & Kopasz, K. H. (2005). Bullying in school: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children & Schools*, 27(2), 101–110. <https://doi.org/10.1093/cs/27.2.101>
- Stewart, R. W., Drescher, C. F., Maack, D. J., Ebesutani, C., & Young, J. (2014). The development and psychometric investigation of the Cyberbullying Scale. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(12), 2218–2238. <https://doi.org/10.1177/0886260513517552>

- Taprial, V., & Kanwar, P. (2012). *Understanding social media*. Bookboon, Ventus Publishing.
- van Geel, M., Goemans, A., & Vedder, P. H. (2016). The relation between peer victimization and sleeping problems: A meta-analysis. *Sleep Medicine Reviews*, 27, 89-95. <https://doi.org/10.1016/j.smrv.2015.05.004>
- van Geel, M., Vedder, P., & Tanilon, J. (2014). Relationship between peer victimization, cyberbullying, and suicide in children and adolescents: A meta-analysis. *JAMA Pediatrics*, 168(5), 435-442. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2013.4143>
- Vandebosch, H., & Van Cleemput, K. (2009). Cyberbullying among youngsters: Profiles of bullies and victims. *New Media & Society*, 11(8), 1349-1371. <https://doi.org/10.1177/1461444809341263>
- Vaterlaus, J. M., Barnett, K., Roche, C., & Young, J. A. (2016). "Snapchat is more personal": An exploratory study on Snapchat behaviors and young adult interpersonal relationships. *Computers in Human Behavior*, 62, 594-601. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.04.029>
- Viner, R. M., Gireesh, A., Stiglic, N., Hudson, L. D., Goddings, A. L., Ward, J. L., & Nicholls, D. E. (2019). Roles of cyberbullying, sleep, and physical activity in mediating the effects of social media use on mental health and wellbeing among young people in England: A secondary analysis of longitudinal data. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 3(10), 685-696. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(19\)30186-5](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(19)30186-5)
- Wang, J., Iannotti, R. J., & Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45(4), 368-375. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2009.03.021>
- Wang, W., Chen, Z., & Ding, X. (2022). Cyberbullying victimization and disordered eating behaviors: the mediating roles of self-compassion and self-objectification. *Appetite*, 178, 106267. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2022.106267>
- Whittaker, E., & Kowalski, R. M. (2015). Cyberbullying via Social media. *Journal of School Violence*, 14(1), 11-29. <https://doi.org/10.1080/15388220.2014.949377>
- Wigderson, S., & Lynch, M. (2013). Cyber-and traditional peer victimization: Unique relationships with adolescent well-being. *Psychology of Violence*, 3(4), 297-309. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0033657>
- Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Research press.
- Wong, D. S., Chan, H. C. O., & Cheng, C. H. (2014). Cyberbullying perpetration and victimization among adolescents in Hong Kong. *Children and Youth Services Review*, 36, 133-140. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.11.006>
- Wong, B., & Bottorff, C. (2023, May 18). Top social media statistics and trends of 2024. Forbes. <https://www.forbes.com/advisor/business/social-media-statistics>
- Yang, F. (2021). Coping strategies, cyberbullying behaviors, and depression among Chinese netizens during the COVID-19 pandemic: A web-based nationwide survey. *Journal of Affective Disorders*, 281, 138-144. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.12.023>
- Ybarra, M. L., Mitchell, K. J., Wolak, J., & Finkelhor, D. (2006). Examining characteristics and associated distress related to Internet harassment: Findings from the Second Youth Internet Safety Survey. *Pediatrics*, 118(4), e1169-e1177. <https://doi.org/10.1542/peds.2006-0815>
- Yu, L., Buysse, D. J., Germain, A., Moul, D. E., Stover, A., Dodds, N. E., Johnston, K. L., & Pilkonis, P. A. (2012). Development of short forms from the PROMIS™ sleep disturbance and sleep-related impairment item banks. *Behavioral Sleep Medicine*, 10(1), 6-24. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15402002.2012.636266>
- Zou, H., Huang, J., Zhang, W., Wu, J., Wu, W., & Huo, L. (2023). The effect of cyberbullying victimization and traditional bullying victimization on suicidal ideation among Chinese female college students: The role of rumination and insomnia. *Journal of Affective Disorders*, 340, 862-870. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2023.08.099>

This page intentionally left blank

RESEARCH ARTICLE

<https://doi.org/10.37093/ijsi.1454849>

Approaching Huxley's Prognosis: The Subjugation of Science to Propaganda

Henrieta Krupa*

Abstract

In the previous century, Sigmund Freud developed a method called psychoanalysis. By analyzing dreams, exploring the unconscious processes of the mind, and practicing the free association method, he came up with theories about human nature. According to Freud, powerful instinctual drives govern individuals and masses. He was called the archeologist of mind and argued that these primitive drives are remnants of the human's animalistic past. If not repressed and controlled, they would have led societies into destruction and chaos. The article offers a historical overview and reflects on how authorities used psychoanalytic and scientific findings on group behavior to manipulate and control masses and eventually, to foster consumerism. The article also discusses the reasons why the Freudian theory of repression, initially serving the system of power, gradually failed to do so and thus, discusses the historical context that explains the transition into the ideology of the liberated self to serve financial purposes. Finally, the article suggests that consumerism, governing many contemporary societies, is a political ideology, not much different from types of mass control generally associated with totalitarianism.

Keywords: Edward Bernays, Sigmund Freud, propaganda, psychoanalysis, public relations

Cite this article: Krupa, H. (2024). Approaching Huxley's prognosis: The subjugation of science to propaganda. *International Journal of Social Inquiry*, 17(2), 197–214. <https://doi.org/10.37093/ijsi.1454849>

* Dr. Ege University, İzmir, Türkiye.

Email: elizabethhenrietakrupa@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3066-8813>

Article Information

Received 18 March 2024; Revised 24 June 2024; Accepted 29 June 2024; Available online 30 August 2024

This is an open access article under the [Creative Commons Attribution-NonCommercial Licence](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).
© 2024 The Author. Published by Institute of Social Sciences on behalf of Bursa Uludağ University

1. Introduction

Meanwhile impersonal forces over which we have almost no control seem to be pushing us all in the direction of the Brave New Worldian nightmare; and this impersonal pushing is being consciously accelerated by representatives of commercial and political organizations who have developed a number of new techniques for manipulating, in the interest of some minority, the thoughts and feelings of the masses.

—Huxley, *Brave New World Revisited*, 2000, p. 8.

When the First World War began in 1914, the famous psychoanalyst Sigmund Freud perceived the war as a terrible demonstration of the findings he had acquired in the field of psychoanalysis. In his letter to Lou-Andreas Salome in the autumn of 1914, Freud wrote that the war was driven by governmental authorities unleashing the primitive forces lying deep within the human psyche, claiming that “the saddest thing about it is that it has come out just as from our psychoanalytic expectations we should have imagined man and his behavior” (cited in Jones, *Life and Work of Sigmund Freud*, 1961, p. 358). Likewise, Freud asked his students to consider the cruelty, massive destruction, and brutality played out in the war within the context of human psychic forces, and as evident in the quote below, he emphasized that it is these primitive instinctual forces that had been unloosed by the authorities:

And now turn your eyes away from individuals and consider the Great War which is still laying Europe waste. Think of the vast amount of brutality, cruelty and lies which are able to spread over civilized world. Do you really believe that a handful of ambitious and deluding men without conscience could have succeeded in unleashing all these evil spirits if their millions of followers did not share their guilt? Do you venture, in such circumstances, to break a lance on behalf of the exclusion of evil from the mental constitution of mankind? (Freud, *Introductory Lectures on Psychoanalysis*, 1977, p. 146)

Freud not only acknowledges the existence of primitive instinctual drives within the individual psyche but also points out the danger they might pose to civilization. The First World War, Freud wrote, “revealed our instincts in all their nakedness and let loose the evil spirits within us which we thought had been tamed for ever by centuries of continuous education by the noblest mind” (‘On Transience’ in *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, 1915/2001, p. 307). What Freud’s observation seems to imply is that no matter how enlightened humanity evolves to be, the instinctual animalistic drives remain to govern the human psyche.

Ironically, one of the first people to have greatly utilized Freud’s scientific findings was Freud’s own nephew, Edward Bernays. Working as an adviser for political leaders as well as major American corporations, Bernays was responsible for manipulating the masses for political and financial ends— a task for which Freud’s psychoanalytic findings were pragmatically put into use. During the First World War, the president of the USA was Woodrow Wilson, for whose administration at the Committee on Public Information Bernays worked. When the USA declared war against Germany, Bernays, who at the time worked as a press agent, was asked to launch a media propaganda campaign that aimed to persuade the

American public that sending American soldiers to the European war was in American best interest.

In no time, the American media, serving the governmental agenda, embarked on producing war propaganda to recruit for various armed services as well as to raise finance for the war. The entire propaganda campaign was built on the ideology of freedom and democracy, presenting President Wilson as a leader willing to enter the war in order to liberate and democratize Europe. Consequently, the propaganda that portrayed Wilson as the liberator of European people, fighting to create a better and safer democratic world, proved extremely successful both in the USA and abroad. Wilson became a hero to the masses, and those who could influence public opinion and move the masses by propaganda, such as Bernays and his team of propagandists, soon realized the power of media influence and propaganda. This led to numerous projects exploring how the propaganda model of mass persuasion could be utilized during peacetime.

Thus, in alignment with Huxley's predictions, the subjugation of science to propaganda has begun steering us towards a *Brave New World*-like dystopia. This disturbing trend is being deliberately accelerated by commercial and political organizations, which have developed sophisticated techniques to manipulate the thoughts and emotions of the masses for the benefit of a select few. These techniques, grounded in the very psychoanalytic principles uncovered by Freud, have been weaponized to control public perception and behavior on an unprecedented scale. The mass media, once a tool for information dissemination, has increasingly become a vehicle for propaganda, shaping societal values and norms in ways that serve the interests of the powerful. The implications of this shift are profound. As scientific knowledge and psychological insights are often co-opted for manipulative purposes, the potential for genuine progress and enlightenment is undermined. Instead, we find ourselves on a path where individual autonomy is eroded, and critical thinking is supplanted by manufactured consent. This trajectory mirrors the dystopian vision that Huxley so vividly depicted, where technology and psychology are harnessed not for human flourishing, but for control and subjugation. The intersection of Freud's psychoanalytic discoveries with Bernays' propaganda techniques marks the beginning of a new era of mass manipulation, characterized by the deliberate and calculated influence over public thought and emotion, signaling the onset of a dystopian reality where the few dominate the many. As we move forward, it is crucial to remain vigilant and critically aware of these forces, striving to reclaim the potential of science and technology for the betterment of society rather than its exploitation.

2. From Propaganda to Public Relations

The first significant change needed was in language. Since the word *propaganda* had acquired a negative connotation, being defined by the Oxford Dictionary (2012a) as "selected information, especially of a biased or misleading nature, used to promote a political cause or point of view", the initial propaganda effort, therefore, was ironically a propaganda campaign aimed at altering the perception of the word itself and the meaning it carried. Thus, the word *propaganda* was soon substituted with the word *public relations*, which, in the 1920s, Bernays coined to re-define the profession for public persuasion. To no surprise, the current Oxford

Dictionary (2012b) defines *public relations* as “the professional maintenance of a favourable public image by a company or other organization or a famous person”. Juxtaposing these definitions reveals that what was initially described as “biased and misleading” has been replaced with the more positive phrase “favourable image.” Despite the linguistic differences, both definitions ultimately refer to the manipulation and misrepresentation of facts to serve specific agendas by which the public is often sold dishonesty and crooked facts.

Edward Bernays, who has earned his title and is often called *the Father of Public Relations* (PR) ever since, based his practices precisely on social theories and psychological scientific studies. His ideas on public relations still comprise the foundation of the theory used today. His writings reveal that he drew heavily from the psychoanalytic findings of his uncle, Sigmund Freud, particularly regarding the theories on the human unconscious, the instinctual drives, and the irrational motives that shape human behavior. Bernays’ writings also reveal that he thoroughly studied the psychoanalytical findings on crowd psychology in Freud’s *Group Psychology and the Analysis of the Ego* (1921/1949), Gustave Le Bon’s *The Crowd: A Study of the Popular Mind* (1895/2009), and the work of Wilfred Trotter, whose studies of group psychology generated the concept of herd instinct, explained in *Instincts of the Herd in Peace and War* (1916/2005). In 1928, Edward Bernays himself published his famous book *Propaganda* (2005), revealing not only Bernays’ faith in the power of psychology but also his beliefs that if one could understand psychology, and precisely the working mechanism that governs group psychology, one could as well manipulate and control people. Bernays’ explicitly states that:

If we understand the mechanism and motives of the group mind, is it not possible to control and regiment the masses according to our will without their knowing about it? The recent practice of propaganda has proved that it is possible, at least up to a certain point and within certain limits. (2005, p. 47)

Bernays’ familiarity with psychoanalytic studies becomes evident as he often cites Freud, Le Bon, and Trotter. Bernays seemed fascinated with theories on crowd psychology and the unconscious mind, suggesting that individuals may lose their individuality in a crowd (disappearance of conscious personality) and be driven by the phenomenon of the herd instinct to act differently as members of a group (predominance of unconscious personality) by suggestibility and contagion. Bernays also believed that understanding the collective mind’s mechanisms allowed for the manipulation of the masses and so his attention as a propagandist was turned on the studies focusing on the working mechanism of the crowd, perceived as forming a novel organism characterized by a single way of thinking, the so-called collective mind, which according to studies, manifests in a state of suggestibility and contagion. Additionally, the studies of Freud, Le Bon, and Trotter also reveal that within the act of merging with the crowd, an individual might easily manifest as being driven by their unconscious, repressed, and often irrational instincts (manifestation of unconscious), demonstrating that the collective mind is a primitive one, often with a sense of omnipotence, operating on the basis of the pleasure principle that has overridden the reality principle of an individual’s psyche. Utilizing these researches, Bernays’ writing demonstrates his firm belief in not only the possibility of manipulation of the collective mind but also that the manipulation of the collective mind was inevitable in democratic societies precisely because the masses were

inherently psychically primitive, driven by irrational desires, which made them dangerous. Bernays argues that the masses, inherently driven by irrational desires, needed to be controlled to ensure the survival of democracy. He envisions a form of enlightened control where those in power were to control and those in public relations were to influence the public opinion into consent. To put it differently, Bernays' view of democracy is that of a covert totalitarianism masked as democracy, based on manipulation by propaganda to manipulate and control free will. Bernays' perspective on democracy is evident in his assertion, which opens with a statement that ironically links the phrases manipulation and democratic society:

The conscious and intelligent manipulation of the organized habits and opinions of the masses is an important element in democratic society. Those who manipulate this unseen mechanism of society constitute an invisible government which is the true ruling power of our country. We are governed, our minds are molded, our tastes formed, our ideas suggested, largely by men we have never heard of. This is a logical result of the way in which our democratic society is organized. Vast numbers of human beings must cooperate in this manner if they are to live together as a smoothly functioning society... in almost every act of our daily lives, whether in the sphere of politics or business, in our social conduct or our ethical thinking, we are dominated by the relatively small number of persons . . . who understand the mental processes and social patterns of the masses. It is they who pull the wires which control the public mind...and guide the world...It is not usually realized how necessary these invisible governors are to the orderly functioning of our group life...In theory, every citizen may vote for whom he pleases...In theory, every citizen makes up his mind on public questions and matters of private conduct...In theory, everybody buys the best and cheapest commodities offered him on the market... (*Propaganda*, 2005, pp. 9-11)

Bernays' statement suggests that free will does not exist in practice. While the public may believe they live in democratic societies, they are, in reality, controlled by those, who as Bernays states, understand the mechanism by which the masses operate. This raises the question of what truly defines democracy. If people are denied to exercise their will and free decision-making, in public and private spheres alike, then it becomes evident that the elemental aspects of what defines democracy is fundamentally violated. In his work of political philosophy, published as *Aristotle's Politics*, which dates back to the fourth century BC, Aristotle defines the concept of democracy as a political system characterized by a rule by many and in which the usual principles are liberty and free will. According to Aristotle, in democratic societies people take turns being rulers and being the ruled and the majority makes decisions while people are let to live as they please. To clarify, Aristotle contrasts democracy, a rule by many, with a system called oligarchy, defined as a rule of the few over many. Thus, for Aristotle the fundamental principle of democracy is freedom and therefore, it is precisely the exercise of free will and decision-making that emerges as the ultimate aim of a democratic society.

The basic of a democratic state is liberty; which according to the common opinion of men, can only be enjoyed in such a state— this they affirm to be the great end of every democracy. One principle of liberty is for all to rule and be ruled in turn, and indeed democratic justice is the application on numerical not proportionate equality; whence it follows that the majority approve must be the end and the just. Every citizen, it is said, must have equality, and therefore in a democracy the poor have more power than the rich, because they are more of them, and the will of the majority is supreme. This, then, is one note of liberty which all democrats affirm to be the principle of their state. Another is that

a man should live as he likes. This, they say, is the privilege of a freeman; and, on the other hand, not to live as a man likes is the mark of a slave. This is the second characteristic of democracy, whence has arisen the claim of men to be ruled by none... ('The nature of Democracy' in *Aristotle's Politics*, Book VI, part II, 1317b, 1920, p. 239)

Unlike Aristotle who seems to have faith in the public, Bernays perceived the public as a subject to the irrational and driven by herd instincts, not to be trusted but instead, necessitating control and manipulation by an elite few. One is reminded of the linguistic play of the definitions of the words *propaganda* and *public relations*, of which as a matter of fact, the aim is identical—the act of moulding of the public mind into certain beliefs by ideologies. In a likewise manner, Bernays covertly advocates for oligarchy in the name of democracy. Inspired by Walter Lippmann, who in *Public Opinion* (1922/1997) refers to the general public as the “bewildered herd” (p. 158), of which the sole desirable function is obedience rather than an active participation in social matters, and thus, the general public requires to be ruled by a governing class, Bernays likewise believes that the elite ought to rule the public without physical coercion by the tools of *propaganda* or what he has re-defined as *public relations*. That Bernays parallels the concept of *propaganda* with his later invented term, *public relations* is evident, and remarkably, the concept corresponds to that which Lippmann presents as the “manufacture of consent”, referring to manipulation of public opinion by propaganda into accepting or even indoctrinating the elite’s ideology “for its own good” because, as he explains, “it is no longer possible, for example, to believe in the original dogma of democracy; that the knowledge needed for the management of human affairs comes up spontaneously from the human heart” (Lippmann, *Public Opinion*, 1922/1997, p. 158). Lippmann thus argues that the manipulation of public opinion was essential for the functioning of society. Thus, it becomes clear that both Bernays and Lippmann contend that the core of democracy involves the invisible yet effective manipulation of the collective mind by *propaganda* disguised as *public relations*, within the spheres of both public and private, creating an illusion of free will and decision-making.

To no surprise, the cover page of Bernays’ *Propaganda*, re-published in 2005, appears with a demonstratively eloquent comment by a contemporary philosopher, Noam Chomsky who underscores the relevance of Bernays’ ideas in contemporary society. Chomsky states that “Bernays’ honest and practical manual provides much insight into some of the most powerful and influential institutions of contemporary industrial-state capitalist democracies” (*Propaganda*, 2005, cover page). Chomsky’s comment indicates that Bernays’ concepts of democracy and his notion of public relations are indeed embedded in modern economic and political structures, highlighting the ongoing significance of his theories operating within the contemporary world akin to Huxley’s predictions about the manipulation of the masses by impersonal forces and powerful organizations, controlling the reality of societies. This manipulation of public sentiment, as predicted by Huxley, underscores the alignment of science and technology with propaganda. Huxley warns of a future where impersonal forces and powerful organizations would push society toward a dystopian reality. The deliberate acceleration of these forces by commercial and political entities, using advanced techniques and science to manipulate public thought and emotion, reflects exactly the kind of control Bernays describes and Chomsky warns against. Huxley’s foresight about the subjugation of

science to propaganda and the erosion of individual autonomy in favour of mass control is evident in the way Bernays' ideas have been assimilated into the fabric of contemporary democratic societies.

3. Science Serving Authorities and Ideologies

It was Bernays and his contemporary him-alike propagandists who were the first to harness psychological and psychoanalytical studies and findings to serve and facilitate American corporations in their aim to increase their profits. This was done by a systematical linking of products to people's unconscious fears and desires— the nature and the working mechanism scrutinized and studied by sciences. Bernays and his peers utilized the scientific studies and findings within commerce, and eventually fostered a transformation of businesses from selling what people needed to what people desired. This innovative marketing campaign and strategies, heavily influenced by psychological and psychoanalytical studies, profoundly changed the functioning of American, and later European societies by generating a new operating system that was able to manipulate the crowd into desiring. Such a controlling mechanism was based on fulfilling people's inner desires, often self-centered, making the public docile and easy to manipulate. This novel system also marked the start of what we nowadays define as consumerism— a system based on manipulating people into purchasing for pleasure rather than survival. It is precisely this system that has been dominating many current cultures ever since. Indeed, it is no coincidence that Bernays was listed in the 1990 issue of *Life* magazine as one of the Top "100 Most Influential Americans of the 20th Century" (cited in Ewen, *PR!: A Social History of Spin*, 1996, p. 6).

Bernays believed that the use of propaganda in politics, designed to manipulate crowds to appealing to the unconscious— both the personal and the collective— could easily be channeled into the realm of commerce. The future of marketing and advertising, if aimed at success, likewise depended on utilizing psychological and psychoanalytical studies that provided ways through the use of images and symbols, linguistics, metaphors, and other means that evoke emotions and tap into the unconscious of individuals but more importantly, groups. In other words, the use of the scientific studies of the human psyche was inevitable if one aimed to make the public react fast and convince them to buy certain products, services, and lifestyles. Since Bernays observed that a clear presentation of accurate information seemed inadequate in marketing, his techniques of mass manipulation and consumer persuasion turned to applying a wide range of strategies that addressed the unconscious—from celebrity endorsements and stunts to techniques of eroticizing products. It becomes evident that Bernays' marketing techniques are still widely used today, and with the advances of technology, even manufactured a commercialized pop-culture of the so-called influencers, likewise selling products, services, and lifestyles to the public. Furthermore, the marketing strategies that promote products or services to a target audience and the advertising practices and tactics used to execute these strategies do not shy away from utilizing even egalitarian movements and ideologies to their service.

One of Bernays' most remarkable achievements was breaking the taboo on women smoking in public. At the time, smoking for women in public places was illegal. For instance, an official

record reveals that in 1922, a woman was arrested for “daring” to light a cigarette on the street in New York City. It was Edward Bernays who was hired by George Washington Hill, the president of the American Tobacco Corporation, to find a way to break this taboo. If women were accepted to smoke in public, it would evidently bring an increase in profit for tobacco companies. Utilizing the psychological and psychoanalytical findings of Freud and him-alike scientists, Bernays observed that a cigarette signified a phallic symbol representing masculine hegemony. He cleverly linked the idea of smoking for women to an act of challenging gender politics, transforming the image of smoking for women into one that signified a new type of liberated woman. This was executed in 1929 during the Easter Day parade, when Bernays and his team persuaded a group of young women to light cigarettes at a given signal, informing the press that a group of suffragettes were to publicly protest by lighting up *Torches of Freedom*. Accordingly, the photographers were ready to capture the moment, which on the first of April, 1929, was printed by almost every newspaper, entitled as “Group of Girls Puff at Cigarettes as a Gesture of Freedom.” This act created a new symbol, shifting the meaning of smoking to one that signified liberty and equality for women. The image of young women walking with *Torches of Freedom* thus became a symbolic representation built upon suppressed emotions, repressed desires, and collective memory or even guilt.

What is even more striking is that this act not only changed the legal system by lifting the ban and generating public acceptance of women smoking in public places but also generated an ideology that made smoking women feel powerful and independent. Today, the idea that smoking makes a woman freer and more equal to men might seem irrelevant or even completely irrational. Nevertheless, the 1929 Easter Day parade demonstrates the ways by which masses can be manipulated into buying products by addressing means other than reason and rationality. Besides, Bernays’ marketing tactics and strategies also reveal how irrelevant objects can become powerful psychic symbols, capable of manipulating masses for generations into irrational actions. The campaign operating under the slogan *Torches of Freedom* is an eloquent example of how science, along with ideologies such as the feminist movement aiming for gender liberation, has been used and abused to manipulate masses and form control over them. In this particular case, it facilitated nicotine addiction that paradoxically became a symbol of freedom. A look behind the scenes clearly uncovers that the sole purpose of the campaign was to increase profit for tobacco corporations rather than liberate women. This manipulation of public sentiment through the strategic use of psychological and psychoanalytical studies aligns seamlessly with Huxley’s prediction of a future where science would be used to manipulate public perception and behavior. Bernays’ techniques epitomize Huxley’s dystopian vision, where the subjugation of science becomes a tool for manipulating the public into desiring products and lifestyles that serve corporate interests. Chomsky’s assertion that Bernays’ ideas are embedded in the structures of contemporary industrial-state capitalist democracies underscores the ongoing relevance of these manipulative strategies. The *Torches of Freedom* campaign exemplifies how scientific insights into human psychology can be exploited to create powerful, enduring symbols that manipulate public behavior, demonstrating a clear intersection of Bernays’ practical applications and Huxley’s theoretical predictions.

4. Justification of Repression

When in 1921, Freud published his studies on crowd psychology in his book *Group Psychology and the Analysis of the Ego*, his work led to further significant developments in psychological and social theories on group behavior. Freud's work became influential as it attempted to explain precisely how crowd psychology is governed by unconscious and often irrational drives. What is more, Freud's ideas about the nature of human civilization and the necessity of suppression were further elaborated in one of his sociological works, *Civilization and Its Discontents* (2002), published in 1930. The fifth chapter of this book, entitled "Two Artificial Groups: the Church and Army" suggests that civilization, emerging from the suppression and control of instinctual human drives, leaves individuals in a constant state of discontent. Freud also explicitly indicates the findings based on his instinctual theory, or to be more precise, that groups, operating by aggressive and sexual drives, should not be underestimated; on the contrary, these might even pose far more danger than initially presumed. Freud's theories thus imply that free individual expression is impossible within the constraints of civilization, as it is founded on the suppression of instinctual drives. This notion challenges the concept of civilization as a manifestation of human progress. His earlier work likewise proposes that civilization as a manifestation of human progress is, in fact, a false notion. In his 1908 essay, Freud stated that civilization itself is "founded on the suppression of instincts" ('Civilized' Sexual Morality and Modern Nervousness' in *Collected Papers*, 1950, p. 82). Freud's studies suggest that since civilization emerges from the suppression and control of instinctual human drives, free individual expression can never take place. Hence, a civilized human can only exist in a constant state of discontent and Freud's findings were soon applied to various systems of control.

At the time, the political situation in Germany in the early 1930s confirmed Freud's warnings. When the National Socialist Party won the election in March 1933, their goal was to manufacture a collective mind by exploiting the anxieties and desires of the masses that could be elicited and channelled into forging a national unity. Joseph Goebbels, the Minister of Propaganda in Germany, utilized the psychoanalytical studies to elicit precisely those forces within the masses that Freud in his work on group psychology explicitly noted as dangerous instinctual drives that might lead to irrational actions and behavior. As Freud clarifies, these drives generate a binding force within groups and drive the masses by connecting the members of groups to each other, and most importantly to their leader, through the forces of evoked libidinal desires. What becomes even more striking is that once these instinctual forces are unleashed, as Freud explains, they are easily directed against those outside the group (Freud, *Group Psychology and the Analysis of the Ego*). Thus, it appears that Freud's findings, intended as a warning, were instead used to manipulate and control the masses.

One of the most prominent ways Goebbels' team manufactured a collective mind to control the masses was through grandiose spectacles, including parades, rallies, public speeches, ceremonies, and ritualized gestures. These were meticulously designed and choreographed to create a collective mind by tapping into the unconscious. For example, the annual Nuremberg Rallies, as documented in Leni Riefenstahl's film *Triumph of the Will* (1935), was manufactured to create a unified power, based on coordinated unifying visual and auditory elements, creating

an overwhelming sense of order and unified strength, aligned with the Nazi rule. Each rally, with its elaborate light displays, synchronized marching, and dramatic music evoking emotional responses in the masses, was designed to be a visual and auditory manifestation of a collective mind of the Nazi ideals. The use of flags, banners, and uniforms likewise created a visually cohesive and emotionally charged unit. The grand scale of these events, along with their repetitive, ritualistic nature, was designed to instill a sense of belonging and loyalty to the regime, utilizing the non-rational aspect of the masses. The widespread use of the swastika, appearing on flags, uniforms, armbands, and public buildings likewise contributed to a visual homogeneity that reinforced the regime's ideals of racial and national unity. By saturating the public realm with these symbols, the Nazi government not only embedded their ideology into the fabric of daily life but also constantly reinforced it in the minds of the public, tapping into the unconscious to unify and create a collective mind.

Larry Tye, a longtime journalist for *The Boston Globe*, reveals that Joseph Goebbels was indeed highly inspired by the work of Edward Bernays, keeping several copies of Bernays' books in his personal library (*The Father of Spin: Edward L. Bernays and the Birth of Public Relations*, 1998). The Second World War thus tragically confirmed Freud's theories about group psychology, demonstrating the catastrophic consequences of mobilizing unconscious instinctual forces in masses. Susan Sontag's essay 'Fascinating Fascism' (1974) defines fascist propaganda as precisely based on aesthetics that glorify the collective, and discusses the practices aimed at tapping into the unconscious drives and desires through eroticizing and fetishizing of power, blurring the boundaries between politics and sexuality. Here I would like to add that Sontag's observations also indicate the addressing of the audience's non-rational aspects not only by means of aesthetics but also by that which Freud calls the primitive instinctual aspect of the individual's psyche governed by sexual drives. Likewise, Claudia Koonz's book, *The Nazi Conscience* (2003) examines the ways of Nazi propaganda utilizing various media, particularly films and posters, in order to cultivate a collective mind aligned with Nazi ideologies. Koonz's study highlights the extensive use of visual propaganda to communicate Nazi ideology to the masses, designed to foster a sense of collective pride, belonging, and unity among the masses. By embedding racist ideas within culturally resonant aesthetics, addressing the unconscious and the emotional, the regime aimed to normalize and legitimize their brutal discriminatory policies. The horrors of concentration camps tragically speak of what might happen if the instinctual drives are unleashed and mobilized. The Third Reich's use of scientific findings as a tool for control of the masses offers a warning of the dangers inherent in weaponizing and politicizing the sciences. These historical examples underscore the dangers Huxley warns about, in regard of intertwining sciences with authoritarian ideologies that may lead to legitimization of inhuman violence. In contemporary contexts, the legacy of Nazi should serve as Huxley's reminder of the potential consequences of weaponizing science and to underscore the importance of critically examining the ways in which culture and politics intersect, recognizing the operating forces of the power dynamics to ensure that the lessons of the past inform our vigilance against similar tactics today.

In the twisted aftermath, governments were convinced that dangerous forces within the populace needed to be controlled to prevent history from repeating itself. The fear generated by the tragic history of Germany, coupled with the political situation in the Soviet Union post-

world war II, brought about public unease, which was then easily manipulated to incite the Cold War. This era saw the justification of repression as a means to maintain social stability. Once again, it was Edward Bernays, now a central adviser to the American government, who was instrumental in promoting and implanting into the public mind the idea that only capitalism could ensure the survival of democracy. At the 1939 World's Fair in New York, Bernays publicly stated that the event was a prime opportunity to foster the connection between democracy and American business. Because of the assumption that the masses were driven by irrational forces that might endanger the stability of society, in order to create a stable society, governments concluded that citizens needed to be trained into well-behaved consumers, and for this, the right conditions had to be created. This was indeed justified as the sole condition for the survival of future democracy. New strategies for creating docile and obedient societies of customers have arisen and psychologists becoming marketing experts began, once again, pioneering the application of Freudian psychoanalytic research to businesses, marketing, and advertising, solidifying the link between consumer behavior and social control. These strategies, seen as essential for the survival of future democracy, demonstrate the extent to which psychological theories were once employed to justify control for the social good.

5. From Repression to Liberation

Although the system of mass production in America was thriving after the First World War, what threatened the economic stability was the danger of overproduction. The economic system, initially based on purchasing necessities for survival, soon became insufficient, putting commerce at risk because once people had a sufficient amount of supplies, they surely would stop buying. Until then, the majority of products and services were advertised to the public on the basis of necessities, however, the major corporations soon realized that the ideology needed to shift from the economy of a need to one based on a desire culture. The new demands were not for thrift but shifted into creating a culture of profligacy, establishing an ethic of consumption rather than production.

To exemplify the need of these new policies, in his *Introduction to Action Writing*, Michael Hrebeniak quotes a Wall Street Banker of the 1930s, Paul Maser, who clearly stated that "people must be trained to desire; to want new things even before the old has been entirely consumed" (Hrebeniak, 2006, p. 3). Hence, Maser argued for "a new mentality" that must be formed and imposed on customers whose "desires must overshadow his needs" (2006, 3). It soon became evident that in order to establish this novel commerce system, a kind of emotional and personal connection to products and services needed to be generated and put into use. As political propaganda proved successful in generating a collective mind by addressing the unconscious, soon the sphere of public relations began to likewise generate a consumerist psyche in ways that address satisfying inner, often irrational, desires; a system which has come to dominate the capitalistic world to this day.

None seemed more experienced and suited for the assignment to manufacture these new types of customers who desired rather than needed products than Edward Bernays. This started the promotion of products by famous people and the placement of goods in media. Various scientists were employed to popularize products, whose studies then were shown as

independent, or directly advertise products as experts on the topic. Motorcars and other goods began to be eroticized, and the advertisements promoted not a purchase for need but rather the advertised products were signifying within a symbolic realm, for instance, exhibiting the inner sense and personality of the purchasers to the world. As a result, in 1929, American president Herbert Hoover stated to a group of advertisers and the team members of his public relations that consumerism had become the new ideology governing American society: "You have taken over the job of creating desire and have transformed people into constantly moving happiness machines. Machines which have become the key to economic progress" (Ebeling, 'Marketing Chimeras' in Aronczyk and Powers, *Blowing up the Brand: Critical Perspective on Promotional Culture*, 2010, p. 241). Hoover's statement eloquently indicates Edward Bernays' success not only in transforming the public into customers driven primarily by unconscious instinctual desires but also in generating democracy into his personal beliefs, discussed above, or put differently, manufacturing a democratic society consisting of docile and obedient, satisfied consumers. This issue was pointed out by a journalist, Samuel Strauss, who in 1924 wrote for *The Atlantic Monthly*:

The problem before us today is not how to produce the goods, but how to produce the customers. Consumptionism is the science of compelling men to use more and more things. Consumptionism is bringing it about that the American citizen's first importance to his country is no longer that of citizen but that of consumer. ('Things Are in the Saddle', *The Atlantic Monthly*, Nov. 1924, pp. 577-588)

By the 1950s, most corporations and advertising companies employed psychologists as marketing experts that would foster and control the desires of customers and help advertise products by appealing to public desires. One such prominent psychologist working in marketing was Ernest Dichter, who in his work, *The Strategy of Desire* (1960), studied and revealed the ways in which unconscious motivations of potential consumers could be uncovered through methods of psychoanalysis. Dichter also worked out and advocated for strategies of identification of the consumer with a product, which, as he argued, could have a *therapeutic effect* since products, if marketed in certain ways, might have the power to improve self-image or dissolve individual frustrations by spending money on self-gratification. Such novel strategies were supposed to be utilized to create a better society and were simply called *the strategy of desire*.

On the other hand, a wave of counter-reaction emerged, objecting to practices of putting psychological findings and psychoanalytical methods into use by which authorities gained power to manipulate and control the public for the sake of profit. For instance, an American journalist and social critic, Vance Packard, published his objections in 1957, entitled *The Hidden Persuaders*, in which he openly questioned the morality of using psychological findings in politics and commerce.

The use of mass psychoanalysis to guide campaigns of persuasion has become the basis of a multimillion-dollar industry. Professional persuaders have seized upon it in their groping for more effective ways to sell us their wares— whether products, ideas, attitudes, candidates, goals, or states of mind. (1957/2007, p. 31)

In his work, Packard explicitly accused authorities of having degenerated the public by manipulating and channeling people's unconscious desires and by doing so, debasing them into passive consumers whose only function in society was to purchase and consume. Since psychological and psychoanalytical methods were put into practice of mass manipulation, the public had no choice but to participate in this "disturbing Orwellian configuration of world today", the world that likewise corresponds to Huxley's warning prediction (*The Hidden Persuaders*, p. 214). Another harsh reaction to the system and *the strategy of desire* came from the prominent German-American philosopher, social critic, and political theorist Herbert Marcuse, who in *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society* (1964/1991) firmly opposes the system of consumerism. Marcuse views consumerism as indeed a form of authoritarian social control that promotes the ideology of freedom as a purchase of happiness and satisfaction. Consumerism, Marcuse argues, is dehumanizing people, turning them into instruments and sprockets in industrial and consumer machines. He also notes that this so-called democratic system, which promotes the ideology that happiness can be purchased, will bring about psychological damage to individuals and eventually, lead to the destruction of societies.

What becomes significant in Marcuse's work and his critique of the system, which he expressively defines as corrupt, is that he fundamentally shifts the destructive force, and by implication the source of evil, previously perceived as hidden irrational forces that drive masses, from individuals that build up masses to the very system that governs, controls, and manipulates these masses. In yet another work, *Eros and Civilization: A Philosophical Inquiry into Freud*, published in 1955, Marcuse suggests that the very idea of the need to control people due to their unconscious instinctual drives is but an ideology aimed at justifying power control. He argues that what makes these drives dangerous and destructive is indeed the governmental systematic repression, in other words, Marcuse suggests that systematic repression that aims to civilize through suppression facilitates dangerous and destructive forces. Marcuse's work alludes to Freud's *Civilization and Its Discontents* but unlike Freud, Marcuse envisions a non-repressive society, claiming that societal progress could emerge only within non-repressive systems, where non-alienating libidinal labour replaces the alienated one. Marcuse firmly argues that Freud was wrong in his assumption that individuals are driven by unconscious destructive forces that needed to be repressed by civilization, and unlike Freud who believed that civilization required the suppression of libidinal drives, Marcuse views these drives as unconscious forces that correspond to the sexual instinctive drive, the so-called Eros, which indeed is liberating and constructive. This argument becomes evident in the following quote:

Culture demands continuous sublimation; it thereby weakens Eros, the builder of culture. And desexualization, by weakening Eros, unbinds the destructive impulses. Civilization is thus threatened by an instinctual de-fusion, in which the death instinct strives to gain ascendancy over the life instinct. Originating in renunciation and developing under progressive renunciation, civilization tends toward self-destruction. (*Eros and Civilization*, 1974, p. 83)

Thus, unlike Freud for whom only the suppression of libidinal drives could produce civilization and progress, Marcuse views the libidinal force as the source of producing civilizations and progress, pointing out that the suppression of Eros can only create guilt and destruction. According to Marcuse, the issue of dangerous forces thus lies within the system, as he explains that “the irreconcilable conflict is not between work, understood as driven by reality principle, and Eros (pleasure principle), but between *alienated* labour (performance principle) and Eros” (emphasis original, 1974, p. 47). Marcuse claims that societal progress can emerge only in non-repressive systems, in which a non-repressive sublimation of Eros is enhanced by the substitution of alienated labour with non-alienating libidinal labour.

Marcuse’s open attacks on the governing system, viewed as destructive by the social control it exercised, have gained wide attention, challenging the ideology of suppression and promoting the liberation of the self. The Freudian idea that every individual is driven by inner irrational forces that need to be controlled for the sake of stability in society was thus fading away, becoming gradually substituted by a new ideology promoting that the inner self needed to be freed and encouraged to express itself. Marcuse’s ideas that the way to structure a progressive society was by liberation were soon twisted and cherry-picked. Popular literature and media were publicizing and implanting the idea that the primary duty of each individual was to liberate the self. As a consequence, the governing system, based on mass production and moulding the public to purchase what has been mass-produced, or to put differently, the system that was profitable only if large numbers of the same product were produced and sold was suddenly seriously threatened by this new ideology of self-expressiveness. Since the shift towards self-expressiveness clashed with the profit-driven system, it also required a significant shift within the means of production and the economic system.

6. From Economy of Need to Desire

By the 1970s, corporations and advertising companies were preoccupied with the idea of how to appeal to the masses of these novel and unpredictable individuals who demanded self-expressiveness while maintaining the system of mass production and economic growth safe. The capitalistic system soon found a way how to fulfill these self-directed desires. This marked the beginning of lifestyle marketing. Organizations and research institutions, such as Stanford Research Institute, were established to facilitate economic development, and by the late 1970s, social scientist and consumer futurist Arnold Mitchell introduced a psychographic methodology called *the Values and Lifestyle* that predicted product choices by these new consumers. Once again, science was put in service for commerce, leading to a wide industry of psychological market research that significantly boosted the economy. A magazine entitled *Advertising Age* rightly acknowledges Mitchell’s *Values and Lifestyle* methodology as one of the ten top market research breakthroughs. Planned obsolescence also became a crucial strategy within this framework. Corporations began to design products intentionally with limited lifespans, ensuring that consumers would need to replace them frequently. This approach guaranteed a steady stream of sales and continuous economic growth. The ideology of selling lifestyles and expressing individuality through consumption dovetailed perfectly with

planned obsolescence, as consumers were constantly enticed to upgrade to the latest models, styles, and technologies.

The societal context of the 1970s, marked by individual self-liberation and self-actualization, thus generated a new economic system operating on the ideology that particular products express the values, inner self, and personality of a consumer. The Freudian view, which previously shaped the economy by manipulating the masses into purchasing a limited range of mass-produced products, was successfully replaced with an ideology advocating the exploration of the inner self while this new approach would expose the consumers to a wide range of products that were marketed as allowing expression of this newly found individuality corresponding to the individual's inner values. It is profoundly ironic that those who advocated for liberation and explicitly reacted against mass conformity and control has thus implicitly contributed to imposing a system of consumerism. Their arguments were soon used and twisted by the controlling system, which rapidly adapted and exploited the ideology of the liberated self to impose an even greater control of the masses. Instead of repression, the system gave vent to the so-called liberated self, enhancing and feeding the infinite desires of this seemingly liberated self, thus engendering a valid justification for an even greater consumerist system. In theory, the shift from the suppressed individual to a liberated one implies that an individual has a free choice to become whomever they choose to be. In practice, this shift has undoubtedly transformed the focus from the collective to an individual whose sole purpose and meaning in life became finding happiness within the self. What becomes fundamentally eloquent in this context is the fact that the initially altruistic concerns focused on altering and bettering societies have become not only irrelevant, shifting the focus from the system into the self, but also by such manipulation of liberating ideology, the system has cunningly transformed societies into a cluster of individuals concerned only about their own well-being, measuring everything through self-satisfaction and individual gratification.

The ideology of products selling lifestyles, enhancing self-expression, expressing identity, and representing values fitted perfectly well with the system of consumerism. Soon, industrial production, which due to fast technological innovations evolved into computer manufacturing system production, allowed for the production of short runs of products. The former fears of overproduction by corporations have dissolved because not only the computer manufacturing system production enabled fast variations in production but also because these *liberated* consumers seemed to have no limits for their liberated desires and self-expressions. The *desire* for self-expression has soon shifted into the *need* for self-expression and this *need* for self-expression requiring a *need* for purchasing of identities. This ideology that fabricates the *need* to purchase identities and lifestyles not only serves and maintains the system of consumerism by which it controls and manipulates masses on individual levels but also it produces economies of unlimited horizons.

Nowadays, the corporate ideology that emphasizes individuality not only shifts societal discontent as individual failure to succeed at happiness but also encourages the belief that individuality and happiness require self-expression. Simultaneously, it offers a wide range of products and services that express individuality, creating a paradox where people feel liberated from societal restrictions while being enslaved by consumerist capitalism. In other words, an

individual's freedom paradoxically enslaves them. Herbert Marcuse described this state of current societies as follows:

... the goods and services that the individuals buy control their needs and petrify their faculties. In exchange for the commodities that enrich their life, the individuals sell not only their labour but also their free time. The better living is offset by the all-pervasive control over living... [People] have innumerable choices, innumerable gadgets which are all of the same sort and keep them occupied and divert their attention from the real issue...The ideology of today lies in that production and consumption reproduce and justify domination... [and] the individual pays by sacrificing his time, his consciousness, his dreams; civilization pays by sacrificing its own promises of liberty, justice, and peace for all. (*Eros and Civilization*, 1974, pp. 100-101).

Although such an operating system seems to be immune, because no individual would want to be deprived of their individual freedom, one element poses a serious threat to the system: contentment and satisfaction. Therefore, everything that makes an individual feel inadequate, unsatisfied, or unhappy is indeed covertly encouraged by the system that readily sells short instances of instant happiness yet makes sure they quickly fade away. Planned obsolescence plays a crucial role in this system by ensuring that consumers remain perpetually unsatisfied and continuously seeking new products. This mechanism aligns perfectly with the ideology of self-expression and the consumerist agenda. Incorporating planned obsolescence into this narrative illustrates how consumer behavior evolved from need-based to desire-based consumption and underscores the manipulation and control exerted by the consumerist system, ensuring perpetual economic growth at the expense of genuine human fulfillment and societal progress. The feeling of inadequacy and dissatisfaction on an individual level is thus linked to economic profit, and anything that cannot be turned into profit, even if it fosters social progress, is discouraged. This manipulation of desires and the emphasis on fleeting happiness echo Aldous Huxley's predictions in *Brave New World*. Huxley foresaw a society where people's manufactured pleasures are likewise controlled to maintain order and stability, where genuine contentment is unattainable because it poses a threat to the system based on control and manipulation. In such a society, individuals are constantly kept in a state of control, preventing them from seeking deeper satisfaction or questioning the system. Thus, the very fabric of modern consumerism aligns with Huxley's vision, where happiness is manufactured to be superficial and genuine fulfillment is systematically undermined to ensure continuous consumption and economic growth.

7. Conclusion

Everything is turned into servitude of the governing system. As explored in the previous chapters, scientific research and technology have become the tools to serve rather than to better the governing systems, manipulating scientific knowledge and controlling information. Technological innovations have been manufacturing confined information and administered knowledge, creating a culture based on escapism and escapist behavior, operating through systematic desensitization, and the notion of standardization of human thought is becoming more relevant today than ever. Even *the Father of Propaganda*, Edward Bernays, noted the enormous potential of technological innovations, which in his lifetime was merely the

television, viewing technology as a great means to a standardization of human thinking and manipulation of knowledge. In his famous work *Propaganda*, Bernays writes:

The American motion picture is the greatest unconscious carrier of propaganda in the world to-day. It is a great distributor for ideas and opinions. The motion picture can standardize the ideas and habits of a nation. Because pictures are made to meet market demands, they reflect, emphasize and even exaggerate broad popular tendencies, rather than stimulate new ideas and opinions. The motion picture avails itself only of ideas and facts which are in vogue. As the newspaper seeks to purvey news, it seeks to purvey entertainment. (*Propaganda*, 2005, p. 156)

It has been almost a century since Bernays' publication of *Propaganda* in 1928, and the current situation seems to have not only not improved but also escalated to an even greater extent. Nowadays, one cannot be sure whom to trust. The boundaries between news, sciences, entertainment, and profit-making have gradually disappeared. Individuals have been successfully trained to desire and require products that express their identity, falsely believing in their free will and thinking within the box designed by and serving the system.

Nowadays, we are surrounded by *experts* and *expert influencers* who tell us how to live—how to fix cars, decorate homes, raise children, cook meals, what wine to drink, whom to vote for, what art to buy, what opinions to hold, how to eat right, how to exercise, how to dress, how to cure diseases, and even what to do to live forever. Every day, armies of new experts, analysts, advisers, business coaches, consultants, and all kinds of authorities appear in the media and elsewhere to fulfill our needs created by the system. The cult of experts is becoming our religion, and their jargon is the sacred language. By living hectic lives created by the system, we grow more and more dependent on these experts. It is no surprise that nowadays, there are even experts on experts, not to mention institutes of expertology.

This manipulation of desires and emphasis on fleeting happiness echoes Aldous Huxley's warning, foreseeing a society where people's pleasures are fabricated and controlled to maintain order and stability and where individuals are constantly kept in a state of control, preventing them from seeking deeper satisfaction or questioning the system. Huxley's warning clearly resonates deeply with our current reality generated by the system that covertly encourages inadequacy ensuring control through continuous consumption. Thus, the very fabric of modern consumerism that created the culture of desire aligns with Huxley's vision, where superficial happiness is manufactured and genuine fulfillment is systematically undermined, and in which the ideology of products selling lifestyles, enhancing self-expression, expressing identity, and representing values perfectly fits the system of control fostering an endless cycle of desire and consumption. This paradoxical freedom enslaves individuals, creating an illusion of liberation while deepening their dependence on consumerist capitalism. In essence, our contemporary society exemplifies Huxley's grim prediction, as it perpetuates a cycle of manufactured desires and superficial happiness, ensuring the dominance of consumerist ideologies and the continuous growth of economic profit at the expense of genuine human and societal progress.

ACKNOWLEDGEMENT

—

FUNDING

No financial support was received from any person or institution for the study.

ETHICS

The author declares that this article complies with ethical standards and rules.

AUTHOR CONTRIBUTION

Henrieta Krupa General contribution rate: 100%

The author has confirmed that there is no other person who meets the authorship condition of this study.

CONFLICT OF INTEREST

The author declares no conflict of interest.

References

- Aristotle. (1920). *Aristotle's politics*. (B. Jowett, Trans.). OUP.
- Bernays, E. (2005). *Propaganda*. Ig Publishing.
- Ditchter, E. (1960). *The strategy of desire*. Garden City, Doubleday.
- Ebeling, M. (2010). Marketing chimeras: The biovalue of branded medical devices. In M. Aronczyk & D. Powers (Eds.), *Blowing up the brand: Critical perspective on promotional culture*. Peter Lang Publishing Inc.
- Ewen, S. (1996). *PR!: A social history of spin*. Basic Books.
- Freud, S. (1949). *Group psychology and the analysis of the ego*. (J. Strachey, Trans.; Ed. E. Jones). Hogarth Press. (Original work published 1921).
- Freud, S. (1950). "Civilized` Sexual Morality and Modern Nervousness." *Collected Papers*. (Vol. II., Ed., E. Jones; J. Riviere, Trans.). Hogarth Press and the Institute of Psycho- Analysis. (Original work published 1908).
- Freud, S. (1977). *Introductory lectures on psychoanalysis*. (J. Strachey, Ed. & Trans.). Norton.
- Freud, S. (2001). On Transience. In *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*. (Vol. XIV, 1914-1916; Ed. & Trans. J. Strachey). Vintage. (Original work published 1915).
- Freud, S. (2002). *Civilization and its discontents*. (D. McLintock, Trans.). Penguin Books. (Original work published 1930).
- Hrebeniak, M. (2006). *Action writing: Jack Kerouac's Wild Form*. Southern Illinois University Press.
- Huxley, A. (2000). *Brave new world revisited*. Rosetta Books LLC.
- Jones, E. (1961). *The life and works of Sigmund Freud*. Basic Books.
- Koonz, C. (2003). *The Nazi Conscience*. Cambridge, London, Massachusetts. HUP.
- Le Bon, G. (2009). *The crowd: A study of the popular mind*. Library of Congress Catalog. (Original work published 1915).
- Lippmann, W. (1997). *Public opinion*. Free Press Paperbacks. (Original work published 1922)
- Marcuse, H. (1974). *Eros and civilization: A philosophical inquiry into Freud*. Beacon Press.
- Marcuse, H. (1991). *One-dimensional man: Studies in the ideology of advanced industrial society*. Beacon Press. (Original work published 1964).
- Oxford Dictionary. (2012a). Propaganda. Def.1. In *Oxford Dictionary Online*. OUP. Retrieved January 21, 2024.
- Oxford Dictionary. (2012b). Public relations. Def. In *Oxford Dictionary Online*. OUP. Retrieved January 21, 2024.
- Packard, V. (2007). *The hidden persuaders*. Ig Publishing. (Original work published 1957).
- Sontag, S. (1974). Fascinating Fascism. *The New York Review of Books*, February 6, 1975. (Republished in *Under the Sign of Saturn*, New York, 1980, pp. 73-105).
- Strauss, S. (1924). Things are in the saddle. *The Atlantic Monthly*, November, 577-588.
- Trotter, W. (2005). *Instincts of the Herd in Peace and War*. Cosimo, Inc. (Original work published 1916).
- Tye, L. (1998). *The father of spin: Edward L. Bernays and the Birth of Public Relations*. Henry Hold and Company, LLC.

RESEARCH ARTICLE

<https://doi.org/10.37093/ijsi.1481119>

Unpacking the Discursive Construction of Heirloom Seeds: Discourses, Contests, Connections

Müzeyyen Pandır*

Maral Erol**

Abstract

The 2006 Turkish Seed Law prohibited the selling of uncertified heirloom seeds, triggering heated debates on and around seeds. This paper examines the construction of discourses on heirloom seeds in Türkiye, focusing on the arguments of the key social actors in the field with a view to understand how knowledge production is taking place on seed. Conducting interviews with key state and non-state actors and analyzing their published documents related to heirloom seed through discourse-historical approach, we examined the argumentative perspectives shaping the discourse on seed. The results revealed a discursive dichotomy constructed between "heirloom seed" and "certified hybrid seeds". In particular, built on commercial and food security concerns, the state discourse frames heirloom seeds as low-yield and unable to feed the nation in comparison to certified hybrid seeds, whereas non-state discourse using the perspectives of agrobiodiversity and farmers' sovereignty construct heirloom seeds with superior features, qualifying them as compatible with biodiversity and the current global and regional economic, environmental and climate problems. The study concludes that different perspectives and interests produced contradictory knowledge about seed (hence food) and caused different realities to exist simultaneously within this knowledge.

Keywords: seed, heirloom seed, knowledge production, discursive construction, discourse-historical approach

Cite this article: Pandır, M., & Erol, M. (2024). Unpacking the discursive construction of heirloom seeds: Discourses, contests, connections. *International Journal of Social Inquiry*, 17(2), 215–231.
<https://doi.org/10.37093/ijsi.1481119>

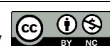
* Asst. Prof. Dr., Işık University, Humanities and Social Sciences Department, İstanbul, Türkiye (Corresponding Author).
Email: muzeyyen.pandir@isikun.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1590-4689>

** Prof. Dr., Işık University, Humanities and Social Sciences Department, İstanbul, Türkiye.
Email: maralerol@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1648-2492>

Article Information

This study was funded by the Işık University as part of its Scientific Research Projects (Project number: 20B101).

Received 09 May 2024; Revised 25 June 2024; Accepted 28 June 2024; Available online 30 August 2024

1. Introduction

The world is currently facing the largest food crisis in modern history, which is caused by various factors such as the climate crisis, drought, rising costs of production, rising food prices, and the impact of COVID (World Food Programme, 2022). The availability of sufficient and safe food in a country is crucial, so discussions on food security and safety have become increasingly important. Generally speaking, one camp argues that industrial (conventional) agriculture, which involves large-scale production of crops using hybrid and genetically modified seeds with chemical fertilizers and pesticides, is causing the loss of food security and safety (Horrigan et al., 2002; Thrupp, 2000). The other camp, backed by agribusiness, the food industry, and the media, claims that only industrial agriculture with higher yields can feed large populations, and that conventional seeds do not harm health (Kimbrell, 2002). Seed remains at the center of these discussions, highlighting the importance of studying the discursive construction of seed to understand how seed, the basis of food and life, is constructed as a subject.

This paper focuses on the construction of seeds, particularly heirloom seeds¹ in Türkiye. Through a discourse-historical approach (DHA) of critical discourse analysis (CDA), the paper examines the discourses of key social actors who actively produce knowledge, policy, and/or action related to seed, and explores how their arguments on heirloom seed overlap, differ or conflict. The overall aim is to understand the knowledge production on seed as well as to observe which wider discourses, motivations, or interests are shaping the knowledge on heirloom seeds.

Heirloom seeds have become a popular subject in Türkiye since the discussions on the 2006 Seed Law No. 5553² (2006). This law banned individual farmers from selling unregistered seeds and only allowed the exchange of such seeds without payment, aiming to make the legal system more compatible with international laws and treaties (Bağcı & Özer, 2021). In 2018, the law was amended, and the Regulation on Registration, Production, and Marketing of Local Varieties³ was passed, detailing the registration and certification process of the seeds for trade. However, the law and subsequent regulation have faced criticism from NGOs, environmental organizations, farmer unions, and individual actors concerned about food safety and sovereignty. As a reaction, seed exchange events were organized and local organizations started seed banks, leading to a "seed movement" in Türkiye. In such an atmosphere, different social actors' discourses on heirloom seeds started to compete and struggle for recognition and acceptance.

In the following, the paper first presents a conceptual background on the understanding of heirloom seeds, touching on its relationship with biodiversity, economy, culture and also neoliberal agriculture policies. It then provides contextual information on the policing of seeds

¹ In the daily language, academic literature, and public discussions, the terms heirloom seed, local seed, and landrace are used interchangeably. We prefer to use the term "heirloom seed" throughout the paper for the sake of consistency. All these terms refer to open-pollinated plant varieties that are bred, saved, and replanted by small farmers and become compatible with a particular locale through natural selection over a period of time.

² The Law, from here on.

³ The Regulation, from here on

in Türkiye. The methodology section introduces the involved social actors, the data, and the method of analysis. The results and discussion section reveals and discusses the findings on the discursive construction of heirloom seeds in Türkiye, focusing on the overlapping and competing discourses of the social actors and the motivations behind their arguments.

2. Conceptual framework and background

2.1 Heirloom Seed in the Literature

Literature on seed predominantly falls under the agricultural sciences, which include agronomy, agricultural engineering, and horticulture. However, heirloom seeds are not specifically defined in this literature. At most, they are considered as open-pollinated varieties that can be used as a “genetic resource”, owing to their genetic adaptation to specific locales (Akar, 2020; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı [Turkish Ministry of Food, Agriculture and Livestock]⁴, 2018a; Kloppenburg, 1988). “Landrace” is another term used to refer to open-pollinated varieties that have adapted to specific places (Tan, 2009). This term is also often used in legislative texts (Arıkan, 2016). International organizations and treaties may refer to the use and exchange of seeds as “crop genetic resources”, “plant genetic sources”, or “plant genetic material” (Aksoy, 2014). Within this more general term, distinct plants developed by breeders are called “variety” or “cultivar” in Turkish law (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2006). We also see the term “peasant seeds” in the United Nations Declaration on Peasant Rights, together with the phrase “farm saved seeds” (United Nations [UN], 2018).

In ecology and environmental sciences literature, especially in political ecology, the social and cultural elements in developing and cultivating plant species are emphasized, also taking into consideration the cultural preferences for certain dishes, as well as rituals and cultural meanings attributed to certain plants. The term “farmer’s varieties” is preferred when talking about traditionally developed and bred plant species (Shiva, 2016a). When the focus is more on biodiversity, the terms “local variety” and “traditional and locally adapted landraces” are used (Ficiyan et al., 2018).

The social sciences literature, which encompasses fields such as anthropology, sociology, political economy, and STS, considers seeds and heirloom seeds within the broader context of food systems and agricultural transformations, sometimes in relation to the GMO debates. Various terms are used in this context, including “heirloom seeds”, “heirloom plants” (Nazarea, 2005), “heirloom varieties” (Jordan, 2015), “landrace” (Nizam & Yenal, 2020), and “farmer-landrace varieties” (Graddy-Lovelace, 2020). Discussions about heirloom seeds typically highlight the duration of their use, their cultural significance, traditional food systems and knowledge practices, and open pollination (Rhoades, 2013).

⁴ The Ministry, from here on.

2.2 Heirloom Seeds' Relationship With Biodiversity, Economy, Culture, and Neoliberal Policies

Agricultural sciences literature focuses more on the breeding of hybrid or genetically modified varieties with increased productivity and resistance to certain conditions, relegating heirloom seeds to resources for breeding that can be protected ex-situ (i.e., in seed banks and collections of research organizations). However, social sciences literature takes a broader perspective on the issue of heirloom seeds, examining it from a historical, social and political economy perspective, touching on themes such as biodiversity, climate change, the rights of indigenous populations and farmers, biopiracy, food security, food sovereignty, the global neoliberal economy, cultural heritage, and locality.

Conservation of heirloom seeds is emphasized as a means of protecting agricultural biodiversity (Aistara, 2011; Çelik, 2013) and small farming practices (Trauger, 2017). Increasingly, climate change is also cited as a reason for the necessity of seed biodiversity, as plants that naturally evolved to withstand drought and other extreme climate conditions would become more important in the changing climate conditions (Adaman et al., 2020). There is also a sub-theme examining the co-evolution of indigenous populations and seeds with cultural practices of exchange (Nazarea et al., 2013; Zimmerer, 2003), linking the subject to the question of who owns the seeds. The flow of germplasm in the form of seeds from the global South, where most plant varieties originated, to the centers of global North, where they are used as genetic ingredients for the commodified seeds, is defined as biopiracy (Shiva, 1999) or bioprospecting (Dalyan, 2018). Türkiye is also mentioned as part of these flows of germplasm, with some authors stressing the critical importance of the Anatolian peninsula as the origin of many domesticated crops and including two Vavilov centers of diversity (Kan et al., 2017).

Food security and food sovereignty are two other concepts cited in relation to heirloom seeds and define two different frameworks. Food security is defined as "a situation that exists when all people, at all times, have physical, social and economic access to sufficient, safe and nutritious food that meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life" (Gibson, 2012, p. 21). In this sense, food security is about access to food and meeting the nutritional and safety needs of the population but not about who controls the food system. In contrast, food sovereignty stresses issues of ownership and power, problematizing the commodification of genetic materials. It was developed as a concept by the international agrarian movement La Via Campesina in 1996 and can be summarized as "the right of peoples to healthy and culturally appropriate food produced through ecologically sound and sustainable methods, and their right to define their own food and agriculture systems" (La Via Campesina, 2007). In this definition, the stress is on the right of the people instead of corporations to be the ones determining food policies and food systems.

In connection with this argument, some studies on seeds refer to a historical narrative about how hybrid seeds developed by industry replaced heirloom seeds from the 1960s and 1970s onwards, in a process called the Green Revolution (Rhoades, 2013). The Green Revolution has been criticized for loss of biodiversity, as well as causing small farmers and producers lose control over seeds, becoming dependent on multinational corporations selling seed, chemical fertilizers, pesticides and herbicides (Rhoades, 2013; Shiva, 2016b). In some sources, the

proliferation of genetically modified seeds is also referred to as “the Second Green Revolution” (Budak, 2013). In the political economy literature on agriculture in Türkiye, the same historical trajectory is often used, where the issue of seeds is often situated in a larger framework of deregulation and privatization of the agricultural sector starting in the 1980s (Aksoy, 2010; Keyder & Yenal, 2013; Nizam & Yenal, 2020). Part of this literature on the Green Revolution and neoliberal economy focuses on the process of seed commodification, examining the development of hybrid, genetically modified, and trademarked seeds by multinational corporations in increasingly industrialized agricultural systems (Kloppenburger, 1988).

Looking at the studies on agriculture and seeds in Türkiye, there are conflicting views between those prioritizing production with certified seeds in industrial agriculture and those prioritizing production with heirloom seeds through traditional agricultural practices. The first group of studies advocates biotechnology and production with certified seeds to cope with low yields in today’s challenging global conditions. These studies examine the situation and problems of the Turkish seed industry and propose increasing the production and consumption of certified seed as a solution to low yields due to climate change and drought. Support to reduce producers’ production costs and new ways of market control are among other proposed solutions to improve the industry (Aras, 2019; Bağcı & Özer, 2021). In the second group, studies examine the conservation and sustainable use of heirloom seeds under the same global conditions, such as the climate crisis. They highlight the importance of heirloom seed varieties for the future of sustainable agriculture. Such studies conducted in the field of science (Çiftçi et al., 2023; Doğan, 2024) focus on the genetic diversity and characteristics of seeds and examine the resistance and conditions of heirloom seeds in terms of adaptation and durability. Studies in the social sciences focus on the socio-economic and ecological role of heirloom seeds and highlight the importance of heirloom seeds for biodiversity and local ecosystems, and for their suitability for today’s climatic environmental conditions (Atalan Helicke, 2019). Some study and report good examples of production with heirloom seeds in farming communities (Nizam & Yenal, 2020; Yıldız & Özkaya, 2024), provide sociological investigations of agroecological food and farming systems by observing the production processes and techniques of the producers adopting agroecological principles (Şişman, 2023).

There are also studies that examine the effects of neoliberal agricultural policies and industrial agriculture on the agricultural economy at macro and micro levels (Aysu, 2008; Ceylan, 2019; Keyder & Yenal, 2013). These studies assess the socio-economic and socio-ecological consequences of neoliberal agricultural policies, highlighting their negative impact on Türkiye’s agriculture, nature and ecology, and see these policies as new means of exploitation (Adaman et al., 2020; Akkuş, 2023; Aksoy, 2010). Thus, they argue for a shift away from industrial agricultural practices and support agricultural policies based on localization and food sovereignty.

2.3 Seeds in the Turkish Policy Context

Türkiye followed a public-dominated seed policy until the mid-1980s. The legal developments in agricultural production and trade since the 1990s aimed at the nonlinearization and privatization of the sector, including the seed sector (Nizam & Yenil, 2020), and made private and global seed corporations main actors in the field of seeds (Bağcı & Özer, 2021). The 2006 Seed Law was introduced, marking the completion of private sector restructuring. The Law and its 2018 amendment caused ongoing arguments and dissatisfaction among the social actors in the field.

The Law aimed to regulate the seed sector to improve the quality and yield of seeds. The most important change it brought was banning the trade of uncertified seeds; the seeds subject to trade had to be initially registered and certified by the Ministry. Registration of seeds involves determining the agricultural characteristics of the varieties and only the seeds of registered varieties are allowed for trading. In 2018, the Regulation made it clear that only professional organizations, NGOs, universities, and public institutions can apply for seed certificates, excluding individual farmers from the list. In addition, it excluded farmers who did not use certified seeds from receiving financial support from the Ministry. Civil society organizations responded to the regulation by filing a case against it, arguing that farmers are the primary caretakers and producers of seeds, responsible for their survival over time, and therefore, no property rights on traditional or wild varieties are acceptable (Nizam & Yenil, 2020). The discussion also highlights that granting farmers the ability to apply for certification does not resolve the issue, as the majority of small and individual farmers lack the necessary knowledge and financial resources to handle the bureaucratic duties involved in the registration and certification process (Şık, 2018).

These legal developments have restructured agricultural production, indirectly forcing farmers to use certified hybrid seeds from seed corporations (Şık, 2018). Hybrid seeds need to be rebought every year for productivity; thus, the legal regulations signified the commodification of the seed, shifting seed sovereignty from farmers to corporations. In addition to losing their positions as seed breeders, farmers have become dependent on seed corporations, who were the new rulers of the seed sector.

With the Law, Türkiye Tohumcular Birliği (Türkiye Seed Growers Association, TÜRKTOB), an organization of seed producers and traders was also founded to support the seed breeding corporations. The Law gave TÜRKTOB the authority to arbitrate conflicts between its members and third parties, which may include farmers (Aksoy, 2010). To circumvent the conditions imposed by the law, NGOs started seed exchange festivals, making the exchange of seeds between farmers and hobbyists an event that takes place outside of the commercial realm, hence not regulatable by law. The NGOs that initiated seed festivals and networks were also concerned about protecting agricultural biodiversity and cultural heritage in the face of a strictly regulated seed sector geared towards certain types of seeds, decreasing the number of varieties continuously planted (Çelik, 2013).

3. Methodology

3.1 Data

This research analyzes the discourses and arguments on heirloom seed using critical discourse analysis, specifically the discourse-historical approach as outlined by Reisigl and Wodak (2009). Like other approaches to discourse analysis, both CDA and DHA focus on the construction of subjects, objects, actors, and/or events through discourse, as well as the role of social, historical, political, and economic factors in the construction process. Many examples of CDA study a small or medium-sized group of purposefully collected cases, such as conversations, published texts, or transcribed speeches from interviews (Reisigl & Wodak, 2009; Wodak & Meyer, 2009; Forchtner, 2019). Therefore, purposeful sampling techniques often determine which cases to study. This is necessary because qualitative research focuses on a small number of cases to understand the phenomena in depth, so it requires selecting not random cases but cases that contain in-depth information about the subject under study (Patton, 2002, p. 46). The purposeful sampling technique is also used in this study to create the sample.

In the study, data is collected through interviews conducted with institution officials and individuals, as well as through the published documents of the institutions. Firstly, the state and non-state organizations, institutions and individuals that are actively producing information, actions and/or policies on seeds in Türkiye were identified and contacted for interviews. Out of 28 contacts, 13 agreed to participate. Prior to data collection, approval was obtained from the Scientific Research and Publication Ethics Committee of Işık University (Approval decision full date: April 12, 2021, Decision number: 3175), and all interviewees gave informed consent. Secondly, we searched the institutions' publications on seeds and studied those that contained comprehensive information on actors' views and perspectives on heirloom seeds and related issues. In total, our corpus consists of twenty-four texts: thirteen transcribed interviews and eleven published documents. Below are brief definitions of the actors interviewed and the documents studied.

3.2 Social Actors

The targeted organizations, institutions, and individual social actors are the Ministry, TÜRKTOB, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası (Chamber of Agricultural Engineers, ZMO), Çiftçiler Sendikası (Farmers Union, Çiftçi-Sen), Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği (Buğday Association for Supporting Ecological Living), small farmers, and individual academicians working on the subject.

We also wanted to reach seed corporations to conduct interviews; however, none responded to our requests, thus we could not include data from individual seed corporations. However, TÜRKTOB, which is an organization consisting of seed corporations, represents the views and interests of these corporations.

3.2.1 State Actors

The Ministry is the main governing body, making decisions, developing agricultural policies, and organizing the actions of other institutions and farmers. It is critical to examine the Ministry's role as a social actor in developing discourses and practices around heirloom seeds. The Ministry publishes its strategic plan on agriculture in the Strategic Plan 2013–2017 (Ministry, 2013) and Strategic Plan 2018–2022 (Ministry, 2018b). These two documents together cover the period from 2013 to 2022 and make no direct reference to heirloom or local seeds. Instead, local varieties are referred to as "genetic materials" that should be registered and used for breeding new hybrid seeds. No mention of heirloom seeds is surprising because in 2017, the Turkish government started to emphasize national and local agriculture and initiated activities on local seeds. We assume that this lack of emphasis is because the strategic plan approaches the local/heirloom seed from an instrumentalist perspective and defines it as raw material for developing new hybrid seeds. As a result, we primarily collected data on heirloom seeds through interviews with two ministry officers in managerial positions. The ministry representatives' statements on other related subjects, such as certified seeds, hybrid seeds, and agriculture, were all compatible with the published strategic plan materials.

3.2.2 Professional Organizations and Public Bodies

TÜRKTOB is established by the Seed Law (TBMM, 2006). On its website, the association defines itself as a "professional organization in the nature of public institution" and "the top organization of our country's seed sector with the authority granted by law" (TÜRKTOB, 2023). The two analyzed documents (TÜRKTOB, 2015; TÜBİTAK TÜSSİDE, 2017) detail TÜRKTOB's views on seeds and heirloom seeds.

Another important social actor is Ziraat Mühendisleri Odası. ZMO was established in 1954 and operates under the Union of the Chambers of Turkish Engineers and Architects, which is a "professional institution as a public body in constitutional terms" (ZMO, 2022). In the three documents under analysis, ZMO expresses its opinions on heirloom seeds, essentially criticizing the Ministry's actions and the legal regulations that target agriculture and seeds (2018a; 2018b; 2018c).

Çiftçi-Sen is one of the most active organizations producing and sharing opinions on the developments in agriculture in Türkiye. The selected and analyzed document is an interview conducted by Tuba Çameli (2019) with the Çiftçi-Sen's President Abdullah Aysu. Here, Aysu shares in detail his views on agriculture and seed, which are repeated in other publications of the union.

3.2.3 Non-governmental Organizations

One NGO that has been particularly influential on knowledge production about heirloom seeds in Türkiye has been Buğday Derneği. It has been actively working to encourage and support the use of heirloom seeds in agriculture among farmers and individual producers through publications, events, and programs. The analyzed documents from Buğday are two guidelines that gather comprehensive information about seeds and agriculture (Buğday, 2009; 2020); one

interview with the chair of the organization conducted and published by Leyla Aslan Ünlübay (2017) and one interview we conducted with a representative from Buğday.

Aside from Buğday, we interviewed two founding members of a now-defunct NGO that was influential in the seed movement in Türkiye in the 2010s. Since the NGO was no longer active and they were not in contact with its former members, they did not consent the name of the NGO to be used in this publication; thus, we are omitting details about this NGO. However, the study incorporates the views of the two interviewees, who are academics actively researching and writing about seeds and agriculture like the other scholars interviewed.

3.2.4. Small Farmers

We conducted three interviews with small farmers. One of them is retired from the military and currently owns a small farm. He collects heirloom seeds, records them individually and grows them. He previously played an active role in the heirloom seed exchange events and their initiation, but because he was unsatisfied with the recycling of the seeds among the growers, he has stopped exchanging. The other two farmers continue their family profession of farming and earn their living from farming. They have knowledge about heirloom seeds, use heirloom seeds and consume them for themselves, but the products they sell are certified hybrid seeds which they buy from seed corporations.

3.2.5 Academicians

To explore the academic and scientific perspectives on heirloom seeds and agriculture, we conducted interviews with seven academicians. They are from various disciplines (agriculture, sociology, anthropology, gastronomy, and culinary arts), but all have previously worked with different NGOs and have conducted and published research on either seed or agriculture.

3.3 Data Analysis

We used DHA to analyze the actors' arguments about heirloom seeds and related issues in the texts of interview transcriptions and published materials (Reisigl & Wodak, 2009). The particularity of DHA is that it emphasizes the historical context in which the discursive statements are constituted and examines their relations to other broader discourses, pointing out the continuities, contradictions or breaks in the discourse. Exploring how the discourse under study relates to other discourses and texts allows for an intertextual and interdiscursive analysis of the studied subject (Reisigl & Wodak, 2009, p. 95), which is also important for this study. In the present study, social actors express their opinions on heirloom seeds mostly in response to the Law and its regulation of agricultural practices, and in doing so, they produce similar or conflicting arguments emerging from different perspectives. DHA reveals the diversity of perspectives in a discourse as it pays attention to the argumentation strategies that actors develop, by questioning how they justify their arguments, which perspectives they draw on, and which other arguments they intensify and mitigate to convince or even manipulate their audience (Reisigl & Wodak, 2009, p. 88).

Adopting Reisigl and Wodak's (2009) strategies for analysis, we analyze the discursive construction of heirloom seeds in the texts by focusing on how heirloom seeds and other related seeds, objects, events and/or processes are a) named and referred to (nomination), b) what characteristics and qualities are attributed to them (predication strategies), c) which arguments are employed in the discussions (argumentation strategies), d) from which perspectives these nominations, attributions and arguments are expressed (perspectivization strategies). Following this, each text was then analyzed by asking questions such as how the social actor named and defined heirloom seeds and related objects, what positive and negative characteristics they attributed to them, what characteristics they highlighted, what arguments they used to defend their views, what arguments they used to refute the arguments of other actors, and within which broader perspectives or discourses they spoke. In this way, the main themes that emerged in the different views on heirloom seeds and related issues were revealed, and the similarities, differences and conflicts between actors' views were identified, as well as the wider discourses and interests (whether economic, food security or biodiversity) that construct their views. Overall, the analysis revealed the construction of knowledge about heirloom seeds from a variety of conflicting positions.

4. Results and Discussion

In exploring how heirloom seed is discussed by different social actors, one initial observation was that there is a remarkable similarity between the discourses of the Ministry and TÜRKTOB, (which we will altogether call "state actors"), and between the discourses of non-state actors (ZMO, Çiftçi-Sen, Buğday, farmers, academicians). The discourses of the first and second groups, which we will refer to as state discourse and non-state discourse, are opposite to each other.

Categorizing TÜRKTOB's discourse as a state discourse at the level of analysis may seem disputable. In the beginning, as explained above, we perceived TÜRKTOB as a professional organization based on its status and self-definition. However, while studying the discourse on seeds and agriculture, we noticed that the association's discourse repeats the Ministry's discourse in many ways. We decided to categorize TÜRKTOB alongside state actors, taking into account its direct formation under the state's seed law.

The analysis of different social actors' discourses on heirloom seeds revealed similarities as well as conflicts. Certainly, other related topics and processes such as hybrid seeds, general approach to agriculture etc. are mentioned during the interviews and in the published documents. Here, the focus will remain on the main discourses constructing heirloom seeds and its related subjects and issues, and the argumentative perspectives on which the actors draw.

4.1 Discursive Construction of the Dichotomy Between Heirloom Seed and Certified Seed

Social actors use the terms heirloom seeds and local seeds interchangeably. Likewise, the terms certified seeds, registered seeds and hybrid seeds are used interchangeably too. Heirloom seeds are predominantly discussed in relation to certified seeds. The pros and cons of both

seed types are constantly compared to each other, constructing a difference and competition between the two, also constructing both as each other's Other. In the state discourse certified seeds are constructed with superior qualities and heirloom seeds are constructed as their inferior, while it is the other way around in the discourses of non-state actors.

In state discourse, the dominant perspective on heirloom seeds and agriculture concerns the economy and food security, which is about having sufficient, safe, and nutritious food to feed the population. From these perspectives, the main goal of agricultural activities is constructed as providing society with "sufficient", "quality" and "healthy" food (Ministry, 2013). In the interviews, the emphasis on sufficient food is paralleled with the emphasis on achieving high efficiency in production, which is set as the aim of agricultural activity to feed the nation. In this context, a clear division is made between heirloom seeds and certified hybrid seeds: certified hybrid seeds are constructed as key to achieving high efficiency in production, while heirloom seeds are defined as not having high enough yields and not being efficient.

Meanwhile, heirloom seeds are defined as "genetic materials", adapted to a region and reliable against the sicknesses and threats of that region. The fact that they are not standardized and are efficient only where they are adapted limits the usage of heirloom seeds to specific regions and raises the question of efficiency. The Ministry perceives and uses heirloom seeds as a genetic raw material that should be registered and used in plant breeding programs to produce advanced seeds with improved qualities. Therefore, heirloom seeds are important from an instrumentalist perspective rather than having value on their own. Here, heirloom seed is primarily qualified as "inefficient", thus cannot produce high yields and feed the nation. Production levels are also cited as important from an economic point of view because when production decreases, food prices increase and the capacity for exportation decreases. Altogether, the use of the heirloom seed is represented as carrying risks of food insecurity and a decline in the economy.

In this respect, the Ministry and TÜRKTOB prioritize the usage of certified (mostly hybrid) seeds in agriculture. The Ministry even provides financial support only to those farmers who use certified seeds. In their discourse, certified seeds are defined only by means of positive qualities such as "high yield", "high quality", "profitable", "advanced" and "quality seed". Health concerns are rejected through predications "not harmful to human health" and "carrying no risk to health". The question of infertility of the hybrid seed, which is commonly discussed in public discourse, is mentioned only by TÜRKTOB (2015). TÜRKTOB defines hybrid seeds as "not infertile" but confirms that second generation hybrid seeds may cause "some casualties in terms of high yield and quality", thus "it is preferred that they are renewed every year". Thus, it is understood that TÜRKTOB's definition of hybrid seed refers to first-generation seeds only.

The discourse of non-state actors differs from the state discourse in that it assigns positive qualities to heirloom seeds. The terms heirloom seed, local seed, local variety, and heirloom variety are qualified as being "adapted to its local geography", "resistant" to diseases and pests, "resistant to drought", "more diverse compared to advanced varieties", "compatible" with changing climate, environmental and soil conditions, "not requiring chemical fertilizer". Heirloom varieties involve seeds with different genetic structures (not standardized) and they guarantee growing products under different challenges even if with a lesser yield. Therefore,

they are classified as “insurance”. They also require “less water”, “fewer fertilizers and chemicals”, which make them “cost-effective” and “less threatening” for human and environmental health (Buğday, 2009; 2020). In these ways, the non-state discourse approaches agriculture and heirloom seeds from the perspectives of biodiversity and food safety. More importantly, non-state actors develop a holistic approach as they perceive agriculture as part of a whole system. The use and protection of heirloom seeds is perceived as important to protect our “food, culture, health, environment and future”. In this respect, heirloom varieties are a “warranty” for future generations, thus they are “more valuable than gold” (Buğday, 2020; Aslan Ünlübay, 2017). But they also accept that heirloom seed is “not high yield.”

The discourse of non-state actors considers “certified varieties”, “hybrid varieties”, and “improved varieties” together as part of conventional agriculture. Their arguments are actually in dialogue with the state discourse, but in an opposing way. Certified seeds are high yield argument is overturned with the argument that they can produce high yield “only” under the conditions in which they are developed. In case that one of these conditions is not met, the yield decreases. Thus, certified varieties are qualified as “delicate” under changing conditions and “not resistant to disease and pests” (Buğday, 2020). It is added that certified seeds “bring more agricultural inputs” because they require the usage of fertilizers, chemicals and more water, so they “increase farmers’ expenses” and they are “efficient for the short term” only (Buğday, 2009). Also, certified hybrid seeds do not produce quality products when the seeds are saved and sown the following year, thus they “lose their commercial value” and farmers need to buy these seeds every year from seed corporations, which is a concern for farmers’ and food sovereignty, as it is discussed in detail in the next section.

It is in these ways that non-state actors define certified hybrid seeds as doing more harm than good arguing from the perspectives of biodiversity, food safety and food sovereignty. This is their general approach towards the whole conventional agriculture system, whose main actor is hybrid seed. The discourse constructs conventional agriculture practices as a threat to the whole ecosystem because they aim to produce standard products with high yield and such practices cause ecological harms such as “loss of biological varieties”, “land degradation”, “surface and groundwater pollution”, as well as damaging the sovereignty and economic well-being of farmers. With these arguments, the discourse supports agroecological agriculture, which involves traditional agriculture practices (Aslan Ünlübay, 2017).

4.2 Seed Ownership and the Question of Dominance: Corporations vs. Farmers

Non-state actors define heirloom seeds or local varieties as “our common assets” (Çameli, 2019), “commons of the country and humanity” (ZMO, 2018a; 2018b; 2018c), and thus their shared view is that there shall be no ownership on the local varieties. The strongest conflict with state discourse emerges from this point, particularly due to the seed regulations in 2006 and 2018. The NGOs reacted against the legal changes arguing that they indirectly form an ownership on the seeds, by privileging seed corporations over farmers. This argument and critique appear in the discourses of all the non-state actors, but ZMO is the one who provided the strongest criticism in its documents, particularly targeting the regulations on local varieties (ZMO, 2018a; 2018b).

In its documents, ZMO defines local varieties as “part of biodiversity”, “indispensable to biodiversity and small family farming” and “natural wealth” (2018a; 2018b), thus states that local varieties are “our common assets”. It intensifies this view by directly referencing Article 168 of the Constitution, which states that “[n]atural wealth and resources shall be under the authority and at the disposal of the State. The right to explore and exploit these belongs to the State”. From this point on, ZMO criticizes the Ministry’s regulations by qualifying them as “contradicting the constitution” by creating an ownership over the seeds. Since the farmers cannot apply for seed certification, ZMO states that the genuine purpose of the regulation is “not to protect the origin of the local varieties” by registration, but forming a “trade system, which makes local varieties subjects of trade and private ownership, which are against the Constitution”. It also qualifies the agriculture system as “not fair and equal”, “protecting the monopolized corporations” (ZMO, 2018a; 2018b). Moreover, it defines legal regulations on local varieties as “the disposal of the wealth by regulation” and argues that “the society shall not remain silent” to this action (ZMO, 2018b). In this way it constructs an “us” and “them” division between the public and the Ministry.

The discourse of Çiftçi-Sen evokes the discourse of ZMO by strongly opposing the corporations’ ownership over the seed, but a particularity in its discourse is that it also constructs “multinational corporations” and “IMF and World Bank” as the social actors, and “globalization” as the social phenomenon causing a “grave condition” in the Turkish agricultural industry, particularly since the 1980s (Çameli, 2019). It argues that the interventions of the IMF and World Bank ended the functioning of the national agricultural institutions, which had been organizing and supporting the industry until that time, and the state’s seed policy allowed importing of seeds, which led the multinational agricultural and food corporations to become dominant in Turkish industry. Identifying “globalization” as a problem, it states “the antidote of globalization is localization” (Çameli, 2019). Localization refers to forming a national agricultural structure again, by forming more horizontal local institutions and institutes. The local municipalities and co-ops are perceived as the “embryos” of such local institutions, and they need to become more active in this process.

In the statements of non-state actors, the real owners of the seed are explicitly identified as “farmers”, “peasants/villagers”, “public”, but “not corporations”. The common argument that runs through their statements is that for centuries local varieties are developed as the result of farmers’ practices of selecting and planting the best ones among wild plants according to high yield and best flavor. Therefore, they define farmers as “plant breeders” (Aslan Ünlübay, 2017; Buğday, 2020), “keepers and reproducers” of the seed (academics), whose labor had enabled the development of the seeds since the time of permanent settlement (Çameli, 2019). So, the ownership of seed belongs to farmers. They accept that there should be a control process through public research institutions, where the seeds should be developed and distributed to farmers by publicly owned institutions not driven by profit, and seeds may be sold at reasonable prices. With these practices, the purpose is to protect farmers’ rights, maintain food sovereignty and prevent farmers’ dependency on seed corporations (Aslan Ünlübay, 2017; Buğday, 2020).

In these ways, non-state actors foreground the perspectives of food sovereignty and farmers' sovereignty while discussing the seed. They raise the point that "whoever dominates the seed, dominates agriculture and food," meaning that those corporations developing the seed with certain qualities determine the qualities of the agricultural system. For example, the academics stated that since certified or hybrid seeds are not resistant to disease and pests, the same seed corporations also develop and sell pesticides for the diseases. Also, the seeds need to be bought every year. In these ways, corporations control not only agriculture but also the food and health industries. This is how the seed registration process is linked with seed sovereignty and food sovereignty in the discourses of non-state actors.

5. Conclusion

The aim of this study has been to unpack varying approaches and arguments towards heirloom seeds in the Turkish context and to understand how contradictory knowledge production has taken place due to the conflicting interests of the social actors. Their differing views on heirloom seeds are reflected through the perspectives of economy and food security on the one hand and from the perspectives of food safety, biodiversity, and food/seed sovereignty on the other.

State actors speak from the perspectives of economic development and food security, prioritizing feeding the nation and decreasing food prices with high-yield certified hybrid seeds. Certified seeds, developed and improved in laboratories using heirloom seeds as genetic material, are defined as superior in contrast to heirloom seeds, which are defined as inefficient and unimproved.

Non-state actors, on the other hand, speak from the perspectives of biodiversity, food safety, and food sovereignty, positioning heirloom seeds as part of agrobiodiversity. Since all local varieties are adaptive to their own local conditions, this makes them compatible with the challenges of their locales and decreases the need for pesticides, fertilizers, and water. These arguments position heirloom seeds as a sustainable solution to the ongoing global threats of climate change, drought, and land degradation. Therefore, non-state actors approach heirloom seeds holistically, viewing the entire agricultural production as a component of the ecosystem and prioritizing the use of heirloom seeds as a duty to safeguard the future of food, health, environment, and culture.

Another major conflict in the discourse on heirloom seeds concerns ownership over seeds, which brings in the discussion of seed sovereignty. When the seed is positioned as part of biodiversity, it becomes a common asset for all. Non-state discourse highlights the farmers' labor in the survival of the heirloom seeds until today and positions them as the owners of the seeds. However, it is argued that the bureaucratic and costly processes for seed registration and certification prevent farmers from being seed producers. Having to buy certified seeds from seed corporations not only commercializes the seed but also leaves farmers dependent on corporations. Therefore, from the perspective of non-state actors, the concept of farmers' sovereignty becomes part of the discourse on heirloom seeds.

Overall, this study has discussed the bifurcated perspectives on heirloom seed in the Turkish context. The study's inclusion of more farmers would have been beneficial, as they are the

primary users of the seed. However, the limited research period has hindered the ability to reach more farmers. Future studies, specifically concentrating on small farmers and investigating their perspectives and utilization of certified and heirloom seeds, could enhance our comprehension of how the broader discourses like food security, food sovereignty, and biodiversity manifest in the practical actions of farmers in the field. Another limitation of the study is the lack of input from seed companies, as their responses to our interview requests were not positive. We attempted to address this shortfall by incorporating TÜRKTOB, their representative association, but a future study should delve into the seed companies' viewpoints on heirloom seeds for a more thorough analysis.

ACKNOWLEDGEMENT

The authors thank all the interviewees who agreed to contribute to the research, as well as project assistants Merve Yavru and Aylin Şahin.

FUNDING

This study was funded by the Işık University as part of its Scientific Research Projects (Project number: 20B101).

ETHICS

The authors declare that this article complies with ethical standards and rules. Ethics committee approval was received for this study from the Işık University, Scientific Research and Publication Ethics Committee (Approval decision full date: April 12, 2021, Decision number: 3175).

AUTHOR CONTRIBUTION

Müzeyyen Pandır I Concept/idea; Literature review; Design; Data collection/analysis; Interpretation of data/findings; Drafting; Critical review; Funding; Supervising; Final approval and accountability.

General contribution rate: 50%

Maral Erol I Concept/idea; Literature review; Design; Data collection/analysis; Interpretation of data/findings; Drafting; Critical review; Funding; Supervising; Final approval and accountability.

General contribution rate: 50%

CONFLICT OF INTEREST

The authors declare no conflict of interest.

References

- Adaman, F., Avcı, D., Kocagöz, U., & Yeniev, G. (2020). *İklim değişikliği bağlamında tarımda dönüşümün politik ekolojisi* [The political ecology of transformation in agriculture in the context of climate change]. İstanbul Politikalar Merkezi. <https://ipc.sabanciuniv.edu/Content/Images/CKeditorImages/20201125-22112034.pdf>
- Aistara, G. A. (2011). Seeds of kin, kin of seeds: The commodification of organic seeds and social relations in Costa Rica and Latvia. *Ethnography*, 12(4), 490–517. <https://doi.org/10.1177/1466138111400721>
- Akar, S. (2020). *Küreselden yerele kamusal mallar: Tohum gen bankaları* [Public goods from global to local: Seed gene banks]. Dora Basım Yayın.
- Akkuş, A. (2023). *Türkiye’de tarım politikaları “sürdürülebilir” mi?* [Are agricultural policies in Türkiye “sustainable”?]. Kapadokya Üniversitesi Yayınları.
- Aksoy, Z. (2010). The legal-institutional framework and agrobiodiversity conservation in Türkiye. In B. Karapınar, F. Adaman & G. Özertan (Eds.), *Rethinking structural reform in Turkish agriculture: Beyond the World Bank’s strategy* (pp. 211–227). Nova Science Publishers Inc.
- Aksoy, Z. (2014). Local–global linkages in environmental governance: The case of crop genetic resources. *Global Environmental Politics*, 14(2), 26–44. https://doi.org/10.1162/GLEP_a_00226.
- Aras, B. (2019). Türkiye’de tohumculuk sektörünün mevcut durumu, sorunlar ve öneriler [Current situation of the seed sector in Turkey, the problems and suggestions]. *Journal of the Institute of Science and Technology*, 9(3), 1763–1775. <https://doi.org/10.21597/jist.531701>
- Arıkan, A. S. (2016). Avrupa Birliği’nde muhafaza çeşitleri- amatör çeşitler- muhafaza karışımları hakkındaki mevzuat ve Türkiye’de yerel çeşitler/köy çeşitleri [Legislation on preservation varieties- amateur varieties- preservation mixtures in the European Union and local varieties/village varieties in Türkiye]. *TÜRKTOB Dergisi*, 5(18), 52–61.

- Aslan Ünlübay, L. (2017, November 14). Yerli, hibrit, GDO'lu... Nedir bu tohum meselesi? [Local, hybrid, GMO...What is this seed matter?]. *Buğday Blog*. Retrieved March 27, 2023, from <https://www.bugday.org/blog/tohum-meselesi/>
- Atalan Helicke, N. (2019). Markets and collective action: A case study of traditional wheat varieties in Turkey. *Journal of Economy Culture and Society* (59), 13–30. <https://doi.org/10.26650/JECS402676>
- Aysu, A. (2008). *Küreselleşme ve tarım politikaları*. Su Yayınevi.
- Bağcı, S. A., & Özer, İ. (2021). Türkiye tohumculuğunun tarihsel gelişimi, mevcut durumu, problemleri ve çözüm önerileri [The historical development of Turkish seed, its present, problems and solutions]. *Journal of the Institute of Science and Technology*, 11(Special issue), 3559–3572.
- Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği. (2009). *Tohum sever'in el kitabı: Yerli ve köylü* [Seed lover's handbook: Local and peasant]. Buğday.
- Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği. (2020). *Atalık tohumlar için yetiştirici rehberi* [Grower's guide for heirloom seed]. Buğday.
- Budak, A. (2013). *Tohumda tekelleşme ve Türkiye üzerindeki etkisi* [Monopolization on seeds and its effects on Turkey] (Thesis No. 340292) [Master thesis, Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Ceylan, O. (2019). Neoliberal ekonomi ve Türkiye tarım politikaları arasında küçük köylülüğün dönüşümü: Edirne ili örneği (1980-2015). [The transformation of small peasantry between neoliberal economy and Turkish agrarian policies: The example of Edirne province (1980-2015)]. *Anadolu İktisat ve İşletme Dergisi*, 3(2), 134-152. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anolu/issue/49438/618240>
- Çameli, T. (2019). Tarımda 2018 Türkiye'si - İşaret Fişekleri [2018 Turkey in Agriculture - Flares]. 1+1 Express. Retrieved March 27, 2023, from <https://birartibir.org/isaret-fisekleri/>
- Çelik, Z. (2013). *Tarımsal biyoçeşitliliğin korunmasında yerel tohum bankalarının rolü üzerine bir araştırma: Karaot Köyü Tohum Derneği ve yöresi örneği* [A research on protection of agricultural biodiversity and local seed banks: Example of Karaot village seed association and its environment] (Thesis no. 342687) [Doctoral thesis, Ege Üniversitesi Tarım Ekonomisi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Çiftci, H. N., Gundogdu, M. A., & Kaynas, K. (2023). Farklı rakımlarda yetiştirilmiş Yenice kırmızı biberinin kalite değişimleri. *International Journal of Innovative Approaches in Science Research*, 7(2), 47–61. <https://doi.org/10.29329/ijiasr.2023.578.1>
- Dalyan, C. (2018). *Latent lives: Genebanking and the politics of conservation in Türkiye*. [Doctoral thesis, Cornell University]. <https://doi.org/10.7298/X47H1GTJ>
- Doğan, İ. (2024). *Bazı yerel buğdayların morfolojik, fizyolojik ve kalite özellikleri bakımından karakterize edilmesi*. [Yüksek lisans tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi]. Fen Bilimleri Yüksek Lisans Tezleri.
- Ficiciyan, A., Loos, J., Sievers-Glotzbach, S., & Tscharnkte, T. (2018). More than yield: Ecosystem services of traditional versus modern crop varieties revisited. *Sustainability*, 10(8), 1–15. <https://doi.org/10.3390/su10082834>
- Forchtner, B. (2019). Articulations of climate change by the Austrian far right. In P. Bevelander & R. Wodak (Eds.), *Europe at the crossroads: Confronting populist, nationalist and global challenges* (pp. 159–180). Nordic Academic Press.
- Gibson, M. (2012). Food security-a commentary: What is it and why is it so complicated? *Foods*, 1(1), 18–27. <https://doi.org/10.3390/foods1010018>
- Graddy-Lovelace, G. (2020). Plants: Crop diversity pre-breeding technologies as agrarian care co-opted? *Area*, 52(2), 235–243. <https://doi.org/10.1111/area.12499>
- Horrigan, L., Lawrence, R. S., & Walker, P. (2002). How sustainable agriculture can address the environmental and human health harms of industrial agriculture. *Environmental Health Perspectives*, 110(5), 445–456.
- Jordan, J. A. (2015). *Edible memory: The lure of heirloom tomatoes and other forgotten foods*. University of Chicago Press.
- Kan, M., Küçükçongar, M., Morgounov, A., Keser, M., Özdemir, F., Mumınjanov, H., & Qualset, C. O. (2017). The general situation of wheat landrace populations and factors affecting production decisions of wheat landrace producers in Türkiye. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 34(2), 54–64.
- Keyder, Ç., & Yenil, Z. (2013). *Bildiğimiz tarımın sonu: küresel iktidar ve köylülük* [The end of agriculture as we know it: Global power and peasantry]. İletişim Yayınları.
- Kimbrell, A. (2002). Corporate lies: Busting the lies of industrial agriculture. In A. Kimbrell (Ed.), *The fatal harvest reader: The tragedy of industrial agriculture* (pp. 3–37). Island Press.
- Kloppenborg, J. R. (Ed.). (1988). *Seeds and sovereignty: The use and control of plant genetic resources*. Duke University Press.
- La Via Campesina. (2007). Declaration of Nyeleni. Retrieved March 27, 2023, from <https://viacampesina.org/en/declaration-of-nyeli/>
- Nazarea, V. D. (2005). *Heirloom seeds and their keepers: Marginality and memory in the conservation of biological diversity*. University of Arizona Press.
- Nazarea, V. D., Rhoades, R. E., & Andrews-Swann, J. (Eds.). (2013). *Seeds of resistance, seeds of hope: Place and agency in the conservation of biodiversity*. University of Arizona Press.
- Nizam, D., & Yenil, Z. (2020). Seed politics in Türkiye: The awakening of a landrace wheat and its prospects. *The Journal of Peasant Studies*, 47(4), 741–766. <https://doi.org/10.1080/03066150.2019.1708725>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (3rd ed.). Sage
- Reisigl, M., & Wodak, R. (2009). The discourse-historical approach (DHA). In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (2nd ed., pp. 87–121). Sage.

- Rhoades, R. E. (2013). When seeds are scarce: Globalization and the response of three cultures. In R. E. Rhoades, V. D. Nazarea, & J. E. Andrews-Swann (Eds.), *Seeds of resistance, seeds of hope* (pp. 262–286). University of Arizona Press.
- Shiva, V. (1999). *Biopiracy: The plunder of nature and knowledge*. South End Press.
- Shiva, V. (2016a). *Stolen harvest: The hijacking of the global food supply*. University Press of Kentucky.
- Shiva, V. (2016b). *The violence of the green revolution: Third world agriculture, ecology and politics*. University Press of Kentucky.
- Şık, B. (2018, October 30). Tohum yasasındaki son değişiklik ne getiriyor? [What the latest change in seed law brings?]. *Bianet*. Retrieved March 27, 2023, from <https://m.bianet.org/bianet/tarim/202138-tohum-yasasindaki-son-degisiklik-ne-getiriyor>
- Şişman, B. (2023). Ankara kırsalında tarımsal gıda sistemi olarak agroekolojinin sosyolojik analizi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 26(2), 230–253. <https://doi.org/10.18490/sosars.1382530>
- Tan, A. (2009). Türkiye geçit bölgesi genetik çeşitliliğinin in situ (çiftçi şartlarında) muhafaza olanakları [In situ (on farm) conservation of land races from transitional zone in Türkiye]. *Anadolu Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 1–13.
- T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (Ministry). (2013). *Stratejik plan 2013-2017* [Strategic plan 2013-2017]. <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Stratejik%20Plan%202013-2017.pdf>
- T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (Ministry). (2018a). *2017 faaliyet raporu* [2017 activity report]. https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2017.pdf
- T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (Ministry). (2018b). *Stratejik plan 2018-2022* [Strategic plan 2018-2022]. <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/2013-2017/GTHB%202018-2022%20STRATEJİ%CC%87K%20PLAN.PDF>
- Thrupp, L. A. (2000). Linking agricultural biodiversity and food security: The valuable role of agrobiodiversity for sustainable agriculture. *International Affairs*, 76(2), 265–281.
- TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası (ZMO). (2018a). *Yerel çeşitler biyoçeşitliliğin ve küçük aile çiftçiliğinin vazgeçilmezidir. Oda görüşleri* [Local varieties are essential to biodiversity and small family farming. Chamber views]. http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=30431&tipi=5&sube=0
- TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası (ZMO). (2018b). *Yerel çeşitler ortak varlığımızdır şirketlere devredilemez. Oda görüşleri* [Local varieties are our common assets not transferable to companies. Chamber views]. http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=30489&tipi=5&sube=0
- TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası (ZMO). (2018c). *Açlık ve yoksullukla mücadele için gıda ve tarımda dışa bağımlılığa son verilmelidir! Oda görüşleri* [To fight hunger and poverty foreign dependency in food and agriculture must be ended! Chamber Views]. http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=30340&tipi=5&sube=0
- TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası (ZMO). (2022). *Tanıtım* [Introduction]. <https://www.zmo.org.tr/odamiz/tanitim.php>
- Trauger, A. (2017). *We want land to live: Making political space for food sovereignty*. University of Georgia Press.
- TÜBİTAK TÜSSİDE [Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü]. (2017). *Tohumculuk sektörü ulusal strateji raporu* [Seed sector national strategy report]. <https://www.turktob.org.tr/uploads/plugo/TURKTOB%20-%20TOHUMCULUK%20SEKTORU%20ULUSAL%20STRATEJİ%20RAPORU.pdf>
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2006). *Tohumculuk kanunu* [Seed Law]. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5553.html>
- TÜRKTÖB. (2015). Tohumda doğruyu bilin istedik [We wanted you to know the truth in seed]. *TÜRKTÖB Dergisi*. <http://www.turktob.org.tr/dergi/ek2/index.html>
- TÜRKTÖB. (2023). Introduction. Retrieved March 27, 2024, from <https://www.turktob.org.tr/en/introduction-134>
- United Nations. (2018). United Nations declaration on the rights of peasants and other people working in rural areas: Resolution. <https://digitallibrary.un.org/record/1650694?ln=en>
- Wodak, R., & Meyer, M. (Eds.). (2009). *Methods for critical discourse analysis* (2nd ed.). Sage.
- World Food Programme. (2022). A Global Food Crisis. Retrieved March 27, 2023, from <https://www.wfp.org/global-hunger-crisis>
- Yıldız, M., & Özkaya, T. (2024). Pioneering communities in dissemination of local wheat varieties and products in Turkey. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 21(2), 309–323. <https://doi.org/10.33462/jotaf.1217580>
- Zimmerer, K. S. (2003). Geographies of seed networks for food plants (potato, ulluco) and approaches to agrobiodiversity conservation in the Andean countries. *Society & Natural Resources*, 16(7), 583–601. <https://doi.org/10.1080/08941920309185>

This page intentionally left blank

RESEARCH ARTICLE

<https://doi.org/10.37093/ijisi.1446900>

Green Credits: A Bibliometric Analysis of Publications in the Web of Science

Fergül Özgün*

Abstract

Sustainable development goals emphasize disseminating projects that do not pollute the environment. Green credit is one of the primary tools used to support and finance environmentally friendly projects. Thus, green credits appear to be a current research area. This research aims to conduct a bibliometric analysis of studies on green credits. To achieve this goal, we reviewed 2,630 studies published in the Web of Science database between 1980 and 2024. We presented the changes in the number of studies and citations over time, along with details about the most cited studies. In the literature review section, in particular, studies published recently were examined. Then, we categorize the studies based on document and index type, written language, countries, subjects, and citation categories. Our main results are: The most intense years for studies on green credits are 2022 and 2023. 98% of the studies were published in English, with over 80% being article-based. China leads the list of countries to conducting the most studies. The first three categories with the most studies are environmental sciences, green sustainable science technology, and economics. As the number of studies increased over time, citations also increased.

Keywords: Sustainable Development, Green Credits, Bibliometric Analysis, Web of Science

JEL Codes: E6, G2, O1

Cite this article: Özgün, F. (2024). Green credits: A bibliometric analysis of publications in the Web of Science. *International Journal of Social Inquiry*, 17(2), 233–252. <https://doi.org/10.37093/ijisi.1446900>

* Asst. Prof. Dr., İstanbul Yeniüzyıl University, İstanbul, Türkiye.

Email: fergul.ozgun@yeniyuzuil.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0633-7045>

Article Information

Received 04 March 2024; Revised 03 May 2024; Final Revision: 16 July 2024; Accepted 16 August 2024; Available online 30 August 2024

This is an open access article under the [Creative Commons Attribution-NonCommercial Licence](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).
© 2024 The Author. Published by Institute of Social Sciences on behalf of Bursa Uludağ University

1. Introduction

The protection of the environment is one of the basic elements of the sustainable development approach. Sustainable development goals ensure growth without harming the environment. To achieve this goal, production activities that harm the environment should be restricted and those that protect the environment should be encouraged. One of the most effective tools for accomplishing this is the credit system. External financing is often needed to make new investments or expand existing production projects. If credit institutions and banks consider the environmental impacts of the planned project when evaluating credit applications, an important step may be taken toward protecting the environment. At this point, the concept of “green credit” arises. Green credits consider the projects in which the credits will be used and the environmental impact of the projects to be used. Thus, environmentally sensitive investments are supported through green credits. Green credits play an important role in sustainable development because they direct investments to green areas and restrict environmentally polluting activities. However, green credits are a relatively new field of research, and the literature on this subject continues to expand. A bibliometric analysis of green credits will be a guide for future studies. This study will contribute to the literature because the number of bibliometric studies focusing on green credits is negligible.

In this study, the content and importance of the concept of green credits are explained. Then, in the literature review section, particularly current studies published on green credits are included. After the literature review, the fundamental principles and importance of the bibliometric analysis method were emphasized. In the last section, the findings from the bibliometric analysis are shared.

In the study, a search was made in the Web of Science database with the keywords “green credits” and 2,630 studies were found listed with these keywords. Studies cover the period 1980–2024. The distribution of the listed studies according to years, writing language, document type, index information, and subject categories is shown. Additionally, information about the most cited studies is provided.

2. Concept of Green Credits

Conducting economic activities by considering the awareness of environmental protection has led to the emergence of concepts such as sustainable development and green economy. A financial system that prioritizes environmentally friendly projects is needed to finance economic growth and development. Because of this need, the concept of green finance has come to the agenda. Green finance is a broad concept that includes different finance tools. One of these financing tools is green credit (Luo et al., 2017).

Green credits are one of the most used tools in green finance applications. Although there is no absolute definition of green credits, they can be generally expressed as a type of credits that encourage reduction in carbon emissions and energy efficiency and prioritize environmental protection. While green credits encourage environmentally friendly projects,

they reduce financial support for projects that cause environmental pollution. In other words, green credits are based on increasing the credit threshold of projects that require high energy consumption and increase carbon emissions (Zhang et al., 2021).

Green credits impose credit restrictions on projects that pollute the environment, causing the companies that implement these projects to change and transform. Difficult credit opportunities and increased credit force companies to comply with environmental sensitivity. Because providing credit advantages to companies that engage in environmentally compatible activities encourages them to adopt green policies. To benefit from the advantages offered to companies that implement green policies, companies may choose to change their policies. In line with this purpose, companies begin to invest in technologies that protect the environment and increase energy efficiency. Therefore, green credits are a guide and tool to encourage green transformation for companies (Cao et al., 2021).

Green credits provide financing support for projects that do not pollute the environment and have low carbon emissions. Thus, the allocation of funds to environmentally friendly projects is increased. It becomes easier to provide the capital needed to increase green investments. With their green credit policy, commercial banks do not provide credit opportunities to sectors and projects that have a high potential to pollute the environment and extensively use nonrenewable energies. In contrast, banks give priority to activities with high energy efficiency and the use of renewable energy (Yao et al., 2022).

Green credits not only contribute to environmental protection but also improve economic performance. Thus, green credits are tools that make it easier to achieve both environmental and economic goals. Green credit applications allow more resources to be allocated to innovations and increase the efficiency of investments in innovations. Increasing new investments and directing the increasing investments to productive areas also encourage economic growth. On the one hand, it becomes easier to achieve the sustainable economic growth target, and on the other hand, the negative effects of environmental degradation on human health are reduced (Wang et al., 2021).

The serious negative effects of environmental degradation on human health affect the behavior of not only financial institutions but also governments. Governments are reforming standards for environmental protection and updating legal frameworks to eliminate financial imbalances. Introducing common standards for credits for financial institutions operating in the country can ensure that the financing system operates more effectively. The standards introduced should be inclusive of all different mechanisms such as measurement, monitoring, and inspection (Song et al., 2019).

3. Literature Review

Studies on green credits have begun to increase rapidly, particularly since 2010. The years 2021, 2022, and 2023 saw the majority of work on this subject. Thus, in the literature review section, we focused on examining studies from these years. Studies for 2024 are also included. Most studies on green credits have been conducted in China. Although there are studies that focus on different countries or groups of countries, the number is still relatively small. Studies have

primarily examined companies that use green credits or banks that allocate green credits. Many studies have examined how green credit policies affect companies' green innovation activities and transformation processes. The effects of green credit policies on green innovation and transformation differ depending on the fields of activity and company size. However, green credits generally support green innovation activities. Wang and Li ((2022) examined how the green credit policies affect green technology innovations of enterprises. The analysis covers enterprises in China. The Chinese green credit guidelines significantly increase enterprises' innovation activities regarding green technology. The green credit guidelines promote new investments by increasing enterprises' value and reputation. Thus, the effectiveness of investments also increases. Yin et al. (2023) investigated how green credit policies affect corporate green innovation. They applied the DID method to the data of non-financial companies that traded on the Chinese stock market from 2007 to 2019. According to the results of the analysis, applying green credit restrictions to companies within the framework of green credit policies reduces the amount of green innovation made by companies. Moreover, not only the quantity of green innovation is decreasing but also its quality. Therefore, financing channels should be diversified. Deng et al. (2023) studied the relationship between green innovation and credits. They used data from BRICS countries for the period 2010–2019. Regression analysis in the study revealed a positive and significant relationship between green innovation and commercial credit activities. The relationship between green innovation and trade credit activities is valid for both trade receivables and trade payables. Berikhanovna et al. (2023) examined the effects of green credit policies on firms. They applied the panel regression method using data from companies operating in the green sector in Kazakhstan. In the study, they examined the companies in the SME category and tested whether there was a difference according to company size. The results show that green credit policies have a positive and significant impact on large enterprises' green innovation indicators. For small and medium-sized companies, the effect of green credit policies on green innovation is meaningless. Lin and Pan (2024) examined the effects of green credit policies on green transformation. They used data between 2009 and 2020 on heavily polluting enterprises in China. According to the DID analysis, green credit policies positively affect the green transformation of heavily polluting businesses.

Green credit policies affect not only green innovation but also all types of technological innovation and digital transformation. In general, green credits appear to have a positive impact on technological innovations and digital transformation. However, several factors differentiate the impacts of green credits. Some of these factors include the effectiveness of companies' control mechanisms, whether they are public- or private-sector companies, as well as their production capacity. Chen et al. (2022) examined the relationship between green credits and low-carbon technological innovations. They conducted an analysis using data from 2004 to 2019 on enterprises in China. Green credits positively influence low-carbon technological innovations. Green credits increase enterprises' R&D investments and managerial efficiency. Thus, there has been progress in low-carbon technological innovations. Furthermore, the positive effect of green credits is greater in state-owned enterprises. Shang and Niu (2023) studied the effect of digital transformation on green credits. In the analysis, they considered the banking sector and used data from banks in China between 2010 and

2021. The banks' adaptation to digital transformation has increased the volume of green credits in the banking sector. This effect is more evident at large-scale and public banks. Digitalization has a greater positive impact on green credits in periods when loose monetary policy is implemented, and financial control is strong. Wen et al. (2021) examined the effect of green credit policies on energy-intensive enterprises. Data from enterprises in China were used. According to empirical results, green credit policies negatively affect research-development intensity and total factor productivity. Additionally, green credit policies also have negative effects on the allocation efficiency of bank credits in energy-intensive sectors. Guo and Zhang (2023) examined the effects of a green credit policy on total factor efficiency. They used the DID method to study Chinese companies. The dataset covers the 2007–2019 period. The analysis reveals that green credit policies positively impact total factor productivity. Furthermore, they have observed that the positive effects of green credit policies on total factor productivity extend beyond heavily polluting sectors to those with less impact on environmental pollution.

Green credit policies also affect firms' stock prices, financing, and investment decisions. Financing and investment decisions have an impact on a company's financial inclusion and sustainable development performance. However, the resulting effects may vary. The effects of green credits depend on whether financing and investment decisions are short- or long-term, as well as the companies' economic and institutional characteristics. Shao et al. (2022) investigated how green credit guidelines affect enterprises' stock prices. In the analysis, they considered enterprises that excessively pollute the environment in China. The data pertain to enterprises with Group A shares. Green credit guidelines increase the risk of a collapse in the stock prices of enterprises that heavily pollute the environment. This effect is more evident in public enterprises and those in which information transparency and corporate governance are inadequate. Zhang et al. (2022) investigated how green credit guidelines affect the financing and investment decisions of enterprises. They used data from 2009 to 2015 on Chinese companies with Group A shares. Green credit guidance further restricts the financing and investment behavior of enterprises that excessively pollute the environment. Moreover, the restrictive effect of green credit guidelines is greater in publicly owned enterprises. Yang and Zhang (2022) examined the relationship between green credits and the financing of heavily polluting enterprises. They used data from 2004–2020 on heavily polluting enterprises with type A shares in China. Green credit policies restrict enterprises' long-term financing. Green credits also expand short-term financing for businesses. Thus, the effect of green credits on financing is different in the short and long term. Furthermore, green credits have a greater impact on non-public enterprises. Ai et al. (2023) investigated how green credit policies affect enterprises' interregional investments. The research covers data from 2009 to 2019 on heavily polluting enterprises in China. Green credit policies reduce long-term credit availability and government subsidies for enterprises that pollute the environment. As a result, interregional investments in heavily polluting enterprises decrease. Van Hoa et al. (2022) studied the effects of green credits, green investment, and financial inclusion on sustainable development. They conducted an analysis of the Vietnam example. They used 1986–2020 data from Vietnam and applied the ARDL method. Green credits, green investment, and financial inclusion positively impact sustainable development. Hu et al. (2023) examined the effects of green credits on the

financialization behavior of enterprises. In the research, they focused on heavily polluting enterprises with type A shares in China. Green credits reduce the financialization of heavily polluting enterprises. These effects are greater in state-owned enterprises. There is also spatial heterogeneity. The impact of green credits is more evident in the eastern regions. Hawash et al. (2022) researched the impact of green credits, green financing, financial inclusion, and foreign direct investments on sustainable development. In the study, they used data from manufacturing enterprises in Iraq. They used regression analysis in the study, covering the 2005–2021 periods. The effects of green credits, green finance, financial inclusion, and foreign direct investments on sustainable development are statistically significant and positive. Ding et al. (2022) studied how green credits affect the sustainable development of banks. The research was conducted on banks in China and includes bank data between 2007 and 2019. Green credits positively impact the sustainable development of banks. However, this effect varies depending on the size and business scope of banks. Green credits have a greater impact on the sustainable development of small-scale and regional banks.

Because green credit policies influence investment and financing decisions, companies' and banks' performances also change. The effects of banks' core competencies vary depending on their credit and reputation risks. The effects on firm performance mainly depend on whether the firms operate in highly polluting industries. Yao et al. (2021) discussed how the green credit policies implemented in China affect the performance of enterprises. According to the results of this research, green credit policies reduce the performance of companies in highly polluting industries. Green credit policies restrict enterprises' financing opportunities. Thus, the investment level of enterprises decreases, and their performance is negatively affected. These effects are more pronounced in public and large-scale enterprises. Luo et al. (2021) examined how green credit practices in China affected the core competencies of commercial banks. According to the results of the factor analysis, green credits have significant effects on overall bank competence. This impact varies depending on the bank's credit and reputation risk levels. Banks with high credit and reputation risks have a higher rate of improving their core competencies through green credit. Lian et al. (2022) investigated the relationship between green credits and the financial performance of banks in China. They used data from 34 commercial banks between 2007 and 2018 and applied the fixed-effects model. Green credits improve banks' financial performances. This effect is especially realized through the return rates on assets. Green credits positively affect the return rates of banks' interest-bearing assets.

The effects of green credit policies extend not only to businesses but also to banks. Green credit policies also help to reduce environmental pollution and disseminate environmentally friendly production activities. There are many studies on the relationship between green credits and the environment, and the number of studies is gradually increasing. These studies typically use CO₂ emissions as an indicator of environmental pollution, and they observe that green credit policies reduce CO₂ emissions. Yao et al. (2022) examined the impact of green credits on carbon efficiency. They used data from 30 provinces in China between 2003 and 2016. There is a statistically significant relationship between green credits and carbon efficiency. Using green credits increases carbon efficiency. In addition, green credits have a positive spatial spillover effect. W. Li et al. (2022) examined the effect of high-quality economic development on green credits and carbon emissions. The investigation covers provinces in China. They used data

between 2007 and 2020 from 29 provinces. There is a negative correlation between high-quality economic growth and carbon emissions. Additionally, the relationship between green credits and carbon emissions is also negative. This relationship is an “n-type” nonlinear relationship. Lyu et al. (2022) investigated the impact of green credits on carbon emissions. The research covers data from provinces in China between 2006 and 2016. Green credits reduce carbon emissions. This reducing effect is greater in the eastern regions. In addition, low-carbon technological innovations are an important tool for green credits to reduce carbon emissions. Liu et al. (2022) examined the effects of green credits on carbon emissions and the mechanisms by which these effects arise. The analysis covers 30 cities and provinces in China. According to the analysis results based on data between 2004 and 2019, green credits reduce carbon emissions. The impact of green credits is asymmetrical, as there are differences between regions in terms of income levels and financing barriers. In addition, environmental Research and Development activities strengthen the effect of green credits. Su et al. (2022) discussed how green credits affect air quality in China. According to the results of the Granger causality test, the impact of green credit policies on air quality varies according to the period. In the infancy of green credit policies, the impact of these practices on air quality could not be determined. Because during this period, the proportion of green credits is low. During the maturation period, the positive effects of green credits on air quality begin to emerge. Huang et al. (2024) examined the effects of green credits on reducing air pollution. In the analysis for provinces in China, they used data from 2006 to 2019. Green credits reduce air pollution. However, there is regional heterogeneity. The impact of green credits is more evident in regions with high levels of carbon emissions and economic development. Green credits have a spatial spillover effect. Green credits also help reduce air pollution in the surrounding regions.

In addition to the issues explained above, other studies have examined the effects of green credits on indicators such as energy efficiency, corporate social responsibility, and social health costs, as well as the factors that make the implementation of green credit policies difficult. Tan et al. (2022) examined the effects of green credit policies on energy efficiency in China. They conducted a sectoral analysis and examined 36 sectors in China. Green credit policies positively impact energy efficiency. However, the positive effects of green credit policies vary depending on the sector. This effect is higher in sectors with low public share and high trade openness. Additionally, targeting energy savings increases the impact of green credit policies. S. Li et al. (2022) examined the effects of green credit guidelines on corporate social responsibility. The analysis includes data from enterprises in China. There is a difference between enterprises that are restricted by green credit guidelines and those that are not. The increase in the social responsibilities of enterprises restricted by the green credit guidelines is greater. Rong and Hu (2023) examined the relationship between green credits and social health costs in China. The results show that green credit policies reduce social health costs. This effect is greater in provinces with high health expenditures per capita. Additionally, environmental pollution has an impact on the health of green credits. Qi et al. (2021) identified the challenges of green credit implementation in China. This study includes the perceptions of bank managers. Various characteristics of banks cause differences in managers’ perceptions. Bank ownership structures and market shares are important factors that determine these perceptions. The obstacles faced

by rural commercial banks are greater than those faced by government-controlled commercial banks and joint-stock commercial banks.

Green credits are a green finance tool and a specific research topic. We could not find a bibliometric analysis specifically focused on green credits. However, in the literature, bibliometric analyses of green finance exist. Green finance is a subject that includes green credits; thus, it is important to determine whether the results of the bibliometric analyses conducted for green finance are similar to the results obtained from this study. Generally, the points highlighted in bibliometric analyses of green finance are similar. One common conclusion is that studies on green finance have rapidly increased in recent years. Developed countries have conducted the majority of these studies, while developing countries have made minimal contributions to the subject's literature. These studies focused on policy recommendations and conceptual explanations rather than applied analyses. For this reason, there is a need to increase the number of applied studies involving financial analysis. Zhang et al. (2019) carried out one of the bibliometric analyses on green finance. Most green finance studies focus on investment, governance, and policy. However, researchers have emphasized the inadequacy of studies using financial techniques and advocated for their expansion. In addition, developing countries have few studies on green finance, so they must conduct more studies on this subject.

The bibliometric analyses carried out by other researchers yielded similar results to those of Zhang et al. (2019). Malhotra and Thakur (2020) made a bibliometric analysis of studies conducted on green finance between 1990 and 2020. They examined publications in Google Scholar and Open Access. They emphasized that green finance is a research topic of increasing interest. The number of studies on this subject has increased rapidly, especially in the last five to ten years. One of the main goals of this study is to define green finance, taking into account the studies examined. Green finance is defined as a system that contributes to the creation of a sustainable economic system, and it is based on creating and using financial instruments that cause minimal damage to the environment. Cai and Guo (2021) conducted a bibliometric analysis of studies on green finance and determined the countries, universities, authors, and journals that publish the most on this subject. They reviewed the studies in Scopus. According to the findings of this study, developed countries generally contribute to the green finance literature. It is important for developing countries to accord importance to publishing on this subject in terms of the richness of the literature. Studies on green finance should not be limited to policy recommendations. Analyses should be carried out using financial techniques. Unfortunately, in the existing literature, studies based on financial techniques are scarce. Bhatnagar and Sharma (2022) examined studies on green finance between 1997 and 2021. They stated that studies on the subject started to increase after 2010 and increased rapidly by 2018. Developed countries are working more on green finance. Developing countries should contribute more to the literature by conducting more research on green finance. China and India have done the most work on this topic. Desalegn and Tangl (2022) conducted a bibliometric analysis of green finance publications. They reviewed the studies in Scopus. Most studies on green finance have been conducted in countries in the Asia-Pacific region. African and Arab countries make the least contribution to this issue. China is the country that publishes the most. Other countries should also contribute to the literature on green financing. Maria et

al. (2023) made some important findings in their study by examining the green finance literature. One of their key findings is that the green finance literature has undergone significant development, particularly since 2015. 2015 holds significance as it marked the signing of the Paris Agreement. Another observation is that the green finance literature is predominantly based on policy recommendations. Thus, this study provides guidance on what developing countries should do in relation to global climate change and green finance. Moreover, interdisciplinary journals publish the majority of studies on green finance. However, the authors stated that journals on economics and finance should pay more attention to green finance. They generally emphasized that the green finance literature has a heterogeneous structure. Mohanty et al. (2023) examined the green finance literature by including studies from the Scopus database in their analysis. Although studies on this subject have increased over time, there is still room for more, particularly on the expected returns and risks of green finance instruments. There is a gap in the literature in terms of studies examining the green finance policies of countries with different economic and demographic structures. The authors suggested a more comprehensive discussion of the study by utilizing various databases and scrutinizing different types of publications, including book chapters and proceedings. Because their study only included review articles. Sang (2024) revealed the literature's development by reviewing studies on green finance. The Scopus database included studies published between 1997 and 2024 in the bibliometric analysis. Studies on green finance have rapidly increased since 2015. Researchers from Asia-Pacific countries carried out most of the studies, with China ranking first. The largest number of studies are from China. Future studies should concentrate more on the risks associated with green financial instruments and thoroughly examine risk management policies for various countries.

4. Methodology

In the study, a bibliometric analysis method was applied. Bibliometric analyses are based on the principle of examining previous studies on a particular subject according to different criteria. These analyses use a variety of criteria, including publication year, keywords, research areas, and citation numbers. In addition, the distribution of studies by authors, countries, journals, institutions, and organizations can be determined through bibliometric analyses (Papadopoulou et al., 2021). In this sense, bibliometric analysis can be defined as a scientific literature review method using quantitative tools. However, bibliometric analyses have a rapidly changing and dynamic structure. Because new assessment tools and criteria have emerged, there is also a need to adapt the analyses to new conditions (Choudhri et al., 2015).

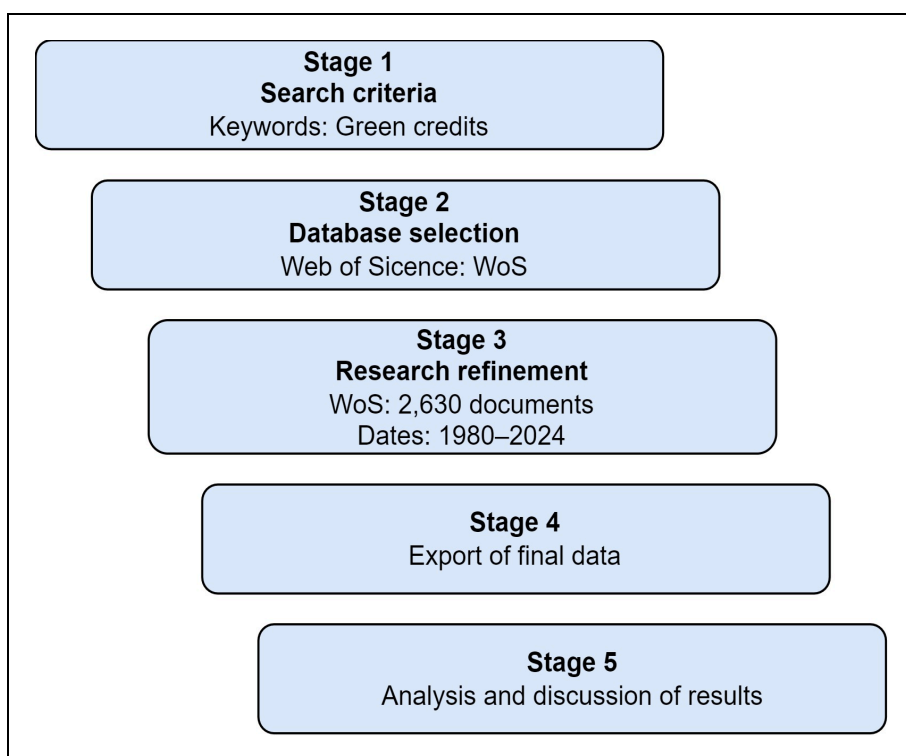
Bibliometric analyses enable readers to have a general perspective on the subject under investigation. Because it provides information about the most published researchers and the most cited studies on the subject, it serves as a guide for those who want to have information about the subject under investigation. It also provides an answer to the question of which disciplines the subject is a research area of. Thus, one can discern the perspective from which various disciplines approach the issue (Bonilla et al., 2015).

Several different steps need to be followed when conducting bibliometric analysis due to reasons such as the existence of different criteria to be determined and the fact that it is a

method that requires updating (see Figure 1). The first step in question is to determine the search criteria. It must be decided which keywords will be searched for. After determining the keywords, it is necessary to decide which database to search in. There are various databases, such as the Web of Science and Scopus. The studies listed may differ depending on the database used. The third step is to filter the search results. Filtering should be done within the scope of questions such as whether only articles or all publications will be evaluated and from which years studies will be examined. In the next step, the analysis results will be shared. It is important that the results obtained are discussed and interpreted (Ruiz-Real et al., 2018). The steps followed in the bibliometric analyses are summarized as follows:

Figure 1

Stages of Bibliometric Analysis

Source: Ruiz-Real et al., 2018

The abovementioned steps were followed in the study. First, keywords were determined, and searches were made with the words “green credits.” We selected the Web of Science as the database. The primary reason for choosing this database is that it is comprehensive and frequently used by researchers.

The search in the Web of Science database listed 2,630 studies. We evaluated not only articles but also all document types to avoid narrowing the scope of the analysis. A total of 2,630 studies covered the years 1980–2024.

5. Results

We examined the number of studies conducted on green credits in the first stage. As shown in Table 1, the first study on the subject was published in 1980, and the number of studies published this year is 1. For some years, there have been no published studies on green credits. The number of studies published during the 1980–1997 period remained below 10. Since 2010, the number of studies has increased to more than 50. The number of studies on this subject has increased rapidly since 2010. The number of studies first exceeded 100, and the increase continued in the following years. The number of studies published on green credits amounted to 448 in 2022 and 498 in 2023.

Table 1

Number of Publications by Year

Publication Year	Number of publications	Publication Year	Number of publications	Publication Year	Number of publications
1980	1	1995	2	2010	56
1981	0	1996	2	2011	66
1982	1	1997	9	2012	77
1983	0	1998	10	2013	76
1984	1	1999	14	2014	80
1985	0	2000	8	2015	86
1986	1	2001	12	2016	93
1987	0	2002	8	2017	107
1988	0	2003	12	2018	138
1989	0	2004	8	2019	186
1990	0	2005	17	2020	187
1991	2	2006	26	2021	264
1992	2	2007	27	2022	448
1993	5	2008	38	2023	498
1994	1	2009	35	2024	26

Source: Web of Science

Following the distribution of the number of studies by year, the index information of the platforms where the studies were published was examined. Table 2 shows the index distributions. One thousand, three hundred and seventy of the studies on green credits are in the SCI-EXPANDED category and constitute 52.09% of the total studies. The studies in the SSCI category rank second. 41.41% of the total studies are in the SSCI category. In the ESCI category, there are 277 studies, which make up 10.53% of the total number of 2,630 studies. The share of studies published in other index categories within the total number of studies remained below 10%.

Table 2*Index Distribution of Publishing*

Index	Number of publications	Percentage (%)
Science Citation Index Expanded (SCI-EXPANDED)	1370	52.09
Social Sciences Citation Index (SSCI)	1089	41.41
Emerging Sources Citation Index (ESCI)	277	10.53
Conference Proceedings Citation Index–Science (CPCI-S)	254	9.66
Conference Proceedings Citation Index–Social Science & Humanities (CPCI-SSH)	108	4.11
Arts and Humanities Citation Index (A&HCI)	59	2.24
Book Citation Index – Social Sciences & Humanities (BKCI-SSH)	38	1.44
Book Citation Index–Science (BKCI-S)	21	0.80
Current Chemical Reactions (CCR-EXPANDED)	2	0.08
Index Chemicus (IC)	1	0.04

Source: Web of Science

When we look at the distribution of published studies on green credits by document type, most studies are of the article type (see Table 3). Of the 2,630 published studies, 83.04% are article-type. Proceeding paper-type studies come in second place. However, the number of studies in the proceeding paper type accounts for 12.36% of the total number of studies. According to the document type, the difference between the document types in the first two rows is high. The rate of studies in review articles and early access types is less than 5%, and the rate of studies in other document types is below 2%.

Table 3*Publication Numbers by Document Type*

The type of document	Number of publications	Percentage (%)
Article	2184	83.04
Proceeding Paper	325	12.36
Review Article	116	4.41
Early Access	110	4.18
Book Chapters	46	1.75
Editorial Material	18	0.68
News Item	6	0.23
Meeting Abstract	3	0.11
Letter	3	0.11
Book	2	0.08
Note	2	0.08
Book Review	1	0.04
Data paper	1	0.04
Retracted Publication	1	0.04

Source: Web of Science

Table 4 reveals that the majority of studies published on green credits use English as their writing language. The number of studies written in English is 2603, and these studies constitute 98.97% of the total studies. Second are works written in Spanish. However, the percentage of studies written in Spanish among the total is less than 1%. Despite the existence of studies in languages like Portuguese, Turkish, French, and Russian, the total number of these studies is less than 7.

Table 4*Number of Publications by Language*

Language	Number of publications	Percentage (%)
English	2603	98.97
Spanish	7	0.27
Portuguese	6	0.23
Turkish	3	0.11
French	3	0.11
Russian	2	0.08
Chinese	2	0.08
Czech	1	0.04
Korean	1	0.04
Polish	1	0.04
Latvian	1	0.04

Source: Web of Science

Table 5 provides the status of studies published on green credits by country. Given the substantial number of countries publishing on the subject, the table includes the top 10 countries with the highest number of publications. China is the country that publishes the most. China has conducted 989 studies on green credits, accounting for 37.6% of the total studies. The USA, India, and the UK follow China. The publication numbers of these countries are 586, 202, and 191, respectively. France is in tenth place, with 56 studies.

Table 5*Most Broadcast Countries (Top 10)*

Countries	Number of publications	Percentage (%)
China	989	37.60
USA	586	22.28
India	202	7.68
England	191	7.26
Australia	125	4.75
Canada	89	3.38
Italy	82	3.12
Germany	66	2.51
South Korea	64	2.43
France	56	2.13

Source: Web of Science

One of the important elements of bibliometric analysis is determining the areas on which the studies focus. Table 6 shows the distribution of studies on green credits by Web of Science categories. The table enumerates the top 10 categories where the majority of studies have taken place. Most studies belong to the Environmental Sciences category. Four hundred and sixty-four studies have been published in this category, which is 24.56% of the total studies. Studies in the Green Sustainable Science Technology category come in second. The number of studies in the Green Sustainable Science Technology category is 422, which represents 16.05% of the total studies. There are 380 studies in the Economics category, and 349 in the Environmental Studies category. According to the information in the table, green credit is a common field of study in different scientific categories.

Table 6

Distribution of Publications According to Web of Science Category (Top 10)

Web of Science Categories	Number of publications	Percentage (%)
Environmental Sciences	646	24.56
Green sustainable science technology	422	16.05
Economics	380	14.45
Environmental Studies	349	13.27
Energy Fuels	277	10.53
Business Finance	236	8.97
Engineering Environmental	182	6.92
Management	113	4.30
Engineering Civil	101	3.84
Construction Building Technology	100	3.80

Source: Web of Science

We divide the citation information for studies on green credits into two main groups, meso and micro, based on their respective citation topics. Table 7 shows the distribution of citations by “meso” category. When we look at the topics in the top 10, sustainability science is in first place. Management, economics, supply chain, and logistics trail this topic in order. The number of publications is 598 for Sustainability Science, 266 for Management, 220 for Economics, 157 for Supply Chain and Logistics.

Table 7

Citation Topics Meso (Top 10)

Citation Topics Meso	Number of publications	Percentage (%)
6.115 Sustainability Science	598	22.74
6.3. Management	266	10.11
6.10 Economics	220	8.37
4.84 Supply Chain and Logistics	157	5.97
3.40 Forestry	74	2.81
6.153 Climate Change	68	2.59
4.18 Power Systems and Electric Vehicles	54	2.05
6.263 Agricultural Policy	53	2.02
4.61 Artificial Intelligence and Machine Learning	47	1.79
3.45 Soil Science	46	1.75

Source: Web of Science

Table 8 shows the micro-distribution of citations for green credits. The table displays the top 10 citation categories. Accordingly, most references belong to the Environmental Kuznets Curve title. The second most important topic is corporate social responsibility. The number of publications is 259 and 244, respectively. Starting with the fifth topic, the number of publications decreased to less than 100. Farmers are the tenth topic, and there are 32 publications.

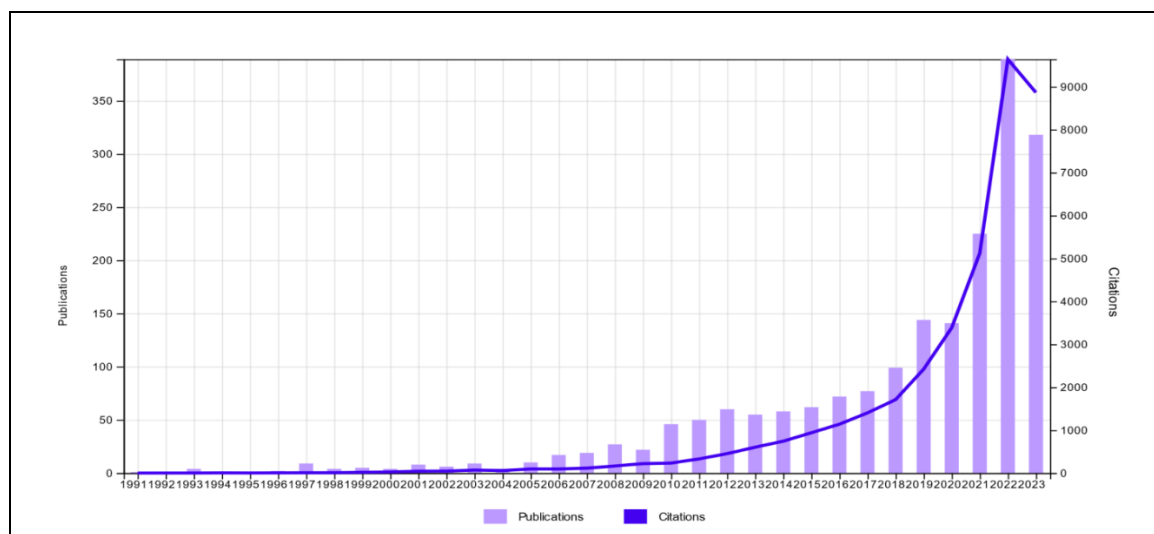
Table 8
Citation Topics Micro (Top 10)

Citation Topics Micro	Number of publications	Percentage (%)
6.115.234 Environmental Kuznets Curve	259	9.85
6.3.385 Corporate Social Responsibility	244	9.28
6.115.1181 Life Cycle Assessment	144	5.48
4.84.260 Supply Chain	141	5.36
6.10.63 Corporate Governance	84	3.19
6.115.880 Renewable energy	64	2.43
6.115.284 Thermal Comfort	63	2.40
3.40.627 Deforestation	33	1.25
6.185.2293 Wikipedia	33	1.25
6.263.898 Farmers	32	1.22

Source: Web of Science

Figure 2 shows the number of studies and citations on green credits. Columns represent study numbers, and lines represent citation counts. The number of studies and citations has increased gradually over time. In 2022 and 2023, both study and citation numbers reached their highest values. In 2022, there were 448 studies and 11,233 citations, while in 2023, there were 498 studies and 14,625 citations.

Figure 2
Number of Studies and Citations by Years

Source: Web of Science

Table 9 lists the 10 studies published on green credits with the highest number of citations. The table also includes the total number of citations of the studies and the annual average number of citations.

Table 9*Top 10 Most Cited Studies*

Publication	Authors	Publication Year	Total Citation	Annual Average Number of Citations
Bioluminescence	Wilson and Hastings	1998	464	17.19
Microeconomics of Technology Adoption	Foster and Rosenzweig	2010	459	30.60
Giving green to get green? Incentives for and consumer adoption of hybrid vehicle technology	Gallagher and Muehlegger	2011	423	30.21
Solar energy: Markets, economics, and policies	Timilsina et al.	2012	400	30.77
Demand for green finance: Resolving financing constraints on green innovation in China	Yu et al.	2021	386	96.50
Do LEED-certified buildings save energy? Yes, but ...	Newsham et al.	2009	377	23.56
Globalization of Amazon soy and beef industries: Opportunities for conservation	Nepstad et al.	2006	343	18.05
Building information modeling for Sustainable Design and LEED® Rating Analysis	Azhar et al.	2011	337	24.07
How The way to induce private participation in green finance and investment	Taghizadeh-Hesary and Yoshino	2019	333	55.50
Green productivity growth in China's industrial economy	Chen and Golley	2014	330	30.00

Source: Web of Science

According to Table 9, the study with the highest number of citations on green credits is "Bioluminescence" written by Wilson and Hastings (1998). The total number of citations of the study was 464, and the annual average number of citations was 17.19. The second is "Microeconomics of Technology Adoption" by Foster and Rosenzweig (2010). The total number of citations in this study is 459. Even though the total number of citations of the second-ranked study was less than that of the first-ranked study, the annual average number of citations was higher. The total number of citations of the tenth-ranked study was 330, and the annual average number of citations was 30. The name of the tenth study is "Green productivity growth in China's industrial economy" and was written by Chen and Golley (2014).

6. Conclusion and Recommendations

Green credits are one of the main financial tools used in achieving sustainable development goals and expanding environmentally friendly production activities. In recent years, the literature on this subject has expanded. Examining the Web of Science database reveals that studies on green credits began in 1980, but their number did not surpass 1 between 1980 and 1990. Even though the number of studies has gradually increased over time, it has gained momentum, especially in 2019 and afterward. In 2022 and 2023, the number of studies will exceed 400. Therefore, green credits are becoming an increasingly popular research area.

More than 80% of the studies are of the article type. In second place are proceeding paper type studies. The number of book chapters is 46, and its share in the total works is below 2%. Articles in the literature on green credits are predominant. In the index distribution of the studies, studies in the SCI-EXPANDED category are in first place. Studies in the SSCI category follow this. The share of studies in the SCI-EXPANDED category studies is 52.09%, whereas this share is 41.41% for studies in the SSCI category. Although there are different languages, such as Spanish, Portuguese, and Turkish, more than 98% of the studies are in English in terms of publication language.

When countries are compared, the country that publishes the most is China. Following China are the United States and India. However, studies involving implementation were mainly carried out on the Chinese example, and Chinese data were used.

Among the Web of Science categories, Environmental Sciences ranks first, while Green Sustainable Science Technology ranks second. Studies in the Economics category are third. Citation categories are presented under two main titles: meso and micro. Sustainability Science is ranked first according to the Citation Topics Meso distribution. The Environmental Kuznets Curve is according to Citation Topics Micro distribution. Along with the increased number of studies, citations also increased over time. The most cited study is the article Bioluminescence, published in 1998. The second most cited study is an article from 2010 called Microeconomics of Technology Adoption. The total citation count for both articles exceeds 450.

Despite the absence of a bibliometric analysis of green credits in the Web of Science database, this study's results bear similarities to bibliometric analyses of green finance. Similar to green finance, the majority of studies on green credit have taken place in China. The top 10 countries with the most green credits are mainly developed countries. Developing countries must also contribute to the relevant literature. These results are similar to those obtained in the studies conducted by Bhatnagar and Sharma (2022), Desalegn and Tangl (2022), Sang (2024), and Zhang et al. (2019).

In this study, we observed that studies on green credits began to increase rapidly, especially after 2010. Malhotra and Thakur (2020) also stated that research on green finance has shown a significant increase in the last 5–10 years. This period corresponds to 2010 and beyond. Moreover, Bhatnagar and Sharma (2022) emphasized that green finance studies increased rapidly in 2010 and thereafter. The results regarding the number of publications are similar to those of Malhotra and Thakur (2020) and Bhatnagar and Sharma (2022).

We used the Web of Science database in this study. Some bibliometric analyses on green finance used Scopus and Google Academic databases. These studies suggested the use of more comprehensive and diverse databases. Due to the use of the Web of Science database, our study differs from the studies conducted by Cai and Guo (2021), Desalegn and Tangl (2022), Malhotra and Thakur (2020), and Mohanty et al. (2023).

This study presents an analysis of the studies conducted so far on green credits and aims to provide guidance for future publications. An attempt has been made to present a review that will help researchers who plan to work on this subject in the future to determine which sources they should examine and from which aspects they should address the subject. However, this study has some limitations. One of these limitations is related to the database. In this study, publications in the Web of Science database were used as the basis. However, studies examining different databases such as, Scopus and Wiley, can also be conducted. Another limitation is related to the literature review. Although numerical information on all studies on the subject has been presented, studies in the field of economics have been discussed in the literature review section. Future research can also focus on different subject categories beyond economics.

Although there is an expanding literature on green credits, empirical studies generally focus on the Chinese example. Future studies, however, can compare the results by examining different countries. This allows the researchers to investigate where the results are similar and where they differ, as well as what factors contribute to these differences in different country samples. This study will provide valuable insights for future research. In order to effectively address the gaps in the existing literature, it is crucial to gain a comprehensive understanding of the relevant studies and how the subject has evolved over time.

ACKNOWLEDGEMENT

—

FUNDING

No financial support was received from any person or institution for the study.

ETHICS

The author declares that this article complies with ethical standards and rules.

AUTHOR CONTRIBUTION

Fergül Özgün | General contribution rate: 100%

The author has confirmed that there is no other person who meets the authorship condition of this study.

CONFLICT OF INTEREST

The author declares no conflict of interest.

References

- Ai, L., Wang, F., & Tan, L. (2023). Can green credit policy restrict the cross-region investment of heavy-polluting enterprises? Evidence from China. *Environment, Development and Sustainability*, 1–25. <https://doi.org/10.1007/s10668-023-04045-8>
- Azhar, S., Carlton, W. A., Olsen, D., & Ahmad, I. (2011). Building information modeling for sustainable design and LEED® rating analysis. *Automation in Construction*, 20(2), 217–224. <https://doi.org/10.1016/j.autcon.2010.09.019>
- Berikhanovna, C. M., Baurizhanovna, B. A., Kudaibergenovna, N. G., Gulbagda, B., & Serikovna, Y. G. (2023). The influence of green credit policy on green innovation and transformation and upgradation as a function of corporate diversification: The case of Kazakhstan. *Economies*, 11(8), 210. <https://doi.org/10.3390/economies11080210>

- Bhatnagar, S., & Sharma, D. (2022). Evolution of green finance and its enablers: A bibliometric analysis. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 162, 112405. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2022.112405>
- Bonilla, C. A., Merigó, J. M., & Torres-Abad, C. (2015). Economics in Latin America: A bibliometric analysis. *Scientometrics*, 105, 1239–1252. <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1747-7>
- Cai, R., & Guo, J. (2021). Finance for the environment: A scientometrics analysis of green finance. *Mathematics*, 9(13), 1537. <https://doi.org/10.3390/math9131537>
- Cao, Y., Zhang, Y., Yang, L., Li, R. Y. M., & Crabbe, M. J. C. (2021). Green credit policy and maturity mismatch risk in polluting and non-polluting companies. *Sustainability*, 13(7), 3615. <https://doi.org/10.3390/su13073615>
- Chen, S., & Golley, J. (2014). 'Green' productivity growth in China's industrial economy. *Energy Economics*, 44, 89–98. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2014.04.002>
- Chen, Z., Zhang, Y., Wang, H., Ouyang, X., & Xie, Y. (2022). Can green credit policy promote low-carbon technology innovation? *Journal of Cleaner Production*, 359, 132061. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.132061>
- Choudhri, A. F., Siddiqui, A., Khan, N. R., & Cohen, H. L. (2015). Understanding bibliometric parameters and analysis. *Radiographics*, 35(3), 736–746. <https://doi.org/10.1148/rq.2015140036>
- Deng, Y., Zhang, L., Zhang, J., & Farooq, U. (2023). Does green innovation promote trade credit activities? New empirical evidence from BRICS. *Borsa Istanbul Review*, 23(6), 1322–1332. <https://doi.org/10.1016/j.bir.2023.07.008>
- Desalegn, G., & Tangl, A. (2022). Developing countries in the lead: A bibliometric approach to green finance. *Energies*, 15(12), 4436. <https://doi.org/10.3390/en15124436>
- Ding, L., Zhuang, Y., & Jiang, S. (2022). Green credit and high-quality sustainable development of banks. *Environmental Science and Pollution Research*, 29(53), 80871–80881. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-21438-w>
- Foster, A. D., & Rosenzweig, M. R. (2010). Microeconomics of technology adoption. *Annual Review of Economics*, 2(1), 395–424.
- Gallagher, K. S., & Muehlegger, E. (2011). Giving green to get green? Incentives and consumer adoption of hybrid vehicle technology. *Journal of Environmental Economics and Management*, 61(1), 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.jeem.2010.05.004>
- Guo, S., & Zhang, Z. (2023). Green credit policy and total factor productivity: Evidence from Chinese listed companies. *Energy Economics*, 128, 107115. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2023.107115>
- Hawash, M. K., Taha, M. A., Hasan, A. A., Braiber, H. T., Abd Al Mahdi, R., Muhsin Thajil, K., & Albakr, A. M. A. (2022). Financial inclusion, foreign direct investment, green finance and green credit effect on Iraq manufacturing companies' sustainable economic development: A case on static panel data. *Cuadernos de Economía*, 45(128), 53–60. <https://cude.es/submit-a-manuscript/index.php/CUDE/article/view/260>
- Hu, G., Strielkowski, W., Li, H., Zenchenko, S., & Xu, J. (2023). Can green credit policy under the concept of green economy curb corporate financialization to promote sustainable development? *Frontiers in Environmental Science*, 11, 1127380. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2023.1127380>
- Huang, H., Qi, B., & Chen, L. (2024). Does green credit help reduce smog pollution? Empirical evidence from China. *Environmental Science and Pollution Research*, 31(3), 3582–3597.
- Li, S., Liu, Q., Lu, L., & Zheng, K. (2022). Green policy and corporate social responsibility: Empirical analysis of the Green Credit Guidelines in China. *Journal of Asian Economics*, 82, 101531. <https://doi.org/10.1016/j.asieco.2022.101531>
- Li, W., Lin, X., Wang, H., & Wang, S. (2022). High-quality economic development, green credit and carbon emissions. *Frontiers in Environmental Science*, 10, 992518. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.992518>
- Lian, Y., Gao, J., & Ye, T. (2022). How does green credit affect the financial performance of commercial banks? -evidence from China. *Journal of Cleaner Production*, 344, 131069. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.131069>
- Lin, B., & Pan, T. (2024). The impact of green credit on green transformation of heavily polluting enterprises: Reverse forcing or forward pushing? *Energy Policy*, 184, 113901. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2023.113901>
- Liu, X., Zhang, W., Cheng, J., Zhao, S., & Zhang, X. (2022). Green credit, environmentally induced R&D and low carbon transition: Evidence from China. *Environmental Science and Pollution Research*, 29(59), 89132–89155. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-21941-0>
- Luo, C., Fan, S., & Zhang, Q. (2017). Investigating the influence of green credit on operational efficiency and financial performance based on hybrid econometric models. *International Journal of Financial Studies*, 5(4), 27. <https://doi.org/10.3390/ijfs5040027>
- Luo, S., Yu, S., & Zhou, G. (2021). Does green credit improve the core competence of commercial banks? Based on quasi-natural experiments in China. *Energy Economics*, 100, 105335. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2021.105335>
- Lyu, B., Da, J. Y., Ostic, D., & Yu, H. C. (2022). How does green credit promote carbon reduction? A mediated model. *Frontiers in Environmental Science*, 10, 878060. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.878060>
- Malhotra, G., & Thakur, K. S. (2020). Evolution of green finance: A bibliometric approach. *Gedrag & Organisatie Review*, 33(2), 583–594.
- Maria, M. R., Ballini, R., & Souza, R. F. (2023). Evolution of green finance: a bibliometric analysis through complex networks and machine learning. *Sustainability*, 15(2), 967. <https://doi.org/10.3390/su15020967>
- Mohanty, S., Nanda, S. S., Soubhari, T., Biswal, S., & Patnaik, S. (2023). Emerging research trends in green finance: A bibliometric overview. *Journal of Risk and Financial Management*, 16(2), 108. <https://doi.org/10.3390/jrfm16020108>

- Nepstad, D. C., Stickler, C. M., & Almeida, O. T. (2006). Globalization of the Amazon soy and beef industries: opportunities for conservation. *Conservation Biology*, 20(6), 1595–1603. <https://doi.org/10.1111/j.1523-1739.2006.00510.x>
- Newsham, G. R., Mancini, S., & Birt, B. J. (2009). Do LEED-certified buildings save energy? Yes, but.... *Energy and Buildings*, 41(8), 897–905. <https://doi.org/10.1016/j.enbuild.2009.03.014>
- Papadopoulou, C. I., Loizou, E., Melfou, K., & Chatzitheodoridis, F. (2021). The knowledge based agricultural bioeconomy: A bibliometric network analysis. *Energies*, 14(20), 6823. <https://doi.org/10.3390/en14206823>
- Qi, J., Paulet, E., & Eberhardt-Toth, E. (2021). Chinese bank managers' perceptions of barriers to the implementation of green credit in corporate loan decision-making. *Post-Communist Economies*, 33(7), 920–936. <https://doi.org/10.1080/14631377.2020.1867448>
- Rong, Y., & Hu, J. (2023). How can green credit decrease social health costs? The mediating effect of the environment. *Frontiers in Public Health*, 11, 1121154. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1121154>
- Ruiz-Real, J. L., Uribe-Toril, J., De Pablo Valenciano, J., & Gázquez-Abad, J. C. (2018). Worldwide research on circular economy and environment: A bibliometric analysis. *International journal of environmental research and public health*, 15(12), 2699. <https://doi.org/10.3390/ijerph15122699>
- Sang, N. (2024). Mapping the evolution of green finance through bibliometric analysis. *Environmental Economics*, 15(1), 1–15. [http://dx.doi.org/10.21511/ee.15\(1\).2024.01](http://dx.doi.org/10.21511/ee.15(1).2024.01)
- Shang, X., & Niu, H. (2023). Does the digital transformation of banks affect green credit? *Finance Research Letters*, 58(Part B), 104394. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2023.104394>
- Shao, H., Wang, Y., Wang, Y., & Li, Y. (2022). Green credit policy and stock price crash risk of heavily polluting enterprises: Evidence from China. *Economic Analysis and Policy*, 75, 271–287. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2022.05.007>
- Song, X., Deng, X., & Wu, R. (2019). Comparing the influence of green credit on commercial bank profitability in China and abroad: empirical test based on a dynamic panel system using GMM. *International Journal of Financial Studies*, 7(4), 64. <https://doi.org/10.3390/ijfs7040064>
- Su, C. W., Li, W., Umar, M., & Lobont, O. R. (2022). Can green credit reduce the emissions of pollutants? *Economic Analysis and Policy*, 74, 205–219. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2022.01.016>
- Taghizadeh-Hesary, F., & Yoshino, N. (2019). The way to induce private participation in green finance and investment. *Finance Research Letters*, 31, 98–103. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2019.04.016>
- Tan, X., Xiao, Z., Liu, Y., Taghizadeh-Hesary, F., Wang, B., & Dong, H. (2022). The effect of green credit policy on energy efficiency: evidence from China. *Technological Forecasting and Social Change*, 183, 121924. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2022.121924>
- Timilsina, G. R., Kurdgelashvili, L., & Narbel, P. A. (2012). Solar energy: Markets, economics and policies. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 16(1), 449–465. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2011.08.009>
- Van Hoa, N., Van Hien, P., Tiep, N. C., Huong, N. T. X., Mai, T. T. H., & Phuong, P. T. L. (2022). The role of financial inclusion, green investment and green credit on sustainable economic development: Evidence from Vietnam. *Cuadernos de Economía*, 45(127), 1–10. <https://cude.es/submit-a-manuscript/index.php/CUDE/article/view/210>
- Wang, Y., Lei, X., Zhao, D., Long, R., & Wu, M. (2021). The dual impacts of green credit on economy and environment: Evidence from China. *Sustainability*, 13(8), 4574. <https://doi.org/10.3390/su13084574>
- Wang, Y., & Li, M. (2022). Credit policy and its heterogeneous effects on green innovations. *Journal of Financial Stability*, 58, 100961. <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2021.100961>
- Web of Science. <https://clarivate.com/webofsciencegroup/support/wos/>
- Wen, H., Lee, C. C., & Zhou, F. (2021). Green credit policy, credit allocation efficiency and upgrade of energy-intensive enterprises. *Energy Economics*, 94, 105099. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2021.105099>
- Wilson, T., & Hastings, J. W. (1998). Bioluminescence. *Annual review of cell and developmental biology*, 14(1), 197–230. <https://doi.org/10.1146/annurev.cellbio.14.1.197>
- Yang, Y., & Zhang, Y. (2022). The impact of the green credit policy on the short-term and long-term debt financing of heavily polluting enterprises: based on PSM-DID method. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(18), 11287. <https://doi.org/10.3390/ijerph191811287>
- Yao, S., Pan, Y., Sensoy, A., Uddin, G. S., & Cheng, F. (2021). Green credit policy and firm performance: What we learn from China. *Energy Economics*, 101, 105415. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2021.105415>
- Yao, S., Zhang, X., & Zheng, W. (2022). On green credits and carbon productivity in China. *Environmental Science and Pollution Research*, 29(29), 44308–44323. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-18982-w>
- Yin, X., Wang, D., Lu, J., & Liu, L. (2023). Does green credit policy promote corporate green innovation? Evidence from China. *Economic Change and Restructuring*, 56, 3187–3215. <https://doi.org/10.1007/s10644-023-09521-9>
- Yu, C. H., Wu, X., Zhang, D., Chen, S., & Zhao, J. (2021). Demand for green finance: Resolving financing constraints on green innovation in China. *Energy Policy*, 153, 112255. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2021.112255>
- Zhang, D., Zhang, Z., & Managi, S. (2019). A bibliometric analysis on green finance: Current status, development, and future directions. *Finance Research Letters*, 29, 425–430. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2019.02.003>
- Zhang, Y., Cao, S., Lin, X., Su, Z., & Wang, K. (2022). Corporate financial decision under green credit guidelines: Evidence from China. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 29(2), 882–907. <https://doi.org/10.1080/13547860.2022.2072095>
- Zhang, W., Hong, M., Li, J., & Li, F. (2021). An examination of green credit promoting carbon dioxide emissions reduction: A provincial panel analysis of China. *Sustainability*, 13(13), 7148. <https://doi.org/10.3390/su13137148>

RESEARCH ARTICLE / Araştırma Makalesi

<https://doi.org/10.37093/ijisi.1473849>

İngiltere Premier Lig Futbol Kulüplerinin Sosyal Değişim Uygulamalarının Spor ve Sosyal Hizmet Perspektifinde İncelenmesi

Furkan Arı*

Gökhan Boduroğlu**

Öz

Sporun en çok takip edilen ve sosyal değişim gücü en fazla olan branşı futbolun üçüncü sektörün en önemli aktörlerinden biri olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda futbol kulüpleri de sivil oluşumları ile sosyal risklere karşı spor özelinde futbolun gücünü kullanarak çeşitli sosyal hizmet müdahaleleri gerçekleştirmektedir. Bu çalışma, İngiltere Premier Lig futbol kulüpleri bünyesinde bulunan vakıfların yürütmüş olduğu sosyal hizmet uygulamalarının incelenmesine odaklanmaktadır. Çalışmada Premier Lig futbol kulüplerinin hangi sosyal hizmet uygulamalarını gerçekleştirdikleri incelenmiş olup bu uygulamalar MAXQDA programı aracılığıyla detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu analizler sonucunda kulüplerin bünyelerinde bulunan vakıfların futbolun da gücünü kullanarak daha çok sağlık hizmetleri, eğitim, istihdam, sosyal içerme ve sosyal refah alanlarına yönelik çalışmalar yaptığını dair bulgulara ulaşılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, futbol kulüplerinin sivil oluşumlarının sporun gücünü kullandıklarında etkili ve sürdürülebilir sosyal hizmet müdahalesi gerçekleştirebileceğini göstermektedir. Bu çalışmanın amacı, İngiltere'deki benzer uygulamalardan yola çıkılarak Türk futbol kulüplerinin de sosyal hizmet alanında daha çok aktif olmaları gerektiğine yönelik farkındalık sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Spor, STK, Futbol, Sosyal Değişim

Cite this article: Arı, F., & Boduroğlu, G. (2024). İngiltere Premier Lig futbol kulüplerinin sosyal değişim uygulamalarının spor ve sosyal hizmet perspektifinde incelenmesi. *International Journal of Social Inquiry*, 17(2), 253–279. <https://doi.org/10.37093/ijisi.1473849>

* Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Sivas, Türkiye (Sorumlu Yazar).
E-posta: furkanari@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3021-6668>

** Öğr. Gör. Dr. Hitit Üniversitesi, Sungurlu Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, Çorum, Türkiye.
E-posta: gokhanboduroglu@hitit.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6424-6478>

Article Information

Received 25 April 2024; Revised 18 July 2024; Accepted 25 July 2024; Available online 30 August 2024

Examining the Social Change Practices of English Premier League Football Clubs from the Perspective of Sports and Social Work

Abstract

With its global popularity, football wields immense power to drive positive social change. This unique position elevates football clubs to the role of key stakeholders within the non-profit sector, often referred to as the "third sector." Recognizing this potential, many clubs have established charitable foundations that harness the power of football to address social issues. This study delves into the social service initiatives undertaken by foundations affiliated with English Premier League clubs. We meticulously examined the clubs' social service practices, utilizing MAXQDA software for in-depth analysis. The analysis revealed that these foundations primarily focus on crucial areas such as healthcare, education, employment opportunities, social inclusion, and social welfare. Notably, they leverage football as a tool to generate positive impact in each of these areas. These findings demonstrate the significant potential of football club foundations to deliver impactful and sustainable social interventions through the power of sport. By showcasing these successful examples from the English Premier League, this study aims to inspire greater social engagement and action from Turkish football clubs.

Keywords: Social Work, Sport, NGO, Football, Social Change.

1. Giriş

Sosyal risklere karşı savunmasız ve kırılgan konumda olan dezavantajlı birey veya gruplarla iletişim kurarak olumlu sosyal değişim gerçekleştirmede sporun büyük bir potansiyeli vardır (Mayda, 2020). Spor, bireysel ve sosyal sorunların değişimine odaklanan programlar ile kullanıldığında büyük faydalar sağlamaktadır (Coalter, 2005). Spor, insanların refahını arttırmayı teşvik etmek, sosyal sorunlarının farkına varılmasını sağlamak ve birey-grup-toplum üçgeninde sosyal adalet değeriyle çalışmalar yapmaya olanak veren önemli bir sosyal değişim ajanıdır (Newman vd., 2019).

Modern dünyada spor, evrensel bir araç olarak bireylerin sosyal yaşamlarını ve sosyal yapıyı ciddi bir şekilde dönüştürebilecek güce ulaşmıştır (Aydın, 2020, s. 398). Sporun gücü sayesinde dezavantajlı olan ve ötekileştirilen topluluklarla çalışmada sosyal hizmet disiplini de sporu kullanma yoluna giderek bir sosyal praksis oluşturmaktadır (Beasley vd., 2021). Dezavantajlı birey ve grupların sosyal sorunlarının çözülmesi için yapılacak olan tüm sosyal hizmet uygulamalarında sporun değişim gücünün de kullanılması çok önemlidir. Yapılan birçok çalışma, modernleşmiş ve endüstrileşmiş toplumlarda sosyal hizmetlere ulaşamayan veya yetersiz hizmet alan birey ve grupların sporla güçlendirebileceğine vurgu yapmaktadır. Bundan dolayı da dezavantajlı kesimlerin güçlendirilme sürecine olağanüstü katkılarından dolayı sporun ve sosyal hizmet disiplininin birlikte hareket etmesinin gereği ortaya çıkmıştır (Mayda, 2020). Mandela'ya (2000) göre ise spor, küresel anlamda büyük bir değişim gücüne sahiptir. Sporun, gençleri bir araya getirerek etkilemeye yönelik büyük bir potansiyeli vardır. Spor aracılığıyla umutsuzluklar yok edilerek ırk kökenli ayrımcılıklar da önlenmektedir. Her türlü ayrımcılığa karşı durabilme özelliğinden dolayı spor, hükümetlerden daha güçlü bir yapıya sahiptir.

Sporun en çok takip edilen ve önemli branşlarından biri olan futbolun siyasal sistemlerin ulaşamadığı birçok alana nüfus etme gücü vardır. Futbol, kitleleri etkileme ve değişimin önemli bir aktörü olarak siyasal sistemlerin çözemediği birçok sosyal sorunun giderilmesine büyük katkılar sunmaktadır (Tacon, 2007). Futbol, basit ve anlaşılabilir kuralları olan bir spor olduğundan dolayı küresel olarak çok fazla takipçiye sahiptir. Cinsiyet ayrımı olmadan her yerde

oyunabilme özelliğinin olması futbolun çok sevilmesine ve takip edilmesine neden olmaktadır. Küresel ölçekli dünya kupaları organizasyonundan sokak aralarına kadar anlık bir şekilde oynanabilmektedir. Sokak aralarında bireylerin oynadığı futbol dahi dezavantajlı bireylerin güven, umut ve gurur gibi duygular kazanmalarını sağlayarak birlikte hareket etme bilincini geliştirmektedir. Futbol, sosyal katılım ve değişimin itici gücü olarak eğitim, sağlık, cinsiyet eşitliği, sosyal içerme gibi toplum temelli kalkınma çalışmalarının oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Dünya çapında sosyal değişim meydana getirme gücü olan futbol bir yaşam boyu okuldur. Sosyal değişimlerin gerçekleştirebilmesi için bu okulun sürdürülebilir olması gerekmektedir (Fédération Internationale de Football Association [FIFA], 2005).

Futbol, tüm dezavantajlı bireylerin ve grupların yararlanabileceği şekilde uygulanabilmektedir. Hareket kısıtlılığı olan engelli bireylerin futbolu oynamalarında herhangi bir sınırlılık yoktur. Engelli bireylere yönelik olarak dahi farklı futbol uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Bir takım sporu olarak birçok tedavi ve terapide kullanılan futbolun fiziksel ve sosyal olarak birçok faydası olduğu da bilinmektedir. Futbol, özellikle otizmlili çocukların sosyal ve bedensel gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Dezavantajlı konumda olan otizmlili çocukların futbol ile vakit geçirmeye başlamasıyla birlikte sosyal ilişkilerinde ve motor becerilerinde başarı gözlemlenmiştir (Lopez-Diaz vd., 2021).

Futbol, etnik farklılıklardan kaynaklanan ırkçılık ve nefret söylemlerini sosyal içerme potansiyeli sayesinde azaltmaktadır. Futbol, etnik farklılıkları bir araya toplayarak sosyal diyalogun gelişmesini sağlamaktadır. Futbolun bu birleştirici gücü de ırkçılık, etnik ayrımcılık ve nefret söylemlerinin azalmasına neden olmaktadır. Stanford Üniversitesi'nin gerçekleştirmiş olduğu bir araştırma ise İngiltere'nin Liverpool şehrinde Mısırlı Müslüman futbolcu Mohamed Salah'ın Liverpool Futbol Kulübüne transfer olmasının ardından Müslümanlara yönelik nefret suçlarında diğer suç türlerine göre %16'lık bir düşüş yaşandığı görülmüştür (Alrababa'h vd., 2021).

Değişen ve dönüşen modern toplumlarda var olan sorunların çözümünde devletin yetersiz kaldığı görülmektedir. Günümüzde mevcut sosyal sorunların çok boyutlu ve değişken bir yapısının olmasından dolayı tek taraflı bir çözüm söz konusu değildir. Devletin yetersiz kaldığı alanlarda sorun çözme konusunda farklı arayışlar mevcuttur. Piyasa ekonomisinin hız kazandığı günümüzde sosyal devlet anlayışının azaldığı görülmektedir. Neoliberal devlet anlayışının hâkim olmaya başladığı küresel konjonktürde eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi sosyal içerikli harcamaların devletler üzerinde büyük bir yük getirdiği düşünülmektedir. Neoliberal anlayışın hâkim olduğu devlet ise sosyal içerikli harcamalarını azaltmak için piyasa aktörlerini destekleme yoluna gitmektedir. Devletin bu anlayış ile hareket etmesiyle birlikte sivil inisiyatifin sosyal hizmet uygulamalarına yöneldiği görülmektedir. Sosyal devlette meydana gelen kırılmalıklar sivil toplum kuruluşlarının piyasada daha çok görünür olmasına neden olmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının artan etkinliğiyle birlikte devletler sosyal hizmet uygulamalarında iş birliğine açık hale gelmiştir (Şenkal, 2012). Dünya'da 1980'li yıllar sonrasında sosyal politikaların devlet kurumlarından sivil topluma kaydığı görülmektedir. Özellikle 1980 sonrasında İngiltere'de sosyal hizmet uygulamalarının sivil toplum kuruluşlarına devredilmesi düşüncesi gündeme gelmiş ve bu durumun devlet üzerinde ekonomik bir rahatlama oluşturacağı fikri hâkimiyet kazanmıştır (Yurttagüler & Akyüz, 2006).

Sivil toplum kuruluşlarının sosyal hizmet uygulamalarında aktif bir şekilde konumlanmasıyla birlikte devlet-özel sektör tanımlamasının ardından üçüncü bir sektör olarak sivil toplum kuruluşlarının da piyasada yer alması genel bir kanı olarak kabul edilmiştir (Şahin & Öztürk, 2008). Sivil toplum kuruluşları neoliberal devlet anlayışında sosyal hizmet uygulamalarının öznesi konumuna gelerek güçlenmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının bürokrasiden uzak ve esnek yapıları sayesinde devlet ve özel sektör ile iş birliği yapabilmesinden dolayı kaynaklara ulaşması da kolaylaşmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının en önemli işlevleri ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bireyler üzerinde oluşturduğu pozitif yönlü değişimlerdir. STK'ların bu işlevleri ve yapmış oldukları kalkınma amaçlı birçok çalışması sosyal hizmetin temel değerleriyle örtüşmektedir.

Günümüzde STK'ların sahip olduğu etki gücünden dolayı birçok piyasa aktörünün STK çalışmalarına maddi ve manevi olarak katkı sağladığı görülmektedir. Bu aktörlerden biri de hiç kuşkusuz futbol kulüpleridir. Amaçları ve hedefleri ile büyük kitleleri bir araya getirebilen STK'lar toplumsal fayda üretip geleceğe yön vererek sosyal değişimi gerçekleştirebilmektedir. Spor branşları arasında küresel ölçekte büyük bir öneme sahip olan futbol kulüpleri diğer spor kulüplerinden etki gücü olarak ön plana çıkmaktadır. Etki gücü sayesinde toplumlara bir araya getirip sosyal farkındalığı arttırabilen futbol kulüpleri dünya üzerindeki en birleştirici sivil toplum kuruluşlarıdır. Futbol kulüpleri değişim ve kitleleri peşinden sürüklenme gücü ile çağımızda STK'ların sahip olduğu en büyük görevlerden birini yerine getirebilmektedir (Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği [MÜSİAD], 2022). Devlet ve özel sektörden sonra STK'ların diğer bir yönü olarak futbol kulüpleri üçüncü sektör olarak kabul edilmektedir (Dejonghe, 2004).

Futbol kulüpleri günümüzde yalnızca sportif başarıya odaklanmamaktadır. Sportif başarının yanında futbol kulüplerinin toplum temelli birçok sosyal hizmet çalışmasını gündemlerine aldıkları da görülmektedir. Futbol kulüpleri eğitim, sağlık, sosyal içerme vb. birçok sosyal hizmet çalışmaları yaparak gerek küresel gerek yerel olarak toplumla güçlü bir bağ oluşturmaktadır. Futbol kulüpleri buldukları toplumların birer üyesi olarak sahip oldukları itici güçlerini sosyal fayda üretme yoluna giderek sosyal hizmet çalışmaları alanında da uzmanlaşmak zorundadır (Roşca, 2011). Futbol kulüpleri, var oldukları toplumun birer üyesi olarak ayrıca sivil toplumun da bir parçasıdır. Futbol kulüplerinin sahip olduğu bu sivil toplum yönleri de insanların özgürleşmesi ve toplumsal dayanışmanın artmasına yardımcı olmaktadır (Schaillée vd., 2019).

Futbol kulüpleri sahip olduğu taraftar kitleleri ve etki güçleri ile sivil inisiyatifi de yönlendirebilmektedir. Özellikle İngiltere'de futbolun gücünü kullanan birçok futbol kulübünün bünyesinde "foundation" veya "community" olarak adlandırılan sivil toplum kuruluşu yapılanmasına gittiği görülmektedir. Bu kulüpler, sivil inisiyatifi de kullanarak buldukları bölge ve şehirlerde dezavantajlı konumda olan bireylere, ailelere ve topluluklara yönelik etkili birçok sosyal hizmet uygulaması gerçekleştirmektedir. Futbol kulüpleri gerçekleştirmiş oldukları bu sosyal hizmet uygulamalarında dezavantajlı konumda olan bireylerin güçlendirilmesini ve sosyal değişimlerini de amaçlamaktadır.

Nitel araştırma yöntemine dayalı durum çalışmasıyla desenlenmiş olan ve veri toplama aracı olarak doküman analizi yöntemi kullanılan bu çalışmada İngiltere Premier Lig 2023-2024 sezonunda mücadele eden 20 takımın "foundation" veya "community" şeklinde isimlendirdikleri sivil toplum kuruluşları üzerinden gerçekleştirdikleri sosyal hizmet uygulamaları incelenmiştir. Futbol kulüplerinin sosyal hizmet uygulamalarını yaşlılık, hükümlülük, engellilik, çocukluk ve gençlik, gaziler, aile, sağlık, intihar, toplumsal cinsiyet eşitliği ve göç gibi çeşitli alanlarda gerçekleştirdiği görülmüştür. Bu nitel çalışmanın amacı Türkiye'de de çok sevilen ve takip edilen futbol kulüplerinin sivil toplum kuruluşu özellikleri üzerinden alternatif bir sosyal hizmet müdahalesi oluşturmalarına yönelik farkındalık geliştirmektir.

2. Yöntem

Bu çalışmada, İngiltere Premier Lig Spor Kulüpleri Vakıflarının sosyal hizmet projelerinin doğası, etkisi ve etkinliği hakkında derinlemesine bir anlayış geliştirmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, katılımcıların deneyimlerini anlamak ve projelerin toplumsal etkisini değerlendirmek için etkili bir yaklaşım sağlamaktadır. Araştırmanın ana hedefi, İngiltere Premier Lig Spor Kulüpleri Vakıflarının sosyal hizmet projelerinin doğası, etkisi ve etkinliği hakkında derinlemesine bir anlayış geliştirmektir. Bu hedef doğrultusunda, araştırma süreci bir dizi nitel veri toplama tekniğini içermektedir.

Nitel araştırma yöntemine dayalı durum çalışmasıyla desenlenmiş olan bu çalışmada veri toplama aracı olarak doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, yazılı veya basılı belgelerin içeriğinin sistematik bir şekilde analiz edilmesine dayalı nitel bir araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Elektronik ve basılı belgelerin incelenmesi, değerlendirilmesi ve bilgi alınması için kullanılan sistemli bir araştırma yöntemi olan doküman analizinde anlam çıkarma, araştırılan konu ile ilgili bir fikir oluşturma, ampirik bilginin geliştirilerek yorumlanması amaçlanmaktadır (Kıral, 2020). Doküman analizi, belirlenmiş bir amaç için kaynaklara ulaşarak, bu kaynakları okuma, değerlendirme ve analiz işlemleridir (Karasar, 2005). Araştırma sürecinin ilk aşaması, spor kulüpleri tarafından oluşturulan vakıf, dernek ve topluluk gibi farklı isimlerle ifade edilen sivil toplum oluşumlarının internet sitelerinde yer alan çalışmalara ilişkin bilgi ve belgeler üzerinden sosyal hizmet çalışmalarını anlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmalar derinlemesine incelenmiştir. Araştırmanın veri analizi süreci, elde edilen verilerin nitel analiz teknikleri kullanılarak incelenmesini içermektedir. Bu analiz süreci, kodlama, tematik analiz ve içerik analizi gibi yöntemlerin kullanımını kapsamaktadır. Veri analizi süreci, araştırmanın temel bulgularını ve sonuçlarını ortaya koymak için kullanılmıştır.

Bu çalışma, İngiltere Premier Lig'in de 2023-2024 sezonunda mücadele eden 20 futbol kulübünün vakıf, dernek ve toplulukları gibi sivil toplum oluşumları ile sınırlı tutulmuştur. 2023-2024 sezonunda mücadele eden bu 20 futbol kulübünün sosyal hizmet uygulamalarına internet siteleri üzerinden ulaşılmıştır. İnternet sitelerinden elde edilen bilgiler doküman analizi yöntemi ile incelenmiş olup MAXQDA 2020 nitel veri analizi programı ile analiz edilmiştir.

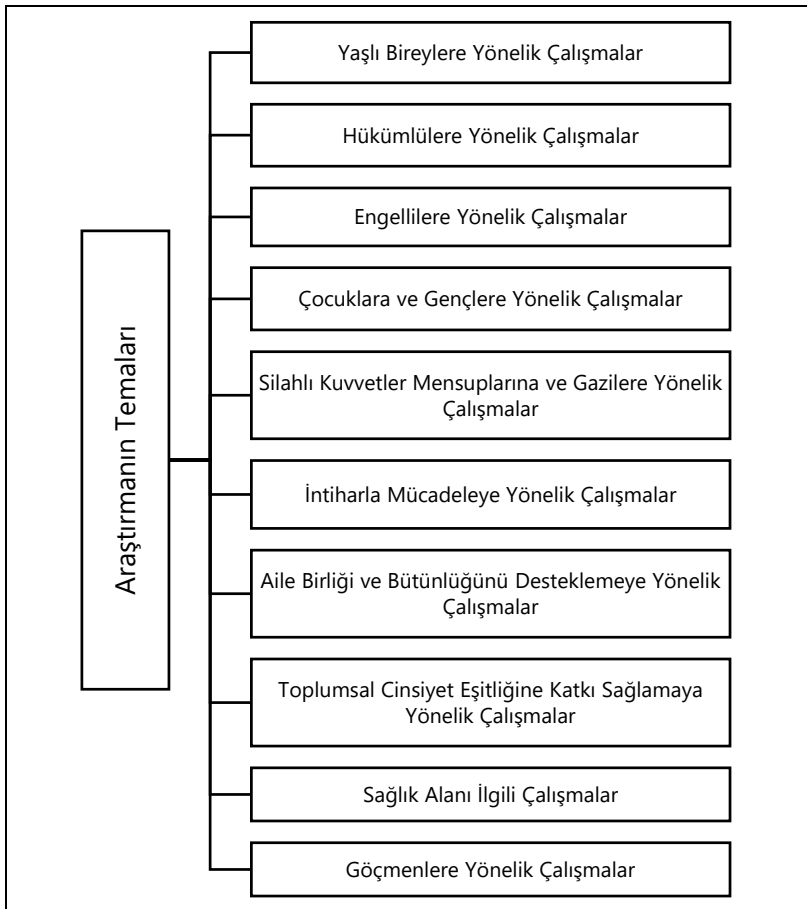
3. Bulgular

Bu bölümde İngiltere Premier Lig futbol kulüplerinin vakıf, topluluk ve dernek gibi farklı isimlerle çalışmalar yürüten sivil toplum çalışmalarının sosyal hizmet boyutuyla toplumsal etkisini anlamak için gerçekleştirilen araştırmanın temel bulguları sunulmaktadır. Bu bölüm, araştırmanın ana konularını ve temalarını ortaya koymak için nitel verilerin analiz edilmesiyle oluşturulmuştur. İngiltere Premier lig futbol takımlarının internet sitelerinde yer alan çalışmalarla ilgili dokümanların derinlemesine incelenmesiyle elde edilmiş olan bulgular; tema ve alt temalar altında sunulmuştur. Premier Lig futbol takımlarının kapsayıcılığı teşvik etme potansiyeli, toplumsal bütünleşmeye olan katkıları ve sağlık hizmetlerine erişimi artırıcı rolleri anahtar konular arasındadır. Bulgular bölümü, araştırmanın ana hedeflerine ulaşmak için elde edilen verileri analiz ederek, Premier Lig futbol takımlarının sosyal hizmet boyutundaki etkisini derinlemesine sunmaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgular " Yaşlı Bireylere Yönelik Çalışmalar", "Hükümlülere Yönelik Çalışmalar", "Engellilere Yönelik Çalışmalar", "Çocuklara ve Gençlere Yönelik Çalışmalar", "Silahlı Kuvvetler Mensuplarına ve Gazilere Yönelik Çalışmalar", "İntiharla Mücadeleye Yönelik Çalışmalar", "Aile Birliği ve Bütünlüğünü Desteklemeye Yönelik Çalışmalar", "Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Katkı Sağlamaya Yönelik Çalışmalar", "Sağlık Alanı İlgili Çalışmalar", "Göçmenlere Yönelik Çalışmalar" olmak üzere on ana tema altında ele alınmıştır. Araştırma bulguları doğrultusunda hazırlanan ana temalar aşağıda Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1

Araştırmanın Ana Temaları

3.1 Yaşlı Bireylere Yönelik Çalışmalar

Futbol kulüpleri vakıfları tarafından sosyal ve fiziksel aktivitelerin sunulduğu programlar, yaşlıların yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir. Bu programlar arasında kapalı alan sporları, demans kafeleri ve yürüyüş futbolu gibi etkinlikler bulunmaktadır. Aynı zamanda, yaşlı bireylere yönelik spor ve sosyal etkinliklerin düzenlendiği programlar da yaşlıların aktif kalmasını, sosyal bağlarını güçlendirmesini ve yaşam kalitelerini artırmasını amaçlamaktadır. Bu etkinlikler arasında masa oyunları, dans, müzik gibi aktiviteler yer almaktadır. Ayrıca, sağlık ve refah seansları, günlük yaşamda pratik bilgilerin paylaşıldığı oturumlar da düzenlenmektedir. Bu tür programlar, yaşlı bireylerin toplumla etkileşimini ve katılımını teşvik ederek sosyal izolasyonun önüne geçebilirken, özel ihtiyaçları olan demansla yaşayan bireyler için özel olarak tasarlanmış etkinlikler, bu kişilerin ihtiyaçlarına duyarlı bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

3.1.1 Demansla Yaşamayı Desteklemek

Spor kulüpleri vakıfları, demansla yaşayan bireylerin ve onların bakıcılarının yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen kapsamlı ve yenilikçi yaklaşımlar sunmaktadır. Fiziksel ve zihinsel aktivitelerin yanı sıra sosyal etkileşim ve destek de sağlayarak, demansla yaşayan bireylerin refahını ve hatırlama yeteneklerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda, bu projeler bakıcıları ve aileleri için de dinlenme, sosyalleşme ve bilgi paylaşımı gibi fırsatlar sunarak onların da desteklenmesini sağlamaktadır. Bu tür girişimler, demansla yaşayan bireylerin sosyal, fiziksel ve zihinsel ihtiyaçlarını karşılamayı ve toplum içinde daha aktif ve desteklenen bir şekilde yaşamalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Vakfın Demans Kafesi, demansla yaşayan insanlara faaliyetlere katılma fırsatı sunarken, bakıcıları ve aileleri için bir çay/kahve eşliğinde mola imkânı sunmaktadır. Demanslı bireylere fiziksel aktiviteler (oyunlar, spor) ve zihinsel uyandırma (anımsama, müzik) sunuyoruz. Faaliyetlerimiz aracılığıyla, programın hatırlama unsurunun yanı sıra fiziksel refahı da teşvik etmeyi amaçlıyoruz. Sunduğumuz fiziksel aktiviteler arasında kapalı alan bowlingi, bocce, balon tenisi ve masa tenisi yer almaktadır (Aston Villa Foundation, 2024a).

Demansla yaşayan kişilerin, bakıcıları ve daha geniş destek ağları da dâhil olmak üzere yaşam kalitesini, demansla aynı yaşama deneyimini paylaşan insanlar arasındaki destek ağını tamamlayan haftalık bir faaliyet takvimi ile her hafta iyileştirmeyi amaçlıyoruz. Hedefimiz, herkesin ihtiyaç duyduğu yardımı almasını sağlamak için yüksek kaliteli zihinsel sağlık hizmetlerinin yanı sıra demansla yaşayan bireylere ve onların bakıcılarına yönelik erişilebilir destek yoluyla toplumun refahını artırmaktır (Everton in the Community, 2024a).

Proje ile demanslı bireylerin gelip tartışmalar, bilgi yarışmaları, müze turları ve hatıra eşyaları ile anımsayabilecekleri, katılımcıların hafızalarını canlandırmayı amaçlayan, aynı zamanda benzer ilgi alanlarına sahip insanlarla bir araya gelebilecekleri eğlenceli ve sosyal bir grup oluşturmayı hedeflemektedir (Wolves Foundation, 2024a).

3.1.2 Yaşlıların Yaşam Kalitesini Artırmak

Spor kulüpleri vakıfları, yaşlı bireylerin sosyal, fiziksel ve zihinsel ihtiyaçlarına yönelik kapsamlı ve çeşitli programlar sunarak onların yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir. Masa oyunları, dans, müzik ve bulmacalar gibi zihinsel aktivitelerle bilişsel fonksiyonları teşvik edilirken, futbol, basketbol gibi takım sporları ve yürüyüş futbolu gibi fiziksel aktivitelerle de fiziksel sağlıklarını desteklemektedirler. Bu etkinlikler aynı zamanda sosyal etkileşimi artırmayı, yaşlı bireyleri

toplumla daha yakın ve aktif tutmayı amaçlamaktadır. Teknoloji desteği, sanat ve dijital beceriler gibi atölye çalışmalarıyla da yaşlı bireylerin yeni şeyler öğrenmeleri ve kendilerini geliştirmeleri teşvik edilmektedir. Bu tür programlar, yaşlı bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal refahını destekleyerek, onların hayatlarının her alanında aktif ve tatmin edici bir şekilde yer almalarını sağlamaktadır.

Yaşlılara yönelik haftalık düzenli etkinliklerimiz arasında masa oyunları, domino, bulmaca, dans, müzik, bingo ve çok daha fazlası yer almaktadır (Burnley FC in the Community, 2024a).

Sosyal katılım programı ile 65 yaş üstü taraftarları bir araya getirmeyi amaçlamaktayız. Programda etkinlikler, geziler ve sosyal etkileşim sosyal ve sportif etkinlikler, teknoloji desteği ve atölye çalışmaları da yer alıyor (West Ham United Foundation, 2024a).

Program yaşlı topluluğumuz için hiçbir zaman çok geç olmadığına odaklanan bir sağlık ve refah seansı ile sosyal olarak meşgul olmak, fiziksel olarak aktif olmak veya yeni bir beceri öğrenmek için sanat, dijital beceriler, güvende kalma ve gösteri-anlat oturumlarını içermektedir (Everton in the Community, 2024b).

Yürüyüş Futbolu ve Egzersiz ve Hareketlilik dahil olmak üzere sağlıklı bir yaşam tarzını ve yaşam için egzersizi teşvik etmek amacıyla yaşlı yetişkinler için kapsayıcı spor ve egzersiz sunmak için topluluk ortaklarıyla birlikte çalışmaktadır (Chelsea Foundation, 2024a).

3.2 Hükümlülere Yönelik Çalışmalar

Hükümlülere yönelik çalışmalar, topluma entegrasyonlarını ve yeniden suç işleme olasılığını azaltmayı amaçlamaktadır. Spor ve futbolun gençlik şiddeti ve anti-sosyal davranışların önlenmesinde etkili bir araç olduğuna inanılmaktadır. Projeler, cezaevi mahkûmlarına iş bulma ve topluma yeniden entegre olma konusunda destek sağlar. Spor eğitmenleri, mahkûmlarla çalışarak iletişim ve liderlik gibi temel yaşam becerilerini geliştirmeye yardımcı olur. Ayrıca, dışarıdaki koçlar, mahkûmlarla hemen etkileşime girerek uzun vadeli gelişimlerini destekler ve iş bulma, eğitim ve öğretim gibi fırsatlar sunar. Bu müdahale programları, bireylerin kişisel gelişimlerini teşvik eder ve toplumla daha olumlu bir ilişki kurmalarına yardımcı olmaktadır.

Mahkûmları cezaevi dışında iş bulmaya hazırlamak ve yeniden suç işleme olasılığını azaltmak için mahkûmları gözaltındayken ve tahliye olduklarında desteklemek amacıyla kurslar düzenlemektedir (West Ham United Foundation, 2024b).

Toplumun her kesiminden, özellikle de ceza adaleti sistemi içinde yer alma riski taşıyan veya hâlihazırda bu sisteme dâhil olan kişilerin katılımını sağlamayı amaçlamaktadır. Olumlu faaliyetler, istihdam veya eğitim yoluyla gençlik şiddeti ve anti-sosyal davranışlardan bir çıkış yolu sağlamak için futbolun ve mentorluğun gücünü kullanmaktadır (Chelsea Foundation, 2024b).

Proje, tahliye edilecek cezaevi mahkûmlarını eğitmeyi ve onlara ilham vermeyi amaçlayan bir istihdam edilebilirlik ve spor liderliği girişimidir. Spor eğitmenleri mahkûmla birlikte çalışarak iletişim ve liderlik gibi temel yaşam becerilerini geliştirmeye katkı sağlamaktadır (Aston Villa Foundation, 2024b).

Yeniden suç işlemeyi azaltmak amacıyla gözaltında tutulan kişilerle etkileşime geçen Eşleştirme Projemiz, aynı zamanda bu kişilerin tahliye sonrasında iş bulma şanslarını artırmak için eğitim, öğretim ve istihdam destek hizmeti sağlanmasına da büyük önem vermektedir (Everton in the Community, 2024c).

3.3 Engellilere Yönelik Çalışmalar

Engellilerin sportif faaliyetlerle fiziksel gelişimlerine katkı sağlanması ve toplumsal katılımlarının artırılması amacıyla çeşitli programlar ve inisiyatifler geliştirilmektedir. Elektrikli Sandalye Futbolu takımı gibi projeler, engelli bireylere spor yapma fırsatı sunarken, özel olarak düzenlenen spor seansları ve eğitim programları da fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimlerine destek olmaktadır. Bununla birlikte, engelli bireylerin topluma katılımını teşvik etmek için kapsayıcı futbol seansları ve özel tatil aktiviteleri gibi hizmetler sunulmaktadır. Bu çabalar, engelli bireylerin güçlenmesini ve toplumun bir parçası olarak aktif rol almalarını desteklerken, aynı zamanda ailelerinin de desteklenmesine yardımcı olmaktadır. Özellikle, öğrenme veya zihinsel engelli yetişkinler için düzenlenen eğlenceli futbol seansları ve öğrenme temelinde çeşitli programlar, hem bireylerin hem de aile üyelerinin sosyal bağlarını güçlendirirken, bilgi paylaşımı ve toplumsal katılımı artırmaktadır. Bu programlar, herkesin potansiyelini gerçekleştirebilmesi için eğitim ve öğrenme imkanlarının genişletilmesine katkı sağlamaktadır.

3.3.1 Engellilerin Sportif Faaliyetler ile Fiziksel Gelişimlerine Katkı Sağlanması

Vakıflar ve dernekler, çeşitli bireylerin sporun ve fiziksel aktivitenin önemini vurguladığı birçok programı desteklemektedir. Elektrikli sandalye futbolu gibi özel spor takımlarını destekleyen vakıflar, engelli bireylere sosyal etkileşim ve rekabet imkanları sunmaktadır. Özel gereksinimli çocuklar için tasarlanan programlar, motor becerilerini artırırken özgüvenlerini ve genel sağlıklarını iyileştirmeyi hedeflemektedir. Benzer şekilde, görme engelli gençler ve Down sendromlu bireyler için düzenlenen spor seansları da fiziksel yeteneklerini geliştirmeye odaklanmaktadır. Bu programlar, bireylerin genel gelişimine katkıda bulunarak topluma daha iyi entegre olmalarını ve yaşam kalitelerini artırmayı amaçlamaktadır.

Vakıf, elektrikli sandalye futbolu takımını desteklemektedir. Bölgesel ve ulusal müsabakalarda oynayan takıma, ortaklığın bir parçası olarak malzeme ve koçluk uzmanlığı sağlanıyor. 2005 yılında kurulduktan sonra tekerlekli sandalye kullanıcılarına özel akülü sandalyeler kullanarak futbol oynama fırsatı sağlamıştır (Aston Villa Foundation, 2024c).

Düşük öz saygı ve özgüven eksikliği olan engelli çocukların spora eşit erişimlerine fırsat vermek, kaba motor becerilerini, sosyal ve iletişimsel yeteneklerini geliştirmenin yanı sıra genel sağlık ve refahlarına da katkı sağlamaktadır. Özel gereksinimli çocuklar rekreasyonel bir faaliyete katıldıklarında fiziksel, sosyal ve duygusal olarak değişim yaşayacaktır (Crystal Palace for Life Foundation, 2024a).

Down sendromlu bireyler için güvenli ve eğlenceli bir ortamda futbol oynama ve arkadaş edinme fırsatı sağlamak için haftalık iki seansımız var. Seanslar kapalı alanda gerçekleşmekte ve pas, top sürme ve şut gibi becerilerin yanı sıra çeviklik, denge ve koordinasyon temellerini geliştirmeye odaklanmaktadır (Crystal Palace for Life Foundation, 2024b).

3.3.2 Engellilerin Sportif Faaliyetler ile Toplumsal Katılımının Sağlanması

Engellilerin sportif faaliyetler aracılığıyla toplumsal katılımlarının sağlanması için çeşitli programlar ve girişimler bulunmaktadır. Bu faaliyetler, engelli bireylerin spor ve fiziksel aktiviteye katılımını teşvik etmek, sosyal izolasyonu azaltmak ve yaşam kalitesini artırmak amacıyla oluşturulmuştur. Kapsayıcı yaklaşımlarla, engelli ve engelli olmayan bireylerin bir arada spor yapabileceği, öğrenim görebileceği ve sosyalleşebileceği ortamlar

oluşturulmaktadır. Bu programlar, engelli bireylerin spor ve fiziksel aktiviteye eşit erişimini sağlamayı hedeflerken, aynı zamanda onların sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemeyi ve potansiyellerini gerçekleştirmelerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu tür inisiyatifler, toplumsal kapsayıcılığı artırmak ve engelli bireylerin topluma daha iyi entegre olmalarını sağlamak için önemli adımlar olarak değerlendirilebilir.

Kapsayıcılık ve Engellilik programı, çeşitli engelleri olan gençlerin ve yetişkinlerin güvenli ve eğlenceli bir ortamda düzenli futbol seanslarına katılmalarını sağlamaktadır. Vakıf, antrenör ve öğretmenlere eşitlik ve engellilik farkındalığı eğitimi vererek kapsayıcı bir spor ve fiziksel aktivite kültürünü yerleştirmekte, engelli bireylerin istedikleri spor veya fiziksel aktiviteye erişebilmelerini sağlamakta, onlara daha aktif olmaları için ilham vermekte ve potansiyellerini gerçekleştirmeleri için beceri ve özgüven geliştirmelerini teşvik etmektedir (Chelsea Foundation, 2024c).

Engelli ve engelli olmayan çocukların birlikte katılabileceği ücretsiz ve kapsayıcı futbol seansları sunulmaktadır (Manchester United Foundation, 2024).

Engelli bireyleri güçlendirmeyi ve engelli olmayan akranlarının keyif aldığı spor ve fırsatların aynısını sağlamayı amaçlayan özel bir dağıtım ekibine sahiptir. Engelli gençlere sosyal izolasyonu azaltmak için tatil aktiviteleri sunuyor ve engelli gençlere yönelik fırsatları artırarak onlara boş zaman fırsatları ve engelli ve engelli olmayan akranlarıyla sosyal etkileşim olanağı sağlıyor. Projeler, engelli insanlarla çeşitli yollarla etkileşim kurarak, engelli kişilerin günlük ana akım toplumda aktif rol almalarını sağlamayı amaçlıyor. Engellilik hizmetimiz, genç engellilerin engelli olmayan akranlarıyla aynı başarıyı elde etmelerini, fırsatlar ve yaşam deneyimleri yaratmalarını ve potansiyellerini gerçekleştirmeleri için engelleri aşmalarını destekler (Everton in the Community, 2024d).

3.3.3 Engelli Bireylerin Ailelerinin Desteklenmesi

Vakıflar ve dernekler tarafından gerçekleştirilen programlar, öğrenme veya zihinsel engelli yetişkinlerin fiziksel aktivite ve spor yoluyla eğlenmelerini, yeni beceriler kazanmalarını ve sosyalleşmelerini teşvik ederken, aynı zamanda aile üyeleri, destek çalışanları ve bakıcılar için de değerli bir destek ve bilgi paylaşım platformu oluşturmaktadır. Öğrenme temelli yaklaşımlarla, engelleri aşmayı ve herkes için eğitime erişimi genişletmeyi amaçlayan programlar, yaşam boyu süren öğrenmeyi teşvik ederek bireylerin potansiyellerini maksimize etmeyi hedeflemektedir. Bu tür inisiyatifler, toplumun her kesimi için eşit eğitim ve fırsat sağlamayı ve toplumsal kapsayıcılığı artırmayı amaçlamaktadır.

Futbol oynamak, eğlenmek ve yeni arkadaşlar edinmek için bir araya gelebilen öğrenme veya zihinsel engelli yetişkinler için eğlenceli futbol seanslarına katılan birçok aile üyesi, destek çalışanı ve bakıcı için de bağlantı, arkadaşlık ve bilgi paylaşımı yapmalarına fırsat sağlamaktadır (Crystal Palace for Life Foundation, 2024c).

Öğrenme temelimiz kapsamında, engelleri ortadan kaldırmaya ve her yaştan eğitime erişimi genişletmeye kendimizi adadık. Herkesin öğrenme ve gelişme fırsatına sahip olmasını sağlamak için hem okul temelli hem de yaşam boyu çeşitli programlar sunacağız (Everton in the Community, 2024e).

3.4 Çocuklara ve Gençlere Yönelik Çalışmalar

Çocuklar ve gençler için çeşitli destekleyici programlar ve girişimler incelendiğinde, özellikle risk altındaki gençlere yönelik yapılan çalışmaların çeşitli kurumlar ve vakıflar tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Bu programlar genellikle fiziksel aktivite teşviki, eğitim güçlendirme ve mentorluk gibi çeşitli hizmetler sunmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte, gençlerin internet güvenliği konusunda eğitilmesi ve çetelerden veya uyuşturucu gibi risklerden korunması gibi konular da önemli bir odak noktasıdır. Bu tür programlar gençlerin topluma daha güvenli ve sağlıklı bir şekilde entegre olmalarını sağlayarak olumlu bir etki yaratmaktadır. Ayrıca, gençlere biyopsikososyal destek sağlamak amacıyla çeşitli programlar ve çalışmalar da yürütülmektedir. Bu tür programlar gençlerin bütünsel sağlığını desteklemekte ve topluma daha sağlıklı bireyler olarak katılmalarını sağlamaktadır. Anti-sosyal davranışlarla mücadele konusunda da çeşitli programlar ve girişimler bulunmaktadır. Bu programlar gençlerin suça sürüklenme riskini azaltmayı hedeflemekte ve onlara olumlu alternatifler sunmaktadır. Son olarak, gençlerin eğitim ve istihdama katılımını destekleyen çeşitli programlar da bulunmaktadır. Bu tür programlar gençlere işe hazırlık becerileri kazandırmak, iş bulma konusunda destek olmak ve istihdam edilebilirliklerini geliştirmek için çeşitli fırsatlar sunmaktadır.

3.4.1 Risk Altındaki Çocuk ve Gençleri Destekleyici Çalışmalar

Farklı kulüp ve kurumlar, risk altındaki çocuk ve gençlere destek olmak için çeşitli programlar yürütmektedir. Bu vakıflar ve programlar, olumlu değişimleri teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Gençlerin potansiyellerini geliştirmeye yardımcı olmak için fiziksel aktivite, refah, eğitim ve istihdam odaklı atölye çalışmaları düzenlemektedirler. Ayrıca, gençleri online tehlikelere karşı bilinçlendirmek ve dijital kimliklerini korumalarını sağlamak amacıyla internet güvenliği konusunda eğitimler düzenlemektedirler. Yapılandırılmış futbol ve mentorluk programları aracılığıyla şiddet içeren suçlarla ilişkili risk faktörlerini azaltıp gençlere destek olmakta ve yaşam hedeflerine ulaşmaları için ilham vermektedirler. Ayrıca, olumsuz etkilere maruz kalan gençlere mentorluk yaparak, güç vermeyi ve yaşam hedeflerine ulaşmalarını sağlamayı amaçlamaktadırlar. Bu programlar, gençlerin potansiyellerini ortaya çıkarmaları ve topluma olumlu katkıda bulunmaları için kapsamlı bir destek sunmaktadır.

Vakıf, olumlu değişimi teşvik etmek için birden fazla kurum tarafından yönlendirilen risk altındaki gençlere fiziksel aktivite ve refah, eğitim ve istihdam temelli atölye çalışmaları ve bireysel çalışmalar yürütmektedir (Chelsea Foundation, 2024d).

Program ile yerel okullara gençleri internet kullanırken nasıl güvende kalacakları konusunda eğitmektedir. Bu program kapsamında profillerini güvende tutmanın yanı sıra hangi içerikleri gizli tutmaları ve çevrimiçi ortamda başkalarıyla paylaşmamaları gerektiğine değinmektedir. Dersin sonuna doğru, çocuklar çevrimiçi ortamda karşılaşılabilecekleri farklı senaryolara bakacak ve katılımcıların her bir durumla nasıl başa çıkacakları incelenmektedir (AFC Bournemouth Community Sports Trust, 2024a).

Program, şiddet içeren suçlarla ilişkili risk faktörlerini azaltmak için 14-25 yaş arası çocuk ve gençleri destekleyen yapılandırılmış bir futbol ve mentorluk programı sunmaktadır (Nottingham Forest Community Trust, 2024a).

Çeteler veya uyuşturucular gibi olumsuz etkilere maruz kalma riski taşıyan gençlere yönelik mentorluk yaparak gençlere yaşam hedeflerine ulaşmaları için ilham vermeyi ve onları güçlendirmeyi amaçlıyoruz (Brentford FC Community Sports Trust, 2024).

3.4.2 Gençlere Biyopsikososyal Destek Sağlamak

Gençlere biyopsikososyal destek sağlama amacıyla çeşitli programlar ve çalışmalar yürütülmektedir. Bu programlar, gençlerin ruh sağlığına odaklanarak onların duygusal ve sosyal gelişimlerini desteklemeyi hedeflemektedir. Özellikle ruh sağlığı ve esenlik programı, gençlerin duygusal farkındalıklarını artırmak, olumlu zihniyetlerini korumak ve geleceğe dair hedefler belirlemek konusunda yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, güvenli oyun alanları yaratma ve topluluk odaklı aktiviteler sunma programları, gençlerin takım çalışması ve topluluk bağlantısı kurma yeteneklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. İlişki yönetimi ve temel yaşam becerileri konusunda da destek veren programlar, gençleri bağımsız yaşama ve günlük yaşantılarına daha iyi uyum sağlama konusunda hazırlamaktadır. Bu programlar, gençlerin hem bireysel hem de sosyal olarak gelişimlerine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Ruh sağlığı ve esenlik programının amacı hem ilk hem de orta dereceli okullara destek sağlamak ve eğitim liderlerinin kamu gündeminde hiç bu kadar üst sıralarda yer almayan bir konu hakkında farkındalık yaratmalarına yardımcı olmaktır. Program, genç nesli ruh sağlığı hakkında açıkça konuşmaya ve ruh sağlığıyla ilişkili mücadeleleri anlamaya teşvik etmek üzere tasarlanmıştır. Oturumlar, öğrencilerin duyguları keşfetmelerine, davranış değişikliklerini nasıl fark edeceklerine ve gelecek için hedefler belirlerken olumlu bir zihniyeti nasıl koruyacaklarına yardımcı olmaktadır (AFC Bournemouth Community Sports Trust, 2024b).

Oyun oynamak için güvenli yerler yaratmak amacıyla yeni sahalar, gençlerin ve dezavantajlı grupların oynaması için bir topluluk odak noktası ve güvenli bir yer sunmaktadır. Takım çalışması duygusunu geliştirmeye yardımcı olmakta ve katılımcılara bir amaç vermektedir. Konut sitelerinde, okullarda ve kullanılmayan spor sahalarında bulunan bu sahalar genellikle anlamlı sosyal değişim sağlayan futbol programları sunmak için kullanılmaktadır (The Arsenal Foundation, 2024).

Aile ve İlişkiler Destek personeli, çalkantılı zamanlarda gençlerin kilit ilişkileri yönetmelerine yardımcı olmak için hazırdır. İster gençlerin duygusal dayanıklılık geliştirmelerine yardımcı olsun, ister katılımcıların daha önce bozulmuş olan ilişkilerini onarmalarını sağlasın. Yaşam becerileri gençleri bağımsız yaşama hazırlamak için yemek pişirme, temizlik ve ev işlerini yönetme gibi temel yaşam becerilerini kazanmalarına yardımcı olmak için tavsiye ve rehberlik sağlıyoruz (Everton in the Community, 2024f).

3.4.3 Anti Sosyal Davranışlarla Mücadele

Anti-sosyal davranışlarla mücadele konusunda çeşitli programlar ve girişimler, gençlerin suça sürüklenme riskini azaltmayı hedeflemektedir. Haftalık spor seansları ve eğitim atölyeleri aracılığıyla, gençlere olumlu mesajlar verilerek suça sürüklenme riski olanlara destek sunulmaktadır. Topluluk içinde gençlerle çalışan ekipler, suça alternatif olabilecek etkinlikler düzenleyerek gençlerin isteklerini ve farkındalıklarını geliştirmeyi hedeflemektedirler. Mentorluk programları, gençlerin varlıklarını ve olumlu niteliklerini keşfetmeyi, risk faktörlerini azaltmayı ve sosyal hedeflerini geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bu programlar sosyal izolasyonu azaltmayı, sağlıklı beslenmeyi ve aktif yaşamı teşvik etmeyi,

karakter ve refah gelişimini destekleyen faaliyetlere katılım fırsatları sunmayı hedeflemektedir. Ruh sağlığına odaklanan oturumlar ise içine kapanık genç erkeklerin ruh sağlığını desteklemeyi ve açık diyalogu teşvik ederek bireysel refahlarını desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu programlar, gençlerin sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimlerine katkıda bulunarak toplumda daha sağlıklı bireyler olmalarını teşvik etmektedir.

Güvenli bir ortamda haftalık spor seansları aracılığıyla, anti-sosyal gençleri suçtan caydıracak temel mesajları teşvik etmektedir. Ayrıca doğrudan suça sürüklenme riskiyle karşı karşıya olan gençleri daha fazla destekliyoruz. Topluluk içinde gençlerle çalışan ekip, kapsamlı destek yoluyla suça olumlu alternatifler sağlamak için tesis dışında ve kampüste bir dizi etkinlik yürütüyoruz. Topluluk içinde gençlerin isteklerini geliştirmek ve suç faaliyetlerinin tehlikeleri ve sonuçları konusunda farkındalık yaratmak için yeni fırsatlar ve deneyimlerle anti-sosyal davranışlarla mücadele etmek için işbirlikçi çözümler geliştirirken önemli ortaklarla birlikte çalışıyoruz (Everton in the Community, 2024g).

Suç faaliyetlerine ve anti-sosyal davranışlara karışma riski taşıyan 10-17 yaş arası gençlere yönelik yoğun bir mentorluk programı ile sonuç odaklı olacak ve her bir gençle birlikte çalışarak onların varlıklarını ve olumlu niteliklerini belirleyecek ve risk faktörlerini azaltacak, ardından da hırslarını ve onlara ulaşmalarını sağlayacak sosyal imaj ve hedefleri geliştirmeleri için onları destekleyecektir (West Ham United Foundation, 2024c).

Program, sosyal izolasyonu azaltmayı ve katılan katılımcıların okul tatilleri boyunca sağlıklı beslenmelerini ve aktif olmalarını sağlamanın yanı sıra, onlara dayanıklılık, karakter ve refah gelişimini destekleyen ilgi çekici ve zenginleştirici faaliyetlere katılma fırsatı vermeyi amaçlamaktadır (Nottingham Forest Community Trust, 2024b).

İçine kapanık erkeklerin ruh sağlığını desteklemek, ruh sağlığı sorunlarının ele alınmasının önemini kabul etmek için, rahat ve anlayışlı bir ortam yaratarak, bu oturumlar ruh sağlığı hakkında açık diyalogu teşvik eder ve katılımcıların refaha giden bireysel yollarında desteklendiklerini hissetmelerine yardımcı olmaktadır (Nottingham Forest Community Trust, 2024c).

3.4.4 Çocukların Eğitim Öğretim Faaliyetlerini Destekleme Çalışmaları

Bu çalışmalar çocukların eğitim ve öğretim faaliyetlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu programlar, çocukların ve gençlerin eğitimleri, gelişimleri ve kişisel yeteneklerinin keşfi için kapsamlı ve zenginleştirici fırsatlar sunmaktadır. Düzenlenen atölye çalışmalarıyla çocuklara günlük yaşamda önemli temaları öğretirken, ilkökul seviyesindeki programlar çocukları okuryazarlık ve matematik gibi temel konularda teşvik ediyor ve E-STEAM programıyla STEAM alanlarında gençlere ilham vermeyi amaçlıyor. Bu programlar, çocukların ilgi alanlarını genişletmeyi, temel beceriler kazanmalarını ve potansiyellerini keşfetmelerini destekleyerek onların geleceğe daha hazırlıklı adımlarla ilerlemelerine yardımcı olmaktadır.

Bölgelerindeki yerel okullarda ilkökul ve ortaokul öğrencilerine ücretsiz olarak atölye çalışmaları, sağlıklı yaşam tarzları, saygı ve vatandaşlık, internette daha güvenli çocuklar, finansal okuryazarlık, eşitlik, çeşitlilik ve kapsayıcılık ve sürdürülebilirliğimizi geliştirme gibi günlük yaşamdaki önemli temalar ele alınmaktadır (AFC Bournemouth Community Sports Trust, 2024c).

İlkokullarda 2-11 yaş arası çocuklar için uygulanan, ulusal müfredat konularına ve zenginleştirmeye odaklanarak çocukları okula ve spora katılmaya teşvik eden bir programdır. Program, bir dizi etkinlik aracılığıyla çocukların okuryazarlık ve matematikten

keyif almalarını teşvik etmeye önem vermektedir. Benzer şekilde eğitim programlarından bir diğeri olan E-STEAM, gençlere STEAM (Bilim, Teknoloji, Mühendislik, Sanat ve Matematik) ile ilgili konularda ilham vermeyi amaçlamaktadır (Everton in the Community, 2024h).

3.4.5 Sportif Aktivite Programları

Sportif aktivite programları ile çocukların ve gençlerin sağlıklı bir yaşam tarzı benimsemelerini teşvik etmek, liderlik becerilerini geliştirmek ve toplumlarına olumlu katkı sağlamak için çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Bu programlar, bireylerin güvenlerini artırmak, becerilerini geliştirmek ve potansiyellerini gerçekleştirmek için bir platform sağlayarak topluma olumlu bir etki yapmayı amaçlamaktadır.

Öğrencileri ve öğretmenleri daha sağlıklı ve aktif bir yaşam tarzına yönlendirerek kendilerine olan güvenlerini ve yeterliliklerini geliştirmeyi ve çocukların bu alandaki zevklerini ve katılımlarını artırmak amaçlamaktadır (Manchester City FC Community, 2024a).

Genç Liderler, ortaklaşa yürüttüğümüz 18-25 yaş arası gençlere yönelik beş aylık bir liderlik programıdır. Program, kendi toplumlarında olumlu farklılıklar yaratmak isteyen ve özellikle başkalarının sağlık ve refahını iyileştirmekle ilgilenen motive gençlere yöneliktir. Bu program katılanlar için harika bir kişisel gelişim fırsatı ve elit sporcularla birlikte öğrenme ve çalışma, becerilerini geliştirme ve yerel toplum üzerinde gerçek bir etki yaratma şansına sahip olmaktadır (Sheffield United Community Foundation, 2024a).

3.4.6 Gençlerin İstihdama Katılımına Yönelik Destekleyici Çalışmalar

Programlar gençlerin istihdama katılımını desteklemek için çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Programlar, iş piyasasına katılımı teşvik etmeyi ve gençlerin işe hazır olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, gençlere CV oluşturma, mülakat hazırlığı, pratiği ve iş başvuruları konularında destek sağlanmaktadır. Ayrıca, liderlik, ekip çalışması, kişisel markalaşma ve girişimcilik gibi önemli becerilerin geliştirilmesi için atölye çalışmaları ve yarışmalar düzenlenmektedir. Mali yönetim ve bütçe yapma konularında eğitimler verilerek gençlerin mali istikrar kazanmalarına yardımcı olunmaktadır. Programlar, gençlerin eğitim, istihdam veya öğretim yoluyla olumlu bir kariyer yoluna yönlendirilmesine odaklanırken, katılımcıların kişisel ve mesleki becerilerini geliştirmeleri için özel olarak tasarlanmış atölye çalışmaları da sunulmaktadır. Bu programlar gençlerin işgücüne katılımını artırmak ve istihdam edilebilirliklerini geliştirmek için önemli bir rol oynamaktadır.

İş piyasasından en uzak olanları işe hazır olmaları için destekliyoruz. İstihdama giden yol girişimlerimiz gençleri eğitim, öğretim veya istihdam için olumlu yollarda desteklemeye yardımcı olmaktadır. Atölye çalışmaları ve yarışmalar aracılığıyla gençler liderlik, ekip çalışması, kişisel markalaşma ve girişimcilik becerilerini geliştirmeye teşvik edilmektedir (Crystal Palace for Life Foundation, 2024d).

Gençleri eğitim ve istihdama kazandırmak amacıyla, kurs katılımcılarına, görevliler, personel ve dış ortaklarla birlikte, CV ve ön yazı yazma, mülakat pratiği ve iş başvurularına nasıl yaklaşılacağı gibi yumuşak istihdam edilebilirlik becerilerini geliştirmeye odaklanan bir dizi istihdam atölyesi üzerinde çalışmaktadır (Manchester City FC Community, 2024b).

Katılımcılara nasıl bütçe yapacaklarını öğretmek mali durumlarını daha iyi yönetmelerine destek olurken, istihdam ve diğer destek hizmetleri aracılığıyla mali istikrar kazanmalarına

yardımcı oluyoruz. Gençler ayrıca iş bulmak ve özgeçmişlerini geliştirmek için ekibimizle yakın iş birliği içinde çalışabilirler (Everton in the Community, 2024i).

Vakıf ortaklığında 16-25 yaş arası gençlere yönelik olarak iş temelli öğrenme fırsatlarının yanı sıra kişisel ve mesleki becerilerini geliştirmek üzere tasarlanmış ismarlama istihdam edilebilirlik atölyeleri sağlamayı amaçlamaktadır. Eğitimde, istihdamda veya öğretimde olmayan veya olma riski taşıyan gençlerin katılımını sağlamak amaçlanmaktadır (Wolves Foundation, 2024b).

3.5 Silahlı Kuvvetler ve Gazilere Yönelik Çalışmalar

Programlar, silahlı kuvvetlerden emekli olmuş bireylerin sosyal izolasyonla mücadele etmelerini ve sivil hayata uyum sağlamalarını desteklemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, çeşitli etkinlikler ve faaliyetler düzenlenerek gazilerin bir araya gelmeleri ve yeni arkadaşlıklar kurmaları teşvik edilmektedir. Ayrıca, katılımcıların fiziksel aktivite seviyelerini artırmalarına ve zihinsel refahlarını iyileştirmelerine yardımcı olunmaktadır. Sosyal oturumlar ve kahvaltılar sayesinde gazilerin birbirleriyle bağlantı kurmaları ve destek alabilecekleri bir ortam yaratılmaktadır. Oturumlar ayrıca zihinsel sağlık desteği, sağlık ve refah konularında oturumlarla tavsiye ve rehberlik hizmetleri ile de desteklenmektedir.

Silahlı kuvvetler camiasını destekleme amacıyla farklı geçmişlerden ve silahlı kuvvetler topluluklarından bireyleri bir araya getiren çeşitli düzenli faaliyetler ve etkinlikler sağlayarak gazilerdeki sosyal izolasyonla mücadele eden programımız ile kahve sabahlarından komedi gecelerine ve günlük gezilere kadar herkesin keyif alacağı farklı girişimler ortaya çıkarmak için gazilerimizle birlikte çalışıyoruz (Nottingham Forest Community Trust, 2024d).

Tüm hizmetlerdeki erkek ve kadın gazilerin, benzer düşüncelere sahip diğer gaziler ve ailelerle bağ kurması için sosyal oturumlar düzenliyoruz. Katılımcılar arasındaki sohbet ve dostluğun yanı sıra oturumlarda dışarıdan konuşmacılar, sağlık ve refah oturumları da yer alıyor. Programlar ile zihinsel sağlık desteği, tavsiye ve rehberlik de sağlanmaktadır (Everton in the Community, 2024i).

3.6 İntiharla Mücadeleye Yönelik Çalışmalar

İntiharla mücadelede özellikle erkekler arasındaki intihar oranlarının yüksekliği dikkate alınarak, kökleşmiş kültürel damgalamayı ortadan kaldırmayı ve erkeklerin ruh sağlıkları hakkında açıkça konuşabilmeleri için güvenli bir alan sağlamayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte, toplumda zihinsel ve ruhsal sağlık sorunlarıyla yaşayan bireylere destek sunarak, ruh sağlığını iyileştirmeyi ve intiharın önlenmesini hedeflemektedir. Özellikle intihar nedeniyle yakınlarını kaybetmiş gençlere destek veren gruplar aracılığıyla, bu programlar katılımcıların deneyimlerini paylaşmalarını sağlamakta ve topluluk içinde birlik ve dayanışma oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmalar, intiharla mücadelede toplumsal farkındalığı artırmaya ve etkili destek sistemleri oluşturmaya yönelik önemli adımlar atmaktadır.

İntihar oranının erkekler arasında bu kadar yüksek olmasının bir nedeni, pek çok erkeğin sorunları ve ruh sağlıkları hakkında açıkça konuşmasını engelleyen kökleşmiş kültürel damgalamadır. İhtiyacı olan her erkeğe destek sağlamak ve yarının bugünden daha parlak olabileceğini görmelerine yardımcı olmaktadır. Erkeklerin ruh sağlığını çevreleyen damgalamayı ortadan kaldırmaya yardımcı olmak ve erkeklerin sorunları ve hayatlarını

etkileyen konular hakkında konuşmaları için güvenli, yargısız bir alan sağlamak için kurulmuştur (Burnley FC in the Community, 2024b).

Topluluk çeşitli zihinsel ve ruhsal sağlık sorunlarıyla yaşayan insanlara erişerek destek sağlamaktadır. Bireylerin ruh sağlığını iyileştirmeyi ve intiharın önlenmesini teşvik etmeyi amaçlıyoruz. Topluluk içinde ortaklaşa kurduğu bir yas grubu, intihar nedeniyle yakını kaybeden gençleri destekliyor ve katılımcıların deneyimlerini daha rahat anlatabilmelerini sağlıyor (Everton in the Community, 2024j).

3.7 Ailenin Birliği ve Bütünlüğünü Desteklemeye Yönelik Çalışmalar

Ailenin birliğini ve bütünlüğünü desteklemeyi amaçlayan çalışmalar ile ailelerin sağlıklı yaşam alışkanlıkları edinmelerini teşvik etmek ve aile üyeleri arasında güçlü bağlar kurulmasını desteklemek amacıyla tasarlanmıştır. Özellikle kız çocukları ve anneleri için düzenlenen etkinlikler, fiziksel aktivitenin eğlenceli ve neşeli yanlarını keşfetmelerini sağlar. Okulların tatil olduğu dönemlerde gerçekleştirilen programlar, ailelere sağlıklı alışkanlıklar kazandırmayı hedeflerken, konuk konuşmacılar ve atölye çalışmalarıyla sağlık, beslenme ve ruh sağlığı konularında eğitimler sunmaktadır. Programlar aynı zamanda ailelerin yaşadığı ekonomik zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olmayı amaçlar. Ayrıca, aile odaklı faaliyetler ve programlar aracılığıyla gençlerin ve yetişkinlerin fiziksel, duygusal ve sosyal refahını desteklemek için çalışılır. Sivil toplum çalışmaları, gıda yoksulluğu, barınma sorunları ve finansal krizler gibi konularda da destek sağlamayı ve ailelere yaşam becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır.

Birlikte aktif olarak zaman geçirmek, kız çocukları ve anneleri/anne figürleri için egzersizin neşe, eğlence ve esenlik faydalarını keşfetmeleri açısından değerli bir fırsat sunmaktadır (Burnley FC in the Community, 2024c).

Okulların tatil olduğu dönemde düzenlenen programlar, yerel toplumdaki aileleri daha sağlıklı alışkanlıklar edinmeye teşvik etmektedir. Fiziksel aktivite seansları, konuk konuşmacılar ve atölye çalışmaları, tüm aile için etiket okuma, sağlıklı yemek tarifleri ve ruh sağlığı desteği gibi konularda eğitimler vererek ve motive ederek bütünsel bir yaklaşım kullanıyoruz. Program, fiziksel aktivite ve daha sağlıklı tercihleri teşvik ederken, ailelerin mevcut hayat pahalılığı kriziyle başa çıkmalarına destek olmayı amaçlamaktadır (Chelsea Foundation, 2024e).

Gelişen, sağlıklı aileler için kapsamlı yaşam kursu yaklaşımları sunmaktadır. Aile odaklı program ve faaliyetler geliştirip uygulamayı, gençlerin ve yetişkinlerin fiziksel, duygusal ve sosyal refahına yönelik destek hizmetleri sunmayı hedefliyoruz. Hayır kurumu aynı zamanda güçlü ortaklık çalışması yoluyla gıda yoksulluğu, barınma sorunları, borç ve kriz desteğine de değiniyor ve sağlıklı alışkanlıkları ve yaşam becerilerini teşvik etmek için atölye çalışmaları, eğitim ve öğretim fırsatları sunuyor (Everton in the Community, 2024k).

3.8 Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Katkı Sağlamaya Yönelik Çalışmalar

Toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlamayı hedefleyen çalışmalarla kadınları ve kız çocuklarını fiziksel aktivite ve spora katılmaya teşvik etmeyi, kendilerini daha güçlü ve özgüvenli hissetmelerini sağlamayı ve toplumsal cinsiyetle ilgili kalıp yargıları ortadan kaldırmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, kadınlara ücretsiz futbol eğitimi, liderlik ve mentorluk fırsatları sunulmaktadır. Okul sonrası kulüpler ve topluluk uyduları sayesinde kız çocukları düzenli olarak futbol oynama fırsatına sahip olmaktadır. Ayrıca, kız çocuklarının fiziksel ve

zihinsel sağlıklarını geliştirmeleri ve liderlik becerilerini kazanmaları için güvenli alanlar oluşturulmaktadır. Bu projeler, kızların profesyonel futbol yolculuğuna çıkmalarını sağlayacak fırsatlar sunarak, kadın futbolcuların gelişimlerini desteklemeyi ve onları yeni başarılarla taşımak için birinci sınıf koçluk ve destek sağlamayı amaçlamaktadır.

Program, kadınları ve kız çocuklarını aktif olmaları, kendilerini daha güçlü hissetmeleri, fiziksel aktivite ve spora katılma becerileri konusunda kendilerine daha fazla güvenmeleri ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını ortadan kaldırmaları için güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Sheffield United Community Foundation, 2024b).

Proje, kadın katılımcılara ücretsiz futbol eğitimi, liderlik ve mentorluk fırsatları sunuyor. Okul sonrası kulüpler ve topluluk uyduları aracılığıyla, kız çocukları ücretsiz olarak düzenli oynama fırsatına sahip oluyor. Proje, kız çocuklarının futbolla ilgilenmeleri, fiziksel ve zihinsel sağlıklarını iyileştirmeleri ve liderlik becerilerini geliştirmeleri için güvenli alanlar sağlamayı amaçlıyor (Manchester City FC Community, 2024c).

Genç kızlara profesyonel futbol yolculuğuna çıkmaları için benzersiz fırsatlar sunan gelişen kızlar yetenek merkezi kapsayıcılığı ve erişilebilirliği teşvik ederek kadın oyuncuların gelişimlerinde başarılı ve üstün olmalarını sağlamaya kendini adanmıştır. Birinci sınıf koçluk ve destekle, kadın futbolunun gelecekteki yıldızlarını yeni zirvelere taşımaya kararlıdır (Nottingham Forest Community Trust, 2024e).

3.9 Sağlık Alanı İle İlgili Çalışmalar

Spor kulüpleri, toplumların sağlık alanındaki ihtiyaçlarına odaklanarak geniş bir hizmet yelpazesi sunmaktadır. Göz sağlığı programları, görme sağlığını vurgularken, kanser ve uzun süreli hastalıklar destek programları bu tür hastalıklarla mücadele edenlere sosyal ve fiziksel destek sağlamaktadır. Kardiyovasküler hastalıkların önlenmesi programları erken teşhis ve sağlık risklerini azaltmaya odaklanırken, sağlık eşitsizliklerini azaltmaya yönelik programlar toplumun genel refahını artırmayı hedeflemektedir. Sağlıklı yaşam programları kilo yönetimi, düzenli egzersiz ve sağlıklı yaşam alışkanlıklarını teşvik ederken, ruh sağlığını destekleyici programlar psikolojik destek, destek grupları ve farkındalık artırma çalışmaları üzerinde durmaktadır. Bu programlar, bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal sağlığını güçlendirerek toplumun genel refahını artırmayı hedeflemektedir.

3.9.1 Destekleyici Sağlık Programları

Destekleyici Sağlık Programları çalışmaları toplumun farklı kesimlerine yönelik sağlık ve refahı desteklemeyi hedeflemektedir. Göz sağlığından kanser tedavisine, sağlık eşitsizliklerinin azaltılmasından mental sağlığa kadar geniş bir yelpazede hizmet sunmaktadırlar. Özellikle erken teşhisin önemini vurgulayan programlar, kalp hastalığı, kanser ve diğer önemli sağlık risklerini değerlendirmeyi ve insanlara bu konuda bilinçlenme ve önlemler alma konusunda rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Bu girişimler, bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal refahını desteklemeyi hedefleyerek, toplumun genel sağlık bilincini ve yaşam kalitesini artırmaya yönelik önemli adımlar atmaktadır.

Göz sağlığı farkındalığı dersleri, ücretsiz görme ve renkli görme taraması, ardından daha kapsamlı bir göz testi ve tamamen işlevsel özel tasarımı bir mobil göz bakım ünitesi

kullanarak ihtiyaç duyan çocuklara ücretsiz gözlük sağlamak için çalışıyoruz (Aston Villa Foundation, 2024d).

Kanser veya diğer uzun süreli hastalıklardan doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen kişileri destekleyen bir programdır. Program, insanların sosyal refahını, fiziksel ve zihinsel sağlığını desteklemeye yardımcı olmak için ücretsiz fiziksel aktivite ve sosyal fırsatlar sağlamayı amaçlamaktadır (Sheffield United Community Foundation, 2024c).

Sağlık eşitsizliklerini ve beklenen yaşam süresi farkını azaltmaya yönelik olan program ile erken teşhisi geliştirmeyi, farkındalığı artırmayı ve kardiyovasküler hastalıkların önlenmesine yardımcı olmak amaçlamaktadır. Program, kalp hastalığı, felç, diyabet, böbrek hastalığı ve bazı demans türlerinin gelişme riskini değerlendirmek ve aynı zamanda insanlara mevcut sağlık risklerini nasıl azaltabilecekleri konusunda tavsiye ve yardım sağlamak üzere tasarlanmıştır (Tottenham Hotspur Foundation, 2024).

Kanser tanısı almış ve/veya hâlihazırda tedavi gören yetişkinlerle destekleyerek, düşük etkili fiziksel aktivitelerle bireylerle yorgunluk, kaygı gibi bir dizi fiziksel ve zihinsel sağlık durumunu azaltmayı, stresi hafifletmeyi ve ruh halini iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca DEHB Tarama merkezi ile DEHB yönetimine ilişkin anlayışı artırmayı, destek ve kaynaklara erişimi artırmayı ve aynı zamanda DEHB'li gençleri destekleyen ebeveynlere ve kuruluşlara daha fazla rehberlik sağlamayı amaçlıyor (Everton in the Community, 2024I).

3.9.2 Sağlıklı Yaşamı Teşvik Etmek

Sağlıklı yaşamı teşvik etmek adına çeşitli programlar sunulmaktadır. Bu programlar, farklı yaş gruplarına ve ihtiyaçlara yönelik olarak sağlığı iyileştirme ve aktif yaşamı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu programlar aracılığıyla bireylerin hem fiziksel hem de sosyal ihtiyaçlarını karşılamalarını amaçlayarak, egzersiz yaparken aynı zamanda sosyalleşme ve yeni arkadaşlar edinme fırsatı sunmaktadır. Bu şekilde, bireylerin yaşam kalitesini artırmak ve toplumun genel sağlığını iyileştirmek için önemli bir katkı sağlamaktadırlar.

Forma girmek isteyenleri hedefleyen bir kilo yönetimi seansları bulunmaktadır. Her ayın üçüncü perşembe günü farklı bir yerde yürüyüş düzenlenmektedir (AFC Bournemouth Community Sports Trust, 2024d).

Yürüyen Futbol, bu popüler sporun birkaç küçük kural değişikliği içeren bir versiyonudur. Bu seanslar 50 yaş üstü kadın ve erkeklere sunulmakta ve özellikle rekabetçi veya zorlu bir spor yapmadan formda ve sağlıklı kalmalarını teşvik etmektedir (AFC Bournemouth Community Sports Trust, 2024e).

Program, kilo vermek, yeni arkadaşlar edinmek ve aktif olmak isteyen herkes için nitelikli bir kişisel antrenör tarafından verilen seanslar ve futbol yürüyüşü şeklindeki aktif seanslarla, eğlenirken ve benzer düşüncelere sahip kişilerle sosyalleşirken egzersizin tüm avantajlarını sağlamaktadır (Nottingham Forest Community Trust, 2024f).

3.9.3 Ruh Sağlığı Desteği Sağlamak

Ruh sağlığını desteklemek amacıyla çeşitli programlar sunulmaktadır. Bu programlar, futbol ve sporun bireyin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal sağlığını desteklemek için tedavi edici bir araç olarak kullanılmasını hedeflemektedir. Bu programlar, psikolojik destek, destek grupları ve akran destek merkezleri aracılığıyla bireylerin ruh sağlığı sorunlarıyla başa çıkmalarını teşvik etmektedir. Aynı zamanda, topluluk içinde güçlü bir destek ağı oluşturulmaktadır. Farkındalık artırma eğitimleri ve gençlere yönelik ruh sağlığı eğitimleri ile gelecek nesillerin ruh sağlığı

konusunda daha bilinçli olması hedeflenmektedir. Ruh sağlığı sorunlarına dikkat çekilerek damgalamanın azaltılması ve bireylerin fiziksel aktivite aracılığıyla ruh sağlıklarına katkıda bulunmaları teşvik edilmektedir. Bu kapsamlı ve çok yönlü yaklaşımlar, toplumun genel sağlığını iyileştirmek ve bireylerin ruh sağlığı konusunda bilinçlenmelerini sağlamak amacıyla benimsenmektedir.

Program, futbol ve sporu bireyin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal sağlığını ve refahını desteklemek için tedavi edici bir araç olarak kullanıyor. Olumlu zihinsel ve fiziksel refahı teşvik etmek için kanıta dayalı hizmet sağlayarak uzun vadeli sağlık sorunlarıyla yaşayan bireyleri desteklemektedir. Psikoloji değerlendirmeleri, kısa süreli müdahaleler sağlayabilen ve ek destek için imza atabilen ruh sağlığı ve refah merkezimizde stajyer klinik psikologlar ve haftalık olarak çalışan bir pratisyen hekim ile psikolojik destek sağlamaktayız (Everton in the Community, 2024m).

Bu program, akran destek merkezleri ve farkındalık artırma eğitimlerini kullanarak olumlu ruh sağlığının teşvik edilmesini desteklemeyi amaçlamaktadır. Ruh sağlığı ile ilgili zorluklar yaşayan diğer kişilerle konuşabileceğiniz ve deneyimlerinizi paylaşabileceğiniz rahat ve gayri resmi bir alandır. Merkezler, kendi düşünce ve duygularınızı paylaşmak ve ruh sağlıklarını tartışmak için gizli ve destekleyici bir ortamda açılma fırsatı sağlamaktadır (Nottingham Forest Community Trust, 2024g).

Gelecek nesillerin ruh sağlığı konusunda daha bilgili olmaları için eğitimler veriyoruz ve bu tür konuşmaları sınıfta teşvik ediyoruz. Çocukların ve gençlerin kendi ruh sağlıklarına dikkat etme, genel okullarla çalışma ve çocukların ruh sağlığı ve refahı hakkında bilgi edinmelerine yardımcı olmak için spor ve sanatı bir dağıtım aracı olarak kullanma konusundaki farkındalığını teşvik ediyor (Everton in the Community, 2024n).

Birleşik Krallık'ta her 4 kişiden 1'inin her yıl bir tür ruh sağlığı sorunu yaşayacağı tahmin edilmektedir. Yine de ruh sağlığı sorunları yaygın olmasına rağmen, genellikle damgalanma algısı nedeniyle çok az kişi yardım aramaktadır. Program, farkındalığı arttırarak, damgalamayı azaltarak (özellikle erkekler için) ve haftalık fiziksel aktivite seansları sağlayarak ruh sağlığını ve refahı teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Burnley FC in the Community, 2024d).

3.10 Göçmenlere Yönelik Çalışmalar

Göçmenlerin uyum süreçlerine destek sağlayan programlar, sporun güçlü bir entegrasyon aracı olduğunu vurgulayarak sosyal sorumluluk projeleriyle topluma önemli katkılar sağlamaktadır. Futbol seansları ve koç eğitimleri gibi inisiyatifler, yeni gelen bireylerin topluma katılımını teşvik ederek sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmakta ve çeşitli etkinlikler ile göçmenlerin topluma entegrasyonu ve aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Ayrıca, kültürel farklılıkları kabul ederek, toplumun farklı kesimlerini bir araya getirmek adına özel etkinlikler düzenleyerek toplumsal kucaklaşma ve hoşgörüyü teşvik etmektedir. Bu tür projeler, sadece sporun değil, aynı zamanda kültürel etkileşimin ve karşılıklı anlayışın önemini vurgulayarak toplumsal birlikteliği desteklemekte ve hoşgörüyü teşvik etmektedir.

Birleşik Krallık'a yeni gelen bireyler için sosyal becerileri geliştirmenin yanı sıra sosyal entegrasyonu, fiziksel ve zihinsel refahı destekleyen bir koç eğitimi ve mentorluk programı sağlamaktadır (Chelsea Foundation, 2024f).

Mülteci ve sığınmacılar için futbol seansları düzenlemektedir. Topluluklar içinde futbolun tadını çıkarmak için eğlenceli ve güvenli bir ortam sağlanmaktadır (Liverpool FC Foundation, 2024).

Program, en iyi uygulamaları paylaşmayı ve 7 yaşından 25 yaşına kadar genç mültecilere ulaşmaya ve onlarla çalışmaya yönelik futbol temelli bir sosyal içerme metodolojisi sunmayı amaçlamaktadır. Diğer Avrupa kulüpleriyle birlikte, mültecilerin sosyal içerme, entegrasyon ve kabulüne odaklanan futbol temelli bir toplum programı yürütüyoruz (Sheffield United Community Foundation, 2024d).

Futbol seanslarıyla birlikte İngilizce dersleri vererek mülteciler desteklenmektedir. Futbol, insanların yeni bir ülkede kendilerini güvende hissetmelerine ve aidiyet duygusuna sahip olmalarına yardımcı olmada çok önemli bir rol oynamaktadır ve seanslarımız tüm katılımcılarımızın toplumumuzda hoş karşılanmasını sağlamaktadır (Aston Villa Foundation, 2024e).

Ramazan Çadırı Projesi ile açık iftara ev sahipliği yapan ilk Premier Lig stadyumu olmaktan gurur duyduk ve yerel toplumumuzla birlikte iftar yaparak Ramazan dönemini kutlamaya davet ettik. Yerel bir camiden bir imamın ezan okuması da dahil olmak üzere çeşitli liderlerin konuşmalarıyla İftar, müslüman toplumumuza olan desteğimizin devam ettiğini göstermiş, karşılıklı diyalog ve etkileşim için güvenli bir alan sağlamış ve Köprü'nün herkes için sıcak bir alan olduğunu vurgulamıştır (Chelsea Foundation, 2024g).

4. Tartışma ve Sonuç

Spor ve sosyal hizmet, insanların fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir araya gelmektedir. Spor, sağlıklı bir yaşam tarzını teşvik ederken, sosyal hizmet ise bireylerin ve toplumun refahını artırmak için çeşitli destek ve hizmetleri sunmaktadır. Bu iki alanın birleşimi, dezavantajlı gruplara erişilebilirlik ve katılımı artırarak toplumsal dışlanmayı azaltmaya katkı sağlamaktadır. Spor ve sosyal hizmet arasındaki bu iş birliği, bireylerin ve toplumun daha sağlıklı, mutlu ve kapsayıcı bir geleceğe doğru ilerlemesine önemli katkılar sağlamaktadır.

Bu çalışmada da İngiltere'deki futbol kulüplerine ait vakıf ve topluluk yapılanmalarının sosyal hizmet temelinde gerçekleştirdiği çeşitli sportif, kültürel programlar ile aktiviteler sosyal hizmet temelinde incelenmiş olup kulüplerin gerçekleştirmiş oldukları uygulamaların sosyal sorunların çözümünde önemli rol oynadığı görülmüştür. Araştırmada futbol kulüplerinin uygulamalarından elde edilen verilerden ise şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Yaşlılara yönelik programlar, fiziksel ve zihinsel sağlığın korunması, sosyal bağların güçlendirilmesi ve aktif bir yaşam tarzının teşviki gibi amaçlar doğrultusunda kapsamlı bir hizmet sunmaktadır. Kapalı alan sporlarından demans kafelerine, yürüyüş futbolundan masa oyunlarına kadar geniş bir yelpazede sunulan aktiviteler hem yaşlı bireylerin hem de bakıcılarının yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir. Futbol kulüpleri günümüzde sosyal hizmet uygulamaları ve sosyal politika üretimi konusunda kilit kurumlar olarak önemli rol oynamaktadır. Ayrıca futbol kulüplerinin sosyal sorunların çözümüne yönelik aktiviteleri ve dezavantajlı toplulukların refahına yönelik çalışmaları bu durumu kanıtlamaktadır (Brown vd, 2006). Hükümlülere yönelik programlar, topluma entegrasyonlarını ve yeniden suç işleme olasılığını azaltmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmalar şiddet ve anti-sosyal davranışların önlenmesini, mahkûmların iş bulma ve topluma yeniden entegre olma konusunda destek

sağlayarak temel yaşam becerilerini geliştirmektedir. Engellilere yönelik çalışmalar, fiziksel aktivitenin ve spora katılmanın engellilerin yaşamlarını iyileştirebileceği gerçeğinden yola çıkmaktadır. Elektrikli Sandalye Futbolu gibi projeler, engelli bireylere spor yapma fırsatı sunarken, özel olarak düzenlenen spor seansları ve eğitim programları da onların fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimlerine destek olmaktadır. Sanders ve diğerlerine (2012) göre dezavantajlı konumda olan ve kaynaklara ulaşma imkânı bulunmayan topluluklara yönelik futbol kulüplerinin gerçekleştirmiş olduğu eğitim, istihdam ve sağlık gibi sosyal hizmet uygulamaları bu kırılgan toplulukları olumlu yönde etkileyerek refahlarını arttırmaktadır. Çocuklara ve gençlere yönelik çalışmalar, risk altındaki gençlere yönelik yapılan çeşitli programlar ve girişimlerle dikkat çekerek; fiziksel aktivite teşviki, eğitim güçlendirme ve mentorluk gibi hizmetler sunmakta ve gençlerin potansiyellerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Iwuagwu vd. (2023), Nijerya'da yapmış oldukları nitel araştırmadan futbolun sosyal hizmet ile uygulandığında bireylerin ve toplulukların her türlü dezavantajlar ve sosyal risklerden korunabileceğine dair bulgular elde etmiş olup futbol kulüplerinin sivil oluşumları ile gerçekleştirmiş oldukları sosyal hizmet uygulamalarının önemine vurgu yapmıştır. Ogundipe ve diğerlerinin (2020) Norveç'te madde bağımlısı gençlerle yaptığı nitel çalışmada futbolun aktif olarak kullanıldığında sağlık sorunlarının giderilmesine ve sosyal içermenin sağlanmasına yönelik bulgular elde edildiğini göstermiş olup sosyal risk altındaki gençlerin ve çocukların güçlendirilmesinde futbol kulüplerinin uygulamalarının yararlı olduğunu kanıtlamaktadır.

Spor özelinde futbol kulüplerinin gerçekleştirmiş olduğu sosyal hizmet uygulamaları gençler arasındaki suç oranlarının azaltılması, alkol ve uyuşturucu bağımlılığının önlenmesi, sosyal içirme yolu ile dezavantajlı bireylere yönelik hoşgörünün arttırılması, sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması gibi projelerin sosyal hizmetin amaçları ile örtüştüğünü göstermektedir (Tacon, 2007). Silahlı kuvvetlerden emekli olmuş bireylere yönelik çalışmalar, sosyal izolasyonla mücadele etmelerini ve sivil hayata uyum sağlamalarını desteklemeyi amaçlamaktadır. İntiharla mücadelede özellikle erkekler arasındaki yüksek intihar oranlarına odaklanan çalışmalar, kökleşmiş kültürel damgalamayı ortadan kaldırmayı ve erkeklerin ruh sağlıkları hakkında açıkça konuşabilmeleri için güvenli bir alan sağlamaktadır. Ayrıca erkekler arasında sıklıkla görülen intihar vakalarının önlenmesinde futbol odaklı sosyal hizmet uygulamalarının terapötik gücünün olduğu anlaşılmaktadır (Spandler vd., 2014). Ailenin birliğini ve bütünlüğünü desteklemeyi amaçlayan çalışmalar, ailelerin sağlıklı yaşam alışkanlıkları edinmelerini teşvik ederken, aile üyeleri arasında güçlü bağlar kurulmasını desteklemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlamayı hedefleyen çalışmalar, kadınları ve kız çocuklarını fiziksel aktivite ve spora katılmaya teşvik etmektedir. Sağlık alanındaki çalışmalar, toplumların sağlık ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir. Göz sağlığı programları, görme sağlığını korumaya yönelik önlemler alırken kanser ve kronik hastalıklarla mücadeleye destek sağlamaktadır. Göçmenlere yönelik çalışmalar, uyum süreçlerine destek sağlayarak topluma entegrasyonlarını kolaylaştırmaktadır. Sosyal dışlanmaya maruz kalan göçmenlerin futbol kulüplerinin geliştirmiş olduğu uygulamalar sayesinde bir araya gelerek futbol oynamaları sosyal katılımları üzerinde olumlu bir etki yapmaktadır. 1980'li yıllarda dönemin İngiliz hükümeti de göçmenlerin uyum sürecini hızlandırmak için futbol kulüplerinin sosyal hizmet uygulamalarından aktif bir şekilde yararlanarak kulüplerin tesislerini kullanması bu durumu kanıtlamaktadır (Block & Gibbs, 2017; Dukic vd., 2017; Roşca, 2011).

Bu sosyal hizmet uygulamalarına dahil olan bireyler veya topluluklar mental ve fiziksel sağlıklarını korurken aynı zamanda sosyal etkileşimlerini artırarak izolasyonun önüne geçmekte ve topluma daha fazla entegre olmaktadır. Benkwitz ve Healy'nin (2019) İngiltere'nin Birmingham şehrinde yaşayan ruhsal rahatsızlıkları bulunan ve aktif olarak Aston Villa Futbol Kulübünün sosyal hizmet uygulamalarına katılan bireylerle yapmış oldukları nitel çalışmada futbol kulübünün bu anlamlı uygulamalarının katılımçıların yaşam kalitelerinin arttığını ve sosyal yaşama daha aktif bir şekilde katıldıklarını kanıtlamaktadır. Fitzpatrick ve diğerlerinin (2020) İskoçya'da yapmış oldukları bir saha araştırmasında futbol kulüpleri tarafından gerçekleştirilen bu sosyal hizmet uygulamalarında bireylerde fiziksel sağlık, ruhsal sağlık, intiharın azaltılması, yas, yalnızlık ve sosyal izolasyon konularında olumlu bir değişim olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir.

Yapılan bu çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda günümüzde futbol kulüplerinin toplumsal hayat içerisinde çok fazla görünür olması ve esnekliğe sahip olması sivil toplum kuruluşları kadar önemli bir işleve sahip olduklarını (Devecioğlu & Çoban, 2005) göstermekte olup gerçekleştirmek oldukları sosyal hizmet uygulamalarıyla toplumda önemli bir konuma yükselmelerini de sağlamıştır.

Türkiye'de de futbol kulüplerinin gücünü kullanarak İngiltere'deki benzer sosyal hizmet uygulamalarının toplumun dezavantajlı ve kırılgan nüfusu için gerçekleştirilmesi elzemdir. Sporun, sosyal hizmet ile ilişkisinden ve futbolun değişim gücünden yararlanarak kamu, sosyal politikaların uygulanması noktasında Türkiye'deki futbol kulüpleri tarafından oluşturulacak sivil oluşumları (topluluk, vakıf, dernek) destekleyerek iş birliği yapmalıdır. Türkiye'nin farklı bölgelerinde bulunan futbol kulüpleri yerel toplulukları (çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler ve diğer dezavantajlı gruplar) için o bölgenin kültür, gelenek ve ihtiyaçlarını dikkate alarak spor odaklı sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştirmelidir. Türkiye'de futbol kulüplerinin sivil oluşumlar (topluluk, vakıf, dernek) ile gerçekleştirecekleri bu uygulamaların yerli sosyal hizmet disiplinine spor ve sosyal hizmet adı altında yeni bir çalışma alanı açması açısından önem arz etmektedir.

TEŞEKKÜR

—

FİNANSAL DESTEK

Yazarlar bu çalışma için herhangi bir finansal destek almadıklarını beyan etmiştir.

ETİK

Bu çalışmada etik ilke ve standartlara uyulduğu beyan edilmiştir.

YAZAR KATKI BEYANI

Furkan Arı | Konsept/ana fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Taslağın yazımı; Finansman; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %50

Gökhan Boduroğlu | Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Yönetme ve kontrol; Eleştirel inceleme; Finansman; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %50

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Kaynakça

- AFC Bournemouth Community Sports Trust. (2024a). Safer kids online <https://www.afcb.co.uk/community-sports-trust/workshops-lessons/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- AFC Bournemouth Community Sports Trust. (2024b). Mental health & wellbeing. <https://www.afcb.co.uk/community-sports-trust/workshops-lessons/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- AFC Bournemouth Community Sports Trust. (2024c). Workshops/lessons. <https://www.afcb.co.uk/community-sports-trust/workshops-lessons/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- AFC Bournemouth Community Sports Trust. (2024d). Senior cherries. <https://www.afcb.co.uk/community-sports-trust/healthy-lifestyles/healthy-lifestyles-support-groups/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- AFC Bournemouth Community Sports Trust. (2024e). Walking football. <https://www.afcb.co.uk/community-sports-trust/activities-for-everyone/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Alrababa'h, A., Marble, W., Mousa, S., & Siegel, A. A. (2021). Can exposure to celebrities reduce prejudice? The effect of Mohamed Salah on Islamophobic behaviors and attitudes. *American Political Science Review*, 115(4), 1111–1128. <https://doi.org/10.1017/S0003055421000423>
- Aston Villa Foundation. (2024a). Dementia Café. <https://www.avfc.co.uk/foundation/our-areas/health-wellbeing/dementia-cafe/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Aston Villa Foundation. (2024b). Twinning. <https://www.avfc.co.uk/foundation/our-areas/education-and-skills/twinning/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Aston Villa Foundation. (2024c). Villa rockets power chair football. <https://www.avfc.co.uk/foundation/our-areas/disability/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Aston Villa Foundation. (2024d). Villa vision. <https://www.avfc.co.uk/foundation/our-areas/villa-vision/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Aston Villa Foundation. (2024e). Football welcomes. <https://www.avfc.co.uk/foundation/our-areas/community-engagement/football-welcomes/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Aydın, H. (2020). Spor sosyal hizmeti yaklaşımında sosyal hizmet profesyonellerinin rolü. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(100), 396-404.
- Beasley, L., Newman, T. J., & Hardin, R. (2021). Applying social work values to practice in sport: Perspectives of licensed social workers employed in collegiate athletics. *Advances in Social Work*, 21(4), 1212–1228. <https://doi.org/10.18060/25311>
- Benkwitz, A., & Healy, L. (2019). 'Think football': Exploring a football for mental health initiative delivered in the community through the lens of personal and social recovery. *Mental Health and Physical Activity*, 17, 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.mhpa.2019.100292>
- Block, K., & Gibbs, L. (2017). Promoting social inclusion through sport for refugee-background youth in Australia: Analysing different participation models. *Sport for Social Inclusion: Questioning Policy, Practice and Research*, 5(2), 91–100. <https://doi.org/10.17645/si.v5i2.903>
- Brentford FC Community Sports Trust. (2024). Youth and community. <https://www.brentfordfcst.com/en/youth-and-community/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Brown, A., Crabbe, T., & Mellor, G. (2006). English professional football and its communities. *International Review of Modern Sociology*, 32(2), 159-179.
- Burnley FC in the Community. (2024a). No nay never forget. <https://burnleyfccommunity.org/no-nay-never-forget/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Burnley FC in the Community. (2024b). Andys man club. <https://burnleyfccommunity.org/andys-man-club/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Burnley FC in the Community. (2024c). Netball development centre. <https://burnleyfccommunity.org/motheranddaughternetball/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Burnley FC in the Community. (2024d). Claret in mind. <https://burnleyfccommunity.org/claret-in-mind/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Chelsea Foundation. (2024a). Active families. <https://www.chelseafc.com/en/chelsea-foundation-population-health/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Chelsea Foundation. (2024b). Targeted interventions. <https://www.chelseafc.com/en/chelsea-foundation-targeted-interventions/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Chelsea Foundation. (2024c). Inclusion and disability. <https://www.chelseafc.com/en/chelsea-foundation-inclusion-and-disability/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Chelsea Foundation. (2024d). Targeted interventions. <https://www.chelseafc.com/en/chelsea-foundation-targeted-interventions/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Chelsea Foundation. (2024e). Active families. <https://www.chelseafc.com/en/chelsea-foundation-population-health/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Chelsea Foundation. (2024f). Community mentor. <https://www.chelseafc.com/en/chelsea-foundation-targeted-interventions/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Chelsea Foundation. (2024g). Open iftar. <https://www.chelseafc.com/en/no-to-hate/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.

- Coalter, F. (2005). *The Social Benefits of Sport An Overview to Inform the Community Planning Process*. Edinburgh: Sportscotland. http://www.sportni.net/wp-content/uploads/2013/03/the_social_benefits_of_sport_an_overview_to_inform_the_community_planning_process.pdf adresinden 17 Şubat 2024 tarihinde alınmıştır.
- Crystal Palace for Life Foundation. (2024a). Disability sport: schools programmes. <https://www.palaceforlife.org/project/disability-sport-schools-programmes/> adresinden 18 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Crystal Palace for Life Foundation. (2024b). Down's syndrome football. <https://www.palaceforlife.org/project/downs-syndrome-football/> adresinden 18 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Crystal Palace for Life Foundation. (2024c). Learning disabilities. <https://www.palaceforlife.org/project/learning-disabilities/> adresinden 18 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Crystal Palace for Life Foundation. (2024d). Route to employment. <https://www.palaceforlife.org/whats-on/route-to-employment/> adresinden 18 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Dejonghe, T. (2004). Restructuring the Belgian professional football league: A location-allocation solution. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 95(1), 73–88. <https://doi.org/10.1111/j.0040-747X.2004.00294.x>
- Devecioğlu, S., & Çoban, B. (2005). Spor kulüplerinin sivil toplum örgütü olarak toplumsal işlevi. *Siyaset ve Toplum Dergisi*, 3, 181-191.
- Dukic, D., McDonald, B., & Spaaij, R. (2017). Being able to play: Experiences of social inclusion and exclusion within a football team of people seeking asylum. *Sport for Social Inclusion: Questioning Policy, Practice and Research*, 5(2), 101–110. <https://doi.org/10.17645/si.v5i2.892>
- Everton in the Community. (2024a). Supporting you living with dementia. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/minds/supporting-you-living-with-dementia/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Everton in the Community. (2024b). Minds. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/minds/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Everton in the Community. (2024c). Sport and football engagement. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/thrives/sport-and-football-engagement/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Everton in the Community. (2024d). Empowering disabled people. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/thrives/empowering-disabled-people/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Everton in the Community. (2024e). Learning through the ages. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/learns/learning-through-the-ages/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Everton in the Community. (2024f). Housing support for young people. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/thrives/housing-support-for-young-people/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Everton in the Community. (2024g). Combatting anti-social behaviour. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/thrives/combating-anti-social-behaviour/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Everton in the Community. (2024h). Supporting children. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/learns/supporting-children/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Everton in the Community. (2024i). Housing support for young people. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/thrives/housing-support-for-young-people/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Everton in the Community. (2024j). Reducing the stigma. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/minds/reducing-the-stigma/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Everton in the Community. (2024k). Suicide prevention. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/minds/suicide-prevention/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Everton in the Community. (2024l). Creating healthier families. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/thrives/creating-healthier-families/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Everton in the Community. (2024m). Kick cancer' rehabilitation project; Extended services. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/health/keepmovingcancersupport/> ; <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/minds/extended-services/> adreslerinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Everton in the Community. (2024n). Promoting positive mental wellbeing. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/minds/promoting-positive-mental-wellbeing/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.

- Everton in the Community. (2024n). Tackling the blues. <https://www.evertoninthecommunity.org/projects/learns/education-interventions/> adresinden 16 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Fédération Internationale de Football Association. (2005). *Football for Hope*. Zurich, 1-20. https://www.efdn.org/wp-content/uploads/2017/05/footballforhopebrochureen_neutral.pdf adresinden 18 Şubat 2024 tarihinde alınmıştır.
- Fitzpatrick, L., Maciver, D., Dempster, L., & Forsyth, K. (2020). Gamechanger: harnessing football for social change. *Journal of Integrated Care*, 28(2), 87-98. <https://doi.org/10.1108/JICA-09-2019-0043>
- Iwuagwu, A. O., Ekoh, C. P., Ngwu, C. N., & Gyimah, A. A. (2023). The impact of football fanaticism on the wellbeing of young men in Nigeria: Implication for social work practice, *Cogent Social Sciences*, 9(1), 1-12. <https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2168792>
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 170-189.
- Liverpool FC Foundation. (2024). Red together refugee football. https://www.liverpoolfc.com/foundation/inclusion?lfm_medium=marketing-block-other&lfm_source=cms&lfm_content=basic-page-content-grid&lfm_page=%2Ffoundation%2Fprogrammes&lfm_campaign=other-marketing-blocks&lfm_page_position=2/ adresinden 19 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Lopez-Diaz, J. M., Custodio, N. F., & Camarena, I. G. (2021). Football as an alternative to work on the development of social skills in children with autism spectrum disorder with Level 1. *Behavioral Sciences*, 11(159), 1-12. <https://doi.org/10.3390/bs11110159>
- Manchester City FC Community. (2024a). Premier league primary stars. <https://www.mancity.com/city-in-the-community/healthy-people/> adresinden 25 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Manchester City FC Community. (2024b). City Careers. <https://www.mancity.com/city-in-the-community/healthy-futures/> adresinden 25 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Manchester City FC Community. (2024c). City Girls. <https://www.mancity.com/city-in-the-community/healthy-futures/> adresinden 25 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Manchester United Foundation. (2024). Inclusive street reds. <https://www.mufoundation.org/en/Projects/Disability-and-Inclusion/Inclusive-Street-Reds/> adresinden 25 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Mandela, N. (2000). *Laureus World Sports Awards*. Laureus. <https://www.laureus.com/news/laureus-chairman-edwin-moses-pays-tribute-to-nelson-mandela#> adresinden 18 Şubat 2024 tarihinde alınmıştır.
- Mayda, F. A. (2020). Jane Addams'ın unutulmuş mirasını hatırlamak: Sosyal hizmet uygulaması bağlamında sporun gücü ve potansiyeli üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1278-1306.
- Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği. (2022). Futbol Dünyası ve Sivil Toplum İlişkisi. *Çerçeve Dergisi*, 258-272.
- Newman, T. J., Okamoto, K., Kimiecik, C., Sohns, E., Burns, M., & Magier, E. (2019). The role of social workers in sport: Shared values, interprofessional collaborations, and unique contributions. *Journal of Sport Psychology in Action*, 10(3), 160-173. <https://doi.org/10.1080/21520704.2019.1642270>
- Nottingham Forest Community Trust. (2024a). Forest futures. <https://nottinghamforestcommunitytrust.co.uk/programme/forest-futures/> adresinden 25 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Nottingham Forest Community Trust. (2024b). Free fun & food. <https://nottinghamforestcommunitytrust.co.uk/programme/freerunfood/> adresinden 25 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Nottingham Forest Community Trust. (2024c). Tricky to talk. <https://nottinghamforestcommunitytrust.co.uk/programme/tricky-to-talk/> adresinden 25 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Nottingham Forest Community Trust. (2024d). Forest forces. <https://nottinghamforestcommunitytrust.co.uk/programme/forest-force/> adresinden 25 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Nottingham Forest Community Trust. (2024e). A journey towards excellence: girls' emerging talent centre. <https://nottinghamforestcommunitytrust.co.uk/a-journey-towards-excellence-girls-emerging-talent-centre/> adresinden 25 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Nottingham Forest Community Trust. (2024f). Neuro walking football. <https://nottinghamforestcommunitytrust.co.uk/programme/neuro-walking-football/> adresinden 25 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Nottingham Forest Community Trust. (2024g). Tricky to talk. <https://nottinghamforestcommunitytrust.co.uk/programme/tricky-to-talk/> adresinden 25 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Ogundipe, E., Borg, M., Thompson, T., Knutsen, T., Johansen, C., & Karlsson, B. (2020). Recovery on the pitch: Street football as a means of social inclusion. *Journal of Psychosocial Rehabilitation and Mental Health* 7, 231-242. <https://doi.org/10.1007/s40737-020-00185-6>
- Roşca, V. (2011). Corporate social responsibility in English football: History and present. *Management & Marketing Challenges for the Knowledge Society*, 6(2), 327-346.

- Sanders, A., Heys, B., Ravenscroft, N., & Burdsey, B. (2012). Making a difference: the power of football in the community. *Soccer & Society*, 15(3), 1-19. <https://doi.org/10.1080/14660970.2012.692675>
- Schaillée, H., Haudenhuyse, R., & Bradt, L. (2019). Community sport and social inclusion: International perspectives. *Sport in Society*, 22(6), 885-896. <https://doi.org/10.1080/17430437.2019.1565380>
- Sheffield United Community Foundation. (2024a). Young leaders. <https://sufc-community.com/our-programmes/ages-18-35/young-leaders/> adresinden 26 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Sheffield United Community Foundation. (2024b). Empower women & girls. <https://sufc-community.com/our-programmes/ages-0-11/empower-women-and-girls/> adresinden 26 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Sheffield United Community Foundation. (2024c). Fans fighting cancer. <https://sufc-community.com/our-programmes/ages-18-35/fans-fighting-cancer/> adresinden 26 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Sheffield United Community Foundation. (2024d). Welcome through football. <https://sufc-community.com/our-programmes/ages-18-35/welcome-through-football/> adresinden 26 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Spandler, H., Roy, A., & Mckeown, M. (2014). Using football metaphor to engage men in therapeutic support. *Journal of Social Work Practice: Psychotherapeutic Approaches in Health, Welfare and the Community*, 28(2), 229-245. <https://doi.org/10.1080/02650533.2013.853286>
- Şahin, L., & Öztürk, M. (2008). Küreselleşme sürecinde sivil toplum kuruluşları ve Türkiye'deki durumu. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(54), 3-29.
- Şenkal, A. (2012). Küreselleşme, sosyal politikanın dönüşümü ve sivil toplum örgütleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 45, 97-126.
- Tacon, R. (2007). Football and social inclusion: Evaluating social policy. *Managing Leisure*, 12(1), 1-23. <https://doi.org/10.1080/13606710601056422>
- The Arsenal Foundation. (2024). Places to play. <https://www.arsenal.com/arsenalfoundation/places-to-play/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Tottenham Hotspur Foundation. (2024). Community NHS health checks. <https://www.tottenhamhotspur.com/the-club/foundation/community-outreach/healthwellbeing/> adresinden 28 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis. *IDS Practice Paper In Brief*(13), 1-10.
- West Ham United Foundation. (2024a). Any old irons. <https://www.whufc.com/club/community/foundation/programmes/any-old-irons/> adresinden 18 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- West Ham United Foundation. (2024b). Twinning. <https://www.whufc.com/club/community/foundation/programmes/twinning/> adresinden 18 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- West Ham United Foundation. (2024c). Jigsaw. <https://www.whufc.com/club/community/foundation/programmes/jigsaw/> adresinden 18 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Wolves Foundation. (2024a). Molineux Memories. <https://foundation.wolves.co.uk/what-we-do/health-wellbeing/healthy-aging/> adresinden 18 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Wolves Foundation. (2024b). Employability. <https://foundation.wolves.co.uk/what-we-do/education-skills/employability-3/> adresinden 18 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Yurttagüler, L., & Akyüz, A. (2006). *Gönüllülerle işbirliği*. Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Extended Abstract

As neoliberal policies gain traction, the welfare state is becoming less involved in social work initiatives. This has led to a rise in the influence of non-governmental organizations (NGOs), like football clubs. These organizations, unlike traditional social work models, leverage the transformative power of football to enact positive social change. With their passionate fan bases and strong community presence, football clubs have emerged as key stakeholders in social work. This unique position allows them to effectively utilize the "healing power" of sport to empower disadvantaged individuals and communities in ways that traditional social work programs might not be able to achieve. Sport has a well-established ability to foster social inclusion and combat social issues like racism and poverty. Football, with its global reach and accessibility, is particularly effective. The lack of time and space constraints makes it readily available, even for people with disabilities. Moreover, the unifying power of the sport helps bridge social divides, creating a common ground where social work interventions can take root. Recognizing this potential, many football clubs, especially in England, have integrated social work practices into their operations. Premier League clubs, through their foundations or community programs, actively engage with disadvantaged individuals, families, and communities. These initiatives prioritize empowering vulnerable groups and driving positive social change, mirroring the core goals of traditional social work but utilizing the unique tools that football provides. Aimed at inspiring Turkish football clubs to leverage their NGO status for social work, this case study examined the practices of the 20 teams competing in the 2023–2024 English Premier League season. Analyzed using MAXQDA software, information from their websites revealed a wide range of successful initiatives addressing the

needs of diverse groups like the elderly, people with disabilities, children and youth, veterans, and immigrants. These programs offer a roadmap for Turkish football clubs to follow in creating impactful social interventions. Programs for the elderly focus on holistic well-being, promoting physical and mental health, strengthening social connections, and encouraging active lifestyles. Activities range from indoor sports and dementia cafes to walking football and board games, all designed to improve quality of life for older adults. Specific programs for people with dementia support both them and their caregivers. Social work practices extend beyond the pitch. Initiatives for convicts aim to reintegrate into society and reduce recidivism by teaching life skills and facilitating job placement. Similarly, programs for at-risk youth offer services like physical activity promotion, educational empowerment, and mentoring. Work with veterans focuses on combating social isolation and facilitating reintegration into civilian life. Additionally, programs address the high male suicide rate by tackling stigma and encouraging open discussions about mental health. Encouraging female participation in sports and physical activity fosters gender equality. Public health awareness campaigns address community health needs, while programs supporting immigrants facilitate their integration processes. These Premier League club initiatives' success demonstrates the immense potential of football clubs for social work. Inspired by this model, Turkish football clubs can create impactful social interventions by leveraging their NGO status and football's unifying power. This approach not only benefits communities but also paves the way for a new field of study: sports and social work.

This page intentionally left blank

RESEARCH ARTICLE / Araştırma Makalesi

<https://doi.org/10.37093/ijsi.1459905>

Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Sermaye ve Eğitim Beklentilerini Karşılama Durumunun İncelenmesi

Ejder Çelik*

Emine Babaoğlan**

Esra Gedik***

Öz

Bu araştırmada öğrencilerin sosyal sermayesi ile eğitim beklentilerinin karşılanması arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın deseni olarak nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, Yozgat Bozok Üniversitesi sosyoloji bölümünde okuyan 20 üniversite öğrencisidir. Öğrencinin seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Öğrencilerin yetiştikleri yakın sosyal çevrede eğitim görmüş meslek sahibi insanlar olduğu halde örnek almadıklarını ifade eden öğrencilerin çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin mesleğe yönelmesinde çoğunluğunun yakın çevresinin etkili olduğu görülmüştür. Öğrencilerin üniversite öncesi eğitim süreçleri boyunca çoğunluğunun ailesi veya arkadaşlarıyla sosyal etkinliklere katıldığı belirlenmiştir. Çalışmada öğrenciler ağırlıklı olarak ideallerinde olan, beklentilerine cevap veren orta öğretim okulu ve üniversite ortamını bulduklarını belirtmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu yakın çevrelerinin eğitim beklentilerinin gerçekleşmesinde etkili olduğunu belirtirken, yarısı kadar bir kısmının ise etkisi olmadığı kararları kendilerinin verdiğini belirtmiştir. Yakın sosyal çevrelerinin kültür düzeyinin seçtikleri üniversite üzerinde öğrencilerin büyük çoğunluğu etkili olduğu görüşünü yansıtmış çok az bir bölümü etkili olmadığını belirtmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel sermaye, sosyal ağ, sosyal çevre, toplumsal statü, eğitim farkındalığı

JEL Kodları: I21, I23, I24

Cite this article: Çelik, E., & Babaoğlan, E., & Gedik, E. (2024). Üniversite öğrencilerinde sosyal sermaye ve eğitim beklentilerini karşılama durumunun incelenmesi. *International Journal of Social Inquiry*, 17(2), 281–303. <https://doi.org/10.37093/ijsi.1459905>

* Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yozgat, Türkiye (Sorumlu Yazar).

E-posta: ejder.celik@bozok.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5948-0609>

** Prof. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yozgat, Türkiye.

E-posta: emine.babaoglan@bozok.edu.tr, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1151-191X>

*** Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yozgat, Türkiye.

E-posta: esra.gedik@bozok.edu.tr, ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3192-2107>

Article Information

Yozgat Bozok Üniversitesi BAP Birimi tarafından SGA-2022-1019 numaralı proje ile desteklenmiştir.

Received 28 March 2024; Revised 20 May 2024; Accepted 21 May 2024; Available online 30 Aug 2024

Examining Social Capital and Meeting Educational Expectations in University Students

Abstract

This study examined the relationship between students' social capital and their ability to meet their educational expectations. We used the phenomenology pattern, a qualitative research method, to design the study. The research study group consists of 20 university students studying in Yozgat Bozok University's sociology department. We preferred the criterion sample method, one of the purposeful sampling methods, for student selection. The study yielded the following findings: Despite the presence of educated and professional individuals in their close social environment, the majority of students stated that they did not look up to any role models. We have observed that the immediate environment of most students significantly influences their orientation towards their profession. Throughout their pre-university education, the majority of students participated in social activities with their family or friends. Students mainly stated that they found the secondary school and university environments to meet their ideals and expectations. Majority of students said their close circle helped them meet educational expectations, but half said they made decisions they had no control over. The majority of students stated that their immediate social circle's cultural level had an impact on the university they chose, while a very small portion stated that it had no impact.

Keywords: Cultural capital, social network, social environment, social status, educational awareness

JEL Codes: I21, I23, I24

1. Giriş

Sosyal sermaye kavramı ilk olarak Pierre Bourdieu tarafından, sosyal sermayenin beşerî ve kültürel sermayeyi de içeren bir kavramlar kümesinden biri olduğu teorik çalışmasında (Bourdieu, 1986) kapsamlı bir şekilde detaylandırılmıştır. Bourdieu, sosyal sermayeyi, sosyal bağlantıları ve güçlü sosyal ağlar tarafından kolaylaştırılan kaynaklara erişimi içeren bir kaynak olarak görür. Fransız sosyolog Bourdieu, sosyal sermayeyi bir kültürel ve ekonomik sermaye biçimi olarak görmüştür. Sosyal sermayenin toplum içinde eşitsiz bir şekilde elde edildiğini ve dağıtıldığını savunmuştur. Bourdieu, sosyal ağları ve ilişkileri şekillendirmede sosyal sınıfın ve kültürel sermayenin rolünü vurgulamıştır. Ona göre daha yüksek sosyal sermayeye sahip olanlar, bilgi, sosyal destek ve yukarı doğru ilerleme fırsatları gibi değerli kaynaklara erişebilmektedir (Bourdieu, 1986; Sağlam, 2019).

Bourdieu (1986) sosyal sermayeyi, bir bireyin örgütlere üyelik ve sosyal ağlar aracılığıyla eriştiği mevcut ve potansiyel kaynakların toplamı olarak belirtmiştir. Bu gelenekte sosyal sermaye, sosyal tabakalaşma perspektifinden değerlendirilmiştir ve toplumsal eşitsizliğin üretimi ve yeniden üretimi sorunuyla ilişkilendirilmiştir. Bu doğrultuda tarihsel iktidar ilişkileri yoluyla biriken önemli bir kaynak (sermaye) olarak tanımlanır ve daha geniş bir yapısal unsur ile ilişkilendirilir. Dolayısıyla bireylerin cinsiyet, sınıf ve etnik kökenleriyle bağlantılıdır. Söz konusu unsurlardan bir veya birden fazlası ayrıcalıklı bir konumda olma durumunda olanlar kıt kaynaklar için rekabette kaynak açısından zengin sosyal ağlardan yararlanabilmektedir (Behtoui, 2017; Lareau, 2011).

Sosyal sermaye, sosyal ilişkilerin düzeyi ve kalitesiyle ilgili olduğu için kişiden elde edilecek verimlilik düzeyinin artmasında etkili olan önemli bir unsurdur (Töremen, 2004, s. 2). Sosyal sermayeye yapılan yatırımlar, bireysel başarıların artmasını dolayısıyla üretimin yükselmesini, bilgi ve teknolojinin gelişmesini, eğitim yatırımlarının daha verimli hale gelmesini sağlar

(Sullivan, 2001; Stanton-Salazar, 2011). Son yıllarda sosyal sermaye yatırımlarının gelişme ve refah açısından uzun vadede ekonomik sermaye yatırımları kadar önemli sonuçlar verdiği görülmüştür. Sosyal sermayenin bünyesinde taşıdığı güven, norm, sosyal çevre unsurları açısından eğitim kurumuyla önemli ölçüde ilişkili olduğu görülmektedir. Bourdieu ve Passeron (1996), Cueto (2005), Dijkstra vd. (2004), Furstenberg ve Hughes (1995), Iyer vd. (2005), Plagens (2003), Stanton-Salazar (2011), Sullivan (2001), Woolley ve Bowen (2007), Yanıklar (2010) çalışmalarında sosyal sermayenin unsurları ile eğitim arasındaki bağlantıyı tespit etmişlerdir. Yapılan çalışmalar, öğrencilerin okul geçmişleriyle sosyal sermaye yapılarının imkân verdiği aile, arkadaş grubu ve okul kaynaklarının eğitim beklentilerindeki farklılıklara yol açan en önemli etken olduğu yönünde önemli veriler sağlamıştır.

Okula devam eden gençlerin de sosyal sermayesinin farklı biçimlerinden değişik ölçülerde etkilendiği yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur. ABD’de çok sayıda boylamsal araştırma, gençlerin eğitim beklentilerinin okul performansları ve eğitim kazanımları üzerinde açık bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Portes ve diğerlerinden aktaran Behtoui, 2017, s. 488).

Gençlerin eğitimle ilgili beklentilerini (eğitime yönelik eğilimlerini) onları şekillendiren toplumsal koşullardan soyutlayamayız (Bourdieu vd., 1996). Öğrencilerin tercih yapılarının, onları üreten ve yeniden üretme eğiliminde olan nesnel yapılarla karmaşık bir ilişki içinde olduğunu, kişilerin bireysel ve kolektif geçmişini unutmamak gerekir (Bourdieu & Wacquant, 1992, s. 123). Kişinin bireysel ve kolektif geçmişlerini biçimlendiren unsurları ifade eden önemli bir kavram olarak “önemli diğerleri” (*significant others*), gençlerin zevklerini, arzularını, fikirlerini ve planlarını (eğitim beklentileri dâhil) erken yaşlarda ilgi ve sevgileriyle şekillendiren kişileri yani ebeveynler, öğretmenler, yakın arkadaşlar, sosyal ağlardaki akranlar ve diğer yetişkinleri ifade eder.¹ Öğrencilerde eğitim beklentilerini açıklayan “Statü Kazanma Teorileri” beklentilerin “önemli diğer kişiler” tarafından etkileşim yoluyla şekillendirildiğini ileri sürmektedir. Gençler, eğitim beklentilerini, fırsat yapısına ilişkin algılarına bağlı olarak, önemli kişilerle diyalog içinde (ve bazen mücadelelerde) tanımlarlar (Haller ve Portes, 1973’ten aktaran Behtoui, 2017, s. 489). Önemli diğerleri; aile bağları, arkadaşlık grupları, dernekler, vakıflar, kooperatifler, sendikalar, partiler gibi çeşitli sosyal yapılar birer sosyal sermaye örnekleridir. Kişiye rol model olarak hizmet edebildiği gibi gençlerle beklentileri, bilgileri ve deneyimleri arasında kurulan iletişimde güçlü etkileri vardır (Haller & Woelfel, 1972). Bu yapılar bireylere hem maddi hem de manevi faydalar sağlayabilir. Ayrıca sosyal medya platformları, insanların birbirleriyle iletişim kurmasını ve sosyal sermaye oluşturmasını kolaylaştıran araçlardır.

Sosyal sermaye ve bunun eğitimle ilişkisi üzerine artan sayıda literatür ve araştırma bulunmaktadır (Büyükmeşe & Demirağ, 2018; Dağ, 2018; Günkör & Özdemir, 2017; Şimşek vd., 2021). Yine de sosyal sermayenin oybirliğiyle tanımlanmış bir tanımı yok gibi görünüyor. Sosyal sermayeye, birçoğu sosyal sermayenin kendisinden ziyade tezahürlerine atıfta bulunan bir dizi tanım verilmiştir. Başka bir deyişle, sosyal sermaye tipik olarak işlevleriyle tanımlanır. Giderek birbirine bağlanan bir dünyada, sosyal sermaye, insan ilişkilerinin dinamiklerini ve bunların toplumsal refah üzerindeki etkilerini anlamada çok önemli bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Sosyolog Pierre Bourdieu ve James Coleman tarafından tartışmaya açılan sosyal sermaye, bir

¹ Bu kişiler literatürde aile ve aile dışı sosyal sermaye olarak da tasnif edilir.

topluluk içinde güveni, iş birliğini ve kolektif eylemi kolaylaştıran sosyal ağları, normları ve değerleri ifade eder (şan & şimşek, 2011, s. 96).

2. Kuramsal Yaklaşımlar

2.1 James Coleman'ın Sosyal Sermaye Anlayışı

Coleman (1988), kavram üzerine en çok alıntı yapılan ve etkili makalelerden birini yayınladı. Coleman, "İnsan Sermayesinin Yaratılmasında Sosyal Sermaye" adlı makalesinde, alışılagelmiş ve görünüşte rasyonel olmayan sosyal davranışların, ekonomik dışsallıkların ve piyasa başarısızlıklarının üstesinden gelme girişimleri olarak nasıl anlaşılabileceğini gösterdi. Coleman, sosyal sermayenin eğitimdeki rolüne de odaklanmıştır. Sosyal sermayenin öğrencilerin akademik başarısında çok önemli bir rol oynadığını savunmuştur. Coleman, güçlü aile bağları ve topluluk bağlantıları gibi destekleyici ilişkiler ağlarına gömülü öğrencilerin, eğitim çıktılarını geliştiren değerli kaynaklara erişimleri olduğunu öne sürmüştür. Coleman, aileyi sosyal sermayenin birinci sağlayıcısı olarak görürken, çevreyi ikinci sırada görmüştür. Bireyler, sosyal sermayeden yalnızca aileleri içinde değil, aynı zamanda aileleri dışında, tüm ilişkisel ve ilişkisel ağları içeren daha geniş topluluklar içinde de yararlanırlar (Coleman, 1988).

Coleman'ın sosyal sermaye görüşü, sosyal sermayenin eğitim ve beşerî sermaye oluşumundaki rolüne ilişkin değerli iç görüler sağlamaktadır. Coleman, sosyal sermayenin zekâ veya ekonomik zenginlik gibi bireysel özelliklerin ve kaynakların ötesine uzandığını ve bireylerin yerleşik olduğu sosyal ilişkileri ve ağları kapsadığını vurgulamıştır.

Coleman, "İnsan Sermayesinin Yaratılmasında Sosyal Sermaye" çalışmasında sosyal sermayenin eğitim çıktılarını şekillendirmede çok önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır. Güven, karşılıklılık normları ve paylaşılan beklentilerle karakterize edilen sivil sosyal ilişki ağlarının parçası olan öğrencilerin akademik olarak fayda sağlama olasılıklarının daha yüksek olduğunu öne sürmüştür. Coleman, sosyal sermayenin eğitim başarısı için gerekli olan kaynak ve bilgi akışını kolaylaştırdığını vurgulamıştır (Türk, 2015).

Coleman'ın (1988) vurguladığı bir diğer husus, ailenin sosyal sermaye sağlamadaki rolüdür. Çocukların eğitim başarılarını şekillendirmede güçlü aile bağlarının, destekleyici ilişkilerin ve ebeveyn katılımının önemini vurgulamaktadır. Coleman'a (1966) göre aileler, çocuklarının eğitimine aktif olarak katıldıklarında, olumlu tutumları, motivasyonu ve öğrenme fırsatlarını besleyen bir sosyal ortam yaratmaktadırlar. Ayrıca Coleman (1988), sosyal sermayenin aile biriminin ötesine geçtiğini ve daha geniş topluluk ağlarına yayıldığını vurgulamaktadır. Sosyal sermaye açısından zengin toplulukların öğrenciler için ek kaynaklar ve destek sunduğunu savunmaktadır. Örneğin, topluluk kuruluşları, danışmanlar ve yerel kurumlar, öğrencilere eğitim deneyimlerini ve sonuçlarını geliştiren müfredat dışı etkinliklere, eğitim kaynaklarına ve rol modellerine erişim sağlayabilmektedir. Coleman, eğitimdeki sosyal sermayenin yalnızca bireyler için değil, bir bütün olarak toplum için de faydalı olduğunu vurgulamaktadır. Öğrencilerin eğitim deneyimleri yoluyla sosyal sermaye biriktirdiklerinde, topluluklarının genel sosyal ve ekonomik gelişimine katkıda bulduklarını savunmaktadır. Edindikleri beceriler, bilgiler ve ağlar, işgücüne ve sivil hayata aktif olarak katılmalarını sağlamakta ve böylece topluluklarının sosyal sermayesini olumlu yönde etkilemektedir.

Genel olarak, Coleman'ın eğitimdeki sosyal sermaye görüşü, eğitim çıktılarını şekillendirmede sosyal ilişkilerin ve ağların kritik rolünü vurgulamaktadır. Coleman, güçlü aile bağlarının, topluluk katılımının ve daha geniş sosyal bağlamın önemini vurgulayarak, sosyal sermayenin eğitim ortamlarında nasıl işlediğine ve insan sermayesi oluşumuna nasıl katkıda bulunduğuna dair kapsamlı bir anlayış sağlamaktadır.

2.2 Robert D. Putnam'ın Sosyal Sermaye Anlayışı

Bir siyaset bilimci ve sosyolog olan Putnam, sosyal sermayeyi topluluk düzeyinde incelemiş, sosyal uyum ve toplu eylemi teşvik etmede sosyal ağların ve sivil katılımın önemini vurgulamıştır. Tüm sosyal ağların kolektif değeri ve bu ağlardan doğan faydalar, insanların bireysel ve toplu sorunları daha kolay çözmelerine yardımcı olur. Güven, karşılıklılık ve sivil katılım ile karakterize edilen yüksek düzeyde sosyal sermayeye sahip toplulukların, toplumsal zorluklarla başa çıkmak için daha dirençli ve daha donanımlı olma eğiliminde olduğunu savunur. Putnam, çocuk ve gençlik gelişiminin güçlü bir şekilde okuldaki sosyal sermaye tarafından şekillendirildiğini belirtir. Ayrıca, çocukların aileleri, okulları, akran grupları ve toplum içinde sosyal sermayeye yol açan ağlar, eğitim başarısını ve dolayısıyla öğrencilerin davranış ve gelişimini olumlu yönde etkiler. Bir çocuğun gelişimi öncelikle aile tarafından şekillendirilir. Aile içinde, güven, sosyal ilişki ağları gibi sosyal sermaye unsurları, çocuğun fırsatları ve seçimleri, eğitim başarısı ve davranış gelişimi üzerinde güçlü etkilere sahiptir (Putnam, 2000).

Putnam'ın sosyal sermayeye bakış açısı, onun topluluk uyumu, güveni ve kolektif eylemdeki rolüne ilişkin önemli iç görüşler sağlamaktadır. Putnam'ın (2000) ufuk açıcı çalışması *Yalnız Bowling: Amerikan Topluluğunun Çöküşü ve Yeniden Doğuşu*, topluluk düzeyinde sosyal sermaye kavramını kapsamlı bir şekilde araştırmaktadır. Putnam (2002), sosyal sermayenin, bir topluluk içinde var olan ve bireylerin iş birliği yapmasını ve kolektif çabalara katılmasını sağlayan ağları, normları ve güveni ifade ettiğini savunmaktadır. Sosyal uyumu teşvik ettiği ve ortak zorlukları ele almak için toplu eylemi kolaylaştırdığı için sosyal sermayenin toplulukların işleyişi ve refahı için gerekli olduğunu iddia etmektedir.

Putnam'ın görüşünün önemli bir yönü, "bağlayıcı" ve "köprü oluşturan" sosyal sermaye arasındaki ayrımdır. *Bağlayıcı sosyal sermaye*, aileler, yakın arkadaşlar veya benzer geçmişleri veya ilgi alanlarını paylaşan insanlar gibi homojen gruplar içindeki sıkı örülmüş ilişkileri ve güçlü bağları ifade etmektedir. Bu tür bir sosyal sermaye, iç dayanışmayı teşvik eder, ancak aynı zamanda dışlanmışlığa ve dışarıdakilerin dışlanmasına da yol açabilmektedir. Öte yandan, *köprü kuran sosyal sermaye*, farklı bireyler ve gruplar arasındaki bağlantılara atıfta bulunmaktadır. Farklı sosyal, kültürel ve ekonomik sınırlar arasında ilişkiler kurmayı içermektedir. Köprü oluşturan sosyal sermaye, topluluklar içinde kapsayıcılığı, çeşitliliği ve sosyal entegrasyonu teşvik etmede hayati bir rol oynamaktadır. Farklı geçmişlere sahip insanların bir araya gelmesini, kaynakları paylaşmasını ve ortak fayda için iş birliği içinde çalışmasını sağlamaktadır.

Putnam (2000), modern toplumda, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyal sermayenin düşüşünü vurgulamaktadır. Teknolojik ilerlemeler, kentleşme ve sosyal kalıplardaki değişiklikler gibi çeşitli toplumsal faktörlerin, sosyal bağlılığın ve topluluk katılımının azalmasına yol açtığını savunmaktadır. Sosyal sermayedeki bu düşüşün topluluklar üzerinde güvenin azalması, sosyal ağların zayıflaması ve sivil katılımın azalması gibi zararlı etkileri vardır. Putnam,

sosyal sermayeyi canlandırmada sivil katılımın ve toplu eylemin önemini vurgulamaktadır. Sosyal sermayenin oluşturulmasında ve sürdürülmesinde sosyal ağların, toplum örgütlerinin ve gönüllü derneklerin rolünü vurgulamaktadır (Putnam, 1993). Putnam'a göre bireyler, gönüllülük, halka açık toplantılara katılma veya yerel organizasyonlara katılma gibi topluluk faaliyetlerine aktif olarak katıldıklarında, sosyal sermayenin yaratılmasına katkıda bulunmakta ve topluluklarının sosyal dokusunu güçlendirmektedir. Ayrıca Putnam, yüksek düzeyde sosyal sermayenin topluluklar için olumlu sonuçlara sahip olduğunu savunmaktadır. Daha düşük suç oranları, daha iyi sağlık sonuçları, daha iyi eğitim başarıları ve daha iyi ekonomik kalkınma dâhil olmak üzere çeşitli faydalarla ilişkilendirmektedir (Putnam, 1993).

Sonuç olarak, Putnam'ın sosyal sermaye görüşü, güçlü ve canlı topluluklar inşa etmede sosyal ağların, güvenin ve kolektif eylemin önemini vurgulamaktadır. Putnam'ın çalışması, birleştirici ve köprü kuran sosyal sermaye arasındaki farkı ve düşüşünün sonuçlarını vurgulayarak, sosyal sermayenin toplum uyumunu teşvik etme ve kolektif çabaları kolaylaştırmadaki rolüne dair değerli iç görüler sağlamaktadır.

2.3 Pierre Bourdieu'nun Sosyal Sermaye Anlayışı

Bourdieu'nun sosyal sermayeye bakış açısı, sosyal tabakalaşma ve güç dinamiklerindeki rolünün benzersiz ve eleştirel bir analizini sağlamaktadır. Bourdieu'nün sosyal sermaye kavramsallaştırması, kişiler arası ilişkilerin ötesine geçerek kaynakların, kültürel sermayenin ve sosyal sistemler içindeki sembolik gücün eşitsiz dağılımını kapsamaktadır. Bourdieu (1986), sosyal sermayenin, ekonomik ve kültürel sermaye gibi diğer sermaye biçimleriyle yakından iç içe olduğunu ve bireylerin gömülü olduğu sosyal yapı tarafından şekillendirildiğini savunmaktadır. Sosyal sermayenin doğası gereği olumlu veya herkes için faydalı olmadığını, bunun yerine etkilerinin belirli sosyal bağlama ve oyundaki güç ilişkilerine bağlı olduğunu vurgulamaktadır.

Bourdieu'nün görüşünün merkezî bir yönü, "sosyal alanlar" kavramıdır. Eğitim, politika veya sanat gibi farklı sosyal alanların belirli kurallar, hiyerarşiler ve güç dinamikleri tarafından yapılandırıldığını öne sürmektedir (Palabıyık, 2020). Bu çerçevede sosyal sermaye, bireylerin bu alanlarda avantaj elde etmek, fırsatlara erişmek ve etki yaratmak için harekete geçirebilecekleri bir kaynak haline gelmektedir. Bourdieu, sosyal sermayenin sosyal ilişkiler ağları aracılığıyla işlediğini vurgular, ancak bu ağlar mutlaka eşitlikçi veya kapsayıcı değildir. Aksine, genellikle mevcut sosyal eşitsizlikleri yansıtmakta ve pekiştirmektedir. Daha fazla ekonomik veya kültürel sermayeye sahip olanlar, toplumdaki ayrıcalıklı konumlarını güçlendiren etkili ağlara daha fazla erişime sahip olma eğilimindedir. Sonuç olarak, sosyal sermaye, sosyal tabakalaşmayı sürdürebilir ve sosyal hareketliliği sınırlayabilir. Ayrıca Bourdieu, sosyal sermayenin bireyler tarafından nasıl içselleştirildiğini ve somutlaştırıldığını anlamak için "habitus" kavramını ortaya koymaktadır. *Habitus*, bireylerin sosyalleşme yoluyla edindiği derinden kökleşmiş eğilimler, inançlar ve davranışlar anlamına gelmektedir. Algılarını, zevklerini ve eylemlerini şekillendirmekte ve sosyal alanlarda gezinme becerilerini etkilemektedir. Bilgi, eğitim veya beceriler gibi kültürel sermayeye sahip bireylerin, baskın sosyal normlar ve beklentilerle uyumlu habitusa sahip olma olasılığı daha yüksektir ve böylece sosyal sermayeleri artar (Bourdieu, 2017). Bourdieu ayrıca sosyal sermaye fikrini tamamen bireysel bir kaynak olarak eleştirmekte

ve temelde ilişkişel ve bağlamsal olduğunu savunmaktadır. Sosyal sermayenin yalnızca bireyler tarafından sahip olunmadığını, sosyal ağlarda ve kolektif yapılarda gömülü olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle, sosyal sermayeyi anlamak, dağıtımını ve etkilerini şekillendiren daha geniş sosyal bağlamin ve güç ilişkilerinin analizini gerektirmektedir.

Sonuç olarak, Bourdieu'nün sosyal sermaye görüşü, sosyal yapılar, güç dinamikleri ve bireysel faillik arasındaki karmaşık etkileşimi vurgulayan eleştirel bir bakış açısı sunmaktadır. Bourdieu, kaynakların eşitsiz dağılımını, sosyal alanların etkisini ve habitusun rolünü vurgulayarak, sosyal sermayenin sosyal sistemler içinde nasıl işlediğine ve sosyal tabakalaşmaya nasıl katkıda bulunduğuna dair incelikli bir anlayış sağlamaktadır.

3. Amaç

Finansal sermaye, ailenin maddi varlıkları yani geliri ve servetiyle ölçülür. Yaşamsal tercihlerine kavuşmasını sağlayan finansı sağlar. Beşerî sermaye ise anne ve babanın eğitim düzeyi ile ölçülür. Sosyal sermaye bu ikisine bağlı olarak kişinin edindiği uzun ömürlü sosyal çevre ve iletişim ağı ile ölçülür (Sağlam, 2015; Şahin & Ünal, 2010).

Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin sosyal sermayesi ile eğitim beklentilerinin karşılanması arasındaki ilişkiyi incelemektir. Böylece toplumsal gerçeklik içinde öğrencilerin memnuniyet ve verimlilik düzeylerini etkileyen sosyal etkenlerden (yakın çevresinde kültür düzeyi yüksek kişilerin bulunması, ailenin sosyal çevresinin genişliği vb.) bir bölümünün belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada, sosyal sermayenin bütünsel olarak öğrencilerin üniversite beklentileri üzerinde kuramsal olarak sözü geçen etkileri de incelenmiştir. Ayrıca sosyo-ekonomik yetişme çevresi, alt ve orta sınıf olarak tespit edilen öğrenci profilinin üniversite beklentileri üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

4. Çalışmanın Önemi

Sosyal sermaye ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki, özellikle Coleman'ın (1988) çocuklarda insan sermayesinin geliştirilmesinde sosyal sermayenin anahtar bir rol oynadığını kuramsallaştırmıştı. Bu yana, eğitim sosyologlarının uzun zamandır ilgisini çekmektedir. Dikkatlerin çoğu, nesiller arası kapanma kavramı ve potansiyel faydaları üzerinde, yani çocukların ebeveynlerini, arkadaşlarını ve arkadaşlarının ebeveynlerini içeren kapalı sosyal ağlara ne ölçüde ait oldukları üzerinde yoğunlaşmaktadır (Coleman, 1990).

Bu görüşe göre ebeveynler, çocuklarını güven ve ortak beklentilerle karakterize edilen sosyal ağlarla çevreleyebildiklerinde, değerli bilgileri paylaşma ve çocuklarının okulda başarılı olmasına yardımcı olacak normlar oluşturma konusunda daha iyi bir konumda olabilirler. Oldukça geniş bir literatür, çocukların başarısını artırmak için sosyal sermayenin vaadine işaret etmektedir ve özellikle nesiller arası kapalılığın ölçümleri ile okul çocuklarının akademik performansı arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Carbonaro, 1998).

Sosyal sermayenin eğitimle ilişkisi farklı yönlerde gerçekleşebilir. Okul eğitimi aile eğitiminin bir devamı olarak hem sosyal sermayeye katkıda bulunur hem de o zamana kadar olan birikimden etkilenir. Çocukların girdikleri yeni ortamları, arkadaşlarını seçmeleri, değerlendirmeleri, sermayenin etkisi altında gerçekleşir. Sosyal sermaye birbirini inşa eden aşamalarda oluşur; finansal, çevresel ve bilgi açısından edinilmiş birikim, bir sonraki sosyalleşme aşamasının toplam kalitesini belirler. Bu anlamda birikimseldir. Kişinin katılacağı yeni çevre ve insan grupları aynı zamanda sosyal sermayeyi geliştirici işlev görür. Eğitim süreçleri sermayeye göre belirlenen ve katkı oluşturan bir aşamadır. Böylece eğitim aracılığıyla çevreleri genişler, tutum ve davranışları deneyimlerle gelişir (Gerni, 2013). Beklentileri daha düzeyli ve çeşitli hale gelir. Kültür düzeyi yüksek kişilerde yaşamsal beklenti düzeyinin yükseldiği bilinmektedir. Bu durum aslında yükselen sosyal sermayenin kişinin benliği üzerinde yol açtığı biçimlenmenin sonucudur. Üniversite düzeyine gelmiş sosyal sermayesi güçlü bir gencin tüm yaşamı boyunca gözlemlediği, yaşadığı ve içselleştirdiği tüm yaşamsal ağ ve kabuller bir beklenti düzeyi oluşturur.

5. Yöntem

Araştırmanın deseni olarak nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. *Olgu bilim (fenomenoloji)*, bireylerin bir olgu veya kavramla ilgili deneyimlerini anlamlandırma esasına dayalı nitel araştırma yöntemlerinden biridir (Creswell, 2013). Olgu bilim (fenomenoloji) deseninin temel amacı, günlük hayatta farkında olduğumuz fakat derin bilgiye sahip olmadığımız olguları araştırmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2008).

5.1 Katılımcılar

Nitel araştırmalarda örneklem belirlenirken, birden fazla örneklem türü aynı anda kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2000). Araştırmanın çalışma grubu, Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyoloji bölümünde okuyan 20 üniversite öğrencisidir. Çalışma grubunda bulunan öğrencinin seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt "örnekleme yöntemi" tercih edilmiştir. *Ölçüt örnekleme yöntemi*, belli ölçütleri sağlayan durumları belirlemek için seçilen bir yöntemdir (Marshall & Rossman, 2014). Bu araştırmada Yozgat Bozok Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde 2022-2023 eğitim öğretim yılında üçüncü ve dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerle görüşme yapılmıştır. Katılımcıların cinsiyeti, yaşı, doğduğu yerleşim yeri, anne ve babanın eğitim durumu Tablo 1'de yer almaktadır.

Araştırmada toplam 20 öğrenciyle görüşme yapılmıştır. Öğrencilerin 10'u kadın 10'u erkek olup yaşları 21 ile 29 arasında değişmektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler, isimleri yerine Ö1, Ö2, ... Ö20 şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 1

Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Bazı Bilgiler (N=20)

Sıra No	Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Doğduğu yerleşim birimi	Annenin Eğitim Durumu	Babanın Eğitim Durumu
1	Ö1	K	21	İlçe	İlköğretim -Ortaokul	Yüksekokul/Üniversite
2	Ö2	E	22	İl Merkezi	Lise ve dengi	İlköğretim -Ortaokul
3	Ö3	E	24	İlçe	İlköğretim -Ortaokul	Lise ve dengi
4	Ö4	E	29	İlçe	Lise ve dengi	Yüksekokul/Üniversite
5	Ö5	K	23	İlçe	Okur- yazar	Lise ve dengi
6	Ö6	E	23	İlçe	Lise ve dengi	Lise ve dengi
7	Ö7	K	22	İlçe	Lise ve dengi	Lise ve dengi
8	Ö8	K	21	İlçe	İlköğretim -Ortaokul	İlköğretim -Ortaokul
9	Ö9	E	27	İl Merkezi	İlköğretim -Ortaokul	İlköğretim -Ortaokul
10	Ö10	K	22	İl Merkezi	Okur- yazar	Okur- yazar
11	Ö11	K	21	İl Merkezi	Yüksekokul/Üniversite	Lise ve dengi
12	Ö12	K	24	İl Merkezi	İlköğretim -Ortaokul	İlköğretim -Ortaokul
13	Ö13	K	27	İlçe	İlköğretim -Ortaokul	İlköğretim -Ortaokul
14	Ö14	K	22	İl Merkezi	İlköğretim -Ortaokul	İlköğretim -Ortaokul
15	Ö15	E	21	İl Merkezi	İlköğretim -Ortaokul	İlköğretim -Ortaokul
16	Ö16	K	21	İl Merkezi	Okur- yazar	İlköğretim -Ortaokul
17	Ö17	E	22	Köy	Okur- yazar	İlköğretim -Ortaokul
18	Ö18	E	22	İlçe	İlköğretim -Ortaokul	İlköğretim -Ortaokul
19	Ö19	E	21	İlçe	İlköğretim -Ortaokul	İlköğretim -Ortaokul
20	Ö20	E	21	İl Merkezi	Okur- yazar	Okur- yazar

5.2 Veri Toplama

Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan veri toplama tekniklerinden biri görüşmedir. *Görüşme*, önceden belirlenmiş amaçlar için soru ve cevaba dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim sürecidir. Görüşmenin en temel amacı, görüşmecinin görüşülen kişinin iç dünyasına ulaşarak onun bakış açısını anlayabilmektir (Patton, 2014). Merriam'a göre (2015) görüşme formu, araştırma amacına uygun şekilde katılımcının kendi görüşlerini açıkça ifade edebilmesi için açık uçlu sorulardan ve esnek cümlelerden oluşmalıdır.

Görüşme formundaki sorular literatür taraması sonucunda, bu çalışmanın amacına uygun olarak, araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Veriler katılımcılarla yüz yüze görüşme yapılarak toplanmıştır. Araştırmada katılımcılara açık uçlu 6 görüşme sorusu sorulmuştur. Bu sorular şunlardır:

1. Yetiştirdiğiniz ortamda yakın çevrenizde, ailece görüştüğünüz komşularınız, aile dostlarınız veya akrabalarınız içinde doktor, avukat, hâkim, mühendis vb. kişiler var mıydı? Varsa, örnekleri yakınlık derecesini vererek sayınız. Bu kişileri kendinize örnek aldınız mı?
2. Aileniz, akraba çevreniz, komşularınız istediğiniz mesleğe yönelmenizde etkili oldu mu? Olduysa hangisinin nasıl etkili olduğunu örneklerle açıklayınız.
3. Üniversiteye başlayıncaya kadar ailenizle yaşarken, tiyatro, opera, konser, konferans gibi ortamlara aileniz, akrabalarınız, komşularınız veya arkadaşlarınızla birlikte gider miydiniz? Hangi etkinliklere kimlerle ve ne sıklıkta gittiğinizi örneklerle belirtiniz.
4. Hayalinizde olmasını istediğiniz bir ilkokul, orta dereceli okul ve üniversite ortamı var mıydı? Buralarda nelerin olmasını isterdiniz?

5. Anne-babanız, akrabalarınız, arkadaşlarınız ve öğretmenleriniz eğitim beklentilerinizin şekillenmesinde etkili oldu mu? Olduysa nasıl bir etkisi olduğunu örneklerle açıklayınız.
6. Kişinin aile ve akraba çevresinin kültürel düzeyi iyi bir üniversitede okuyabilmesinde etkili olur mu?

Katılımcılarla görüşmeler yaklaşık 15-25 dakika sürmüştür.

5.3 Veri Analizi

Katılımcı ifadeleri, maddeler haline getirilmiş ve bu maddeler frekanslarıyla verilmiştir. Araştırmada, veriler içerik analizi yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizinde, frekans analizi tekniği kullanılmıştır. Bilgin'in (2006, ss. 18-19) de belirttiği gibi frekans analizi, birim ve öğelerin sayısal, yüzdesel ve oransal görölme sıklığını ortaya koymaktadır.

5.4 Geçerlik ve Güvenirlik

Görüşme sorularını hazırlama sürecinde soruların güvenirliliğini ve geçerliliğini sağlamak amacıyla üç katılımcıyla ön görüşme yapılmış böylece soruların anlaşılirliliği ve araştırma amacına uygunluğu sınanmıştır. Ön uygulama sonunda çalışmayan sorular gözden geçirilerek sorular yeniden oluşturulmuştur. Görüşme sorularının ikinci kez ön uygulaması yapılmış ve alınan dönütlere göre görüşme sorularına son şekli verilmiştir. Katılımcılardan birebir görüşme yoluyla ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplanmış, veriler yorum yapılmadan maddeleştirilmiş ve katılımcı ifadelerine yer verilerek okuyucuya sunulmuştur. Böylece araştırmanın güvenirliliği (Rubin & Rubin, 2005; Yıldırım & Şimşek, 2000) sağlanmaya çalışılmıştır. Sorular görüşme formuna yazıldığı haliyle katılımcılara sorularak tüm katılımcılara aynı soru yönelilmeye ve araştırmanın geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmada toplanan verinin güvenirliliğini sağlamak için veri kaynağı grupta çeşitlemeye (*data triangulation*) gidilmiştir (Cohen vd., 2005; Creswell, 1994; Patton, 1987). Bu amaçla araştırmada çalışma grubu belirlenirken üçüncü ve dördüncü sınıfa devam eden öğrenciler çalışma grubuna alınarak kademe örnekleme yapılmıştır (Gray vd., 2007). Patton (1987) ve Rubin ve Rubin'in (2005) vurguladığı gibi böylece üç-dört yıldır üniversitede eğitim alan, faydalı ve güvenilir bilgi verebileceğine inanılan çalışma grubu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada katılımcıların özellikleri açıkça belirtilerek ve veriler gereksinim duyulduğunda daha sonra incelenmek üzere saklanarak araştırmanın dış güvenirliliği (Yıldırım & Şimşek, 2000) sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırma aşamaları, hem araştırmayı aynı şekilde tekrar etmeye imkân tanımak (Yıldırım & Şimşek, 2000) hem de şeffaflık yoluyla güvenirliliği ortaya koyabilmek için (Rubin & Rubin, 2005) ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. İçerik analizinin geçerliliği birkaç yolla sağlanmaya çalışılmıştır. İlk olarak, içerik analizinin geçerliliğini sağlamak amacıyla Cohen ve diğerlerinin (2005, s. 113) ve Creswell'in (1994, ss. 158, 167) görüşleri doğrultusunda, analiz sürecinde araştırmacı çeşitlemesine gidilerek farklı araştırmacıların görüşleri alınmıştır. Ayrıca, içerik analizini farklı zamanlarda yeniden yapmak suretiyle zaman çeşitlemesi (*time triangulation*) (Cohen vd., 2005, s. 113) yapılarak analizin geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmada verilerinin analizi önceden var olan kuramsal çerçeveye uygun olarak yapılmıştır. Araştırma sonucunun var olan

kuramsal çerçeve ile tutarlı olduğu görülmüştür. Bu durum çalışmanın güvenilir olduğuna işaret etmektedir.

Bu araştırma için Yozgat Bozok Üniversitesi Etik Kurulunun 20.04.2022 tarih ve 32/23 sayılı izni alınmıştır.

6. Bulgular

Öğrencilere görüşme esnasında açık uçlu ilk soru olarak "Yetiştığınız ortamda yakın çevrenizde, ailece görüştüğünüz komşularınız, aile dostlarınız veya akrabalarınız içinde doktor, avukat, hâkim, mühendis vb. kişiler var mıydı? Varsa, örnekleri yakınlık derecesini vererek sayınız. Bu kişileri kendinize örnek aldınız mı?" sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar maddeler halinde Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2

Öğrencilerin Yetiştirme Sürecinde Yakın Çevresindeki Rol Modellerin Mesleksel Statü Durumunu Örnek Alma Durumu (N=20)

"Yetiştığınız ortamda yakın çevrenizde, ailece görüştüğünüz komşularınız, aile dostlarınız veya akrabalarınız içinde doktor, avukat, hâkim, mühendis vb. kişiler var mıydı? Varsa, örnekleri yakınlık derecesini vererek sayınız. Bu kişileri kendinize örnek aldınız mı?" sorusuna verilen yanıtların dağılımı			
<i>Vardı Onu örnek almadım (n=9)</i>	<i>Vardı Onu örnek aldım (n=6)</i>	<i>Yoktu (n=4)</i>	<i>Fikrim yok (n=1)</i>
Ö1, Ö2, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö13, Ö15	Ö4, Ö10, Ö11, Ö16, Ö17, Ö19	Ö3, Ö14, Ö18, Ö20	Ö12

Tablodan da anlaşıldığı gibi öğrencilerin yetiştikleri yakın sosyal çevrede eğitim görmüş meslek sahibi insanlar olduğu halde onları örnek almayan 9 kişi olduğu görülmektedir. Örnek alan ise 6 öğrenci vardır. Çevresinde örnek alacağı kimse olmadığını söyleyen 4 öğrenci bulunmaktadır. Yakın çevresinden örnek alan öğrencilerin bazılarının ifadeleri aşağıdadır.

Bir öğrenci yakın çevresinde bulunan komşusunu örnek aldığını şöyle ifade etmiştir: "Akrabalarımızdan kuzenlerim öğretmen, komşumuz psikolog. Komşumuzu kendime örnek aldım ve lise zamanında psikolojiye ilgim arttı". (Ö10).

Başka bir öğrenci ise çevresinde örnek alacağı kadın bulunmadığını şu sözleriyle dile getirmiştir: "Babamın kuzeni doktor ve baba tarafında kızlardan üniversite okuyanlar az olduğu için kendime örnek olarak belirlemedim". (Ö11).

Diğer bir öğrenci yine kuzenini örnek aldığını şu şekilde ifade etmiş: "Polis olan kuzenim var onu örnek aldım". (Ö16).

Bir öğrenci ise kuzenini örnek aldığını şu sözleriyle ifade etmiştir: "Kuzenim bilgisayar mühendisiydi. Onu örnek aldım". (Ö17).

Diğer bir öğrenci yine kuzenini örnek aldığını şu şekilde ifade etmiş: "Örnek aldığım kişi olarak rehber öğretmeni olan kuzenimi söyleyebilirim". (Ö19).

Yakın çevresinde örnek alabileceği bir yakını olduğu halde onu örnek almadığını söyleyen bir öğrencinin ifadesi şöyledir: "Bir kuzenim avukat, iki kuzenim mühendis, kendime hiç birini örnek almadım". (Ö1).

Diğer bir öğrenci de yakın çevresinde olan bir örnekten etkilenmediğini şöyle ifade etmiştir: "Ağabeyim avukat ama örnek almıyorum. Çünkü kul kaderini yaşar onu avukat yapmış beni sosyolog". (Ö15).

Öğrencilere görüşme esnasında ikinci soru olarak "Aileniz, akraba çevreniz, komşularınız istediğiniz mesleğe yönelmenizde etkili oldu mu? Olduysa hangisinin nasıl etkili olduğunu örneklerle açıklayınız." sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin sorular verdikleri cevaplar maddeler halinde Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3

Öğrencinin Aile, Akraba Çevresi veya Komşularının İstediği Mesleğe Yönelmesinde Etkili Olma Durumu (N=20)

"Aileniz, akraba çevreniz, komşularınız istediğiniz mesleğe yönelmenizde etkili oldu mu? Olduysa hangisinin nasıl etkili olduğunu örneklerle açıklayınız" sorusuna verilen yanıtların dağılımı		
<i>Etkili oldu</i> (n=11)	<i>Etkili olmadı</i> (n=8)	<i>Fikrim yok</i> (n=1)
Ö3, Ö4, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö15, Ö17, Ö18, Ö19	Ö1, Ö2, Ö5, Ö6, Ö13, Ö14, Ö16, Ö20	Ö12

Tablodan da görüldüğu gibi 11 öğrenci aile, akraba çevresi veya komşularının istediği mesleğe yönelmesinde etkili olduğunu söylemiştir. Öğrencilerden 8'i kararlarını kendilerinin verdiğini, ailesinin fikir beyan etmediklerini bildirmiştir. Yakın çevresinin etkisi olduğunu belirten öğrencilerin bazılarının ifadeleri şunlardır:

Bir öğrenci yakın çevresinde ailesinin kendisini yönlendirdiğini şöyle ifade etmiştir: "Ailem mühendis olmamı istedi oldum. Ama sosyal bilimci olmak çocukluk hayalimdi şimdi gerçekleştiriyorum". (Ö4).

Diğer bir öğrenci ailesinin desteğini şu şekilde ifade etmiştir: "İstediğim mesleğe yönelmemde ailem maddi olarak destek oldu". (Ö9).

Bir öğrenci ise yakın çevresinin yönlendirmesini şu şekilde belirtmiştir: "Psikolog olan komşumuz sosyoloji hakkında beni bilgilendirdi ve bu alana yönelmeme karar verdi". (Ö10).

Başka bir öğrenci ailesinin yönlendirmesini şu sözleriyle dile getirmiştir: "Ailem mutlu olduğum mesleği seçmemi önerdiler". (Ö11).

Bir öğrenci ise kuzeninin etkili olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir: "Kuzenim polistir ve bana mesleği sevdirdi". (Ö17).

Diğer bir öğrenci ailesinin kendini yönlendirdiğini şu şekilde ifade etmiştir: "Evet, babam mesleğimi ilerletmemi ve okul hayatımı desteklemiş ve yönlendirmiştir". (Ö18).

Öğrencilere görüşme esnasında açık uçlu üçüncü soru olarak "Üniversiteye başlayınca kadar ailenizle yaşarken, tiyatro, opera, konser, konferans gibi ortamlara aileniz, akrabalarınız,

komşularınız veya arkadaşlarınızla birlikte gider miydiniz? Hangi etkinliklere kimlerle ve ne sıklıkta gittiğinizi örneklerle belirtiniz.” sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplar maddeler halinde Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4

Öğrencilerin Üniversite Öncesi Eğitim Süreçlerinde Sosyal Etkinliklere Aileleriyle Katılma Durumları (N=20)

“Üniversiteye başlayıncaya kadar ailenizle yaşarken, tiyatro, opera, konser, konferans gibi ortamlara aileniz, akrabalarınız, komşularınız veya arkadaşlarınızla birlikte gider miydiniz? Hangi etkinliklere kimlerle ve ne sıklıkta gittiğinizi örneklerle belirtiniz” sorusuna verilen yanıtların dağılımı	
Katılanlar (n=12)	Katılmayanlar (n=8)
Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö18, Ö20	Ö2, Ö6, Ö7, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö19

Tablodan da anlaşıldığı gibi 12 öğrenci üniversiteye başlayana kadar sosyal etkinliklere yakın çevresinden kişilerle katıldıklarını söylemiştir. Öğrencilerden 8’i sosyal etkinliklere gitmediklerini belirtmiştir. Yakın çevresindeki kişilerle sosyal etkinliklere katıldıklarını belirten öğrencilerin bazılarının ifadeleri şunlardır:

Bir öğrenci yakın çevresiyle sosyal etkinliğe katılımını şöyle ifade etmiştir: “Ailem ve arkadaşarımla konsere gittim”. (Ö3).

Diğer bir öğrenci sosyal etkinliklere kimlerle katıldığını şu şekilde ifade etmiştir: “Arkadaşarımla tiyatro ve sinemaya giderdik”. (Ö5).

Bir öğrenci ise sosyal etkinliklere katılımını şu şekilde belirtmiştir: “Sinemaya anne baba değil kardeşimle giderdik”. (Ö8).

Başka bir öğrenci sosyal etkinliklerini ve kimlerle katıldığını şu sözleriyle dile getirmiştir: “Annemle konsere giderdik. Annem, babam ve kardeşlerim sinemaya giderdik”. (Ö10).

Bir öğrenci ise sosyal etkinliklere kimlerle katıldığını şu sözleriyle ifade etmiştir: Bir iki defa arkadaşım ve kardeşimle tiyatroya gittim”. (Ö18).

Diğer bir öğrencinin ifadesi şu şekildedir: “Ailemle değil ama arkadaşarımla konsere ve bazı konferanslara gittim”. (Ö20).

Öğrencilere görüşme esnasında dördüncü soru olarak “Hayalinizde olmasını istediğin bir ilkokul, orta dereceli okul ve üniversite ortamı var mıydı? Buralarda nelerin olmasını isterdin?” sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin sorular verdikleri cevaplar maddeler halinde Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5

Öğrencinin İdealinde Olmasını Beklediği Bir İlkokul, Orta Dereceli Okul ve Üniversite Ortamı Olup Olmaması Durumu (N=20)

"Hayalinizde olmasını istediğin bir ilkokul, orta dereceli okul ve üniversite ortamı var mıydı? Buralarda nelerin olmasını isterdin?" sorusuna verilen yanıtların dağılımı	
Vardı (n=16)	Yoktu (n=4)
Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20	Ö1, Ö3, Ö15, Ö16

Tablodan da anlaşıldığı gibi 16 öğrenci idealinde olmasını beklediği bir ilkokul, orta dereceli okul ve üniversite ortamı olduğunu söylemiştir. Öğrencilerden 4'ü ise böyle bir ideali olmadığını belirtmiştir. Bir okul ideali olduğunu söyleyen öğrencilerin bazılarının ifadeleri şunlardır:

Bir öğrenci beklediği okulu şöyle ifade etmiştir: "Sosyal etkinliklerin güçlü olduğu okulları düşünürüm". (Ö2).

Diğer bir öğrenci idealindeki okul idealini şu şekilde ifade etmiştir: "Fiziksel koşulların eğitim kalitesiyle bir ilgisi olduğunu düşünmüyorum". (Ö4).

Bir öğrenci ise okullar yönünde idealini şu şekilde belirtmiştir: "İlkokul ve lise değil de üniversite için düşündüm. Daha renkli, sosyal faaliyetlerin daha çok olduğu, daha canlı, araştırmalara öğrencilerin de katıldığı, gezilerin düzenlendiği bir üniversite hayal ederim". (Ö6).

Başka bir beklediği üniversite profilini şu sözleriyle dile getirmiştir: "Üniversitede dil, müzik ve gezi kulübü olmasını isterdim. Sosyal ortam oluşturabileceğimiz etkinliklere ihtiyacımız var". (Ö10).

Bir öğrenci ise düşüncesindeki üniversiteyle ilgili şu sözleri ifade etmiştir: "Üniversitenin öğrencilerinin bu derece yetersiz olmasından ziyade kültürlü, seviyeli bir üniversitede okumak isterdim. Tamamen öğrencilerle alakalı bir sorun". (Ö9).

Diğer bir öğrenci olmasını istediği üniversite hayalini şu şekilde ifade etmiştir: "Hayalimdeki üniversite ortamı, sosyalliğin fazlaca olduğu, kampüste etkinliklerin gerçekleştiği renkli bir ortam". (Ö14).

Öğrencilere görüşme esnasında açık uçlu beşinci soru olarak "Anne-babanız, akrabalarınız, arkadaşlarınız ve öğretmenleriniz eğitim beklentilerinizin şekillenmesinde etkili oldu mu? Olduysa nasıl bir etkisi olduğunu örneklerle açıklayınız." sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin sorular verdikleri cevaplar maddeler halinde Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6

Öğrencilerin Eğitim Beklentilerinin Şekillenmesinde Yakın Çevresinin Etkisi (N=20)

"Anne-babanız, akrabalarınız, arkadaşlarınız ve öğretmenleriniz eğitim beklentilerinizin şekillenmesinde etkili oldu mu? Olduysa nasıl bir etkisi olduğunu örneklerle açıklayınız." sorusuna verilen yanıtların dağılımı	
Etkili oldu (n=13)	Etkili olmadı (n=7)
Ö2, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö13, Ö14, Ö16, Ö18, Ö19, Ö20	Ö1, Ö3, Ö6, Ö7, Ö11, Ö15, Ö17

Tabloda da görüldüğü gibi 13 öğrenci, yakın sosyal çevresinin eğitim beklentilerinin şekillenmesi üzerine etkili olduğunu söylemiştir. Öğrencilerden 7'si ise etkisi olmadığını kendi kararları yönünde hareket ettiklerini söylemiştir. Yakın sosyal çevresinin eğitim beklentilerinin şekillenmesi üzerinde etkili olan bazılarının ifadeleri şunlardır:

Bir öğrenci ailesinin eğitim yaşamını yönlendirme etkisini şöyle ifade etmiştir: "Ailemin kariyerimin gelişmesinde olumsuz etkisi oldu. Bu yüzden bir müddet hiç sevmediğim bir işi yapmak zorunda kaldım". (Ö4).

Diğer bir öğrenci öğretmenin etkisini şu şekilde ifade etmiştir: "Öğretmenimin üniversiteye hazırlıkta etkisi olmuştu. Beni yönlendirdi. Nasıl bir okul, ortam olmalıdır yönünde beni şekillendirdi. Beklenti oluşturdu". (Ö8).

Bir öğrenci ise ailesi ve yakınlarının etkisini şu şekilde belirtmiştir: "Annem, babam ve kuzenlerim üniversite okumamı çok istediler ben de onların istekleri doğrultusunda azimlendim ve karar verdim". (Ö10).

Başka bir öğrenci aile bireylerinden birinin etkisini şu sözleriyle dile getirmiştir: "Babam etkili oldu çalışmam yerine okuluma destek oldu". (18).

Bir öğrenci ise ailesinin etkisini şu sözleriyle ifade etmiştir: "Ailem her koşulda yanımda oldular". (Ö19).

Diğer bir öğrenci öğretmenlerinin etkisini şu şekilde ifade etmiştir: "Öğretmenlerim genel olarak hep destekçim olmuşlardır. Eğitim hayatımın yönlendirilmesinde etkin bir rol oynamışlardır". (Ö20).

Öğrencilere görüşme esnasında açık uçlu altıncı soru olarak "Anne-babanız, akrabalarınız, arkadaşlarınız ve öğretmenleriniz eğitim beklentilerinizin şekillenmesinde etkili oldu mu? Olduysa nasıl bir etkisi olduğunu örneklerle açıklayınız." sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplar maddeler halinde Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7

Öğrencilerin Okuyabileceği Üniversiteye Ulaşmasında Yakın Çevresinin Kültürel Düzeyinin Etkisi Üzerine Görüşleri (N=20)

Yakın sosyal çevrenin kültürel düzeyinin seçtiği üniversite üzerine etkisi	
Etkili olur (n=17)	Etkili olmaz (n=3)
Ö2, Ö3, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20	Ö1, Ö4, Ö6

Tabloda 7’de görüldüğü gibi 17 öğrenci, yakın sosyal çevresinin kültürel düzeyinin seçtiği üniversite üzerine etkili olduğunu söylemiştir. Öğrencilerden 3’ü ise etkisi olmadığını belirtmiştir. Yakın sosyal çevresinin eğitim beklentilerinin şekillenmesi üzerinde etkili olan bazılarının ifadeleri şunlardır:

Bir öğrenci kültürel çevrenin etkisini şöyle ifade etmiştir: “Kesinlikle etkili olabilir ancak bu etki tamamen bu sebeple gerçekleşmez. Kültür düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarının eğitime başladıkları ilk yıllardan itibaren çeşitli şekillerde diğer çocuklara karşı ‘başarılı’ olma durumu söz konusudur. Bu duruma katılıyorum”. (Ö3).

Diğer bir öğrenci ailenin kültür düzeyi etkisini şu şekilde ifade etmiştir: “Etkili olur. Ailemin beklentisi yüksek örneğin Erzincan mimarlık kazanmışım orası uzak diye özleriz gerekçesiyle göndermediler. Burası yakın olduğu için gönderdiler”. (Ö7).

Bir öğrenci ise çevrenin kültürel etkisini şu şekilde belirtmiştir: “Kişi çevresinden etkilenebilir. Çevresinde üniversite mezunları, doktor, mühendis gördükçe üniversitede okuma isteği ve azmine sahip olabilir”. (Ö10).

Başka bir öğrenci kültürel etkiyi zihinsel gelişim boyutuyla şu sözleriyle dile getirmiştir: “Elbette etkili olur. Çünkü zihinsel olarak şekillenmesine ve eğitimle alakalı yön verir”. (Ö13).

Bir öğrenci ise çevrenin kültürel etkisini şu sözleriyle ifade etmiştir: “Etkili olacağını düşünüyorum. Çünkü bireyin yetiştiği ortam gelecek planlamasında büyük rol oynar”. (Ö14).

Diğer bir öğrenci konuyla ilgili ifadesi şu şekildedir: “Evet kesinlikle. Çünkü eğitim ve kültürel seviyesi yüksek bir aile sayesinde daha iyi yerlere gelebiliriz”. (17).

7. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Üniversite öğrencilerinin sosyal sermaye yapıları ile üniversite beklentileri arasındaki ilişki üzerine yapılan bu çalışmada yetişme süreçlerinde yakın çevresindeki rol modellerin mesleksel statü durumunu örnek almalarına ilişkin bulgulara bakıldığında (Bkz. Tablo 2) öğrencilerin yetiştikleri yakın sosyal çevrede eğitim görmüş meslek sahibi insanlar olduğu halde örnek almayan öğrencilerin çoğunluğunun yakın çevresindeki eğitim görmüş yetişkinlerden etkilenmedikleri, çok az sayıda bir öğrenci grubunun etkilendiği söylenebilir. Coleman, eğitimde sosyal sermayenin rolünü ve bunun bireyin çevresinde eğitilmiş profesyonellerin

varlığıyla bağlantısını vurgular. Katılımcıların çevrelerindeki örnek alınabilecek eğitimli kişilerin varlığına ilişkin ifadeleri, sosyal ağlarında bir miktar sosyal sermaye olduğunu göstermektedir. Ancak, bu kişilerin öncelikle yakın aile üyeleri değil, uzak akraba veya komşular olması, katılımcıların sosyal sermayesi üzerinde sınırlı bir etkiye işaret etmektedir. Nitekim Coleman, aileyi sosyal sermayenin birinci sağlayıcısı olarak görürken, çevreyi ikinci sırada görmüştür.

Çalışmada öğrencilerin mesleğe yönelmesinde çoğunluğun yakın çevresinin etkili olduğu gözlenmiştir (Tablo 3). Buna karşılık önemli bir kısmının da kararlarını kendilerinin verdikleri görülmüştür. Bu sonuç Coleman'ın, ailenin sosyal sermaye sağlamada aile bağlarının ve desteğinin ve oluşturdukları sosyal ortamın bir sosyal sermaye etkisi olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşüyle uyumlu görünmektedir. Ayrıca öğrencilerin aile dışındaki akraba veya komşularının da etkili olmaları yine Coleman'ın aile birimini aşan sosyal sermaye açısından zengin toplulukların öğrenciler için ek kaynaklar ve destek sunduğu görüşüyle örtüşmektedir.

Öğrencilerin üniversite öncesi eğitim süreçleri boyunca yine çoğunluğunun ailesi veya arkadaşlarıyla sosyal etkinliklere katıldığı, önemli bir kısmının ise katılmadığı görülmüştür (Bkz. Tablo 4). Bu durum sosyal ağlar üzerinde sınırlı etkiye maruz kalma durumunu ifade etmektedir. Aynı şekilde Putnam'ın eğitimli kişilerin yakın sosyal çevrede yoğunlaşmamış olması topluluk katılımında potansiyel bir eksiklik olması durumuyla örtüşmektedir. Bu noktada öğrencilerin eğitim tercihlerini yönlendirmede etkili olan çevrenin gündelik yaşam sürecinde sosyal etkinlikleri birlikte yapmadığını belirtmek gerekmektedir. Söz konusu durum sosyal ağların belirli katılımlar noktasında güçlü ancak bazı paylaşımlar açısından zayıf olduğu söylenebilir.

Çalışmada öğrenciler ağırlıklı olarak ideallerinde olan, beklentilerine cevap veren orta öğretim okulu ve üniversite ortamını bulduklarını belirtmiştir (Bkz. Tablo 5). Bu durum katılımcıların sosyal sermaye gelişiminin okul ortamları tarafından desteklendiğini, bir uyumun olduğunu göstermektedir. Putnam'ın, çocuk ve gençlik gelişiminin güçlü bir şekilde okuldaki sosyal sermaye tarafından şekillendirildiği tespitiyle örtüşen bir durum söz konusudur.

Öğrencilerin eğitim beklentilerinin gerçekleşmesinde yakın çevrelerinin etkilerine bakıldığında; öğrencilerin çoğunluğunun yakın çevrelerinin bu konuda etkili olduğu, yarısı kadar bir kısmının ise etkisi olmadığı, kararlarını kendilerinin verdiği görülmektedir (Bkz. Tablo 6). Bu durumu Putnam'ın yaklaşımı açısından değerlendirdiğimizde aile, okul ve akran grubu gibi yakın çevrelerinin sosyal sermaye oluşturduğunu; bunun, öğrencilerin davranış gelişimini, güven duygusunu, fırsatları ve seçimleri, eğitim başarısı üzerinde olumlu etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Bourdieu'nun görüşleri açısından baktığımızda ise öğrencilerin bu durumunun baskın sosyal normlar ve beklentilerle uyumlu habitusa sahip olma olasılığını artırdığı ve böylece sosyal sermayelerini artırıcı etkiye yol açtığı çıkarımını yapabiliriz.

Yakın sosyal çevrelerinin kültür düzeyinin, seçtikleri üniversite üzerinde etkili olup olmadığı konusunda öğrencilerin büyük çoğunluğunun etkili olduğu görüşünü yansıtmış, çok az bir bölümü etkili olmadığını belirtmiştir (Bkz. Tablo 7). Bu durum, öğrencilerde yakın çevre kültür düzeyinin yeterli ve etkin olduğu algısının varlığını göstermiştir. Üniversite kazanma başarısının arkasında yakın sosyal çevresinin katkısı olduğunu düşünmelerinin, çevreleriyle uyumlu oldukları anlamına geldiği söylenebilir.

Bu durum, Putnam'ın "bağlayıcı" sosyal sermaye yapısıyla ilişkili görünmektedir. Çünkü tüm sorulara verilen cevapların genelinden de anlaşıldığı gibi çoğunluğu oluşturan öğrencilerin ortak profili dar bir sosyal çevreden gelmiş olmalarıdır. Aile, komşular, arkadaş grubunu aşan Putnam'ın tespitiyle diğer sosyal kesimlere "köprü oluşturan" bir sosyal çevre ağı görülmemektedir. Bu durum sıkı örölmüş ilişkileri ve güçlü bağları, iç dayanışmanın yüksek olduğunu açıklamaktadır. Bu çevre dışındaki sosyal ağları deneyimlememiş öğrenci için yeterli görüdüğu bir sosyal çevrenin uyumu ve hoşnutluğu söz konusu olabilir.

Yükseköğretimin eşit oranlarda olmasa da eğitimsel genişlemesi, tüm sosyal katmanlardan çok sayıda öğrencinin eğitime akışına imkân sağladığından, yükseköğretim kurumlarının türleri ve çalışma alanları arasındaki niteliksel ayırmada sınıfların farklılaşması değişmiştir. Üst sınıf ailelerden gelen öğrencilerin vasıfsız el işçilerinin çocuklarına göre prestijli yükseköğrenim alanlarını daha sık seçtiklerini göstermiştir. Genel olarak, bu çalışmanın öğrenci örneklemini üzerindeki sonuçlarının, Bourdieu'nün kültürel yeniden üretim teorisine dayanan önceki bulguların kanıtlarını destekleme eğiliminde olduğu düşünülebilir. Ayrıcalıklı sosyal geçmişe sahip öğrenciler, daha az ayrıcalıklı geçmişe sahip akranlarına göre daha iyi eğitim başarısına sahip olma eğilimindedir ve daha sıklıkla beklenti düzeyleri daha yüksek ve beklenti tipleri daha çeşitlidir.

Çalışmada kullanılan veri setinin gösterdiği bir diğer güçlü ilişki, ebeveynlerin kültürel sermayesi ve aile çevresi değişkenleri arasındadır. Önemli ölçüde ilişkili diğer değişkenler, ebeveynlerin ve öğrencilerin kültürel sermayesinin yanı sıra ebeveynlerin kültürel sermayesi ve kültürel sermaye transferidir. Öğrencilerin somutlaşmış kültürel sermayesi, okul tercihleri ve beklentisi anlamlı bir şekilde ilişkilidir.

Katılımcıların birbirine çok yakın kültürel sermaye sağlayıcı ortamlardan geldikleri görölmüş ve katılımcıların ebeveyn kültürel sermayesi düzeyi ile beklenti düzeyleri arasında doğru orantılı bir bağıntı belirlenmiştir. Dolayısıyla Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğrencileri örnekleminde yapılan çalışmada öğrencilerin beklenti düzeylerinin yüksek ve çeşitli olmaması ile aile sosyo-kültürel düzeylerinin yüksek olmaması arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Açıklayıcı değişkenlerin seçilen eğitim beklentisi çıktıları üzerindeki etkisinin daha ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için eğitim kararlarını belirleyen etkenler üzerinde analizler yapılmıştır. Analizler, kültürel sermaye ve sosyal çevre değişkenlerinin eğitim beklentilerini açıkladığını göstermiştir. Kültürel etkinliklere katılım düzeyi ile beklenti çeşitliliği ve düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu çerçevede ebeveynlerin eğitim durumu ile katılımcıların eğitim beklentileri anlamlı bir şekilde ilişkili görünmektedir. Çünkü benzer ebeveyn eğitim düzeyleri katılımcıların %95'i için geçerlidir. Ailenin maddi kültürel sermaye değişkenleri de aynı orana sahiptir ve eğitim beklentilerinin zayıflığı veya olmaması ile ilişkili görölmüştür. Kültürel sermayenin ilişki boyutlarının değişkenleri, yani ebeveynlerin kültürel uygulamaları ve kültürel sermayenin aktarımı da katılımcılar arasında yüksek oranda benzerlik göstermektedir ve eğitim beklentilerini etkilediği düşünölmektedir.

Katılımcıların büyük oranda benzer sosyo-kültürel geçmişlere sahip olmalarını sağlayan, küçük taşra şehrinde ve kırsal çevrede yetiştikleri görölmüştür. Maddi kültürel sermayenin orta ve alt grupta yer alması nedeniyle çevresel ve maddi kültürel sermaye ilişkisine bağlı olarak

öğrencilerin beklenti çeşitliliğinin ve niteliğinin oluşacağı farkındalık düzeyinin düşük olduğu görülmüştür. Üniversite ortamına gelirken, spor aktiviteleri için alt yapı, müzik ve resim benzeri etkinlikler için öğrenci kulübü ve ayrılmış mekân beklentisi ve sosyal alanların yeterli ve nitelikli olması konusunda herhangi bir beklenti geliştirmedikleri, ancak yükseköğrenim sürecinde belirli bir bilinç düzeyine ulaştıkça okulun üst sınıflarında bu beklentileri geliştirdikleri görülmüştür.

Kültürel sermayenin ekonomik boyutu da eğitim beklentilerini geliştirme ve sürdürmeyle pozitif ilişkili görünmektedir. Üniversite hazırlık için orta öğretim okulunun niteliği, özel ders alma gibi imkânlar katılımcıların ilk tercihinde istediği okullara girmesinde etkilidir. Öğrenciler üzerinde dokuz yıldır yapılan gözlemler denek grubunun 8-21. sırada tercihleriyle üniversiteye girdiğini göstermiştir. İlk sıralardaki tercihlerine giremeyen öğrencilerin kazandıkları okullarda istekli olmama olasılığı yüksek görünmektedir. Bu durumun geri sıralardaki tercihleriyle kazandıkları üniversitelerden beklenti düzeylerini düşürdüğü hatta ortadan kaldırdığı söylenebilir. Nitekim az sayıda ilk dört tercihiyle üniversiteyi kazanmış olan öğrencilerin derse katılım düzeyleri, kütüphane kullanma oranları, öğrenci kulübü etkinliklerine katılma oranları daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Veri setindeki anlamlı yordayıcılar, öğrencilerin somutlaşmış kültürel sermayesi, rol model tipolojisi, ebeveyn eğitimi ve yükseköğrenim beklentileriydi. Öğrencilerin somutlaşmış kültürel sermayelerinin artmasıyla, öğrencilerin üniversitedeki beklenti düzeyi arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Genel kültürün, çevresel görgünün, mekân ve alt yapı beklentilerini oluşturması önemli bir çıktıdır. Katılımcıların verdiği cevaplardan yeterli sosyal etkinlik ve farklı çevresel deneyimlerinin (turistik geziler, konser, sergi vb. kültürel etkinliklere katılım, farklı gençlik alt kültürlerine katılım) olmadığı anlaşılmıştır. Bu durum üniversite ortamından sanatsal etkinlik ve çeşitli kültürel ortamlar yönündeki beklentilerinin yüksek olmaması ile ilişkili görünmektedir.

Kavramsal olarak önemli bir boyut olan öğrencilerin somutlaşmış kültürel sermayesi, ailenin ekonomik durumunun okul başarısında belirleyici olduğu halde okula ilişkin beklentilerde sınırlı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu nedenle, kültürel sermayenin maddi boyutu ekonomik sermayenin seviyesini gösterebileceğinden, bu bulgudan hareketle, kültürel sermayenin ilişkisel boyutunun ekonomik sosyal sermayeye oranla üniversiteden beklenti tiplerini ve düzeylerini daha çok belirlediği söylenebilir.

Bunun nedeni, maddi kaynakların hızlı bir şekilde bilgiye dönüştürülebilmesi (okullarda edinilen bilgiyi artırmak için özel derse/kursa yatırım yapılması), oysa evde kültürel sermayenin aktarımı, zaman alıcı olmanın yanı sıra, bilgi düzeyine bağlı olmasıdır. Ebeveynlerin kültürel sermayesi ve çocuklarına okul görevlerinde yardım etme istekleri ve yetenekleri bu açıdan belirleyici niteliktedir. Ayrıca, okul başarısı yüksek olan öğrencilerin, okul işlerinde ebeveynlerinin yardımına daha az ihtiyaç duydukları varsayılabilir. Bununla birlikte, çalışmanın sınırlamalarından biri, kültürel sermayenin transferine ilişkin göstergelerin görece mütevazı sayıdadır; bu nedenle bu bulgu dikkatle ele alınmalıdır.

Ailelerin kültürel sermaye aktarımı, sınıfsal kültürden çok aile gelenekleriyle biçimlenen aile içi kültür aktarma kodlarıyla ilgilidir. Geçmişe ilişkin yaşanmış deneyimlerin sözel olarak devamlılıkla aktarılması, geçmişe ilişkin nesnel ve görsel materyallerin biriktirilmiş olması ve

bunlar üzerinde anlamsal paylaşımların canlı tutulması, eski dönem toplumsal kültür, siyaset, sanat bilgisi mirasının anılması ve çocuklarla paylaşılması, aile içi kültür aktarma biçimleri olarak kültürel sermayede ekonomik olandan bağımsız güçlü bir bilgilenme alanı oluşturmaktadır. Bu durum görece ebeveyn mesleğiyle ilgili olsa da temel belirleyici ebeveynlerin yaşam boyunca sosyal becerileri ve duyarlılıklarının yüksek olmasıyla açıklanabilir.

Bu anlamda çalışmada alt ve orta sınıf üyesi ailelerden gelen katılımcıların ebeveynlerinin farklı meslek gruplarına dâhil olmasının beklenti düzeylerinde bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada amaçlanan sonuçlara ulaşılmış, öğrencilerin sosyal sermaye durumuyla kazanılan bölümün puan düzeyi arasındaki anlamlı ilişkinin beraberinde sosyal ve kültürel sermaye benzerliklerinin olduğu görülmüştür. Bu benzer sermaye yapısı aynı zamanda belirli bir ekonomik düzeyle de ilişkiliydi. Sermaye bileşenlerinin karakteristik yapısı belirli bir sosyal ve kültürel yoksunluğu ifade etmekteydi. Öğrenciler orta ve ortanın altında denebilecek bir sosyo-kültürel sermaye yapısına sahiptiler. Bu sermaye yapısı üniversite beklentilerinin oldukça zayıf olmasına, daha çok meslek edinme ve para kazanmaya odaklı beklentilerin geliştirildiğini göstermiştir.

Bu durumdaki öğrencilerin sosyo-kültürel sermayelerini geliştirme imkânını sağlamak açısından üniversitelerin önemli bir görevi ortaya çıkmaktadır. Zaten yetersiz sermaye yapısıyla üniversiteye gelen öğrencilere çevresel, kültürel, iletişimsel kaliteyi sunmak ve olmayan beklentiği üretmek sadece meslek sahibi değil toplam entelektüel kalitesi yüksek kişiler yetiştirmek açısından önemlidir.

TEŞEKKÜR

Yozgat Bozok Üniversitesi BAP Birimi tarafından SGA-2022-1019 numaralı projemizle verdikleri desteklerinden dolayı teşekkür ederiz.

FİNANSAL DESTEK

Yozgat Bozok Üniversitesi BAP Birimi tarafından SGA-2022-1019 numaralı proje ile desteklenmiştir.

ETİK

Bu çalışmada etik ilke ve standartlara uyulduğu beyan edilmiştir. Bu çalışma için Yozgat Bozok Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 20.04.2022 tarih ve 32/23 no'lu kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.

YAZAR KATKI BEYANI

Ejder Çelik Kavram/fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Taslağın yazımı; Eleştirel inceleme; Yönetme ve kontrol; Son onay ve sorumluluk.

Genel katkı düzeyi %40.

Emine Babaoğlan Kavram/fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Taslağın yazımı; Eleştirel inceleme; Yönetme ve kontrol; Son onay ve sorumluluk.

Genel katkı düzeyi %30.

Esra Gedik Kavram/fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Taslağın yazımı; Eleştirel inceleme; Yönetme ve kontrol; Son onay ve sorumluluk.

Genel katkı düzeyi %30.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Kaynakça

- Behtoui, A. (2017). Social capital and the educational expectations of young people. *European Educational Research Journal*, 16(4), 487-503. <https://doi.org/10.1177/1474904116682248>
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar*. Siyasal Kitapevi.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the education sociology* (pp. 241-258). Greenwood Publishing.
- Bourdieu, P. (2017). Habitus. In E. Rooksby, J. Hillier (Eds.), *Habitus: A sense of place* (pp. 59-66). Routledge.
- Bourdieu, P., & Passeron, J. C., (1996). *Reproduction in education, society and culture*. Sage.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. D. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Cambridge, Polity.
- Bourdieu, P., Passeron, J. C., & de Saint Martin, M. (1996). *Academic discourse: Linguistic misunderstanding and professorial power*. Stanford University Press.
- Büyükmeşe, T., & Demirağ, B. (2018). Öğretim elemanlarının eğitim ortamı algısının sosyal sermaye boyutları üzerindeki etkisi üzerine nicel bir Araştırma: Hasan Kalyoncu Üniversitesi örneği. *Türk Sosyal Bilimler Araştırması Dergisi*, 3(1), 53-71.
- Carbonaro, W. J. (1998). A little help from my friend's parents: Intergenerational closure and educational outcomes. *Sociology of Education*, 71(4), 295-313. <https://doi.org/10.2307/2673172>
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2005). *Research methods in education* (5th ed.). Routledge.
- Coleman, J. (1966). Equality of educational opportunity -coleman study (EEOS). *Codebook and Study Report*. ICPSR Inter-university Consortium for Political and Social Research.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of social theory*. Harvard University Press.
- Creswell, J. W. (1994). *Research design: Qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks, Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.). Siyasal Kitabevi.
- Cueto, S. (2005). Height, weight, and education achievement in rural Peru. *Food and Nutrition Bulletin*, 26(2), 251-260. <https://doi.org/10.1177/15648265050262S216>
- Dağ, A. (2018). *Sosyal sermaye ve okul sosyal hizmeti*. İksad Yayınevi.
- Dijkstra, A., Veenstra, R., & Peschar, J. (2004). Social capital in education: functional communities around high schools in the Netherlands. In H. Flap & B. Volker (Eds.), *Creation and returns of social capital: A new research program* (pp. 119-144). Routledge.
- Furstenberg, F. F., & Hughes, M. E. (1995). Social capital and successful development among at-risk youth. *Journal of Marriage and Family*, 57(3), 580-592. <https://doi.org/10.2307/353914>
- Gerni, M. (2013). *İlişkilerin maddi boyutu: Sosyal sermaye ve örgütsel boyutu*. Beta Yayınları.
- Gray, P. S., Williamson, J. B., Karp, D. A., & Dalphin, J. R. (2007). *The research imagination: An introduction to qualitative and quantitative methods*. Cambridge University Press.
- Güncör, C., & Özdemir, Ç. (2017) Sosyal sermaye ve eğitim ilişkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(1), 70-90.
- Haller, A. O., & Woelfel, J. (1972). Significant others and their expectations: concepts and instruments to measure interpersonal influence on status aspirations. *Rural Sociology*, 37(4), 591- 622.
- Iyer, S., Kitson, M., & Toh, B. (2005). Social capital, economic growth and regional development. *Regional Studies*, 39(8), 1015-1040. <https://doi.org/10.1080/00343400500327943>
- Lareau, A. (2011). *Unequal childhoods: Class, race, and family life*. University of California Press.
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. Sage Publications.
- Merriam, S. A. (2015). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Palabıyık, A. (2020). Pierre Bourdieu sosyolojisinde "habitus", "sermaye" ve "alan" üzerine. *Habitus Toplum Bilim Dergisi*, 62(1), 121-141.
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Sage Publications.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods integrating theory and practice* (4th ed.). Sage Publications.
- Plagens, G. K. (2003, August 28-31). Social capital and school performance: A local-level test. *American Political Science Association Annual Conference*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED481427.pdf>
- Putnam, R. (1993). *Making democracy work. Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press.
- Putnam, R. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of the American community*. Simon & Schuster.
- Putnam, R. (2002). *Community-based social capital and educational performance in making good citizens: Education and civil society*. Yale University Press.
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2005). *Qualitative interviewing: The art of hearing data*. Sage Publication.
- Sağlam, M. (2015). The primary school students of 1950s' Yozgat: Our memories about our primary school education. *Universal Journal of Educational Research*, 3(8), 502-507. <https://doi.org/10.13189/ujer.2015.030804>
- Sağlam, M. (2019). Eğitimin sosyal ve kültürel temelleri. M. Şahin & T. Aytaç (Ed.), *Eğitime giriş* (ss. 85-106). Pegem Akademi Yayıncılık.

- Stanton-Salazar, R. D. (2011). A social capital framework for the study of institutional agents and their role in the empowerment of low-status students and youth. *Youth & Society*, 43(3), 1066-1109. <https://doi.org/10.1177/0044118X10382877>
- Sullivan, A. (2001). *Cultural capital and educational attainment*. Cambridge University Press.
- Şahin, M. M., & Ünal, A. Z. (2010). *Sosyal sermaye: Kuram, uygulama ve eleştiri*. Değişim Yayınları.
- Şan, M., & Şimşek, R. (2011). Sosyal sermaye kavramının tarihsel - sosyolojik arkaplanı. *Journal of Academic Inquiries*, 6(1), 88-110.
- Şimşek, R. D., Yalçınkaya, M., & Kavlak, İ. (2021). İlkokul ve ortaokullarda sosyal sermaye düzeyi ile öğretmenlerin iş doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *E-Uluslararası Pedagoji Dergisi*, 1(3), 17-35.
- Töremen, F. (2004). *İlköğretim okullarının sahip oldukları sosyal sermaye konusunda öğretmen görüşleri: Elazığ ili örneği*. H. Atılgan & İ. Çınar (Ed.), XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. İnönü Üniversitesi.
- Türk, E. (2015). Sosyolojik düşüncede sosyal sermaye tartışmaları: Pierre Bourdieu ve James Samuel Coleman bağlamında karşılaştırmalı bir analiz. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 127-149. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/skad/issue/21059/226732>
- Woolley, M. E., & Bowen, G. L. (2007). In the context of risk: Supportive adults and the school engagement of middle school students. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 56(1), 92-104. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2007.00442.x>
- Yanıklar, C. (2010). Kültürel sermaye, eğitim ve toplumsal tabakalaşma: Pierre Bourdieu'nün yeniden üretim kuramına eleştirel bir bakış. *Sosyoloji Dergisi*, 22, 121-138. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosder/issue/40995/495319>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.

Extended Abstract

The purpose of this study is to examine the relationship between students' social capital and their educational expectations. It aims to identify the social factors that affect students' satisfaction and productivity levels in social reality. Additionally, the study holistically examines the theoretical effects of social capital on students' university expectations. It also investigates the impact of the socio-economic background, identified as middle and lower, on students' university expectations.

The research design uses the qualitative research method of phenomenology, which seeks to understand individuals' experiences regarding a phenomenon or concept. Qualitative research allows for the simultaneous use of multiple sample types. The research study group consists of 20 university students studying in Yozgat Bozok University's sociology department. The criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods, was preferred in selecting the students in the study group. We chose the criterion sampling method to identify situations that meet certain criteria.

The analysis provides insight into the presence and effects of social capital in participants' educational contexts. Bourdieu's perspective primarily observes the presence of educated professionals among distant relatives or neighbors, suggesting a lack of an elite social environment that could significantly shape social capital. Coleman's perspective acknowledges some social capital through exposure to educated professionals, but emphasizes its limited impact on their social networks. Putnam's perspective implies a possible deficiency in community involvement, as the concentration of educated professionals does not appear to be within intimate social circles. Aligning with Bourdieu, Coleman, and Putnam's perspectives, this analysis suggests that exposure to educated professionals in participants' social networks may have limited effects on social capital. The predominance of distant relatives or neighbors in the presence of educated professionals indicates that elite social circles may lack the ability to significantly influence social capital. The findings imply a need for further exploration of community involvement and various social networks to enhance social capital in educational contexts. Future research should examine the impact of various forms of social capital on educational outcomes and consider strategies to promote social capital development in disadvantaged communities.

The data set used in the research demonstrates a strong relationship between parental cultural capital and family environment variables. Other significantly relevant variables include the cultural capital of parents and students, as well as parental cultural capital and cultural capital transfer. The school choices and expectations of students significantly correlate with their embodied cultural capital. We found that the participants came from very similar environments that provided cultural capital, indicating a direct proportional relationship between the level of parental cultural capital and the level of expectations. The study on a sample of Sociology Department students at Yozgat Bozok University revealed a significant correlation between the high and varied expectations of the students and the low socio-cultural levels of their families. We conducted analyses on factors determining educational decisions to better understand the impact of explanatory variables on the selected educational expectation outcomes.

Analyses showed that cultural capital and social environment variables explained educational expectations. There was a positive relationship between the level of participation in cultural activities and the diversity and level of expectations. In this context, the educational status of parents appears to be significantly associated with participants' educational expectations. This is because 95% of the participants have similar parental education levels. The family's material and cultural capital variables also have the same ratio and are associated with the weakness or absence of educational expectations. The relational dimensions of cultural capital variables, i.e., parents' cultural practices and the transfer of cultural capital, also show a high degree of similarity among participants and are believed to affect educational expectations. In the study, statistically significant predictors controlling for other variables were the type of school and the location where students studied (village, town, city, metropolis). Participants largely hailed from similar socio-cultural backgrounds, having grown up in small provincial towns and rural environments. The placement of material and cultural capital in the middle and lower groups indicates that the level of awareness for the development of expectation diversity and quality is low, dependent on the relationship between environmental and material cultural capital. Upon entering the university environment, students did not develop any expectations for infrastructure for sports activities, student clubs for activities like music and painting, or dedicated spaces. However, as they reached a certain level of awareness in the higher grades of school, they developed these expectations.

This page intentionally left blank

RESEARCH ARTICLE / Araştırma Makalesi

<https://doi.org/10.37093/ijisi.1480904>

Kelime Çağrışım Testi ve Bilişsel Haritalama Tekniğinin Görgül Bir Çalışma Üzerinden İncelenmesi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Zeve Kampüsü

Mehmet Karasu *

Öz

Kelime çağrışım testi ve bilişsel haritalama tekniği sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan araştırma teknikleri arasındadır. Bu çalışmada nitel yöntemlerde postpozitivist yaklaşımda ele alınabilecek bu iki araştırma tekniğinin görgül bir araştırma üzerinden değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda 130 üniversite öğrencisinin üniversite kampüsüne dair çağrışimleri ve bilişsel haritaları, sırasıyla kelime çağrışım testi ve bilişsel haritalama tekniği ile incelenmiştir. Kelime çağrışım testi verileri IRAMUTEQ programı aracılığıyla prototip analizi ve benzerlik analizine; bilişsel haritalama sürecinden elde edilen veriler ise bilişsel haritaların çözümlenmesine tabi tutulmuştur. Her iki teknikten elde edilen sonuçlar yurtlar, sahil, fakülteler ve hastane gibi mekânların ortak bir şekilde vurgulandığını göstermektedir. Kelime çağrışım testi, kampüsün büyüklüğü, Van Gölü, sosyal ilişkiler ve kampüsle ilgili sorunları vurgularken, bilişsel haritalarda kampüs yolları, otobüs durakları, yemekhane, üniversite girişi ve Alle Yolu gibi öğeler belirgin hâle gelmiştir. Sonuçlar bu iki tekniğin bir arada kullanılmasının araştırma konusuna dair sözel ve görsel dillere ilişkin bütünsel bir perspektif sunmaya son derece yardımcı olduğunu göstermektedir. Ayrıca her iki tekniğin biliş ve duygulanıma ilişkin kapsamlı bilgiler yanı sıra temsil nesnesine dair deneyimlerin doğrudan ya da dolaylı ipuçlarını sunduğu gözlenmiştir. Kelime çağrışım testi katılımcıların temsil nesnesiyle nasıl ilişki kurduklarını ve temsil nesnesine dair anlayışlarını inşa etmek için neleri seçtiklerini ortaya koyarken; bilişsel haritalar temsil nesnesinin belirli yanlarının nasıl önceliklendirildiğini anlamaya olanak tanımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kelime çağrışım testi, bilişsel haritalama, bilişsel harita, araştırma teknikleri, yöntem, üniversite kampüsü

Cite this article: Karasu, M. (2024). Kelime Çağrışım Testi ve Bilişsel Haritalama Tekniğinin görgül bir çalışma üzerinden incelenmesi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Zeve Kampüsü. *International Journal of Social Inquiry*, 17(2), 305–327. <https://doi.org/10.37093/ijisi.1480904>

* Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Sosyal Psikoloji Ana Bilim Dalı, Van, Türkiye.
E-posta: karasumehmet@yyu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6620-2807>

Article Information

Received 8 May 2024; Revised 10 August 2024; Accepted 21 August 2024; Available online 30 August 2024

This is an open access article under the [Creative Commons Attribution-NonCommercial Licence](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).
© 2024 The Author. Published by Institute of Social Sciences on behalf of Bursa Uludağ University

Investigation of Word Association Test and Cognitive Mapping Technique Through an Empirical Study: Van Yüzüncü Yıl University Zeve Campus

Abstract

The word association test and cognitive mapping technique are among the research techniques widely used in the social sciences. This study aims to evaluate these two research techniques, which fall under the postpositivist approach to qualitative methods, through an empirical study. This study used the word association test and the cognitive mapping technique, respectively, to analyze the associations and cognitive maps of 130 undergraduate students. We subjected the data from the word association test to prototype and similarity analysis through IRAMUTEQ, and analyzed the cognitive maps obtained from the cognitive mapping process. The results from both techniques consistently highlight key locations such as dormitories, the beach, faculties, and the hospital. The word association test emphasized aspects like the size of the campus, Lake Van, social relations, and campus-related issues. In contrast, the cognitive maps focused on different features, including campus roads, bus stops, the dining hall, the university entrance, and Alle Road. The results showed that the combination of these two techniques is extremely helpful in providing a holistic perspective of the research topic in relation to verbal and visual languages. We also observed that both techniques provide comprehensive information about cognition and affect, as well as direct or indirect cues of experience with the representation object. The word association test reveals how participants relate to the representation object and how they construct their understanding of it, while cognitive maps help us understand the prioritization of certain aspects of the representation object.

Keywords: Word association test, cognitive mapping, cognitive map, research techniques, methodology, university campus.

1. Giriş

İnsan davranışlarının sistematik yollarla incelenmesi bilimsel bilgi üretiminin en temel özelliklerindedir. Araştırmacılar araştırma problemlerine uygun olarak nicel, nitel ya da karma yöntemleri tercih ederek çalışmalarını yürütürler. Bu yöntemler çoğu durumda araştırmaların temel amacını oluşturmaz, ancak temel amacın gerçekleştirilmesi için son derece önemli bir role sahiptir. Örneğin nicel yöntemlerde değişkenler arası nedensel ilişkileri araştırmak için deneysel ve yarı-deneysel desenlere; grupları karşılaştırmak, ilişkileri bulmak, tahmin ya da betimleme yapmak için deneysel olmayan araştırmalara (karşılaştırma, ilişkisel ve betimsel çalışmalara) başvurulur (Gliner vd., 2009/2015). Diğer yandan insan deneyimini bağlam içinde ve kendi öznelinde incelemek için nitel yöntemler (Karasu & Peker-Dural, 2023) elverişlidir. Nitel yöntemler çeşitli postülatlara (bilgiye yaklaşım, araştırmacı-katılımcı ilişkileri, aksiyoloji gibi) göre postpozitivist, inşacı-yorumsamacı, eleştirel-dönüştürücü ve postmodern-postyapısalcı yaklaşımlarla uygulanmaktadır (Bu yaklaşımların detaylı açıklamaları için bkz. Karlıdağ, 2023). Bu çalışmada postpozitivist yaklaşımda ele alınabilecek iki araştırma tekniğinin (kelime çağrışım testi ve bilişsel haritalama) görgül bir araştırma üzerinden incelenmektedir.

Kelime çağrışım testi ve bilişsel haritalama tekniği sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan araştırma teknikleri arasındadır (Deese, 1965; Lynch, 1960; Kitchin, 1994). Kelime çağrışım testi sözel, bilişsel haritalama tekniği görsel olarak araştırma konusunu incelemeyi olanaklı kılmaktadır. Diğer bir anlatımla ilk teknik sözel dilin; ikinci teknik görsel dilin çıktılarını yansıtmaktadır. Bu durum araştırma konusuna dair bütüncül bir perspektif sunma olanağını içermektedir. Ancak bu iki tekniğin görgül bir çalışmaya dayalı olarak yöntemsel açılarından değerlendirildiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu iki tekniğin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi, kelime çağrışım testi ve bilişsel haritalama tekniklerine yeni ufuklar

kazandırarak insan davranışlarının farklı yollarla ve bütünsel olarak ele alınabilmesine katkı sağlayabilir. Kelime çağrışım testi ve bilişsel haritalama tekniği öne çıkan özellikleri açısından aşağıda özetlenmektedir.

1.1 Kelime Çağrışım Testi

Kelime çağrışım testi (word association test) araştırılan temsil nesnesine¹ yönelik ilişkili sözcüklerin keşfedilmesini esas alan sözel çağrışım görevlerinden geliştirilmiş bir tekniktir (Doise vd., 1993). Bu teknik ile incelenen temsil nesnesine dair sözcükler, sözcük grupları ve cümleler bir araya getirilerek temsil nesnesine dair öğeler keşfedilmektedir (Lahlou & Abric, 2011). Klasik bir kelime çağrışım testi görevinde, katılımcılardan, bir temsil nesnesi verildikten sonra kendiliğinden akıllarına gelen ilk kelimeleri yazmaları istenir; yanıtlar üzerinde herhangi bir kısıtlama olmadığında bu bir serbest çağrışım görevidir. Katılımcının yanıtları son derece heterojen olabilir; bu yanıtlar katılımcının özelliklerine, çağrışım yönergesine ve temsil nesnesinin özelliklerine bağlı olabilir (de Deyne & Storms, 2014).

Kelime çağrışım testinin uygulanması, analizi ve anlaşılması kolaydır. Dahası kelime çağrışım testi istatistiksel kalıplara dayalı tekniklere kıyasla katılımcıların düşünce içeriğine yaklaşmak için elverişlidir (de Deyne & Storms, 2014). Diğer bir deyişle kelime çağrışım testi katılımcının araştırılan konuya dair yaklaşımını keşfetmek için etkili bir tekniktir. Bu da tekniğin bilişsel öğeleri keşfetmede yararlı olduğuna işaret etmektedir. Kelime çağrışım testinde katılımcılar çağrışımları belleklerinden geri çağırarak bunlar arasından seçim yapmaktadırlar. Bu bilişsel süreç biyolojik bir zeminde ilerlemektedir. Örneğin kelime çağrışım sürecinde beynin Broca alanında ve kelimeleri artiküle etmekle ilişkili örtük motor hareketlerden sorumlu premotor ve serebellum bölgelerinde aktivasyon artmaktadır (Simmons vd., 2008). Bu bilgiler kelime çağrışım sürecinde nöral bağlantılarının çoklu bir işleyişe sahip olduğunu göstermektedir.

Kelime çağrışım testleri birçok farklı şekilde uygulanabilmektedir. Nitel yönelimli çalışmalarda ise genellikle serbest ya da hiyerarşik çağrışımlar şeklinde uygulanmaktadır. Serbest çağrışımlar, temsil nesnesine ilişkin ifade edilen sözcüklerin frekanslarını ve kendiliğinden ortaya çıkma sıralamasını esas alırken, hiyerarşik çağrışımlar temsil nesnesine ilişkin belirtilmiş sözcüklerin katılımcılar için önem derecesine göre sıralanmasını esas almaktadır (Dany vd., 2015; Lo Monaco vd., 2017). Bir çalışmada ikisinden birini tercih etmek yerine iki tekniğin bir arada kullanılması tavsiye edilmektedir (Dany vd., 2015).

Kelime çağrışım testi sosyal temsiller araştırmalarından sıklıkla kullanılmaktadır. Sosyal temsiller, Sergie Moscovici tarafından sosyal psikoloji alan yazınına kazandırılmıştır. Moscovici'ye göre sosyal temsiller, sosyal düzeni ve iletişimi sağlayan paylaşılan değerler, inançlar, görüşler, imajlar, kavramlar, uygulamalar ve anlamlardır (Moscovici, 1963; 1973). İnsanlar herhangi bir konuya dair paylaşılan temsilleri ile bilinmeyen, aşına olunmayan ve karmaşık olanı bilindik ve tanıdık hâle getirerek, o konuya dair belirsizlik hissi oluşturan deneyimlerini görece daha belirli hâle getirirler (Moscovici, 2000). Dahası sosyal temsiller, başkalarıyla iletişim kurmalarına ve yaşadıkları dünyayı anlayıp yorumlamalarını sağlar (Moscovici, 1984). Çoğu zaman gündelik deneyimler ve yaygın bilgi-iletişim kanallarında oluşturulan sosyal temsiller karar alma ve davranma süreçlerine katkı sunarlar (Moscovici,

¹ Temsil nesnesi, araştırılan konuyu gösteren ipucu, uyarıcı sözcük ya da kavram anlamında kullanılmaktadır.

1988). Sosyal temsiller merkezi ve çevresel olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır: Merkezi sistem kolektif belleğe ve grubun tarihine bağlanırken, çevresel sistem bireysel deneyimlerin ve geçmişin bütünleştirilmesini sağlar (Abric, 1993; Rateau vd., 2012). Merkezi sistem homojenliğini sağlarken, ikincisi heterojenliğini mümkün kılar. Dolayısıyla, merkezi sistem görece olarak sabittir ve güncel gelişmelere çok duyarlı değildir. Çevresel sistem ise daha esnek, güncel gelişmelerden ve etkileşimlerden kolayca etkilenebilir (Moliner & Abric, 2015). Kelime çağrışım testleri herhangi bir konuya dair sosyal temsillerin keşfedilmesinde son derece etkili araçlardır. Bu testler yoluyla temsil nesnesinin merkeziliği ya da çevreselliği tespit edilebilmektedir.

Kelime çağrışım testlerinden elde edilen veriler sıklıklarına, temalarına, önem ve sıklık sıralarına (prototip analizi), aralarındaki bağlantılarına (benzerlik analizi) göre analiz edilebilir. Ayrıca araştırma amacına göre anahtar kelime çiftlerine verilen yanıtlar arasındaki ortak kelime sayısı ve sıralaması ölçülebilir. Burada O'dan (*tamamen ilgisiz*) 1'e (*mükemmel ilişki*) doğru bir ilişkisellik katsayısı elde edilebilir (Garskoff & Houston, 1963). Hatta kelime çağrışım testinden elde edilen veriler çeşitli testler ile çeşitli analizlere tabi tutulabilir.

1.2 Bilişsel Haritalama

Bilişsel haritalama (cognitive mapping) kavramı başlangıçta nitel bir teknik olarak kullanılmamaktaydı. İlk kullanımlarına göre bilişsel haritalama, günlük mekânsal çevrelerin göreceli konumları ve niteliklerine dair bilgileri bir araya getirme, düzenleme, depolama, hatırlama ve kullanma gibi becerileri içeren psikolojik süreçlerdir (Downs & Stea, 1973, 1977; Kitchin, 2015). Bilişsel haritalama sahip olduğumuz herhangi bir nesneden ziyade meşgul olduğumuz bir *işlem*dir. Bilişsel haritalama ile etrafımızdaki dünyayı kavrarız (Downs & Stea, 1977; Kaplan, 1973). Daha açık bir tarifile, çeşitli gündelik durumlarda örneğin alışveriş merkezine giderken, bir tatil için rota oluştururken ya da yeni taşındığımız bir bölgeyi tanımaya çalışırken nasıl hareket edeceğimiz konusunda bilişsel haritalamadan yararlanırız.

Bilişsel haritalama işleminin ürünü bilişsel haritalardır. Bilişsel haritalar ilk olarak psikolog Edward C. Tolman'ın (1948) labirent üzerinde sıçanların mekânı nasıl öğrendiklerini araştırdığı çalışmalarda anılmıştır. Bu çalışmalardan birinde Tolman ve Honzik (1930) yiyecek ödülünün aniden ortadan kaldırılması ya da ödülün aniden verilmesinin öğrenme üzerindeki etkisini iki sıçan grubu (biri ödüllü labirentte koşan, diğeri ödüksüz labirentte koşan) üzerinde yaptıkları deneylerle incelemişlerdir. Bu çalışmalarda gizil öğrenmenin (latent learning), diğeri bir deyişle ödül olmadığında bile öğrenmenin gerçekleşebileceğinin kanıtları gözlenmiştir. Sıçanlar ödülün bağımsız olarak mekânın özelliklerini öğreniyor gibi görünmektedir.

Tolman'ın tipik labirent deneylerinde aç bir sıçan labirentin giriş kısmına bırakılır ve labirentin sonuna yerleştirilen yiyecek kutusuna erişmek için çeşitli karmaşık yollar ve çıkmaz sokaklarda dolaşmasına müsaade edilir. 24 saatte bir tekrarlanan bu işlem sonucunda hayvan çıkmaz sokaklara daha aza girmeye başlar, labirentin girişinden yemek kutusuna varışı arasında daha az zaman geçirir hâle gelir. Tolman bu öğrenme sürecinde sıçanların bilişsel haritalarını oluşturmak için önemli uyarıcıları aktif bir şekilde aradıklarını ifade etmektedir (Tolman, 1948).

Hayvan deneylerinden elde edilen bu sonuçlardan sonra, şehir plancısı Kevin A. Lynch, bilişsel harita kavramını doğrudan kullanmaksızın ancak Tolman'ın işaret ettiği biçime oldukça

yakın bir tarzda, insanların yaşadıkları şehirlere ilişkin imgelerini araştırmıştır. Bu çalışmanın birinci kısmında az sayıda kentli insana yaşadıkları kente dair birtakım sorular yöneltilmiş ve bu insanlardan yaşadıkları kenti çizmeleri istenmiştir (Lynch, 1960). Kentin çiziminin istendiği örnek yönerge şöyledir:

Sizden Boston merkezinin, Massachusetts Bulvarı'ndan içeriye veya şehir merkezine doğru geliyormuş gibi hızlı bir haritasını yapmanızı istiyoruz. Haritayı sanki bir yabancıya şehrin hızlı bir tarifini yapıyormuşsunuz gibi bütün ana özellikleri kapsayacak şekilde yapın. Sizden doğru bir çizim beklemiyoruz, sadece gelişigüzel bir taslak olması yeterlidir. [Görüşmeci harita çizilirken notlar alacaktır]. (Lynch, 1960, s. 141).

Lynch, insanların Boston, Jersey City ve Los Angeles şehirlerine dair bilgilerini beş öğeden oluşan zihinsel haritalarla oluşturduklarını ileri sürmüştür: (1) Sokak, kaldırım gibi unsurları içeren yollar; (2) kıyı şeridi, duvarlar gibi kenarlar/sınırlar; (3) kentin büyük bölümlerini içeren bölgeler; (4) kolayca tanınabilen, noktasal referansları ya da nesnelere içeren yer işaretleri ve (5) kesişme noktaları gösteren odak noktaları/düğümlemleridir. Lynch'in bu klasik çalışması, sonraki süreçte pek çok kentin zihinsel haritalarının incelendiği araştırmalara öncülük etmiştir (Gulick, 1963; Milgram vd., 1972; Milgram & Jodelet, 1976). Örneğin Lübnan'ın Trablus kentinde yaşayan 35 kişiden kentin bir haritasını çizmeleri ve önemli özelliklerini listelemeleri istenmiştir. Katılımcılar en çok Tell, Kubbah, Ebu Samra ve Mina, gibi şehrin merkezi bölümlerini ve mahallelerini en sık olarak ifade etmişlerdir (Gulick, 1963). Yine Milgram ve meslektaşları (1972) New York'un temsillerini araştırdıkları klasik çalışmalarında, New York'un beş ana bölgesi olan Bronx, Brooklyn, Manhattan, Queens ve Staten Island arasında en iyi bilinenin Manhattan olduğunu göstermişlerdir. Benzer şekilde, Paris'in zihinsel temsillerinin incelendiği çalışmada, Seine Nehri, Zafer Takı ve Eyfel Kulesi gibi turistik unsurların öne çıkarıldığı gözlenmiştir. (Milgram & Jodelet, 1976). Görüldüğü üzere, bilişsel haritalama tekniği ile insanların bir kentte paylaştıkları ve öncelik verdikleri temsiller rahatlıkla keşfedilebilmektedir.

Bilişsel haritalar çizim özelliklerine çeşitli gruplara ayrılmaktadır. Harita türleri Göregenli (1985) ve Bilgin'in (1999) çalışmalarına dayanarak özetlenmiştir: Grafik stil, öğelerin çizgilerle birbiriyle bağlantılandırıldığı, kavşakların, yolların vurgulandığı bilişsel haritalardır. Bu haritalar topografik haritalara benzemektedir. Dizisel stil öğelerin bir tesbihin taneleri gibi bir dizi hâline kâğıda sıralandığı bilişsel haritalardır. Blok stil öğelerin öbek öbek, bloklar hâlinde çizildiği ancak öğeler arasında bağlantılar kurulmadığı bilişsel haritalardır. Sembolik/ikonik stil, öğelerin imgesel ve sembolik anlamlarla ifade edildiği bilişsel haritalardır. Eğitim düzeyi yükseldikçe grafik stil haritaların çizilme oranı artma; eğitim düzeyi azaldıkça dizisel ve blok stil haritaların çizilme oranı azalma eğilimindedir (Karakuş, 2007; Südaş & Öz, 2018). Harita çizim stillerinin sayısı ihtiyaca göre çeşitlendirilebilmektedir.

Bilişsel haritalardan elde edilen veriler araştırma amaçlarına göre farklı şekillerde analiz edilebilir. Örneğin bilişsel haritalardaki çizimlerin doluluk düzeyi (miktar), çizilen öğelerin neler olduğu (içerik), hatalı ve eksik çizimlerin neler olduğu, örneklem özelliklerine (yaş, meslek, eğitim düzeyi gibi) göre çizim stilleri gibi birçok parametre kullanılabilir (Bilgin, 1999).

Bilişsel haritalama tekniğinin tarafımızca farklı araştırma konularına uyarlandığı çeşitli çalışmalar bu tekniğin zengin olanaklılığını göstermektedir. Örneğin gençlerin Türkiye'ye dair sosyal temsillerini çeşitli farklılıklar (örn. coğrafi, etnik ve siyasi) açısından bilişsel haritalama tekniği ile inceleyen bir çalışmada (Peker-Dural vd., 2018), Türkiye'nin coğrafi olarak Batısı,

Doğusu ve Güneydoğusundaki çeşitli üniversitelerden 461 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların bilişsel haritalarındaki öğeler somut (coğrafi) ve soyut (sembolik) özelliklerine göre gruplandırılarak analiz edilmiştir. Buna göre, çalışmada dağlar, denizler, anıtlar gibi somut öğelerin; sembolik olarak Türkiye'nin coğrafi olarak Doğu ve Batısının farklı imgeler, metaforik öğelerle ifade edildiği tespit edilmiştir. Sembolik öğelerin Türkiye'deki toplumsal ayrımlara, eleştirilere ve taleplere ayrıldığı gözlenmiştir. Bu çalışmada bilişsel haritalama tekniği ile insanların Türkiye'ye dair temsillerinin sadece mekânsal ve kültürel yanlarını keşfetmek olanaklı hâle gelmemiştir, aynı zamanda temsillerin oluşumunda mekânsal ve kültürel özelliklerin karşılıklı etkileşim içinde nasıl kullanıldıkları açıkça tespit edilmiştir.

İstanbul'un görsel ve metaforik olarak nasıl temsil edildiğini bilişsel haritalama tekniği ve metafor analizi tekniği ile incelenen bir başka çalışmada (Karasu vd., 2023), İstanbul'da öğrenimlerine devam eden 158 lisans öğrencisiyle gerçekleştirilen çalışmadaki çizimler, İstanbul'un sosyal temsillerinin, şehrin sosyo-kültürel çeşitliliği, mekânsal özellikleri, tarihsel geçmişi, güncel sorunları ve insanların bu şehirdeki günlük faaliyetleri gibi faktörlerin karşılıklı etkileşimlerinden meydana geldiğine işaret etmektedir. Nitekim katılımcıların çizimlerinde İstanbul turistik, tarihsel ve kültürel panoramasına, İstanbul'un sorunlarına ve İstanbul'da yaşayanların gündelik davranışlarına dair temalar öne çıkmıştır. Bu yönleriyle bilişsel haritalar karmaşık kentsel deneyimi yansıtan araçlar olarak işlev görmüşlerdir (Bkz. de Alba, 2011; de Alba & Dargentas, 2015).

Bilişsel haritalama tekniği kıtaların, ülkelerin, şehirlerin, ilçelerin ya da kamusal mekânların bilişsel haritalarını çıkarmak için kullanılabileceği gibi (Göregenli vd., 2013; Karakuş, 2007; Sudas & Gokten, 2012), sosyo-politik yanları belirgin, daha küçük ölçekli mekânlar için de kullanılabilir. Nitekim Karasu ve meslektaşları (2024) farklı deneyim gruplarından (hapishane deneyimi olan katılımcılar, hapishane deneyimi olmayan ancak mahkûm yakını olan katılımcılar ve ne hapishane deneyimi ve ne de mahkûm yakını olmayan katılımcılar) 50 katılımcıyla hapishane temsilleri üzerine yürüttüğü çalışmada yarı-yapılandırılmış görüşmelerin yanı sıra bilişsel haritalama tekniğini de kullanmışlardır. Bu çalışmada katılımcıların izolasyon deneyimi, hapishanelerin makro ve mikro mekânsal özellikleri (avlu, koğuş planları, ranza, kişisel eşyalar gibi) gibi sosyo-mekânsal özelliklerde ortaklaştığı görülmüştür. Hapishane temsillerinde hapishanelere dair doğrudan deneyimlerin, hapishanelerin mekânsal özelliklerinin ve gündelik iletişim kanallarında oluşan üretimlerin kurucu rollerde olduğu anlaşılmıştır. Mekânsal unsurların, mahkûmların gündelik hâllerinin ve bir mekân olarak hapishanelerin fiziksel ve sosyal koşullarının bilişsel haritalarda daha açık bir şekilde gösterilmiştir (Bkz. Arruda, 2015).

Bilişsel haritalama tekniğinin gruplar arası ilişkiler konusunda araçsallaştırıldığı bir başka çalışmada (Karasu vd., 2017) Ermenistan'daki Sivil Toplum Kuruluşu (STK) çalışanlarının ve gençlerin Türkiye-Ermenistan ilişkilerine dair görüşleri incelenmiştir. 109 katılımcıyla hem yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış hem de bu katılımcılara bilişsel haritalama tekniği uygulanmıştır. Sonuçlar STK çalışanlarının ve genç katılımcıların iki ülke arasındaki ilişkilerin düzelmesi için iletişim kurmaları gerektiğine inandıklarını göstermesinin yanı sıra, 1915 ve öncesinde meydana gelen trajik gelişmeleri ve iki ülke arasındaki güncel sorunları Türkiye'nin coğrafi ve mekânsal öğeleriyle harmanlayarak temsil ettiklerine işaret etmektedir. Örneğin bu çalışmada Ermeni katılımcıların bilişsel haritalarına en sık çizdiği öge coğrafi bir nesne olarak Ağrı Dağı (Ermenicedeki kullanımıyla Ararat) olmuştur. Ancak Ağrı Dağı coğrafi bağlantılarından

ziyade afektif ve sembolik bağlantıları ile öne çıkarılmıştır. Bu bağlantılar Ermeni katılımcıların kimlik inşa süreçlerinde ve Türkiye-Ermenistan arasındaki çatışmalı ilişkilerde bütünlüklü ve net bir anlatı sunan bir simgeye dönüştürülmesine tekabül etmektedir.

Bu konudaki bir diğer çalışmada ise Türkiye ve Ermenistan'daki gençlerin Türkiye-Ermenistan ilişkilerine dair temsilleri karşılaştırmalı olarak bilişsel haritalama tekniği kullanılarak araştırılmıştır (Karasu vd., 2020). Ermenistan'da Erivan ve Gümrü ile Türkiye'de İzmir ve Manisa şehirlerinden toplam 280 katılımcıya bilişsel (zihinsel) haritalar çizdirilmiştir. Sonuçlar iki ülke arasındaki çatışmalı ilişkilerin temsillerinde coğrafi ve tarihsel öğelerin bir arada kullanıldığını göstermektedir. Örneğin Türkiye'deki gençler siyasi ve coğrafi sınırlarını vurgulayarak sıklıkla Türkiye imajını/haritasını çizmişlerdir. Bu imaj iki ülke arasındaki sorunlarda Türkiye lehine birlik, vatanseverlik ve güvenlik temalarına dair paylaşılan (sosyal) temsilleri vurgulamaktadır.

1.3 Mevcut Araştırma

Bu çalışmada yukarıda özetlenen kelime çağrışım testi ve bilişsel haritalama tekniklerinin incelenmesi görgül bir araştırma üzerinden yapılmaktadır. Bu kapsamda Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nden (Van YYÜ) bir grup öğrencinin üniversite kampüsüne dair çağrışımları ve bilişsel haritaları, sırasıyla kelime çağrışım testi ve bilişsel haritalama tekniği ile incelenmiştir.

2. Yöntem

Bu çalışmada, nitel yöntemler kullanılarak postpozitivist bir yaklaşım benimsenmiştir. Postpozitivist yaklaşımda, sosyal gerçekliğin doğrulanabilir olduğu, kusurlu ya da olasılıklı olsa da anlaşılabilir bir yapıda olduğu kabul edilir. Ayrıca, araştırmacının sistematik bir araştırma prosedürünü nesnel olarak uygulayabileceği varsayılır. Postpozitivist yaklaşım genellikle tümdengelsel metodolojiye ve ölçülebilir verilerle çalışmaya odaklanmaktadır (Karlıdağ, 2023). Bu çalışmada, sosyal ve mekânsal yönleriyle Van YYÜ kampüsüne dair öğrenci çağrışımları ve bilişsel haritalar nitel yöntemlerle incelenmiştir.

2.1 Katılımcılar

Çalışmaya Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde öğrenimlerine devam eden toplam 130 üniversite öğrencisi gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcılara kolayda örnekleme tekniğiyle erişilmiştir. Katılımcıların 89'u kadın, 41'i erkektir ve yaş ortalamaları 23.58'dir ($SS = 3.854$).

2.2 Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu. Katılımcıların cinsiyet, yaş, kampüsü aktif olarak kullanma süresi, güncel ikamet yeri (kampüs içi, kampüs dışı) bilgilerinin öğrenildiği ve araştırmacı tarafından hazırlanmış formdur.

Hiyerarşik Kelime Çağrışım Testi. Katılımcılardan Van YYÜ ile ilgili temsillerin içeriğini ve yapısını keşfetmek için "Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Zeve Kampüsü" denildiğinde kendiliğinden akıllarına gelen ilk dört kelimeyi yazmaları istenmiştir. Daha sonra, serbest çağrışımlarına göre belirtilen bu kelimeler, katılımcılar açısından azalan önem derecesine göre

sıralatılarak hiyerarşik çağrışım verileri elde edilmiştir (Dany vd., 2015; Lo Monaco vd., 2017). Serbest çağrışım yerine hiyerarşik çağrışımın tercih edilmesinin temel nedeni, temsil nesnesine dair çağrışımların katılımcılar tarafından kendiliğinden sıralamasından ziyade katılımcılar için önem derecesine göre sıralamalarının esas alınmasıdır.

Bilişsel Haritalama Formu. Katılımcıların Van YYÜ Zeve Kampüsü'ne ilişkin bilişsel haritalarını anlamak için kullanılan A3 boyutunda boş ve beyaz bir sayfadır. Katılımcılara *"Sizden Van YYÜ Zeve Kampüsünü bir bütün olarak hayal etmenizi istiyoruz. Kampüsün girişinden içeriye geliyormuş gibi hızlı bir haritasını yapmanızı istiyoruz. Haritayı sanki bir yabancıya kampüsün hızlı bir tarifini yapıyormuşsunuz gibi bildiğiniz, tanıdığınız bütün ana özellikleri kapsayacak şekilde önünüzdeki kâğıda çizin. Sizden doğru ve güzel bir çizim beklemiyoruz, sadece gelişigüzel bir taslak olması yeterlidir."* yönergesi aktarılarak kampüsün bilişsel haritaları çizdirilmiştir. Bu yönerge bilişsel haritalama çalışmalarında klasik olan Lynch'in (1960) araştırmasında kullandığı yönergenin, araştırmamız bağlamına uyarlanmış şeklidir. Veri toplama araçları ekler bölümünde sunulmuştur.

2.3 İşlem

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nden etik kurul onayı alınmıştır (07/09/2023 tarih ve 2023/23-09 sayılı kararı). Verileri toplamaya başlamadan önce katılımcılara araştırmanın amacı ve kapsamıyla ilgili kısa ve anlaşılır tanıtıcı bilgiler Onam Formu eşliğinde verilmiştir. Ardından katılımcılara, bilişsel haritalama yönergesi aktarılarak, çizim için ortalama 30 dakikalık bir süre verilmiştir. Çizim tamamlandıktan sonra demografik bilgi formu ve hiyerarşik kelime çağrışım testi yöneltilerek araştırma Çalışma Sonrası Bilgilendirme Formu ile sonlandırılmıştır. Bilişsel haritalama uygulamasında kurşun kalem ve silgi kullanılmıştır. Veriler, araştırmacı tarafından yüz yüze uygulamalar yoluyla birebir ya da grup şeklinde toplanmıştır. Uygulamalar gönüllü katılımcılarla yürütülmüştür ve bir uygulama yaklaşık 35 dakika sürmüştür.

2.4 Analiz

Demografik bilgi formu ve bilişsel haritalama sürecinden elde edilen veriler, SPSS 22 ile betimleyici analizlere ve bilişsel haritaların çözümlenmesine (Bilgin, 1999); hiyerarşik kelime çağrışım testi verileri ise IRAMUTEQ programı aracılığıyla prototip analizi ve benzerlik analizine tabi tutulmuştur (Vergès, 1992).

Bilişsel haritaların çözümlenmesi, bilişsel haritalarda çizilen ya da yazı ile ifaden öğelerin neler oldukları, bu öğelerin nitelikleri (fonksiyonel, estetik gibi) çizime hangi noktadan başladığı (önce nelerin çizildiği) özelliklerine göre yapılmıştır. Prototip ve benzerlik analizlerine başlamadan önce ise veri seti titiz bir incelemeden geçirilmiştir. Bu aşamada orijinali iki sözcüklü olan temsil nesnelere tek sözcükle ifade edilenler iki sözcüklü versiyona dönüştürülmüş ("göl" yerine "Van gölü", "alle" yerine "alle yolu"² gibi), benzer anlamlardaki sözcükler ortak kullanıma çevrilmiş, aynı sözcüğün tekil ve çoğul versiyonları daha sık ifade edilen versiyonuna dönüştürülerek sözbirimleştirme (lemmatization) işlemi yapılmıştır. Rafine edilen kelimeler

² Üniversitenin merkezinde yer alan, geniş, düz ve uzun yoldur.

Open Office programında çağrışım sırasına göre yazıya dökülmüş, ardından IRAMUTEQ programı kullanılarak prototip analizi ve benzerlik analizi uygulanmıştır.

3. Bulgular

Katılımcıların kampüsle ilişkilerine dair betimleyici istatistiklere bakıldığında, kampüsü aktif olarak kullanma süreleri medyan değeri 27 aydır ($M = 32.06$, $SS = 19.50$). Katılımcıların %52,3'ü kampüste kalırken; %47,7'si kampüs dışında kalmaktadır.

3.1 Kelime Çağrışım Testi Sonuçları

Hiyerarşik kelime çağrışım testinden elde edilen kelime frekansları incelendiğinde, sahil ($f = 62$), fakülte ($f = 41$), yurtlar ($f = 21$), büyük kampüs ($f = 20$), Van gölü ($f = 17$), hastane ($f = 16$), arkadaşlık ($f = 15$), kafe ($f = 15$), köpekler ($f = 13$) ve şehir merkezine uzaklık ($f = 11$) en sık kullanılan kelimelerdir (Bkz. Tablo 1). Toplamda 514 sözcük ifade edilmiştir.

Tablo 1

Kelime Çağrışım Testi Sonuçlarına Göre Kelimeler ve Sıklıkları

Kelime	Frekans	Kelime	Frekans
Sahil	62	Ulaşım zorluğu	10
Fakülte	41	Ders	8
Yurtlar	21	Kütüphane	8
Büyük kampüs	20	Boş arazi	7
Van gölü	17	Eğitim	7
Hastane	16	Etkinlikler	7
Arkadaşlık	15	Kalabalık	7
Kafe	15	Okul	7
Köpekler	13	Yeşillik	7
Merkeze uzaklık	11	Bölümüm	6
Soğuk	11	Öğrenciler	6
Alle yolu	10	Sosyalleşme	5
Otobüs durağı	10	Yollar	5

Not. 5 defadan daha az ifade edilen sözcükler tabloya dâhil edilmemiştir.

3.1.1 Prototip Analizi Sonuçları

Prototip analizi, temsil nesnesiyle ilişkilendirilen kelimelerin sıklık ve önem sırasına göre incelenmesini sağlamaktadır. Bu analizde dört farklı bölümü kapsayan 2x2'lik bir matris sistemi kullanılmaktadır: (1) Merkezi çekirdek temsiller, yalnızca yüksek sıklıkta ifade edilen değil, aynı zamanda yüksek önem atfedilen kelimeleri içermektedir. Bu kelimeler temsillerdeki merkezi ve temel unsurları göstermektedir. (2) Birincil çevresel temsiller yüksek frekansa sahip ancak nispeten daha düşük önem atfedilen kelimelerdir. Bu kelimeler temsillerde ikincil öneme sahiptir. (3) İkincil çevresel temsiller, düşük sıklıkta ifade edilen ve aynı zamanda düşük öneme sahip olduğu düşünülen sözcüklerdir. Bu sözcükler temsilin daha az vurgulanan yönünü oluşturmaktadır. (4) Karşıt (zıt) unsurlar, düşük sıklıkta ifade edilen ancak yüksek önem atfedilen

sözcükleri içermektedir. Zıt unsurlar olarak adlandırılan bu sözcükler, tipik olarak temsil içinde karşıt noktalar veya ayırt edici özellikler sağlamaya hizmet eder (Özkan Demir, 2022). Merkezi çekirdek temsiller ve zıt unsurların genellikle birbirini tamamlamaktadır.

Prototip analizi kapsamında sıklık kriteri 2 olarak belirlenmiştir. Bu analizin sonuçları, merkezi çekirdek temsillerde 8 kelime ortaya çıkarmıştır. İfade edilme sıklıklarına göre sıralanan bu kelimeler arasında sahil ($f = 62$), fakülte ($f = 41$), yurtlar ($f = 21$), Van Gölü ($f = 17$), arkadaşlık ($f = 15$), merkeze uzaklık ($f = 11$), ulaşım zorluğu ($f = 10$) ve ders ($f = 8$) yer almaktadır. Merkezi temsillerde Van YYÜ Zeve Kampüsü doğal ve yapıli mekânlar (sahil, Van Gölü, fakülte, yurtlar), sosyal ve sorumluluklar ilişkiler (arkadaşlık, ders) ve problemlerle (merkeze uzaklık, ulaşım zorluğu) temsil edilmektedir. Zıt unsurlarda ise okul, eğitim, yeşillik, boş arazi, bölüm, sosyalleşme, yollar, hoca, kurak, sıra, yemekhane, kalitesiz eğitim, işlevsiz, gezi, güzel, sınıf, otobüs, yetersiz etkinlikler, dinamizm, yorgunluk ifadeleri yer almaktadır. Bu zıt unsurlar merkezi temsilleri tamamlayarak zenginleştirmektedir.

Birincil çevresel temsiller; büyük kampüs ($f = 20$), hastane ($f = 16$), kafe ($f = 15$), köpekler ($f = 13$), soğuk ($f = 11$), otobüs durağı ($f = 10$), alle yolu ($f = 10$) ve kütüphane ($f = 8$) iken; İkincil çevresel temsiller kalabalık, etkinlikler, öğrenciler, eski binalar, manzara, spor salonu, eğlence, Zeve (ilk-orta) okulu, karmaşa, minibüs, konser, ağaç, gelişmişlik, balık ekmek, sakin, market, doğa, rüzgâr ve duygudur (Bkz. Tablo 2). Birincil ve ikincil çevresel temsiller, merkez çekirdek temsillere ve zıt unsurlara kıyasla daha fazla heterojendir.

Tablo 2

Katılımcıların Van YYÜ Zeve Kampüsüne İlişkin Prototip Analizi Sonuçları

	Önem Derecesi < 2.46		Önem Derecesi > 2.46	
	Merkezi çekirdek temsiller		Birincil çevresel temsiller	
Sıklık > 7.76	sahil (62*; 2.4**) fakülte (41; 2.3) yurtlar (21; 2.2.) Van Gölü (17; 2.4) arkadaşlık (15; 1.7) merkeze uzaklık (11; 2) ulaşım zorluğu (10; 1.8) ders (8; 1.8)		büyük kampüs (20; 3) hastane (16; 2.7) kafe (15; 3.4) köpekler (13; 2.8) soğuk (11; 3) otobüs durağı (10; 3.2) alle yolu (10; 3.4) kütüphane (8; 2.9)	
	Karşıt (zıt) unsurlar		Birincil çevresel temsiller	
Sıklık < 7.76	okul (7; 2.4) eğitim (7; 1.3) yeşillik (7; 2) boş arazi (7; 2.4) bölümüm (6; 1.5) sosyalleşme (5; 1.8) yollar (5; 2) hoca (3; 2) kurak (3; 1.3) sıra (3; 2) yemekhane (3; 2.3)	kalitesiz eğitim (2; 1) işlevsiz (2; 1.5) güzel (2; 1.5) sınıf (2; 1.5) otobüs (2; 1) yetersiz etkinlikler (2; 1) dinamizm (2; 2) yorgunluk (2; 1)	kalabalık (7; 3.3) etkinlikler (7; 3) öğrenciler (6; 2.7) eski binalar (4; 2.7) manzara (4; 3) spor salonu (4; 2.8) eğlence (4; 3.5) Zeve okulları (3; 4)	karmaşa (3; 2.7) minibüs (3; 3) konser (3; 3.3) ağaç (3; 2.7) gelişmişlik (2; 2.5) balık-ekmek (2; 3) sakin (2; 2.5) market (2; 3) doğa (2; 2.5) rüzgâr (2; 3.5) duygular (2; 3)

Not. Parantez içi değerler sırasıyla "sıklık değeri" ile "önem derecesi değerini (1-4)" ifade etmektedir.

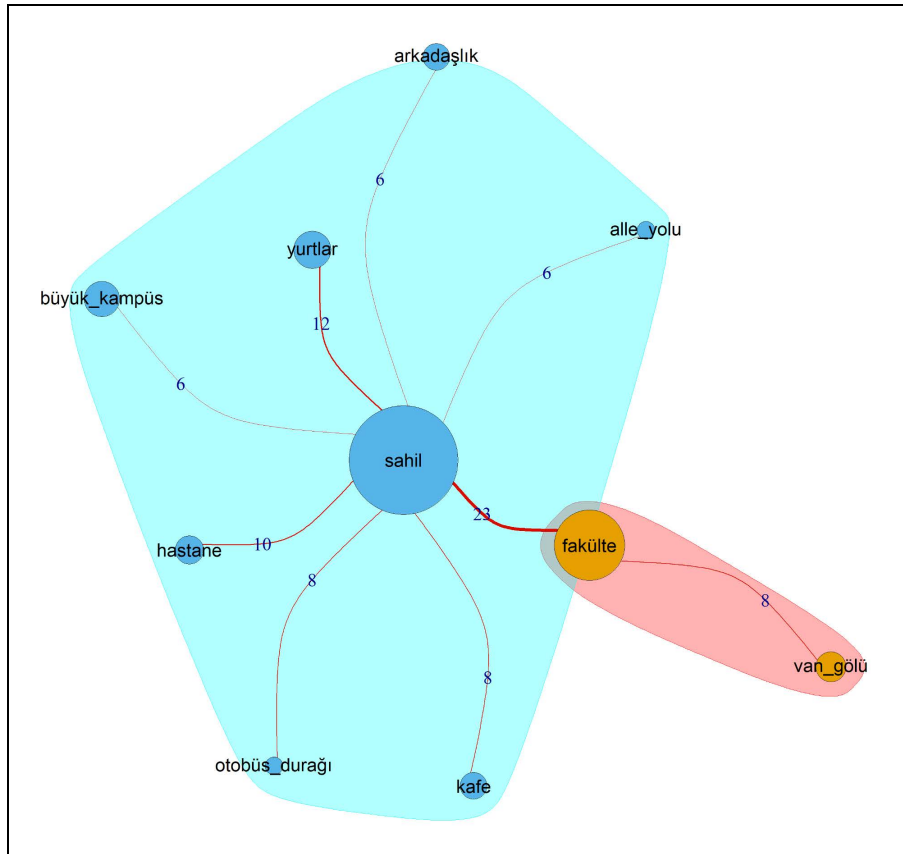
3.1.2 Benzerlik Analizi Sonuçları

Van YYÜ Zeve Kampüsü ile ilişkili temsiller arasındaki bağlantıyı incelemek için benzerlik analizi kullanılmış ve bu unsurların bir arada bulunma sıklığı ortaya çıkarılmıştır. Bu analiz, tek başına ve birbirleriyle bağlantılı olarak merkezi çekirdek ve çevre temsillerinde bulunan kelimelerin ilişkisel ağlarını tanımlamıştır. Şekillerdeki görsel temsiller, boyutları kelime ifadelerinin sıklığına karşılık gelen renkli şekiller ve halkalar içermektedir. Daha büyük halkalar, nispeten daha yüksek frekanslar gösteren kelimeleri kapsamaktadır. Ayrıca, bu kelimeleri birbirine bağlayan çizgilerin kalınlığı, birlikte oluşlarının gücünü ifade eder. Daha kalın çizgiler, ilgili terimler arasında daha belirgin bir birlikte bulunma derecesine işaret eder. Bu analitik yaklaşım, merkezi çekirdek temsiller arasındaki ilişkilerin dinamiklerine dair içgörüler sunarak hem bu merkezi kavramlar arasındaki etkileşime hem de çevresel temsiller ile bunların çekirdek muadilleri arasındaki ilişkilere ışık tutmaktadır (Kaşdarma, 2020).

Kenarlar eşik değeri 5 olarak belirlenerek yapılan benzerlik analizi sonuçları Şekil 1'de gösterilmiştir. Şekil 1, Van YYÜ Zeve Kampüsüne ilişkin temsillerin tematik olarak birbirine bağlı üç farklı grup hâlinde düzenlendiğini göstermektedir.

Şekil 1

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Zeve Kampüsü Benzerlik Analizi Sonuçları

"SAHİL" olarak ifade edilen kümede, "sahil" temsili öne çıkmakta ve bu temsil "fakülte," "yurtlar," "hastane" sıralı bir şekilde daha güçlü bağlantı kurmaktadır. Sahil ve fakülte arasındaki güçlü bağlantı ve fakülte ile Van Gölü arasındaki bağlantı Van YYÜ Zeve Kampüsü deneyiminin bu iki mekân üzerinden kurulduğuna işaret etmektedir. Bu üç sözcük merkezi çekirdek temsiller arasında da yer almaktadır. Özellikle sahil ve fakülte arasındaki bu bağ, öğrencilerin akademik

hayatları ile sosyal ve rekreatif alanlar arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bu durum, öğrencilerin fakülteye olan ilgilerinin yalnızca akademik değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel faktörlerle de desteklendiğine işaret etmektedir. Van Gölü'nün kampüsle olan fiziksel ve sembolik bağlantısı, bu deneyimi daha da güçlendirmekte ve öğrencilerin kampüs algısının bu iki ana mekân üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır.

3.2 Bilişsel Haritalama Sonuçları

Katılımcıların bilişsel haritalarında belirttikleri öğeler sıklıklarına göre analiz edildiğinde en sık çizilen öğeler şunlardır: Yurt bölgeleri ($f = 232$), edebiyat fakültesi ($f = 113$), yollar ($f = 112$), sahil ($f = 110$), hastane ($f = 105$), eğitim fakültesi ($f = 78$), duraklar bölgesi ($f = 77$), yemekhane ($f = 77$), Van YYÜ girişi ($f = 69$) ve alle yolu ($f = 65$). Toplamda 2440 öğe çizilmiştir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3

Bilişsel Haritalardaki Öğeler ve Sıklıkları

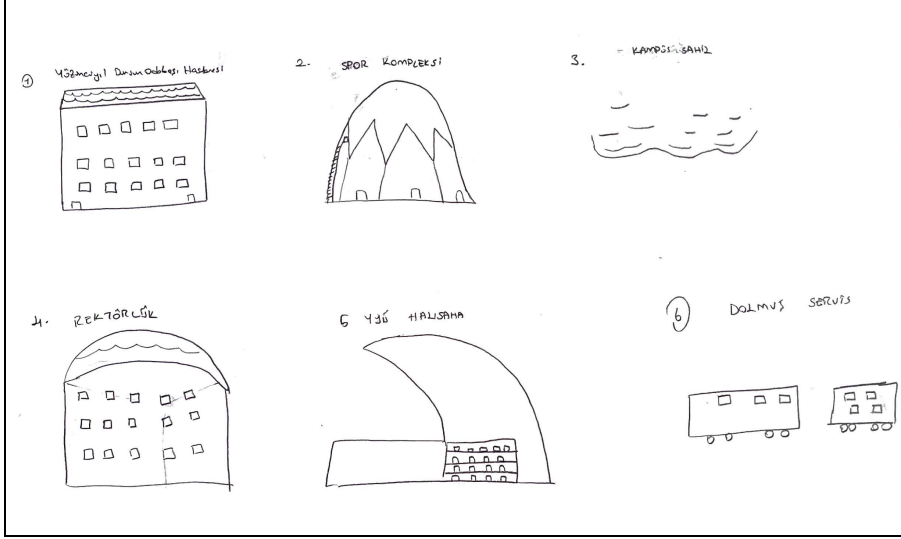
Öge	Frekans	Öge	Frekans	Öge	Frekans
Yurt Bölgeleri	232	Karayıpler Restoran	34	Fakülteler	14
Edebiyat Fakültesi	113	BİM	34	Konferans Salonu	13
Yollar	112	Ziraat Fakültesi	33	Komagene	12
Sahil	110	Sağlık MYO	33	Adli Tıp Kurumu	11
Hastane	105	Karaeski Kafe	33	Güzel Sanatlar F.	10
Eğitim Fakültesi	78	Rektörlük	31	Rektör Evi	10
Duraklar Bölgesi	77	Tıp Fakültesi	29	Konservatuar	10
Yemekhane	77	Veterinerlik Fakültesi	28	ATM	10
Van YYÜ Girişi	69	Zeve İlkokulu	27	Teras Kafe	9
Alle Yolu	65	Çim Saha	27	Tuşba Çarşısı	9
Spor Kompleksi	65	İİBF	25	Boş Alanlar	9
Kampüs Kafe	60	Sosyal Tesisler	22	PTT	8
Diş Fakültesi	60	Van Kedisi Evi	22	YUZEM	8
Kütüphane	59	A101	21	Kuaför	8
Güvenlik	58	Eczacılık-Mimarlık F.	19	Market	8
İlahiyat Fakültesi	53	Konuk Evi	19	Kantin	8
Lojmanlar	51	Mühendislik Fakültesi	19	Köpekler	7
Yeşil Alanlar	48	Ziraat Ev Yemekleri	17	Su Ürünleri F.	7
Şok Market	45	Halı Saha	16	Pizzacı	7
Starbucks Kafe	41	Fen Fakültesi	16	Açık Hava Sahnesi	7
Üniversite Cami	39	Van MYO	15	Turizm Fakültesi	5
Süphan Market-Kafe	36	Genç Ofis	15		

Not. 5 defadan daha az ifade edilen sözcükler tabloya dâhil edilmemiştir.

Katılımcıların bilişsel haritaları türlerine göre incelendiğinde en sık grafik stilin (%76,9) kullanıldığı; bunu dizisel stil (%16,9), blok stil (%3,8) ve sembolik/ikonik stilin (%2,3) takip ettiği görülmüştür. Bilişsel harita türlerine ilişkin örnekler aşağıda gösterilmiştir. Şekil 2, kampüse dair öğelerin birbiriyle ilişkilendirildiği grafik stil bilişsel haritayı; Şekil 3, kampüsteki mekânsallıkların bir sıra hâline gösterildiği dizisel stil bilişsel haritayı; Şekil 4, kampüsteki öğelerin birbirinden bağımsız şekilde çizildiği blok stil bilişsel haritayı; Şekil 5, kampüs içi mekânsallıkların ve deneyimlerin ikonik olarak gösterildiği sembolik/ikonik stil bilişsel haritayı göstermektedir.

Şekil 4

Blok Stil Bilişsel Harita Örneği

Not. Kadın, 23 yaşında, 36 ay, kampüste kalıyor

Şekil 5

Sembolik/İkonik Stil Bilişsel Harita Örneği

Not. Kadın, 24 yaşında, 30 ay, kampüste kalıyor

Bilişsel haritalardaki öğeler niteliklerine göre analiz edildiğinde, bu öğelerin başlıca iki kategoride çizildikleri anlaşılmaktadır: Fonksiyonel öğeler katılımcıların eğitim-öğretim faaliyetlerinden yararlandığı, barınma, yeme-içme, alışveriş ve sosyalleşme gibi ihtiyaçlarını karşıladıkları mekânlardır. Fakülte, kütüphane, yurt, zincir market ve kafe mekânlarına ilişkin çizimler fonksiyonel öğelerin başlıcalarıdır. Estetik öğeler ise katılımcılarda olumlu duygulanımlar bırakan çizimlerdir. Sahil bandı, yeşil alanlar estetik öğelerde öne çıkan çizimlerdir.

Her iki teknikten elde edilen sonuçlar, Van YYÜ Zeve Kampüsünün yurtlar, sahil, fakülteler, hastane gibi özelliklerinde ortaklaştığını göstermektedir. Farklılık olarak kelime çağrışım testinde kampüsün yüzölçümü olarak büyüklüğü, Van gölü, sosyal ilişkiler (arkadaşlık gibi) gibi çağrışımlar yanı sıra kampüse ilişkin problemlerin (kampüsün şehir merkezine uzaklığı, ulaşım sorunları [uzun kuyruklar, dolu ulaşım araçları gibi], kampüs ortamında başıboş dolaşan köpekler, soğuk hava koşulları, kalitesiz eğitim gibi) öne çıkarıldığı anlaşılmaktadır.

Bilişsel haritalarda, kelime çağrışım testinden farklı olarak, kampüs içi yolların, durakların, yemekhanenin, üniversite girişinin ve Alle yolu gibi öğelerin vurgulandığı görülmektedir. Bu öğeler kampüsün zihinlerdeki bilişsel haritalarının kenarlar/sınırlardan (sahil bandı, Van gölü gibi), kampüsün büyük bölümlerinden (Alle yolu gibi), unsurları birbirine bağlayan yollardan, kolayca tanınabilen referanslardan (üniversite girişi, hastane gibi) ve kesişme noktalarından (duraklar gibi) meydana geldiğini göstermektedir. Sonuçlardaki ortaklaşan ve farklılaşan öğeler kampüsteki yaşam deneyiminin görece daha fazla olduğu mekânlardır.

Kampüsün çağrışımları katılımcıların kampüsle nasıl ilişki kurduklarını ve kampüse dair anlayışlarını inşa etmek için neleri seçtiklerini ortaya koymaktadır. Burada kampüse dair deneyimlerinin sosyal, psikolojik ve mekânsal yansımaları (arkadaşlık, kalabalık, etkinlikler, eğitim, fakülteler yeşillik gibi) açıkça bir şekilde vurgulanmaktadır.

Kampüsün bilişsel haritaları kampüsün belirli yanlarının nasıl önceliklendirildiğini anlamaya olanak tanımaktadır. Kampüsü paylaşan öğrencilerin çizimlerini kendi deneyimlerini referans olarak çizdikleri ve çizimlerinde bütüncül bir temsilden ziyade parçaları (fakülteler, kafeler gibi) daha fazla vurguladıkları görülmektedir. Bilişsel haritalar katılımcıların mekânsal bilgi ve davranışlarına dair detaylı bilgiler sunmaktadır.

4. Tartışma

Bu çalışmada kelime çağrışım testi ve bilişsel haritalama tekniğinin görgül bir araştırma üzerinden incelenmesi amaçlanmıştır. Klasik uygulama prosedürleri ile kelime çağrışım testi temsil nesnesine ilişkin çağrışımları; bilişsel haritalama tekniği ise temsil nesnesine ilişkin mekânsal bilgi ve deneyimleri bir araya getirmektedir. Bu özellikleriyle her iki teknik de herhangi bir konuya dair bilme ve farkındalık süreçleri hakkında bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler psikolojide "bilgi" başlığı altında toplanan özelliklere (algılama, düşünme, imgeleme, duyumsama gibi) karşılık gelmektedir. Diğer taraftan her iki teknik duygulanım hakkında da bilgiler sunmaktadır. Duygulanım, genellikle bilincin dışında meydana gelen, eyleme hazırlayan ve ilgili temsil nesnesine dair olumlu ya da olumsuz değerlendirme içeren hisler olarak tarif edilebilir (Karakas, 2017; Slovic vd., 2007). Bu bakımdan her iki teknik klasik anlamdaki zihni meydana getiren unsurlardan bilgi ve duygulanıma ilişkin bilgileri elde etmek bakımından

elverişlidir. Ayrıca her iki teknik temsil nesnesine dair deneyimlerin doğrudan ya da dolaylı ipuçlarını sunmaktadır (de Alba, 2011; de Alba & Dargentas, 2015)

4.1 Bilişsel Haritalama Tekniğinin Güçlü Yanları

Her iki tekniğin yönergelerinin nasıl belirlendiği, yukarıda özetlendiği gibi, büyük önem kazanmaktadır. Yönergelerin araştırma amaçlarına uygun şekilde uyarlanması, istenilen sonuçların elde edilmesini sağlayabilir. Giriş bölümünde ana hatlarıyla özetlenen bilişsel haritalama üzerine yapılan görgül çalışmalar (Karasu vd., 2017, 2020; 2023; 2024; Peker-Dural vd., 2018) çalışmamızın sonuçlarıyla benzer şekilde bu tekniğin mekânsal, sembolik ve duygusal yönlerin yanı sıra sosyal ve kültürel özellikleri de kendi bütünselliği içinde inceleyebilme açısından önemli katkılar sunduğunu göstermektedir. Ayrıca mekânın sosyal temsillerini görsel olarak incelemek için elverişli araçlar olan bilişsel haritalar, kullanıcıların mekânla ilgili deneyimlerini, beklentilerini ve anlamlarını içerirler (Göregenli, 2021). Ancak bilişsel haritalama tekniği sadece görsellik sunmak zorunda değildir, katılımcılar herhangi bir konuya dair temsillerini yazılı olarak da ifade edebilirler. Bilişsel haritalama tekniğinin hangi yönerge ile kullanılacağı ve elde edilecek bilişsel haritaların nasıl analiz edileceği/çözümüneceği araştırmacının tercihinin ve araştırma problemine bağlı olarak değişiklikler gösterebilir (Örnek analiz süreçleri için bkz. Südaş, 2020). Bilişsel haritalamanın esnek kullanım özelliği araştırmacılara önemli kolaylıklar sağlamaktadır.

Bilişsel haritalama kaliteli çevresel tasarımların geliştirilmesi, bilgisayar arayüzlerinin ve veri tabanlarının iyileştirilmesi, harita yapımı ya da güvenlik gibi uygulamalı alanlarda da etkin işlevler taşımaktadır (Bu konulardaki kapsamlı değerlendirmeler için bkz. Kitchin, 1994). Örneğin Kennedy ve meslektaşları (1997) tarafından Boston'daki çetelerin faaliyet bölgeleri ve çatışma alanlarının bilişsel haritalama tekniğiyle incelendiği araştırma, suçun mekânsal dağılımını ve bu alanların çeteler tarafından nasıl kullanıldığını ortaya koyarak, suçun mekânsal haritalandırılması hakkında önemli bilgiler sunmuştur.

4.2 Bilişsel Haritalama Tekniğinin Sınırlılıkları

Bilişsel haritalar birçok avantajına rağmen mekânsal çevresel bilginin karmaşıklığını ve çeşitliliğini tümüyle yansıtmamaktadır (Tversky, 1993). Bilgiyi derinlikli bir bakış açısından ziyade kuş bakışı temsil etmektedir (Nadel, 2013). Dahası bilişsel haritalar gerçek haritalara benzemek zorunda değildir ve burada "harita" terimi haritaların işlevleriyle bir benzerlik kurulması nedeniyle tercih edilmektedir (Downs & Stea, 1973). Dolayısıyla araştırmacıların katılımcıların zihinlerinde ne olup bittiğini incelemek için bilişsel haritalama tekniğinin yanı sıra destekleyici diğer tekniklerden yararlanmaları son derece önemlidir. Örneğin bilişsel haritalama tekniği ile yarı yapılandırılmış görüşmeler, metafor analizi gibi yakın teknikler bir arada kullanılabilir gibi, çeşitli simülasyon ve beyin görüntüleme teknikleri içeren teknoloji tabanlı teknikler de kullanılabilir.

Bilişse haritalama tekniğinin sonuçları farklılaşan gelişim evrelerine, mekânsal çevrenin kullanım pratiklerine göre değişmektedir (Downs & Stea, 1977). Söz gelimi çocuklarda bilişsel haritalama becerisinin gelişimi, çocukların artmakta olan zihinsel temsilleri ile maruz kaldıkları ortamlar arasındaki etkileşimi ile ilişkilidir (Uttal vd., 2001) veyahut bir şehirde kalma yaşama

süresi arttıkça o şehrin bilişsel haritalarındaki temsiller, gerçek dünyayı daha yakından yansıtmaya eğilimine girmektedir (Beck & Wood, 1976; Golledge, 1978). Dolayısıyla bilişsel haritalama tekniğinin uygulanacağı örneklemelerin demografik özellikleri, temsil nesnesiyle ilgili algıları ve deneyimlerini öğrenmek son derece önemli görünmektedir.

Bilişsel haritalama tekniğinin kullanılmasının kendine özgü zorlukları olabilmektedir. Bu zorluklar, alanın kapsamına giren araştırma konularının genellikle hem araştırmacılar hem de katılımcılar açısından afektif ve sembolik düzeyde "nötr/tarafsız" olmamasıyla ilgilidir. Söz gelimi bir mekân olarak herhangi bir kentin temsilleri bilişsel haritalama tekniği ile araştırıldığında, katılımcıların bu kente ilişkin afektif ve sembolik değerlendirmeleri, kentteki mekânsal temsillerine ve davranışlarına baskın gelebilir. Ancak bu tür durumlarda araştırma probleminin birkaç basamakta yapılandırılması bu zorluğun aşılmasını kolaylaştırabilir. Örneğin araştırmacı, çalışmayı farklı etaplara ayırarak kentin sakinlerinin mekânsal hareketliliği ve temsillerini ayrı bir yönerge ile kentteki sosyal temsilleri farklı bir yönerge ile inceleyebilir. Benzer şekilde zor ve tartışmalı konuların bilişsel haritalama tekniği ile araştırıldığı çalışmalarda, araştırmacılar çalışma konusuna dair kendi konumlarına dair bölümler hazırlayarak hem kendileri hem de okurlar için daha hesap verilebilir çalışmalar yürütebilirler.

4.3 Kelime Çağrışım Testinin Güçlü Yanları

Kelime çağrışım testi, herhangi bir konuya dair kapsamlı ve karmaşık çağrışımları bir araya getirebildiği için herhangi bir konuya dair değişimi tespit etmekte araçsallaştırılabilir. Nitekim örneğin öğretim öncesi ve sonrası değişimin anlaşılmasında kelime çağrışım testi sıklıkla kullanılabilir (Cachapuz & Maskill, 1987; Shavelson, 1972). Her ne kadar bu durumu anlayabilmek için bilgiyi ölçen testler kullanılsa da kelime çağrışım testi temsil nesnesi ile çağrışımlar arasındaki ağları göstermeye olanak tanımaktadır (Bahar vd., 1999). Böylece temsil nesnesi ile çağrışımları arasında düşünme ihtiyacının değerini vurgulamaktadır (Bahar, 1999). Hâlbuki bilgiyi ölçen testler belirli yanıtlar arasından seçim yapılmasını esas alan kapalı bir sistemi esas almaktadır.

Kelime çağrışım testi, uygulaması son derece kolay ve zamandan tasarruf sağlayan bir tekniktir. Bireysel veya grup şeklindeki uygulamalarla geniş örneklem gruplarından veri toplamak için elverişlidir. Benzer şekilde el ile ya da bilgisayar ortamında basit ve ileri düzey istatistiksel analizlere uygun doğası araştırmacılar için ilgi çekicidir.

4.4 Kelime Çağrışım Testinin Sınırlılıkları

Kelime çağrışım testi, temsil nesnesine dair çağrışımların zihinde birbirleriyle bağlantılı olduğu varsayımına dayanmaktadır (Shavelson, 1972). Bazı yanıtların temsil nesnesiyle ilişkili olmadığı koşullarda, araştırmacılar bu durumu "anlamsız" olarak değerlendirme eğilimine girebilirler. Gerçekten anlamsız da olabilir, ancak temsil nesnesiyle ilişkili görünmeyen yanıtların anlamı ayrı sorularda sorularak bu konuda yeni açılımlar elde edilebilir.

Kelime çağrışım testindeki sonraki yanıtlar temsil nesnesine yerine, ilk belirtilen çağrışım ifadelerine göre zincirleme olarak sıralanabilir. Bu sınırlılığı mutlak anlamda kontrol edebilmek yeterince mümkün görünmemektedir. Uygulama esnasındaki birçok içsel ve dışsal uyaran son derece farklılaşan çağrışımları tetikleyebilir. Bu durum yanıtların birçok olasılıkla ve

rastlantısallıkla ifade edilebilmesine olanak tanır. Ancak yine de temsil nesnesinin uygulama öncesi ve esnasında sözlü ve yazılı olarak belirginleştirilmesi görece bir önlem olarak nitelendirilebilir.

5. Sonuç

İnsan davranışlarına dair son derece teknikleştirilmiş ve derinlemesine sayısız bilgilerin üretildiği günümüz sosyal bilimler anlayışında, insana dair bütünsel bir kavrayışa yönelik ihtiyaç gün geçtikçe artıyor gibi görünmektedir. Kelime çağrışım testi ve bilişsel haritalama tekniği, insan davranışlarının mekânsallığı, zamansallığı, sosyallığı ve psikolojik niteliklerini içeren dört temel görünüşünü bir arada inceleme konusundaki belirgin eksikliği kapatmaya katkıda bulunabilir. Bunu yapabilmesinin en elverişli yollarından biri katılımcılara verilecek yönergenin yeniden yapılandırılması olabilir. Yönergeler söz gelimi katılımcıların temsil nesnesine dair zamansal ve mekânsal deneyimlerini öğrenmek üzere şekillendirilebilir.

Kelime çağrışım testi ve bilişsel haritalama sadece çağrışımları ya da mekânın zihindeki bilişsel izlerinin keşfedilmesine olanak sağlamazlar. Aynı zamanda bu teknikler temsil nesnesine dair anlamları, tutumları, ihtiyaçları, duygulanımları, bilgileri ve temsil nesnesiyle etkileşime ilişkin karmaşık ve karşılıklı deneyimleri bütünleştiren yapılar olarak çerçevelenebilir (de Alba vd., 2020). Bu yönüyle özellikle bilişsel haritalamanın ürünü olan bilişsel haritalar insan davranışlarının anlaşılmasında, genellikle iki ayrı birim olarak değerlendirilen insan ve mekân etkileşimlerinde değil; insan ve mekânın birbirinden ayrılamaz ve karşılıklı olarak tanımlanması konusunda (Werner vd., 1985), son derece elverişli araçlar olarak kullanılabilir. İnsan-mekân ilişkilerine dair bu bütünsel kavrayış, insan davranışlarının dinamik doğasının anlaşılmasına önemli katkılar sunabilir.

Kelime çağrışım testi ve özellikle bilişsel haritalama tekniği insan davranışlarını kendi mekânsallığı, afektif ve sembolik yanlarıyla ve bütünsel bir kavrayış içinde (insan ve mekânın birbirinden ayrılamaz ve karşılıklı olarak) ele almada yararlı araçlardır. Burada mekânsallıktan kastedilen davranışın mekâna yansımaları, mekânla ifade edilmesi ve davranışla-mekân arasındaki dinamik etkileşimlerdir (Göregenli, 2021). Davranışın afektif yanları, herhangi bir konuya ya da uyarana dair duyguları ve hisleri içerecek şekilde olumludan olumsuz giden değerlendirmelerdir (Cruz & Pol, 2005; Slovic vd., 2007); davranışın sembolik yanları ile anlamlar, değerler, metaforlar ve imgeler kastedilmektedir. Bütünsel kavrayış ise insan davranışlarının sadece psikolojik özelliklerle değil, zaman, mekân ve sosyallik boyutlarının ve bu dördünün oluşturduğu bütünsel birlik içinde anlaşılmasıdır (Altman & Rogoff, 1987; Werner vd., 2002). İnsan davranışlarının anlaşılmasına dair bu bütünsellik anlayışı, davranışların mekânsal, zamansal ve başkalarının varlığından bağımsız bir şekilde, bir tür vakumda gerçekleşmediğini vurgulamak bakımından son derecede önemlidir (Göregenli, 2021; Karasu, 2021).

Bu çalışma ile bir temsil nesnesini araştırırken sözel ve görsel tekniklerin nasıl bir arada kullanılabileceğinin somut bir örneği gösterilmiştir. Her iki teknik temsil nesnesine ilişkin kapsamlı ve bütüncül bir perspektifini sunmak için uygun bir çerçeve sunmaktadır.

TEŞEKKÜR

Yazar bilişsel haritaların kodlama sürecine destekleri için Berfin Balakan'a teşekkür etmektedir.

FİNANSAL DESTEK

Yazar bu çalışma için herhangi bir finansal destek almadığını beyan etmiştir.

ETİK

Bu çalışmada etik ilke ve standartlara uyulduğu beyan edilmiştir. Bu araştırma için Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Etik Kuruluna başvuru yapılarak çalışmanın etik kurul onayı alınmıştır (Karar tarihi: 07/09/2023, Karar no: 2023/23-09).

YAZAR KATKI BEYANI

Mehmet Karasu | Genel katkı düzeyi %100.

Yazar, bu çalışmanın yazarlık koşulunu sağlayan başka bir kişinin olmadığını onaylamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Kaynakça

- Abric, J. C. (1993). Central system, peripheral system: Their functions and roles in the dynamics of social representations. *Papers on Social Representations*, 2(2), 75- 78.
- Altman, I., & Rogoff, B. (1987). World views in psychology: Trait, interactional, organismic, and transactional perspective. In D. Stokols & I. Altman (Eds.), *Handbook of environmental psychology* (pp. 7-40). John Wiley & Sons.
- Arruda, A. (2015). Image, social imaginary and social representations. In G. Sammut, E. Andreouli, G. Gaskell & J. Valsiner (Eds.), *The Cambridge handbook of social representations* (pp. 128-142). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107323650.012>
- Bahar, M. (1999). *Investigation of biology students' cognitive structure through word association tests, mind maps and structural communication grids* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. University of Glasgow.
- Bahar, M., Johnstone, A. H., & Sutcliffe, R. G. (1999). Investigation of students' cognitive structure in elementary genetics through word association tests. *Journal of Biological Education*, 33(3), 134-141. <https://doi.org/10.1080/00219266.1999.9655653>
- Beck, R. J., & Wood, D. (1976). Cognitive transformation of information from urban geographic fields to mental maps. *Environment and Behavior*, 8(2), 199-238. <https://doi.org/10.1177/001391657682003>
- Bilgin, N. (1999). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Cachapuz, A. F. C., & Maskill, R. (1987). Detecting changes with learning in the organisation of knowledge: use of word association tests to follow the learning of collision theory. *International Journal of Science Education*, 9(4), 491-504. <https://doi.org/10.1080/0950069870090407>
- Cruz, Z., & Pol, E. (2005). Affective dimension in cognitive maps of Barcelona and São Paulo. *International Journal of Psychology*, 40(1), 37-50. <https://doi.org/10.1080/00207590444000122>
- Dany, L., Urdapilleta, I., & Lo Monaco, G. (2015). Free associations and social representations: Some reflections on rank-frequency and importance-frequency methods. *Quality & Quantity*, 49(2), 489-507. <https://doi.org/10.1007/s11135-014-0005-z>
- de Alba, M. (2011). Social representations of urban spaces: a comment on mental maps of Paris. *Papers on Social Representations*, 20(2), 29.1-29.14.
- de Alba, M., & Dargentas, M. (2015). A study on the social representations and social memory of Brest, a French city destroyed during the Second World War. *Psicología e Saber Social*, 4(2), 195-206. <https://doi.org/10.12957/psi.saber.soc.2015.20075>
- de Alba, M., Herrera, L., & Loubier, J. C. (2020). Social representations of Mexico City historic center: heritage and controversial memories. *Papers on Social Representations*, 29(1), 7.1.-7.25.
- de Deyne, S., & Storms, G. (2014). *Word associations*. Oxford Handbooks Online. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199641604.013.018>
- Deese, J. (1965). *The structure of association in language and thought*. The Johns Hopkins University Press.
- Doise, W., Clemence, A., & Lorenzi-Cioldi, F. (1993). *The quantitative analysis of social representations*. Harvester Wheatsheaf.
- Downs, R. M., & Stea, D. (1973) (Eds.). Cognitive maps and spatial behaviour: Process and products. In *Image and environment: Cognitive mapping and spatial behavior* (pp. 8-26). Aldine.
- Downs, R. M., & Stea, D. (1977). *Maps in minds: Reflections on cognitive mapping*. Harper & Row.
- Garskoff B. B., & Houston J. P. (1963). Measurement of verbal relatedness: An idiographic approach. *Psychological Review*, 70, 277-288. <https://doi.org/10.1037/h0041879>

- Gliner, J. A., Morgan, G. A., & Leech, N. L. (2015). *Uygulamada araştırma yöntemleri: Desen ve analizi bütünlüştiren yaklaşım* (S. Turan, Çev. Ed.). Nobel Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2009)
- Golledge, R. G. (1978) Learning about urban environments. In Carlstein, T., Parkes, D. & Thrift, N. (Eds.), *Timing space and spacing time (vol. 1)* (pp. 76-89). Arnold.
- Göregenli, M. (1985). *Kentsel alanların algılanması ve kentsel imajlar: İzmir kentine ilişkin bir psikolojik haritalama çalışması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Göregenli, M. (2021). *Çevre psikolojisi: İnsan mekân ilişkileri* (5. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M., Karakuş, P., Umuroğlu, İ., & Ömüriş, E. (2013). *Selçuk kent belleği: Dün, bugün ve geleceğin zihinsel temsilleri*. Selçuk Belediyesi, Selçuk Efes Kent Belleği Yayınları.
- Gulick, J. (1963). Images of an Arab city. *Journal of the American Institute of Planners*, 29(3), 179-198. <https://doi.org/10.1080/01944366308978063>
- Kaplan, S. (1973). Cognitive maps in perception and thought. In R. M. Downs & D. Stea (Eds.), *Image and environment: Cognitive mapping and spatial behavior* (pp. 63-78). Aldine.
- Karakuş, S. (2017). Prof. Dr. Sirel Karakuş psikoloji sözlüğü: Bilgisayar programı ve veritabanı - www.psikolojisozlugu.com (sürüm: 5.2.0/2022).
- Karakuş, P. (2007). *İzmir Kültürpark'ının İzmirliiler açısından anlamı ve Kültürpark hakkındaki temsilleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Karasu, M. (2021). *Zamanı ve mekânı kendileme ile zamansal deneyim arasındaki ilişkilerin incelenmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Karasu, M., & Peker-Dural, H. (2023). Nitel yöntemlere giriş. Peker-Dural, H. ve Karasu, M. (Ed.), *Nitel araştırma yöntemleri: Psikoloji uygulama örnekleriyle içinde* (ss. 2-5). Nobel Yayınları.
- Karasu, M., Karlıdağ, S., & Tekdemir, G. (2023). Social representations of Istanbul: Socio-spatial analysis via visual and verbal techniques. *Papers on Social Representations*, 32(2), 4.1-4.21.
- Karasu, M., Mehmetoğlu, E., Tuzkaya, F., & Göregenli, M. (2017). Türkiye-Ermenistan ilişkileri ve temsiller: Ermenistan'dan bir bakış. A. Güvenç Saygın (Ed.), *Türk-Ermeni ilişkilerinin bölgesel politikalara etkisi (19. yüzyıldan günümüze) uluslararası sempozyumu bildiri kitabı* (ss. 419-441). Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Karasu, M., Yeşilyaprak, R., & Göregenli, M. (2020). Gençlerin bakış açısıyla 1915: Türkiye- Ermenistan karşılaştırması. A. Yılmaz (Ed.), *21. yüzyılda Ermeni kimliğine eleştirel yaklaşımlar: Kırılğanlık, direnç ve dönüşüm içinde* (ss. 53-78). Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Karasu, M., Yeşilyaprak, R., & Karlıdağ, S. (2024). Hapishanelere yönelik sosyo-mekânsal temsillerin incelenmesi: Deneyim, mekân ve gündelik üretimler. *Psikoloji Çalışmaları*, 44(1), 34-57. <https://doi.org/10.26650/SP2021-1014200>
- Karlıdağ, S. (2023). Nitel araştırmanın temelleri: Paradigma ve perspektifler. Peker-Dural, H. ve Karasu, M. (Ed.), *Nitel araştırma yöntemleri: Psikoloji uygulama örnekleriyle içinde* (ss. 27-51). Nobel Yayınları.
- Kaşdarma, E. (2020). "Namuslu kadın" ile "namuslu erkek" temsillerinin kalıpyargı içeriği modeline entegre edilmesi ve toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının sistemi meşrulaştırıcı işlevinin incelenmesi [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Kennedy, D. M., Braga, A. A., & Piehl, A. M. (1997). The (un)known universe: Mapping gangs and gang violence in Boston. In D. Weisburd & J. T. McEwen (Eds.), *Crime mapping and crime prevention* (pp. 219-262). Criminal Justice Press.
- Kitchin, R. (1994). Cognitive maps: What are they and why study them? *Journal of Environmental Psychology*, 14, 1-19. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80194-X](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80194-X)
- Kitchin, R. (2015). Cognitive maps. In J. D. Wright (Ed.), *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* (2. Ed.; pp. 79-83). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.72008-3>
- Lahlou, S., & Abric, J. C. (2011). What are the "elements" of a representation? *Papers on Social Representations*, 20(2), 20.1-20.10.
- Lo Monaco, G., Piermattéo, A., Rateau, P., & Tavani, J. L. (2017). Methods for studying the structure of social representations: A critical review and agenda for future research. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 47(3), 306-331. <https://doi.org/10.1111/jtsb.12124>
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. The MIT Press.
- Milgram, S., & Jodelet, D. (1976). Psychological maps of Paris. In H. Proshansky, W. Ittelson & L. Rivlin (Eds.), *Environmental psychology: People and their physical settings* (2nd Ed.; pp. 104-124). Holt, Rinehart & Winston.
- Milgram, S., Greenwald, J., Kessler, S., McKenna, W., & Waters, J. (1972). A psychological map of New York City: Cities possess psychological dimensions that can be mapped through new cartographic techniques. *American Scientist*, 60(2), 194-200.
- Moliner, P., & Abric, J. C. (2015). Central core theory. In G. Sammut, E. Andreouli, G. Gaskell & J. Valsiner (Eds.), *The Cambridge handbook of social representations* (pp. 83-95). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107323650.009>
- Moscovici, S. (1963). Attitudes and opinions. *Annual Review of Psychology*, 14, 231-260. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.14.020163.001311>
- Moscovici, S. (1973). Foreword. In C. Herzlich (Ed.), *Health and illness: A social psychological analysis* (pp. ix-xiv). Academic Press.

- Moscovici, S. (1984). The phenomenon of social representations. In R. M. Farr & S. Moscovici (Eds.), *Social representations* (pp. 3-69). Cambridge University Press.
- Moscovici, S. (1988). Notes towards a description of social representations. *European Journal of Social Psychology*, 18, 211-250. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420180303>
- Moscovici, S. (2000). The phenomenon of social representations. In G. Duveen (Ed.), *Social representations: Explorations in social psychology* (pp. 18-77). Polity Press.
- Nadel, L. (2013). Cognitive maps. In D. Waller & L. Nadel (Eds.), *Handbook of spatial cognition* (pp. 155-171). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/13936-009>
- Özkan Demir, K. (2022). *Kadın üniversite öğrencilerinin değer yönelimleri ve sosyal temsillerinin değişim olasılıkları: Barış ve savaş üzerine odak grup tartışmalarına katılımın etkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Peker-Dural, H., Tuzkaya, F., Elçi, C., Akça, E., Mehmetoğlu, E., Solak, Ç., Karasu, M., & Göregenli, M. (2018). Üniversite öğrencilerinin Doğu-Batı temsilleri: Ayrımlar, eleştiriler, talepler. *Türk Psikoloji Yazıları*, 21(Özel Sayı), 103-116.
- Rateau, P., Moliner, P., Guimelli, C., & Abric, J. (2012). Social representation theory. In P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of theories of social psychology* (vol. 2) (pp. 477-497). Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446249222.n50>
- Shavelson, R. J. (1972). Some aspects of the relationship between content structure and cognitive structure in physics instructions. *Journal of Educational Psychology*, 63, 225-234. <https://doi.org/10.1037/h0032652>
- Simmons, W. K., Hamann, S. B., Harenski, C. L., Hu, X. P., & Barsalou, L. W. (2008). fMRI evidence for word association and situated simulation in conceptual processing. *Journal of Physiology-Paris*, 102(1-3), 106-119. <https://doi.org/10.1016/j.jphysparis.2008.03.014>
- Slovic, P., Finucane, M. L., Peters, E., & MacGregor, D. G. (2007). The affect heuristic. *European Journal of Operational Research*, 177(3), 1333-1352. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2005.04.006>
- Südaş, İ. (2020). Bilişsel haritalar: Tanımı, türleri ve analizi. N. Özgen ve S. Coşkun (Eds.), *Davranışsal coğrafya içinde* (ss. 187-225). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Südaş, İ., & Öz, İ. (2018). Davranışsal coğrafyada bilişsel haritalar: Ege Üniversitesi kampüsü örneği. *Türk Coğrafya Dergisi* 71, 81-92. <https://doi.org/10.17211/tcd.470931>
- Sudas, I., & Gokten, C. (2012). Cognitive maps of Europe: Geographical knowledge of Turkish geography students authors. *European Journal of Geography*, 3(1), 41-56.
- Tolman, E. C. (1948) Cognitive maps in rats and men. *Psychological Review*, 55(4), 189-208. <https://doi.org/10.1037/h0061626>
- Tolman, E. C., & Honzik, C. H. (1930). Introduction and removal of reward, and maze performance in rats. *University of California Publications in Psychology*, 4, 257-275.
- Tversky, B. (1993). Cognitive maps, cognitive collages, and spatial mental models. In A. U. Frank & I. Campari (Eds.), *Spatial information theory: A theoretical basis for GIS* (pp.14-24). Springer. <https://doi.org/10.1007/3-540-57207-4>
- Uttal, D. H., Gregg, V. H., Tan, L. S., Chamberlin, M. H., & Sines, A. (2001). Connecting the dots: Children's use of a systematic figure to facilitate mapping and search. *Developmental Psychology*, 37(3), 338-350. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.37.3.338>
- Vergès, P. (1992). L'evocation de l'argent: Une méthode pour la définition du noyau central d'une représentation. *Bulletin de Psychologie*, 45(405), 203-209. <https://doi.org/10.3406/bupsy.1992.14128>
- Werner, C. M., Altman, I., & Oxley, D. (1985). Temporal aspects of homes: A transactional perspective. *Home Environments*, 8, 1-32. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-2266-3_1
- Werner, C. M., Brown, B. B., & Altman, I. (2002). Transactionally oriented research: Examples and strategies. In R. Bechtel & A. Churchman (Eds.), *Handbook of environmental psychology* (pp. 203-221). Wiley.

Extended Abstract

Introduction. The word association test and cognitive mapping technique are among the research techniques commonly used in the social sciences. The word association test allows the research topic verbally, and the cognitive mapping technique allows visually. This includes the possibility of providing a holistic perspective on the research topic. However, there is no study in which these two techniques have been methodologically evaluated on the basis of an empirical study.

Present Study. This study conducts an empirical examination of the word association test and cognitive mapping technique. In this context, the associations and cognitive maps of a group of students from Van Yüzüncü Yıl University about the university campus were analyzed using the word association test and the cognitive mapping technique, respectively.

Method. A total of 130 students from Van Yüzüncü Yıl University voluntarily participated in the study. The participants were recruited using convenience sampling. The participants were given an average of 30 minutes to draw after receiving the cognitive mapping instructions. Following the completion of the drawing, we administered a demographic information form and a hierarchical word association test. We subjected the data from the word

association test to prototype and similarity analysis using IRAMUTEQ, and the data from the cognitive mapping process to cognitive map analysis.

Results. The results obtained from both techniques show that the features of Van Yüzüncü Yıl University Zeve campus such as dormitories, beach, faculties and hospital are common. As a difference, we understood that in addition to associations such as the size of the campus in terms of area, Lake Van, social relations (such as friendship), problems related to the campus (such as the distance of the campus from the city center, transportation problems [such as long queues, full transportation vehicles], dogs running loose in the campus environment, cold weather conditions, poor quality of education) are highlighted in the word association test.

Unlike the word association test, participants highlighted items such as campus roads, bus stops, dining hall, university entrance, and Alle Road in their cognitive maps. These elements reveal that the participants' cognitive maps of the campus consist of edges or boundaries (e.g., coastline, Van Lake), large parts of the campus (e.g., Alle Road), roads connecting the elements, easily recognizable references (e.g., university entrance, hospital), and intersection points (e.g., bus stops). The common and differentiated elements in the results are the areas where the experience of living on campus is relatively more prevalent.

The connotations of the campus reveal how participants relate to the campus and what they choose to construct their understanding of the campus. They clearly emphasize the social, psychological, and spatial reflections of their campus experiences, which include friendship, crowds, activities, education, faculty, and greenery.

Cognitive maps of the campus allow us to understand how certain aspects of the campus are prioritized. It can be seen that the students who shared the campus drew their drawings with reference to their own experiences and emphasized parts (such as faculties and cafes) more than a holistic representation. Cognitive maps provide detailed information about participants' spatial knowledge and behavior.

Discussion. In classical application procedures, the word association test gathers associations related to the representation object, while the cognitive mapping technique gathers spatial knowledge and experiences related to the representation object. With these features, both techniques provide information about the processes of knowledge and awareness of any object. This information corresponds to the characteristics that are grouped together under the title of "cognition" in psychology, such as perception, thinking, imagination, and sensation. On the other hand, both techniques also provide information about affect. Affect can be defined as feelings that generally occur outside of consciousness, prepare for action, and involve a positive or negative evaluation of the representation object (Karakaş, 2017; Slovic et al., 2007). In this respect, both techniques are suitable for obtaining information about cognition and affect from the elements that constitute the mind in the classical sense. Moreover, both techniques provide direct or indirect clues about the experience of the object of representation (de Alba, 2011; de Alba & Dargentas, 2015).

Conclusion. The word association test and cognitive mapping technique are useful tools to address human behavior in its spatial, affective, and symbolic aspects, as well as in a holistic understanding of human behavior (human and space as inseparable and reciprocal).

Ekler

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz: _____
2. Yaşınız: _____
3. Eğitim durumunuz (örneğin lisans, lisansüstü): _____
4. Fakülteniz: _____
5. Bölümünüz: _____
6. Sınıfınız: _____
7. Aşağıdaki seçeneklerden ailenizin aylık ortalama gelirini en iyi ifade eden seçeneği işaretleyiniz.
 Asgari ücretten³ (11.402 TL) daha az 30.000 TL – 39.999 TL
 11.403 TL – 19.999 TL 40.000 TL ve üzeri
 20.000 TL – 29.999 TL Cevap vermek istemiyorum
8. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Zeve Kampüsünü ne kadar süredir aktif olarak kullanıyorsunuz? (örneğin 15 ay, 2 sene gibi)

9. Nerede ikamet ediyorsunuz?
 Kampüste kalıyorum.

³ Veri toplama dönemindeki asgari ücret referans alınmıştır.

- Kampüs dışında kalıyorum.
 Diğer (Lütfen belirtiniz.) _____

10. Yaşamınızı en uzun süre geçirdiğiniz yer:

- Şehir
 İlçe
 Köy
 İstanbul-Ankara-İzmir Metropolleri

HİYERARŞİK KELİME ÇAĞRIŞIM TESTİ

1. Lütfen "Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Zeve Kampüsü" deyince kendiliğinden aklınıza gelen **ilk dört sözcüğü** aşağıya yazar mısınız?

- A _____
B _____
C _____
D _____

2. Şimdi, lütfen cevaplarınızı daha önemliden daha az önemliye doğru sıralayınız. "**1**" dört sözcük arasında **daha önemli olanı**, "**4**" ise dört kelime arasında **daha az önemli olanı** temsil etmektedir.

- 1 _____
2 _____
3 _____
4 _____

BİLİŞSEL HARİTALAMA FORMU

Katılımcıların Van YYÜ Zeve Kampüsü'ne ilişkin bilişsel haritalarını anlamak için kullanılan A3 boyutunda boş ve beyaz bir sayfadır. Katılımcılara "Sizden Van YYÜ Zeve Kampüsünü bir bütün olarak hayal etmenizi istiyoruz. Kampüsün girişinden içeriye geliyormuş gibi hızlı bir haritasını yapmanızı istiyoruz. Haritayı sanki bir yabancıya kampüsün hızlı bir tarifini yapıyormuşsunuz gibi bildiğiniz, tanıdığınız bütün ana özellikleri kapsayacak şekilde önünüzdeki kâğıda çizin. Sizden doğru ve güzel bir çizim beklemiyoruz, sadece gelişigüzel bir taslak olması yeterlidir." yönergesi aktarılarak kampüsün bilişsel haritaları çizdirilmiştir.

This page intentionally left blank

RESEARCH ARTICLE / Araştırma Makalesi

<https://doi.org/10.37093/ijsi.1474031>

Karmaşık Sorunlarla Mücadelede Yerel Diploması Faaliyetleri: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği

Kübra Özdemir*

Suna Ersavaş Kavanoz**

Öz

Günümüzde göç, işsizlik, kayıt dışı istihdam, yoksulluk, afetler, kentsel dirençlilik, sürdürülebilirlik, ekolojik güvenlik, kentsel atıklar, iklim değişikliği, kentsel suçlar, terör, dezavantajlı grupların topluma kazandırılması gibi tanımlanması güç, belirsiz, mücadelede uygulanan yöntemlerin işlevsel olmadığı, tek bir politika ile çözülemeyen, mücadelede birçok katılımcının iş birliğine ihtiyaç duyan sorunlar, karmaşık sorunlar kapsamında değerlendirilmektedir. Bu sorunların özellikle sınır aşan özellikleri, iş birliğini zorunlu hale getirmektedir. Karmaşık sorunlarla mücadelede sorunla en yakın ilgilenebilecek olan yerel yönetimler, bu iş birliğinin önemli aktörlerinden biridir. Yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği uluslararası iş birliklerinin tümüne yerel diploması faaliyetleri denmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, karmaşık sorunlardan etkilenen kentlerin ve dolayısıyla yönetimlerinin, belediyelerin, bu sorunlarla mücadelede gerçekleştirdikleri yerel diploması faaliyetlerinin etkisini değerlendirmektir. Çalışmada örneklem olarak Kocaeli Büyükşehir Belediyesi alınmıştır. Yerel diploması faaliyetlerini incelemek adına, belediyenin faaliyet raporları ana kaynak olarak belirlenmiş, 2010-2022 yılları arasındaki yerel diploması faaliyetleri incelenmiştir. İncelenen veriler analiz edilerek yerel diploması araçları özelinde gruplandırılmıştır. Veriler hakkında detaylı bilgiye ulaşmak amacıyla başta Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin farklı birimleri olmak üzere ilgili kuruluşlarla 14/30.11.2023 tarihleri arasında mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, yerel diploması faaliyetlerinin karmaşık sorunlarla mücadeleyi etkin kıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yerel yönetimlerin ve gerçekleştirdikleri diploması faaliyetlerinin karmaşık sorunlarla mücadeledeki yerinin farklı kent örnekleri üzerinden tartışılması bu alanın daha stratejik kullanılmasına dair bir öngörü oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karmaşık Sorunlar, Yerel Yönetimler, Yerel Diploması, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi

Cite this article: Özdemir, K., & Ersavaş Kavanoz, S. (2024). Karmaşık sorunlarla mücadelede yerel diploması faaliyetleri: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi örneği. *International Journal of Social Inquiry*, 17(2), 329–358. <https://doi.org/10.37093/ijsi.1474031>

* Doktora Öğrencisi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Bölümü, Trabzon, Türkiye (Sorumlu Yazar).
E-posta: Kbra0866@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4211-5589>

** Doç. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Bölümü, Trabzon, Türkiye.
E-posta: sunaersavas@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1162-2537>

Article Information

Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından desteklenen 122G012 numaralı "Yerel Diploması Faaliyetleri ve Yerel Diploması Alanının Kullanımına İlişkin Yeni Bir Strateji Önerisi Geliştirilmesi Projesi" kapsamında hazırlanan "Karmaşık Sorunlarla Mücadelede Yerel Diploması Faaliyetleri: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği" başlıklı tezden üretilmiştir.

Received 26 April 2024; Revised 17 June 2024; Accepted 2 July 2024; Available online 30 August 2024

City Diplomacy Activities in Dealing With Wicked Problems: The Case of Kocaeli Metropolitan Municipality

Abstract

Today, issues such as migration, unemployment, informal employment, poverty, disasters, urban resilience, sustainability, ecological security, urban waste, climate change, urban crime, terrorism, and social inclusion of disadvantaged groups are considered wicked problems. These are difficult to define and uncertain; the methods used in the struggle are not functional, cannot be solved with a single policy, and require the cooperation of many participants. Especially given the transboundary nature of these problems, cooperation is mandatory. Local governments, which are the most effective in tackling wicked problems, play a critical role in this cooperation. Local governments carry out all international cooperation activities under the umbrella of "city diplomacy." In this context, the aim of this study is to evaluate the impact of city diplomacy activities carried out by the cities affected by wicked problems and therefore their administrations, municipalities, in combating these problems. The study used the Kocaeli Metropolitan Municipality as a sample. We determined the municipality's activity reports as the primary source and analyzed city diplomacy activities from 2010 to 2022. We analyzed and grouped the data according to city diplomacy tools, and we conducted interviews with various units of Kocaeli Metropolitan Municipality and relevant organizations between November 14 and 30, 2023, to obtain detailed information about the data. The study concluded that city diplomacy activities are effective in tackling wicked problems. Discussing the role of local governments and the diplomacy activities they carry out in combating wicked problems through different city examples will provide insight into the more strategic use of this field.

Keywords: Wicked Problems, Local Governments, City Diplomacy, Kocaeli Metropolitan Municipality.

1. Giriş

Kentler giderek uluslararası alanda daha etkin faaliyetler yürütmektedirler. Bunu *küyerelleşme* kapsamında değerlendirebileceğimiz gibi kentlerin giderek daha fazla sınır aşan karmaşık sorunla karşılaşması ve mücadele etmesi gerekliliği üzerinden de değerlendirmemiz mümkün. Günümüzde dünyanın her bölgesinde farklı şekillerde bulunan, tanımları ve çözümleri belirsiz olan "karmaşık" olarak tanımlanabilen sorunlar sınırları aşmıştır. Bu sorunlar, ekolojik güvenliğin bozulması, iklim değişikliği, sürdürülebilirliğin sağlanamaması, kentsel atıklar, göç, doğal afetler, kentsel dirençliliğin bozulması, yoksulluk, dezavantajlı grupların topluma entegrasyonu gibi sorunlardır. Hem karmaşık sorunların hem de yerel yönetimlerin sınırları aşması, yerel yönetimleri, karmaşık sorunlarla mücadelenin önemli bir parçası haline getirmiştir. Karmaşık sorunların sınırları aşması ve merkezi yönetimin karmaşık sorunlarla mücadele politikalarının yetersiz kalması, karmaşık sorunlarla mücadeleyi uluslararası boyuta taşımış ve yerel yönetimlerin diplomasi faaliyetlerinde aktif olmaya başlamasına neden olmuştur. Uluslararası ilişkilerin geleneksel aktörleri olan devletleri aşarak ve yerel yönetimlerin, kentler, sivil toplum örgütleri, uluslararası kuruluşlar gibi birçok aktör ile kurduğu ilişkilerin bütünü olarak tanımlanabilen yerel diplomasi giderek daha etkin bir şekilde yürütülür hale gelmiştir. Küreselleşen dünyada kamu yönetiminin geleneksel yapıda uyguladığı politikaların ya da özelde diplomasi faaliyetlerinin devletlerin yönetim faaliyetlerine hizmet etmede işlevsiz kalması, yerel yönetimlerin merkezi yönetimin politikalarını tamamlayıcı uygulamalarla desteklemesini değerli kılmıştır. Özellikle hizmete yakınlık kavramı ile gündeme gelen yerel yönetimlerin merkezi yönetimin genel ülke politikaları ve benzeri nedenlerle erişemediği coğrafyalar ile diplomasi faaliyetlerini yürütmeleri hem yerel yönetimlerin kendi politikalarına hem de merkezi yönetimlerin dış politikalarına katkı sağlamaktadır. Kardeş kent ilişkileri kuran yerel yönetimler, kendi kentlerinin gelişimine katkı sağlarken aynı zamanda ülkelerinin

gelişimine katkı sağlamış olur. Uluslararası projeler, kentlerin gelişimine hem bilgi ve tecrübe katmada hem de fon sağlamada fayda sağlarken merkezi yönetimi de maddi anlamda bir yükten kurtarabilir. Uluslararası kuruluşlara üyelikler, farklı kentleri bir araya getirerek uluslararası alanda yeniliklerin takibini hem kendi adına hem de merkezi yönetim adına yapabilir. Uluslararası etkinlikler hem kentlerin hem de ülkelerin uluslararası alanda tanınırlığını arttırmada önemli bir konumdadır. Yerel diplomasi faaliyetlerinin hem kente hem de ülke geneline sağladığı yarar ortadadır. Bununla birlikte yerel yönetimlerin çoğu zaman merkezden bağımsız gerçekleştirdiği yerel diplomasi faaliyetleri, üniter yapıli devletler başta olmak üzere kimi kesimler tarafından ülkenin bütünlüğü ve beraberliğı ilkesi için tehlike olarak görülebilir. Bu durum bazen merkezi yönetimleri karşılıklı olarak anlaşmazlık yaşayan ülkelerin yerel yönetimlerinin karşılıklı gerçekleştirdikleri faaliyetlerde kendini göstermektedir. Fakat günümüzde ülke genelindeki her hangi bir soruna daha kolay ve hızlı bir şekilde çözüm üretmek, ülkeler arasındaki gerginlikleri yumuşatmak, karşılıklı bilgi ve tecrübe aktarımında bulunmak adına yerel yönetimlerin uyguladıkları politikaların işlevsel olduğu değerlendirilebilir.

Karmaşık sorunlarla mücadelede yerel diplomasi faaliyetlerinin yerini anlamak adına Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve söz konusu belediyenin yerel diplomasi faaliyetleri çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin 2010-2022 yılları arasında gerçekleştirdiğı uluslararası faaliyetler, belediyenin faaliyet raporları başta olmak üzere veri olarak toplanmıştır. Toplanan verilere ek olarak belediyenin resmi internet sitesi, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın dokümanlar sayfası, uluslararası kuruluşların resmi sayfaları ve benzeri internet sayfalarından da veriler toplanmıştır. Toplanan veriler, yerel diplomasi araçları özelinde gruplandırılmıştır. Bununla beraber, toplanan ve gruplandırılan veriler üzerinden hazırlanan mülakat soruları ile belediyenin farklı birimleri ile görüşmeler sağlanarak derinlemesine görüşme ve araştırma yapılmıştır. Toplanan veriler özelinde Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin yerel diplomasi faaliyetleri ile ilişkili olarak farklı birimlerinden sekiz personel ve bu faaliyetlerin paydaşı olan iki akademisyen (Kocaeli Üniversitesi ve Yalova Üniversitesi'nden) ile hem bizzat hem de telefon ile görüşme sağlanarak daha ayrıntılı bilgi alınmıştır. Çalışmada Kocaeli'nin seçilmesinin önemi, coğrafi yapısı gereği afetlere açık bir kent olması, hem Karadeniz'e hem Marmara Denizi'ne kıyısının bulunması sebebiyle deniz ulaşımı ve liman kenti olmasının beraberinde getirdiğı çevresel kirlilik riski, sanayisi gelişmiş bir kent olarak hem sanayi atıklarından dolayı kirlilik riski taşıması ve sanayinin bir getirisi olarak fazlaca göç alması, fazla göçün beraberinde getirdiğı sürdürülebilirliğin sağlanma mecburiyeti, göçün farklı kültürleri bir araya getirmesinden dolayı entegrasyon çalışmalarına ihtiyaç duyması, ulaşım için transit bir bölgede olmasından kaynaklı sera gazı gibi iklim değişikliğinde zararlı etkenlerin kontrol altına alınmasında büyük sorumluluğunun olmasıdır.

Bu çalışma, karmaşık sorunlarla mücadelede yerel diplomasi faaliyetlerini anlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda öncelikle karmaşık sorunlar kavramı incelenmiş, kavram anlaşılmasına çalışılmıştır. Daha sonra yerel diplomasi kavramı ve bu kavramın bir yansıması olarak belediyelerin kullandıkları yerel diplomasi araçları açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak örneklem olarak seçilen Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin yerel diplomasi faaliyetlerinin karmaşık sorunlarla mücadeledeki işlevselliğı, karmaşık sorunların iş birliğı stratejilerinin yansıması olan yerel diplomasi araçları üzerinden anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

2. Karmaşık Sorunlar

Erken endüstriyel dönemlerde meydana gelen sorunlarla mücadelede uygulanan yöntemlerin işlevsel olmadığı, belirsiz, tek bir politika ile çözülemeyen, mücadele etmek için birçok katılımcının iş birliğine ihtiyaç duyan karmaşık sorunlar, ilk olarak planlama sorunları üzerinden ortaya çıkmıştır. Planlamacıların genel olarak sorunlara uyguladıkları yöntemlerin bahsi geçen sorunlarda işlevselliğinin olmadığı anlaşılmaya başlandığında, karmaşık sorunlar kavramı, basit sorunlardan 1960'lı yıllarda ayrılmış ve 1973 yılında Rittel ve Webber'in tanımlamaları ile uluslararası literatürde "wicked problem" olarak yerini almıştır. Rittel ve Webber (1973), kavramı ilk olarak "General Theory of Planning- Genel Bir Planlama Teorisi" adlı eserde açıklamışlardır. Rittel ve Webber, karmaşık sorunları, açık ve objektif bir tanımı olmayan, sınırlardan ve kesin çözümlerden yoksun, durdurma kurallarının olmayışının yanı sıra çözümlerinin uygulanmasının toplum, ekonomi ve çevre üzerinde etkileri olacağı için deney yapma fırsatı çok az hatta bazen hiç olmayan problemler (Rittel & Webber, 1973) olarak tanımlamışlardır.

Kavram, literatürde farklı tanımlar ile açıklanmaya çalışılmış ve kavramın tanımlama çalışmaları devam etmiştir. Örneğin kavramı Ackoff (1974) bir karmaşa, Uzun (2020a) kötü huylu, habis, Trist (1983) meta problemler (meta problem or messes rather than discrete problems), Ritchey (2011) onlarla mücadele edildiğinde karşılık veren aldatıcı ve dağınık problemler olarak tanımlamışlardır. Bununla birlikte Jordan vd. (2014), bazı sorunlar fark edilemeyecek kadar küçük bazı sorunlar ise yüzleşilemeyecek kadar büyük ifadesiyle karmaşık sorunların bir karşılaştırmasını yapmışlardır. Levin vd. (2012), karmaşık sorunların içerisinde, bu sorunlarla mücadele edenlerin de sorunun tarafları olduğunu ve bu sorunlarla mücadele için kısıtlı zamanın bulunduğu bazı sorunları, süper karmaşık sorun olarak tanımlamışlardır. Bu sorunları derecelendirmek, onları daha iyi anlamlandırmak adına önemlidir. Basit sorunlar, hakkında bilgi sahibi olunan ve uzmanların sorunlar için belli çözümlerinin olduğu (Wexler, 2009), tanımı ve çözümü için karar alıcıların bilgiye açıkça erişebildiği (Heifetz, 1994), sorunlardan etkilenenlerin de çözüm için söz hakkının olduğu (Roberts, 2000) ve çözüm sürecinde tarafların ortak paydada birleşebildiği sorunlar iken iç mekanizmalarında gizem barındıran, kara kutu olarak nitelendirilebilecek, analitik ve politik karmaşıklıkların (Alford & Head, 2017) ve neden sonuç ilişkilerini ayırt etmenin zor olmasının (Heifetz, 1994) beraberinde getirdiği düzensiz çözümler nedeniyle öğrenmenin ve akabinde ders almanın zorlaştığı (Wexler, 2009) karmaşık sorunlar, paydaşlar arası çatışmaların olduğu (Roberts, 2000) problemler olarak değerlendirilmektedir. Süper karmaşık sorunlar ise paydaşlar arası çıkar çatışmalarının yüksek olması (Alford & Head, 2017) ve hem sorunun ne olduğunun bilinmemesi hem de tanımının nasıl yapılacağına bilinmemesi (Heifetz, 1994) gibi özellikleri bünyesinde barındırır.

Yeterince incelenmeyerek teoriden yoksun bırakılan (Turnbull & Hoppe, 2019), güvenilir bir şekilde tanımlanamayan (Williams, 2023), yapılandırılmayan ve çok fazla politika alanını içerisinde bulunduran (Weber & Khademian, 2008), karmaşık sorunların özelliklerini Rittel ve Webber (1973) planlama sorunları üzerinden on madde halinde sıralarken Rittel ve Webber'den sonra da literatürde karmaşık sorunların özellikleri farklı başlıklar altında incelenmiştir. Funke (1991), karmaşık sorunların özelliklerinden bahsederken, karmaşık sorunlarla mücadele edenlerin karmaşık sorunların nedenlerinden çok ortaya çıkardıkları tahribata odaklandıklarını, amaçları farklı birçok katılımcının mücadele verdiğini, sorunların yapılarının dinamik ve değişken olduğu ve bu değişkenliğin karmaşa yarattığını, bu karmaşalar arasında bağlantılarını

bulduğunu, katılımcıların bu sorunlarla mücadele ederken baskı altında alınan kararların etkileşimlerinin de geç alındığını ifade etmiştir. Uzun (2021) ise karmaşık sorunların özelliklerini, bu sorunların karmaşıklığı, belirsizlikler içermesi, nihai ve kesin çözümlerinin olmayışı, sınırları aşmaları ve karmaşık sorunlarla mücadelede anlaşmazlıkların ya da çatışmaların varlığı başlıkları altında incelemiştir.

Karmaşık sorunların tanımlanmasının zor, mücadele süreçlerinin belirsiz olması, belirsizlikler nedeniyle karmaşık sorunlarla mücadelede birçok aktöre ihtiyaç duyulması, mücadele sürecindeki katılımcıların deney gibi basit ve geleneksel yöntemlerinin işlevsel olmaması (Uzun, 2020b) çok geniş bir kapsamı anlamayı gerektirmiştir. Bu kapsam alanına, göç, işsizlik, kayıt dışı istihdam, yoksulluk, afetler, kentsel dirençlilik, sürdürülebilirlik, ekolojik güvenlik, kentsel atıklar, iklim değişikliği, kentsel suçlar, terör, dezavantajlı grupların topluma kazandırılması gibi konular dahil edilebilir. Karmaşık sorunların çözümü, bir başka karmaşık sorunu ortaya çıkarabilir ve bu durum karmaşık sorunların kapsamının genişlemesinin nedenidir.

Göç sorunu, en açık tanımıyla bireylerin bir yerden başka bir yere değişim hareketini gerçekleştirmesi (Karasu, 2021) gibi görünse de beraberinde birçok sorun getirmektedir. Göç sorununun hiçbir zaman bütünüyle çözümlenemeyecek olması ve kendisiyle birlikte birçok sorunu içerisinde barındırması onu karmaşık sorunların kapsamına dâhil etmiştir. *İşsizlik sorunu*, göç sorununun ve uygulanan istihdam politikalarının etkisiyle oluşabilmektedir. Örneğin bölgeye gelen göçmenlerin iş bulamamaları, ekonomik anlamda bölgeye uyum sağlayamamaları ya da bölgedeki yerel halkın göçmenler nedeniyle ekonomik sorunlar yaşamaları işsizliği doğuran nedenler arasındadır. İşsizlik sorunu, dünyada tamamen çözüme ulaşamayacak bir sorun olması nedeniyle karmaşık sorunların kapsamına alınabilir. Sosyal denetimlerin dışına çıkarılan ve vergilendirilme kapsamının dışında bırakılan *kayıt dışı istihdam* (Korkmaz vd., 2003) da bir karmaşık sorundur. Kayıt dışı istihdam, işverenlerin ekonomik çıkarlarını koruma iç güdüsü ile yasadışı olarak gerçekleştirmeleri ve çözümünün kesin bir sonuca varamayacak olması nedeniyle karmaşık sorunlar kapsamında değerlendirilebilir. Kayıt dışı istihdamın ve işsizliğin ortaya çıkarttığı karmaşık sorunlardan biri olan *yoksulluk*, bireylerin barınma, sağlık, eğitim gibi birçok temel ihtiyacını karşılayamamasıdır. Yoksulluk sorunun, belirsizliğini eski zamanlardan beri koruması ve değişken yapısı ile karmaşık sorunların kapsamında değerlendirilebilir (Çolak, 2021). Yoksulluk sorunu, karmaşık sorunların tek bir çözümünün olmayışı ve nihai çözümlerle sonuçlandırılmayışı özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır.

Kentsel suçlar, bireylerin gasp, kapkaç, yaralama gibi eylemleri gerçekleştirmesidir ve çoğu zaman işsizlik ve yoksulluk olgularının yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, içerisinde bizzat karmaşıklığı barındıran kentsel suçlar, karmaşık sorunlar içerisinde değerlendirilebilir. Kentsel suçların daha kapsamlı hali olan *terör sorunu*, iletişim, ulaşım ve teknolojinin gelişmesiyle uluslararası boyuta taşınmış ve artmıştır (Ayas & Avaner, 2021). İnsanlığın varlığından bu yana terör olaylarının devam ediyor olması, terörü karmaşık sorunlar özelinde değerlendirmeyi gerektirmiştir.

Afetler, bireyleri maddi ve manevi anlamda zarara uğratmaları, bireylerin afetlerin oluşumunu engellemeyişi gibi nedenlerden dolayı karmaşık sorunların kapsamında yer alır. *Kentsel dirençlilik*, kentin afetlere ve risklere hazırlıklı olması demektir (Şengün, 2021). Afet

sorunu ve kentsel dirençlilik, afetlerin doğada kendiliğinden var olması ve var olmaya devam edecek olması sebebiyle karmaşık sorunların kapsamındadırlar.

Bireylerin, doğal kaynakları doğru kullanmaması, bilinçsiz tüketimin oluşması (Meydan Yıldız, 2021), bu alanda mücadeleyi ve sürdürülebilirlik kavramını ortaya çıkarmıştır. Bilinçsiz tüketimin beraberinde getirdiği sonuçlarla mücadele edilebilir nihai bir çözüme ulaşılmasının mümkün olmaması nedeniyle *sürdürülebilirliği sağlama*, karmaşık sorunların kapsamında değerlendirilmektedir. Sürdürülebilirliğin sağlanması, ekolojik güvenliği sağlamak adına işlevseldir. *Ekolojik bozulma*, kara, hava ve su gibi alanlarda gerçekleşebildiği için kapsamı oldukça geniştir ve bu kapsam dâhilinde mücadele daha zor hale gelmektedir. Karmaşık sorunların geleneksel yöntemler ile çözüm bulunamayacağı, yeni yöntemler ile sadece mücadele edilebileceği ve mücadele için birçok aktörün gerekliliği özelliklerini ekolojik bozulmanın bünyesinde barındırması, bu sorunun karmaşık sorunların kapsamında yer aldığını kanıtlamaktadır (Karakaş Ulusoy, 2021). Çevresel anlamda bir başka karmaşık sorun atıklardır. Atıklar ile mücadele etmek hem ekolojik güvenliğin korunması hem de sürdürülebilirliğin sağlanması adına önemli olup buradan hareketle birçok karmaşık sorunun kendi aralarında bağlamsal bir ilişkiye sahip oldukları görülmektedir. *Kentsel atıklar* ile mücadelede tek aktörün mücadelesi yetersiz kalabileceği için hem kamusal örgütlerin hem de bireylerin harekete geçmesi ve toplumda bu alanda öncülük edecek kurumlar ya da bireylerin olması son derece önemlidir (Bilgili, 2021). Kentsel atıkların hem aktörler açısından hem de kapsadığı alanın genişliği açısından değerlendirme yapıldığında ve tüketim faaliyetinin devam edeceği bilindiğinde, çözüm için verilen mücadelenin hiç bitmeyeceği görülmektedir. Sonuçları tüm dünyayı etkilediği için süper karmaşık sorun olarak nitelendirilen *iklim değişikliği*, afetlerin meydana gelmesi, ekolojik güvenliğin bozulması gibi birçok karmaşık soruna sebep olmaktadır. Özellikle iklim değişikliği ile mücadelede birçok aktöre ihtiyaç duyulması, onu karmaşık sorunların alanına dâhil etmiştir. Bununla birlikte karmaşık sorunlar, kurumlar ve çevrenin yanı sıra insanları da etkilemektedir. Her alanda toplumun normal hayat seyrine entegre olmakta zorlanan (Aykurt Yıldırım, 2020) *dezavantajlı grupların topluma kazandırılması*, bu duruma örnektir. Dezavantajlı grupların toplumda var olması, toplumla entegrasyonlarının sağlanma mücadelesi, dezavantajlı grupların ekonomik, sosyal ve benzeri birçok açıdan yaşamlarını sürdürmelerinin gerekliliği gibi nedenlerden dolayı bu alanda verilen mücadeleler, karmaşık sorunların kapsamına dâhil edilebilir.

Başarısızlık nedenleri, bilgi eksikliği, siyasi çıkarların öncelenmesi, geleneksel hiyerarşik yöntemlerin uygulanması ve yeterli paydaş katılımının sağlanamaması olan karmaşık sorunlarla (Erdem & Ersavaş Kavanoz, 2021) mücadele etmenin mümkün olmadığı görüşünün aksine son zamanlarda, birçok strateji önerilmiştir (Conklin, 2006). Örneğin Roberts (2000), karmaşık sorunlarla mücadelede az sayıda çözüm gücüne sahip tarafların, çözüme odaklanarak sorunu ortadan kaldırmak istemeleri (otoriter strateji), sayıca fazla olan tarafların iş birliği içerisinde soruna odaklanarak sorunu ortadan kaldırmak istemeleri (iş birlikçi strateji) ya da mücadele gücüne sahip tarafların, rekabet ortamını sağlayarak yarattıkları çözüm girişimleri ile sorunla mücadeleye odaklanmaları (rekabetçi strateji) değerlendirmesiyle, karmaşık sorunlarla mücadeleyi, otoriter, iş birlikçi ve rekabetçi stratejiler olarak sınıflandırmıştır (Roberts, 2000).

Karmaşık sorunlarla mücadelede en güncel ve önemli stratejiler iş birlikçi stratejileridir. Karmaşık sorunlar, birçok çerçeveye, belirsiz değişikliklere, değişen gündemlere ve mücadele

sürecinde durgunluğa sahip olduğundan yönetişimin yeteneklerinden iş birliğine ihtiyaç duymaktadırlar (Termeer vd., 2015). İş birliğinin taraflarının bireysel olarak hareket ettiklerinde başarabileceklerinden daha fazlasını kolektif olarak hareket ettiklerinde başarabilecekleri ilkesine dayanan iş birliği (Roberts, 2000), çok düzeyli ve çok sektörlü aktörleri içeren karmaşık sorunların karmaşıklığını ve belirsizliğini tanımanın bir yoludur (Lag Reid & Rykkja, 2015). Bununla birlikte, karar alıcı ve uygulayıcılar için iş birliğinde önemli olan, ağı oluşturma noktasından ziyade ağı yürütebilmek ve ağ içerisinde kurumsal, yönetsel ve profesyonel yetenekleri barındırabilmektir (Dawes vd., 2009). Burada karmaşık sorunların farklı yorumlarının tartışılmasında ve çözümünde iş birlikçilerinin birbirlerinin pozisyonlarını iyi anlamaları (Camillus, 2008) oldukça önemlidir. Alford ve Head'in (2017) karmaşık bir sorunun bilinilmesi ve bu bilginin herkes tarafından paylaşılması veya herkesin bu bilgiye erişebilmesi noktasında iş birlikçilerin arasında çıkar çatışmasının olmayıp gücün eşit dağıtıldığı durumlarda, karmaşık sorunlarla mücadelenin daha iyi olacağı varsayımı, bu durumu destekler niteliktedir. Bunlara karşın iş birliği stratejisinin de dezavantajları bulunmakta, sorunun dinamik oluşunun getirdiği sürekli değişen koşullar, ortak eylemde bulunmayı zor hale getirebilmektedir (van Bueren vd., 2003).

3. Yerel Diplomasi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ulus devletlerin, diğer devletlerin farklı birimleri ile ilişki kurmaya çalışması (Zelinsky, 1991) ile başlayan karşılıklı ilişkileri düzenleme çabaları, 1980 ve sonrasında tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme ile daha da yoğunlaşmıştır (Yücel Batmaz, 2016). Yerel diplomasi, geniş anlamda özerk bölgeler, eyaletler, kentler ve bu kentleri kapsayan yerel yönetimlerin uluslararası alandaki faaliyetleri iken özel anlamda ise yerel birimlerin, en temelde de belediyelerin, uluslararası faaliyetlerde bulunmalarıdır (Ersavaş Kavanoz & Erdem, 2022). Geçmişten bugüne gelene kadar yerel yönetimlerin uluslararası alanda gerçekleştirdikleri faaliyetleri tanımlamak için birçok kavram kullanılmıştır. Bunlara örnek olarak, paradiplomasi (paradiplomacy), ulus-altı dış politika (subnational foreign policy), yerel dış politika (local foreign policy), belediyelerin dış politikası (foreign policy of municipalities), kent diplomasisi (city diplomacy), mikrobölgesellik (micro-regionalism) (Demirtaş, 2016) ve benzeri kavramlar verilebilir.

Yerel diplomasi faaliyetleri "küresel düşün, yerel hareket" düşüncesi (Yurtoğlu Pek, 2022) ile belediyeler tarafından uluslararası birlikler kurma, kurulan uluslararası birliklere üye olma, kardeş kent ilişkileri kurma (Batal & Tuğlu, 2018), uluslararası ziyaretler gerçekleştirme, uluslararası projeler yapma, uluslararası yardımlar ve benzeri araçlar ile gerçekleştirilmektedir. Yerel diplomasi faaliyetleri, her kent özelinde farklı nedenler ve sonuçlar barındırmakla birlikte hem yerel yönetimlerin hem de merkezi yönetimlerin küreselleşen dünyaya ayak uydurmalarına yardımcı olmuştur. Dünyada bunun birçok örneği bulunmaktadır. Örneğin, yerel diplomasi faaliyetleri Hindistan'ın Mumbai kentini uluslararası ticaret merkezi haline getirirken Kalküta kentini ise uluslararası kültürel bağların kurulduğu bir kavşak haline getirmiştir. Hindistan bu doğrultuda yerel diplomasi araçlarından kardeş kent ilişkilerini ve uluslararası kuruluşlara katılımı kullanmıştır (Nayak, 2023, ss. 119-136). Aynı şekilde Güneydoğu Asya kentleri, uluslararası ilişkilerini yürütecek birimler ile kentlerinin ve ülkelerinin kalkınmasını sağlamak,

kültürel ve tarihsel iş birlikleri gerçekleştirmek, çevre sorunları başta olmak üzere kentlerinin karşılaştığı sorunlar ile baş etmek gibi amaçlarla uluslararası ziyaretler, uluslararası etkinlikler, çok katılımcılı ağlar ve çalışma grupları kurabilecekleri uluslararası kuruluşlara üyelikler ve benzeri yerel diplomasi araçlarını kullanmışlardır (Wu, 2020, ss. 17-30). Belçika ve Hollanda'nın arasında bulunan Flaman bölgesindeki kentlerden biri olan Flanders ise küçük ölçekli bir kent olmasına rağmen ekonomik amaçlarla kentlerin girişimciliğini ön plana çıkarmış, bu alanda uluslararası kuruluşlara katılımı önemsemiştir (Koelemaij & Derudder, 2022, ss. 435-449). Polonya, ülke yönetimi olarak kentlerin yerel diplomasi faaliyetlerini AB'ndeki konumunu güçlendirmek ve kendi dış politikasını desteklemek adına önemli görmüştür. Özellikle Polonya'nın ülkenin tanınırlığını arttırmaya verdiği önem, turizm ve kültür bakanlıkları, daire başkanlıkları gibi kent kurumlarının altında uluslararası ilişkiler ile ilgilenen ofisler kurmasında görülebilir (Studzieniecki, 2015, ss. 342-364). Türkiye'de ise yerel yönetimlerin uluslararası alanda, yerel diplomasi araçlarını kullanarak faaliyetler gerçekleştirmelerinin öne 1985 yılında imzaya açılan ve 1988 yılında yürürlüğe giren Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik şartı ile açılmıştır.

Kardeş kent uygulamaları, dünya kentleri arasında resmi ya da gayri resmi (Jayne vd., 2011), uluslararası boyutta kültürel, ekonomik ve benzeri alanlarda, karşılıklı olarak dostane ilişkiler kurmak (Oktay, 2014) için yapılan anlaşmalardır. Zelinsky (1991), kardeş kent kavramının İkinci Dünya Savaşı sonrası ulus devletlerin savaşa eğilimlerinin dengelenmesi için ortaya çıkan sivil bir diplomasi aracı olduğunu belirtmiştir (Zelinsky, 1991). Dış kaynağa ihtiyaç duymadan, karşılıklı çıkar ve iş birlikleri için kurulan kardeş kent ilişkileri (Tjandradewi & Marcotullio, 2009) kuran yerel yönetimlerin amaçlarını gerçekleştirme noktasında yakınlaşmaları, karşılıklı olarak kalıcı ilişkiler kurulmasına sebep olabilir (Oktay, 2014). Kardeş kent ilişkilerinin karşılıklı öğrenmeyi desteklemesi, bu ilişkilere taraf olan kurumların, bireylerin ve genel anlamda ülkenin gelişimine katkı sağlayacaktır. Bu katkılar, tarafları memnun ettikçe (Gezici & Kocaoğlu, 2018) daha fazla ilişkiler kurulmak istenecek ve bu ilişkiler, olumlu anlamda gelişmelere sebep olacaktır. Bu ilişkilerin sürekliliğinin sağlanamamasının en temel nedeni, seçimle iş başına gelen yerel yönetimlerin liderlerinin, kendi personel kadrosuyla ve kendi hedefleri doğrultusunda sürekli strateji değiştirmesi olarak gösterilebilir (Erdem & Ersavaş Kavanoz, 2021). Bu alanda yerel yönetimler, diplomasi faaliyetleri ile ilgilenen özel birimler kurabilirler. Kurulan bu birimlerde önemli olan, personelin niteliğidir. Personelin hem ilgili alanda eğitim almış olması hem de yabancı dil bilmesi, kardeş kent ilişkisinden maksimum verimi almak adına gereklidir (Akman & Akman, 2017).

Yerel yönetimler, uluslararası alana giren sorunların çözümü, kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde verilebilmesi, deneyim aktarımının beraberinde getirdiği iş birliği, yönetim çağının getirdiği özellikleri kullanmak ve bu özelliklerin sürekliliğini sağlamak adına *uluslararası kuruluşlara* üye olabilirler (Tuzcuoğlu vd., 2020). Üyeliklerin ana amacı, iyi kaynaklara sahip uluslararası kuruluşlarla iletişimde olmak (Erdem, 2021) ve bu iletişimin kentler için etken olan politikalarını değerlendirilmektir. Yerel yönetimlerin uluslararası kuruluşlara üyeliklerinin altında; kurumsal yapılarının güçlenmesi, personellerin uluslararası standartlarda kendilerini geliştirmeleri, uluslararası fonlara erişim sağlanması, yerel ekonominin benzeri yollar ile güçlenmesi (Batal & Tuğlu, 2018) ve lobi faaliyetlerine zemin hazırlayarak kentin tanınırlığını artırma (Yücel Batmaz, 2016) gibi amaçlar yatmaktadır.

Uluslararası etkinlikler, özellikle kültürel içeriği yoğun olan festivaller, aynı duyguları paylaşan insanları (Nalçinkaya, 2021) ya da farklı duyguları anlamak isteyen kültürleri bir araya getirmektedir. Yerel diplomasi adına gerçekleştirilen bu faaliyetler, kentin uluslararası alanda görünürlüğünü arttırmaya yardımcı olmaktadır (Ersavaş Kavanoz & Erdem, 2022). Yerel yönetimler, uluslararası etkinlikleri, kültürel alanın yanı sıra karmaşık sorunlarla mücadele amacıyla karmaşık sorun özelinde kongre, çalıştay ve benzeri etkinlikler düzenleyerek de gerçekleştirebilir. Bununla beraber yerel yönetimler karmaşık sorunlarla mücadelede farklı kurumlar ile iş birliği içerisinde projeler gerçekleştirebilirler. Yerel yönetimler, yer aldıkları *uluslararası projelerden* bilgi, tecrübe, fon ve en önemlisi karmaşık sorunlarla mücadele edebilme gibi kazanımlar sağlamaktadırlar. Özellikle Türkiye'nin 2005 yılında müzakerelerine başladığı AB, bu projeler için fonlar sağlamaktadır (Ersavaş Kavanoz, 2020). Bir başka yerel diplomasi aracı olan *uluslararası yardımlar*, yerel yönetimlerin, olası afet durumları ya da kentlerin herhangi bir sorununda karşılıklı yardımlaşma amacıyla ve bazı durumlarda merkezi yönetimlerden dahi önce gerçekleştirdikleri faaliyetlerdir (Demirtaş, 2016). Bu durum, yerel yönetimlerin diplomasi faaliyetlerinin sınırları aşmasını kanıtlar niteliktedir. Sonuç olarak yerel diplomasi faaliyetleri uluslararası alanın bir parçasıdır (Tuzcuoğlu vd., 2020). Yerel yönetimler, yaptıkları bu faaliyetler ile uluslararası alanda kendilerini, ülkelerini temsil etmekte ve karmaşık sorunlarla mücadele edebilmektedirler.

3.1 Araştırma: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin Karmaşık Sorunlarla İlişkisi Bağlamında Yerel Diplomasi Faaliyetleri

3.1.1 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmanın amacı, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin yerel diplomasi faaliyetlerinin karmaşık sorunlarla mücadeledeki yerini anlamaktır. Bu nedenle araştırma Kocaeli kenti kapsamında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Kocaeli kent yönetiminin 2010- 2022 yılları arasında gerçekleştirdiği yerel diplomasi faaliyetleri incelenmiştir. Büyükşehir belediyeleri 1982 anayasasının 127. maddesindeki "büyük yerleşim yerlerinde özel yönetim biçimleri oluşturulabilir." hükmüne dayanılarak 1984 yılında kurulmaya başlanmıştır. 1993 yılında çıkarılan 504 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, İzmit, Antalya, Mersin ve Samsun büyükşehir belediyesi olmuştur. 2004 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile 2005 yılında 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun çıkarılmasıyla İstanbul ve Kocaeli'nde büyükşehir belediye sınırlarının il mülki sınırlarına genişletilmiştir. Böylece 1993 yılında İzmit Büyükşehir Belediyesi ile başlayan büyükşehir olma süreci, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi olma ile tamamlanmıştır (Bingöl vd., 2013). Günümüzde Kocaeli, Marmara Bölgesi'nin doğusunda, 40°31'-42°42' paralelleriyle 29°22'-31°22' meridyenleri arasında, TÜİK 2022 verilerine göre 2.079.072 nüfusu, 3397 km² yüzölçümü ve 12 ilçe belediyesi (TÜİK, 2022) ile belediyecilik faaliyetlerini yürütmektedir.

3.1.2 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada ilk aşamada Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin doküman incelemesi gerçekleştirilerek 2010-2022 yılları arasında yürütülen yerel diplomasi faaliyetleri tespit edilmiştir. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin meclis tutanakları, belediyenin resmi internet sitesi,

bulunan faaliyetler ile ilgili diğer kurumların resmi sayfaları, Çevre, Şehircilik ve İklim Bakanlığının dokümanlar sayfası da incelenmiştir. Yerel diplomasi faaliyetleri literatürde tespit edilen uluslararası projeler, uluslararası etkinlikler (Erdem & Ersavaş Kavanoz, 2021), kardeş kent ilişkileri, uluslararası kuruluşlar, uluslararası ödüller ve benzeri faaliyetler olmak üzere türlerine göre sınıflandırılmıştır. Sonrasında söz konusu yerel diplomasi faaliyetleri karmaşık sorun olarak kabul edilebilecek sorun türleri ile ilişkilendirilmiştir. İkinci aşamada, doküman incelemesi sonuçlarına dayanarak mülakat tekniği ile başta Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin yerel diplomasi faaliyetleri ile ilişkili birimleri olmak üzere yürütülen faaliyetlerin paydaşı da olan Kocaeli Üniversitesi ve Yalova Üniversitesi'nden ilgili kişilerle de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mülakat tekniği, araştırılan konu ile ilgili daha çok ayrıntıya ulaşılacak ve yüz yüze görüşmeler sağlayarak araştırmanın konusunun derinlemesine anlaşılmasını (Tekin, 2006) sağlamak için kullanılmıştır. Görüşmelerde Kocaeli Büyükşehir Belediyesi (KBB)'nin yerel diplomasi faaliyetleri incelenerek karmaşık sorunlarla ilişkili olarak yürütülen yerel diplomasi faaliyetlerinin nasıl yürütüldüğü anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada katılımcılar, numaralandırılarak verilmiştir.

Tablo 1

Mülakat Gerçekleştirilen Katılımcılar

Mülakat Gerçekleştirilen Katılımcıların Mesleği	Mülakat Gerçekleştirilen Katılımcılar
Dış İlişkiler Birimi Personeli	Katılımcı 1
Dış İlişkiler Birimi Personeli	Katılımcı 2
Bilişim Teknolojileri Birimi Personeli	Katılımcı 3
Afet İşleri Dairesi Başkanlığı Personeli	Katılımcı 4
Çevre ve Kontrol Birimi Personeli	Katılımcı 5
Akademisyen	Katılımcı 6
Akademisyen	Katılımcı 7

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

3.1.3 Araştırmanın Bulguları

Yerel yönetimler, karmaşık sorunlarla mücadelede birçok strateji kullanabilirler. Kullandıkları stratejilerden biri de uluslararası alanda gerçekleştirdikleri yerel diplomasi faaliyetleridir. Bu başlıkta, ikinci başlıkta açıklanan yerel diplomasi araçlarının kullanımı, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin karmaşık sorunları çözmek adına gerçekleştirdiği faaliyetler özelinde değerlendirilecektir. KBB'nin bu faaliyetleri, büyük oranda 2005 yılında kurulan Dış İlişkiler Birimi tarafından gerçekleştirmiştir. Bunun yanı sıra farklı birimler ile eşgüdümlü ve koordineli bir şekilde çalışmalar gerçekleştirdiği de mülakat görüşmesi sırasında tespit edilmiştir.

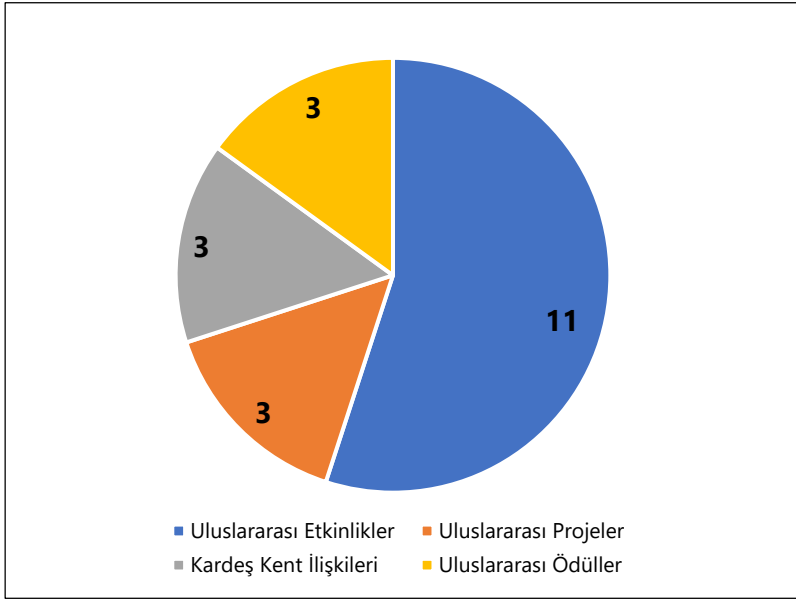
KBB'nin yerel diplomasi faaliyetlerini, dezavantajlı grupların hayata entegrasyonu, göç sorunu, iklim değişikliği ile mücadele, kentsel atıklar ile mücadele, ekolojik güvenliği sağlama, kentin sürdürülebilirliğini sağlama, kentin dirençliliğini artırma, afetle mücadele, kayıt dışı istihdamla mücadele, terörle mücadele, salgın hastalıklar başta olmak üzere sağlık sorunları ile mücadele ve benzeri konularda çözüm bulmak adına gerçekleştirdiği doküman incelemesi sonucu tespit edilmiştir.

3.1.3.1 Afetle Mücadele ile İlişkisi Bağlamında Yerel Diplomasi Faaliyetleri

Karmaşık sorunlardan biri olan *afetle mücadele*, merkezi yönetimin olduğu kadar yerel yönetimlerin de görev kapsamında yer almaktadır. Hatta hizmete yakınlık ilkesi gereği yerel yönetimlerin bu mücadelede daha aktif olmasının önemli olduğu değerlendirilebilir. Afetlerle ilişkisi bağlamında KBB'nin yerel diplomasi faaliyetleri, uluslararası etkinlikler, uluslararası projeler, kardeş kent ilişkileri ve uluslararası ödüllerdir. Kocaeli coğrafi konumu nedeniyle fay hattı üzerinde yer aldığı için doğal afetlerden olan depreme karşı önlem alması zaruridir. KBB, afetle mücadele alanında yerel diplomasi araçlarını aktif olarak kullanmıştır (Bkz. Grafik 1; Ek 1).

Grafik 1

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin 2010-2022 Yılları Arası Afetle Mücadelede Gerçekleştirdiği Yerel Diplomasi Faaliyetleri

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

KBB, afetle mücadele alanında, yerel yönetimlerin en çok başvurdukları yerel diplomasi faaliyetlerinden biri olan kardeş kent ilişkilerini aktif olarak kullanmış ve toplamda sekiz adet gerçekleştirdiği kardeş kent ilişkilerinin üçünü afetle mücadele alanında gerçekleştirmiştir. KBB'nden Katılımcı 1'in

Deprem, Almanya/Kassel ile kardeş kent olmamızın en önemli sebeplerinden biriydi. Çünkü depremden sonra yetim kalan çocuklar için çok büyük ve çok modern bir yetimhane kurdular. Ayrıca Kocaeli itfaiyesine de malzeme ve teçhizat yardımları oldu. Hala şuan itfaiyeler birbirleriyle iletişim halindedir. Afet yönetimine dair hem Kassel ile hem de Amsterdam'la etkileşim içerisindeyiz (Katılımcı 1)

ifadesi, kurulan kardeş kent ilişkilerinin karmaşık bir sorun olan afetlerle mücadeledeki önemini vurgular niteliktedir. Bu ifadeler ile hem afet anı eğitimleri hakkında bilgi alışverişinde bulunulmasının hem de afet sonrası dayanışma içerisinde bulunulmasının önemi vurgulanmıştır.

KBB'nin afetle mücadelede etkin olarak kullandığı bir diğer yerel diplomasi türü uluslararası etkinliklerdir. Son 60 yılda doğal afetlerin 2/3 oranında deprem nedeniyle, 1/3 oranında ise

diğer afetler nedeniyle meydana geldiğinin bilinmesi (Şanlı vd., 2021) ve Kocaeli'nin deprem bölgesi içerisinde yer alması sonucu KBB, afetle mücadelede on bir uluslararası etkinlikte yer almıştır. Etkinliklerin sekiz tanesine ev sahipliği yapmıştır. Gerçekleştirilen bu etkinlikler, KBB'nden Katılımcı 4'ün

Uluslararası Deprem Gerçeği Çalıştayı adında çalıştaylar gerçekleştirdik. Bu çalıştayların yapılmasının nedeni kurumların, vatandaşların bilgilendirilmesi. Uluslararası alanda katılımın sağlanmasında karşılıklı tecrübe aktarmak için çok önemli. Dünyanın birçok yerinden de bu çalıştaylara bilim insanları geldiler. Kendi ülkelerindeki afet zararlarını azaltmaya yönelik şehircilik çalışmalarını, erken uyarı veya eğitim ile ilgili bilgilerini dinledik. Onlarla bağlantılar da kurduk bu çalıştaylar eliyle. Eğitim çalışmaları için bize yardımcı oldular. Bu çalıştaylardan sonra bu bilgilerin yer aldığı kitapçıklar hazırlandı. Ve bu kitapçıklar halkın da bilinçlenmesi adına halka dağıtıldı. Genelde üniversiteler bu alanda daha aktifler. Depremler ile ilgili sempozyumlar düzenliyorlar ve biz belediye olarak bu çalışmalara da destek sağlıyoruz (Katılımcı 4)

ifadesinde olduğu gibi alanında uzman katılımcıların karşılıklı bilgi alışverişi gerçekleştirmesi ve halkın afetler konusunda bilinçlendirilmesi amaçlarıyla yapılmıştır. Bu nedenle KBB'nin 2016-2019 yılları arasında düzenli olarak gerçekleştirdiği "Uluslararası Deprem Çalıştayı" halka açık yapılmıştır. Halkın katılımının fazla olmaması, küresel çağın bir getirisi olarak farkındalığın dijital ortamdaki artırılmasını gerekli kılmıştır (Özdemir & Şahinöz, 2022). KBB, farklı ülkelerle afet anı ve afet sonrası için eğitim çalışmaları gerçekleştirmiştir. Afetle mücadele alanında gerçekleştirilen etkinliklerde süreklilik sağlanmış, çalıştaylar halkı afetle mücadelede bilinçlendirmek için düzenlenmiştir. Afetle mücadelenin en önemli etkinlikleri ise afet anı ve sonrası için farklı ülkeler ile gerçekleştirilen eğitim çalışmalarıdır.

KBB'nin afetle mücadelede uluslararası projeleri, Afet İşleri Daire Başkanlığı'nın yeni kurulmuş olması sebebiyle, uluslararası etkinliklere göre daha az aktif kullandığı tespit edilmiştir. Bununla beraber gelecek dönemlerde uluslararası projelerin, birimin de kurulmasının etkisiyle, daha fazla gerçekleştirileceği mülakat görüşmeleri sonucu tespit edilmiştir. KBB'nden Katılımcı 4'ün

Planlarımızı yaparken de Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesini baz alarak planlar yapıyoruz. Afet zararları azaltma, afet Yönetimini güçlendirme ve afet eğitimleri konusunda uluslararası çerçeve planlarını da takip ediyoruz. 2018 yılında Kocaeli olarak BM'nin 'Şehirleri Dirençli Hala Getirmek' isimli çalışmasına da üye olduk. Birimiz kurulduktan sonra uluslararası alanda daha aktif olmaya başladık (Katılımcı 4)

ifadeleri, bu durumu destekler niteliktedir. Bunların yanı sıra KBB, afetle mücadele alanında en çok eğitim projelerine yer vermiş ve bu projeler ile afet anı ve sonrası müdahalede aktif olmayı amaçlamıştır. Farklı ülkelerin itfaiyelerinin dâhil olduğu eğitim projelerinde, karşılıklı bilgi ve tecrübe aktarımı amaçlanmıştır. KBB'nin yerel anlamda da afetle mücadele alanında projeler gerçekleştirdiği ve gerçekleştirilen bu projelerin uluslararası alanda ödülleri aldığı doküman incelemesi sonucu tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan biri olan, KBB'nin deprem araştırmalarının yapılması için yerel bir proje olarak kurulan sismolojik araştırma merkezi birçok kez, UCLG (Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı) tarafından birincilik ödülü almıştır.

Yerel yönetimler, kentleri olası felaketlere karşı dirençli hale getirmek konusunda asli sorumluluklara sahiptir. *Kentsel dirençliliği sağlamak*, afetleri önlemek adına önemli bir politikadır. Kocaeli'nin coğrafi konumu gereği deprem bölgesinde yer alması, KBB'nin kenti dirençli hale getirmede daha dikkatli çalışmasını gerektirmektedir. KBB, kentsel dirençlilik alanında uluslararası etkinliklerle ilişkisi bağlamında yerel diplomasi faaliyetlerinden sadece uluslararası etkinlikleri kullanmıştır. Bununla birlikte, genel olarak bakıldığında KBB'nin uluslararası etkinlikleri en aktif olarak kentsel dirençliliği sağlamada kullandığı doküman incelemesi sonucu tespit edilmiştir. KBB, kentsel dirençliliği sağlamak adına gerçekleştirdiği yirmi üç etkinliğin beş tanesine ev sahipliği yapmıştır. Gerçekleştirilen etkinliklerde planlama alanına önem verilmiştir. Bu önem, KBB'nden Katılımcı 1'in

Uluslararası yapılan etkinliklerde, öncelikle yerel ve/veya ulusal çalışma paydaşları ile yerel ölçeklerde öne çıkan benzer ihtiyaçların, fırsatların veya sorunların neler olduğu gözlemlenmiştir. Akabinde farklı ülkelerden yine mekânsal planlama ile ilgili farklı disiplinlerden uzmanlarla yapılan çalışmalar neticesinde kent planlamasındaki yenilikçi fikirler, yeni teknolojiler, kavramlar vasıtasıyla ihtiyaçların yerine getirilmesi, sorunların giderilmesine yönelik farklı bakış açıları ve tecrübeler edinilmiş nihayetinde bu edinimler uygulamaya geçirilmiştir (Katılımcı 1)

ifadesi ile değerlendirilebilir.

Etkinliklerde teknoloji fuarlarına fazlaca yer verilmiş kentsel dirençliliği sağlamak adına uluslararası alandaki yeni teknolojiler takip edilmiştir. Kentsel dirençlilik alanında uzman teknoloji firmaları, kişiler ve bu alanda öğrenim gören öğrenciler bir araya getirilerek geleceğin bilim insanları, kentsel dirençlilik alanında çalışmaya teşvik edilmeye çalışılmıştır. KBB'nden Katılımcı 3'ün

Teknofest etkinliklerini Kocaeli olarak daha çok öğrencilerin katılımı alanında önemsiyoruz. Uluslararası alanda şimdilik çok da fazla katılım olmuyor fakat bu etkinlikler, öğrencilerin katılan yabancı firmalardan bilgi edinmelerine de destek oluyor. Örneğin Teknofest etkinliklerinden biri Azerbaycan'da olmuştu. Öğrenciler bu etkinlikte yapılan çalışmalarını incelediler (Katılımcı 3)

ifadeleri bu durumu destekler niteliktedir. Genel olarak, kentsel dirençlilik alanında gerçekleştirilen uluslararası etkinliklerde karşılıklı bilgi alışverişine önem verilmiş ve alanın yeni teknolojilerinin takibi sağlanmıştır.

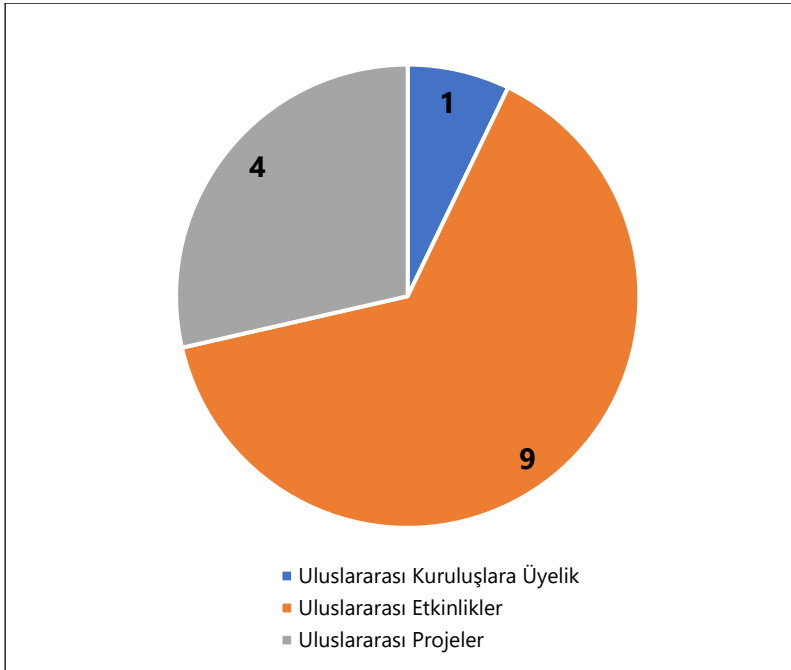
3.1.3.2 Çevre Sorunları ile İlişkileri Bağlamında Yerel Diplomasi Faaliyetleri

Kentsel dirençliliği sağlamak adına kenti sadece afetle mücadele alanında güçlendirmek yeterli değildir. KBB, çevre sorunları ile mücadelede sürdürülebilirliği sağlama, ekolojik güvenliği sağlama, kentsel atıklarla ve iklim değişikliği ile mücadele alanlarında yerel diplomasi faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Kenti her alanda sürdürülebilir hale getirmek karmaşık sorunlarla mücadelede oldukça önemlidir. *Sürdürülebilirlik* konusunun uluslararası alanda öneminin giderek artması, kentin sadece yeşil alanlara sahip olmasının yeterli olmayıp aynı zamanda kentin akıllı sistemlere de sahip olması gerekliliği düşüncesini (Ercoşkun Yalçınar & Karaaslan, 2009) ortaya çıkarmıştır. KBB'nin kentin sürdürülebilirliğini sağlamak adına yerel diplomasi araçlarını aktif olarak kullandığı doküman incelemesi sonucu tespit edilmiştir (Bkz. Grafik 2; Ek

1). Gerçekleştirilen etkinlikler, çoğunlukla alanında uzman kişilerin bir araya getirilmesi ile karşılıklı bilgi ve tecrübe aktarımı amacıyla gerçekleştirilmektedir. Burada karmaşık sorunlarla mücadelede iş birliği stratejileri işlevseldir. Bu alanda gerçekleştirilen etkinliklerin yeni teknolojilerin takibi ile yerel yönetimler üzerinde sürdürülebilirlik adına bilinç yaratmak amaçları da vardır. KBB, sürdürülebilirlik alanında dokuz uluslararası etkinlikte yer almış, bu etkinliklerin dört tanesine ev sahipliği yapmıştır. Bu etkinlikler, çalıştay, zirve, sempozyum ve fuar kategorilerinde çeşitlendirilmiştir.

Grafik 2

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin 2010-2022 Yılları Arası Sürdürülebilirlik Alanında Gerçekleştirdiği Yerel Diplomasi Faaliyetleri

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

KBB, sürdürülebilirliği sağlamak adına tarımsal bölgelerde sulama sistemlerini iyileştirmek, ulaşımda daha çevreci yakıtlar tüketmek ve yenilenebilir enerji kaynakları üzerine çalışmalar yapmak amaçlarıyla dört uluslararası proje gerçekleştirmiştir. Bu projelerde AB'nin, farklı ülkelerin yerel yönetimleri, dernekleri ile iş birliği içerisinde çalışması ve projelerin sürdürülebilir projeler olması, konuya verilen önemi göstermektedir. Sanayi ve liman kenti olan Kocaeli'nin dikkat etmesi gereken atık türlerinden sera gazlarını önleme adına alınan önlemler, KBB'nden Katılımcı 1'in

Ulaşım alanında toplu taşıma araçlarında yakıt tipini değiştirerek sera gazı ve diğer zararlı gazların salınımını kontrol altına almaya çalıştık. Örneğin SKUP Projesi bizim için önemli çünkü bizim burada bir gemimiz vardı. Dizel yakıtla çalışıyordu. Biz bu proje ile birlikte ona elektrikli motor takarak onu daha yeşil bir kullanıma dönüştürdük (Katılımcı 1)

ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bununla birlikte fosil yakıtların alternatifi olan yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, sürdürülebilirlik ile mücadelede alternatif bir yoldur (Koç & Kaya, 2015).

KBB, Yalova Üniversitesi, İzmit Atatürk Endüstri Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İspanya, Litvanya ve Yunanistan'dan farklı kurumlar ile iş birliği içerisinde gerçekleştirdiği 'Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Adaptasyon Projesi (ALPER)' isimli proje ile çalışmalar yapmıştır. Projenin amacı ve işleyişini anlamak adına Yalova Üniversitesi'nden Katılımcı 7'nin

ALPER Projesi daha önce İspanya'da yapılan bir projenin transfer projesidir. İspanya'da yapılan proje daha çok yenilenebilir enerji alanında personel eğitimleri şeklinde idi. Biz bu projeyi inceleyerek kendi ülkemize modifiye etmeyi amaçladık. Biz bu projeyi modifiye ederken eğitimcilerin eğitimi şeklinde bir uygulama düşündük. Bu nedenle Atatürk Endüstri Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde bir bölüm açıldı. Açılan bu bölümün ders programlarını, İspanya'da yerinde incelemeler yaparak oluşturduk. Bizim bu alanda hazırladığımız müfredat şuan Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından hala kullanılmaktadır (Katılımcı 7)

ifadeleri dikkate değerdir. Bu proje ile liselerde yenilenebilir enerji çalışmaları tabandan yayılarak ilerletilmek istenmiştir. Bununla birlikte KBB, sürdürülebilirlik alanında gerçekleştirilen dokuz etkinliğin dördüne ev sahipliği yapmıştır. Yapılan etkinliklerin amaçlarına bakıldığında tarım ve ulaşım alanında sürdürülebilirliğe önem verildiği tespit edilmiştir. Bu alanlarda gerçekleştirilen uluslararası etkinlikler, yeni teknolojileri sürdürülebilir hale getirmek, sürdürülebilirlik alanında farkındalık yaratmak ve kaynakların verimli kullanılması amacıyla alternatif seçeneklerin değerlendirilmesi açısından önemlidir. Bunların yanı sıra KBB'nin, sürdürülebilirliği sağlamak ve kentin ulaşım sorunlarını çözmek adına Uluslararası Toplu Taşımacılar Birliği'ne üye olduğu doküman incelemesi sonucu tespit edilmiştir. KBB'nden Katılımcı 1'in

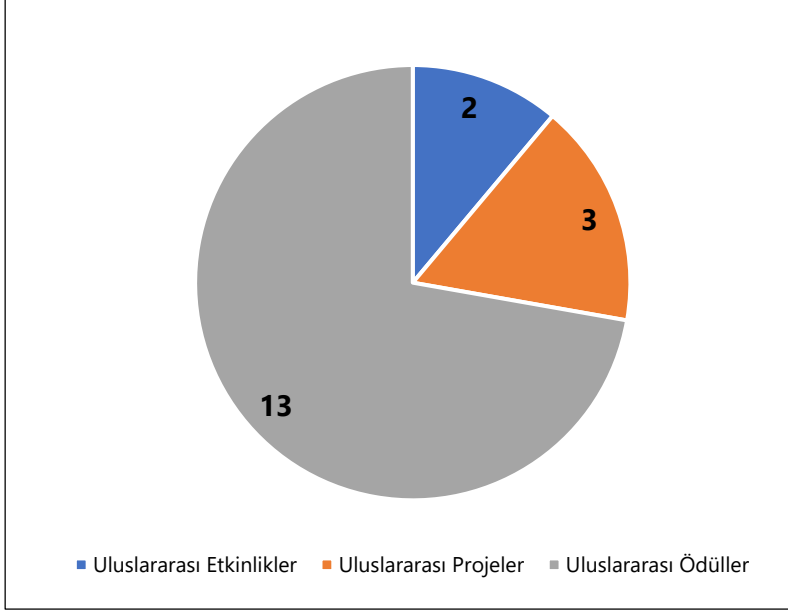
UITP sürdürülebilirliğe önem veriyor. Biz de öyle. Biz üyelikten sonra araştırmalar yaparak, bir çok toplu taşıma aracıyla yakıt türünü değiştirdik. Hava kirliliğini en az düzeye indirecek yakıtlar kullanmayı tercih ediyoruz. Tramvayın devreye girmesi de önemli oldu. Birlikten öğrendiklerimiz, kendi araştırmalarımız, dünyadaki diğer örnekleri incelememiz ile kendimizi bu alanda güncellemeye çalışıyoruz (Katılımcı 1)

ifadeleri, kuruluşun yerel yönetim üzerindeki olumlu etkisini ve KBB'nin bu alandaki yenilikleri takip ettiğini göstermektedir.

Sürdürülebilirliğin sağlanamadığı durumlarda meydana gelecek çevre sorunları, karmaşık bir sorun olan *ekolojik güvenliğin bozulması* kapsamında incelenebilir. Kocaeli, iki denize kıyısı olan ve iki bölgesinde tarım faaliyetleri yürüten bir kent olarak farklı ekosistemleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu sebeple kentin ekolojik güvenliğinin korunması ayrıca önemlidir. KBB, bu alanda uluslararası incelemelerde bulunarak ve bu incelemeleri yerel faaliyetlerde uygulayarak faaliyetler gerçekleştirmiştir (Bkz. Grafik 3; Ek 1).

Grafik 3

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin 2010-2022 Yılları Arası Ekolojik Güvenliği Sağlamada Gerçekleştirdiği Yerel Diplomasi Faaliyetleri

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

KBB, ekolojik güvenliği sağlamak adına 2010-2022 yılları arasında iki uluslararası fuara katılmıştır. Bu etkinliklerin ortak amaçlarının ekolojik güvenliği sağlamak ve bu alandaki teknolojik gelişmeleri yakından takip etmek olduğu doküman incelemesi sonucu tespit edilmiştir. Ekolojik güvenliği sağlama, sonuçları yerel alanda kalmayıp tüm dünyayı etkilediği için AB, BM gibi önemli kuruluşların yerel yönetimlerle projeler gerçekleştirdiği karmaşık sorun türlerindedir. Bu nedenle KBB, ekolojik güvenliği sağlamak adına üç uluslararası projede yer almıştır ve bu projelerde sürdürülebilirliğe önem vermiştir. Kocaeli, kalabalık nüfusunun getirdiği atıklar, sanayi kenti olması ve ulaşımda transit bölgede bulunması gibi etkenler nedeniyle ekolojik güvenliği sağlamada ayrıca dikkatli politikalar gerçekleştirmesi gereken bir kenttir. Örneğin, Kocaeli’de günlük atık su miktarı, 2012’de 238, 2014’te 198, 2016’da 191, 2018’de 223, 2020’de ise 223 litre olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2020). Marmara Denizi’ne ve Karadeniz’e kıyısı olan bir kent olan Kocaeli’de deniz ekosisteminin korunmasının öncelenmesi de önemlidir. Bu alanda KBB, birçok yerel diplomasi faaliyetinden yararlanmıştır.

Yaşanabilir çevre standardının sembolü olan Mavi Bayrak Ödülü, ilk kez 1985 yılında Fransa’da uygulanmaya başlamıştır (Kızılırmak, 1997). Ödül, Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE) tarafından her yıl düzenli olarak verilmektedir. Bu ödülün yerel yönetimlere sağladığı katkı genel anlamda ekolojik güvenliği sağlamak iken özel anlamda Katılımcı 5’in de;

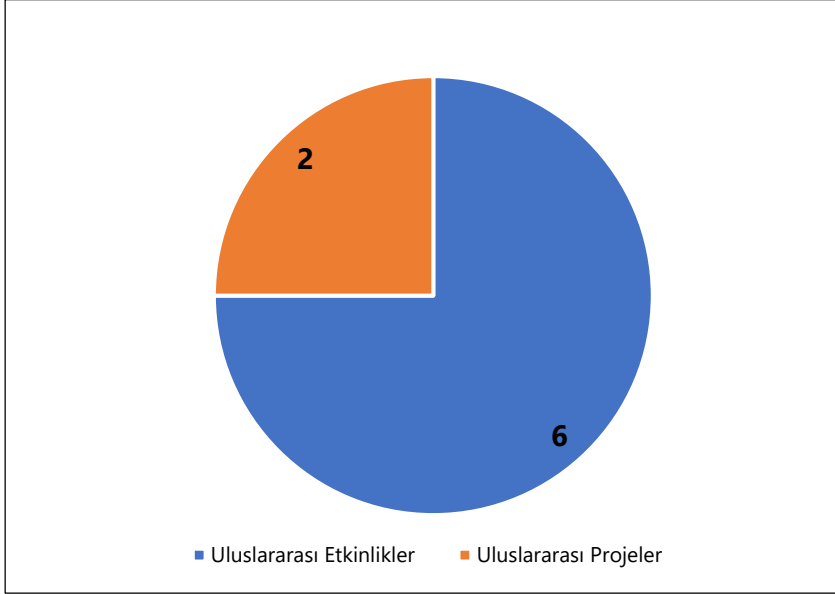
Alınan “Mavi Bayrak Ödülü” kıyısı olduğumuz denizlerde; plajlarımızda kirliliğin önlenmesine, biyolojik çeşitliliğin korunarak sürdürülebilir kılınmasına, bölgenin ekonomik gelişmişliğine ve halkın denizden faydalanmasına katkı sağlandığının bir göstergesi olması bizim için en büyük kazanç olmakla birlikte ulusal ve uluslararası arenada; öncelikle kentin tanınırlık ve tanıtımı, turizm sektöründe hareketlilik ve özellikle sanayi şehri olarak bilinen Kocaeli algısının değiştirilerek doğa dostu mavi-yeşil bir kent kimliğine bürünmesine katkı sağlamaktadır (Katılımcı 5)

ifade ettiği gibi Kocaeli için sadece ekolojik güvenliği korumakla kalmamakta, uluslararası alandaki sanayi kenti algısının yanına doğa dostu bir kent algısının da eklenmesine yardımcı olmaktadır. Bu algının değiştirilmesiyle birlikte turizmin kapılarının, ödül alınan plajlara açılması, böylelikle ekonomik ve kültür alanında kentin gelişmesine katkı sağlaması amaçlanmıştır. Ekolojik alanda verilen ödüller, kentleri daha ekolojik hale getirme noktasında teşvik etmektedir.

Yerel yönetimler, kente gelen öğrenciler, göçmenler ve yerel halkının oluşturduğu, bir diğer karmaşık sorun olan *kentsel atıkların* bertarafından asli olarak sorumludur. KBB'nin, kentsel atıklarla mücadelede yerel diplomasi faaliyetlerinden uluslararası etkinlikler gerçekleştirmeyi öncelendiği doküman incelemesi sonucu tespit edilmiştir. Bununla beraber uluslararası projelerde de yer almıştır (Bkz. Grafik 4; Ek 1).

Grafik 4

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin 2010-2022 Yılları Arasında Kentsel Atıklarla Mücadelede Gerçekleştirdiği Yerel Diplomasi Faaliyetleri

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Yerel yönetimler, bilinç yaratmak adına uluslararası etkinlikler düzenlerken kentsel atıkla doğrudan mücadele etmek adına projeler gerçekleştirmektedir. Bu alanda KBB, 2010-2022 yılları arasında iki projede yer almıştır. Bu projelerin, KBB'nden Katılımcı 5'in

Uluslararası anlamda projeler önümüze geldikçe değerlendirmeler yapıyoruz. Bu projelerin uygunluğuna göre teknik ziyaretler gerçekleştiriyoruz. Mobil Atık Getirme Merkezleri Projesi de yurtdışı ziyaret ve incelemeler sonucunda kentimize uyguladığımız projelerdendir. Bunun dışında atık yönetimi hakkında halkımızı bilinçlendirmek için eğitimler, çalıştaylar düzenliyoruz (Katılımcı 5)

ifadesinde olduğu gibi çalışma ve teknik ziyaretler şeklinde gerçekleştirildiği ve bu ziyaretlerde edinilen bilgiler ışığında yerel projelerin yapıldığı doküman incelemesi sonucu

tespit edilmiştir. Bununla beraber, KBB, kentsel atıklarla mücadelede altı uluslararası etkinlikte bulunmuş ve bu etkinliklerden bir tanesini kendi kentinde gerçekleştirmiştir.

Gerçekleştirilen etkinliklerin birçoğu kentsel atıkla mücadele hakkında katılımcılar arasında bilgi alışverişinin bulunduğu kongrelerden, fuarlardan ve çalışma ziyaretlerinden oluşmaktadır. Bu etkinliklerin amacını anlamak adına KBB'nden Katılımcı 5'in

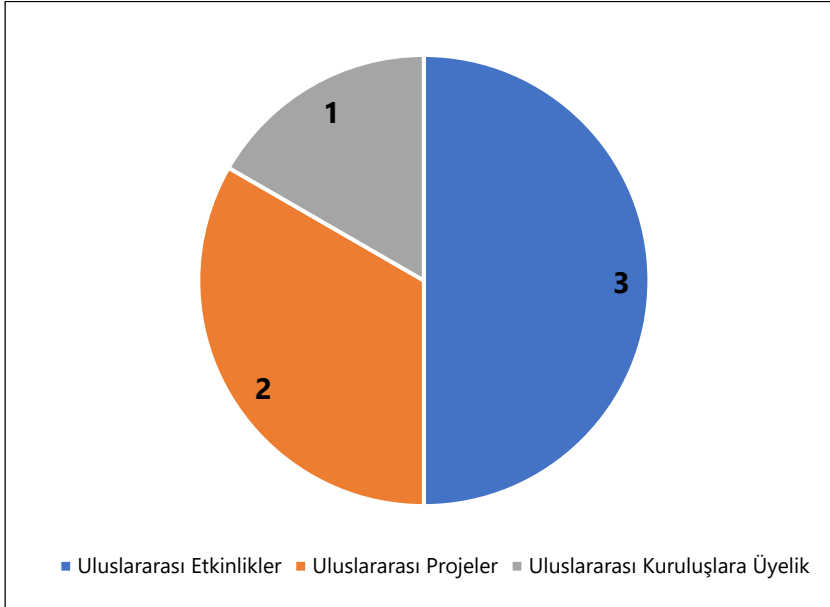
Ülkelerin atık çeşitleri farklılıklar gösterdiği için bunları bertaraf etme yöntemleri de farklılık göstermektedir. Türkiye'deki atık sistemi daha çok sulu atık şeklinde iken Avrupa'da hızlı tüketimin etkisi ile atık yönetimi daha çok katı atık üzerinden işlemektedir. Bu nedenle katı atık ile mücadelede uluslararası çalışma ziyaretleri gerçekleştirilerek, bu alanda daha çok inceleme yaparak atık tesisleri kurma ve geliştirme üzerinde çalışıyoruz (Katılımcı 5)

ifadeleri dikkate değerdir.

Uluslararası alanda mücadele edilen ve yerel yönetimlerin katkılarının önemli olduğu bir diğer karmaşık sorun *iklim değişikliği*dir (Bkz. Grafik 5; Ek 1). İklim değişikliği ile mücadelede iş birliği önemlidir. Bu alanda uluslararası etkinlikler, iş birliği yapabilecek diğer yerel yönetimleri, uluslararası kuruluşları ve alanında uzman kişileri bir araya getirebilir. Bu etkinlikler, katılımcıların karşılıklı bilgi alışverişinde bulunmasında faydalı olabildiği gibi iklim değişikliği ile mücadelede ortak projeler gerçekleştirilmesine zemin hazırlayabilir.

Grafik 5

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin 2010-2022 Yılları Arası İklim Değişikliği ile Mücadelede Gerçekleştirdiği Yerel Diplomasi Faaliyetleri

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Kocaeli, on üç sanayi bölgesine ve birçok kimya, demir-çelik, otomotiv fabrikalarına sahiptir (Kocaeli Valiliği, 2023). Liman kenti olduğu için gemiler yakıt kullanmakta ve göç alan bir kent olduğu için doğal kaynaklar hızlıca tükenmektedir. Bunların sonucunda Kocaeli'nin süper karmaşık sorunlar arasında sayılan iklim değişikliği ile karşı karşıya olmasının kaçınılmaz olduğu

doküman incelemesi sonucu tespit edilmiştir. Bu alanda KBB, üç uluslararası proje gerçekleştirmiştir. Bu projelerin AB gibi önemli bir kuruluş ile gerçekleştirilmesi, KBB'nden Katılımcı 5'in

Projelerde; Avrupa Birliği'nde çeşitli kentlerde yapılan iyi uygulamaların irdelenmesi, karşılıklı iş birliği ve bilgi alış veriş, eş güdümlü çalışmalar ve teknik ziyaretler, ilimizin iklim değişikliğine olan azaltım ve uyum konusundaki mücadelesine katkı sağlayan unsurlardır. Yapılan bu iyi uygulamaların ilimize uyarlanarak uygulanması, bilgi alış-veriş ile iletişimin kurularak alt yapısal anlamda bilgi havuzunun oluşturulması, hafızanın güçlendirilmesi ve eş güdümlü çalışmalar ile yerinde teknik ziyaretlerin yapılarak uygulamaların hayata geçirilmesi gibi birçok katkısı olmaktadır (Katılımcı 5)

ifadelerinde belirttiği gibi iklim değişikliği ile mücadelede karşılıklı bilgi alışverişinin sağlanmasında ve alanın yeni teknolojilerin takibinde oldukça işlevseldir. AB ve benzeri uluslararası kuruluşlar, etkileri artan iklim değişikliği ile mücadelede birçok yol izlemektedir. Yerel yönetimler ile iş birliği içerisinde çalışılması bunlardan sadece biridir. Bu durum, iklim değişikliği ile mücadelenin önemi vurgular niteliktedir. Bununla birlikte KBB, iklim değişikliği ile mücadelede iki uluslararası etkinliğe ev sahipliği yapmıştır. Etkinliklerden biri koşu etkinliği diğeri ise iklim değişikliği konulu zirvedir. KBB bu etkinliklere iklim değişikliği ile mücadelede bilinç yaratmak ve alanında uzman kişileri bir araya getirmek amacıyla ev sahipliği yapmıştır.

KBB'nin iklim değişikliği ile mücadelede, uluslararası alanda, önemli bir konuma sahip olan Belediye Başkanları Küresel İklim ve Enerji Sözleşmesi'ne (2008) -Covenant of Mayors For Climate & Energy- üye olmuştur. Bu üyeliğin sonucu olarak KBB'nden Katılımcı 1'in

İklim değişikliğinin hayatı nasıl etkilediğini görebiliyoruz. Su kaynakları tükeniyor. Kocaeli'de hızlıca nüfusu yükselen bir şehir. Daha doğru nasıl kullanabiliriz? Sorusunu soruyoruz. Bu durumda yerel yönetimlere yansıdı. Kaynağında ayrıştırma konusuna önem verdik. Ayrıca kendimiz kurumlarımızda da atıklar konusuna ayrıca özen gösterdik. Yeşil enerjiyi önemsemeye başladık. Güneş enerji panelleri kullanımına dikkat etmeye çalıştık. Uluslararası alanda da popüler ve gündemde olan önemli bir konu. Bunun yansımaları yine belediyelerde daha etkin olmaya başladı (Katılımcı 1)

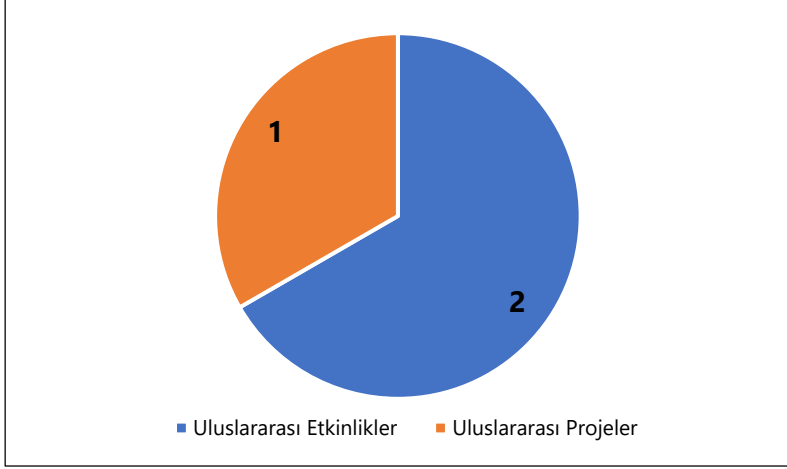
ifadeleri, uluslararası kuruluşlara üyeliklerin karmaşık sorunlarla mücadeledeki yerinin önemini göstermektedir. Özellikle iklim değişikliği gibi sonuçlarının tüm dünyayı etkilediği karmaşık sorunlarla mücadelede uluslararası kuruluşlara üyelikler ayrıca önemlidir.

3.1.3.3 Göçle Mücadele ile İlişkili Olarak Yerel Diplomasi Faaliyetleri

Karmaşık sorunlardan olan kentsel atıkla mücadele, ekolojik güvenliğin sağlanması ve benzeri birçok sorunun temelinde yatan nedenlerden biri kentin nüfusunun fazla olmasıdır. Bu durumu meydana getiren olaylardan biri de kentin aldığı göçlerdir. Ulusal ya da uluslararası alanda kentin aldığı göçler, beraberinde birçok sorun getirir. Kocaeli'nin göç trafiğinin yoğun olması sebebiyle KBB'nin göç ile ilişkisi bağlamında yerel diplomasi faaliyetlerinin incelenmesi önemlidir. KBB, göç sorunu ile mücadelede iki adet uluslararası etkinlikte yer almıştır (Bkz. Grafik 6; Ek 1).

Grafik 6

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin 2010-2022 Yılları Arası Göçle Mücadelede Gerçekleştirdiği Yerel Diplomasi Faaliyetleri

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

KBB, göçün beraberinde getirdiği sorunlarla mücadelede Katılımcı 1'in

Ulusallararası alanda meydana gelen göçler için yerel olarak yardım çalışmaları yapıyoruz. Kocaeli'de çok farklı etnik kökenlerden göçle gelenler var. Biz uluslararası çalışmalarımızı bunların entegrasyonu üzerinden yürütüyoruz. Fakat önleme adımıyla yerel yönetimlerin yapabileceği fazla bir şey yok. Bu alan biraz daha merkezi yönetimin tutumuyla alakalı oluyor ve merkezi yönetime göre hareket ediliyor. Kısacası bu alanda merkezi hükümetin politikaları doğrultusunda hareket etmeye çalışıyoruz (Katılımcı 1)

ifadesinde olduğu gibi entegrasyon politikalarını öncelemektedir. Bunun en büyük nedeni, merkezi yönetim ile yerel yönetim arasındaki ilişkidir.

Göç sorunu ile mücadele, merkezi yönetimin belirlediği politikalar üzerinden ilerletilmektedir. Kocaeli gibi metropoliten bir kentin nüfus yoğunluğu yüksektir. Ticari ve sınai açıdan zengin olması, İstanbul ve Ankara gibi merkez kentlere yakınlığı, turizm açısından önemli bölgelerinin olması ve benzeri birçok sebeple göç almaya devam etmektedir. Bununla beraber, KBB'nin göçle mücadelede bir adet uluslararası projede yer aldığı ve bu projenin 2018 yılında Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği ile "Mülteciler için Mesleki Eğitim Programı Projesi" olduğu doküman incelemesi sonucu tespit edilmiştir. Bu alanda entegrasyon projeleri daha çok yerel alanda gerçekleştirilmiş ve uluslararası alanda sadece bir proje gerçekleştirilmiştir. Uluslararası etkinliklerde olduğu gibi gerçekleştirilen projede göçmenlerin entegrasyonu amaçlanmış, göçü önleme politikaları merkezi yönetime bırakılmıştır.

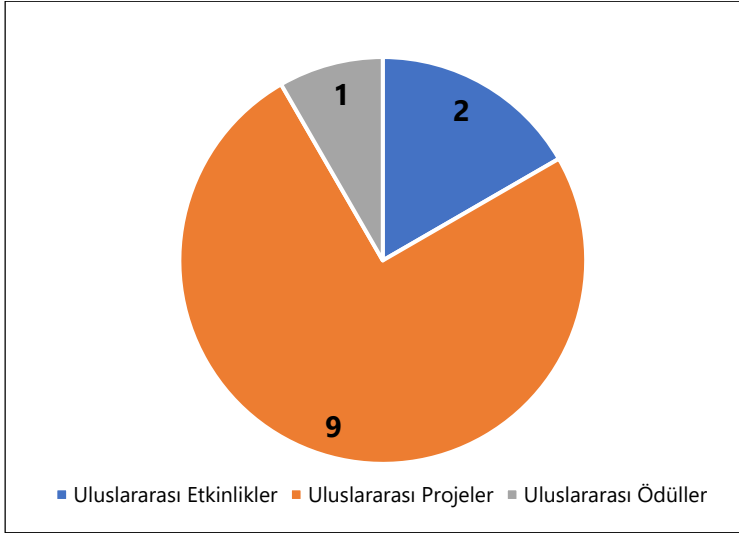
3.1.3.4 Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması ile İlişkili Olarak Yerel Diplomasi Faaliyetleri

Dezavantajlı grupların topluma kazandırılması ile ilişkili olarak KBB, yerel diplomasi faaliyetlerini uluslararası etkinlikler, uluslararası projeler ve uluslararası ödüller olarak çeşitlendirmiştir (Bkz. Grafik 7; Ek 1). Dezavantajlı grupların topluma kazandırılması, istihdamlarının sağlanması ve benzeri birçok politika, bu bireylerin hayatlarını kolaylaştırmak adına önemlidir ve yerel yönetimlerin bu politikaları gerçekleştirmeleri asli görevleri arasındadır. KBB, kentte bulunan

dezavantajlı grupların roman vatandaşlar, engelli vatandaşlar, çocuk işçiler ve benzeri gruplara ayırarak bu gruplar için uluslararası projeler gerçekleştirmiş ve uluslararası etkinliklere katılmıştır. Ayrıca KBB, dezavantajlı gruplarından olan roman vatandaşların topluma kazandırılması amacıyla gerçekleştirdiği uluslararası faaliyetlerin çokluğu ve işlevselliği adına Avrupa Konseyi-Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi tarafından 2013 yılında "Dosta Konsey" Ödülünü kazanmıştır.

Grafik 7

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin 2010-2022 Yılları Arası Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılmasında Gerçekleştirdiği Yerel Diplomasi Faaliyetleri

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

KBB'nin dezavantajlı grupların topluma kazandırılmasında toplamda dokuz uluslararası proje gerçekleştirdiği doküman incelemesi sonucu tespit edilmiştir. Burada roman vatandaşların erken evlilikleri ve eğitimi genç yaşta terk etmeleri konuları oldukça önemsenmiş ve Avrupa Birliği gibi önemli kuruluşlardan destekler alınmıştır. Dezavantajlı grupların topluma kazandırılması hakkında KBB'nden Katılımcı 1'in

Roman vatandaşlarımızda eğitim seviyesini yükseltmek adına projelere çok önem veriyoruz. Ve onların kendi aralarında kurdukları roman dernekleri var. Biz bu dernekler yoluyla onlarla proje yaparak uluslararası boyutta temsilcilerini sağlamaya çalışıyoruz. Örneğin bir dernek buluyorlar yurtdışında (Bulgaristan, Romanya gibi bölgelerde) ve bize gelip ortak iş birliği yapmak istiyoruz, diyorlar. Bu durum onların topluma karışması ve entegrasyonlarının sağlanması adına faydalı oluyor. İtibar sahibi oluyorlar ve bu onları mutlu ediyor. Bizlere proje örnekleriyle geliyorlar. Karşılarında onları muhatap alan ve değer veren bir kamu kurumu buluyorlar. Bu da onların kendilerini daha fazla geliştirmelerine katkı sunuyor (Katılımcı 1)

ifadeleri dikkate değerdir. Bu ifadelerden hareketle KBB'nin, uluslararası projelerde yerel derneklerin katılımını önemsendiği ve bu alanda çeşitliliğe, dezavantajlı grupların iş birliğine önem verildiği değerlendirilebilir. Bununla beraber engelli bireyler ile ilgili Katılımcı 2'nin

Engelli bireyler ile ilgili gerçekleştirilen projelerin uluslararası yapılması yeni kavramlar kazandırdı belediyelere. Örneğin mentorluk kavramı akademik camiada olsa da belediyelerde bu kadar yaygın değildi. Mentorluk uygulamasının Avrupa'da olduğunu fark ettiğimizde engelli vatandaşlar için bu uygulamaları kullanabileceğimizi düşündük. Mentorların hem duygusal hem de akademik anlamda engellilere yol göstermesinin önemli olduğunu fark ettik. Çünkü hepsinin farklı engelleri var. Bu nedenle iş hayatında başarılı olmuş mentorların onların engellerine göre onlara yol göstermeleri son derece önemliydi. Bu alanda sadece projelerle sınırlı kalmayıp inceleme ziyaretleri de gerçekleştirerek, onların ve bizim sistemlerimizi karşılaştırma fırsatı bulduk (Katılımcı 2)

ifadeleri, engelli bireylerin farklı engellerine göre hareket edilmesini sağlayan projeleri önemsediklerini göstermektedir.

Kayıt dışı istihdam konusu Kocaeli'de, dezavantajlı gruplar arasında sayılması gereken işsiz gençlerin yarı zamanlı işlerde sigortasız çalışması üzerine işlenmiş ve bu alanda AB, Kocaeli Üniversitesi ve daha birçok ortağın katılımı ile "Genç İstihdama Kayıt(dışı)sız Kalma" isimli proje gerçekleştirilerek bu konuya dikkat çekilmiştir. Projenin yürütücü kurumu Kocaeli Üniversitesi'nden Katılımcı 6'nın

Bu projenin Kocaeli Sanayi Odası, Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve özel bir şirket de dâhil olmak üzere paydaşlarının olmasının amacı bu konuyu tabana yaymaktır. Uluslararası katılımcıların çok fazla olması yeni bir iklim oluşturdu burada. Kayıt dışı istihdam ile başlayıp daha sonra ekonominin diğer konularına da yayılım oldu. Biz kayıt dışı istihdam alanında bilinç yaratma amacıyla çalışmamızı gerçekleştirdik (Katılımcı 6)

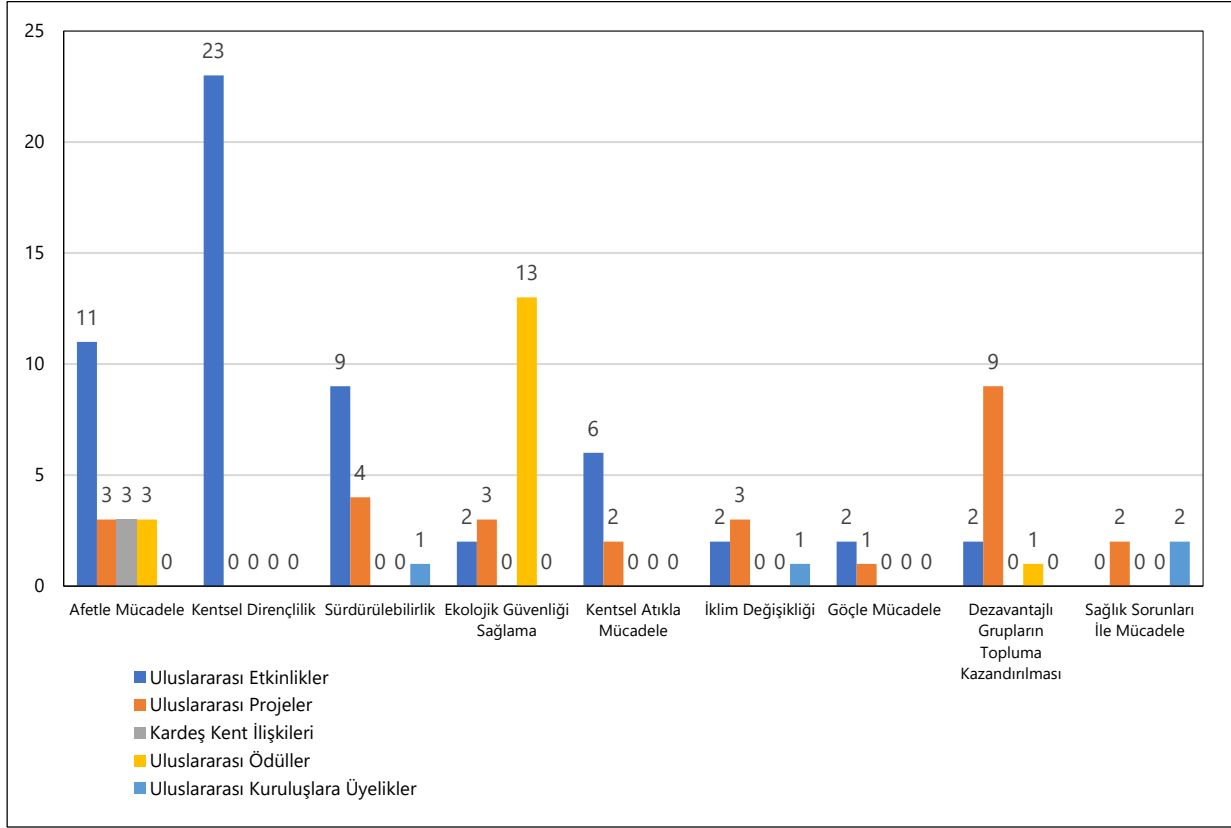
ifadesinde olduğu gibi kayıt dışı istihdam ile mücadelede birçok kurumun iş birliği önemsenmiş ve bu iş birlikleri ile tabandan bir bilinç yaratılmak istenmiştir. Bu ifade kayıt dışı istihdamın bir karmaşık sorun olduğunu ve bu sorunla mücadelede iş birliği stratejisinin işlevselliğini göstermektedir. Bu alanların dışında KBB, sağlık alanında biri AB diğeri WHO ile olmak üzere iki uluslararası projede yer almıştır. Bu projelerin amacı, obezite, kanser ve benzeri kronikleşmiş hastalıklar hakkında halkı bilinçlendirmektir. Bununla beraber, KBB'nin salgın hastalıklar başta olmak üzere birçok sağlık sorunu ile mücadele için Dünya Sağlık Örgütü'ne üyeliğinin bulunduğu doküman incelemesi sonucu tespit edilmiştir. Gerçekleştirilen mülakat görüşmeleri ve doküman incelemeleri sonucu KBB'nin sağlık alanındaki çalışmaları, göç politikalarında olduğu gibi merkezi yönetime bıraktığı tespit edilmiştir. KBB'nin halkı bilinçlendirmek ve uluslararası alanda destek sağlamak adına uluslararası alanda etkinlik gerçekleştirdiği bir diğer karmaşık sorun türü, terörle mücadeledir. Bu alanda 2017 yılında iki uluslararası zirveye ev sahipliği yapmış ve halkın bilinçlenmesini amaç edinmiştir.

3.1.4 Bulguların Sonuçlarının Değerlendirilmesi

KBB, yerel diplomasi faaliyetlerini genel olarak afetle mücadele, kentsel dirençliliği sağlama, sürdürülebilirlik, ekolojik güvenliği koruma, kentsel atıkla mücadele, iklim değişikliği ile mücadele, göçle mücadele, dezavantajlı grupların topluma kazandırılması ve benzeri alanlarda kullanmıştır (Bkz. Grafik 8).

Grafik 8

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin 2010-2022 Yılları Arasında Karmaşık Sorunlarla Mücadelede Kullandığı Yerel Diplomasi Faaliyetlerinin Toplamı

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

KBB, *afetle mücadelede* yerel diplomasi faaliyetlerinden uluslararası etkinlikleri, uluslararası projeleri, kardeş kent ilişkilerini ve uluslararası ödülleri aktif olarak kullanmıştır. Afetle mücadele alanında gerçekleştirilen faaliyetlerde süreklilik sağlanmış, çalıştaylar halkı afetle mücadelede bilinçlendirmek için aktif olarak düzenlenmiştir. Afetle mücadelenin en önemli etkinlikleri ise afet anı ve sonrası için farklı ülkeler ile gerçekleştirilen eğitim çalışmalarındır. Bununla beraber gerçekleştirilen projelerin yerel olanları afeti önlemek adına gerçekleştirilirken uluslararası alanda gerçekleştirilen projeler afet anı ve sonrası için eğitim çalışmalarını içermiştir. Afetle mücadele alanında gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde uluslararası ödüller alınmış ve bu ödüller kenti bu alanda daha aktif olma doğrultusunda teşvik etmiştir. KBB, bir başka karmaşık sorun olan *kentsel dirençliliği sağlamada* yerel diplomasi araçlarından sadece uluslararası etkinlikleri kullanmış ve gerçekleştirdiği etkinlikler ile kentin direncini arttırmak adına uluslararası alandaki yeni teknolojilerin takip edilmesini ve alanın uzmanları ile bilgi alışverişi yapılmasını öncelemiştir.

KBB, *sürdürülebilirlik* alanında yerel diplomasi faaliyetlerinden en aktif olarak uluslararası etkinlikleri kullanmış, bu etkinlikler ile alanın uzmanları ile bilgi alışverişi ve sürdürülebilirliği sağlama adına yeni teknolojilerin takibi amaçlamıştır. Bununla birlikte AB başta olmak üzere birçok ortak ile tarım ve ulaşım alanlarında sürdürülebilirliği sağlamayı amaçlamıştır. Ayrıca bu alanda yerel diplomasi faaliyetlerinden uluslararası kuruluşlara üyeliği de aktif olarak

kullanmıştır. Kentin sürdürülebilirliğini sağlamak adına mücadele edilen bir diğer karmaşık sorun *ekolojik güvenliği korumaktır*. KBB, ekolojik güvenliği korumak adına uluslararası fuarlara katılmıştır. Bunun yanı sıra KBB, AB ve BM gibi önemli kuruluşlar ile kentin atıklarının ekolojiye zarar vermemesi adına projeler gerçekleştirmiş ve bu projelerde sürekliliğe dikkat etmiştir. Bütün bu çalışmaların sonucunda uluslararası alanda ödüller alınmış ve bu ödüllerin her geçen yıl arttığı doküman incelemesi sonucu tespit edilmiştir. *Kentsel atıkla mücadele* alanında ise uluslararası projelere ve uluslararası etkinliklere katılım sağlanmıştır. Bu faaliyetler, büyük oranda çalışma ziyaretlerinden oluşmuş olup bu faaliyetler ile yapılan gözlemlerin kentin atık sistemlerinde kullanılması amaçlanmıştır. Sonuçları tüm dünyayı etkileyen *iklim değişikliği ile mücadelede* KBB, yerel diplomasi araçlarından uluslararası projelere, uluslararası etkinliklere katılımı ve uluslararası kuruluşlara üye olmayı aktif olarak kullanmıştır. Faaliyetlerin sonucunda iklim değişikliği ile mücadelede bilinç oluşturmak ve iklim değişikliği ile mücadele için gerekli uzman bilgisinden yararlanmak amaçlanmıştır.

KBB, *göç ile mücadelede* uluslararası bir proje gerçekleştirmiş olup uluslararası alanda etkinliklere katılmıştır. Bu faaliyetler ile göçmenlerle yerel yönetimlerin entegrasyonunu sağlamayı öncelemiş, göç önleme politikalarını ise merkezi yönetime bırakmıştır. KBB, *dezavantajlı grupların topluma kazandırılmasında* ise en aktif olarak uluslararası projeler olmak üzere uluslararası etkinlikleri de kullanmıştır. Bu faaliyetler ile dezavantajlı grupların topluma kazandırılması amaçlanmıştır ve faaliyetlerin sonucunda KBB, uluslararası alanda bir ödül almıştır. Bunların yanı sıra KBB, *sağlık sorunları ile mücadele* alanını göç alanında olduğu gibi merkezi yönetimin politikalarına bırakmış, bu alanda halkı bilinçlendirmek ve uluslararası gündemi takip etmek adına yerel diplomasi faaliyetlerinden uluslararası projeleri ve uluslararası kuruluşlara üye olmayı kullanmıştır. *Kayıt dışı istihdam* alanında da uluslararası alanda bir proje gerçekleştirerek alanın önemine dikkat çekmeyi amaçlamıştır.

4. Sonuç

Yerel yönetimlerin, diplomasi faaliyetleri ile uluslararası alanda var olmaya başlamaları, sınırları aşan karmaşık sorunlarla mücadelede önemli bir etken olmuştur. Kentlerin karşılaştığı, sosyal, kültürel, çevresel ve benzeri alanlardaki karmaşık sorunlar da sınırları aştığı için merkezi yönetimin geleneksel politikaları yetersiz kalmıştır ve bu alandaki yerel yönetimler tamamlayıcı bir rol üstlenmiştir. Karşılaşılan sorunlar ile mücadelede, soruna en yakın müdahale birimi olarak yerel yönetimler, uluslararası kurum ve kuruluşlarla ya da diğer ülkelerin farklı birimleri ile karşılıklı bilgi alışverişinde bulunmuş, uluslararası alandaki yenilikleri takip etmekte ve bu benzeri yollar ile sorumlu olduğu kent ve kentin vatandaşlarının sorunları için mücadele vermektedirler. Yerel yönetimler bu mücadele için birçok araç ve strateji ile hareket edebilir. Yerel yönetimlerin bu araçları kullanımı dünya üzerindeki her kent için farklılık gösterebilir. Örneğin ekonomik kalkınma ve kentinin tanınırlığı için mücadele eden yerel yönetimler, uluslararası etkinlikleri kullanabilirken kentinde meydana gelen bir sorunun çözümü için bir başka kentte aynı sorunu yaşayan kentin yerel yönetimi ile kardeş kent ilişkisi kurarak ya da uluslararası projeler gerçekleştirerek sorunlarla mücadele edebilir. Bununla birlikte yerel yönetimler, kentlerinde meydana gelen sorunlar özelinde uluslararası kuruluşlara üye olabilirler. Bu alanda güncel olarak yerel yönetimler, yerel diplomasi faaliyetlerinde yerel diplomasi araçlarını ve bu araçlar eliyle iş birlikçi stratejileri de etkin bir şekilde kullanmaktadır.

Küreselleşen dünya düzeninde, mücadele etmesi zor olan karmaşık sorunlarla mücadelede iş birlikçi stratejilerinin kullanımının önemi anlaşılmaya başlamıştır. Her yerel yönetimin bünyesinde barındırdığı karmaşık sorun farklıdır. Bu nedenle yerel yönetimler, çoğu zaman yerel diplomasi araçlarından sorumlu oldukları kentin ihtiyaçlarına göre seçim yapmaktadırlar.

Kocaeli, coğrafi konumu, demografik konumu ve ekonomik şartları göz önünde bulundurulduğunda karmaşık sorunlarla sıkça karşılaşan bir kenttir. Bu nedenle Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin bu alandaki faaliyetlerini incelemek, yerel yönetimlerin gerçekleştirdikleri yerel diplomasi faaliyetlerinin karmaşık sorunlarla mücadeledeki işlevselliği hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamıştır. KBB, karmaşık sorunlarla mücadelede yerel diplomasi araçlarından kardeş kent ilişkilerini, uluslararası kuruluşlara üyelikleri, uluslararası etkinlikleri, uluslararası projeleri ve uluslararası ödülleri aktif olarak kullanmıştır. KBB, kullandığı bu araçlar ile karmaşık sorunlardan afetlerle mücadele, kentsel dirençliliği sağlama, sürdürülebilirliği sağlama, ekolojik güvenliği sağlama, kentsel atıklarla mücadele, iklim değişikliği ile mücadele, göçle mücadele, dezavantajlı grupların topluma kazandırılması alanları üzerinde yoğunlaşmıştır. KBB, bu alanlarda gerçekleştirdiği yerel diplomasi faaliyetlerinde iş birlikçi stratejileri kullanmayı öncelemiştir.

Genel olarak yerel yönetimler, karmaşık sorunlarla mücadelede önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle kentlerin uluslararası alanda aktif rol oynamasını destekleyen ağların sağladığı iş birliği, bilgi paylaşımı olanakları ve uluslararası projelerin sağladığı finansal, teknik destek yerel yönetimlerin karmaşık sorunlarla mücadelesinde önemli bir kaynak sağlayıcı özelliindedir. Bu bağlamda ileriki çalışmalarda yerel yönetimlerin karmaşık sorunlarla mücadeledeki yerinin farklı kent örnekleri üzerinden tartışılması bu alanın daha stratejik kullanılmasına dair bir öngörü oluşturacaktır.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından desteklenen 122G012 numaralı 'Yerel Diplomasi Faaliyetleri ve Yerel Diplomasi Alanının Kullanımına İlişkin Yeni Bir Strateji Önerisi Geliştirilmesi Projesi kapsamında hazırlanan tezden üretilmiştir. Projeye verdiği destekten ötürü TÜBİTAK'a teşekkürlerimizi sunarız.

FİNANSAL DESTEK

Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından desteklenen 122G012 numaralı 'Yerel Diplomasi Faaliyetleri ve Yerel Diplomasi Alanının Kullanımına İlişkin Yeni Bir Strateji Önerisi Geliştirilmesi Projesi kapsamında hazırlanan tezden üretilmiştir.

ETİK

Bu çalışmada etik ilke ve standartlara uyulduğu beyan edilmiştir. Bu çalışma için Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektörlüğünden Etik Kurul onayı alınmıştır (02.11.2023 Tarih ve 300-2433 Sayılı Belge). Ayrıca bu çalışmanın uygulama kısmı için Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nden 11.10.2023 Tarih ve 3077599 sayılı belge ile izin alınmıştır.

YAZAR KATKI BEYANI

Kübra Özdemir | Konsept/ana fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Taslağın yazımı; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %50

Suna Ersavaş Kavanoz | Konsept/ana fikir; Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Yönetme ve kontrol; Eleştirel inceleme; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %50

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Kaynakça

- Ackoff, R. L. (1974). Redesigning the future. *Systems Practice*, 3(6), 521-524. <https://doi.org/10.1007/BF01059636>
- Akman, Ç., & Akman, E. (2017). Türkiye'de kardeş şehir uygulamalarının dört büyükşehir belediyesi üzerinden nitel bir analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 228-254. <https://dergipark.org.tr/pub/sbe/issue/38545/507011>
- Alford, J., & Head, B. W. (2017). Wicked and less wicked problems: A typology and a contingency framework. *Policy and Society*, 36(3), 397-413. <https://doi.org/10.1080/14494035.2017.1361634>
- Ayas, Ö., & Avaner, T. (2021). Güvenlik ve kent: Karmaşık sorunlara suç, terör ve kent perspektifinden bakmak. S. Ersavaş Kavanoz, A. Uzun & H. Şengün (Eds.), *Karmaşık Sorunlar ve Kent* (1. Baskı ss. 249-266). Astana Yayınları.
- Aykurt Yıldırım, A. (2020). 21. yüzyıl'da sosyal sorunlar ve dezavantajlı gruplar. *Journal of Awareness*, 5(3), 427-448. <https://doi.org/10.26809/joa.5.031>
- Batal, S., & Tuğlu, K. (2018). Türkiye'de yerel yönetimlerin çok düzlemli yönetim ve kent diplomasisi bakımından değerlendirilmesi. *TESAM Akademi Dergisi*, Yerel Yönetimler Özel Sayısı, 189-214. <https://doi.org/10.30626/tesamakademi.419251>
- Belediye Başkanları Küresel İklim ve Enerji Sözleşmesi (Covenant of Mayors for Climate & Energy-CoM), 2008, *Belediye Üyelik Rehberi*. Marmara Belediyeler Birliği. 22 Aralık 2023'te erişim adresi: <https://marmara.gov.tr/uploads/old-site/2021/07/CoM-U%CC%88yelik-Rehberi-v4.pdf>
- Bilgili, M. Y. (2021). Karmaşık bir kentsel sorun: Atıklar. S. Ersavaş Kavanoz, A. Uzun & H. Şengün (Eds.), *Karmaşık Sorunlar ve Kent* (1. Baskı s. 339-355). Astana Yayınları.
- Bingöl, Y., Büyükakın, T., & Yazıcı, E. (2013). *İl sınırında büyükşehir belediye modeli Kocaeli deneyimi*. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayınları (No. 1).
- Camillus, J. C. (2008). Strategy as a wicked problem. *Harvard Business Review*, 86(5), 98-101.
- Conklin, J. (2006). *Wicked problems & social complexity*. (Vol. 11). Napa. CogNexus Institute.
- Çolak, Ç. (2021). Karmaşık sorun perspektifinden kentsel yoksulluk olgusu. S. Ersavaş Kavanoz, A. Uzun & H. Şengün (Eds.), *Karmaşık Sorunlar ve Kent* (1. Baskı, ss. 205-221). Astana Yayınları.
- Dawes, S. S., Cresswell A. M., & Pardo, T. A. (2009). From 'Need to Know' to 'Need to Share': Tangled problems, information boundaries, and the building of public sector knowledge networks. *Public Administration Review*, 69(3), 392-402. https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2009.01987_2.x
- Demirtaş, B. (2016). Türkiye'de yerel yönetimlerin dış ilişkilerinin analizi: Merkez-çevre etkileşimini yeniden düşünmek. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 13(52), 151-173. <https://doi.org/10.33458/uidergisi.463089>
- Ercoşkun Yalçınar, Ö., & Karaaslan, Ş. (2009). Geleceğin ekolojik ve teknolojik kentleri. *Megaron*, 4(1), 27-34. https://jagjournalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON_4_1_27_34.pdf
- Erdem, N. (2021). *Yerel yönetimlerde diplomasi faaliyetleri ve yerel hizmetlere yansımaları: İzmir Büyükşehir Belediyesi örneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Erdem, N., & Ersavaş Kavanoz, S. (2021). Türkiye'de 'yerel diplomasi yönetimi'ne dair bir araştırma. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 28-49. <https://doi.org/10.48118/yykentcevre.918406>
- Ersavaş Kavanoz, S. (2020). Karmaşık sorunlar ve kentler arası iş birlikleri. C. Babaoğlu, L. Memiş & O. Erdoğan (Eds.), *Yerel Yönetimlerde Teknoloji ve Katılım* (ss. 337-364). Orion Kitabevi.
- Ersavaş Kavanoz, S., & Erdem, N. (2022). Ankara kentinin yerel diplomasisi bağlamında iki taraflı iş birliklerinin değerlendirilmesi. *Journal of Ankara Studies*, 10(2), 229-253. <https://doi.org/10.5505/jas.2022.86547>
- Funke, J. (1991). Solving complex problems: Exploration and control of complex systems. In R. Sternberg & P. Frensch (eds.). *Complex problem solving: Principles and mechanisms* (pp. 185-222). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Gezici, H. S., & Kocaoğlu, M. K. (2018). Dünyada ve Türkiye'de kardeş şehir uygulamaları. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 27(2), 113-139.
- Heifetz, R. A. (1994). *Leadership without easy answers*. Harvard University Press.
- Jayne, M., Hubbard, P., & Bell, D. (2011). Worlding a city: Twinning and urban theory. *City*, 15(1), 25-41. <https://doi.org/10.1080/13604813.2010.511859>
- Jordan, M. E., Kleinsasser, R. C., & Roe, M. F. (2014). Wicked problems: Inescapable wickedity. *Journal of Education for Teaching*, 40(4), 415-430. <http://dx.doi.org/10.1080/02607476.2014.929381>
- Karakaş Ulusoy, C. (2021). Karmaşık sorun olarak yerelden küresele bir ekolojik güvenlik sorunu: Cıva. S. Ersavaş Kavanoz, A. Uzun & H. Şengün (Eds.), *Karmaşık Sorunlar ve Kent* (1. Baskı ss. 307-323). Astana Yayınları.
- Karasu, M. A. (2021). Kentin eğreti sakinleri: Göçmenler. S. Ersavaş Kavanoz, A. Uzun & H. Şengün (Eds.), *Karmaşık Sorunlar ve Kent* (1. Baskı, ss. 169-187). Astana Yayınları.
- Kızılırmak, İ. (1997). Turizm sektöründe mavi bayrak uygulamasının önemi ve uygulanma kriterleri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 25-26. <https://dergipark.org.tr/pub/atad/issue/53570/713787>
- Koç, E., & Kaya, K. (2015). Enerji kaynakları- yenilenebilir enerji durumu. *Mühendis ve Makina*, 56(668), 36-47.
- Koelemaj, J., & Derudder, B. (2022). City diplomacy beyond metrocentricity: The case of Flanders. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 113(5), 435-449. <https://doi.org/10.1111/tesg.12531>

- Korkmaz, A., Güloğlu, T., & Kip, M. (2003). Türkiye'de kayıt dışı istihdam gerçeğine bir bakış. *Journal of Social Policy Conferences*, (45), 51-96. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iusskd/issue/919/10377>
- Lag Reid, P., & Rykkja, L. H. (2015). Organizing for “Wicked Problems” – Analyzing coordination arrangements in two policy areas: Internal security and the welfare administration. *International Journal of Public Sector Management*, 28(6), 475-493. <https://doi.org/10.1108/IJPSM-01-2015-0009>
- Levin, K., Cashore, B., Bernstein, S. & Auld, G. (2012). Overcoming the tragedy of super wicked problems: Constraining our future selves to ameliorate global climate change. *Policy Sciences*, 45(2), 123-152. <https://doi.org/10.1007/s11077-012-9151-0>
- Meydan Yıldız, S. G. (2021). Sürdürülebilirliğin kentleşme üzerindeki etkisi. S. Ersavaş Kavanoz, A. Uzun & H. Şengün (Eds.), *Karmaşık Sorunlar ve Kent* (1. Baskı, ss. 325-337). Astana Yayınları.
- Nalçinkaya, Ö. (2021). Yumuşak güç unsurlarının yerel yönetimlerde kullanılması: Etimesgut Belediyesi “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” örneği. *Bildiriler Kitabı* (ss. 536-561). Etimesgut Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları.
- Nayak, L. (2023). Economic and soft power component of India’s city diplomacy: With special reference to Mumbai and Kolkata. *Oasis*, (38), 119-136. <https://doi.org/10.18601/16577558.n38.07>
- Oktay, T. (2014). Türkiye’deki belediyelerin Türk Cumhuriyetleri ile kardeş şehir ilişkileri. D. İşçioğlu (Ed.), *Türk Dünyasında “Yerel Yönetimlerin Sorunları”*, içinde (ss. 11-28). KKTC.
- Özdemir, A., & Şahinöz, T. (2022). Toplumda afet farkındalığı oluşturmaya yönelik kullanılan araçlar: Nitel bir çalışma. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 78-93. <https://doi.org/10.35341/afet.1083976>
- Ritchev, T. (2011). *Wicked problems – social messes*. Decision Support Modellen with Morphological Analysis, Springer.
- Rittel, H. W. J., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Political Sciences*, 4(2), 155-169. <https://doi.org/10.1007/BF01405730>
- Roberts, N. (2000). Wicked problems and network approaches to resolution. *International Public Management Review*, 1(1), 1-19.
- Studzeniecki, T. (2015). Local Government Diplomacy in Poland-Economic and Social Aspects. In M. Pyra & K. Świerczewska-Pietras (Eds.), *Wyzwania polityki regionalnej w aspekcie rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów transgranicznych* (pp.342-364). Państwowa Szkoła Wyższa im.
- Şanlı, N., Varol, F. N., Kılıç, S. E., & Güney, M.E. (2021). Planlama kapsamında kentsel risklerin tespiti ve derecelendirilmesine yönelik iki çalışma: Kocaeli örneği. *İdealkent*, 12(32), 415-440. <https://doi.org/10.31198/idealkent.844933>
- Şengün, H. (2021). Karmaşık sorunlar bakış açısıyla afet, kent ve kentsel dirençlilik. S. Ersavaş Kavanoz, A. Uzun & H. Şengün (Eds.), *Karmaşık Sorunlar ve Kent* (1. Baskı, ss. 223-247). Astana Yayınları.
- T.C. Kocaeli Valiliği. (2023). *Kocaeli Ekonomisinde Sanayinin Yeri*. 14 Aralık 2023 tarihinde erişim adresi: <http://kocaeli.gov.tr/kocaeli-ekonomisinde-sanayinin-yeri>
- Tekin, H. H. (2006). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(13), 101-116.
- Termeer, C. J. A. M., Dewulf, A., Breeman, G., & Stiller, S. J. (2015). Governance capabilities for dealing wisely with wicked problems. *Administration & Society*, 47(6), 680-710. <https://doi.org/10.1177/0095399712469195>
- Tjandradewi, B. I., & Marcotullio, P. J. (2009). City-to-city networks: Asian perspectives on key elements and areas for success. *Habitat International*, (33), 165-172. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2008.10.021>
- Trist, E. (1983). Referent organizations and the development of inter-organizational domains. *Human Relations*, 36(3), 269-284. <https://doi.org/10.1177/001872678303600304>
- Turnbull, N., & Hoppe, R. (2019). Problematizing ‘wickedness’: A critique of the wicked problems concept, from philosophy to practice. *Policy and Society*, 38(2), 315-337. <https://doi.org/10.1080/14494035.2018.1488796>
- Tuzcuoğlu, F., Akman, Ç., & Akman, E. (2020). Türkiye’de yerel yönetimlerin uluslararası faaliyetleri: Uluslararası kuruluşlara üyelikler üzerinden bir değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(Özel Sayı-Special Issue), 1211-1238. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.821037>
- TÜİK. (2020). Atık Su Kocaeli. 16 Aralık 2023’te erişim adresi: <https://cip.tuik.gov.tr>
- TÜİK. (2022). Toplam Nüfus. 16 Aralık 2023’te erişim adresi: <https://cip.tuik.gov.tr>
- Uzun, A. (2020a). Kötü huylu problemlerle mücadele stratejileri: Problem odaklı ve durumsal bir perspektif. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (57), 145-170. <https://doi.org/10.18070/erciyesiibd.748552>
- Uzun, A. (2020b). Kötü huylu problem perspektifinden covid-19 pandemisi ile mücadele stratejileri: Teorik ve pratik bir analiz. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 1193-1214. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44362>
- Uzun, A. (2021). Kamu yönetimi ve politika çalışmalarında kötü huylu ve karmaşık sorunlar. S. Ersavaş Kavanoz, A. Uzun & H. Şengün (Eds.), *Karmaşık Sorunlar ve Kent* (1. Baskı, ss. 13-33). Astana Yayınları.
- van Bueren, E., Klijn, E. H., & Koppenjan, J. (2003). Dealing with wicked problems in networks: Analyzing an environmental debate from a network perspective. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 13(2), 193-212. <https://doi.org/10.1093/jpart/mug017>
- Weber, E. P., & Khademian, A. M. (2008). Wicked problems, knowledge challenges, and collaborative capacity builders in network settings. *Public Administration Review*, 68(2), 334-349. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2007.00866.x>

- Wexler, M. N. (2009). Exploring the moral dimension of wicked problems. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 29(9/10), 531-542. <https://doi.org/10.1108/01443330910986306>
- Williams, A. E. (2023). Are wicked problems a lack of general collective intelligence? GCI and wicked problems. *AI & Society*, 38(1), 343-348. <https://doi.org/10.1007/s00146-021-01297-8>
- Wu, D. Y. (2020). City diplomacy, multilateral networks and the role of Southeast Asia. *Global Strategis*, 14(1), 17-30. <https://doi.org/10.20473/jgs.14.1.2020.17-30>
- Yurtoğlu Pek, E (2022). Uluslararası ilişkiler bağlamında belediyeler. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 54-76. <https://doi.org/10.34086/rteusbe.1107199>
- Yücel Batmaz, N. (2016). Yerel yönetimlerin üye oldukları uluslararası kuruluşlar üzerine bir değerlendirme Ankara Büyükşehir Belediyesi örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 51(1), 103-128.
- Zelinsky, W. (1991). The twinning of the world: Sister cities in geographic and historical perspective. *Annals of the Association of American Geographers*, 81(1) 1-31. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1991.tb01676.x>

Extended Abstract

Cities are increasingly carrying out more effective activities on an international scale. City diplomacy encompasses the relations that local governments establish with various actors, including cities, non-governmental organizations, and international organizations, extending beyond the traditional actors of international relations, namely states. Different methods of carrying out city diplomacy activities depend on the local government actors, their objectives, and the establishment of the relationship. The basis for realizing these relationships is the problems cities face. These problems can be categorized as simple or wicked. Simple problems are ones that local governments can often solve without the need for international actors. Wicked problems lack a singular definition, necessitate multiple actors for their resolution, and employ a variety of solution strategies. In this context, the aim of the study is to try to understand the place of city diplomacy activities of local governments, which are the closest units to the problem, in approaching the solution of wicked problems as the increasingly wicked problems in cities transcend national borders. For this purpose, Kocaeli Metropolitan Municipality was selected as a sample. The study accepted the municipality's activity reports as its primary source and analyzed its international activities from 2010 to 2022. We analyzed and categorized the obtained data using city diplomacy tools. We categorize these activities based on their types, including sister city relations, memberships in international organizations, participation in international events and projects, and international awards. We conducted interviews with various units of Kocaeli Metropolitan Municipality and related organizations to gather more detailed information about the grouped activities. The interviews aimed to comprehend the functionality of the city diplomacy tools Kocaeli Metropolitan Municipality employs to tackle complex issues. The study revealed and explained, using Kocaeli Metropolitan Municipality as an example, the role of each city diplomacy tool in addressing wicked problems with distinct solution strategies. The Kocaeli Metropolitan Municipality has implemented city diplomacy activities to address issues such as integrating disadvantaged groups into all aspects of life, addressing the migration problem, combating climate change, addressing urban waste, ensuring ecological security, ensuring the city's sustainability, enhancing the city's resilience, addressing disasters, combating unregistered employment, combating terrorism, addressing health problems, particularly epidemics, and other related issues. Considering its geographical location, demographic position, and economic conditions, Kocaeli is a city that frequently faces the wicked problems mentioned above. The need for Kocaeli to address complex challenges has often influenced the Kocaeli Metropolitan Municipality's adoption of city diplomacy initiatives. Kocaeli Metropolitan Municipality has actively used city diplomacy activities such as sister city relations, membership in international organizations, participation in international events and projects, international awards, and many other activities to combat wicked problems. In general, local governments have a significant impact on tackling wicked problems. Kocaeli Metropolitan Municipality has prioritized the use of collaborative strategies in its city diplomacy activities to tackle wicked problems. In particular, the cooperation, information sharing opportunities provided by networks that support cities to play an active role in the international arena, and the financial and technical support provided by international projects are important resources for local governments to tackle wicked problems. Therefore, analyzing the activities of Kocaeli Metropolitan Municipality in this field has provided valuable insights into the effectiveness of local governments' city diplomacy activities in combating wicked problems. In this context, discussing the place of local governments in combating wicked problems through different city examples in future studies will create a prediction for more strategic use of this field.

EK 1

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin 2010-2022 Yılları Arasında Karmaşık Sorunlarla Mücadelede Gerçekleştirdiği Yerel Diploması Faaliyetlerinin Niteliksel Analizi

Faaliyet Alanı	Faaliyetin Yılları	Faaliyetin Adı	Faaliyetin Türü
Afetle Mücadele	2010	19. Uluslararası Jeofizik Kongre ve Sergisi	Uluslararası Etkinlik
Afetle Mücadele	2011	Avrupalı yılı etkinliği (İtfaiyecilik)	Uluslararası Etkinlik
Afetle Mücadele	2012, 2013, 2014, 2015, 2016	İtfaiyeci Eğitimleri	Uluslararası Etkinlik
Afetle Mücadele	2016, 2017, 2018, 2019	Deprem Gerçeği ve Kentleşme Çalıştayı	Uluslararası Etkinlik
Afetle Mücadele	2010	İtfaiye Amir Eğitimi Projesi	Uluslararası Proje
Afetle Mücadele	2012	Tiyatro Sahnesinde Deprem Projesi	Uluslararası Proje
Afetle Mücadele	2014	İtfaiye Eğitim Projesi	Uluslararası Proje
Afetle Mücadele	1999	Almanya/Kassel ile Kardeş Kent İlişkisi	Kardeş Kent İlişkisi
Afetle Mücadele	2012	Bulgaristan/Kırcaali Kardeş Kent İlişkisi	Kardeş Kent İlişkisi
Afetle Mücadele	2012	Hollanda/Amsterdam ile Kardeş Kent İlişkisi	Kardeş Kent İlişkisi
Afetle Mücadele	2012	Uluslararası Kentel İnovasyon Ödülü	Uluslararası Ödül
Afetle Mücadele	2012,2013	Birincilik Ödülü- UCLG	Uluslararası Ödül
Kentsel Dirençlilik	2010, 2012	CEBIT Euroasia Bilişim Fuarı	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2010	Yapı Fuarı İstanbul	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2010	Hannover Messe	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2012	Uluslararası Kentel Yenilenme Yarışması	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2012	ISAF Fuarı	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2012	KOLMAP Teknik Gezi	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2013	İnovasyon Fuarı	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2014	1.Uluslararası Kentel Planlama, Mimarlık ve Tasarım Kongresi	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2014	SANTEK'14	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2014	Mekânsal Ağ Analizleri Çalıştayı	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2014	Dünya Akıllı Şehirler Zirvesi	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2015	Tramvay Sistemi İçin Teknik Gezi	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2016	Doğu Marmara Sanayi ve Teknoloji Fuarı	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2018	Uluslararası Haritacılar Federasyonu (FIG) 2018 Kongresi	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2019	Cern International Masterclasses Etkinliği	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2019, 2020, 2021, 2022 (2)	Teknofest	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2022	58. Dünya Planlama Kongresi	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Dirençlilik	2022	Young Planning Professionals' Workshop	Uluslararası Etkinlik
Sürdürülebilirlik	2013	Uluslararası Toplu Taşımacılar Birliği	Uluslararası Kuruluşa Üyelik
Sürdürülebilirlik	2010	Pollutec Fuarı	Uluslararası Etkinlik
Sürdürülebilirlik	2011	Sürdürülebilir Ulaşım Sempozyumu	Uluslararası Etkinlik
Sürdürülebilirlik	2015	8. Uluslararası Ulaşım Teknolojileri Sempozyumu ve Fuarı	Uluslararası Etkinlik
Sürdürülebilirlik	2016	InnoTrans Fuarı	Uluslararası Etkinlik
Sürdürülebilirlik	2016	3. İstanbul Karbon Zirvesi	Uluslararası Etkinlik
Sürdürülebilirlik	2021	17. Uluslararası Efficiency Challenge Elektrikli Araç Yarışları	Uluslararası Etkinlik
Sürdürülebilirlik	2021, 2022	Yerel Yönetimler ve Tarım Çalıştayı (1. Ve 2.)	Uluslararası Etkinlik
Sürdürülebilirlik	2022	Sürdürülebilir Yaşam Fest	Uluslararası Etkinlik
Sürdürülebilirlik	2010	Kandıra Bölgesinde Tarımsal Sulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi	Uluslararası Proje
Sürdürülebilirlik	2011,2012,2013	Kocaeli'de Tarımsal Sulama Yöntemlerinin Modernizasyonu Projesi	Uluslararası Proje
Sürdürülebilirlik	2012, 2013	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Adaptasyon Projesi (ALPER)	Uluslararası Proje
Sürdürülebilirlik	2022	Sürdürülebilir Kentel Ulaşım Planı Hazırlanması (SKUP) Projesi	Uluslararası Proje
Ekolojik Güvenliğin Bozulması	2015	IFAT Eurasia Çevre Teknolojileri İhtisas Fuarı	Uluslararası Etkinlik
Ekolojik Güvenliğin Bozulması	2017	Flowers Show Fuarı	Uluslararası Etkinlik
Ekolojik Güvenliğin Bozulması	2011, 2012, 2013, 2014	Ekolojik Artma Sistemleri-Wastenet Projesi	Uluslararası Proje
Ekolojik Güvenliğin Bozulması	2015, 2016	Gemi Kaynaklı Atıkların Sebep Olduğu Deniz Kirliliğinin Önlenmesi İçin Kapasite Arttırılmasına İlişkin Teknik Yardım Projesi	Uluslararası Proje

Ek 1

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin 2010-2022 Yılları Arasında Karmaşık Sorunlarla Mücadelede Gerçekleştirdiği Yerel Diplomasi Faaliyetlerinin Niteliksel Analizi (Devamı)

Faaliyet Alanı	Faaliyetin Yılları	Faaliyetin Adı	Faaliyetin Türü
Ekolojik Güvenliğin Bozulması	2015, 2016	KOK (Kalıcı Organik Kirlenimler) Stoklarının Bertarafı ve KOK Salınımlarının Azaltılması Projesi	Uluslararası Proje
Ekolojik Güvenliğin Bozulması	2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022	Mavi Bayrak Ödülü- Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE)	Uluslararası Ödül
Ekolojik Güvenliğin Bozulması	2021, 2022	En İyi Ekolojik Destinasyon Ödülü- Uluslararası Ekoturizm Derneği	Uluslararası Ödül
Kentsel Atıkla Mücadele	2011, 2016	Uluslararası Biyosidal Kongresi (2. Ve 3.)	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Atıkla Mücadele	2014, 2015	"REW Geri Dönüşüm, Çevre Teknolojileri ve Atık Yönetimi Uluslararası Fuarı" (10. Ve 11.)	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Atıkla Mücadele	2016	Yerel Yönetimlerde Su, Atık Su ve Sulama Sistemleri Yönetimi Uzman Eğitimi	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Atıkla Mücadele	2021	Çalışma Ziyareti (Bio Kurutma Tesisi)	Uluslararası Etkinlik
Kentsel Atıkla Mücadele	2012	Avrupa'da Atık Yönetimi Uygulamalarının İncelenmesi	Uluslararası Proje
Kentsel Atıkla Mücadele	2016	Kentsel Dönüşüm Alanında Avrupa'daki İyi Uygulamaların Avrupa'da İncelenmesi (Atık alanında dönüşüm)	Uluslararası Proje
İklim Değişikliği ile Mücadele	2022	Sincap Koşusu	Uluslararası Etkinlik
İklim Değişikliği ile Mücadele	2022	Kartepe Zirvesi (İklim Değişikliği Konulu)	Uluslararası Etkinlik
İklim Değişikliği ile Mücadele	2016	Kocaeli'de Sera Gazı Salınımı ve İklim Değişikliği Envanteri Oluşturulması	Uluslararası Proje
İklim Değişikliği ile Mücadele	2018	Kocaeli Sera Gazı Envanteri ve İklim Değişikliği İnisyatif Projesi	Uluslararası Proje
İklim Değişikliği ile Mücadele	2021	Geç Olmadan Projesi	Uluslararası Proje
İklim Değişikliği ile Mücadele	2019	İklim ve Enerji İçin Belediye Başkanları Sözleşmesi (Covenant of Mayors For Climate & Energy)	Uluslararası Kuruluş Üyelik
Göçle Mücadele	2018	Kartepe Zirvesi (Göç, Mülteci ve İnsanlık Konulu)	Uluslararası Etkinlik
Göçle Mücadele	2019	"3. Mülteciler Alanında Belediyeler Arası Koordinasyon ve Uyum" Toplantısı	Uluslararası Etkinlik
Göçle Mücadele	2018	Mülteciler için Mesleki Eğitim Programı Projesi	Uluslararası Proje
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	2010	Gençliğin Gelecek Arayışı	Uluslararası Proje
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	2011	Çocuk Hakları Okulu Proje	Uluslararası Proje
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	2011	Engellilere Eşit Fırsatlar İçin Danışmanlık Ağı Projesi	Uluslararası Proje
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	2011	Anne Çocuk El Ele- Haydi Çocuk Bahçesine Projesi	Uluslararası Proje
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	2011	Beyaz Kalpler Projesi	Uluslararası Proje
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	2012, 2013, 2014	Kocaeli'de Roman Çocuklarının Eğitim Hayatına Entegrasyonu ve Roman Mesleki Eğitim	Uluslararası Proje
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	2014	Roman Kadınları Danışmanlık Merkezi Projesi	Uluslararası Proje
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	2013	Ayrımcılığa Karşı Hep Birlikte Projesi	Uluslararası Proje
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	2017	Romanlar için Sivil Ağ Yapılması	Uluslararası Proje
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	2015	Yetiştirme Yurdu Çocukları ile Etkinlik	Uluslararası Etkinlik
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	2016	Engelsiz Kalemler Fuarı	Uluslararası Etkinlik
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	2013	Dosta Konsey Ödülü- Avrupa Konseyi-Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi	Uluslararası Ödül
Kayıt Dışı İstihdam	2014, 2015, 2016	Genç İstihdama Kayıt(dışı)sız Kalma	Uluslararası Proje
Sağlık Sorunları ile Mücadele	2009- 2013	Dünya Sağlık Örgütü Sağlıklı Şehirler Ağı 5. Fazı	Uluslararası Kuruluş Üyelik
Sağlık Sorunları ile Mücadele	2019-2024	Dünya Sağlık Örgütü Sağlıklı Şehirler Ağı 7. Fazı	Uluslararası Kuruluş Üyelik
Sağlık Sorunları ile Mücadele	2011	Mutlu ve Şişman Projesi	Uluslararası Proje
Sağlık Sorunları ile Mücadele	2021, 2022	PURE Projesi	Uluslararası Proje

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

RESEARCH ARTICLE / Araştırma Makalesi

<https://doi.org/10.37093/ijsi.1427678>

Teknolojik Gelişim Ekseninde Dijitalleşen Danslar: “Hit the Road Jack” Etkileşimli (İnteraktif) Dans Performansının Analizi

Gül Kaplan Ekemen*

İlknur Aydoğdu Karaaslan**

Öz

Günümüz teknolojisinin sağladığı olanaklar, yaşamın pek çok alanında olduğu gibi dans alanında da kullanılmaktadır. Yeni teknolojilerle eklenen gösteriler, dansa dijital çağı başlatmıştır. Söz konusu teknolojileri kullanmak üzere disiplinler arası iş birlikleri kurulmakta, sahneleme süreçlerinde dansçının bedenini, dansın yer aldığı mekânı ve dans performansını dönüştüren gösteriler tasarlanmaktadır. Bu çalışmada, dansçının canlı performansı ve yansıtılan video görüntüsünün etkileşimi ile yaratılan anlatımsal olanakların değerlendirilebilmesi için YouTube video paylaşım sitesinden amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olan “Hit the Road Jack” dans performansının anlatısı, göstergebilimsel olarak analiz edilmiş, elde edilen bulgular beden, mekân, performans ve anlatım açısından yorumlanmıştır. Dans performansı ile eşzamanlı olarak kullanılan dijital görüntü arasında etkileşim kurularak bir anlatı gerçekleştirildiği, insan bedeninin fiziksel olarak arttırılmış olduğu yanılsaması yaratıldığı, zaman ve mekân gerçekliğinin ötesinde bir atmosfer oluşturulduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, bilgisayar ve yansıtma teknolojilerinin birbirine eklenerek kullanıldığı disiplinler arası tasarım süreçlerinin, dans gösterilerinde anlam yaratma ve mesaj iletme işlevini dönüştürdüğü görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Dans, Dijitalleşme, Teknoloji, Anlatım, Etkileşim

Cite this article: Kaplan Ekemen, G., & Aydoğdu Karaaslan, İ. (2024). Teknolojik gelişim ekseninde dijitalleşen danslar: “Hit the Road Jack” etkileşimli (interaktif) dans performansının analizi. *International Journal of Social Inquiry*, 17(2), 359–382. <https://doi.org/10.37093/ijsi.1427678>

* Dr. Araş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye (Sorumlu Yazar).

E-posta: gkaplan@sakarya.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4525-6985>

** Doç. Dr., Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Bilişim Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye.

E-posta: ilknur.karaaslan@ege.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2663-6731>

Article Information

Bu makale “Dijitalleşmiş Danslar: Eklenmiş Bedenler, Performanslar ve Mekanlar” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

Received 25 April 2024; Revised 12 May 2024; Final Revision 3 June 2024; Accepted 5 June 2024; Available online 30 August 2024

This is an open access article under the [Creative Commons Attribution-NonCommercial Licence](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

© 2024 The Authors. Published by Institute of Social Sciences on behalf of Bursa Uludağ University

Digitalized Dances on the Axis of Technological Development: Analysis of "Hit the Road Jack" Interactive Dance Performance

Abstract

Like many other areas of life, dance utilizes the opportunities today's technology provides. Performances integrated with new technologies have initiated the digital age in dance. Interdisciplinary collaborations are established to use these technologies, and shows that transform the dancer's body, the space where the dance takes place, and the dance performance are designed during the staging processes. In this study, to evaluate the narrative possibilities created by the interaction of the dancer's live performance and the projected video image, the narrative of the "Hit the Road Jack" dance performance, which was determined by purposeful sampling method from the YouTube video sharing site was analyzed semiologically, and the findings were interpreted in terms of body, space, performance, and expression. It has been determined that a narrative is created by interacting with the digital image used simultaneously with the dance performance, creating the illusion that the human body is physically increased, and creating an atmosphere beyond the reality of time and space. As a result, it has been seen that interdisciplinary design processes, in which computer and reflection technologies are used in conjunction with each other, transform the function of creating meaning and conveying messages in dance performances.

Keywords: Dance, Digitalization, Technology, Expression, Interaction.

1. Giriş: Teknoloji ve İnsan

Teknoloji, tarih boyunca kültürel gelişim ve değişimlerde etkili olmuş dinamik bir unsurdur. Canlı sistemlerde, doğal gerçekleşen becerileri dışarıda bırakarak yapılabilecek herşeye eşdeğer sayılan (Beniger, 1991/2014), insanların ihtiyaç ve isteklerini karşılamak üzere yaşadıkları çevreyi değiştiren/dönüştüren bilgi, beceri, yöntem ve süreçlerin tamamı teknoloji olarak tanımlanabilir. El işçiliği ve üretme yeteneği ile gerçekleştirilen teknolojik buluşlar, bir öncekine eklenerek bir sonrakinin icadına alt yapı oluşturmuş ve yaşamın her alanında toplumsal bir dönüşüme yol açmıştır. İnsanlığın yeni buluşlar yapma arzusu teknolojik gelişimi kaçınılmaz kılmış, el işçiliği ile yapılan basit aletlerden günlük hayatımıza eklenen bilgisayarlara kadar gerçekleştirilen her teknolojik edim toplumsal yaşamı etkilemiştir (Avcı Tuğal, 2018). Doğası gereği sürekli gelişen ve insanlık için daha işlevsel hale getirilen teknolojiler, birbirleriyle iç içe geçmekte ve birbirine eklenerek kullanılmaktadır.

Bilim ve teknoloji alanında önemli çalışmaların gerçekleştiği 18. ve 19. yüzyılda (Baldini, 1976/2000) insanların toplumsal yaşamı hızlı bir değişim içine girmiştir. Telgraf, telsiz, telefon gibi iletişim araçlarının icat edilmesinin ardından, 1910 ve 1920 yıllarında sinema, 1920'li yılların ikinci yarısından itibaren radyo yayınları, 1940'lardan itibaren televizyon (L. Yaylagül, 2017), gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. 1981 yılında IBM, 1984 yılında Apple Macintosh tarafından kişisel kullanıma sunulan bilgisayarların, 1991 yılında internet ile dünya çapında ağa (L. Yaylagül, 2017) bağlanabilmesiyle, başta iletişim sistemleri olmak üzere toplumsal hayatın her alanında giderek hızlanan dijital dönüşümler başlamıştır.

Latince parmak anlamına gelen digitus kelimesinden türetilmiş olan "dijital" (digital) kelimesi (Balbi & Magaouda, 2018), günümüzde sayılarla ifade edilebilen veriler için kullanılmaktadır. Matematikçi John von Neumann'ın sembolik bir eşik seviyesinin üstünde ise (1), altında ise (0) olarak ifade edilebileceğini ve bu şekilde bütün sinyallerin digital formata dönüştürülebileceğini belirtmiştir (Özbaş Anbarlı, 2022). Bu şekilde, fiziki bir varlık, sıfırlar ve birlerden oluşan sayılarla

ifade edilerek herhangi bir depolama birimi üzerine veri olarak kaydedilerek dijitalleştirilmekte, dijitalleştirilmiş veriler uygun depolama ortamında istenilen zamanda ulaşılmak üzere saklanabilmektedir. James Beniger (1991/2014), bilgi işleme ve iletişim teknolojilerinin sayısallaştırma kapasitesiyle, sayılar, sözcükler, görüntüler ve sesler, hatta tatlar, kokular ve duygulanımların bile dijital veri olarak depolanabildiği, işlendiği ve iletildiği bir enformasyon çağını başlattığını ifade etmektedir.

Bilgisayar teknolojisinin, internet teknolojisi ile birleşmesi bilgi üretimi ve dolaşımını hızlandırmış, toplumun bilgiye kolayca ulaşmalarını ve tüketmelerini sağlamıştır. Ağlar arası iletişim anlamına gelen internet, bugün dünya çapında bulunan tüm bilgisayarları birbirine bağlayabilen ve bu cihazlar arasında iletişim kurulmasına olanak tanıyan bir ağıdır. İnternet altyapısının hızla gelişmesi, dünya genelinde milyarlarca insan tarafından hemen her alanda kullanılan bir teknoloji ağı haline gelmesini sağlamış, mobil teknolojilerle sağlanan kesintisiz veri akışıyla, fiziksel yaşam ile dijital alanın sınırları bulanıklaşmıştır. İnsanlığa ait her türlü bilginin sanal ortamda toplandığı ve depolandığı elektronik ve dijital teknoloji ortamı, günümüzde büyük veri olarak tanımlanan (Avcı Tuğal, 2018) bir siber arşiv alanı, bir müze niteliğindedir. Dijital iletişim ile büyük bir teknolojik dönüşüm gerçekleştiğine dikkat çeken Castells (1996/2013), küresel ağ içinde bütün iletişim araçlarının yazılı, sözlü, görsel-işitsel biçimlerinin interaktif olarak birleştiği zaman/uzam üstü etkileşimle, bir hipertext ve meta-dilin oluştuğunu ifade etmektedir. Bu teknoloji içinde ve ona bağlı olarak yaşayan "bağlı çağ", "insan ağı", "web toplumu" (Dijk, 1999/2018, s. 12) olarak da ifade edilen ağ toplumu, zaman ve mekânın sınırlarının ortadan kaldırıldığı bir iletişim olanağına sahip olmuştur. Bilgisayar ve internet teknolojilerini kullanan kentli bireylerin yaşamlarının giderek sanal bir alana kaydığını ifade eden Sümbül (2017), ağ toplumu, dijital kültür ve dijital insan kavramlarının günümüz insanında yeni bir bakış açısı ve anlamlandırma süreci oluşturduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde Burnett (2005/2007), dijital teknolojiler aracılığıyla yaratılan siber uzamın, algıyı imgelere doğru kaydırarak farklı bir iletişim ve anlama evreni yarattığını öne sürmektedir.

Haraway (1991/2006) ileri teknoloji kültürünün şekillendirdiği 20.yy insanını, makine ile organizma melezi bir siborg olarak tanımlamakta ve bu sınırların karışmasını olumlamaktadır. Herbrechter (2013, s. 35) -başta mobil telefonlarla kurulan ilişki olmak üzere- bugünün teknolojisiyle eklemlenen yaşam koşullarını "insanın teknolojikleşmesi, siborglaşması ve gittikçe büyümekte olan bir tekno-kültüre dâhil olması" olarak tanımlamaktadır. Braidotti (2013/2014) ise, insan sonrası öznelere, daha önce hiç görülmemiş oranda teknolojinin dolayımında olduğunu ve günümüz koşullarında insanlığın teknolojiyle dönüşümünün kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Aydın Sevim'e (2022) göre bu dönüşüm, siber kültür olarak ifade edilen "alt yapısını bilgisayar teknolojisinin oluşturduğu veri temelli ve dijitalleşmiş bir yaşamın ürünü" olarak yaşamsal pratikleri kökünden değiştirmektedir. Siber kültür içinde yer alan sanat alanında da ileri teknoloji dolayımında biçimlenen yeni ifade ve anlatım biçimleri kullanılmaya başlanmıştır.

Bu araştırmanın konusu, sahnede kullanılan pek çok teknolojiden biri olan görüntü ile dekor oluşturma yöntemi kullanılarak sahnelenen etkileşimli dans gösterilerinin, sahnede anlam yaratma süreci üzerindeki etkisinin değerlendirilmesidir. Bu araştırmayla teknolojik olanaklarla yaratılan video etkileşimli dans gösterilerinin dans sanatında meydana getirdiği anlatımsal dönüşümlerin ortaya konması amaçlanmaktadır. Teknolojik gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkan

yeni sahneleme biçimlerinin takip edilmesi, çağın gerisinde kalınmaması ve eski ile yeni arasında ilişki kurulabilmesi açısından önem taşımaktadır. Ancak, disiplinler arası ekip oluşturulması, teknik yazılım donanım ve cihazlara ulaşılabilmesi ve hazırlanan projelerin sergilenmesi için uygun sahne ve altyapıya sahip olunması gibi konularda yaşanan zorluklar, koreografların yaratıcı özgürlüklerini kısıtlamakta ve araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, araştırma evreni olarak YouTube video paylaşım platformu kullanılmıştır. Analiz edilecek performansın seçimi ise amaçlı örneklem oluşturma yöntemiyle, tarama ve sıralama olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilerek, "Hit the Road Jack" adlı dans performansı örnek olarak belirlenmiş ve nitel araştırma yöntemlerinden biri olan gösterebilimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulguları sonucunda, teknoloji kullanımı ile anlam yaratma konusundaki olanakların ortaya konulması ve dans alanında çalışan akademisyen, koreograf ve dansçıların teknoloji karşısında nasıl konumlanacakları ile ilgili bir farkındalık yaratılması beklenmektedir. Ayrıca, günümüz teknolojilerinin gelişimi doğrultusunda disiplinler arası çalışmaların teşvik edilmesiyle, iletişim ve dans alanının bir arada çalışması, dans gösterilerinde yeni bir anlatım dili oluşturmasının sağlanması için önem taşımaktadır.

2. Teknolojik Gelişim Ekseninde Dijitalleşen Sanat ve Dans

Teknoloji gibi, sanat da kültürü değiştiren ve kültürle gelişen, toplumsal bir bilinç biçimidir (Seylan & Güney, 2016). Sanatın kendisinin bir teknoloji edimi olduğunu ifade eden Kahraman, teknolojiden ne kadar etkilenirse etkilensin, sanatçının teknolojiyi açacak ve dönüştürecek sezgisel bir güce sahip olduğunu söylemektedir (Shanken, 2009/2012). İnsanın en yüksek düzeyde dışavurum ve kendini gerçekleştirme alanı olan sanatın hem biçimsel hem de içeriksel niteliklerinin teknolojiden etkilenmesinin, teknoloji-sanat ilişkisinin doğal sonuçlarından biri olduğu düşünülmektedir (Seylan & Güney, 2016). Sanatçılar, içinde yaşadıkları dönemin teknolojik gelişmelerine bağlı olarak yeni teknolojilerin kendilerine sunduğu imkânlar ile yeteneklerini cesurca kullanmakta, yaratıcılıklarının sınırlarını zorladıkları eserler ortaya koymaktadırlar. Teknolojik buluşları sanatında kullanmakta olan Rafael Lozano-Hemmer, kendi deneyimini şu sözlerle açıklamaktadır:

Ben tersini yapmak imkânsız olduğu için teknolojiyle çalışıyorum. Teknoloji, küreselleşmenin kaçınılmaz dillerinden biridir. Onu bir dil olarak nitelemekten hoşlanmamın sebebi, kayda değer olan iki özelliği barındırmasıdır. Birincisi, teknoloji çağdaş kimlikten ayrılamaz, ikincisi teknoloji yaratılan ya da mühendislik icadı bir şey değildir, tersine, durmadan değişen toplumsal, ekonomik, fiziksel ve siyasal güçlerle birlikte evrim geçirmiştir. Bence sanatçılar, teknolojiyi kesinlikle kültürümüzün bazı paradokslarını anlayıp eleştirmenin bir yolu olarak kullanmaktadırlar. (Wands, 2006/2006, s. 204)

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren elektronik ve dijital teknolojilerle karşılaşan insan, yeni teknolojiyi sanat pratiklerinde deneyimleyerek kendine yeni bir yol yaratmıştır (Avcı Tuğal, 2018). Bilgisayar teknolojilerinin sanatsal üretimlerde kullanılmaya başlanmasıyla beraber, sanat eserlerinin fiziksel olarak var olmadığı dijital sanat kavramı ortaya çıkmıştır. Dijital sanat, bugün çağdaş sanatın bir dalıdır ve bilgisayar destekli sanat, elektronik sanat ve yeni medya sanatı gibi medya ve teknolojiye bağlı sanat formlarının genel tanımı haline gelmiştir (Baran, 2017).

Bilgisayar ortamında üretilen bir sanat eseri, sanal ortamda sergilenip bir veri kodu olarak depolanabilmekte veya eserin türüne göre sanatçının tercihiyle iki veya üç boyutlu yazıcı, lazer veya elektronik torna/freze gibi yine teknolojik araçlarla fiziksel olarak yapılabilmektedir. Dijital olanakların, eser üzerinde çok ince oynamalar yapılışını mümkün kıldığını belirten Wands (2006/2006), güç ve maliyetli projelerin gerçekleştirilmesinde ve özellikle belirli bir yere özgü enstalasyon tasarımında kayda değer bir üstünlük sağladığını ifade etmektedir:

Çağdaş sanatçılar interneti yeni bir sanat aracı olarak kullanıyor ve dijital aletlerle teknikleri kendi yaratım süreçlerinin bir parçası olarak benimsiyorlar. Bilgisayarlar sanatçılara daha önce asla mümkün olmayan türden eserler yaratma imkânı sunmuştur. Bunlara örnek olarak elle yaratılamayan çok karmaşık görüntüleri bir taşta veya madene oymak yerine, üç boyutlu veri tabanlarında oluşturulan heykelleri, internet aracılığıyla yeryüzünün her tarafından katılmanın mümkün olduğu etkileşimli enstalasyonları ve yapay hayat formlarının içerisinde yaşayıp öldüğü sanal dünyaları gösterebiliriz. (Wands, 2006/2006, s. 8)

Bilgisayar ve internetin günlük hayata entegre olmasıyla, sosyal ve kültürel hayatımızın bir parçası olan dansın da her düzeyde bilim ve teknolojiden etkilenmekte (Dan, 2020) olduğu görülmektedir. 21. yüzyılda hızla değişen ve gelişen toplumun ihtiyaçlarının ve beğenilerinin sanata ve sanatçıya yansımaları sonucunda yeni arayışlar ortaya çıkmakta (Süzen, 2010), dans sanatçıları, daha geniş, daha zengin ve daha çeşitli melez sanat formlarını ortaya koyarak yeni teknolojilerin sınırlarını keşfetmek (Brooks, 2008) ihtiyacı duymaktadır.

Hareketli görüntünün kaydedilebilmesi ve gösterilebilmesi, dans sanatı için büyük bir dönüm noktası olmuştur. Diğer sanat eserleri gibi fiziksel ve somut varlığı sürdürülebilir olmayan, yalnızca icra edildiği "an"da canlı olarak orada bulunan katılımcılar tarafından izlenerek tüketilebilen bir deneyim olan dans, ilk defa hareketli olarak kaydedilerek somutlaştırılma ve muhafaza edilme olanağına sahip olmuştur. Böylece kayıt edilmiş dans performansının farklı yer ve zamanlarda izlenerek yeniden tüketilmesi mümkün olmuştur. Kamera teknolojileri ile kaydedilmiş dans performanslarının saklanması yanı sıra bilgisayar teknolojisinin sunduğu olanaklarla işlenmesi, dansların filmler haline getirilebilmesini, sinema ve televizyon gibi ortamlarda izlenebilmesini mümkün hale getirmiştir. Böylece dans, yalnızca sahne ortamında icra edilen canlı bir performans olma özelliğinin dönüşmesiyle yepyeni teknolojik olanakların kullanılabilceği bir sanat formu olma yolunda büyük bir kırılma yaşamıştır.

Dansçının reel bir ortam ve zamanda sergilediği canlı performansın kaydedilerek, sayılarla ifade edilen bir veriye dönüştürülmesi sürecine dijitalleştirme, ortaya çıkan veriye de dijital dans denmektedir. İnternetin hayatımıza girmesiyle, sanal ortam olarak adlandırılan siber uzama yüklenen dans performansları ise sanal (virtual) dans olarak adlandırılmaktadır. İnternetin dans performanslarına en büyük etkisi içeriklerin aynı anda dünya genelinde paylaşılması ve yayılması olarak ifade edilebilir. İnternet ağında paylaşılmakta olan dijital dans performansları, çok geniş bir izleyici (tüketici) kitlesine ulaşma imkânı bulmuş, dijital ortamda küresel boyutta düzenlenen sergiler ve gösteri ortamları ile çok disiplinli sanatsal, tasarımsal ve düşünsel platformlar oluşmuştur.

Verilerin dijital olarak kaydedilmesi, saklanması ve bu veriler üzerinde düzenlemeler yapılabilmesi imkânına sahip olunmasıyla, yeni denemeler gerçekleştirmek isteyen yenilikçi

dansçı ve koreograflar dijital teknolojileri dansa kullanmaya başlamıştır. Birringer (2002), dansı "organik bir şekilde kapsamını genişleten bir süreç" olarak benimsediklerini ifade etmekte ve dans alanında çalışan kişilerin yeni teknolojilere duyduğu ilginin giderek arttığına dikkat çekmektedir. Dijital verilerin özel tasarlanmış yazılımlar kullanılarak işlenmesiyle, genelde sahne performansları özelde ise dans sanatı bambaşka bir boyuta taşınmaktadır. Bu teknolojik dönüşüm, dans gösterisinde atmosfer yaratma, anlam üretme, duygu aktarımı gibi iletişimsel boyutunun yanı sıra içeriğin sergilenme olanakları ve tüketiciye ulaşma sürecini de değiştirmekte ve dönüştürmektedir.

Bir dans prodüksiyonunun amacını, bir fikrin yaratıcı keşfi olarak tanımlayan Latulipe vd. (2010), farklı performans sanatlarında olduğu gibi dans gösterilerinin de seyirciye benzersiz bir deneyim yaşatmak ve beğeni yaratmak üzere hazırlandığına dikkat çekmektedirler. Son yıllarda dans gösterilerinin, hazırlık aşamasından sahnelenme aşamasına kadar teknoloji ile iç içe geçmekte olduğu görülmektedir. De Spain (2000, s. 16), "dansımız hayatımızı yansıtacaksa, yeni mekânlarda yeni hareketler yaratmayı öğrenmeli, içimizdeki ve etrafımızdaki teknolojiyle dans etmeliyiz" sözleriyle, dans alanındaki koreograf ve dansçıların dijital çağın sunduğu imkânları kullanması gerektiğini ifade etmektedir. Teknolojik gelişmelerin büyük değişimleri tetiklemesi ve dans alanında kullanılmasıyla birlikte, disiplinler arası çalışmalar içeren yeni tasarımlar ortaya çıkmıştır. Povall (2001), söz konusu dansların tasarımında yer alan teknolojilerin tamamını anlatmak için "dans teknolojileri" terimini önermektedir. Bugünün dans sahneleme çalışmalarında dans teknolojileri adı altında kullanılan her türlü ışık, müzik ve yansıtma araçları, koreografların gerçekleştirmek istedikleri performansla uygun olarak seçilmekte, düzenlenmekte, geliştirilmekte ve kullanılmaktadır.

21. yüzyıldaki yenilikçi teknolojiler, hareketli bedenin keşfinde önemli bir araç olarak dansın yaratıcı süreçlerini doğrudan etkilemekte, koreograflara hareket yaratma konusunda yeni kapasiteler sunmaktadır (Preciado-Azanza & Akinleye, 2020). Sahnede kullanılan teknolojik tasarımlarla dans gösterileri büyük prodüksiyonlar haline gelmekte, fiziksel beden ve somut sahnenin ötesinde bir estetik görünüm ve anlatı metnine dönüşmektedir. Böylece özgün bir artistik ve teknolojik dil yaratılarak performanslar görsel-işitsel bir illüzyon haline getirilmektedir. Sahnede atmosfer oluşturmak ve anlam yaratmak üzere kullanılan pek çok teknolojidenden birisi de görüntü dekor tasarımlarıdır.

3. Dans Gösterilerinde Görüntü Dekor Kullanımı

Dekor terimi, sahnelenen bir oyunun gertiği yeri renk, kalıp ve ışık öğeleri ile canlandıran araçları ifade etmektedir (Taner vd., 1966). Dekor kullanımıyla, sahnelenmek istenen topluma, mekâna ve zamana (döneme) ait özelliklere uygun atmosfer yaratılarak, seyirciye aktarılacak istenen anlatım güçlendirilmektedir. Görüntü dekor ise, resim, video ve/veya grafiklerden oluşan içeriğin projeksiyon cihazları veya led ekranlar kullanılarak sahneye yansıtılması yöntemiyle gerçekleştirilmektedir. Yılmaz (2017), dans koreografilerinde video dekor kullanımıyla sahnede sembiyotik bir ilişki kurulduğunu, sinematografik estetiğin sahne estetiği içerisinde özgün bir dil oluşturarak anlatımı güçlendirdiğini ve izleyici üzerinde daha kalıcı bir etki bırakıldığını ifade etmektedir. Burnett'e (2005/2007, s. 25) göre "imgeler, etkileşimi, insanları ve paylaştıkları ortamları şekillendiren arayüzlerdir." Bu sebeple, sergilenmek istenen

performansta anlatımın kuvvetlendirilmesi için, sahnede bulunan her görsel imge önem taşımaktadır.

Performans sanatları için uygun atmosferin yaratılması için dekor hazırlanması, kurulması, sahne aralarında değiştirilmesi ve performans sonrasında depolanması gibi süreçlerin yanı sıra gösterilerin sergileneceği farklı yerlere götürülerek kullanılması hem iş gücü açısından zahmetli hem de finansal anlamda maliyetlidir. Bunların yanı sıra, canlı performansın sahne aralarında dekor değiştirilirken, yaratılmış olan atmosferin büyüğü kaybolabilmekte, izleyiciler performansın akışına yabancılaşabilmektedir. Söz konusu sıkıntıları ortadan kaldırmak için teknolojik imkânlardan yararlanılarak sahnede görüntü dekor kullanılması günümüzde giderek yaygınlaşan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yılmaz (2017), sahnede kullanılan video dekor ile sahneler arası geçişlerde ahenk yaratılarak, anlatımı koparmayarak metinle arasıllığı sağladıklarını belirtmektedir. Görüntü dekor kullanımıyla sahne gösterisinin bütçe olanaklarına göre seçilen yöntem ile arzu edilen atmosfer yaratılmakta, dekorun taşınması, kurulması, sökülmesi ve depolanması gibi zahmetli ve maliyetli süreçler ortadan kaldırılarak sahne aralarında dekor geçişi kolaylıkla ve kısa sürede gerçekleştirilmektedir.

3.1 Projeksiyon Cihazlarıyla Görüntü Yansıtma

Projeksiyon cihazlarının temel çalışma prensibi, harici bir kaynaktan aldığı görüntü verilerini içinde bulundurduğu ışık kaynağı aracılığı ile bir alana yansıtma (Aydın & Yüksel, 2017). Bu alan veya yüzey, bir perde bir duvar veya bir ekran olabilir. Bu sayede geniş bir alana yansıtılan görüntü, kalabalık ortamlarda kolayca izlenebilmektedir. Kullanım alanlarına ve görüntü kalitesine göre LCD (Liquid Cristal Display), DLP (Digital Light Processing), LED (Light Emitting Diode) ve LCoS (Liquid Crystal on Silicon) gibi farklı projeksiyon cihazları, içinde bulunan ışık kaynağı, Siyah & Beyaz karşıt oranı (W&B Contrast) ve parlaklık (ANSI lümen) değerleri (Aksu, 2019) ile ölçeklendirilir. Lümen değeri, görüntünün yansıtılacağı zeminin büyüklüğü, uzaklığı ve ortamın aydınlık şiddetine göre belirlenmiş olmalıdır.

Projeksiyonun yansıtılacağı yüzey genellikle sahne arkasına gerilmiş beyaz bir perde olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak farklı sonuçlar elde etmek için saydam (transparan) tüller, su buharı veya sis, su perdesi gibi malzemelerden oluşan yüzeyler de kullanıldığı da görülmektedir. Bu yüzeyler, gösterinin gerçekleştirileceği ortamda yaratılmak istenen atmosfere ve elde edilmek istenen sonuca göre konumlandırılmakta, yansıtma yüzeylerinin asimetrik olduğu veya boyutsal farklılık içerdiği durumlarda, projeksiyon haritalama yöntemi kullanılmaktadır. Projeksiyon haritalama (projection mapping), bilgisayar programı kullanılarak görüntünün yansıtılacak yüzeye tam istenen şekilde senkronize edildiği yansıtma işlemidir (Aksu, 2019). Projeksiyon haritalama yöntemi ile bina yüzeyleri, tiyatro sahneleri veya küçük ev objeleri gibi karmaşık endüstriyel düzlemler olarak ifade edebileceğimiz düzensiz şekilli objeleri projeksiyon yansıtma için uygun yüzeyler haline getirilmektedir. Bu yöntemle, eldeki medya verileri seçilen yüzeye bire bir eşlenmekte ve çoğunlukla görsel-işitsel bir bütün oluşturmak için çeşitli ses dosyaları ve efektleri ile birleştirilerek ve senkronize edilerek seyirci için arzu edilen atmosferin oluşturulmasına olanak sağlayan görsel işitsel bir anlatım aracı olarak kullanılmaktadır. Örneğin "Cirque du Soleil" adlı topluluğun James Cameron'un (2009) "Avatar" filminden esinlenerek hazırladığı, "Toruk: The First Flight" adlı gösteri, seyircinin içine daldığı bir atmosfer

oluşturulması için haritalama yöntemi kullanılmıştır. Resim 1’de çeşitli yükselti ve girintilerden oluşan dekor tasarımının ham hali görölürken, Resim 2’de haritalama sonrası projeksiyon yansıtılmış hali görölmemektedir.

Resim 1

“Toruk: The First Flight” Dekorü
(Projeksiyonsuz)

Kaynak: Cirque du Soleil, 2020b.

Resim 2

“Toruk: The First Flight” Dekorü
(Projeksiyonlu)

Kaynak: Cirque du Soleil, 2020a.

3.2. Led Ekranlar ile Görüntü Yansıtma

Görüntü yansıtmak için kullanılan bir başka yöntem ise led ekranlardır. İç mekân ve dış mekânda kullanılmak üzere farklı boyutta ekran büyüklüğü ve piksel sayısına sahip olan led ekranlar, yüksek görüntü kalitesi, düşük sıcaklık ve ışık kirliliğine sahiptirler (Nebati, 2022). Gelişen teknolojiyle birlikte, büyük boyutlarda üretilerek, dış mekanlarda paneller halinde kullanılabilirler (Çakır vd., 2017). Led ekranlardan oluşan panellerde ışık şiddetinin yüksek olması ve led lambaların önünde koruyucu maske bulunması sayesinde, güneş ışığındaki kırılma minimuma indirilerek, dış mekânda net bir görüntü aktarılması sağlanmaktadır (Nebati, 2022). Bu yüzden görüntü parlaklığının korunmasına ihtiyaç duyulan dış mekân ve gün ışığı görüntülemelerinde başarılı sonuçlar elde edilmektedir.

Performansın açık veya kapalı alanda ya da gün ışığı veya yapay aydınlatmada kullanılacak olması durumuna ve seyirci ile performans alanı arasındaki mesafeye göre led ekranın panel boyutu ve piksel sayısı belirlenerek performansın yapılacağı alana yerleştirilmekte ve istenen görüntüler ekranda yansıtılmaktadır. Led ekranların sahne arka planına yerleştirildiğı pek çok dans performansı görölmemektedir. Bu örneklerden biri olan “Space Geometry” adlı dans performansı 2015 yılında BMW şirketinin yeni bir aracı için hazırlanan tanıtımda sergilenmiştir (FrontPictures, 2015). Sahne performansında arka plan olarak Ekta Led’in büyük bir ekranı kullanılmıştır. Bu gösteri, Front Pictures, Freckled Sky ekibiyle iş birliğı yaparak hazırlanan multimedia içeriğı, D’Arts Dance Projesi dansçılarının performansıyla senkronize edilerek, dansçı ve görüntü arasında etkileşim (interactive) olacak şekilde sergilenmiştir.

4. Görüntü Dekor ve Performans Etkileşimli (Interaktif) Dans Gösterileri

Etkileşim, zamana ve mekâna bağılı olmayan ve karşılıklı olarak paylaşımda bulunulan bir iletişim süreci olarak tanımlanmaktadır (Sezer & Kahraman, 2022). Etkileşim kavramı, iki ya da daha fazla sayıdaki varlık, sistem veya kişinin arasındaki karşılıklı etki ve iletişim sürecini ifade

etmektedir. Bugünün teknolojik koşullarının geldiği noktada sanatçı, programcı ve diğer teknisyenlerden oluşan yaratıcı ekibin iş birliğine dayalı projelerde, izleyiciyi sürece dahil eden deneyimler (Wands, 2006/2006) yaşatılmaktadır. Seyirciler, gerçek zamanlı ve çok katmanlı görsel-işitsel olayları kontrol eden, birbirine ağla bağlanmış bilgisayarlar ve elektronik algılayıcılarla (sensör) yaratılan gerçeklik evrenlerinde, performansçının etkileşimine tanıklık etmekte veya eserlerin içinde yer almaktadırlar. Bilgin (2021), dijital teknolojilerle sahnede kurulan etkileşimin, dijital mekân ve medyanın performansçı ile fiziksel uzamda etkileşimli olduğu örneklerden, performansçı ve seyirciyi üç boyutlu şekilde sanal veya artırılmış gerçeklikte içine alma pratiklerinin uygulandığı örneklere kadar çeşitlendirilebildiğini belirtmektedir.

Dans gösterilerinde gerçekleştirilen etkileşim ise, dansçının performans sürecinde yer alan bir varlık veya ortam ile kurduğu etki-tepki esasına dayalı bir anlatım olarak karşımıza çıkmaktadır. Projeksiyon ekranı ya da esasen tamamlayıcı medya görüntüsü, görseller ve canlı devinimler arasında semiyotik bir diyalog sunmaktadır (Bulut, 2018). Bu şekilde, image/video dekor görüntüsü yansıtılarak atmosfer yaratmanın ötesine geçilerek, dansçı ile medya arasında ilişki kurulan bir enstalasyonla anlatım söz konusu olmaktadır. Süzen'e (2010) göre, enstalasyon, sanat formunu yeni baştan tanımlayan ve başka disiplinleri de etkileyerek, sınırları tanımayan bir ifade aracı olarak, gelenekselleşmiş imgelem ve anlatı oluşturma modellerine karşı yeni formlar üretmiştir. Algılanan herhangi bir şeyin anlam yaratılmasına katılması süreci olarak tanımlanabilen ve disiplinler arası özellikler taşıyan sanatsal bir ifade biçimi olan enstalasyon, günlük ve doğal malzemelerin yanısıra video, ses, performans, bilgisayar ve internet gibi yeni medya araçları ile de gerçekleştirilebilir (Süzen, 2010). Sahne üzerinde akan dans performansı ile eşzamanlı akıtılan görüntülerin üst üste bindirilmesiyle gerçekleştirilen enstalasyonlarla, seyirciler geleneksel gösterim biçimlerinin dönüştüğü deneyimler yaşamakta, hazırlanan medyanın dans ile ilişki kurduğu performanslar, etkileşimli (interaktif) dans performansları olarak adlandırılmaktadır.

Günümüzde, sahne üzerinde kullanılan çeşitli teknolojiler ve fiziksel olarak hareket eden dansçı/dançılar arasında karşılıklı etki-tepki esasına dayalı olarak kurgulanan koreografilerle bütünleşen tasarımlar hazırlanarak, çok sayıda etkileşimli performans sergilenmektedir. Ancak Dixon'ın (2007) dijital performans tarihini incelediği eserinde ifade ettiği gibi, "etkileşim" terimi çok kullanılmakta, suiistimal edilmekte ve günümüzde sayısız bağlamda giderek anlamını yitirmektedir. Bu sebeple etkileşimli performansları, etkileşimin kurulma biçimi açısından gerçek (reel) etkileşimli ve yapay (kurgusal) etkileşimli olmak üzere iki başlık altında açıklamak yerinde olacaktır.

4.1 Gerçek (Reel) Etkileşimli Dans Gösterileri

Gerçek etkileşimli dans performanslarında, sahneye yerleştirilen algılayıcılar aracılığıyla ortamın (sahnenin) performansla duyarlı reaksiyonlar vermesi sağlanmakta, dansçı ve mekân (ortam) arasında gerçek bir etki-tepki ilişkisi kurulmaktadır. Dansçıların hareketlerini yakalamak ve analiz etmek için özel olarak tasarlanmış kameralar, manyetik sensörler, hız ölçerler, ivme ölçerler, basınç ölçerler veya kızılötesi ışın ölçer cihazlar gibi çeşitli algılayıcılarla elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmakta ve koreografin isteğine göre bir ses, ışık veya görüntü

oluşturacak şekilde kodlanmış tepkiler almak üzere kullanılmaktadır. Örneğin, Gilson-Ellis ve Povall'ın sahnelediği "The Secret Project"te (V2, 1999), fiziksel alandaki bedenle iş birliğine geöen bir yazılım kullanılarak, hareket ve şiir canlı bir müzik kompozisyonu haline getirilmiştir. Performansçı kollarını, sesini, dışarıdan gelen metin ve ses ortamlarını kullanarak ve kamera sensörüyle etkileşime geöerek, mekânda bir reaksiyon oluşturmuş ve seyirciye yeni bir deneyim sunmuştur.

Benzer şekilde, "The Digital Dance Project- DIEM" adlı çalışmada, dansçı hareketlerine tanımlanan ses kodları ile, dans performansından bir müzik eseri meydana getirilmiştir (Siegel & Jacobsen, 1998). Bu projenin amacı, bir dansçının müzikal süreçleri anlamlı bir şekilde doğrudan etkilemesine izin veren bir bilgisayar müziği kompozisyonu oluşturmakta ve dansçı hem müzikal hem de koreografik fikirleri yorumlama ve bunları tek bir esere entegre etme sorumluluğuyla tamamen yeni bir duruma yerleştirilmişti (Siegel, 2009). "Lucidity" başlıklı başka bir çalışmada ise koreografi etkileşimli animasyon ve ses ile işaretlenmiş üç dansçı ile geröekleştirilmiştir (James vd., 2006). Dansçıların geröekleştirdiği hareketler ve dansçılar arasındaki aktivite korelasyonundan elde edilen veriler, çoklu konu analiz motoru aracılığuyla hem animasyonun hem de sesin kontrol edilmesi ve sentezlenmesinde kullanılmış ve sahne üzerinde performansla eşzamanlı olarak görsel ve işitsel çizgiler, renkler ve desenler meydana getirilmiştir.

Bu çalışmaların ortak noktası, çeşitli hareket verileri için hazırlanmış olan görsel veya işitsel kodların, dans gösterileri sırasında kullanılmasıyla canlı bir etki-tepkinin yaratılmasıdır. Bu şekilde, performansın akışına duyarlı ve o anda geröekleşen bir etkileşim söz konusu olmaktadır. Sensör ile programlanmış olan tepkiler dansın akışına bağlı olarak alınmakta ve dans performansındaki her devinim, eşzamanlı ve geröek bir reaksiyon oluşturarak reel bir etkileşim yaratmaktadır. Böylece, doğaçlama olarak geröekleştirilen her performans biricik olmaktadır.

4.2 Sahte (Kurgusal) Etkileşimli Dans Gösterileri

Son zamanlarda, sahnede geröekleştirilen canlı fiziksel performansın sahneye yansıtılan görüntülerle bir uyum içerisinde sergilendiği dans gösterileri geröekleştirilmektedir. Yansıtılacak görüntüler, koreografin anlatmak istediği konuya uygun olarak önceden hazırlanmaktadır. Performans ile yaratılmak istenen etkiye göre hazırlanan dans koreografisi, kurgulanan görüntünün akışıyla tam örtüşecek şekilde sergilendiğinde, görüntü ile dans anlamlı bir kompozisyon oluşturmaktadır.

Örneğin, Avustralya Dans Tiyatrosu'nun 2014 yılında sahnelediği "Multiverse" adlı performansta kullanılan çoklu evren, sanatçıların sahne arkasında geniş bir ekrana yansıtılan ayrıntılı üç boyutlu stereoskopik görüntülerle zenginleştirilmiş, ancak izleyici tarafından algılanmak üzere tasarlanan etkileşim aslında sanatçılar tarafından işlevsel anlamda deneyimlenmemiştir. Vincent vd. (2016) bu performansta, "faux interactivity-sahte etkileşim" den yararlanılarak dansçılar ile dijital varlıklar arasında yalnızca izleyicinin bakış açısından var olan bir ilişki yaratıldığına dikkat çekmekte, canlı performansın önceden oluşturulmuş dijital içerikle bütünleştirilerek çok sayıda sanatsal ve teknolojik platformda paylaşılan, dağınık bir yaratıcı ve koreografik süreç için potansiyel bir yapı sunduğunu ifade etmektedir. Tonkin (2014), izleyicilerin üç boyutlu gözlükler kullanarak deneyimlediği Multiverse'in, dansı yeni yönlere

itmek için bilim ve yeni medyanın koreografiyle entegre edildiği bir çalışma olduğunu belirtmektedir.

Bu tür performanslarda, dans ve görüntü arasında birbirine karşı duyarlı olan gerçek bir etkileşim yoktur. Görüntü, performanstan bağımsız olarak akmakta, dans ise önceden hazırlanmış koreografi ile gerçekleştirilmektedir. Ancak, koreografin anlatmak istediği tema için özel olarak hazırlanmış olan görüntü ve dansçının performansı tam örtüşecek şekilde sunulduğunda, seyirci üzerinde bir etkileşim illüzyonu yaratılmaktadır. Görsel açıdan oldukça başarılı performanslar gerçekleştirilmesine rağmen, seyirci tarafından algılanan bu etkileşimin, teknik açıdan sahte (kurgusal) olduğunu belirtmek gerekmektedir.

5. Araştırma Metodolojisi ve Örnek Analizi

Bu araştırmanın konusu, sahnede kullanılan pek çok teknolojiden biri olan görüntü ile dekor oluşturma yöntemi kullanılarak sahnelenen etkileşimli dans gösterilerinin, sahnede anlam yaratma süreci üzerindeki etkisinin değerlendirilmesidir. Bu araştırmayla teknolojik olanaklarla yaratılan video etkileşimli dans gösterilerinin dans sanatında meydana getirdiği anlatımsal dönüşümlerin ortaya konması amaçlanmaktadır. Teknolojik gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkan yeni sahneleme biçimlerinin takip edilmesi, çağın gerisinde kalınmaması ve eski ile yeni arasında ilişki kurulabilmesi açısından önem taşımaktadır. Araştırmanın bulguları sonucunda, teknoloji kullanımı ile anlam yaratma konusundaki olanakların ortaya konulması ve dans alanında çalışan akademisyen, koreograf ve dansçıların teknoloji karşısında nasıl konumlanacakları ile ilgili bir farkındalık yaratılması beklenmektedir. Ayrıca, günümüz teknolojilerinin gelişimi doğrultusunda disiplinler arası çalışmaların teşvik edilmesiyle, iletişim ve dans alanının bir arada çalışması, dans gösterilerinde yeni bir anlatım dili oluşturmasının sağlanması için önem taşımaktadır.

Dans gösterilerine teknolojik imkânların dâhil edilmesi sürecinde, disiplinler arası ekip oluşturulması, teknik yazılım donanım ve cihazlara ulaşılabilmesi ve hazırlanan projelerin sergilenmesi için uygun sahne ve altyapıya sahip olunması açısından bazı zorluklar söz konusudur. Finansal koşulları sağlayamayan dansçı ve koreografların, kendi özgün dans projelerini sergileme sürecinde söz konusu teknolojilere ulaşması ve özgürce kullanması zorlaşmakta, çoğunlukla sponsorlar tarafından sipariş edilen anlatımın aktarıcısı olarak görev almalarına yol açmaktadır. Bu durum, dansçı ve koreografların yaratıcı özgürlükleriyle tasarladıkları ve sahneledikleri anlatımlı dans performanslarının daha az sayıda olmasına sebep olmakta ve araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, araştırma evreni olarak istatistiksel verilere göre kurulduğu 2005 yılından itibaren 17 yıldır dünya çapında en yüksek kullanım oranlarına sahip en büyük video paylaşım platformu ve en büyük ikinci sosyal medya platformu olan YouTube (2023) video paylaşım sitesi kullanılmıştır. Analiz edilecek performansın seçimi ise amaçlı örneklem oluşturma yöntemiyle, tarama ve sıralama olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşama olan tarama sürecinde, YouTube'da bulunan gelişmiş arama motoruna kullanılan teknolojiyi ve dans özel alanını belirtmek üzere "projection+dance" anahtar kelimeleri girilmiştir. Kullanılan anahtar kelimelerin İngilizce olmasının nedeni, evrensel içeriklerde en yaygın kullanılmakta olan dilin

İngilizce olmasıdır. İkinci aşamada ise, elde edilen sonuçlar alaka düzeyine göre sıralanmış, profesyonel dansçılar tarafından gerçekleştirilen 1 dakikadan uzun 10 dakikadan kısa süreye sahip olan ve yüklenme tarihinin (yıl) izleme sayısına oranına göre, en yüksek izlenme sayısına sahip olan dans videosu belirlenmiştir. Böylece, Kristy Sellars'ın "Hit the Road Jack" performansı örnek olarak seçilmiş, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

5.1 Araştırmanın Yöntemi: Göstergebilimsel Analiz

Sanat alanında yapılan araştırmaların anlamlandırılması sürecinde görsel araştırma yöntemleri büyük önem taşımaktadır. Eski Yunanca'da gösterge, işaret anlamına gelen "semeion" ve kuram, söz anlamına gelen "logie" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelen semiyoloji (Girgin, 2017), göstergeler bilimi anlamına gelmektedir. Göstergebilim, temel olarak yapısalçı çözümleme ilkelerinden hareket ederek gösterge sistemlerinin açık anlamlarının ardında yatan anlamları ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Göstergebilimde, çağrıştırdıkları şey üzerinden anlam yaratan ve bir iletişim sağlayan göstergeler çözümlenerek yorumlanmaya çalışılır (Parsa & Parsa, 2014). Ö. Yaylagüle'e göre (2015) göstergebilim, yaşamımızın her alanında var olan ve kendisinden başka bir şeye işaret eden sözcük, imaj, ses, jest veya nesne gibi göstergelerin nasıl anlam yarattığını ve gerçekliği nasıl sunduğu üzerine çalışmaktadır.

Göstergebilimde kullanılan görsel gösterge analizi, imgesel gösteren-gösterilen ilişkisi üzerinden göstergelerle oluşturulan anlamı bulmaya ve yorumlamaya çalışmaktadır. Görsel göstergebilim analizlerinde, görsel medya ile yaratılan anlam, çekim teknikleri ve yaratılan atmosferlerin yorumlanmasının yanı sıra, çekilen görüntülerin seçilmesi ve birleştirilmesi süreçleri de değerlendirilmektedir. Farklı yaklaşımları bulunmakla birlikte göstergebilimsel analiz yönteminde, gösteren, gösterilen ve gösterge arasında kurulan ilişki üzerinden yaratılmak istenen anlamın belirlenmesi, verilmek istenen mesajın nasıl verildiğinin saptanması, dile ve kültüre bağlı olarak anlamlandırma sürecinin değerlendirilmesi gibi ortak noktalar bulunmaktadır. Modern göstergebilim, Ferdinand de Saussure'ün "semiyoloji" ve Charles Sanders Pierce'nin "semiyotik" olarak adlandırdığı ve birbirlerinden habersiz ancak eşzamanlı gerçekleştirdikleri (Şahin, 2014) çalışmalar üzerinden gelişmiştir. Dilsel kodlar üzerinden göstergelerin işleyişini araştıran İsviçreli dilbilimci Saussure (1916/1998), dil göstergesinin bir nesneyle bir adı değil, bir kavramla bir işitimi birleştirdiğini ve bunların beynimizde anlık çağrışımlarla bağlandığını savunmaktadır. Amerika'da gelişen davranışçılık ve pragmatizm akımlarından etkilenen mantıkçı Pierce ise, dil dışı göstergeleri inceleyerek, nitel-tekil-kural gösterge; sözcebirim-önerme-kanıt; simge (sembol)-görüntüsel gösterge (ikon)-belirti (indeks) olmak üzere üç ayrı üçlü grup halinde sınıflandırmış ve çalışmalarında üçüncü grup üzerinden pek çok analiz yapmıştır (Ö. Yaylagül, 2015). Roland Barthes (1964/1979), resim, hareket, yazın, yapıt, gösteri veya tören gibi tüm gösterge dizgelerinin anlam düzeyinde göstergebilimin konusu olduğunu belirtmekte, geleneksel disiplinlerin göz ardı ettiği tüm yönlerin, göstergebilimsel anlamlandırma ile incelenebileceğini söylemektedir. Bu düşünceden hareketle göstergebilimin toplumsal hayattaki pek çok disiplinde anlamın yaratılma biçimlerini incelemek için kullanıldığı görülmektedir.

Barthes'a (1964/1979) göre, birinci düzey olan dil (langue) toplumsal ve söz (parole) bireysel bir ayırım olarak ele alınmıştır. Bireyler, anlamak ve anlaşılacak üzere toplumsal olarak kabul edilmiş kurallar bütününden oluşan dili kullanarak iletişim kurmak zorundadır. Söz ise, bireyin dil içerisinde kendi seçimine bağlı olarak kullandığı ifade biçimidir. İkinci düzeyde ele alınan gösteren ve gösterilen ayırımıdır. Gösteren, ses dizilişiyile meydana gelen işitimi imgesini (kelimenin kendisi), gösterilen bu imgeyle zihinde oluşturulan kavramı (kelimenin zihnimizde canlandırdığı şeyi), gösterge ise gösteren ve gösterilenin birleşimini (anlamı) ifade etmektedir. Üçüncü düzey, dizim ve dizge ayırımıdır. Dizge, birbirine benzeyen veya işlevsel olarak birbirini ikame eden öğeler arasında yapılan seçimden meydana gelir, dizim ise seçilen farklı dizgelerin oluşturduğu anlamlı bütünü ifade eder. Örneğin, bir dansçının dans serisinde pek çok hareket içinden kullanmayı seçtiği tek bir hareket dizge iken, yapılan seçimlerin ard arda dizilmesi ile oluşturulan koreografinin tümü dizimdir. Dördüncü olan Barthes'in kendi eklediği son ayırım ise, düz anlam ve yan anlamdır. Düz anlam, gösteren ile gösterilenin oluşturduğu birinci düzeydir ve akla gelen ilk anlamı temsil eder. Yan anlam ise, düz anlamı oluşturan gösterenin, gösteren haline gelerek başka bir gösterileni işaret ettiği ikinci düzeydir ve dolaylı anlamı temsil eder (Barthes, 1964/1979).

Yapısal analizde göstergebilim, gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkiyi temel alarak, dikey ekseninde paradigmatik (dizisel, yer-yerleşim ile ilgili), yatay ekseninde ise sentagmatik (dizimsel, durumla ilgili) bağıntılar aracılığıyla anlamın nasıl ortaya çıktığı araştırmaktadır (Atabek & Atabek, 2007). Dizisel (paradigmatik) boyut, herhangi bir metinde var olan göstereni diğerleriyle kıyaslayarak farklılıklarını belirlemesi ve neden diğer gösterenler arasından tercih edildiğini araştırması bakımından Barthes'in dizim ifadesini karşılarken, dizimsel (sentagmatik) boyut ise, yatay boyutta birbirleriyle öncelik-sonralık, yukarı aşağı, iç-dış gibi zaman ve uzam açısından ilişki içinde olan ve anlam yaratan durumlar açısından Barthes'in dizge olarak adlandırdığı ifadeyi karşılamaktadır (Ö. Yaylagül, 2015).

Görsel araştırma yaklaşımlarındaki amacın, estetik kaygıyı araştırma sürecine dâhil etmek olduğunu söyleyen Bedir Erişti (2021), bu şekilde bilimsel verilerin sanatsal verilerle etkileşimli olarak incelenebileceğini ifade etmektedir. Göstergebilimin, kültür olgularını gösterge dizgeleri olarak incelediğini belirten Eco (1989/1992), sanat yapıtlarının sayısız okumaya açık olduğunu ifade etmektedir. Eco'ya göre "açık yapıt, her türlü yoruma açık olan, okuyucu, izleyici ya da dinleyicinin de yapıtın duyumsanmasına ve anlaşılmasına ve kendinden de bir şey kattıkları yapıt demektir" (Akt., Bozkurt, 2020, s. 322). Sanatı, "belirsiz (bulanık) bir fikri, belirli bir dolayım (medium) ile dönüştürme gücüne sahip olma" özelliğiyle tanımlayan Dewey, anlam üzerine şöyle söylemektedir: "Eğer bir sanat yapıtı seyircinin gözünde anlamlı olabiliyorsa, bu onun daha önceki deneylerinden gelen ve sanat yapıtının sunmuş olduğu niteliklerle eriyip kaynaşabilen değerlerin ve anlamların varlığı sayesinde" (Eco, 1989/1992, s. 42). Göstergenin işlevini bildiriler aracılığıyla düşünceler iletmek olarak tanımlayan Guirraud (1975/1994), sanatı güzel duyusal göstergeler başlığı altında değerlendirmekte ve "sanatları gerçeği betimleme yöntemleri, güzel duyusal gösterenleri de duyularla kavranabilir nesnelere" olarak tanımlamaktadır.

Göstergelerle çevrili olarak sürdürdüğümüz günlük hayatımızın her anında yer alan kodlar üzerinden anlam üretmekte olan insan, teknolojinin geldiği bu noktada, iletişimin dijital alana

kaymasıyla göstergelerin üretilmesi, iletilmesi ve anlamlandırılması açısından giderek hızlanan bir süreci deneyimlemektedir. Göstergeler, kendilerini tüketen bireylerin öznel algıları üzerinden çağrışımlar yaratarak anlam inşa etmektedirler. Sözel dilin kullanılmadığı görsel-işitsel medya metinlerinde olduğu gibi, dans gösterilerinde yer alan hareketlerin, dekorların, kostümlerin, müzik ve seslerin içerdiği anlam akışlarının göstergebilimsel analiz yöntemi ile okunması, performans ile ortaya konmaya çalışılan mesajların anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu sebeple, sahnede kullanılan teknolojiler ile geleneksel dans sanatının anlam yaratma sürecindeki dönüşümün anlaşılabilmesi için, göstergebilimsel analizin en etkili değerlendirme yöntemi olduğu düşünölmüştür.

5.2. "Hit The Road Jack" Dans Performansının Analizi

Kristy Sellars'ın koreografi ve icracısı olduğu "Hit the Road Jack" dans performansı The Pasadena Civic Auditorium'da kurulan stüdyo ortamında (SK Desk, 2023) "America's Got Talent" adlı yetenek yarışmasının ön elemelerinde canlı olarak sergilenmiştir. Son yıllarda pek çok ölkede yayınlanan bir format olan yetenek yarışması kapsamında sergilenen bu performans, çok kanallı stüdyo çekiminden elde edilen görüntülerin bir araya getirilmesiyle canlı olarak yayınlanmış, daha sonra YouTube evreninde bulunan farklı kanallara yüklenmiştir (Talent Recap, 2022; Animal Show, 2022; Talentkinghd, 2022).

Resim 3

"Hit the Road Jack" Dans Performansının
Bağlantı Karekodu

Sellars, sahnenin arka planındaki led ekrana yansıyan görüntü ile koordineli olarak hazırladığı koreografi ile bir anlatım gerçekleştirmiştir. Gösterinin yolculuk temasına uygun olarak, Christian Vorländer ve Simon Heeger'ın kurduğu 2WEI müzik grubu tarafından seslendirilen "Hit The Road Jack" adlı şarkı seçilmiştir. Gösterinin atmosferi, Jan Zavadil'in bilgisayar teknolojileri ile tasarladığı grafik animasyonlar ve yeşil ekran yöntemi ile kaydedilen görüntülerin bir araya getirilmesiyle hazırlanan video görüntüsü ile oluşturulmuştur. Hazırlanan video görüntüsü stüdyo sahnesinin arkasında bulunan led ekrana yansıtılarak dansçının içinde bulunduğu ve etkileşime geçtiği üç boyutlu bir illüzyon yaratılmıştır. Performansçının canlı bedeni ile yansıtılan görüntüde bulunan dijital bedenler ve nesnelerin bir arada ve etkileşimde olduğu yeni bir gerçeklik ortamı yaratılmıştır. Böylece, görüntü yansıtma teknolojileri kullanılarak fiziksel mekân ile dijital mekânın birbirine eklenmesi sağlanmıştır.

Tablo 1

Göstergebilimsel Analiz Tablosu

Dizisel (Paradigmatik) Eksen		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen	
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Görüntüsel	Reel (fiziksel) dekor	Metalik bir direk ve üzerindeki sokak lambası	Performansın bir direk dansı performansı olması. Atmosferin dış mekân ve gece atmosferi oluşu
Görüntüsel	Dijital dekor	Birçok sokak lambası ve bank	Sahnenin bir dış mekân ve bir istasyon olduğu algısı
Görüntüsel	Kostüm	Direk dansında kullanılan dekolterilerin olmadığı bir kostüm	Performansın bir gece kulübü performansı değil, sahne performansı olduğu algısı
Görüntüsel	Aksesuar	Eski tip valiz	Performansçının bir yolcu olması
Görüntüsel	Direk dansı performansı	Direğe tutunarak tepetaklak yürüme hareketi	Performansın bir direk dansı oluşu ve dansçının zamanda geriye yürüyeceği göndermesi
Görüntüsel	Dijital dekor, valiz ve performans	Dansçının hareketi ve valiz kapağının açılmasıyla uyumlu dijital dekor	Dansçının zamanda geriye doğru yolculuğu
Görüntüsel	Dijital dekor	Arka fona yansıyan siyah beyaz video ve videoda yer alan insanlar	1950'lerde kent merkezinde bulunan sokaklar (Amerika-New York gibi)
Görüntüsel	Dijital dekor ve performans	Dansçının videodaki insanlarla etkileşimi	Atmosferin ve dijital efektin gerçeklik illüzyonu
Görüntüsel	Video dekor, kostüm ve aksesuar	Video dekordaki insanların kostümü, etrafa saçılan gazeteler	1950'ler gerçeklik illüzyonu
Görüntüsel	Video dekor ve renklenme efekti	Sanatçının dijital dekorla etkileşimi ve dokunduğu nesnelerin renklenmesi	Video dekorun gerçek olduğu illüzyonu ve performansçının dokunduğu her şeyi güzelleştirmeye dair insanüstü yeteneği
Görüntüsel	Hareketli video dekor	Video dekorun ileri geri yukarı aşağı hareketi	Sanatçının, performansı sergilediği sahneden çok daha geniş bir alanda hareket ettiği illüzyonu
Görüntüsel	Hareketli video dekor	Dekorun 360 derece hareketi ve videodaki dekor oyuncuların donup kalması	Sanatçının mekânı ve zamanı değiştirebilme, müdahale etme yeteneği
Görüntüsel	Video dekor ile uyumlu direk dansı performansı videosu	Metalik parlak bir direk etrafında, dijital bir dekor önünde gerçekleştirilen dans performansı	Günümüz teknolojiyle zamana ve mekâna bağlı kalmadan sahne performansı yapılabileceği gerçekliği ve direk dansının sadece cinsel çağrışımlı bir performans olmadığı algısı

Dansçının seyirci tarafından görülebilmesine olanak tanıyacak şekilde üst-karşı açıdan kullanılan aydınlatmalar performansla ilişkilendirilmemiş, sokak lambası altında durma hissi yaratmak üzere üstten tek spot kullanılmıştır. Aydınlatmanın şiddeti, zaman dilimi olarak seçilmiş olan geceye vaktine ve başlangıç ortamı olarak seçilen ıssız, gizemli istasyona uygun olacak şekilde ayarlanmıştır. Performans boyunca arka planda yansıtılmış olan görüntüyü yok etmeyecek ancak yansı görüntünün önünde bulunan dansçıyı da ters ışığa düşmeyecek şekilde karşı açıdan aydınlatma kullanılmıştır.

Sahnenin başında genç bir kadın, gece vakti arka fonda pek çok lamba bulunan ıssız bir sokağın ortasında bulunan lamba direğine yaslanmış, yanında yerde duran eski zamanlardan kalma bir valiz ile beklemektedir. Bu görüntüden, kadının bir yolculuğa çıkacağı ve dolayısıyla beklemekte olduğu ortamın istasyon veya durak benzeri bir yer olduğu fikri uyanmaktadır. Kullanılan kostümde, az sonra sergilenecek olan direk dansının uygulama gereği olarak, direkte asılı kalma hareketlerinin gerçekleştirilebilmesi için vücudun belli bölgelerinde kumaş kullanılması mümkün olmadığından, pantolon, gömlek ve ceket gibi bir takımı çağrıştıracak şekilde tasarlanmıştır. Kullanılan kostüm, gündelik hayatta yolculuk için dekolte bir görüntüye sahip olsa da direk dansının zihnimizde yarattığı imgeleme göre muhafazakâr nitelikte sayılabilir. Bu kostüm seçimiyle, zihnimizde kadının arzu nesnesi olarak kullanıldığı bir performans ön algısına sahip olan direk dansının, alışılmış yapısının dışına çıkılacağı hissettirilmektedir.

Müziğin başlamasıyla birlikte, dansçı kol saatine bakmış ve valizini seyirciye karşı diyagonal pozisyon alacak şekilde döndürmüştür. Bu hareketler, bizi "zaman" ve "yolculuk" temalarına hazırlamaktadır. Dans koreografisi başladığında, direk dansında görülen klasik hareketler yapılmaya başlanmıştır, hatta seyirciye ve jüriye dönen kameraya yansıyan yüz ifadelerinden, sıradan bir direk dansı izleyeceklerini düşünmekte oldukları anlaşılmaktadır. Performans için seçilen şarkıda yer alan "yola koyul ve bir daha geri dönme" sözlerinin ardından tutunmuş olduğu direktan inerek valizini eline alan dansçı, sahenin köşesine gelmiş ve yavaşça valizini aralamıştır. Valizin açılma açısı ile birlikte, dansçının içinde bulunduğu sokak ortamına siyah beyaz bir sokak görüntüsü yansımıştır. Dansçının, elinde tuttuğu valiz ile takla atmasıyla, halen aralık olan valizin kapağından yansıyan görüntü dönerek, tüm ortamı siyah beyaz gang filmlerini andıran 1950'ler New York atmosferine dönüştürmüştür. Valiz, dansçının zamanda geriye doğru yolculuk yapmasını sağlamıştır.

Bu sokakta, elindeki şemsiye ile kendisini takip eden yağmur bulutunun altında yürümekte olan bir kişi, karşılarından gelen bir başka kişinin yanından yürüyüp geçmektedir. Dansçı valizini yere bırakıp geri geri gittiğinde, sokakta bulunan gazete satıcısı ile çarpışmış ve gazeteler yere savrulmuştur. Ancak önceden siyah-beyaz olan gazeteci ve gazeteler, dansçının onlara temasıyla birlikte renklenmiştir. Dansçı içinde bulunduğu ortamı renklendirip güzelleştirebilen bir güce sahip olarak gösterilmektedir.

Dansçı, savrulan bir gazeteyi havada yakalayarak satıcıya doğru fırlatmış ve satıcı da gazeteyi yakalamıştır. Dansçı, tekrar tırmandığı sokak lambasının direğindeyken havada yürüme hareketi yaparak sokakta ilerlemeye başlamış ve gazeteciyi geçerek büyük bir saatin yanına gelmiştir. İki eliyle vurduğu saat renklenirken ortamda büyük bir dalgalanma oluşmuş ve zaman durmuştur. Sokaktaki herkes donmuştur. Bu sırada az önce görülen yağmur bulutunun altına kadar gelmiş

olan dansçı, direğe biraz daha tırmanarak yağmur bulutunun üzerine çıkmış, orada bulunan bir vanayı kapatarak -ve dokunduğu anda renklendirerek- yağmuru durdurmuş ve direğe tutunarak hızla aşağı kaymıştır. Dansçının tutunduğu direk üzerinden aşağıya kayarak yaratılan yere düşme hareketiyle eşzamanlı olarak arka plana yansıyan görüntünün hızlıca yukarı doğru kaydırılmasıyla görsel bir tezat oluşturulmuş, seyirci üzerinde dansçının yüksekte düşüşü illüzyonunu yaratılmış ve seyirciden reaksiyon almıştır.

Dansçı, yerde duran valizi direğin diğer tarafına doğru çevirirken, içinde bulunduğu sokak da dansçı ve valizle birlikte yavaş çekim ile baş aşağı dönmüştür. Sokakta bulunan insanlar zamanın durmasıyla birlikte donmuş, valizin döndürülmesi sırasında kullanılan yavaş çekimde aşağı doğru düşmeye başlamışlardır. Dansçının valizinin konumunu düzeltmesiyle birlikte, arka plana yansıyan sokak ve aşağı doğru düşmekte olan insanlar normal pozisyonlarına geri dönmüşlerdir. Dansçı, sokak atmosferinin konumunu düzettiğinde insanların halen donuk biçimde kaldıklarını görmüş, zamanı durdurduğunu hatırlamış ve ayağıyla saate dokunarak zamanı tekrar akıtmıştır. Ortamda bulunan insanlar, zamanın tekrar akmasıyla donmadan önce yapmakta oldukları hareketlerine devam etmişlerdir. Boşalan sokakta tek başına kalan dansçı, geçmiş zamanı temsil eden siyah beyaz direklere, çiçeklere ve diğer tüm imgelere sırayla dokunarak tüm atmosferi renklendirmiştir. Valizini tekrar eline alan dansçı, dönüş hareketleriyle içinde bulunduğu ortamı da döndürmüş ve durup valizinin kapağını açarak performansın başındaki karanlık sokağa dönmüştür. Valizin aralığından sızan ışıktaki halen dansçının gerçekleştirdiği yolculukta renklendirdiği sokak görünmektedir. Valizin kapağını kapatmasıyla birlikte dansçının yolculuğu sona ermiştir.

5.3 Bulgular

Beden: Dans performansında, Sellars fiziksel bedenini kullanmaktadır. Led ekrana yansıtılan görüntüde ise gazeteci çocuk ve sokaktan geçen insanlardan oluşan dijital bedenler bulunmaktadır. Dansçı, performansı sırasında akan görüntüyle örtülecek şekilde hazırlanmış olduğu koreografisiyle, seyirci üzerinde yansıtılan dijital görüntü ile etkileşim kurduğu algısı yaratmıştır.

Mekân ve Atmosfer yaratma: Performans sırasında sahneye dekor kurmak yerine kullanılmak istenen atmosferi yaratmak üzere dijital animasyonla modelleme yapılmıştır. Bu şekilde, sabit bir dekor ile gerçekleştirilemeyecek değişken unsurlar ve canlı devinimler içeren bir ortam yaratılmıştır. Sahneye kurulan dekor, hareketli unsurlar içerse bile zaman ve maliyet açısından dezavantajlı olduğu kadar, anlatım olanakları konusunda da sınırlı kalmaktadır. Bu anlamıyla dijital teknoloji ile oluşturulan dekor, estetik bir anlam yaratmanın aracı olarak kullanılmıştır. Bu şekilde, seyirci üzerinde bir süreliğine de olsa performansın gerçekleştiği sahne ortamı yerine başka bir gerçeklik ortamını izlediği illüzyonu yaratılmaktadır.

Performansın başında, pek çok sokak lambasının bulunduğu ıssız ve karanlık bir ortam yaratılmış, sahnenin tam ortasına kurulmuş olan direk, arka plana yansıtılan görüntüler ile bütünleşecek şekilde üst üste bindirilmiştir. Böylece dansçının performansında kullandığı direk, sokak lambasının direğiymiş gibi gösterilmiş, sokak lambasından aşağı yansıyan ışık ise, dansçının üzerine yansıyan bir sahne ışığını temsil etmiştir. Dansçının valizi araladığı açı ile yansıyan siyah-beyaz görüntü, içinde bulunduğu ve "şu an"ı temsil eden karanlık sokaktan,

siyah beyaz tasarlanmış olan ve "geçmiş zaman"ı temsil eden ortama doğru bir pencere açarak, seyirci üzerinde zaman yolculuğu yanılması yaratmıştır. Dansçının valizi aracılığıyla gittiği geçmiş zaman, izleyiciyi 1950'ler New York sokaklarına benzeyen görüntüsüyle gang filmi atmosferine sokmuştur. Siyah beyaz atmosferin renksizliği, dansçının dokunuşlarıyla az sonra yaratılacak renkli dünya ile de anlamsal bir tezat oluşturmakta, bir yandan da gelecekte gelen dansçıyı geçmiş zamana ait ortam içinde görünür kılmaktadır.

Dijital olarak hazırlanan dekor, dansçının performansını anlamsal olarak güçlendirecek ve inandırıcılık sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Örneğin, ilk olarak dansçının gazeteci ile çarpışması, vanayı döndürmesi, saate vurması gibi etkileşimler, bizi yaratılan sokak ortamının içinde bulunduğuna ikna etmektedir. Dansçı sahnede sabit olan direğe tutunarak yürüme hareketi yaptığında, sokak görüntüsü akmaktadır, dolayısıyla dansçının havada yaptığı yürüme hareketiyle ortamda yol aldığı illüzyonu güçlenmektedir. Benzer şekilde, direğe tırmanırken görüntünün yukarı çıkması, aslında kat ettiği mesafeden çok daha uzağa tırmandığını düşündürürken, direktten aşığı inerken görüntünün hızla yukarı akmasıyla bir düşme illüzyonu yaratılarak izleyiciden reaksiyon alınmıştır. Dansçının, valizi kullanarak içinde bulunduğu sokağı önce baş aşığı konuma, sonra tekrar normal konumuna getirmesi, yaratılan mekânın valiz aracılığıyla dansçının kontrolü altında hareket edebildiği yanılmasını oluşturmaktadır. Bu şekilde dansçı gerçek bir sahne ortamında oluşturulması mümkün olmayan bir mekân yaratabilmiş, içinde bulunduğu ortamı baş aşığı getirebilmiş veya 360 derece döndürebilmiştir. Canlı bir dans performansı sırasında, kapalı mekânda bulunan gerçek bir sahnede kullanılan video dekorla, dansçının açık alandaki sokaklarda, farklı zaman dilimlerinde ve yer çekimi yasalarının dışında bulunabildiği algısını oluşturacak atmosferler yaratılmıştır.

Performans: Performansın başında gerçekleştirilen zaman yolculuğu yanılması ile dansçının gerçek dünyada gerçekleştirilebilen eylemlerin dışına çıktığı görülmektedir. Dansçı zamanı durdurabilme, akıtabilme ve zamanda geri-ileri gidebilme yeteneğine, dolayısıyla zamanı kontrol edebilme gücüne sahip bir insan olarak gösterilmiştir. Dansçının direği kullanarak arka plan görüntüsündeki zeminin üzerinde yaptığı baş aşığı durma, havada yürüme gibi hareketler, performans sırasında uçtuğu hissini uyandırmaktadır. Benzer şekilde bulunduğu ortamda yağmakta olan yağmuru, yukarıda bulunan bir vanayı kapatmak suretiyle dindirmesi, doğa olayları üzerinde kontrol gücüne sahip olduğunu düşündürmektedir. Dansçı bulunduğu yerde geçmişe ait olarak sunulmuş gündelik hayatın siyah-beyaz monoton akışını renklendirerek dönüştürebilmekte veya içinde bulunduğu ortamı tersine çevirip baş aşığı getirebilmekte, yer çekimine karşı gelebilmektedir. Dans performansının kurgusal anlatısında, dansçının üstün yeteneklere sahip olduğu bir anlatı gerçekleştirilmiş, insan performansının fiziksel olarak arttırılmış olduğu yanılması yaratılmıştır.

Anlatımsal Dönüşüm: Bu dans performansında beden, mekân ve performans arasında yaratılan etkileşim kurgusu üzerinden bir anlatım gerçekleştirilmiştir. Performansın gerçekleştiği yarışma programının kuralları gereği iki dakika süre kısıtlamasıyla sergilenmiş olan performans, yansıtılan hareketli görüntüyle yaratılan sinemasal anlatım gücüyle eklenerek, izleyiciyi bir hikâyenin içine çekmiştir. Örneğin, dansçının sokakta bulunan gazeteci ile çarpışmasıyla gazetelerin dağılması, havada yakaladığı gazeteyi attığında gazetecinin onu tutması, ortamda bulunan vanayı döndürdüğünde yağmurun kesilmesi, saate vurduğu anda

ortamda zamansal bir dalgalanma yaratması gibi etkileşimler, bizi yaratılan atmosfer içinde bulunduğuna ikna etmektedir. Arka plana yansıtılan görüntü içeriğiyle, sahnede kullanılabilecek herhangi bir hareketli fiziksel dekorun yaratılabileceği atmosferin ötesine geçilmiştir. Sahnenin ortasında yer alan direk, arka plandaki görüntü içine uyumlu bir şekilde yerleştirilmiş ve üç boyutlu bir algı yaratarak seyirciyi dansçının o ortamda bulunduğuna ikna etmiştir. Canlı performans ile hazırlanmış animasyon videosunun eş zamanlı akışı, fiziksel varlık ile dijital yansımanın birbirine karıştığı bir atmosfer yaratmış, dansçının anlatmak istediği hikâyeyi, seyirciye arka plan görüntüsünün anlatım olanaklarından faydalanarak aktarmıştır. Dans performansı sırasında beden hareketleri ile aktarılan mesajın soyut ifadesi, arka plana yansıtılan görüntü aracılığıyla somutlaştırılmış, seyirciler sahnede dans ve videonun iç içe geçtiği bir hikâye izlemişlerdir. Baştaki karanlık ve gizemli görünen sokaktan macera dolu bir yolculuğa çıkan dansçı, zamanı bükmüş, durdurmuş, dünyayı tersine çevirmiş, başındaki kara buluttan kurtulup, kaderini değiştirmiş ve dokunduğu her şeyi renklendirip, yeni bir yolculuğa çıkmak üzere başladığı yere geri dönmüştür.

Dansçı bu hikâyeyi, kadını arzu nesnesi olarak gösteren ve seksüel çağrışımlar yapan bir dans türünü hareketli görüntünün anlatım olanaklarıyla birleştirerek, söz konusu dansa dair ön algıyı değiştirmiş ve izleyiciyi kurgulanmış bir anlatının içine çekmiştir. Erkeklik organı ile özdeşlik kurulan fallik bir simge olan direğin etrafında ve ona bağımlı hareketlerle gerçekleştirilen, arka sokak gece kulüplerinin direk dansı, performans sırasında kullanılan anlatım aracılığıyla cinsel odağından uzaklaşarak bambaşka bir hal almıştır. Dansçının anlatmak istediği hikâyeyi destekleyen ve somutlaştıran imgeler, direk dansı performansını cinsel çağrışım klişesinden uzaklaştırmış ve anlatımlı bir sanat eserine dönüştürmüştür. Bu dans performansı, dijital teknoloji kullanımıyla sahne üzerinde fiziksel olanakların ve temel düşünce kodlarının ötesine geçilerek estetik bir anlam yaratmanın mümkün olduğunu ve sanatçının yaratıcılığının bulunduğu yeri değiştirip dönüştürme gücünü göstermektedir.

6. Sonuç

İnsana dair her üretme, oluştuğu dönemin koşulları ve buldukları çevre ile etkileşim içinde şekillenmektedir. Teknolojik gelişmelerle iç içe olan yaşam koşulları ekseninde insanlık, varlığı boyunca her yeni gelişmeye adapte olacak bir toplumsal organizasyonu üretmeyi başarmıştır. Sanatsal gelişim, toplumsal gelişmeye ve toplumsal yaşamın yapısına doğrudan bağımlıdır. Bugünün koşullarında, sanatçının gerçekliği yeniden üretme sürecinde soyutlama yeteneğini geliştiren veya dönüştüren en önemli olgulardan biri teknolojik buluşlar olmaktadır. Dijital teknoloji, yaşamın her alanında olduğu gibi, gösteri dünyasında da anlam yaratmanın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Teknolojik icatlar sadece yaşam biçimlerini şekillendirmekle kalmamakta, aynı zamanda milyonlarca insanın zihniyetini de değiştirerek (Preciado-Azanza & Akinleye, 2020) yeni arayışlar ve anlayışlar sunmaktadır. Dans sanatı da her geçen gün teknolojik gelişmelerle daha fazla iç içe geçmekte, insan bedeninin fiziksel kapasitesinin ötesine geçen koreografiler geliştirilmekte, sanat ve bilimin kesişim noktasında dansın iletişim ve anlatım olanakları da dönüşmektedir. Sanatın sosyo-ekonomik ve kültürel rolünün dönüştüğü dijital iletişim döneminde insan, sanat ve estetik yoluyla kendi bedenini ve doğal ortamını tekrar tanımlamakta, sanatsal üretimleri daha öznel bir seçicilik ve dinamizmle tüketmektedir (Dan,

2020). Böylece, dansçı bedeninin icrasına yönelik geleneksel beklentiler, yeni teknolojilerin etkisiyle başka bir boyuta taşınmaktadır. Boenisch (2006), yazılım veya arayüzler gibi yeni medyanın sahneye dahil edilmesiyle sahnede en son teknolojik yenilikleri kullanma konusunda ustalaşan dansın, göstergebilimsel anlamın aracılığını fiziksel ve duyuşal hareket performansı ile başarılı şekilde birleştirerek medyanın en üstün avangart teatral biçimi haline geldiğini belirtmektedir.

Bir dans performansında yer alan içsel mesajlar, izleyiciye dansçının bedeni aracılığıyla aktarılmaktadır. Bu anlamıyla, dans da yalnızca bedensel hareketlerden ibaret olmayıp hem dansçının hem koreografinin hem de izleyicinin hayal gücüyle ortaklaşa yaratılan anlatımsal bir iletişim şekli olmaktadır. Beden hareketleriyle bir iletişim kurma ve anlam yaratma aracı olan dans, yaşayan ve sürekli değişim içinde olan tüm diğer diller gibi anlatım olanaklarını yeni gelişmelerin ışığında güncellemek durumunda kalmıştır. İçinde bulunduğu dönemin değişen estetik anlayışının kavşagında biçimlenmekte olan dans sanatı, teknolojiyi yaratıcı bir araç olarak özümsemekte (Birringer, 2007), gösteriler büyük prodüksiyonlara dönüştürülmekte, sahnede özgün bir artistik ve teknolojik dil yaratılmakta, seyirciye benzersiz bir deneyim yaşatmak ve beğeni yaratmak hedeflenmektedir. Dansın dijitalleştirilerek işlenebilir bir veri haline gelmesi ve fiziksel performansın dijital teknolojilerle eklenerek kullanılmasıyla, sahnede insan bedeninin fiziksel kapasitesinin üzerine çıkılabildiği, dansçıların uçtuğu, kaydığı veya bir görünüp bir kaybolduğu tasarımlar yapılmaktadır. Performansın gerçekte olduğu fiziki mekâna yapılan teknolojik müdahale, dans performansının gerçekleştirildiği reel fiziksel mekânı, performansın hikâyesine uygun olarak yeniden yaratabilmekte, gerçeğin neredeyse birebir aynısını yansıtan dijital tasarımlarla izleyiciyi anlatılan hikâyenin atmosferine sokarak anlatımın gücünü ve ikna ediciliğini kendi sınırlarının ötesine taşımaktadır. Kayıt edilen veya grafik tasarımı yapılan görüntülerin, projeksiyon veya led ekran kullanılarak yansıtılmasıyla dans gösterilerinde çeşitli atmosferler yaratılmakta, performansın gerçekte olduğu uzam üç boyutlu dinamik bir yapıya dönüşmekte ve sahnede oluşturulması güç ortamların canlandırılması olanaklı hale gelmektedir. Yansıtılan görüntülerin hazırlanmasında sinema endüstrisinde kullanılmakta olan yeşil ekran ve hareket yakalama teknolojileri dahil olmak üzere pek çok yöntem kullanılmakta, post prodüksiyon sürecinde kurgulanarak istenilen atmosferin yaratılmasına ve dansçının canlı performansında kullanılmasına olanak tanımaktadır. Yansıtılan kurgulanmış içeriklerle uyumlu şekilde tasarlanan performanslar, dansı ve dansçıyı canlı bir atmosferin içine taşımakta, sahnede etkileşimli illüzyonlar tasarlanmakta, fiziksel ve dijital gerçekliklerin bir araya geçtiği melez/hibrit mekânlar yaratılmaktadır.

Sahnede teknoloji kullanımı dans performanslarını daha tasarımsal bir alana çekmekte, fiziksel emeğe dayalı üretim biçimlerini zihinsel emeğin kullanıldığı biçimlere dönüştürmektedir. Dans gösterilerinde teknoloji kullanılarak hazırlanan söz konusu tasarımların, küresel ölçekte teknolojiye ulaşma ve kullanma bakımından daha avantajlı kesimler tarafından hazırlanarak sahnelenebildiği görülmektedir. Koreografların, disiplinler arası ekip oluşturulması, teknik yazılım donanım ve cihazlara ulaşılabilme maliyetleri ve hazırlanan projelerin sergilenmesi için uygun sahne ve altyapıya sahip olunması açısından üç temel zorlukla karşı karşıya kalmakta oldukları söylenebilir. Ancak, teknolojinin sürekli gelişmekte olan yapısı, bugün ulaşılması zor olan olanakların yakın gelecekte daha ulaşılabilir hale gelebileceğini göstermektedir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda, dans gösterilerinde

kullanılacak teknolojik tasarımların ön hazırlık ve post prodüksiyon süreçlerinin incelenerek değerlendirildiği araştırmalar yapılması ihtiyacı bulunmaktadır. Günümüz koşullarında dansın teknolojik gelişmelerle eklemlenmesinin kaçınılmaz olduğu düşünüldüğünde, dans bilimi çatısı altına dans teknolojileri çalışma alanının kazandırılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu anlamıyla teknolojinin yarattığı anlatım olanaklarını araştırmak, yeni olanaklara odaklanmak ya da ileriye dönük öngörülerde bulunmak, bilim ve sanatın ortak sorumluluğudur.

TEŞEKKÜR

—

FİNANSAL DESTEK

Yazarlar bu çalışma için herhangi bir finansal destek almadıklarını beyan etmiştir.

ETİK

Bu çalışmada etik ilke ve standartlara uyulduğu beyan edilmiştir. Makale "Dijitalleşmiş Danslar: Eklemlenmiş Bedenler, Performanslar ve Mekanlar" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

YAZAR KATKI BEYANI

Gül Kaplan Ekemen | Konsept/ana fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Taslağın yazımı; Yönetme ve kontrol; Eleştirel inceleme; Finansman; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %60

İlknur Aydoğdu Karaaslan | Konsept/ana fikir; Tasarım; Yönetme ve kontrol; Eleştirel inceleme; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %40

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Kaynakça

- Aksu, M. (2019). Mimarlıkta video projeksiyon haritalama kullanımı. *Tasarım Enformatiği*, 1(2), 107-117. <https://dergipark.org.tr/en/pub/te/issue/52433/469302>
- Animal Show. (2022, 29 Haziran). Kristy Sellars story & full auditions America's got talernt 2022 [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=T_Dcbxrb85M
- Atabek, G., & Atabek, Ü. (2007). *Medya metinlerini çözümlemek*. Siyasal Kitapevi.
- Avcı Tuğal, S. (2018). *Oluşum süreci içinde dijital sanat*. Hayalperest Yayınevi.
- Aydın Sevim, B. (2022). Siber kültür. A. Şimşek (Dü.), *Yeni medyanın yükselişi* içinde (ss. 383-409). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aydın, S., & Yüksel, H. (2017). DLP projeksiyon cihazının VGA kontrollü enerji yönetimi. *SDU Teknik Bilimler Dergisi*, 7(1), 6-11. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/279670>
- Balbi, G., & Magaudda, P. (2018). *A history of digital media: An intermedia and global perspective*. Routledge.
- Baldini, M. (2000). *İletişim tarihi*. (G. Batuş, Çev.) Avcıol Basım Yayın. (Orijinal eser yayın tarihi 1976)
- Baran, H. (2017). *Bilgisayar teknolojileri ve tasarım yazılımlarındaki gelişmelerin görsel iletişim tasarımlarına etkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Barthes, R. (1979). *Göstergebilim ilkeleri*. (B. Vardar ve M. Rifat, Çev.) Kültür Bakanlığı Yayınları. (Orijinal eser yayın tarihi 1964)
- Bedir Erişti, S. D. (2021). Giriş: Görsel araştırma yöntemleri (6. b.). S. D. Bedir Erişti (Ed.), *Görsel araştırma yöntemleri teori, uygulama ve örnek* içinde (ss. 1-8). Pegem Akademi.
- Beniger, J. (2014). Kontrol devrimi. D. Crowley & P. Heyer (Eds.), (B. Ersöz, Çev.), *İletişim tarihi: teknoloji, kültür, toplum* içinde (ss. 442-455). Phoenix Yayınevi. (Orijinal eser yayın tarihi 1991)
- Bilgin, M. (2021). Dijital dünyada sahne ve performans arayışları. *TEB Oyun* (42), 27-33. https://tiyatroylailiglihersey.com/wp-content/uploads/2021/12/TEB-Oyun_Sayi-42.pdf
- Birringer, J. (2002). Dance and media technologies. *PAJ: A Journal of Performance and Art*, 24(1), 84-93. <https://www.jstor.org/stable/3246461>
- Birringer, J. (2007). Sahnenin ötesi. Ş Selşik Aksan, & G. Ertem (Eds.), *Yirminci yüzyılda dans kuram ve pratik* içinde (s. 204-214). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

- Boenisch, P. (2006). Mediation unfinished: Choreographing intermediality in contemporary dance performance. F. Chapple, & C. Kattenbelt (Eds.), *Intermediality in theatre and performance* içinde (pp. 151-166). Brill. https://doi.org/10.1163/9789401210089_013
- Bozkurt, N. (2020). *Sanat ve estetik kuramları* (12. b.). Sentez Yayıncılık.
- Braidotti, R. (2014). *İnsan sonrası* (4 b.). (Ö. Karakaş, Çev.). Kolektif Kitap. (Orijinal eser yayın tarihi 2013)
- Brooks, P. (2008). Remediation of moving bodies: Aesthetic perceptions of a live, digitised and animated dance performance. *Cultura Lenguaje y Representación*, 2, 85-99. <https://www.researchgate.net/publication/275963848>
- Bulut, M. (2018). *Digital Performance: the use of new media technologies in the performing arts* [Unpublished Masters Thesis]. Aristotle University of Thessaloniki.
- Burnett, R. (2007). *İmgeler nasıl düşünür?* (G. Pular, Çev.). Metis Yayınları. (Orijinal eser yayın tarihi 2005)
- Cameron, J. (Yönetmen). (2009). *Avatar* [Film]. Twentieth Century Fox; Dune Entertainment; Lightstorm Entertainment.
- Castells, M. (2013). *Ağ toplumunun yükselişi* (3. b., Cilt 1). (E. Kılıç, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eser yayın tarihi 1996)
- Cirque du Soleil. (2020a, 24 Temmuz). *60-minute special #12 | Cirque du Soleil | TORUK - The First Flight, Dralion, Amaluna*. [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=gCyP9DjFS_w&t=1212s
- Cirque du Soleil. (2020b, 7 Ağustos). *How James Cameron's AVATAR went from screen to stage: Cirque du Soleil Toruk behind the curtain*. [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=ch_9zu7oDZ8
- Çakır, A., Soydan, C., & Arslaner, E. (2017). Android tabanlı bluetooth kontrollü pixel led tabela. *Anka e-Dergi* 2(1), 1-12. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anka/issue/32212/357701>
- Dan, Y. (2020). Multi-dimensional digital dance art with real and illusory characteristics. In J. Guerrero (Ed.), *2020 International Conference on Innovation Design and Digital Technology (ICIDDT)* (pp. 491-497). IEEE Computer Society Conference Publishing Services (CPS). <https://doi.org/10.1109/ICIDDT52279.2020.00098>
- de Spain, K. (2000). Dance and technology: a pas de deux for post-humans. *Dance Research Journal*, 32(1), 2-17. <https://doi.org/10.2307/1478270>
- Dijk, J. V. (2018). *Ağ toplumu*. (Ö. Sakin, Çev.). Kafka Yayınevi. (Orijinal eser yayın tarihi 1999)
- Dixon, S. (2007). *Digital performance: A history of new media in theater, dance, performance art and installation*. The MIT Press.
- Eco, U. (1992). *Açık yapıt*. (Y. Şahan, Çev.). Kabcacı Yayınevi. (Orijinal eser yayın tarihi 1989).
- FrontPictures. (2015, 22 Ekim). "Space Geometry" interactive dance performance for BMW. [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=43T4MQPIXgs>
- Girgin, Ü. H. (2017). Sen aydınlatırsın geceyi filminin göstergebilimsel çözümlemesi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* (45), 314-344. <https://www.researchgate.net/publication/325036985>
- Guirraud, P. (1994). *Göstergebilim*. (M. Yalçın, Çev.; 2. b.). İmge Kitapevi. (Orijinal eser yayın tarihi 1975)
- Haraway, D. (2006). *Siborg manifestosu*. (O. Akinhay, Çev.). Agora Kitaplığı. (Orijinal eser yayın tarihi 1991)
- Herbrechter, S. (2013). *Posthumanism: A critical analysis*. Bloomsbury.
- James, J., Ingalls, T., Qian, G., Olsen, L., Whiteley, D., Wong, S., & Rikakis, T. (2006). Movement-based interactive dance performance. In *MM '06: Proceedings of the 14th ACM international conference on Multimedia* (pp. 470-480). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/1180639.1180733>
- Latulipe, C., Wilson, D., Huskey, S., Word, M., Carroll, A., Carroll, E., Gonzalez, B., Singh, V., Wirth, M., & Lottridge, D. (2010). Exploring the design space in technology-augmented dance. In *CHI EA '10: CHI '10 Extended Abstracts on Human Factors in Computing Systems* (pp. 2995-3000). <https://dl.acm.org/doi/pdf/10.1145/1753846.1753904>
- Nebati, E. E. (2022). LED teknolojisi seçiminde bütünlük CİLOS - COPRAS yaklaşımı. *Sosyal Bilimlerde Nicel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 152-162. <https://sobinarder.com/index.php/sbd/article/view/46/20>
- Özbaş Anbarlı, Z. (2022). Dijitalin kısa tarihi. D. Tosunay Gencelli & G. Salman (Eds.), *Dijital iletişime disiplinlerarası yaklaşımlar* içinde (ss. 1-16). Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Parsa, S., & Parsa, A. (2014). *Göstergebilim çözümlemeleri*. Ege Üniversitesi Basımevi.
- Povall, R. (2001). A little technology is a dangerous thing. In A. Cooper Albright & A. Dills (Eds.), *Moving history dancing cultures* (pp. 455-458). Wesleyan University Press.
- Preciado-Azanza, G., & Akinleye, A. (2020). Dancing the digital age: A survey of the new technologies in the choreographic process. *Journal of Genius and Eminence*, 5(1), 37-52. <https://creativityjournals.com/dancing-the-digital-age-a-survey-of-the-new-technologies-in-the-choreographic-process/>
- Saussure, F. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. (B. Vardar, Çev.). Multilingual. (Orijinal eser yayın tarihi 1916)
- Seylan, A., & Güney, E. (2016). Tekno-kültür bağlamında yeni medya teknolojilerinin çoklu disiplinler sanatsal üretimlere etkileri. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 1(1), 94-104. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397085>
- Sezer, A., & Kahraman, M. (2022). Etkileşim kavramı ve etkileşimli ikonografikte tasarım geliştirme süreci. *Sanat Tasarım Dergisi*, 12(1), 305-330. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sanattasarim/issue/70459/1133914>
- Shanken, E. (2012). *Sanat ve elektronik medya*. (H. B. Kahraman, Çev.). Akbank Yayınları. (Orijinal çalışma yayın tarihi 2009)
- Siegel, W. (2009). Dancing the music: Interactive dance and music. R. Dean (Ed.), *The Oxford handbook of computer music* (pp. 191-213). Oxford University Press.

- Siegel, W., & Jacobsen, J. (1998). The challenges of interactive dance: An overview and case study. *Computer Music Journal*, 22(4), 29-43. <https://doi.org/10.2307/3680892>
- SK Desk (2023, 24 Mart). *Where is america's got talent 2022 filmed?* SK Pop. 17 Nisan 2023 tarihinde <https://www.sportskeeda.com/pop-culture/where-is-americas-got-talent-2022-filmed> adresinden edinilmiştir.
- Sümbül, M. (2017). Oynayan dijital insan (homo lüdens dijital): Ağ toplumunda halk dansları temsili. N. Cömert (Ed.), *Dansta serbest yazılar* içinde (ss. 61-84). Gece Kitaplığı.
- Süzen, H. (2010). Sanatta disiplinlerarası bir yaklaşım: Enstalasyon sanatı ve Genco Gülan örnekleme. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(6), 147-162. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sanatvetasarim/issue/20661/220417>
- Şahin, S. (2014). *Göstergebilim ve tarihsel gelişimi*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Talentkinghd. (2022, 27 Aralık). *America's got talent 2022 Kristy Sellars story & full performance auditions week 4S17E04* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=hA1ggimgl0s>
- Talent Recap. (2022, 17 Haziran). *Leaked! Kristy Sellars sexy Australian pole dancer puts a twist on pole dancing!* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=gYFtL360j_w
- Taner, H., And, M., & Nutku, Ö. (1966). Dekor. *Tiyatro terimleri sözlüğü* içinde (s. 23). Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tonkin, M. (2014, 14 Temmuz). *Australian dance theatre: multiverse*. Dance Australia. 12 Ocak 2024 tarihinde <https://www.danceaustralia.com.au/review/australian-dance-theatre-multiverse> adresinden edinilmiştir.
- V2. (1999). *The secret project*. 03 Ağustos 2022 tarihinde <https://v2.nl/works/the-secret-project> adresinden edinilmiştir.
- Vincent, J., Vincent, C., Vincs, K., & McCormick, J. (2016). Navigating control and illusion: functional interactivity versus 'faux-interactivity' in transmedia dance performance. *International Journal of Performance Arts and Digital Media*, 12(1), 44-60. <http://dx.doi.org/10.1080/14794713.2016.1161955>
- Wands, B. (2006). *Dijital çağın sanatı*. (O. Akinhay, Çev.). Akbank Yayınları. (Orijinal eser yayın tarihi 2006)
- Yaylagül, L. (2017). *Kitle iletişim kuramları* (8 b.). Dipnot Yayınları.
- Yaylagül, Ö. (2015). *Göstergebilim ve dilbilim*. Hece Yayınları.
- Yılmaz, K. (2017). Disiplinler arası kavşakta Türk halk oyunları gösterimlerinde sinematografik söylemler (Nevi Dans Sahne Sanatları Topluluğu). N. Cömert (Ed.), *Dansta serbest yazılar* içinde (ss. 111-134). Gece Kitaplığı.
- YouTube. (2023). *YouTube for press*. 05 Ocak 2023 tarihinde <https://blog.youtube/press/> adresinden edinilmiştir.

Extended Abstract

Technology is a dynamic element that has been effective in cultural development and changes throughout history. Every technological invention made by humanity has been added to the previous one, creating the infrastructure for the next one and leading to social change in every aspect of life. With the realization of important studies in the field of science and technology, increasingly accelerating digital transformations have occurred in all areas of social life, especially in communication systems. With the combination of computer technology available for personal use with internet technology and the uninterrupted data flow provided by mobile technologies, the production and circulation of information has accelerated and an information age has begun in which the society can easily access and consume information. As advanced technology becomes more integrated into daily life, the boundaries of physical life and digital space are blurring, and a cyber culture is created using data-based applications. Artists who boldly use new technologies create works that push the limits of their creativity.

The ability to record, store and process data digitally has enabled innovative dancers and choreographers who want to make new experiments to integrate digital technologies into dance and ushered in the digital age in dance. In recent years, interdisciplinary collaborations that integrate dance shows with new technologies have been established to stage shows that transform the dancer's body, the space where the dance takes place, and the dance performance. The aim of this study is to analyze the impact of the use of new technologies on stage on the meaning creation process in dance performances.

In this study, the possibilities of dance and image decor interaction -which is one of the new technologies used on stage- to create atmosphere and provide expression were evaluated. For this purpose, the narrative of the "Hit the Road Jack" dance performance, which was determined by purposeful sampling method among the video decor interactive dance shows on the YouTube video sharing site, was analyzed semiotically. The findings obtained through the semiotic analysis method were interpreted in terms of body, space, performance and expression, and the narrative possibilities created by the interaction of the dancer's live performance and the projected video image were evaluated. From the findings obtained, it was seen that an atmosphere was created on the stage and a story was told with the identical composition of the staged dance choreography and the image projected on the background. With this performance, the dancer combined a type of dance with a sexual connotation, in which the female body is used as the object of desire, with the narrative possibilities of the moving image, changing the pre-perception of the dance in question and drawing the audience into a fictionalized narrative. Images that support and embody the story the dancer wants to tell have moved pole dancing away from the cliché of sexual connotation and turned it into a narrative work of art. This dance performance shows that it is possible to create an aesthetic

meaning by going beyond physical possibilities and basic thought codes on the stage with the use of digital technology, and the power of the artist to change and transform the place he is in with his creativity.

As a result, it has been concluded that the possibilities of expression are increased by using interdisciplinary designs on stage, in which computer and projection technologies are integrated together. It has been seen that, with the expression opportunities provided by new technologies, an original, artistic and technological language has been developed on stage by creating the illusion of interaction between space and body. It has been determined that by using image decor technology, atmospheres that are difficult to create on stage can be created and illusions that exceed the limits of the dancer's physical body can be designed. Based on the idea that it is inevitable for dance to be integrated with technological developments in today's conditions, it has been concluded that it is necessary to create a study area under the title of dance technologies within the science of dance. With this study, it is expected to raise awareness for academicians, choreographers, dancers and students in the field of dance about the use of new technologies in dance, to encourage interdisciplinary studies with a new perspective to follow the footsteps of the digital age, and to contribute to the field.

RESEARCH ARTICLE / Araştırma Makalesi
<https://doi.org/10.37093/ijsi.1445874>

Türkiye'ye Yönelik Göçlerde Balkan Ülkelerinin Yeri ve Türkiye'deki Balkan Doğumlu Nüfusun Mekânsal Dağılışı

İbrahim Eşim*

Serhat Zaman**

Öz

Bu çalışma Türkiye hedefli uluslararası göç hareketlerinde Balkan ülkelerinin yerini ve Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfusun dağılımını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye hedefli uluslararası göçlerde Balkan ülkelerinin yeri nedir? Hem göç hareketlerinde tercih edilen illerde hem de Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfusun dağılışında mekânsal ilişki söz konusu mu? sorularının cevapları araştırılmıştır. Bu doğrultuda 2016-2022 yılları çalışmanın zaman aralığı olarak belirlenmiştir. Nicel araştırma deseni kullanılarak hazırlanan çalışmada Balkan devletlerinden yapılan göç hareketlerinin betimsel ve çıkarımsal istatistikleri yapılarak Türkiye'ye yapılan göçlerdeki yeri ve göçmenlerin il tercihlerinde Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfus arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Ayrıca göçmenlerin il tercihlerinin ve Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfusun günümüzdeki mekânsal ilişkisini ortaya çıkarmak için küresel Moran's I ve yerel Moran's I (LISA) teknikleri uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda Balkan ülkeleri kaynaklı göçlerin zamansal seyrinde dalgalanmaların meydana geldiği, Türkiye'ye yapılan göç hareketleri içerisinde düşük orana sahip oldukları, tarihi ve kültürel geçmişin göç gönderen ülkelerin sıralamasında etkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca göçmenlerin tercih ettikleri illerde ve Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfusun mekânsal olarak kümelendiği ve göçmenlerin il tercihleri ile bu nüfus arasında güçlü ve pozitif anlamda bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası göç, Balkanlar, mekânsal otokorelasyon

Cite this article: Eşim, İ., & Zaman, S. (2024). Türkiye'ye yönelik göçlerde Balkan Ülkelerinin yeri ve Türkiye'deki Balkan doğumlu nüfusun mekânsal dağılışı. *International Journal of Social Inquiry*, 17(2), 383–405. <https://doi.org/10.37093/ijsi.1445874>

* Araştırma Görevlisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Bursa, Türkiye (Sorumlu Yazar).
E-posta: ibrahimesim@uludag.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3084-6691>

** Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Bursa, Türkiye.
E-posta: serhatzaman@uludag.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4300-9382>

Article Information

Received 2 March 2024; Revised 9 July 2024; Final Revision: 9 August 2024; Accepted 16 August 2024; Available online 30 August 2024

The Position of Balkan Countries in Migrations to Türkiye and the Spatial Distribution of the Balkan-Born Population in Türkiye

Abstract

This study aims to analyze the position of Balkan countries in international migration movements targeting Türkiye and the distribution of the Balkan-born population residing in Türkiye. In line with this objective, the study sought answers to the following questions: What is the position of Balkan countries in international migrations targeting Türkiye? Is there a spatial relationship between the preferences related to provinces and the distribution of the Balkan-born population living in Türkiye? In this context, the time period of the study was determined to be 2016–2022. In the study prepared using a quantitative research design, descriptive and inferential statistics of migration movements from Balkan countries have been conducted. This analysis aims to reveal the place of Balkan countries in migrations towards Türkiye and establish the relationship between the preferences of immigrants for specific provinces and the Balkan-born population residing in Türkiye. Furthermore, to reveal the spatial relationship between the immigrants' provincial preferences and the current distribution of the Balkan-born population in Türkiye, global Moran's I and local Moran's I (LISA) techniques have been applied. As a result of the analyses, fluctuations were observed in the temporal trend of migrations originating from Balkan countries; migrations from Balkan countries constitute a low proportion of the overall migration movements to Türkiye, and the historical and cultural background plays a significant role in the rankings of countries sending immigrants. Furthermore, it was concluded that the Balkan-born population living in Türkiye and the immigrants residing in the provinces they prefer are spatially clustered and that there is a strong and positive relationship between the provincial preferences of immigrants and this population.

Keywords: International migration, the Balkans, spatial autocorrelation.

1. Giriş

Göç üzerine literatürde birçok farklı tanım yapılmıştır. Ancak bu tanımlar incelendiği zaman hepsi ortak bir noktada birleşerek hareketlilikten yani yer değiştirmekten bahsettikleri görülmektedir. Genel bir tanım yapılacak olursa göç, insanların bir yerden başka bir yere hareket etmesidir (Nagel & Boyle, 2020). İnsanları göç etmeye yönelten ekonomik, siyasi, kültürel, sosyal, çevresel ve kişisel olmak üzere birçok itici ve çekici nedenler bulunmaktadır. Ancak göç süreci ilk olarak zihinlerde başlamaktadır. Zihinde daha önceden alınan bu karara kişilerin yer ve mekân algıları, davranışsal ve duygusal durumları da eklenerek göç kararı verilmekte ve böylece mekânsal olarak göç hareketleri görülmeye başlanmaktadır (Zaman, 2023). Göçler her ne kadar bireysel kararlarla şekillense de bu kararlar her zaman kurumsal politikalar, aile ilişkileri, toplumsal cinsiyet normları ile zaman ve mekân boyunca işleyen ırksal dinamikler tarafından hem şekillendirilir hem de kısıtlanır (Nagel & Boyle, 2020). Göçler aynı zamanda çok yönlü bir karaktere sahiptir. Bundan dolayı toplumların sosyo-ekonomik, kültürel ve politik vb. gibi yapıları ile doğrudan ilişki halindedir ve onları etkilemektedir (Mutluer, 2003).

Göç hareketlerinin kolayca anlaşılması için gönüllülük esasına, zamana, katılan insan yoğunluğuna göre birçok sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmalardan birisi de iç göç ve dış (uluslararası) göçler olmak üzere iki kategoriden oluşan mesafeye göre yapılan göçlerdir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan göç hareketleri de bu bağlamda değerlendirilecek olup dış (uluslararası) göç sınıflandırılması içerisinde yer almaktadır.

Uluslararası göç, "geçici ya da kalıcı olarak insanların bir ülkeden başka bir ülkeye giderek yeniden yerleşmesidir" (Bartram vd., 2014/2017). Uzun bir geçmişe sahip olan uluslararası göç hareketlerinin büyümesinde Orta çağ toplumlarının parçalanması ve buna eşlik eden Rönesans

ticaret devrimi, kolonizasyon, tarım devrimleri, sanayi devrimi, serbest piyasa toplumlarının ortaya çıkışı, modern eğitim ve teknolojik ilerleme gibi dönüm noktaları etkili olmuştur. Ayrıca küreselleşme ile birlikte özellikle bilgi teknolojisindeki gelişmelerde göç hareketlerinin daha da artmasına neden olmuştur (Wickramasinghe & Wimalaratana, 2016). Küreselleşme aynı zamanda kaynak sahalarının çeşitliliğinin artırarak hem daha fazla ülkenin göçlerle karşı karşıya kalmasına hem de göç alan ülkeleri farklı ekonomik, sosyal ve kültürel geçmişe sahip insanları kabul etmesine neden olmuştur (Castles & Miller, 1998). Heterojen ve sürekli gelişen sebep ve sonuçlara sahip olan bu göç hareketi toplumların ana özelliği haline gelerek, göçmenlerin yaşam, deneyim, menşee ve varış ülkeleri, kişisel koşullar, göç yılı ve süresi gibi çeşitliliklere sahiptir (Bermudez, 2016). Bu çeşitliliğe bağlı olarak uluslararası göçler için birçok kuram ortaya atılmıştır. Bunlardan birisi de ilişkiler ağı (network) kuramıdır. Ekonomik, siyasal ya da doğal olayların itici ve çekici nedenlerinin yanı sıra sosyal bağlantılar, dil ve din gibi sosyal ve kültürel faktörlerde bu göç hareketlerinin meydana gelmesinde etkili olan faktörler arasındadır (Carter, 2019). Bu sosyal ve kültürel faktörler aynı zamanda hem göç edilen hem de varış ülkelerinde karşılıklı ilişkilerle doğan sosyal ağların kurulmasına sebep olmaktadır. Bu ilişkiler ağı, menşee ülke ile yerleşilen ülkede yaşayan göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasındaki ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşmaktadır (Abadan Unat, 2017). Bu ağların genişlemesi göç üzerindeki maliyetleri ve riskleri azaltarak hem göç olasılığının artmasına neden olur hem de bu artış ağları daha da genişletir ve bu durum böyle devam eder (Massey vd., 1993). Ayrıca bu kuram göçün etkileri ile zaman ve mekân arasındaki ilişkilerin aydınlatılmasında önemli rol oynamaktadır (Demirci, 2023).

Anadolu, sahip olduğu coğrafi konumundan dolayı tarih boyunca göçlerle karşı karşıya kalan bir yarımada olmuştur. Günümüzde de bu durum değişmeyerek Türkiye Cumhuriyeti için de devam etmektedir. Nitekim Türkiye'nin kuzeyi, doğusu ve güneyinde savaşlar, siyasal karışıklıklar ya da ekonomik sıkıntılar yaşanırken bunların tam aksine batısında ise refah içerisinde yaşayan Avrupa ülkeleri bulunmaktadır. Türkiye'nin bu iki zıtlık arasında yer almasının yanı sıra kendisinin de çevresindeki birçok ülkeye göre sunduğu daha iyi yaşam koşulları sürekli olarak uluslararası göçlere maruz kalmasına ve böylece göç edilen, hedef ülke ya da hedef ülkeye gitmek için geçiş yapılan bir ülke konumuna gelmesine neden olmaktadır (Yıldız, 2018).

Dünya konjonktüründe meydana gelen değişiklikler dinamik bir yapıya sahip olan göçün hem kavramsal olarak yeniden yorumlanmasına hem de ülkelerin göç politikalarında değişiklikler yapmasına neden olmuştur. Türkiye'nin son yüzyıl içerisindeki göç hareketleri ve göçe bakış açısı incelendiği zaman bu durumun örneklerini görmek mümkündür. Nitekim Cumhuriyetin ilk yıllarında ulus-devlet politikası doğrultusunda gelecek göçmenlerin kolay entegrasyon olabilmeleri göz önünde bulundurularak Türk soyundan ya da Boşnak, Çerkes, Pomak veya Tatarlar gibi Türk kültüründen olan göçmenlerin teşvikine ve kabulüne öncelik verilmiştir (Kirişçi, 2007). Türk vatandaşlarının 1950'li yıllarda bireysel olarak başlayan Türkiye'den göçleri, 1961 anayasasının kabulü ile birlikte resmîyet kazanmış ve böylece dış göçler için ülkeden serbestçe çıkma ya da girme temel hakkı elde edilmiştir (Abadan-Unat, 2017). Soğuk Savaş sonrasında hız kazanan küreselleşme ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin başlaması ülkeye gelen göçmenlerin ve sığınmacıların örüntülerinde değişikliklere neden olmuştur (İçduygu vd., 2014). Bunların yanı sıra Türkiye'nin ticaret, turizm, eğitim, güvenlik vb. gibi alanlarda uluslararası bütünleşme çabaları ülkeyi dışa açarak düzenli ve

düzensiz göç akışlarını hareketlendirmiştir (Yakar & Südaş, 2019). Küresel ve bölgesel olarak yaşanan politik, ekonomik, siyasi, demografik ve sosyal süreçlerdeki gelişmeler Türkiye hedefli göçlerin profilinde yabancı uyrukluların hâkim olmasına, göç boyutunun artmasına ve 2000 yılı ve öncesinde yabancı uyruklu nüfusun çoğunlukta Avrupa kıtasından gelirken, günümüzde Asya kıtasından gelenlerin yoğunlukta olması gibi değişikliklerin görülmesi ve böylece Türkiye'nin Dünya'daki 6 büyük göç sistemlerinden 4'üne yani Avrupa, Afrika, Basra Körfezi ve Asya-Pasifik göç sistemlerine eklenmesine neden olmuştur (Yakar, 2021).

Göç, multidisipliner bir kavramdır. Hem insanı hem de üzerinde gerçekleştiği mekânı doğrudan etkilediği için coğrafyanın da çalışma alanına girmektedir. Bu bağlamda coğrafya literatüründe göç hareketlerinin mekânsallığı ve zamansallığı üzerine birçok çalışma mevcuttur. Örneğin Deniz ve Özgür (2010), Antalya'da yaşayan Rus göçmenler üzerine çalışma yürütmüşlerdir. Nitekim bu çalışmada 2007-2010 yılları arasında Antalya'da gerçekleştirdikleri alan araştırmasının bulgularına ve çeşitli kurum/kuruluşların bilgilerine dayanarak, Rusya'dan Antalya'ya yapılan göçlerin yoğunlukla evli olmayan genç kadınların katıldığı turizme dayalı bir göç niteliği taşıdığı sonucuna varmış ve bu göç hareketlerinin artarak devam edeceğini öngörmüşlerdir. Yakar (2013), Türkiye'ye yapılan göç sürecini ve boyutlarını açıklamak için Türkiye'deki yurtdışı doğumlu nüfusun gelişimini ve dağılımını mekânsal açıdan ele alarak analiz etmiştir. Yakar ve Südaş (2019) ise uluslararası göçlere bağlı olarak artan yabancı nüfusun Türkiye'deki zamansal ve mekânsal dağılımını ortaya koymuştur. Nitekim göç hareketlerine bağlı olarak yabancı nüfusun Cumhuriyet'in başlarında azalma, 1980'li yıllarla birlikte ise artış gösterdiği, Türkiye'ye yönelen farklı göç hareketlerine ve değişen konjonktüre bağlı olarak yabancı nüfusun ülke içerisindeki coğrafi dağılımının farklı mekânsal dokular ortaya çıkardığı ve köken ülkelerin çeşitlendiği sonuçlarına varmışlardır. Yakar (2021) yılında yayınladığı çalışmada ise Türkiye hedefli uluslararası göçlerin son 40 yıldaki kaynak sahasının değişen mekânsal örüntülerini ve göçün vatandaş-yabancı profillerini ele almıştır. Böylece gelen göçmen profilinin vatandaştan yabancıya doğru değişim gösterdiği ve göçün ise bölgeselden küresel doğru genişleyen bir mekânsal örüntüye sahip olduğu bulgularına ulaşarak Türkiye hedefli göçlerin coğrafyasının giderek genişlemesine bağlı olarak Türkiye'nin birden fazla bölgesel göç sistemine bağlanması sonuçlarına varılmıştır. Yakar ve Temurçin (2013) ise çalışmalarında Türkiye'ye kimlerin nerelere göç ettikleri üzerine odaklanarak çeşitli tip ve şekillerde Türkiye hedefli uluslararası göçü araştırmışlardır. Bu çalışmada da Türkiye hedefli ulusların göçlerin kaynak sahalarından olan Balkan yarımadası ve Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfus üzerine odaklanarak literatüre katkı yapılması düşünülmektedir.

Balkanlar, Avrupa kıtasının güneydoğusunda bulunan bir yarımadadır. Yarımadanın doğusunda bulunan Karadeniz ve Marmara Denizi, güneydoğusunda Ege Denizi, güneyde Akdeniz, güneybatısında İyon Denizi ve batısındaki Adriyatik Denizi doğal sınırlarını oluşturmaktadır (Bkz. Harita 1). Kuzey sınırı ise sosyo-kültürel nedenlerden dolayı bu kadar net bir şekilde belirtilememektedir. Ancak geleneksel olarak Tuna ve Drava nehirleri yarımadanın kuzey sınırı olarak kabul edilmektedir (Rey & Groza, 2009). Özetle İtalya'nın Trieste limanından, Ukrayna'nın Odessa limanına çekilecek bir hat yarımadanın kuzey sınırı olarak tanımlanmaktadır ve yarımadanın yüzölçümü kuzey sınırı Tuna-Sava hattı baz alındığı zaman 525 bin km², Doğu Karpatlar ve Transilvanya Alpleri dikkate alınırsa 750 bin km²'dir (Yiğit, 2015; Harita 1). Günümüzde Balkan Yarımadası'nda 12 ülkenin idari sınırları bulunmaktadır. Yunanistan,

Bulgaristan, Kuzey Makedonya, Kosova, Karadağ ve Bosna-Hersek topraklarının tamamı, Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Romanya ve Türkiye'nin ise topraklarının bir kısmı yarımada içerisinde kalmaktadır (Bkz. Harita 1). Ayrıca Moldova ve Ukrayna'ya bağlı olan Bucak bölgesi de yarımada sınırları içerisinde olduğu kabul edilmektedir (Yiğit, 2015).

Harita 1

Balkan Ülkeleri Konum Haritası

2. Yöntem

Bu çalışmada 2016-2022 yılları arasında Türkiye'ye göç eden uluslararası göçmenler içerisinde Balkan uyruklu nüfusun yeri ve doğum ülkesine göre Türkiye'deki Balkan doğumlu nüfusun mekânsal dağılımı zamansallık (2016-2022) ve mekânsallık (2022) esas alınarak incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı Türkiye'ye yönelik uluslararası göçlerde Balkan ülkelerinin yerini belirlemek ve hem göç hareketlerinin hem de doğum ülkelerine göre Türkiye'deki Balkan uyruklu nüfusun mekânsal dağılımını analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda *Türkiye hedefli uluslararası göçlerde Balkan ülkelerinin yeri nedir? Hem Türkiye hedefli Balkan ülkelerinden yapılan göçlerde hem de doğum ülkesine göre Türkiye'deki Balkan uyruklu nüfusun dağılımında mekânsal ilişki söz konusu mu?* sorusunun cevabı araştırılacaktır.

Bu çalışma nicel araştırma deseni kullanılarak hazırlanmıştır. Nicel araştırma, sayısal olarak ölçülen değişkenler arasındaki ilişkilerin incelendiği ve miktarlarla ilgilenen bir desendir (Demirel, 2018). Bu bağlamda çalışmanın amacı doğrultusunda belirlenen araştırma sorularının cevaplarını aramak için uluslararası göç ve ADNKS yurtdışı doğumlu nüfus verileri, Türkiye İstatistik Kurumu'ndan dilekçe yoluyla talep edilerek elektronik ortamda temin edilmiştir. Yurtdışından gelen ve yurtdışına olan göç bilgisi, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2016 yılından başlamak üzere üretilmiştir ve çalışmanın hazırlandığı zaman içerisinde son veriler ise 2022 yılı için mevcuttur. Bundan dolayı çalışmanın zaman aralığı 2016-2022 yıllarını kapsamaktadır. Ayrıca Türkiye İstatistik Kurumu 3'ün altında olan verileri C ile gösterdiği için

çalışmada yaş grubu değerlendirme dışında bırakılmıştır. Çünkü yaş grubunu gösteren istatistiklerde yoğun bir şekilde C ile ifade edilen veriler söz konusudur.

Elde edilen verilerin analizinde istatistiksel analiz ve açıklayıcı mekânsal veri analizi olmak üzere iki yol izlenmiştir. İlk olarak Türkiye'ye yönelik uluslararası göçlerde Balkan ülkelerinin yerini belirlemek için betimleyici istatistiklerden yararlanılmıştır. Bu istatistikler, sayısal verilerin betimlenmesine olanak tanımaktadır (Neuman, 2019/2020). Bu analiz aynı zamanda verinin görselleştirilmesine de olanak sağlamaktadır (Çubukçu, 2020). Bu doğrultuda 2016-2022 yılları arasında Balkan ülkelerinden Türkiye'ye gelen göçmenlerin genel göç hareketleri içerisindeki ortalamaları hesaplanmış, yüzde oranları belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar ise Microsoft Excell ve ArcGIS Pro yazılımları kullanılarak hazırlanan harita ve grafiklerle görselleştirilmiştir.

Çalışmada kullanılan bir diğer istatistik yaklaşımı ise çıkarımsal istatistiktir. Bu yaklaşım örneklem aracılığıyla elde edilen bilgilerden örneklemin seçildiği kitle ve bu kitle içinde bulunduğu evren hakkında çıkarsamalarda bulunmayı amaçlamaktadır (Çubukçu, 2020). Böylece Balkanlardan 2022 yılında gelen göçmenlerin il tercihlerinde Türkiye'deki Balkan doğumlu nüfus varlığının etkili olup olmadığını belirlemek için çıkarımsal istatistik yaklaşımlarından olan Spearman'ın sıralama korelasyon kat sayısı analiz tekniği SPSS 26 yazılımı kullanılarak uygulanmıştır. Bu teknik iki değişken arasındaki ilişkinin ölçülmesinde kullanılmaktadır (Çubukçu, 2020).

Verilerin analizinde izlenen ikinci yol ise açıklayıcı mekânsal veri analizidir (Exploring Spatial Data Analysis-ESDA). Konuma vurgu yapan mekânsal veri analizi, bu kategoriye giren tekniklerle yapılan analiz sonuçlarının bir şekilde analiz edilen nesnelere konumlarına bağlı olduğunu öne sürmektedir (Goodchild & Janelle, 2004). Bu analiz, değişken değerlerin mekânsal olarak dağılımının anlaşılmasını, paterninin tespit edilmesini, mekânsal kümelenme, değişkenler arasındaki ilişkinin test edilmesine olanak sağlayan teknikler içermektedir (Özgür & Aydın, 2011). Açıklayıcı mekânsal veri analizi (ESDA) genel olarak mekânsal dağılımları tanımlamak ve görselleştirmek, mekânsal ilişkileri ve mekânsal aykırı değerleri, kümelerin yerini, sıcak ve soğuk noktaları belirlemek amacıyla uygulanan bir analiz tekniğidir (Grekousis, 2020). Bu analiz genellikle mekânsal otokorelasyon (veya mekânsal bağımlılık) ve mekânsal heterojenlik olmak üzere iki mekânsal etkiyi vurgulamaktadır (Dall'erba, 2009). Bu çalışmada da hem Türkiye'ye yönelik Balkan ülkeleri kaynaklı göç hareketlerinin hem de doğum ülkelerine göre Türkiye'deki Balkan uyruklu nüfusun mekânsal dağılımını analiz etmek için mekânsal otokorelasyon tekniğinden faydalanılacaktır. Böylece güncel durumu ortaya koyabilmek için 2022 yılı verileri kullanılarak yapılacak olan bu analiz sonucunda göçmenlerin il tercihlerinde ve Balkan doğumlu nüfusun Türkiye'deki dağılımında kümelenme, rassalık ya da dağılma olup olmadığı belirlenecektir.

Mekânsal otokorelasyon, her mekânsal gözlemin ya da noktanın bir değişken değeri ile ifade edildiği bir ortamda, gözlemler arasındaki ilişkiyi ortaya koyar (Çubukçu, 2020). Bu yöntem bir değişkenin kendisiyle olan korelasyonu olarak ifade edilmektedir (Lloyd, 2011). Bu yöntem ile yakın konumların öznelik değerleri arasında ilişkilerin olup olmadığı ve bu değerlerin mekânda kalıplar oluşturup oluşturmadığı incelenmektedir (Grekousis, 2020). Başka bir deyişle gözlenen benzer özellikteki değişkenlerin mekândaki toplanma ve dağılma düzeyleri analiz edilmektedir (Yakar, 2012). Mekânsal otokorelasyonun ortaya çıkarılmasında global ve yerel olmak üzere bir

çok teknik kullanılmaktadır. Bu çalışmada da ArcGIS Pro yazılımı kullanılarak global (küresel) Moran's I ve Anselin lokal (yerel) Moran's I (LISA) analizleri uygulanmıştır.

Global mekânsal otokorelasyon tekniklerinde örneklemin bütünü için değerlendirme yapılarak örneklemin mekânsal dağılımına ilişkin tek bir endeks değeri ya da oranı ve z-istatistiği hesaplanmaktadır ve en yaygın tercih edilen mekânsal otokorelasyon yöntemi, Moran's I endeksidir (Çubukçu, 2020). Çeşitli durumlarda kullanılan global (küresel) Moran's I endeksi, değişken değerlere sahip nokta verinin analizinde kullanılarak yalnızca mekânsal otokorelasyonun varlığını (pozitif veya negatif) değil, aynı zamanda derecesini de göstermektedir (Getis, 2010). Global Moran's I endeksi aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır (Grekousis, 2020):

$$I = \frac{n}{\sum_i \sum_j w_{ij}} \frac{\sum_i \sum_j w_{ij} (x_i - \bar{x})(x_j - \bar{x})}{\sum_i (x_i - \bar{x})^2} \quad (1)$$

Global Moran's I endeksi +1 ile -1 arasında değerlendirilmektedir (Grekousis, 2020). Nitekim elde edilen değerlerin pozitif (+1) olması benzer değerlerin kümelenmiş olduğunu, negatif (-1) olması ise değerlerin dağınık olduğunu göstermektedir. Şayet sonucun 0 çıkması ise mekânsal otokorelasyonun olmadığını yani dağılımın rastlantısal olduğunu sonucunu vermektedir (Lloyd, 2011).

Global mekânsal otokorelasyon endeksleri, bir değişkende kümelenme olup olmadığını belirler. Ancak kümelenmenin nerede olduğunu göstermezler (Grekousis, 2020). Bundan dolayı her gözlemin mekânsal kümelenmesinin boyutunu göstermek amacıyla mekânsal ilişkilerin yerel göstergelerinden (Local Indicators of Spatial Association-LISA) faydalanılmaktadır (Anselin, 1995). Bu bağlamda 2022 yılında Balkan ülkelerinden gelen göçmenlerin tercih ettikleri illerin ve Balkan uyruklu nüfusun Türkiye'deki dağılımında kümelenme, dağılıma ya da rassallık olup olmadığı yerel göstergelerden olan Anselin lokal (yerel) Moran's I Endeksi tekniği ile belirlenmeye çalışılacaktır. Lokal (yerel) Moran's I Endeksi şu formülle ifade edilmektedir (Anselin, 1995):

$$I_i = z_i \sum_j w_{ij} z_j \quad (2)$$

Bu işlem sonucunda elde edilen pozitif değerler, potansiyel kümelenmeyi ve pozitif mekânsal otokorelasyon olduğunu göstermekte ve yüksek-yüksek ya da düşük-düşük olarak sınıflandırılmaktadır; negatif değerler ise mekânsal aykırı değerleri ve negatif mekânsal otokorelasyonu göstermekte ve yüksek-düşük ya da düşük-yüksek şeklinde sınıflandırılmaktadır (Eyüpoğlu, 2015). Buradaki *yüksek-yüksek (YY)*: yüksek değerlerle etrafı çevrelenmiş yüksek değerlere sahip lokasyonlar; *düşük-düşük (DD)*, düşük değerlerle etrafı çevrelenmiş düşük değerlere sahip pozitif kümelenmeleri ifade etmektedir. *Yüksek-düşük (YD)*, düşük değerlere sahip komşu alanlarla etrafı çevrelenmiş yüksek değerler ve *düşük-yüksek (DY)*, yüksek değerlerle etrafı çevrelenmiş düşük değerleri göstermektedir (Özgür & Aydın, 2011).

3. Bulgular: Türkiye'ye Yönelik Göçlerde Balkan Ülkelerinin Yeri ve Balkan Kökenli Nüfusun Mekânsal Dağılışı

Balkan ülkelerinden Türkiye'ye yönelik yapılan uluslararası göçlerin seyri incelendiğinde Grafik 1'de görüldüğü üzere çalışmanın zaman aralığı içerisinde 2020 yılı hariç artış olduğu görülmektedir. Ancak bu artış, 2016-2018 yılları arasında yavaş ilerlerken 2019 yılında ani bir şekilde yükselmiş sonraki yıl ise COVID-19 pandemisine bağlı olarak hızlı bir şekilde düşmüştür. 2021 yılında ise yeniden yükselmeye başlamıştır. Nitekim 2016 yılında 4.907 kişi Balkan ülkelerinden Türkiye'ye göç ederken, bu sayı sürekli olarak artarak 2019 yılında 14.135 kişiye yükselmiştir. Ancak 2020 yılında bir önceki yıla göre %74 azalarak 3.661 kişiye gerilemiştir. Pandemi önlemlerinin kaldırılmaya başlanmasıyla birlikte ise 2021 yılında 6.076 kişiye yükselmiştir. Ancak 2022 yılında bu yükseliş yerini azalmaya bırakarak 4.949 kişi olmuştur (Bkz. Tablo 1).

Türkiye'ye Balkan ülkelerinden gelen göçmenlerin cinsiyetlerine bakıldığı zaman 2016-2022 yılları arasındaki süreçte kadın nüfusun daima fazla olduğu görülmektedir (Bkz. Grafik 1). Nitekim bu yıllar içerisinde Balkanlardan gelen göçmenlerin ortalama olarak %42,5'ini erkekler oluştururken, %57,6'sını ise kadınlar oluşturmaktadır (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1

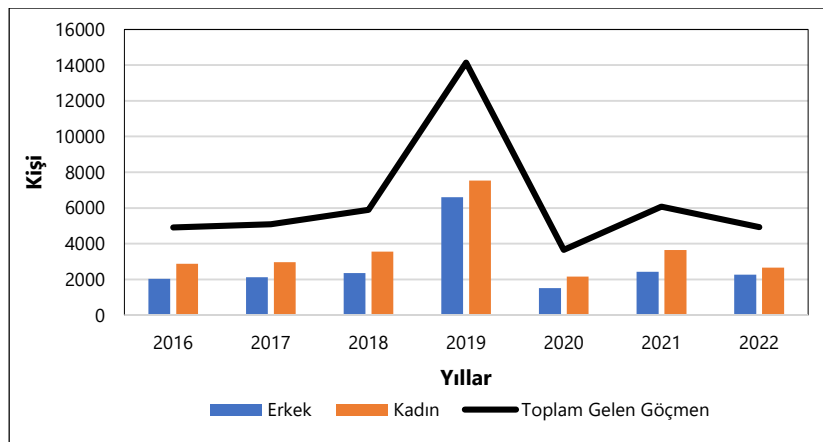
Balkan Ülkelerinden Türkiye'ye Yapılan Göç (2016-2022)

Yıl	Erkek	Erkek (%)	Kadın	Kadın (%)	Toplam
2016	2.039	41,6	2.868	58,4	4.907
2017	2.115	41,6	2.965	58,4	5.080
2018	2.347	39,8	3.548	60,2	5.895
2019	6.600	46,7	7.535	53,3	14.135
2020	1.508	41,2	2.153	58,8	3.661
2021	2.430	40,0	3.646	60,0	6.076
2022	2.278	46,3	2.671	54,3	4.949

Kaynak: TÜİK (2023). Uluslararası Göç İstatistikleri (2016-2022).

Grafik 1

Balkan Ülkelerinden Türkiye'ye Yapılan Göç (2016-2022)

Kaynak: TÜİK (2023). Uluslararası Göç İstatistikleri (2016-2022).

Tablo 2'de Türkiye'ye yönelik göçlerde Balkan ülkelerinin durumu sunulmuştur. Bu tablo incelendiği zaman Türkiye hedefli uluslararası göçlerde Balkan ülkelerinden yapılan göçlerin düşük oranda olduğu görülmektedir. Ayrıca bu oranların ilgili yıllar içerisinde genel olarak düştüğü gözlenmiştir. 2016 yılında Türkiye'ye gelen göçmenlerin %1,3'ünü Balkan kökenli göçmenler oluştururken, bu oran 2018 yılında %1'e gerilemiştir. 2019 yılında ise meydana gelen ani artışa bağlı olarak Türkiye'ye gelen göçmenlerin %2,1'ini Balkanlı nüfus oluşturmuş ve böylece ilgili yıllar içerisindeki en yüksek orana ulaşmıştır. Ancak bu oran 2020 yılında yeniden düşmeye başlayarak %1,1'e, 2021 yılında ise %0,8 ile en düşük orana gerilemiştir. 2022 yılında ise Türkiye'ye yapılan göç miktarının azalması sonucunda bu oran %1'e yükselmiştir. Bunların yanı sıra ortalama olarak Türkiye'ye gelen erkek göçmenlerin %1'ini ve kadın göçmenlerin ise %1,5'ini Balkanlardan gelen göçmenler oluşturmaktadır.

Tablo 2

Türkiye'ye Yönelik Göçlerde Balkan Ülkelerinin Durumu (2016-2022)

Yıl	Balkanlardan Gelen Göçmen Sayısı	Türkiye'ye Gelen Göçmen Sayısı	Yüzde (%)
2016	4.907	380.921	1,3
2017	5.080	466.333	1,1
2018	5.895	577.457	1,0
2019	14.135	677.042	2,1
2020	3.661	340.845	1,1
2021	6.076	739.364	0,8
2022	4.949	494.052	1,0

Kaynak: TÜİK (2023). Uluslararası Göç İstatistikleri (2016-2022).

Ülkelerine göre Balkanlardan gelen göçmenlerin sunulduğu Harita 2 incelendiği zaman 2016-2022 yılları arasında kapsayan süreç içerisinde en fazla Türkiye'ye göç veren Balkan ülkelerinin Bulgaristan, Yunanistan ve Arnavutluk, en az göçmenin geldiği ülkelerin ise Slovenya, Hırvatistan ve Karadağ olduğu görülmektedir. Yıllara göre değerlendirildiği zaman ise gelen göçmen sayılarında önceki yıla göre ani yükseliş ya da azalışa bağlı olarak ülkelerin sıralamasında değişiklikler meydana geldiği gözlenmektedir. Mesela 2016 yılında 749 kişinin geldiği Arnavutluk üçüncü sırada yer alırken, 2017 yılında gelen göçmen sayısının 1.119 kişiye yükselmesine bağlı olarak ikinci sıraya çıkmıştır. Ancak 2018 yılında 799 kişiye düşmesi üzerine yeniden üçüncü sıraya gerilemiştir. Bir başka örnekte 2019 yılında Yunanistan için verilebilir. Nitekim 2018 yılında 1.074 kişinin gelmesiyle ikinci sırada bulunan Yunanistan, 2019 yılında 5.848 kişinin gelmesiyle birlikte en fazla göçmen gönderen Balkan ülkesi konumuna gelmiştir. Ancak 2020 yılında önceki örnekte olduğu gibi gelen göçmen sayısının 784 kişiye düşmesine bağlı olarak ikinci sıraya gerilemiştir. 2022 yılında ise Yunanistan 1.326 kişi ile en fazla göçmenin geldiği ülke olarak ilk sıraya yükselmiştir. Bu duruma benzer bir başka örnek Kosova'dır. Nitekim 2020 yılında 242 kişi ile Kosova altıncı sırada yer alırken, 2021 yılında gelen göçmen sayısının %195,4 artarak 715 kişiye yükselmesiyle Türkiye'ye en fazla göçmen gönderen dördüncü Balkan ülkesi konumuna gelmiştir (Bkz. Tablo 3). 2022 yılındaki Arnavutluk'tan gelen göçmen sayısındaki azalış göze çarpan değişiklikler arasındadır. Nitekim Arnavutluk, çalışmanın zaman aralığı içerisinde 2020 yılı hariç diğer yıllar içerisinde en fazla göçmen gönderen ilk üç ülke arasında yer alırken 2022 yılında 336 kişi ile altıncı sıraya gerilemiştir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3*Ülkelerine Göre Balkanlardan Türkiye'ye Gelen Göçmenler (2016-2022)*

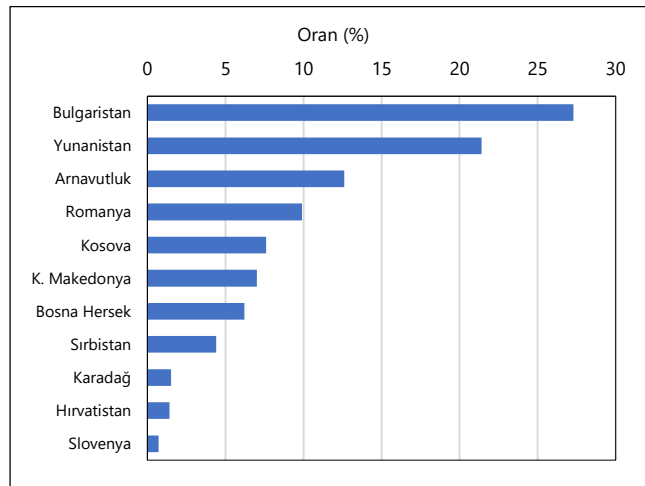
Ülke	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Arnavutluk	749	1.119	799	792	333	914	386
Bosna Hersek	284	242	373	314	243	518	439
Bulgaristan	1.381	1.391	1.602	5.256	1.091	1.257	1.025
Hırvatistan	79	63	60	75	60	123	92
Karadağ	68	71	92	71	45	148	82
Kosova	341	352	527	533	242	715	413
K. Makedonya	386	393	516	375	241	542	334
Romanya	505	553	535	606	441	700	542
Sırbistan	228	229	290	224	147	345	283
Slovenya	41	26	27	41	34	66	27
Yunanistan	845	641	1.074	5.848	784	748	1.326

Kaynak: TÜİK (2023). Uluslararası Göç İstatistikleri (2016-2022).

2016-2022 yılları arasında ortalama olarak %27,3 oranı ile en fazla göçmenin geldiği ülke Bulgaristan'dır. Onu %21,4 ile Yunanistan ve %12,6 ile Arnavutluk takip etmektedir. Ayrıca %9,9 ile Romanya, %7,6 ile Kosova, %7 ile K. Makedonya, %6,2 oranı ile Bosna Hersek ve %4,4 ile Sırbistan ortalama olarak yüksek oranda göçmenin geldiği diğer ülkelerdir. Bunların yanı sıra en az göçmenin geldiği ülke ise ortalama %0,7 oranına sahip olan Slovenya'dır. Bunu sırasıyla %1,4 oranı ile Hırvatistan ve %1,5 ile Karadağ takip etmektedir (Bkz. Tablo 4, Grafik 2).

Tablo 4*Balkan Ülkelerinden Türkiye'ye Olan Göçlerin Ortalaması (2016-2022)*

Ülke	Genel Ortalama (%)
Bulgaristan	27,3
Yunanistan	21,4
Arnavutluk	12,6
Romanya	9,9
Kosova	7,6
K. Makedonya	7,0
Bosna Hersek	6,2
Sırbistan	4,4
Karadağ	1,5
Hırvatistan	1,4
Slovenya	0,7

Kaynak: TÜİK (2023). Uluslararası Göç İstatistikleri (2016-2022).**Grafik 2***Balkan Ülkelerinden Türkiye'ye Olan Göçlerin Ortalaması (2016-2022)***Kaynak:** TÜİK (2023). Uluslararası Göç İstatistikleri (2016-2022).

Tablo 5

Balkan Ülkelerinden Gelen Göçmenlerin Türkiye'de En Fazla Tercih Ettiği İller (2022)

İl	Göçmen Sayısı	Yüzde
İstanbul	1.726	34,9
Edirne	939	19,0
Bursa	364	7,4
Tekirdağ	278	5,6
Ankara	269	5,4
Antalya	259	5,2
İzmir	149	3,0
Muğla	111	2,2
Çanakkale	104	2,1
Kocaeli	104	2,1
Diğer İller	646	13,1

Kaynak: TÜİK (2022). Uluslararası Göç İstatistikleri.

Tablo 6

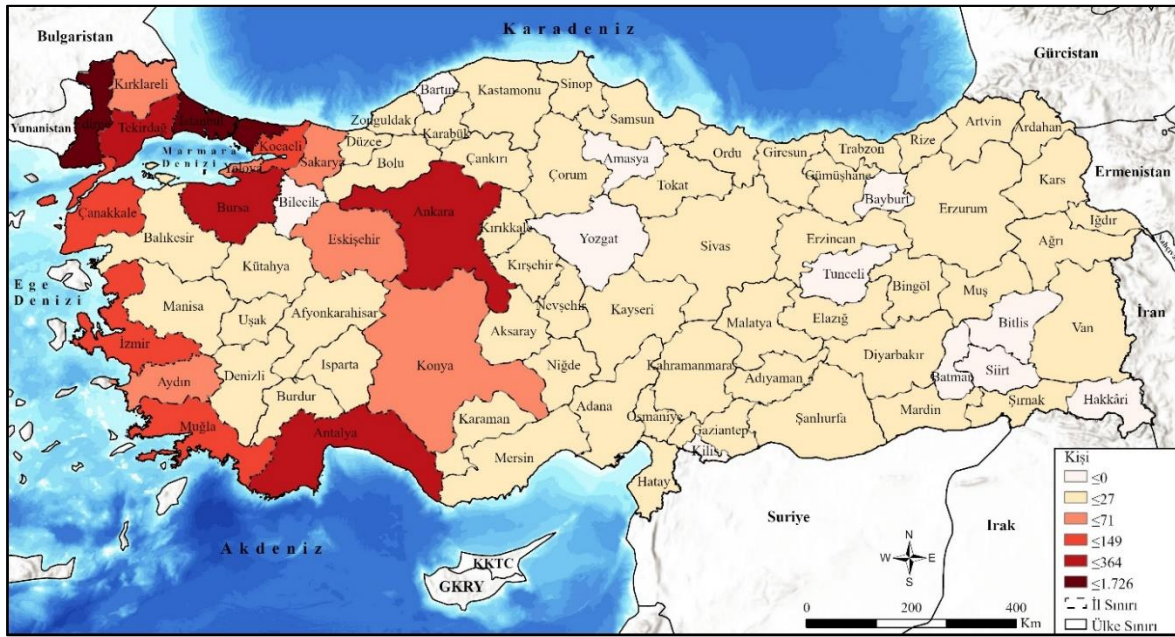
Balkan Ülkelerinden Gelen Göçmenlerin Türkiye'de Bölgelere Göre Dağılışı (2022)

Bölge	Göçmen Sayısı	Yüzde
Marmara	3.680	74,4
İç Anadolu	407	8,2
Ege	381	7,7
Akdeniz	332	6,7
Karadeniz	80	1,6
Güneydoğu Anadolu	47	0,9
Doğu Anadolu	22	0,4

Kaynak: TÜİK (2022). Uluslararası Göç İstatistikleri.

Harita 3

Balkan Ülkelerinden Gelen Göçmenlerin Türkiye'de Tercih Ettikleri İller (2022)

Kaynak: TÜİK (2022). Uluslararası Göç İstatistikleri derlenerek hazırlanmıştır.

Türkiye yakın tarihi içerisinde Balkanlardan dönemsel olarak kitlesel boyutlara ulaşan yoğun göç hareketleriyle karşı karşıya kalmıştır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin güç kaybederek hâkimiyetinin azalmasıyla başlayan bu göçler, Milli Mücadele döneminde azalma gösterse de sonraki dönemlerde tekrar artış göstermiştir (Yıldırım, 2020). Bundan dolayı Türkiye'de yoğun bir şekilde Balkan doğumlu nüfus yaşamaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'ndan elde edilen verilere göre 2022 yılında Türkiye'de 444.172 Balkan doğumlu nüfus yaşamaktadır. Bu nüfusun Türkiye'deki dağılışı incelendiği zaman başta Marmara Bölgesi olmak üzere Ege ve Akdeniz bölgelerinin kıyı şeridi ile İç Anadolu Bölgesi'nde Ankara, Eskişehir ve Konya illerinde yoğunluk göstermektedir (Bkz. Harita 4). Nitekim Balkan

doğumlu nüfusun %76,3'ü Marmara Bölgesi'nde yaşamaktadır (Bkz. Tablo 7). İstanbul %29,7 oranı ile hem Türkiye genelinde hem de Marmara Bölgesi içerisinde en fazla Balkan doğumlu nüfusu barındıran ildir. Onu % 25,4 oranı ile Bursa takip etmektedir. Yani Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfusun yarısından fazlası bu iki ilde yaşamaktadır (Bkz. Harita 4). Bunların yanı sıra Marmara Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Tekirdağ (%8,7), Kocaeli (%3,6), Kırklareli (%2,1) ve Edirne (%2), Balıkesir (%1,3), Sakarya (%1,1), Yalova (%1) ve Çanakkale (%0,9) ile bu nüfusun yoğun olarak yaşadığı diğer iller arasındadır (Bkz. Tablo 7).

Ege Bölgesi, %16,7 oranı ile Balkan doğumlu nüfusun yoğun olarak yaşadığı ikinci bölgedir (Bkz. Tablo 8). Bu bölgede ise İzmir, en fazla bu nüfusa ev sahipliği yapan ildir (Bkz. Harita 4). Nitekim nüfusun %13,3'ünün yaşadığı İzmir, aynı zamanda Türkiye'de en fazla Balkan doğumlu nüfusun yaşadığı üçüncü il konumundadır. Bunun yanı sıra Manisa (%1,9), Aydın (%0,7) ve Muğla (%0,5) en fazla Balkan doğumlu nüfusun yaşadığı Ege bölgesindeki diğer illerdir (Bkz. Tablo 7). İç Anadolu Bölgesi ise sahip olduğu %4,3 oranı ile bu nüfusun yoğun olarak yaşadığı üçüncü bölgedir (Bkz. Tablo 8). Bölgede ilk sırada %1,9 oranı ile Ankara yer alırken, onu %1,8 ile Eskişehir ve %0,2 oranı ile Konya illeri takip etmektedir (Bkz. Tablo 7).

Akdeniz Bölgesi, Türkiye'deki Balkan doğumlu nüfusun %1,9'una ev sahipliği yapan diğer bir bölgedir. Kıyı şeridinde yoğunluk gösteren bu nüfusun %1'i Antalya ilinde yaşamaktadır. Onu 1.536 kişiye tekabül eden %0,3 oranı ile Adana ve %0,3 oranı ile (1.183 kişi) Mersin illeri takip etmektedir (Bkz. Tablo 7). Bunların yanı sıra Karadeniz, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleri, Balkan doğumlu nüfusun en az yaşadığı bölgelerdir. Nitekim bu nüfusun %0,9'una tekabül eden 3.913 kişisi bu bölgeler içerisinde yaşamaktadır (Bkz. Tablo 8).

Tablo 7

Türkiye'deki Balkan Doğumlu Nüfusun Yaşadığı Önde Gelen İller (2022)

İl	Nüfus	Yüzde (%)
İstanbul	132.043	29,7
Bursa	112.863	25,4
İzmir	59.151	13,3
Tekirdağ	38.707	8,7
Kocaeli	16.046	3,6
Edirne	9.962	2,2
Kırklareli	9.434	2,1
Ankara	8.545	1,9
Manisa	8.335	1,9
Eskişehir	8.065	1,8
Balıkesir	5.604	1,3
Sakarya	4.704	1,1
Antalya	4.591	1,0
Yalova	4.542	1,0
Çanakkale	4.127	0,9
Aydın	2.979	0,7
Muğla	2.160	0,5
Adana	1.536	0,3
Mersin	1.183	0,3
Konya	1.049	0,2

Kaynak: TÜİK (2022), Yurt Dışı Doğumlu Nüfus (2022).

Tablo 8

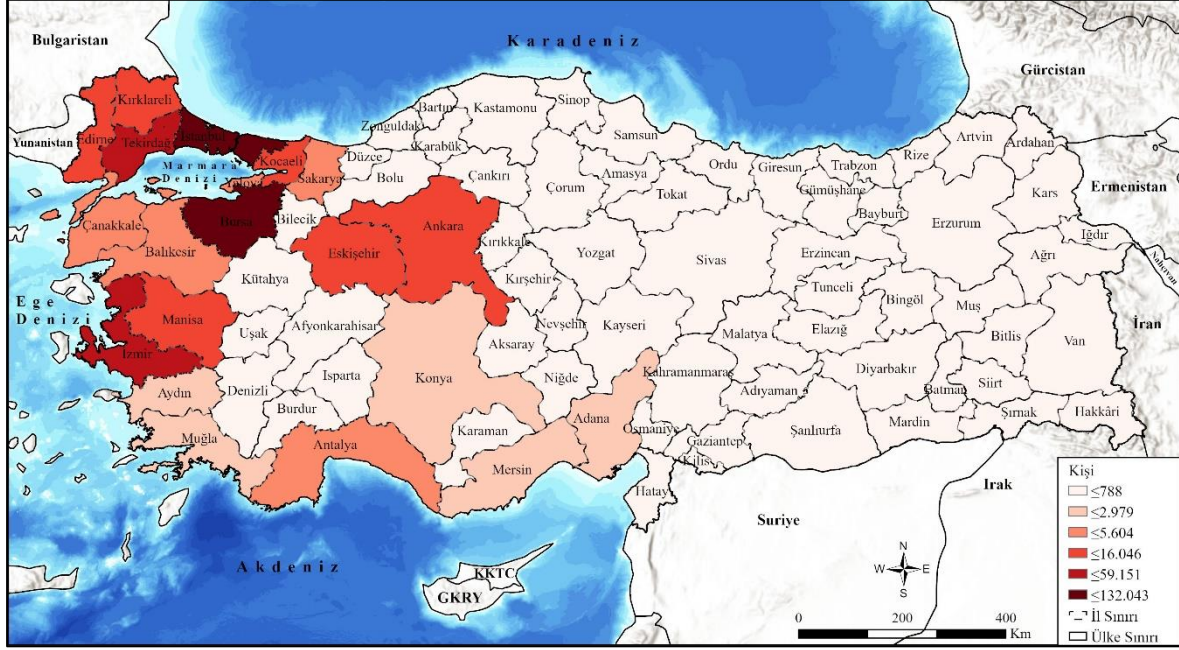
Türkiye'de Yaşayan Balkan Doğumlu Nüfusun Bölgelere Göre Dağılışı (2022)

Bölge	Nüfus	Yüzde (%)
Marmara	338.820	76,3
Ege	73.972	16,7
İç Anadolu	19.033	4,3
Akdeniz	8.434	1,9
Karadeniz	2.471	0,6
Güneydoğu Anadolu	831	0,2
Doğu Anadolu	611	0,1

Kaynak: TÜİK (2022), Yurt Dışı Doğumlu Nüfus.

Harita 4

Balkan Doğumlu Nüfusun Türkiye'deki Dağılışı (2022)

Kaynak: TÜİK (2022), Yurt Dışı Doğumlu Nüfus Verisi derlenerek hazırlanmıştır.

2022 yılı verileri dikkate alınarak hazırlanan Harita 3 ve Harita 4 incelendiği zaman Balkan ülkelerinden yapılan göçlerde tercih edilen iller ile Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfusun dağılım gösterdiği iller arasında büyük oranda benzerlikler olduğu görülmektedir. Bundan dolayı bu iki durum arasında herhangi bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla 2022 yılında Balkan ülkelerinden göç almayan 11 il (Amasya, Bilecik, Bitlis, Hakkâri, Siirt, Tunceli, Yozgat, Bayburt, Batman, Bartın ve Kilis) analiz dışında bırakılarak göçlerde tercih edilen 70 il üzerinden Spearman Korelasyon Analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda göçmenlerin il tercihlerinde Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfus arasında güçlü düzeyde pozitif ($r_{spearman} = ,855$) ve anlamlı ($p < 0,05$) bir ilişki olduğu bulunmuştur (Bkz. Tablo 9). Değişkenlerin birbirleri üzerinde açıkladıkları varyans ise %73,10'dur. Yani göçmenlerin %73,10'nun yer tercihlerinde Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfus etkili olabilir.

Tablo 9

Göçmenlerin İl Tercihleri ile Balkan Doğumlu Nüfus Arasındaki İlişki (2022)

	Balkan Doğumlu Nüfus	
Gelen Göçmen Sayısı	Spearman's rho	,855*
	p	,000
	n	70

Not. * Korelasyon $p < 0,01$ düzeyinde anlamlıdır.

Balkan ülkelerinden gelen göçmenlerin il tercihlerinde mekânsal olarak bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla mekânsal otokorelasyon analizi yapılmıştır. 2022 yılı uluslararası göç verilerinin kullanıldığı bu analizde ilk olarak küresel Moran's I analizi uygulanmıştır. Yapılan bu analiz sonucunda Küresel Moran's I Endeksi 0,161611 olarak

bulunmuştur. Ayrıca analizde p-değeri 0,006212, z-puanı ise 2,736394 olarak tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 10). Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda Balkan ülkelerinden yapılan göçlerdeki tercih edilen illerde kümelenme olduğu belirlenmiştir (Bkz. Grafik 3).

Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfusun Türkiye'de dağılışını tespit etmek amacıyla da mekânsal otokorelasyon analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak küresel Moran's I yöntemi ile mekânsal otokorelasyon olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Nitekim yapılan analiz sonucunda Moran's I endeksi 0,257174 olarak bulunmuştur. Bunun yanı sıra z-puanı 3,625298, p-değeri ise 0,000289 olarak bulunmuştur (Bkz. Tablo 10). Elde edilen bu sonuçlar neticesinde Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfusun dağılışında da kümelenme olduğu tespit edilmiştir (Grafik 3).

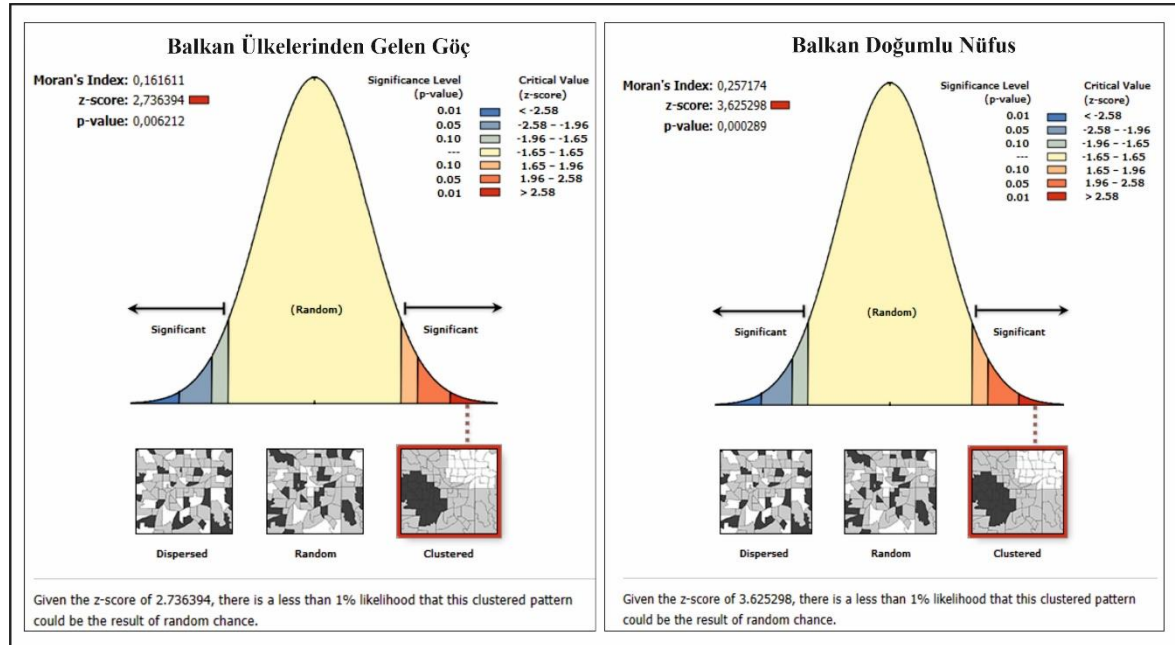
Tablo 10

Balkan Ülkelerinden Yapılan Göçlerde Tercih Edilen İller ve Balkan Doğumlu Nüfusun Küresel Moran's I Sonuçları (2022)

Analiz	Küresel Moran's I	Z-puanı	P-değeri
Balkanlardan Gelen Göç	0,161611	2,736394	0,006212
Balkan Doğumlu Nüfus	0,257174	3,625298	0,000289

Grafik 3

Balkan Ülkelerinden Yapılan Göçlerde Tercih Edilen İller ve Balkan Doğumlu Nüfusun Küresel Moran's I Sonuçları (2022)

Küresel Moran's I sonucunda Balkan kaynaklı göçlerde tercih edilen illerde kümelenme olduğunun tespiti üzerine bu kümelenmenin nerelerde olduğunu belirlemek için yerel Moran's I analizi (LISA) yapılmıştır. Nitekim bu analiz sonucunda yüksek-yüksek kümelenmenin Marmara Bölgesi'nde, düşük-düşük kümelenmenin ise Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde olduğu belirlenmiştir (Harita 5). İl bazlı değerlendirildiği zaman ise yüksek-yüksek kümelenmenin İstanbul, Edirne, Kocaeli ve Tekirdağ illerinde olduğu, düşük-düşük kümelenmenin ise Bitlis, Erzincan, Muş, Van, Siirt, Şırnak, Rize, Kastamonu, Çorum illerinde olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra Kırklareli ve Yalova illerinde ise düşük-yüksek mekânsal aykırı değerler olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 11, Harita 5).

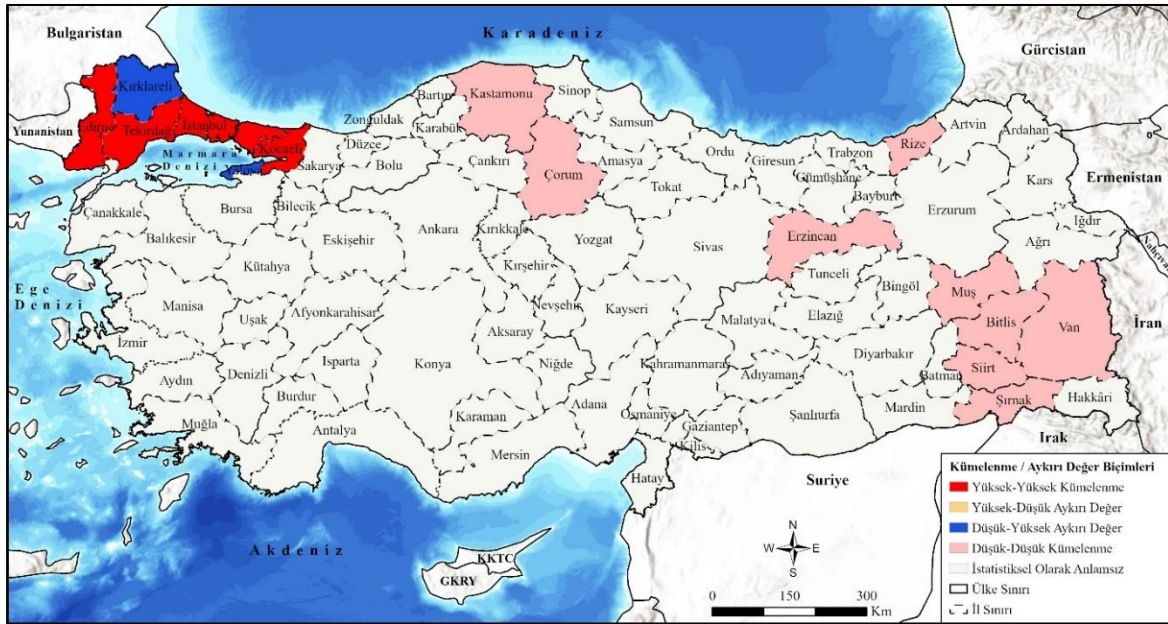
Tablo 11

LISA Analiz Sonucuna Göre Balkan Kaynaklı Göçlerin İl Tercihleri (2022)

Kümelenme / Aykırı Değer Biçimleri	Bölge	İl
Yüksek-Yüksek	Marmara	Edirne, İstanbul, Kocaeli, Tekirdağ
Düşük-Yüksek	Marmara	Yalova, Kırklareli
Düşük-Düşük	Doğu Anadolu	Bitlis, Erzincan, Muş, Van
	Güneydoğu Anadolu	Siirt, Şırnak
	Karadeniz	Rize, Kastamonu, Çorum

Harita 5

LISA Analiz Sonucuna Göre Balkan Kaynaklı Göçlerin İl Tercihleri (2021).

Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfusun mekânsal olarak kümelendiğinin tespiti üzerine bu kümelenmenin hangi illerde olduğunu belirlemek içinde uygulanan yerel Moran's I (LISA) yöntemi sonuçlarına göre yüksek-yüksek kümelenmenin yine Marmara Bölgesi'nde olduğu belirlenmiştir. Nitekim İstanbul, Kocaeli ve Bursa bu bölgede Balkan doğumlu nüfusun kümelendiği illerdir. Ayrıca bu bölge illerinden Yalova ve Bilecik'te de düşük-yüksek aykırı

değer olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Düşük-düşük kümelenme ise Doğu Anadolu (Ağrı, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Kars, Muş, Van, Ardahan, Iğdır), Güneydoğu Anadolu (Gaziantep, Siirt, Şırnak, Batman) ve Karadeniz (Artvin, Rize, Trabzon, Bayburt) bölgelerinde olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 12, Harita 6).

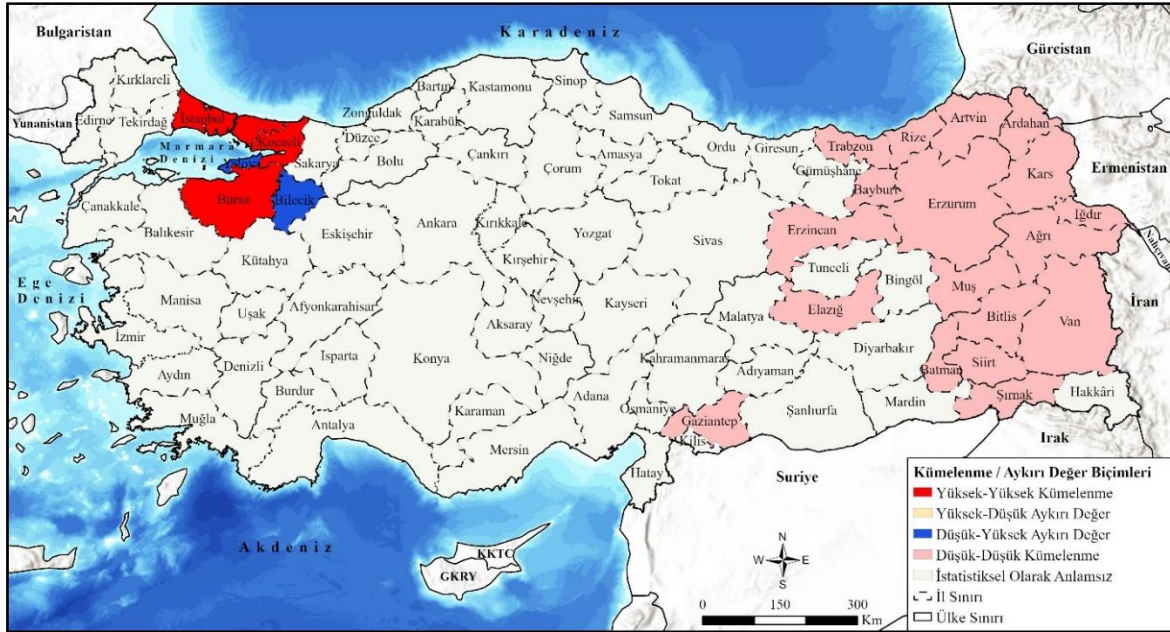
Tablo 12

LISA Analiz Sonucuna Göre Türkiye'de Yaşayan Balkan Doğumlu Nüfus (2022).

Kümelenme / Aykırı Değer Biçimleri	Bölge	İl
Yüksek-Yüksek	Marmara	İstanbul, Kocaeli, Bursa
Düşük-Yüksek	Marmara	Yalova, Bilecik
Düşük-Düşük	Doğu Anadolu	Ağrı, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Kars, Muş, Van, Ardahan, Iğdır
	Güneydoğu Anadolu	Gaziantep, Siirt, Şırnak, Batman
	Karadeniz	Artvin, Rize, Trabzon, Bayburt

Harita 6

LISA Analiz Sonucuna Göre Türkiye'de Yaşayan Balkan Doğumlu Nüfus (2022)

4. Sonuç

İnsanların çeşitli nedenlere bağlı olarak daha refah bir hayat yaşamak istemeleri sonucunda meydana gelen göç hareketlerinde hedef ülkenin seçiminde etkili olan faktörlerden birisi de ortak tarihi geçmiş ve kültürel birlikteliktir. Nitekim Balkan Yarımadası tarihi boyunca çeşitli Türk boylarına ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı Devleti'nin 550 yıllık Balkan hâkimiyeti o topraklarda Müslüman-Türk nüfusunun artmasına, Türk Kültürü'nün pekişmesine ve orada yaşayan insanlarla ortak tarihi geçmişe sahip olunmasına neden olmuştur. 19. yüzyılın sonundan itibaren Balkanlarda yaşayan diğer halkların Müslüman-Türlere karşı uyguladıkları baskıcı politikalar

sonucunda meydana gelen ve dönemselsel olarak kitlesel boyutlara ulaşan Balkanlardan Anadolu'ya yapılan göçlerde hedef ülkenin Türkiye olması ortak tarihi geçmiş ve kültürel birliğin varlığından dolayıdır. Bu durum günümüzde Türkiye'de yoğun bir Balkan kökenli nüfusun yaşamasına neden olarak yeni göçlerin gelmesinde etkili olan faktörler arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada 2016-2022 yılları arasında Türkiye'ye yapılan uluslararası göçlerde Balkan ülkelerinin yeri ortaya konmuş ve Balkan doğumlu nüfusun mekânsal dağılımı ele alınmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'ndan elde edilen uluslararası göç verileri incelendiği zaman ilgili yıllar içerisinde Türkiye hedefli Balkan ülkelerinden yapılan göçlerin düşük orana sahip olduğu belirlenmiştir. Nitekim 2016-2022 yılları arasında ortalama olarak gelen göçlerin %1,2'sini bu ülkelerden yapılan göçler oluşturmaktadır. Ayrıca bu veriler incelendiği zaman tespit edilen bir diğer durum da Balkan ülkelerinden yapılan göçlerin oransal olarak yıllara göre artma ya da azalma yani bir dalgalanma eğiliminde olduğu görülmektedir. Göze çarpan bir başka durum Türkiye'ye yapılan göçlerin hızlı artmasına rağmen Balkan ülkelerinden yapılan göçlerin bu oranın çok altında kalmasıdır. Nitekim 2016-2022 yılları arasında Türkiye'ye yapılan göçler %29,6 artmışken, aynı yıllar aralığında Balkan ülkelerinden yapılan göçler %0,85 artmıştır. Bundan dolayı Türkiye hedefli göçlerde Balkan ülkelerinden yapılan göçler oransal olarak düşük kalmaktadır.

Balkan ülkelerinden yapılan göçler cinsiyetlerine göre değerlendirildiği zaman genel çerçevenin tersi bir durum söz konusu olduğu gözlenmiştir. Türkiye'ye gelen göçlerde erkek nüfus fazlayken, Balkan ülkeleri özeline inildiği zaman gelen göçmenler içerisinde kadın nüfus fazladır. İlgili yıllar içerisinde Balkan ülkelerinden yapılan göçlerin ortalama olarak %42,5'ini erkek nüfus oluştururken, %57,6'sını ise kadın nüfus oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye geneli yapılan uluslararası göç hareketleri içerisinde ortalama olarak gelen erkek nüfusun %1'ini, kadınların ise %1,5'ini Balkan ülkelerinden gelen göçmenler oluşturmaktadır.

Balkanlardan yapılan göçlerde gelen göçmenler ülkelere göre değerlendirildiği zaman Müslüman-Türk nüfusunun fazla olduğu ülkelerin yüksek oranda göçmen gönderdiği, bu nüfusun seyrek olduğu ülkelerde ise göç oranının düşük olduğu görülmektedir. Nitekim 2016-2022 yılları arasında Bulgaristan, Yunanistan ve Arnavutluk'un en fazla göç gönderen ülkeler olduğu belirlenmiştir. En az göçmenin geldiği ülkeler ise Slovenya, Hırvatistan ve Karadağ'dır. Müslüman-Türk nüfusun yoğun olarak yaşadığı diğer Balkan ülkeleri içinde benzer durum söz konusudur. Bu durum yukarıda değinildiği üzere ortak kültür ve tarihi geçmişin göç hareketleri üzerinde etkili olduğunun göstergelerinden birisidir.

Balkanlardan gelen göçmenler, Türkiye'de daha çok ülkenin batısı ile kuzeybatısındaki illeri tercih ettikleri belirlenmiştir. Bölgesel olarak değerlendirildiği zaman ise Marmara Bölgesi ilk sırada yer almaktadır. Gelen göçmenlerin %74,4'u bu bölgeyi tercih etmektedir. Nitekim başta İstanbul, Edirne ve Bursa olmak üzere hemen hemen bu bölge sınırları içerisinde yer alan iller Balkan ülkelerinden yapılan göçlerde tercih edilmektedir. İç Anadolu bölgesi ise %8,2 oranı ile en fazla tercih edilen ikinci bölge olurken, bu bölge il bazlı değerlendirildiği zaman ise Ankara ilk sırada yer almaktadır. Ege bölgesi %7,7 oranı ile göçmenlerin en fazla tercih ettiği üçüncü bölgedir. Burada ise İzmir ve Muğla en fazla tercih edilen illerdir. Dördüncü sırada yer alan Akdeniz Bölgesi gelen göçmenlerin %6,7'si tarafından tercih edilmektedir. İl bazlı değerlendirildiği zaman ise Antalya ilk sırada yer almaktadır. Bunların yanı sıra Doğu Anadolu

(%0,4), Güneydoğu Anadolu (%0,9) ve Karadeniz (%1,6) Balkan ülkelerinden yapılan göçlerde en az tercih edilen bölgeleri oluşturmaktadır.

Göçmenlerin il tercihlerinde global Moran's I endeksi sonucunun 0,161611 bulunmasına bağlı olarak pozitif mekânsal otokorelasyon olduğu tespit edilmiştir. Analizdeki p -değerinin $<0,05$ ya da z -puanının $> 1,96$ olmasından dolayı analiz sonucunun geçerli olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda Türkiye hedefli Balkan ülkelerinden yapılan göç hareketinde tercih edilen illerin dağılışı rassalılık olmadığı ve kümelenmenin söz konusu olduğu sonucuna varılmıştır. LISA analizi sonucunda ise bu kümelenmenin Edirne, İstanbul, Kocaeli ve Tekirdağ illerinde yüksek-yüksek; Bitlis, Erzincan, Muş, Van, Siirt, Şırnak, Rize, Kastamonu ve Çorum illerinde düşük-düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Yalova ve Kırklareli illerinde ise düşük-yüksek aykırı değer olduğu sonucuna varılmıştır.

Türkiye yakın tarihi içerisinde Balkanlar'dan yoğun bir göç hareketiyle karşı karşıya kalmasından dolayı günümüzde sınırları içerisinde yoğun bir Balkan doğumlu nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Nitekim 1980 öncesinde Türkiye'de yurtdışı doğumlu nüfusun büyük kısmını Balkanlardan göç eden nüfusun oluşturması bu durumun göstergesidir (Yakar, 2013). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2022 yılında Türkiye'de 3.242.683 yurtdışı doğumlu nüfus yaşamaktadır. Balkan ülkeleri doğumlu nüfusun sayısı 444.172 kişidir. Bu veriler incelendiği zaman Türkiye'de yaşayan yurtdışı doğumlu nüfusun %13,7'sini Balkan ülkelerinde doğan nüfus oluşturmaktadır. Ayrıca 2022 yılı verilerine göre Türkiye nüfusunun %0,5'ini bu nüfus oluşturmaktadır. Her ne kadar genel nüfus içerisinde düşük orana sahip olsa da Türkiye'de doğan çocukları ve torunları hesaba katıldığı zaman Balkan kökenli nüfusun bu oranın üzerinde olduğu söylenebilir. Balkan ülkeleri doğumlu nüfusun, çalışmanın zaman aralığı içerisinde yapılan göçlerde göçmenlerin il tercihlerinde etkisinin olup olmadığı merak edilen sorular arasında yer almıştır. Bu sorunun cevabını bulabilmek için göçlerde tercih edilen 70 il üzerinden Spearman Korelasyon Analizi yapılarak güçlü düzeyde pozitif ve anlamlı ($r_{\text{spearman}}=,855$; $p<0,05$) bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Nitekim bu doğrultuda 2016-2022 yılları arasında Balkan ülkelerinden Türkiye'ye yapılan uluslararası göçlerde göçmenlerin il tercihlerinde orada yaşayan Balkan doğumlu nüfusun etkili olabileceği sonucuna varılmıştır. Yakar & Temurçin (2013) tarafından yapılan korelasyon analizinde de bu sonucu destekler bir ilişki olduğu saptanmıştır. Nitekim ilgili çalışmada Türkiye hedefli yurtdışı göçlerde önceden yapılan göçlerin tercih edilen iller üzerinde etkili olduğu böylece yabancı uyruklu ve yurtdışı doğumlu nüfus arasında doğru orantılı bir ilişki tespit edilmiştir.

Balkan doğumlu nüfusun Türkiye'deki dağılışı değerlendirildiği zaman ülkenin kuzeybatısı, batısı ve güneyinde kıyı şeridi boyunca yoğunluk gösterdikleri gözlenmiştir. Nitekim İstanbul, Bursa ve İzmir illerinde yoğun olarak yaşadıkları belirlenmiştir. Bu yoğunluğun göstergelerinden birisi de Balkan kökenli nüfusun yaşadıkları illerdeki mekânsal etkileridir. Mesela Bursa ili Osmangazi ilçesinde bulunan 12 mahallenin Bulgaristan Türkleri tarafından kurulmuş, 28'i mahalle, cadde veya sokak, 32'si ise işyerlerine olmak üzere toplamda 60 yere verilen isimlerin Bulgaristan kökenli olduğu tespit edilmiştir (Eşim, 2020). Ankara, Eskişehir ve Konya ise iç kesimlerde bu nüfusun yoğun olarak yaşadıkları illerdir. Bölge bazlı değerlendirildiği zaman ise Marmara Bölgesi %76,3 oranı ilk sırada yer almaktadır. Nitekim Balkan doğumlu nüfusun bu bölgede yoğunlaşmasının nedeninin başlıca faktörü Balkanlar'dan yapılan göç hareketleriyle gelen göçmenlerin en fazla bu bölgeye yerleştirilmesidir (Geray,

1962). Onu Ege (%16,7), İç Anadolu (%4,3) ve Akdeniz (%1,9) bölgeleri takip etmektedir. Bunların yanı sıra Doğu Anadolu (%0,1), Güneydoğu Anadolu (%0,2) ve Karadeniz (%0,6) bölgeleri ise en az Balkan doğumlu nüfusu barındıran bölgelerdir. Bu nüfusun Türkiye'deki mekânsal dağılışında herhangi bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek için global Moran's I Analizi yapılmıştır. Analiz sonucunun 0,257174 pozitif değerinde olmasından ve istatistiksel açıdan anlamlı bir sonuç elde edilmesinden dolayı Türkiye'de yaşayan Balkan doğumlu nüfusun mekânsal dağılışında mekânsal otokorelasyon söz konusu ve kümelenme olduğu belirlenmiştir. Bu kümelenmenin İstanbul, Kocaeli ve Bursa illerinde yüksek-yüksek; Ağrı, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Kars, Muş, Van, Ardahan, Iğdır, Gaziantep, Siirt, Şırnak, Batman, Artvin, Rize, Tokat ve Bayburt illerinde ise düşük-düşük olduğu sonucunda varılmıştır. Bunların yanı sıra Yalova ve Bilecik ise düşük-yüksek mekânsal aykırı değere sahip illerdir.

Özetlenecek olursa uluslararası göçlerde Türkiye'nin profili incelendiği zaman ilgili yıllar (2016-2022) arasında Balkan ülkelerinden yapılan göçlerin, Asya ve Afrika ülkelerinden yapılan göçlere göre oransal olarak düşük kalması ve Türkiye'ye en fazla göçmenin geldiği ülkeler arasında Balkan ülkelerinin olmaması göç yönünün başka ülkelere doğru olduğunu göstermektedir. Yani Balkan ülkelerindeki göçlerin de gelişmiş Batı ülkelerine doğru olduğu söylenebilir. Nitekim buna örnek verilecek olursa Özlem (2017) tarafından yapılan çalışmada 2001 sonrası dönemde Bulgaristan'da 250 binden fazla Türk'ün AB ülkelerine göç ettiği belirtilmiştir.

Uygulanan analizler sonucunda elde edilen bilgiler ışığında Balkan ülkelerinden Türkiye'ye yapılan göçlerin meydana gelmesinde ekonomik nedenlerden ziyade ortak kültür ve tarihi geçmişin etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim Türkiye'ye en fazla göçmenin Balkan ülkeleri içerisinde Türk ve Müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı ülkelere gelmesi bu durumun göstergeleri arasında yer aldığı söylenebilir. Diğer bir gözlenen durum ise Türkiye'de yaşayan Balkan kökenli nüfusun belirli lokasyonlarda kümelenmesi Türkiye'de kurdukları sosyal ağların varlığını göstermektedir. Bu sosyal ağların gelen göçmenlerin il tercihleri üzerinde de etkili olduğunu düşünmekteyiz. Bundan dolayı Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçleri ilişkiler ağı (network) kuramı ile ilişkilendirebiliriz. Nitekim göçmenlerin göç ettikleri ülkede ve geldikleri ülke ile kurdukları karşılıklı sosyal ağlar üzerine temellendirilen bu kurama göre sosyal ağlar, hem göçün maliyetini ve risklerini azaltmakta hem de göçmenleri menşe ve varış bölgelerinde akrabalık, arkadaşlık ve ortak topluluk kökeni bağları ile birbirine bağlamaktadır (Çağlayan, 2006; Massey vd. 1993). Böylece bu sosyal ağlar yeni göçlerin yönü üzerinde etkili olmaktadır. Nitekim yapılan kümelenme analizleri neticesinde çalışmanın zaman aralığında Balkanlardan gelen göçmenlerin tercih ettikleri iller ile Balkan kökenli nüfusun yoğun olarak yaşadığı illerin benzer lokasyonlar olduğu belirlenmiştir. Bu durumu yapılan korelasyon analizi de desteklemektedir. Elde edilen bu bulgulara dayanarak Balkanlardan yapılan göçleri göçmen ağları (network) kuramı ile ilişkilendirebiliriz.

TEŞEKKÜR

—

FİNANSAL DESTEK

Yazarlar bu çalışma için herhangi bir finansal destek almadıklarını beyan etmiştir.

ETİK

Bu çalışmada etik ilke ve standartlara uyulduğu beyan edilmiştir.

YAZAR KATKI BEYANI

İbrahim Eşim I Konsept/ana fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Taslağın yazımı; Yönetme ve kontrol; Eleştirel inceleme; Finansman; Son onay ve sorumluluk.

Genel katkı düzeyi %50

Serhat Zaman I Konsept/ana fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Taslağın yazımı; Yönetme ve kontrol; Eleştirel inceleme; Finansman; Son onay ve sorumluluk.

Genel katkı düzeyi %50

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Kaynakça

- Abadan-Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Anselin, L. (1995). Local indicators of spatial association-LISA. *Geographical Analysis*, 27(2), 93-115. <https://doi.org/10.1111/j.1538-4632.1995.tb00338.x>
- Bartram, D., Poros, M. V., & Monforte, P. (2017). *Göç meselesinde temel kavramlar* (I. Atabeyoğlu Tuncay, Çev.). Hece Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayınlanma tarihi 2014)
- Bermudez, A. (2016). *Internatioanl migration, transnational politics and conflict, The gendered experiences of Colombian migrants in Europe*. Palgrave Macmillan.
- Carter, J. C. (2019). *Introduction to human geography using Arcgis online*. Esri Press.
- Castles, S., & Miller, M. J. (1998). *The age of migration international population movements in the modern world* (2nd ed.). Macmillan Press LTD.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 17, 67-91. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23522/250638>
- Çubukçu, K. M. (2020). *Planlamada ve coğrafyada temel istatistik ve mekânsal istatistik*. Nobel.
- Dall'erba, S. (2009). Exploratory spatial data analysis. In R. Kitchen & N. Thrift (Eds.), *International Encyclopedia of Human Geography* (pp. 683-690). Elsevier.
- Demirci, K. (2023). İlişkiler ağı (network) kuramı. İçinde Y. Özkaya, V. Erat, K. Demirci & A. Duran (Ed.). *Göç Ansiklopedisi* (ss. 186-187). Nobel.
- Demirel, E. T. (2018). Nicel Araştırma Tasarımı. İçinde Şebnem Aslan (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Nicel, Nitel ve Karma Tasarımlar İçin Bir Rehber* (ss. 105-117). Eğitim Yayınevi.
- Deniz, A., Özgür, E. M. (2010). Rusya'dan Türkiye'ye ulusaşırı göç: Antalya'daki Rus göçmenler. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(1), 13-30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ecd/issue/4873/66899>
- Eşim, İ. (2020). *Balkanlardan Anadolu'ya yönelik göçlerin mekânsal etkileri (Bursa'daki Bulgaristan göçmenleri örneği)* (Yayın No. 636661) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Eyüpoğlu, B. B. (2015). *Sosyal bilimlerde mekânsal istatistik ve coğrafi bilgi sistemleri: Kuramdan uygulama* (Yayın No. 392218) [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Geray, C. (1962). *Türkiye'den ve Türkiye'ye göçler ve göçmenlerin iskânı (1923-1961)*. Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Enstitüsü.
- Getis, A. (2010). Spatial autocorrelation. In M. M. Fischer & A. Getis (Eds.), *Handbook of Applied Spatial Analysis: Software Tools, Methods and Applications* (pp. 255-278). Springer.
- Goodchild, M. F., & Janelle, D. G. (2004). Thinking spatially in the social sciences. In M. F. Goodchild & D. G. Janelle (Eds.) *Spatially Integrated Social Science* (pp. 3-17). Oxford University Press.
- Grekousis, G. (2020). *Spatial analysis methods and practice describe-explore-explain through GIS*. Cambridge University Press.
- İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere*. MİReKoç Proje Raporları 1/2014 TÜBİTAK 1001_106K291.
- Kirişçi, K. (2007). Turkey: A country of transition from emigration to immigration. *Mediterranean Politics*, 12(1), pp. 91-97. <https://doi.org/10.1080/13629390601136871>

- Lloyd, C. (2011). *Local models for spatial analysis*. CRC Press.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A. P., & Taylor, E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası göçler ve Türkiye kuramsal ve ampirik bir alan araştırması –Denizli/Tavas-*. Çantay Kitapevi.
- Nagel, C., & Boyle, P. (2020). Migration. In A. Kobayashi (Eds.), *Encyclopedia of Human Geography* (pp. 81-88). Elsevier.
- Neuman, L. W. (2020). *Toplumsal araştırma yöntemleri nicel ve nitel yaklaşımlar*. Siyasal Kitabevi. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 2019).
- Özgür, E. M., & Aydın, O. (2011). Türkiye’de evlilik göçünün mekânsal veri analizi teknikleriyle değerlendirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(1), 29-40. https://doi.org/10.1501/Cogbil_0000000116
- Özlem, K. (2017). 2001 sonrası dönemde Bulgaristan’dan Avrupa Birliği ülkelerine Türk göçlerinin analizi. *Karadeniz Araştırmaları*, 14(55), 169-188. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/karadearas/issue/68461/1070003>
- Rey, V., & Groza, O. (2009). Balkans. In R. Kitchen & N. Thrift (Eds.), *International Encyclopedia of Human Geography* (pp. 265-272). Elsevier.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), İllere ve Doğum Ülkesine Göre Yurt Dışı Doğumlu Nüfus. Verilere 27.10.2023 tarihinde TÜİK’e e-posta gönderilerek erişilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). Uluslararası Göç İstatistikleri (2016-2022). Verilere 27.10.2023 tarihinde TÜİK’e e-posta gönderilerek erişilmiştir.
- Wickramasinghe, A. A. I. N., Wimalaratana, W. (2016). International migration and migration theories. *Social Affairs: A Journal for the Social Sciences*, 1(5), 13-32.
- Yakar, M. (2012). Türkiye’de iç göçlerin ilçelere göre mekânsal analizi: 1995-2000 dönem. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 741-768.
- Yakar, M. (2013). Türkiye’de yurtdışı doğumlu nüfusun gelişimi ve dağılışı. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 494-523. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/2393>
- Yakar, M. (2021). Türkiye’ye göçün değişen zamansal ve mekânsal örüntüleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 30(1), 1-30. <https://doi.org/10.51800/ecd.848106>
- Yakar, M., Südaş, İ. (2019). Türkiye’de yabancı nüfusun yeni coğrafyaları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 28(2), 129-164. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ecd/issue/50833/610174>
- Yakar, M., Temurçin, K. (2013). Yurtdışından Türkiye’ye kim, nereye göç ediyor? *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5(1), 217-231. <https://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/rt/context/427/0/245>
- Yıldırım, H. (2020). Bulgaristan göçmenlerinin Çorum’da iskânı (1938). *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 199-229. <https://doi.org/10.30903/Balkan.746560>
- Yıldız, İ. (2018). *Türkiye’ye uluslararası göçler ve Türkiye’nin göç politikası*, Kırmızı Çatı.
- Yiğit, A. (2015). Balkan Yarımadası’nın beşeri coğrafya özellikleri ve Türk ve/veya Müslüman nüfus varlığı. *Yeni Türkiye*, 66, 943-971.
- Zaman, S. (2023). Nüfus Coğrafyası. İçinde Ü. Bekdemir (Ed.), *Genel Beşeri Coğrafya* (ss. 1-105), PEGEM Akademi.

Extended Abstract

Migration movements, which evolve based on social, cultural, economic, or environmental factors, also fall within the scope of geography due to their occurrence within space and their impact on it. Migration movements, which have many different types depending on their occurrence, gain an international dimension when they cross country borders and thus are defined as external or international migration. Indeed, the migration movements addressed in this study fall within the classification of international migration.

The Balkan Peninsula, located in the southeastern part of the European continent, shares a common history with Türkiye, particularly regarding social and cultural ties. This situation has also caused intense migration movements towards Türkiye, starting in the late 19th century and continuing for over a century, periodically reaching massive proportions. As a result of migration movements caused by political reasons, a significant population of Balkan origin resides in Türkiye today. Therefore, although their numbers have decreased, this situation still triggers migration movements, and it is included among the reasons for ongoing migrations from the Balkans to Türkiye today.

This study focuses on migration movements from the Balkan countries to Türkiye between 2016 and 2022. In this context, the aim is to determine the position of the Balkan countries in migrations to Türkiye during the specified years and to analyze the spatial distribution of the Balkan-born population in Türkiye both in terms of migration movements and according to their country of origin. In line with this purpose, the study will seek answers to the following research questions: What is the position of Balkan countries in international migrations towards Türkiye? Is there a spatial relationship between the migrations from the Balkan countries to Türkiye and the distribution of the Balkan-born population in Türkiye according to their country of origin?

The study, designed with a quantitative research method, used international migration and ADNKS-foreign-born population data generated by the Turkish Statistical Institute (TUIK). The study period was determined to be 2016–2022 due to the beginning of data production by TUIK on migration from abroad and migration out of a country in 2016, with the latest data available for 2022. Furthermore, since the relevant institution represented the data below 3 with C, the age group was excluded from the evaluation because statistics indicating age groups heavily employ data represented by C.

The obtained data were subjected to statistical and exploratory spatial data analysis. Initially, descriptive statistics were employed to determine the position of Balkan countries in international migration towards Türkiye. In this regard, the averages of immigrants coming to Türkiye from the Balkan countries between 2016 and 2022 within the overall migration movements were calculated, and their percentage ratios were determined. Furthermore, Spearman's rank correlation coefficient analysis technique, one of the inferential statistical approaches, was utilized to determine whether the Balkan-born population in Türkiye influenced the provincial preferences of immigrants from the Balkans in 2022. The second approach followed in the data analysis is exploratory spatial data analysis. The spatial autocorrelation technique was utilized to analyze the spatial distribution of migration movements from the Balkan countries towards Türkiye and the Balkan-origin population in Türkiye according to their country of birth. Thus, to present the current situation, an analysis was conducted using 2022 data to determine whether there is clustering, randomness, or dispersion in the immigrants' preferences of the province and the distribution of the Balkan-born population in Türkiye. Global Moran's I and Anselin's Local Moran's I (LISA) analyses were applied in this context.

As a result of the analyses conducted, it was determined that there were fluctuations and low rates in the number of migrations from Balkan countries to Türkiye between 2016 and 2022. Indeed, it was concluded that, on average, Balkan nationals comprised approximately 1.2% of the immigrants arriving in Türkiye during the relevant years. When migration movements were evaluated by gender, it was determined that there were more female immigrants than males. Furthermore, when migrations were considered at the national level, it was concluded that countries with a higher population of Muslim-Turkish citizens sent a higher number of immigrants. In contrast, countries with a sparse population of this group sent fewer immigrants.

Global Moran's I analysis determined that both the provincial preferences of incoming immigrants and the population of Balkan origin living in Türkiye have a spatial clustering pattern. As a result of the local Moran's I analysis conducted to determine where these clusters are located, it was found that in the provincial preferences of immigrants, Edirne, Istanbul, Kocaeli, and Tekirdağ provinces exhibit high-high cluster, while Bitlis, Erzincan, Muş, Van, Siirt, Şırnak, Rize, Kastamonu, and Çorum provinces exhibit low-low cluster. Additionally, low-high outliers were identified in Yalova and Kırklareli provinces. When examining the spatial pattern of the Balkan-origin population in Türkiye, Istanbul, Kocaeli, and Bursa, it exhibits high-high cluster values. In contrast, Ağrı, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Kars, Muş, Van, Ardahan, Iğdır, Gaziantep, Siirt, Şırnak, Batman, Artvin, Rize, Trabzon, and Bayburt provinces exhibit low-low cluster values. In addition, Yalova and Bilecik are provinces with low-to-high outliers. Upon observing the similarity between these two cases, a Spearman correlation analysis was conducted to determine whether the Balkan-origin population influences the provincial preferences of incoming immigrants. The analysis revealed that there was a strong positive and significant correlation.

In summary, when Türkiye's profile in international migration is analyzed, the fact that migration from Balkan countries between the relevant years (2016-2022) is proportionally lower than migration from Asian and African countries and that Balkan countries are not among the countries from which most migrants come to Türkiye shows that the direction of migration is towards other countries. In other words, it can be said that migration in Balkan countries is also towards developed Western countries.

In light of the information obtained as a result of the analyses, it is thought that common culture and historical past are effective in the occurrence of migration from Balkan countries to Türkiye rather than economic reasons. As a matter of fact, it can be said that the fact that the highest number of migrants to Türkiye comes from the Balkan countries where the Turkish and Muslim population is densely populated is among the indicators of this situation. Another observed situation is that the clustering of the Balkan origin population living in Türkiye in certain locations shows the existence of social networks they have established in Türkiye. We think that these social networks are also effective on the province preferences of immigrants. Therefore, we can associate the migration from the Balkans to Türkiye with the network theory. Because, as a result of the clustering analyses, it was determined that the provinces preferred by the immigrants from the Balkans in the time interval of the study and the provinces where the Balkan origin population lives densely are similar locations. This situation is also supported by the correlation analysis.

This page intentionally left blank

REVIEW ARTICLE / Derleme Makalesi

<https://doi.org/10.37093/ijisi.1355450>

Entegrasyon Paradoksunun Tanıtımı ve Çeşitli Sosyal Psikoloji Perspektiflerinden Bir Derlemesi

Zafer Özkan*

Öz

Entegrasyon paradoksuna göre ev sahibi topluma başarılı uyum sağlamış gibi görünen iyi eğitilmiş ve yüksek gelirli göçmenler esasen ayrımcılığı en çok hisseden ve göç edilen topluma psikolojik olarak en uzak hisseden bireylerdir. Türkiye, dünya çapında en çok mülteciye ev sahipliği yapmaktadır, ancak Türkçe literatürde entegrasyon paradoksuyla ilgili yayımlanmış çalışma sayısı azdır. Bu çalışmanın amacı, entegrasyon paradoksunu teorik arka planıyla beraber tanıtmak, paradoksu destekleyen ve desteklemeyen çalışmaları sıralamak ve paradoksu eleştirel bir şekilde tartışmaktır. Ayrıca entegrasyon paradoksu; kültürleşme, göçmen yoksunluk ve gruplar arası temas gibi sosyal psikoloji perspektiflerinden ilgili çalışmalar ışığında incelenmiştir. Entegrasyon paradoksunun bir başka potansiyel sonucu olan ve literatürde geniş bir yer edinen göçmenlerin geri dönme niyetleri ile ilgili çalışmalar da tanıtılmış ve tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Entegrasyon paradoksu, göçmen uyumu, algılanan ayrımcılık, kültürleşme, geri dönüş

Cite this article: Özkan, Z. (2024). Entegrasyon paradoksunun tanıtımı ve çeşitli sosyal psikoloji perspektiflerinden bir derlemesi. *International Journal of Social Inquiry*, 17(2), 407–424. <https://doi.org/10.37093/ijisi.1355450>

* Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı, Ordu, Türkiye.
Asst. Prof. Dr. Jagiellonian University, Faculty of Social Psychology, Krakow, Polonya.
E-posta: zaferozkan@odu.edu.tr, Zafer.ozkan@uj.edu.pl ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7831-2491>

Article Information

The work has been supported by a grant from the Priority Research Area (Future Society: Behavior in Crisis Lab—Flagship Project) under the Strategic Programme Excellence Initiative at Jagiellonian University. Grant No.: U1U/P02/NO/21.97

Received 5 September 2023; Revised 25 June 2024; Accepted 28 August 2024; Available online 30 August 2024

An Overview of the Integration Paradox and Insights from Different Social Psychology Perspectives

Abstract

According to the integration paradox, well-educated and high-income migrants who appear to be integrated successfully into the host society are, in fact, the ones who feel the most discriminated against and the most psychologically distant from the host society. Türkiye hosts the largest number of refugees worldwide. However, few published studies on the integration paradox exist in Turkish literature. The aim of this study is to introduce the integration paradox with its theoretical background and to list and critically discuss the studies that support and non-support the hypothesis. In addition, the integration paradox is examined in the light of relevant studies from social psychology perspectives, such as acculturation, relative deprivation, and intergroup contact. This study also introduced and discussed migrants' intentions to return, another potential consequence of the integration paradox and a new and expanding research area in the literature.

Keywords: Integration paradox, immigrant adjustment, perceived discrimination, acculturation, repatriation

1. Giriş

Özellikle eğitilmiş ve bu anlamda topluma katkısı olabileceği düşünülen göçmenlerin göç ettikleri ülkede genel olarak toplumla uyumlu yaşamaları, ülkede kalmaları bağlamında arzu edilen bir durumdur. Ancak, geldikleri ülkedeki toplumla etkileşimleri arttıkça, bazı göçmenler kendilerini toplumdan daha fazla dışlanmış ve uzaklaşmış hissedebilmektedirler. Bu durum, göç ettiği toplumla bütünleşmiş (entegre olmuş) gibi görünen ve bu anlamda ev sahibi topluma psikolojik açıdan daha yakın hissetmesi beklenen yüksek eğitilmiş ve ekonomik açıdan nispeten iyi durumda olan göçmenlerin (ve onların neslilerinin), tam tersine ev sahibi toplumdan uzaklaşmalarını ve daha fazla ayrımcılık hissetmelerini ifade eden "entegrasyon paradoksu" olarak adlandırılmaktadır (Entzinger & Dourlejin, 2008; Schaeffer & Kas, 2023; Verkuyten, 2016).

Bu çalışmanın amacı, entegrasyon paradoksunu kavramını, üzerine inşa edildiği varsayımsal çerçeveye yönelik destekleyici ve eleştirel çalışmalar üzerinden ele almak; literatürdeki ilgili sonuçları, kültürleşme, göreceli yoksunluk ve gruplar arası temas gibi önde gelen sosyal psikoloji perspektifleriyle tartışmaktır. Entegrasyon paradoksunun kültürleşme ve göreceli yoksunluk üzerinden ele alınmasının sebebi, paradoksun daha geniş bir teorik çerçeveden anlaşılabilmesini sağlamaktır. Algılanan ayrımcılık ve gruplar arası temas üzerinden incelenmesi ise teorinin sonuçlarının daha iyi anlaşılabilmesi için önemlidir.

Esasen entegrasyon paradoksunun varsayımları, ev sahibi toplumun dilini ve kültürünü öğrenmeleri ve ekonomik durumlarının iyileşmesiyle göçmenlerin daha az ayrımcılık hissederek içinde buldukları toplumu daha olumlu değerlendirecekleri görüşünü öne süren asimilasyon hipotezi ile çelişmektedir (Gordon, 1964). Bu iki görüşten hangisinin daha geçerli olduğuna ilişkin teorik ve ampirik çalışmalar, başta Hollanda olmak üzere, Avrupa ve ABD'de kırk yıldan uzun bir süredir yürütülmektedir. Örneğin, ABD'ye göç eden Kübalı ve Meksikalı göçmenlerle, gelişlerinin hemen ardından ve yerleşmelerinden üç yıl sonra yapılan görüşmelere dayanan bir araştırma, entegrasyon paradoksunun varsayımlarının nispeten daha geçerli olduğunu göstermiştir (Portes vd., 1980). Bu araştırmanın sonuçlarına göre, göç ettikleri toplumun dilini ve kültürünü daha iyi anlayan göçmenler, kendi gruplarına yönelik olan ayrımcılık gerçekliğini daha güçlü hissetmişlerdir. Diğer yandan sosyalleşme her zaman entegrasyon ve uzlaşmaya götürmemekte, bunun yerine göçmenlerin toplumdaki düşük ekonomik ve sosyal

pozisyonlarına yönelik farkındalıklarını arttırarak birliktelikten uzaklaşmalarını beraberinde getirebilmektedir.

Geurts ve diğerleri (2021) tarafından Hollanda'daki yüksek eğitimli Türkler üzerinde yapılan nitel bir araştırma, entegrasyon paradoksu yaşayan (Hollanda'ya düşük bağlılık hisseden) ve yaşamayan (Hollanda'ya yüksek bağlılık hisseden) göçmenleri incelemiştir. Araştırma, uluslarüstü bir özdeşleşmenin (dünya ya da Avrupa vatandaşı olarak hissetmek) ön planda olmasının; ekonomik, kültürel ve sosyal beklentilerin yeterince gerçekleşmemesinin; hem yerli toplumdaki hem de göçmen toplumundan dışlanmanın ve ana vatandaki politik ve ekonomik durumun önemsenmeye devam etmesinin, göçmenlerin göç ettikleri toplumla olan bağlarının zayıflamasında rol oynadığını gözlemlemiştir. Geurts ve diğerlerinin (2020) boylamsal çalışması ise entegrasyon paradoksu hipotezini destekler şekilde, göçmenlerin eğitim seviyesinin artmasının göç edilen ülkeye olan aidiyet hissini azaltmasıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar ayrıca daha iyi ekonomik koşullara sahip olmanın Hollanda'ya olan aidiyet hissini azaltmasıyla ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ancak, eğitim seviyesi, göç edilen ülkeyle özdeşleşme ve yerel halka yönelik tutumlarla istatistiksel olarak ilişkili bulunmamıştır. Almanya'ya yeni göç eden Türkler ve Polonyalılar üzerinde yapılan bir çalışma da entegrasyon paradoksunu destekleyen sonuçlara ulaşmıştır (Steinmann, 2019). Bu çalışmada, her iki grupta da eğitim seviyesi yükseldikçe algılanan ayrımcılığın arttığı gözlenirken, bu etkinin Türkler için Polonyalılardan daha güçlü olduğu bulunmuştur. Hollanda'daki Suriyelilerle yapılan güncel bir çalışma da eğitim seviyesi arttıkça, bireylerin kendilerini evindeymiş gibi hissetmelerinin azaldığını göstermiştir (Damen vd., 2024). Nicel çalışmaların yanı sıra, nitel çalışmalar da entegrasyon paradoksuna kanıt sunmuştur. Örneğin, büyük zorluklarla İngiltere'ye göç eden yüksek eğitimli Eritreli bireylerin, bu süreç sonrasında hoş karşılanmadıkları ve mutsuz oldukları bulunmuştur (Tsegay, 2022).

ABD'de, ikinci ve sonrası nesillerden gelen ve iyi derecede İngilizce konuşan Müslüman Amerikalılarla yapılan ve katılımcıların ulusal olarak temsil edildiği üç araştırmanın sonucunda, entegre olmuş Müslümanların bireysel, grup ve politik seviyelerde daha fazla ayrımcılık hissettiklerini belirttikleri bulunmuştur (Lajevardi vd., 2020). Bu çalışmalara göre, buldukları topluma nispeten yüksek seviyede entegre olan Müslüman Amerikalılar, ülkenin dilini ve kültürünü daha iyi anladıklarından, gizil ayrımcılıklar da dâhil olmak üzere kendi gruplarına yönelik adaletsizlikleri daha iyi fark edebilmekte ve bunların düzeltilmesini daha güçlü bir şekilde talep etmektedirler.

Göç edilen ülkenin dilini iyi konuşabilmek, göçmenlerin ruh sağlığını olumlu etkileyen önemli bir faktördür. Göç edilen ülkenin dilini iyi konuşan göçmenlerde anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu gibi rahatsızlıklar daha az görülmektedir (Montemitro vd., 2021). Ancak, Hollanda'daki Somalili göçmenlerle yapılan bir çalışma, entegrasyon paradoksunun öngördüğü üzere, göç edilen ülkenin dilini bilmenin algılanan ayrımcılığı artırarak dil becerisinin ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkisini azalttığını göstermiştir (Kuppens & van den Broek, 2022). İsveç'teki göçmenlerle yapılan bir başka çalışma da benzer şekilde, İsveççe konuşabilen göçmenlerin daha fazla ayrımcılık hissettiklerini bulmuştur (Nkulu Kalengayi vd., 2024). Bu çalışmaya göre, algılanan ayrımcılığın yüksek olması genel sağlıkla olumsuz yönde, algılanan entegrasyon ile ise olumlu yönde ilişkilidir.

Entegrasyon paradoksu, gelişim psikolojisi araştırmalarının sonuçlarını aydınlatmakta da kullanılmıştır. Örneğin, ABD’de, farklı göçmen nesilleri üzerinde göçmen çocukların okuma becerilerine yönelik yapılan boylamsal bir çalışma, entegrasyon paradoksunu destekler sonuçlar sunmuştur (Palacios vd., 2008). Çalışmanın sonuçlarına göre, daha fazla ekonomik ve sosyal dezavantaja sahip olmalarına rağmen birinci ve ikinci nesil göçmen çocuklar, okuma becerileri bakımından üçüncü nesil göçmen çocuklardan daha başarılı bulunmuştur.

Diğer güncel çalışmalar, entegrasyon paradoksunu kısmen destekleyen sonuçlar bulmuşlardır. Örneğin, Cheung ve Yao (2022), Hong Kong ve Macao’da çalışan göçmenlerle gerçekleştirdikleri çalışmada, doktora derecesine sahip olmanın ülkeye yerleşme niyetleriyle negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, algılanan ayrımcılık ve kurumsal güvenin bu ilişkide aracı rol oynadığını göstermişlerdir. Bu sonuçlar yüksek lisans mezunları için bulunmamıştır. Ancak, aynı çalışmada entegrasyon paradoksu hipotezinin aksine, ekonomik gelirin artmasıyla yerleşme niyetleri arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Çalışmanın katılımcıları Çin Halk Cumhuriyeti göçmenleri olmasına rağmen, etnik açıdan ev sahibi toplumla aynı gruptan olmaları bakımından geleneksel entegrasyon paradoksu çalışmalarından farklılık göstermektedir. Entegrasyon paradoksu genellikle farklı etnik kökenden gelen ve farklı bir anadile sahip göçmenler üzerinde araştırılmıştır.

Araştırmacılar, entegrasyon paradoksunun neden gerçekleştiğini araştıran çeşitli çalışmalarda bulunmuşlardır. Örneğin, Geurts ve diğerleri (2022) gerçekleştirdikleri nitel ve nicel çalışmalarında, dünya vatandaşı olarak hissetmenin entegrasyon paradoksunu açıklayan merkezi bir faktör olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hollanda’daki yüksek vasıflı Türk göçmenlerle yapılan bu çalışmada, sadece Türkiye’ye bağlılığı düşük olan bireylerde yüksek dünya vatandaşlığı aidiyetine sahip olmanın Hollanda’ya aidiyetin düşük hissedilmesiyle ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Almanya Sosyo-Ekonomik Paneli’nde (N = 32,043) gerçekleştirilen geniş katılımlı bir araştırma ise ev sahibi ülkede yaygın olmayan bir isme sahip olmanın ayrımcılığı daha da artırmasının bu ikilemi meydana getirdiğini göstermiştir (Tuppat & Gerhards, 2021).

2. Entegrasyon Paradoksunu Eleştiren Çalışmalar

Entegrasyon paradoksunu inceleyen çalışmaların bir kısmı bu hipotezi destekleyen sonuçlar bulurken, diğerleri aynı doğrultuda sonuçlanmamıştır. Tolsma ve diğerleri (2012), Hollanda’daki farklı etnik kökenli göçmen azınlık gruplar (Türkler, Faslılar, Surinamlılar ve Antiller) üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada entegrasyon paradoksunu desteklemeyen sonuçlar bulmuşlardır. Bu çalışmaya göre, birinci nesil göçmenlerde eğitim seviyesi arttıka karma etnik ilişkilere karşı olma azalırken, ikinci nesil göçmenlerde ise eğitim seviyesinin artması ile karma etnik ilişkilere karşı olma ve ana vatan toplumuyla özdeşleşme arasında ilişki tespit edilmemiştir. Diğer taraftan, birinci nesil Türk ve Surinamlılarda algılanan grup ayrımcılığı, eğitim seviyesinin etnik kimlikle özdeşleşme üzerindeki etkisini bastırmıştır. Daha eğitimi olan Türk ve Surinamlılar daha fazla grup seviyesinde ayrımcılık deneyimlemişlerdir.

Entegrasyon paradoksunun iddiaları, gruplar arası temas hipoteziyle çelişmektedir. Gruplar arası temas hipotezine göre, gruplar arası temas genel olarak diğer gruplara olan tutumları iyileştirmektedir (Allport, 1954). Tolsma ve diğerleri (2012) gruplar arası temas hipotezinin beklentisi yönünde (Pettigrew & Tropp, 2006), hem etnik azınlık gruplarda hem de yerli

Hollandalılarda diğer grupla olumlu temas arttıkça karma etnik ilişkilere karşı olma ve iç-grubuyla özdeşleşmenin azaldığını bulgulamışlardır. Aynı araştırmacılar ayrıca bir çeşit olumsuz temas ölçütü olan bizzat ayrımcılık yaşama deneyimleri arttıkça karma etnik ilişkilere karşı olmanın ve iç-grubuyla özdeşleşmenin arttığını göstermişlerdir. Dolayısıyla, daha çok eğitim almanın daha fazla gruplar arası temas şansı oluşturduğu söylenebilir. Fakat ikinci nesil Türklere ve Faslılarda daha çok eğitim alma, gruplar arası olumlu teması arttırmadığı gibi bizzat yaşanan ayrımcılığı da azaltmamıştır. Araştırmacılar bunun sebebinin egemen gruptaki etnik düşmanlıktan kaynaklanabiliyor olacağını ileri sürmüşlerdir.

Hollanda'daki göçmen ergenlerle yapılan bir başka çalışma, eğitim seviyesinin yerlilere yönelik olumlu tutumları belirlediğini göstererek entegrasyon paradoksunu desteklemeyen, ancak gruplar arası temas hipoteziyle uyumlu sonuçlar bulmuştur (van Maaren & van de Rijt, 2020). Gruplar arası temas hipotezini destekleyen bir başka boylamsal çalışma ise, Hollanda'ya göç eden Suriyelilerin Hollandalılarla olan temasının artmasının, kendini evindeymiş gibi hissetmeyle olumlu yönde ilişkili olduğunu bulmuştur (Damen vd., 2024).

Entegrasyon paradoksu hipotezi sonuçlarını tekrarlamayan çalışmalar arasında en dikkat çekici bulgular boylamsal araştırma sonuçlarıdır. Lindemann (2020) Almanya'da ortalama 15 yaşında olan göçmen çocukları incelediği, üç yıl süren boylamsal çalışmasında, yüksek akademik başarı gösteren ve okuryazarlık oranı yüksek olan gençlerin daha az dışlanma hissettikleri bulmuştur. Sonuçlara göre, sadece staj eğitimine başarısız bir şekilde giren gençlerde algılanan ayrımcılığın arttığı gözlenmiş, başarılı bir şekilde staj eğitimine girenlerde bu etki görülmemiştir. Daha spesifik olarak, algılanan ayrımcılık düzeyi, yarı vasıflı bir staja veya bireyin arzu ettiği mesleğe uygun olmayan bir staja girdikten sonra artmıştır. Çalışmanın sonuçları, tek başına iş hayatına katılımın değil, özel olarak iş hayatına katılım sürecinin hayal kırıklığı yaratma potansiyeline işaret etmektedir.

Bazı araştırmacılar ise aynı çalışma kapsamında entegrasyon paradoksunu hem destekleyen hem de çürüten bulgulara rastlamıştır. Örneğin, Yazdiha (2019), ana yurtlarında doğan ve göç ettikleri ülkelerde doğan Müslümanların gruplarına yönelik algıladıkları düşmanlığı karşılaştırdığı çalışmasında, göç ettiği yerde doğan Müslümanların Birleşik Krallık ve Fransa'da daha fazla düşmanlık hissettiklerini, ancak Almanya ve İspanya'da ise bağlamlar arasında bir fark bulamadıklarını ortaya koymuştur. Sirin ve Sin (2023) meta analiz çalışmasında, farklı kültürlerden gelen göçmen olmanın kültürleşmenin akademik başarı üzerindeki etkisini belirlemediğini göstermişlerdir.

Genel olarak mevcut çalışmalar ve değerlendirmeler, entegrasyon paradoksunun evrensel olmaktan uzak olduğuna ve ilgililenen ülkenin bağlamındaki özelliklerine dikkat edilmesi gerektiğine işaret etmektedir (Schaeffer & Kas, 2023). Fakat bu sonuçların Türkiye gibi yüksek sayıda ve farklı etnik kökenlerden gelen göçmenlere ev sahipliği yapan ülkelerde tekrarlanması faydalı olacaktır. Schaeffer ve Kas (2023) entegrasyon paradoksunun algılanan ayrımcılık üzerine etkisini inceleyen 42 çalışmanın bir derlemesini ve meta analizini gerçekleştirmişlerdir. Sentezledikleri modele göre entegrasyon, eğitim, göçmenlerin ikamet süresi, kuşak statüsü (birinci, ikinci nesil vb.) ve işgücü piyasasına katılımı içerir. Araştırmalar, entegrasyonun algılanan ayrımcılık, ayrımcılığa yol açabilecek bağlamlar (işte, okulda, mahallede gerçekleşen sosyal temaslar) ve bilişsel kapasite (göçmen karşıtı yayınları okuma ve anlama becerisi gibi) ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Meta analizin sonuçlarına göre, zayıf da olsa bir ilişki olmakla

birlikte, daha fazla entegrasyonun daha fazla ayrımcılık yaşanmasıyla ilişkili olduğu, özellikle ayırt edici özelliklere sahip olan (bağlı olduğu dini yansıtan kıyafet giymek veya Müslüman ismine sahip olmak gibi) ve sosyo-politik açıdan daha açık (vatandaşlık hakları konusunda destekleyici, konut ayrımcılığına karşı olan vb.) ülkelerde yaşayan göçmenler için istatistiki açıdan anlamlıdır. Araştırmacılar, entegrasyon paradoksunun dört boyutundan (eğitim, ikamet süresi, kuşak statüsü ve işgücü piyasasındaki başarı) eğitimin, algılanan ayrımcılık üzerinde en güçlü ve istatistiki açıdan anlamlı olan tek belirleyici olduğunu ortaya koymuşlardır ($p = .049$). Çalışmanın bulgularına göre, göç edilen ülkede yaşanan süre ve algılanan ayrımcılık arasındaki ilişki görece zayıftır ve istatistiki açıdan anlamlı değildir ($p = .064$). Ayrıca, kuşak statüsü ve işgücü piyasasındaki başarı da algılanan ayrımcılıkla istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahip değildir. Öte yandan, dil becerileri veya yerel medya takip etme gibi faktörler algılanan ayrımcılıkla istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde ilişkilidir. Bir başka ifadeyle, göç ettikleri yerin dilini daha iyi konuşan göçmenler, daha fazla ayrımcılığa maruz kaldıklarını hissetmişlerdir.

Asimilasyon hipotezinin (Gordon, 1964) aksine olan ama entegrasyon paradoksuyla paralel bir başka hipotez ise göç paradoksudur (immigration paradox; Marks vd., 2014). ABD'deki göçmen çocuklar üzerinde yapılan çalışmalarda çocuklar ve ergenler nesilden nesile daha fazla kültürleştikçe, beklenenin aksine, yeni gelen göçmenlere göre gelişimsel ve akademik başarı açılarından daha kötü performans göstermektedir (Coll & Marks, 2012; Marks vd., 2014). Fakat Sirin ve Sin'in (2023) göçmenlerde kültürleşme ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi inceleyen 54 çalışmayı meta analiz ettiği güncel bir çalışma, göç paradoksu hipotezinin tam tersi sonuçlarını ortaya koymaktadır. Sirin ve Sin (2023), etkisi zayıf olsa da, göçmen kökenli gençlerde kültürleşme arttıkça akademik başarının arttığını bulmuştur: $r = 0.04$, 95% CI [0.00, 0.07], $p < .05$. Araştırmacılar, bu bulguları kültürleşmenin ve akademik performansın nasıl ölçüldüğüne bağlı olarak yorumlamışlardır. Kültürleşme, göç edilen yerde geçirilen süre ve göç edilen ülkenin dilini kullanma becerisi olarak ölçüldüğünde, akademik başarıya olan etkisi daha da güçlü bulunmuştur. Meta analizin sonuçlarına göre ayrıca, kültürleşmenin akademik başarı üzerindeki olumlu etkisi çocuklar ve ergenler için geçerlidir, ancak genç yetişkinler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Peki kültürleşme nedir?

3. Entegrasyon Paradoksu ve Kültürleşme

Göçmenlerin entegrasyonundan bahsederken, göçün en önemli ögesi olan kültürleşme ele alınmalıdır (Kağıtçıbaşı, 2014). Redfield ve diğerleri (1936), kültürleşmeyi farklı kültürlere sahip bireylerden oluşan grupların sürekli olarak ilk elden temasa geçmesi ve bunun sonucunda gruplardan birinin ya da her ikisinin özgün kültür kalıplarında değişikliklerin oluşması olarak tanımlamıştır. Yeni bir kültüre gelen göçmenler bu duruma psikolojik olarak farklı şekillerde tepki verebilirler. Bazı göçmenler şaşkınlık, kafa karışıklığı ve anksiyetenin de eşlik ettiği bir "kültür şoku" yaşayabilir (Oberg, 1960). Nitekim, literatürdeki eski çalışmalar daha çok göç sonucu yaşanan potansiyel olumsuzluklara odaklanmıştır (örn, Berry vd., 1987). Ancak, uluslararası öğrenci değişim programına katılan, katılmayan ve katılmayı planlayan öğrencilerle boylamsal olarak yapılan güncel bir çalışma, uluslararası temas deneyimlerinin öğrencilerin kişilik gelişimine olumlu katkılarda (artan uyumluluk, açık fikirlilik, dışa dönüklük, azalan nevrotizm) bulunduğunu göstermiştir (Zimmermann vd., 2021).

Entegrasyon paradoksunun çerçevesini genişletebilecek bir başka alan, Berry'nin (1997) kültürleşme stratejileridir. Ancak, entegrasyon paradoksu önceki derlemelerde kültürleşme stratejileri açısından göz ardı edilmiştir (Schaeffer & Kas, 2023; Verkuyten, 2016). Berry (1997), göçmenlerin dört farklı kültürleşme stratejisi gösterdiklerini öne sürmüştür. Asimilasyon (assimilation), bireylerin kendi kültürel kimliklerini korumak istemeyip diğer kültürlerle günlük etkileşimlerde bulunmayı tercih etmemesini içerir. Ayrılma/içe dönme (isolation), bireylerin kendi öz kültürlerine tutunmalarını ve diğerleriyle etkileşimden kaçınmalarını ifade eder. Entegrasyon (integration), bir dereceye kadar öz kültürünü muhafaza ederken ev sahibi topluma dâhil olma stratejisidir. Marjinalleşme ise (marginalisation), çoğunlukla kültürel baskılardan dolayı öz kültürünü muhafaza etme isteğinin düşük olduğu ve ayrımcılık nedeniyle diğer kültürle ilişkiler kurma ilgisinin az olduğu bir stratejidir.

Entegrasyon paradoksu, Berry'nin (1997) dört kültürleşme stratejisi üzerinden anlamlandırılabilir. Entegrasyon paradoksu yaşadığı ileri sürülen göçmenler (iyi eğitilmiş, ekonomik bakımdan iyi durumda olan ve ev sahibi vatandaşlarla iletişimi olan) göç ettikleri yere entegre olabilmişler midir? Yoksa daha çok asimilasyon, içe dönme hatta marjinalleşme mi yaşamaktadırlar? Dışarıdan yaşadıkları toplumla bütünleşmiş gibi görünen iyi eğitilmiş ve ekonomik bakımdan iyi durumda olan göçmenler, içten içe, hem ev sahibi topluma yakın hissetmiyor hem de doğrudan ya da dolaylı yollardan ayrımcılığa maruz kalıyor olabilirler (Greenwald & Banaji, 1995). Ayrımcılığa maruz kalma, göçmenlerin psikolojik iyi oluş ve genel sağlığı üzerinde ciddi olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (Schmitt vd., 2014). Göçmenlerin, dâhil oldukları gruplardan dolayı yaşadıkları ayrımcılığın olumsuz sonuçlarını yönetmek için uygulayabilecekleri çeşitli stratejiler vardır. Reddedilme Özdeşleşme Modeline (Rejection Identification Model; Branscombe vd., 1999) göre grup üyeliğinden kaynaklı ayrımcılık yaşamak, bireyin bu durumu kabul edip kendi grubuyla daha güçlü bir şekilde özdeşleşmesine yol açmaktadır çünkü birey kendi topluluğunda desteklendiğini ve değerli olduğunu hissedebilmektedir. Bu modeli destekler şekilde, İskoçya'daki uluslararası öğrencilerle gerçekleştirilen boylamsal bir çalışma, algılanan ayrımcılığın artmasıyla iç grup özdeşleşmesinin arttığını göstermiştir (Ramos vd., 2012).

Ayrımcılık yaşandığında bireyin kendi grubuyla daha güçlü özdeşleşmesi, bir çeşit "sosyal tedavi" görevi görmektedir (Berry vd., 2006; Branscombe vd., 1999; Haslam vd., 2009). Almanya, Hollanda, İsveç ve Birleşik Krallık'taki ergenlerle yapılan bir çalışmada, ev sahibi toplum tarafından ayrımcılık hissedip reddedilme deneyimlerinin yaşanmasının artmasıyla, göç edilen topluma yakın hissetmenin azaldığı ve depresif hissetme gibi geri çekilme duygularının arttığı tespit edilmiştir (Mazzoni vd., 2020). Aynı çalışma, reddedilme deneyimlerinin göçmenlerin, kendi gruplarıyla özdeşleşmelerini arttırdığını ve bu özdeşleşmenin antisosyal davranışlarda bulunmayı azaltıcı bir koruyucu rol oynadığını da göstermiştir. Hollanda'daki Türklerle yapılan çalışmalar, gruba yönelik algılanan reddedilmenin etnik iç grupla özdeşleşmeyle pozitif, Hollandalı kimliğiyle ise negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Verkuyten & Yildiz, 2007). Latin Amerika kökenli öğrencilerin üniversitedeki ilk ve son yıllarını takip eden boylamsal bir çalışma ise, birinci yılda algılanan ayrımcılığın son yıldaki etnik grupla özdeşleşmeyi arttırdığını, bunun da son yılda hem aktivizmi hem de psikolojik iyi oluşu arttırdığını göstermiştir (Cronin vd., 2012).

Fakat ilgili literatürde bu bulguları desteklemeyen sonuçlar da mevcut olduğundan, genellemeler yaparken bağlama dikkat etmek gerekmektedir. Örneğin, Bobowik ve diğerleri (2017), araştırmalarında yer alan Hollanda'daki dört mülteci grubunun üçünde, algılanan etnik ayrımcılıkla kendi etnik gruplarına daha yakın hissetme arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır. Buna karşın, İspanya'daki gönüllü göçmenlerde algılanan etnik ayrımcılık ile etnik grupla özdeşleşme arasında negatif bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Finlandiya'da yapılan bir boylamsal çalışma ise algılanan ayrımcılığın, göç edilen ulusla özdeşleşmeyi azalttığını ama etnik grupla özdeşleşmeyle ilişkili olmadığını göstermiştir (Jasinskaja-Lahti vd., 2009). Aynı çalışmada göçmenlerin iç grubuyla özdeşleşmeleri ile psikolojik iyi oluşları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığından "sosyal tedavi" hipotezini destekleyen kanıt sunulmamıştır.

Öte yandan, zamanlarının çoğunu kendi grubundan olan diğer göçmenlerle değil de ev sahibi toplumla geçiren göçmenler, kendilerini her iki topluma da yakın hissetmeyip, yalnızlık hissediyor ve marjinalleşiyor olabilirler. Göç ettikleri yerde ne ev sahibi topluma ne de kendileri gibi göçmen olan diğerlerine yakın hissetmediklerinden, göçmenlerin her iki grupla da bağları zayıf olabilir. Bu durum, göçmenlerin kendi gruplarına kapanmalarına sebep olabilir veya güvende hissettikleri ana vatanlarına geri dönme isteklerini arttırabilir (Berry vd., 2006).

4. Görelî Yoksunluk ve Entegrasyon Paradoksu

Klasik göç teorilerine göre, ev sahibi topluma aidiyet duygusunun ve yakınlık hislerinin gelişmesinde eğitim ve ekonominin ön planda olduğu yapısal entegrasyon önemli bir rol oynamaktadır (Alba & Nee, 2003; Gordon, 1964). Göçmenlerin iyi eğitim almış olmaları ve ekonomik faaliyetlere katılmaları, onların başarılı bir şekilde entegre oldukları izlenimi verebilir. Dışarıdan bakıldığında, iyi eğitilmiş ve ekonomik uyumda başarılı olan göçmenlerin ev sahibi topluma daha yakın hissettikleri düşünülebilir. Ancak entegrasyon paradoksu, eğitim düzeyinin yükselmesi ve ekonomik durumun iyileşmesini öne sürerek bu düşünceyi sorgular. Entegrasyon paradoksuna göre daha eğitilmiş ve ekonomik hayatta daha aktif olan göçmenler, ev sahibi toplumla daha fazla temas eder ve görelî yoksunluğu (relative deprivation) daha fazla hissederler (Verkuyten, 2016). Görelî yoksunluk bakış açısını entegrasyon paradoksuyla inceleyen bir çalışma, Hollanda'daki göçmenlerin ekonomik durumlarından bağımsız olarak, eğitim seviyesinin yükselmesiyle Hollanda'ya ait hissetmenin azaldığını göstermiştir (Geurts vd., 2020). Aynı çalışma, özellikle eğitimini göç edilen ülkede alanlarda bu etkinin daha güçlü olduğunu bulmuştur.

İnsanlar, kendilerini ve kendi gruplarını sürekli olarak diğer insanlarla veya diğer gruplarla karşılaştırırlar. Kendilerinde olmayan ama olmasını hak ettiklerini düşündükleri somut veya soyut kazanımlardan mahrum kaldıklarını algıladıklarında, görelî yoksunluk yaşarlar (Crosby, 1976; Runciman, 1966). Görelî yoksunluğun birçok farklı sonucu olabilir. Bunlar, kolektif eylemlere katılma (protestolara katılma vb.), gruplar arası tutumların belirlenmesi (görünür ve gizil önyargılar vb.), birey odaklı davranışları etkileme kapasitesi (suç işleme, akran zorbalığı vb.) ve içsel çeşitli yansımalar (stres, depresyon gibi semptomlar) olarak dört sınıfta kategorize edilebilir (Smith vd., 2012).

Görelî yoksunluk teorisi ilk kez Davis (1959) tarafından açıklanmıştır. Davis'e göre, bir birey arzuladığı bir nesneye veya imkânâna sahip olmadığında ve benzerlerinin buna sahip olması durumunda bir adaletsizlik hissi yaşar. Bireyin görelî yoksunluğu hissedebilmesi için şu üç koşulu yerine getirmesi gerekir:

1. Belirli bir şeyden yoksun olmak
2. Kendisine benzer diğerinin bu yoksun olunan şeye sahip olması
3. Bireyin kendinin bu istenilen şeye layık olduğunu düşünmesi

Runciman (1966) bu koşullara, yoksunluğu duyulan şeyin elde edilebilmesinin mümkün olma durumunun da önemini eklemiştir. Ayrıca, görelî yoksunluğun birey, grup veya hem birey hem de grup düzeylerinde hissedilebileceğini öne sürmüştür. Çalışmalar, önyargıları ve eyleme katılma davranışını belirlemede bireyselden ziyade grup seviyesinde algılanan görelî yoksunluğun daha güçlü bir belirleyici olduğunu göstermiştir (Pettigrew & Meertens, 1995; Walker & Smith, 2002). Bu bulgulara dayanarak, göçmenlerin geldikleri yeni topluma yakın hissetme, entegre olma ve buradan tekrar göç etme gibi süreçlerini belirlemede de bireyselden çok grup seviyesinde algılanan görelî yoksunluğun daha etkili olacağı beklenebilir.

Adından da anlaşılacağı üzere, görelî yoksunlukta algılanan yoksunluk görelî olduğundan, bu yoksunluğun ne ölçüde hissedildiği objektif bir ölçüte sahip değildir (Smith vd., 2012). Başka bir deyişle, kendini (ya da grubunu) en yoksun olarak görenler, yoksunluğu, objektif olarak en yoksun olanlardan daha fazla hissedebilirler. Dışardan bakıldığında, yüksek seviyede eğitim almış, prestijli bir işte çalışan ve iyi kazanan göçmenler, daha az eğitim almış, daha az kazanan ve toplumda daha az saygın olarak görülen işlerde çalışan göçmenlere kıyasla daha fazla yoksunluk hissediyor olabilirler. Bunun sebebi, bu göçmenlerin kendilerini kıyasladıkları diğer grupların daha avantajlı olması ve bu gruplarla daha sık etkileşim halinde olmalarıdır. Bu durum, olumsuz temas, açık ve gizli ayrımcılıklar, terfi etmede ve sosyal ortamlarda dezavantajlı olma gibi durumları daha çok yaşamalarına ve görelî yoksunluğu daha fazla hissetmelerine yol açabilir. Öte yandan, sosyoekonomik düzeyi düşük olan işlerde çalışan ve az gelişmiş mahallelerde yaşayan göçmenler, kendi gruplarını diğerleriyle kıyaslayınca yaşamlarının diğerlerinden pek de farklı olmadığını düşünüp görelî yoksunluğu daha düşük hissedebilirler, hatta hiç hissetmeyebilirler. Bu kişiler, yaşadıkları görelî yoksunluğun sebebini kendilerinin iyi eğitim almamalarına ve daha saygın bir işte çalışmamalarına bağlayarak bu durumu anlamlandırabilirler.

Diğer taraftan, yüksek sosyoekonomik düzeydeki çevrelerde yaşayan, iyi eğitim almış ve yüksek maaşlı işlerde çalışan göçmenler, kendi gruplarının dezavantajlı durumunu daha sık hatırlayacaklardır (Martinovic, 2013). Entegrasyon paradoksuna göre, bunun sebebi yüksek eğitimle daha iyi işlere sahip olan ve daha fazla kazanmayı hedefleyen göçmenlerin, eşit olmayan imkânlar ve ayrımcı muameleyle karşılaştıklarında yaşadıkları yüksek hayal kırıklığından dolayıdır (Verkuyten, 2016). ABD'de pek çok farklı grupta yapılan bir çalışma, eğitim seviyesinin artmasıyla azınlık gruplara yapılan ayrımcılığa yönelik farkındalığın artması arasındaki ilişkiyi göstermektedir (Wodtke, 2012). Öte yandan, çalışan olmak her zaman göç edilen toplumdan uzak olmak anlamına da gelmemektedir. Örneğin, de Vroome ve diğerleri (2014b), Hollanda yerlileri ile Türk ve Faslı göçmenleri inceledikleri bir çalışmada, iş sahibi olma

durumu ve sosyal olarak entegrasyon arttıkça göç edilen toplumla özdeşleşmenin de arttığını göstermişlerdir.

Görelî yoksunluk kaynaklı entegrasyon paradoksu, göçmenler üzerinden çalışıldığı gibi ev sahibi toplumun göçmenlere yönelik bakış açıları perspektifinden de incelenebilmektedir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta yapılan bir çalışmada görelî yoksunluğun farklı göçmen gruplarında farklı derecelerde ilişkili olduğu bulunmuştur (Gheorghiu vd., 2022). Araştırmada, Polonya ve Hindistan gibi nispeten düşük gelirli ülkelerden gelen göçmenlerin (düşük statülü olarak ifade edilmektedir), Almanya ve Avusturya gibi daha zengin ülkelerden gelen göçmenlere kıyasla görelî yoksunluğu daha fazla hissettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, bu bulgunun artan güvensizlik duygusu aracılığıyla göçmen karşıtı politikalara yönelik karşıt tutumla da ilişkili olduğu belirlenmiştir. Araştırmacılar, düşük statülü göçmenlerin görelî yoksunluğu daha fazla hissetmelerinin ve onlara daha fazla karşıt olunmasının sebebini, bu göçmenlerin daha fazla rakip olarak görülmesine bağlamışlardır.

5. Eğitimin Göçmenlerde Görelî Yoksunluğu Arttırma Potansiyeli

Göçmenlerin eğitim düzeyi, entegrasyon paradoksundaki esas belirleyicilerden biridir. Entegrasyon paradoksuna göre, göçmenlerde eğitim arttıkça, görelî yoksunluk artmakta ve bunun sonucu olarak ev sahibi toplumdaki psikolojik olarak uzak hissetme gerçekleşmektedir (Verkuyten, 2016). Yüksek eğitimli göçmenler, çalıştıkları iş yeri, yerel dili anlama becerisi ve yaşadıkları muhit sebepleriyle, ev sahibi toplumdaki bireylerle kaçınılmaz olarak daha fazla zaman geçirmekte ve yerel yayınlara daha fazla maruz kalmaktadırlar. Avrupa'da göçmenlerin medyadaki temsili üzerine yapılan araştırmalar, göçmenlerin az temsil edildiğini ve mevcut medya temsillerinde çoğunlukla olumsuz stereotiplere maruz kaldıklarını göstermektedir. Bu stereotipler arasında ekonomik külfet, kültürel uyumsuzluk ve suç tehlikesi yer almaktadır. (Eberl vd., 2018). ABD'deki Meksikalı, Porto Rikolu ve Kübalı göçmenlerle yapılan bir araştırma, medya kullanımının ve eğitim seviyesinin artmasıyla algılanan ayrımcılığın arttığını göstermiştir (Sizemore & Milner, 2004). Almanya'daki göçmenlerle yapılan bir çalışma, yüksek eğitimli göçmenlerin daha düşük eğitimli göçmenlere kıyasla daha fazla adil olmayan muameleye maruz kaldıklarını ve Almanya'nın göçmenleri daha az hoş karşıladığını hissettiklerini, dolayısıyla daha fazla ötekileştirildiklerini bulmuştur (Diehl & Trittler, 2024). Ancak, aynı çalışma, Türk ve Suriyeli göçmenlerin zamanla Almanya'ya karşı duygusal bağlarının gelişmesiyle, yüksek eğitimli olmanın yarattığı adaletsiz muameleye maruz kalma etkisinin azaldığını göstermiştir.

Göç eden gruplar genellikle şehirde çoğunlukla kendileri gibi göçmenlerin yoğunlukta olduğu gettolarda izole şekilde yaşamalarına rağmen, eğitim ve iş gücüne katılmalarıyla yerel halkla husumet yaşamaları kaçınılmazdır. Eğitim seviyesi yüksek olan göçmenler, yerel dili daha iyi anlayacaklarından kendi grupları hakkındaki genellikle olumsuz haberleri görecektir ve gruplarına yapılan ayrımcılığı daha güçlü hissedeceklerdir. Okullarda, personel ve öğretmenler tarafından ayrımcılık hissetmeleri, bu göçmenlerin gizli ya da görünür önyargılara maruz kalmaları ve akranları tarafından zorbalığa uğramaları oldukça olasıdır.

Algılanan ayrımcılık, eğitim ve toplumdaki uzaklaşma arasındaki ilişkiye aracılık edebilir. Hollanda'daki dört büyük azınlık gruba gerçekleştirilen geniş katılımcı bir çalışma, eğitim

düzeyi arttıkça algılanan ayrımcılığın arttığını, azınlıklara gösterilen saygının azaldığını ve bu durumun da ev sahibi topluma yönelik tutumlarının olumsuzlaştığını göstermiştir (de Vroome vd., 2014a).

Diğer görüşlere göre, eğitim, göçmenlerin ayrımcılığı daha fazla hissedip entegre olmalarını bozmamaktadır. Eğitim aslında göçmenlerin başarılı bir şekilde bütünleşebilmelerine ve yerel halkla dostluk kurmalarına yol açabilir. Sosyal psikologlar, gruplar arası temas teorisi çerçevesinde, dış gruplarla olan olumlu temasın o gruba yönelik olumlu tutumları artırarak ayrımcılığı azaltma etkisi üzerine yoğun çalışmalar yapmışlardır (Pettigrew & Tropp, 2006). Gruplar arası temasın faydaları, dış gruplara yönelik tutumları iyileştirmekten daha öteye gidebilir. Almanya, Hollanda ve İsveç'te hem göçmen olan hem de göçmen olmayan öğrencilerle yapılan bir sosyal ağ analizi çalışması göçmen öğrencilerin diğer grup üyeleriyle temasının artan akademik başarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir (Wölfer vd., 2019). Aynı çalışmaya göre, göçmen olmayan öğrencilerin dış gruba teması ise bir noktaya kadar artan akademik başarıyla ilişkili olsa da, belli bir noktadan sonra düşen akademik başarıyla ilişkili bulunmuştur. Araştırmacılar bunun dış gruplarla temasla değil, entegrasyonu zorlaştıran yapısal sorunlarla (yüksek ayrıştırma ve yoğun etnik grup sayısı gibi) açıklanabileceğini öne sürmüşlerdir. Yine de gruplar arası temas incelenirken temasın olumlu/arkadaşça ya da olumsuz/düşmanca olma durumuna dikkat etmek gerekir. Araştırmalar, diğer gruplarla olan olumlu temasın daha yaygın olduğunu gösterse de, önyargı ve ayrımcılık içeren olumsuz temasın, dış gruplara yönelik nefret ve hoşgörüsüzlük gibi olumsuz tutumların oluşumunda daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Graf vd., 2014).

6. Entegrasyon Paradoksu ve Göçmenlerin Anavatanlarına Dönme Niyetleri

Göçmenlerde entegrasyonun artması, hissedilen ayrımcılık artması ve göç edilen toplumdan uzaklaşma dışında sonuçlara da yol açabilmektedir. Di Saint Pierre ve diğerleri (2015) Hollanda'daki Afgan, Iraklı, İranlı ve Somalili mültecilerle gerçekleştirdikleri çalışmada, iş gücüne katılım durumu ile ana vatana geri dönme isteği arasında bir ilişki bulunmadığı, artan eğitimle dönme niyetlerinin arttığını, fakat Hollandaca dil becerilerinin yüksekliği ve Hollandalılarla artan pozitif temasın ise dönme niyetlerini azalttığını tespit etmişlerdir. Sonuçlar, entegrasyon paradoksu hipotezini kısmen desteklemektedir. Bir işle çalışma durumu entegrasyon paradoksunun öngördüğünün aksine bir etkide bulunmazken, eğitim seviyesinin artması geri dönme niyetlerinin artmasıyla ilişkili bulunmuştur. Araştırmacılar, entegrasyon paradoksu hipotezinin öngördüğü şekilde, eğitim seviyesi ve dil becerileri arttıkça algılanan ayrımcılık hislerinin arttığını göstermişlerdir. Artan ayrımcılık hisleri, aracı değişken olarak eğitim ve pozitif temasın geri dönme niyetleri üzerine olan etkilerini açıklamıştır.

Günümüzde Türkiye'de ise göçmenlerin geri dönme niyetleri üzerine yapılan çalışma sayısı artmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre dünyada en çok göçmene ev sahipliği yapan ülke Türkiye'dir (2023, Haziran 24). Türkiye'ye gelen göçmenlerin geldikleri ülke, gelme nedeni, kalma süreleri gibi pek çok bakımdan farklılıklar gösterdikleri bilinmektedir. Suriyeli, Iraklı ve Afgan göçmenler iç savaştan ve ülkelerindeki siyasi çözümsüzlüklerden uzaklaşma, Ukraynalılar işgalden kaçma, Afrika ve Orta Asya ülkelerinden

gelen göçmenler ise daha çok ekonomik sebeplerle ya da batı ülkelere göç etme sebebiyle Türkiye'yi transit bir ülke olarak kullanmaktadırlar. Türkiye'deki Suriyelilerle 2017 ve 2019 yılları arasında yapılan bir çalışma, dönme niyetlerinin hızla azaldığını, memnuniyetlerinin arttığını ve hissedilen ayrımcılığın geri planda bir sorun olarak görüldüğünü göstermiştir (Erdoğan, 2020). Aynı çalışmada, Suriyelilerin çoğunluğu kendilerini Türkiye'ye uyumlu görürken, Türk vatandaşlarının bu durumu tam tersi şekilde algıladığı belirtilmektedir.

Kayaoğlu ve diğerleri (2022), Türkiye'deki Suriyelilerin geri dönme niyetleri üzerine entegrasyon paradoksunu kısmen destekleyen sonuçlar bulmuşlardır. Araştırmacılar, entegrasyon paradoksunun öngördüğü şekilde, iş yaşamının bir parçası olmanın ve sosyal-kültürel mesafenin geri dönme niyetlerini arttırdığını tespit etmişlerdir. Ayrıca, Türkçeyi daha iyi konuşabilmek ve algılanan ayrımcılık arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır. Ancak, entegrasyon paradoksu hipotezinin aksine, eğitim seviyesinin artmasının sosyal-kültürel mesafenin ve geri dönme niyetlerinin azalmasıyla ilişkili olduğunu belirtmektedir.

Entegrasyon paradoksunun Türkiye'deki Suriyeliler için geçerli olmayacağına işaret eden farklı çalışmalar da vardır. Güncel bir araştırma, ekonomik durumun ve eğitim seviyesinin geri dönme niyetleriyle istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki göstermediğini belirtmektedir (Özkan vd., 2023). Eğitim, ekonomik durum ve göç edilen ülkenin dilini konuşma becerileri, göçmenlerin entegrasyonunun derecesini ve geri dönme niyetlerini belirlemede göz önünde bulundurulması gereken önemli faktörlerdir. Bununla birlikte, gruplar arası temas gibi sosyal psikolojik faktörlerin davranışı ve uyumu belirlemedeki rolleri de göz ardı edilmemelidir. Özkan ve diğerleri (2021), Suriyelilerin Türklerle olan doğrudan olumlu temaslarının, Türklerle olan özdeşleşmelerini arttırdığını ve algılanan ayrımcılık düzeylerini azalttığını, bunların aynı zamanda geri dönme niyetlerini azalttığını göstermişlerdir. Araştırmacılar ayrıca, Türklerle olan olumsuz doğrudan temaslarının ise algılanan ayrımcılık düzeylerini arttırarak Suriyelilerin geri dönme niyetlerini arttırdığını bulmuşlardır (Özkan vd., 2021). Bir başka araştırma, Suriyelilerin Türklerle olan olumlu genişletilmiş temasının (iç grup üyelerinin diğerleriyle olumlu etkileşimlerde bulunduğu dair salt bilginin), ev sahibi toplumla özdeşleşmeyi arttırarak geri dönme niyetlerini azalttığını; olumsuz genişletilmiş temasın ise ev sahibi toplumla özdeşleşmeyi azaltarak geri dönme niyetlerini arttırdığını göstermektedir (Özkan & Ergün, 2022).

7. Tartışma

Entegrasyon paradoksunun temel varsayımları, gruplar arası temas teorisiyle çelişmektedir. Entegrasyon paradoksuna göre, daha eğitilmiş ve yüksek gelirli göçmenler, yerli grupla daha fazla karşılaştıklarında, daha fazla ayrımcılığa maruz kalacaklardır (Verkuyten, 2016). Aynı yönde, etnik farklılıkların fazla olmasının kısa vadede güven, iyilik yapma ve arkadaşlıkla ilişkili olduğunu gösteren bulgular da bulunmaktadır (Putnam, 2007). Buna karşın, gruplar arası temas hipotezine göre, diğer gruptan bireylerle gerçekleşen temas sonrası, o gruba yönelik tutumlar daha olumlu olacaktır (Allport, 1954).

Teorik ve ampirik sonuçların bu iki teori için neden farklı olduğu daha titiz bir bakış açısıyla anlaşılabilir. Gruplar arası temas teorisine getirilen eleştirilerin başında, temasın olumlu ya da olumsuz olmasına odaklanılmaması gelmektedir (Pettigrew & Tropp, 2006). Gerçek hayatta, diğer gruplarla gerçekleşen temasların bazıları olumlu, bazıları ise olumsuz olabilir. Hem olumlu

hem de olumsuz temas, diğer grup üyelerine yönelik tutumlarımızı sırasıyla iyileştiren ve kötüleştiren etkilere sahiptir (Barlow vd., 2012). Entegrasyon paradoksunu inceleyen araştırmacılar, gruplar arası temas çalışmacılarının son yıllarda artan bir şekilde yaptığı gibi, hem olumlu hem de olumsuz gruplar arası teması, algılanan ayrımcılık, eğitim ve gelir düzeyi ile birlikte incelerse entegrasyon paradoksu daha iyi anlaşılabilir (Özkan vd., 2021).

Entegrasyon paradoksu çalışmalarına yönelik eleştirilerden biri, bu çalışmaların çoğunun gelişmiş Batı ülkelerinde (ABD, Hollanda, Almanya ve İngiltere gibi) gerçekleştirilmiş olmasıdır. Batı ülkelerinin dahil olduğu kültürlerde, her insanın doğuştan gelen bir öz değeri vardır ve bu içsel değerler davranışların temel motivasyonlarını belirlemektedir (Sakallı Uğurlu & Akbaş, 2013; Uskul vd., 2012). Türkiye ve diğer Akdeniz ve Orta Doğu ülkelerinin dahil olduğu namus (honor) kültürlerinde ise kişinin kendilik değeri dışsal kaynaklarca belirlenmektedir (Uskul vd., 2023). Batıdaki entegrasyon paradoksu çalışmalarında ev sahibi toplum onur kültürüne sahipken, göçmenler namus kültüründen gelen bireylerdir. Bu bağlamda ev sahibi ve konuk grupların kültürleri arasında bir çakışma söz konusudur. Ancak, Türkiye bağlamında hem ev sahibi hem de konuk grup üyeleri namus kültürlerinden geldiklerinden, böyle bir çakışmadan bahsedilemez. Entegrasyon paradoksunun onur ve namus kültürlerinde çalışılması sonucunda elde edilen farklı sonuçlar, ev sahibi ve konuk kültürlerinin benzer ya da farklı olma durumuyla açıklanabilir. Bu sebeplerle Almanya'ya ve diğer Kuzey Avrupa ülkelerine göç eden Suriyelilerin uyum, algılanan ayrımcılık ve evinde hissetme düzeyleri, Türkiye'deki Suriyelilerin yanıtlarından farklı olabilir. Bu ve benzeri hipotezlerin Batılı olmayan ülkelerde daha çok test edilmesi ve entegrasyon paradoksunun genellenebilirliğinin araştırılması ve kültürler arası karşılaştırmaların yapılması aydınlatıcı olacaktır.

Entegrasyon paradoksunun Türkiye'de çalışılması mümkündür, ancak bu konuda yapılan araştırmalar oldukça sınırlıdır (Özkan vd., 2023). Birleşmiş Milletler verilerine göre, dünyada en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye'de bu konunun daha fazla araştırılması, teorinin genellenebilirliğini test etmek, mevcut durumu anlamak ve göç sonrası entegrasyonu öngörmek açısından önemlidir. Ancak, entegrasyon paradoksunun temelde ekonomik göçmenlere yönelik oluşturulduğu unutulmamalıdır (Verkuyten, 2016). Savaş nedeniyle göç eden sığınmacılar için entegrasyon süreçleri farklılık gösterebilir. Kuzey Avrupa'ya göç eden İtalyan işçilerin ana vatanlarında savaş durumu söz konusu değilken, Orta Doğulu göçmenlerin ana vatanlarındaki oldukça olumsuz koşullar dikkate alınmalıdır (Alrababah vd., 2023). Ayrıca, bazı Avrupa ülkelerindeki göçmenlerin çalışmalarını yasaklayan ya da sınırlayan uygulamalar, aslında onların entegrasyonlarını sınırlandırmaktadır. Entegrasyonun olmadığı ya da sınırlı olduğu yerde ise entegrasyon paradoksundan bahsetmek mümkün değildir.

Entegrasyon paradoksunun göz ardı ettiği, ancak bütünleşmeyi ve göç edilecek ülkeyi belirleyen en önemli faktörlerden biri sosyal ağlardır. Sosyal ağlar, diğer ülkede bulunan yakınların varlığını ifade eden temel bir çekim faktörüdür. Avrupa Birliği'ne yapılan sığınmacı başvurularını inceleyen güncel bir çalışmaya göre, sosyal ağlar, göç edilecek ülkenin belirlenmesinde ekonomik faktörler ve ülkenin göçmenlere tanıdığı haklardan daha fazla öneme sahiptir (Di lasio & Wahba, 2024). Gelecek çalışmalar, entegrasyon paradoksunu incelerken sosyal ağların etkisini de ele alarak konuya daha kapsamlı bir bakış açısı kazandırabilir.

8. Sonuç

Bu derlemeye göre öne çıkan vurgulardan biri entegrasyonun her zaman artan ayrımcılığa sebep olmadığı sonucudur. Demografik faktörlere bağlı olarak, entegrasyon paradoksunun bazı çalışmalarda öngörüldüğü ancak diğerlerinde gözlenmediği öne çıkmaktadır. Güncel bir meta-analizin de gösterdiği üzere, göçmenlerin yüksek eğitim düzeyi, göç ettikleri kültürün özelliklerini daha fazla yansıtmaya ve göç ettikleri ülkede onları topluma kazandırmayı amaçlayan politikalar, algılanan ayrımcılığın artmasına zayıf da olsa katkıda bulunabilir (Schaeffer & Kas, 2023). Sosyal psikoloji perspektifinden bakıldığında, kültürleşme, algılanan ayrımcılık ve gruplar arası temas gibi diğer önemli faktörlerin de analiz edilmesi, entegrasyon paradoksunun neden bazı bağlamlarda gerçekleştiğini ve bazılarında gerçekleşmediğini anlamamıza yardımcı olabilir. Bu çerçevede grupla özdeşleşme, gruplar arası temas ve algılanan ayrımcılık gibi değişkenleri dahil ederek ABD ve Avrupa dışındaki toplumlarda da entegrasyon paradoksunun hipotezlerinin test edilmesi önemlidir.

Diğer bir önemli vurgu ise göçmenlerin entegrasyonunu anlamak için çalışmalar yürüten araştırmacılar ve politika koyucular bu bilgiler ışığında entegrasyonun potansiyel olumsuz sonuçlarını göz önünde tutmalıdırlar. Türkiye’de, göçmenlerin uzun vadede kalmayacağı ve geri döneceği varsayımıyla, göçmen entegrasyon programları yeterince uygulanmamış olabilir. Fakat göçmenlerin kalıcılık riski çok yüksekse uyum politikalarının göz ardı edilmesi ya da ertelenmesi gelecekte oldukça olumsuz sonuçlara sebep olabilecektir (Erdoğan, 2020). Özellikle ülkeye katkısı olan, sosyo-ekonomik seviyesi yüksek, eğitilmiş göçmenlerin göç ettikleri toplumdaki uzak hissedip, ayrılma istekleri ev sahibi ülke için kayıp olacaktır.

TEŞEKKÜR

—

FİNANSAL DESTEK

Bu çalışma, Jagiellonian Üniversitesi Stratejik Program Mükemmeliyet Girişimi kapsamındaki Öncelikli Araştırma Alanı (Future Society: Behavior in Crisis Lab - Flagship Projesi) tarafından desteklenmiştir. Hibe No: U1U/P02/NO/21.97. [The work has been supported by a grant from the Priority Research Area (Future Society: Behavior in Crisis Lab—Flagship Project) under the Strategic Programme Excellence Initiative at Jagiellonian University. Grant No.: U1U/P02/NO/21.97].

ETİK

Bu çalışmada etik ilke ve standartlara uyulduğu beyan edilmiştir.

YAZAR KATKI BEYANI

Zafer Özkan Genel katkı düzeyi %100.

Yazar, bu çalışmanın yazarlık koşulunu sağlayan başka bir kişinin olmadığını onaylamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Kaynakça

Alba, R., & Nee, V. (2003). *Remaking the American mainstream: Assimilation and contemporary immigration*. Harvard University Press.

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison Wesley.

Alrababah, A., Masterson, D., Casalis, M., Hangartner, D., & Weinstein, J. (2023). The dynamics of refugee return: Syrian refugees and their migration intentions. *British Journal of Political Science*, 53(4), 1108-1131. <https://doi.org/10.1017/S0007123422000667>

- Barlow, F. K., Paolini, S., Pedersen, A., Hornsey, M. J., Radke, H. R. M., Harwood, J., Rubin, M., & Sibley, C. G. (2012). The Contact Caveat: Negative Contact Predicts Increased Prejudice More Than Positive Contact Predicts Reduced Prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(12), 1629-1643. <https://doi.org/10.1177/0146167212457953>
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
- Berry, J. W., Kim U., Minde, T., & Mok, D. (1987). Comparative studies of acculturative stress. *International Migration Review*, 21(3), 491-511. <https://doi.org/10.1177/019791838702100303>
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology*, 55(3), 303-332. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2006.00256.x>
- Bobowik, M., Martinovic, B., Basabe, N., Barsties, L. S., & Wachter, G. (2017). 'Healthy' identities? Revisiting rejection-identification and rejection-disidentification models among voluntary and forced immigrants. *European Journal of Social Psychology*, 47(7), 818-831. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2306>
- Branscombe, N. R., Schmitt, M. T., & Harvey, R. D. (1999). Perceiving pervasive discrimination among African Americans: Implications for group identification and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(1), 135-149. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.77.1.135>
- Cheung, N. W., & Yao, W. (2022). The integration paradox: discrimination, institutional trust, and settlement intention among highly educated mainland Chinese migrants in Hong Kong and Macao. *Asian Population Studies*, 18(2), 150-168. <https://doi.org/10.1080/17441730.2022.2078932>
- Coll, C. G., & Marks, A. K. (Eds.). (2012). *The immigrant paradox in children and adolescents: Is becoming American a developmental risk?* American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/13094-000>
- Cronin, T. J., Levin, S., Branscombe, N. R., van Laar, C., & Tropp, L. R. (2012). Ethnic identification in response to perceived discrimination protects well-being and promotes activism: A longitudinal study of Latino college students. *Group Processes & Intergroup Relations*, 15(3), 393-407. <https://doi.org/10.1177/1368430211427171>
- Crosby, F. (1976). A model of egoistical relative deprivation. *Psychological Review*, 83(2), 85-113. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.83.2.85>
- Damen, R., Dagevos, J., & Huijink, W. (2024). Feeling at home? A dynamic analysis of the impact of discrimination, refugee-specific, and participation characteristics on recently arrived refugees' belonging. *Journal of International Migration and Integration*, 25(2024), 1547-1569. <https://doi.org/10.1007/s12134-024-01135-y>
- Davis, J. A. (1959). A formal interpretation of the theory of relative deprivation. *Sociometry*, 22(4), 280-296. <https://doi.org/10.2307/2786046>
- de Vroome, T., Martinovic, B., & Verkuyten, M. (2014a). The integration paradox: Level of education and immigrants' attitudes towards natives and the host society. *Cultural Diversity & Ethnic Minority Psychology*, 20(2), 166-175. <https://doi.org/10.1037/a0034946>
- de Vroome, T., Verkuyten, M., & Martinovic, B. (2014b). Host national identification of immigrants in the Netherlands. *International Migration Review*, 48(1), 76-102. <https://doi.org/10.1111/imre.12063>
- Di Iasio, V., & Wahba, J. (2024). The Determinants of Refugees' Destinations: Where do refugees locate within the EU? *World Development*, 177, 106533. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2024.106533>
- Di Saint Pierre, F., Martinovic, B., & De Vroome, T. (2015). Return wishes of refugees in the Netherlands: The role of integration, host national identification and perceived discrimination. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(11), 1836-1857. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1023184>
- Diehl, C., & Trittler, S. (2024). Highly skilled and highly skeptical? How education and origin shape newcomers' relationship with their new home. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 50(7), 1777-1802. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2315356>
- Eberl, J.-M., Meltzer, C. E., Heidenreich, T., Herrero, B., Theorin, N., Lind, F., Berganza, R., Boomgaarden, H. G., Schemer, C., & Strömbäck, J. (2018). The European media discourse on immigration and its effects: A literature review. *Annals of the International Communication Association*, 42(3), 207-223. <https://doi.org/10.1080/23808985.2018.1497452>
- Entzinger, H., & Dourleijn, E. (2008). De lat steeds hoger: De leefwereld van jongeren in een multi-etnische stad [Increasing demands: The world of youth in a multi-ethnic city]. Van Gorcum.
- Erdoğan, M. M. (2020). *Suriyeliler Barometresi-2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Orion Kitabevi.
- Geurts, N., Davids, T., Lubbers, M., & Spierings, N. (2022). A cosmopolitan explanation of the integration paradox: A mixed methods approach. *Ethnic and Racial Studies*, 45(16), 412-434. <https://doi.org/10.1080/01419870.2022.2093613>
- Geurts, N., Davids, T., & Spierings, N. (2021). The lived experience of an integration paradox: why high-skilled migrants from Turkey experience little national belonging in the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47(1), 69-87. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1770062>
- Geurts, N., Lubbers, M., & Spierings, N. (2020). Structural position and relative deprivation among recent migrants: A longitudinal take on the integration paradox. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(9), 1828-1848. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1675499>
- Gheorghiu, M., Pehrson, S., & Christ, O. (2022). Status, relative deprivation, and moral devaluation of immigrants. *British Journal of Social Psychology*, 61(2), 510-531. <https://doi.org/10.1111/bjso.12493>
- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American life*. Oxford University Press.

- Graf, S., Paolini, S., & Rubin, M. (2014). Negative intergroup contact is more influential, but positive intergroup contact is more common: Assessing contact prominence and contact prevalence in five Central European countries. *European Journal of Social Psychology*, 44(6), 536-547. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2052>
- Greenwald, A. G., & Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102(1), 4-27. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-295X.102.1.4>
- Haslam, S. A., Jetten, J., Postmes, T., & Haslam, C. (2009). Social identity, health and well-being: An emerging agenda for applied psychology. *Applied Psychology: An International Review*, 58(1), 1-23. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2008.00379.x>
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., & Solheim, E. (2009). To identify or not to identify? National disidentification as an alternative reaction to perceived ethnic discrimination. *Applied Psychology*, 58(1), 105-128. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2008.00384.x>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). Kültürleşme ve aile ilişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 120-127. <https://www.tpd.com.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpy1301996120140000m000078.pdf>
- Kayaoğlu, A., Şahin-Mencütek, Z., & Erdoğan, M. M. (2022). Return aspirations of Syrian refugees in Turkey. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 20(4), 561-583. <https://doi.org/10.1080/15562948.2021.1955172>
- Kuppens, E., van den Broek, T. (2022). Social integration and mental health of Somali refugees in the Netherlands: the role of perceived discrimination. *BMC Public Health* 22(1), 2223. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-14655-y>
- Lajevardi, N., Oskooii, K. A. R., Walker, H. L., & Westfall, A. L. (2020). The paradox between integration and perceived discrimination among American Muslims. *Political Psychology*, 41(3), 587-606. <https://doi.org/10.1111/pops.12640>
- Lindemann, K. (2020). How labor-market integration affects perceptions of discrimination: School-to-apprenticeship transitions of youth with migration background in Germany. *International Migration Review*, 54(4), 1045-1071. <https://doi.org/10.1177/0197918319885892>
- Marks, A. K., Ejesi, K., & Coll, C. G. (2014). Understanding the U.S. immigrant paradox in childhood and adolescence. *Child Development Perspectives*, 8(2), 59-64. <https://doi.org/10.1111/cdep.12071>
- Martinovic, B. (2013). The inter-ethnic contacts of immigrants and natives in the Netherlands: A two-sided perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(1), 69-85. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.723249>
- Mazzoni, D., Pancani, L., Marinucci, M., & Riva, P. (2020). The dual path of the rejection (dis)identification model: A study on adolescents with a migrant background. *European Journal of Social Psychology*, 50(4), 799-809. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2672>
- Montemitro, C., D'Andrea, G., Cesa, F., Martinotti, G., Pettorruso, M., Giannantonio, M. D., Muratori, R., & Tarricone, I. (2021). Language proficiency and mental disorders among migrants: A systematic review. *European Psychiatry*, 64(1), e49. <https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2021.2224>
- Nkulu Kalengayi, F. K., Baroudi, M., & Hurtig, A.-K. (2024). Prevalence of perceived discrimination, determinants and associations with self-rated general and sexual health, healthcare utilization and self-perceived integration: A cross-sectional survey of migrants in Sweden. *BMC Public Health*, 24(1), 699. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-18160-2>
- Oberg, K. (1960). Cultural shock: Adjustment to new cultural environments. *Practical Anthropology*, os-7(4), 177-182. <https://doi.org/10.1177/009182966000700405>
- Özkan, Z., & Ergün, N. (2022). Extended Contact with Turks and Syrian Refugees' Intention to Migrate: The Mediating Roles of Ingroup and Outgroup Identification. In H. Çakal & S. Husnu (Eds), *Examining Complex Intergroup Relations: Through the Lens of Turkey* (pp. 224-238). Routledge.
- Özkan, Z., Ergün, N., & Çakal, H. (2021). Positive versus negative contact and refugees' intentions to migrate: The mediating role of perceived discrimination, life satisfaction and identification with the host society among Syrian refugees in Turkey. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 31(4), 438-451. <https://doi.org/10.1002/casp.2508>
- Özkan, Z., Eryılmaz, A. & Ergün, N. (2023). Intentions to return and migrate to the Third Countries: A socio-demographic investigation among Syrians in Turkey. *Journal of International Migration and Integration*, 24(2023), 1571-1587 <https://doi.org/10.1007/s12134-023-01031-x>
- Palacios, N., Guttmannova, K., & Chase-Lansdale, P. L. (2008). Early reading achievement of children in immigrant families: Is there an immigrant paradox? *Developmental Psychology*, 44(5), 1381-1395. <https://doi.org/10.1037/a0012863>
- Pettigrew, T. F., & Meertens, R. W. (1995). Subtle and blatant prejudice in western Europe. *European Journal of Social Psychology*, 25(1), 57-75. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420250106>
- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751-783. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>
- Portes, A., Parker, R. N., & Cobas, J. A. (1980). Assimilation or consciousness: Perceptions of US society among recent Latin American immigrants to the United States. *Social Forces*, 59(1), 200-224. <https://doi.org/10.1093/sf/59.1.200>
- Putnam, R. D. (2007). *E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century* The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137-174. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2007.00176.x>

- Ramos, M. R., Cassidy, C., Reicher, S., & Haslam, S. A. (2012). A longitudinal investigation of the rejection–identification hypothesis. *British Journal of Social Psychology*, 51(4), 642-660. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.2011.02029.x>
- Redfield, R., Linton, R., & Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American Anthropologist*, 38(1), 149-152. <https://doi.org/10.1525/aa.1936.38.1.02a00330>
- Runciman, W. G. (1966). *Relative deprivation and social justice*. Kegan-Paul.
- Sakallı Uğurlu, N., & Akbaş, G. (2013). Namus kültürlerinde “namus” ve “namus adına kadına şiddet”: Sosyal psikolojik açıklamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16(32), 76-91. <https://hdl.handle.net/11511/74520>
- Schaeffer, M., & Kas, J. (2023). The integration paradox: A review and meta-analysis of the complex relationship between integration and reports of discrimination. *International Migration Review*. <https://doi.org/10.1177/01979183231170809>
- Schmitt, M. T., Branscombe, N. R., Postmes, T., & Garcia, A. (2014). The consequences of perceived discrimination for psychological well-being: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 140(4), 921-948. <https://doi.org/10.1037/a0035754>
- Sirin, S. R., & Sin, E. J. (2023). Meta-analysis on the relation between acculturation and academic performance: Testing the immigrant paradox. *Educational Research Review*, 39, 100526. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2023.100526>
- Sizemore, D. S., & Milner, W. T. (2004). Hispanic media use and perceptions of discrimination: Reconsidering ethnicity, politics, and socioeconomics. *Sociological Quarterly*, 45(4), 765-784. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2004.tb02313.x>
- Smith, H. J., Pettigrew, T. F., Pippin, G. M., & Bialosiewicz, S. (2012). Relative deprivation: A theoretical and meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 16(3), 203-232. <https://doi.org/10.1177/1088868311430825>
- Steinmann, J. P. (2019). The paradox of integration: Why do higher educated new immigrants perceive more discrimination in Germany? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(9), 1377-1400. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1480359>
- Tolsma, J., Lubbers, M., & Gijsberts, M. (2012). Education and cultural integration among ethnic minorities and natives in the Netherlands: A test of the integration paradox. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(5), 793-813. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.667994>
- Tsegay, S. M. (2022). Hope springs eternal: Exploring the early settlement experiences of highly educated Eritrean refugees in the UK. *Journal of International Migration and Integration*, 23(3), 1235-1255. <https://doi.org/10.1007/s12134-021-00883-5>
- Tuppat, J., & Gerhards, J. (2021). Immigrants' first names and perceived discrimination: A contribution to understanding the integration paradox. *European Sociological Review*, 37(1), 121-135. <https://doi.org/10.1093/esr/jcaa041>
- UNHCR. (2023, Haziran 24). *Welcome to UNHCR's Refugee Population Statistics Database*. The UN Refugee Agency. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>
- Uskul, A. K., Cross, S. E., Sunbay, Z., Gercek-Swing, B., & Ataca, B. (2012). Honor bound: The cultural construction of honor in Turkey and the Northern United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43(7), 1131-1151. <https://doi.org/10.1177/0022022111422258>
- Uskul, A. K., Kirchner-Häusler, A., Vignoles, V. L., Rodriguez-Bailón, R., Castillo, V. A., Cross, S. E., Yalçın, M. G., Harb, C., Husnu, S., Ishii, K., Jin, S., Karamaouna, P., Kafetsios, K., Kateri, E., Matamoros-Lima, J., Liu, D., Miniesy, R., Na, J., Özkan, Z., . . . Uchida, Y. (2023). Neither Eastern nor Western: Patterns of independence and interdependence in Mediterranean societies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 125(3), 471-495. <https://doi.org/10.1037/pspa0000342>
- van Maaren, F. M., & van de Rijt, A. (2020). No integration paradox among adolescents. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(9), 1756-1772. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1551126>
- Verkuyten, M. (2016). The integration paradox: Empiric evidence from the Netherlands. *American Behavioral Scientist*, 60(5-6), 583-596. <https://doi.org/10.1177/0002764216632838>
- Verkuyten, M., & Yildiz, A. A. (2007). National (dis)identification and ethnic and religious identity: A study among Turkish-Dutch Muslims. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33(10), 1448-1462. <https://doi.org/10.1177/0146167207304276>
- Walker, I., & Smith, H. (Eds.). (2002). *Relative deprivation: Specification, development and integration*. Cambridge University Press
- Wodtke, G. T. (2012). The impact of education on intergroup attitudes: A multiracial analysis. *Social Psychology Quarterly*, 75(1), 80-106. <https://doi.org/10.1177/0190272511430234>
- Wölfer, R., Caro, D. H., & Hewstone, M. (2019). Academic benefit of outgroup contact for immigrant and nonimmigrant students. *Group Processes & Intergroup Relations*, 22(3), 419-433. <https://doi.org/10.1177/1368430218809882>
- Yazdiha, H. (2019). Exclusion through acculturation? Comparing first-and second-generation European Muslims' perceptions of discrimination across four national contexts. *Ethnic and Racial Studies*, 42(5), 782-800. <https://doi.org/10.1080/01419870.2018.1444186>
- Zimmermann, J., Greischel, H., Jonkmann, K., & Neyer, F. J. (2021). Growth all along the road? Personality development and international contacts of (in)experienced sojourners. *European Journal of Personality*, 35(4), 581-597. <https://doi.org/10.1177/0890207020988439>

Extended Abstract

Education, higher income and good language skills are potential indicators of successful health integration (Gordon, 1964). Nevertheless, the integration paradox highlights that individuals with better education, higher income, and native language proficiency, who appear well integrated into the host society, might feel more detached from it and perceive experiencing greater discrimination (Entzinger & Dourlejin, 2008; Schaeffer & Kas, 2023). In this review, I summarize the main arguments of the integration paradox, introduce the counterevidence, and discuss the paradox from several social psychology perspectives.

The evidence supporting the paradox holds true across areas of the world, and pertains to various immigrant groups. Research done in the Netherlands longitudinally showed that higher education and better economic conditions were related to a lower sense of belonging to the host country (Geurts et al., 2020). A cross-sectional study in Germany among Turks and Polish showed that higher education was related to perceived discrimination (Steinmann, 2019). A study among first and second-generation Muslim immigrants showed that more integrated individuals spoke and understood the native language better. Thus, those more integrated immigrants understood the implicit discrimination better and felt more perceived discrimination (Lajevardi et al., 2020).

Other evidence does not support or partially support the suggestions of the integration paradox. For example, in a longitudinal study among immigrant children in Germany, Lindemann (2020) showed that higher academic achievement was related to higher perceived discrimination. However, this effect was only valid among those who experienced disappointment in joining work life. A recent meta-analysis by Schaeffer and Kas (2023) showed that education was related to perceived discrimination among immigrants. The researchers also point out that the integration paradox is far from universal and that attention should be paid to the specifics of the context of the country of interest. A recent study shows that economic status and education level do not show a statistically significant relationship with return intentions (Özkan et al., 2023).

Berry (1997) suggests four different acculturation types. Among them, integration is ideal because immigrants bond with their own group to a degree while being connected to the host culture. Those immigrants with higher education, income, and speaking the native language fluently may seem well integrated first. However, a closer look may reveal that they might perceive high discrimination and low connections to the host society (Greenwald & Banaji, 1995). Perceived discrimination by the host society can lead to more intense identification with the ingroup among immigrants (Cronin et al., 2012; Verkuyten & Yildiz, 2007). However, there is also longitudinal evidence of perceived discrimination and lower identification with the host group but not with the native ingroup (Jasinskaja-Lahti et al., 2009). Thus, depending on the immigrant group context and the type of immigrant group (economic or refugee), the level of perceived discrimination and connection to the host country can differ (Gheorghiu et al., 2022).

Relative deprivation is another potential detrimental outcome of integration (Verkuyten, 2016). People constantly compare themselves and their group with other people or other groups. Whenever people think that they are deprived of something (tangible or intangible things) that they do not have (but which they think they deserve to have), then they experience relative deprivation (Crosby, 1976; Runciman, 1966). Migrants who live in high socioeconomic environments, are well-educated and have well-paying jobs will more often recall the disadvantaged situation of their group (Martinovic, 2013). Migrants with better jobs and aspire to earn more with higher education will experience high levels of frustration when these do not materialize due to unequal opportunities and discriminatory treatment (Wodtke, 2012).

Highly educated migrants inevitably spend more time with individuals from the host community. They are more exposed to local publications due to their workplace, ability to understand the local language, and the neighborhood in which they live (de Vroome et al., 2014a; Di Saint Pierre et al., 2015; Verkuyten, 2016). We can understand these outcomes from the social psychology perspective of intergroup contact. The intergroup theory suggested that more contact with outgroup members will improve outgroup attitudes in certain conditions (Allport, 1954). Researchers predominantly focus on positive intergroup contact (Pettigrew & Tropp, 2006). However, intergroup contact can be positive or negative (hostile). Researchers found that although positive contact is more frequent, negative contact has more impactful effects (Graf et al., 2014). Özkan et al. (2021) showed that Syrians' positive direct contact with Turks increased their identification with Turks and decreased their perceived discrimination levels, decreasing their intention to return. Researchers have also shown that negative direct contact with Turks increases Syrians' intention to return by increasing their perceived discrimination levels. Researchers investigating the integration paradox can consider both positive and negative types of intergroup contact in determining perceived discrimination in education, work, and other social life settings to understand why integration is paradoxically related to feeling distant from the host society. More research is needed in different contexts to understand the mixed findings about the integration paradox.

REVIEW ARTICLE

<https://doi.org/10.37093/ijisi.1436759>

Ethnomethodological Evaluation of the COVID-19 Process

Coşkun Sağlık*

Abstract

The sudden change in the existing order due to the COVID-19 pandemic caused chaos and confusion. The uncertainty and anxiety caused by chaos and confusion necessitated the reconstruction of the social order in accordance with the pandemic conditions. Therefore, we should consider the sudden change of the social order and its reconstruction when evaluating the COVID-19 pandemic in a sociological context. Since these two processes are ethnomethodologically significant, the aim of the study is to interpret the social changes that occurred during the COVID-19 process within the framework of ethnomethodology theory. Various examples provide an ethnomethodological evaluation of Türkiye's reactions to the COVID-19 pandemic and the subsequent re-establishment of social order. This article analyzes, using ethnomethodology concepts, the irrational reactions of people in a life without rules due to the sudden disruption of the existing order by COVID-19, the helplessness of social institutions in the face of the pandemic, and the reconstruction of social order with rational rules to lessen anxiety and chaos.

Keywords: COVID-19 pandemic, ethnomethodology, ethnomethodological evaluation, social order

Cite this article: Sağlık, C. (2024). Ethnomethodological evaluation of the COVID-19 process. *International Journal of Social Inquiry*, 17(2), 425–448. <https://doi.org/10.37093/ijisi.1436759>

* PhD candidate. Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Programs, Ankara, Türkiye.

Email: csaglik49@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2255-6715>

Article Information

Received 14 February 2024; Revised 05 July 2024; Final Revision 17 July 2024; Accepted 25 July 2024; Available online 30 August 2024

1. Introduction

Pandemics have a long history in the presence of humanity and have caused both major ruptures and brought human life to a standstill. Pandemics such as plague, smallpox, Spanish flu, and COVID-19 have affected many parts of the world. For example, the plague swept across Rome and Europe, decimating the population with hundreds of millions of deaths (Frith, 2012). The Black Plague, which began in Sicily in October 1347, wiped out 30 to 60 percent of Europe's population (75–200 million) (Hays, 2009; Samaddar, 2020). Smallpox and many other epidemics that Native Americans were not yet familiar with brought about the end of some civilizations on the continent. In the two hundred years following the discovery of America between 1451 and 1506 alone, the indigenous population declined by about 95% (Diamond, 1997/2002). At least 100 million people are known to have died from the influenza diseases of the 20th century, including Spanish flu, Asian flu, and Hong Kong flu (Breitnauer, 2019; Denney, 2006; Keck, 2019). Major epidemics like plague and influenza also had historical consequences, such as the beginning of the Middle Ages, the collapse of feudalism, severe famine, and the early end of wars.

The COVID-19 pandemic is one of humanity's greatest disasters. The COVID pandemic, which emerged in late 2019 and began to spread in early 2020, has spread faster than other pandemics because of the intense human interactions brought about by globalization. People have experienced isolation and limited social interactions due to this pandemic, which has affected almost every corner of the world. According to December 2023 data, the COVID-19 pandemic affected over 700 million people and caused approximately 7 million deaths. (Worldometer, 2023).

Civilizations have sought a cure for the COVID-19 pandemic, like other pandemics in history. However, today's information society, similar to the Middle Ages, called upon the medical world, not the churches, to stop the plague. The begging was not to God but to science. Regardless, as the ideologized form of science in the capitalist order has become cumbersome, scientists' helplessness has come to light, just like priests' helplessness. However, the difference lies in the continued perception of science as a panacea, with no other viable solution to halt the pandemic.

The unimaginable dimensions of the pandemic, which have drastically changed and affected people's daily life practices, necessitated the establishment of a lifestyle with new rules designed according to the pandemic and a compulsory adaptation process. In this context, the main issue that concerns us in terms of the content of our study is the change and reconstruction of the social order during the pandemic process. For this reason, an important question is how the COVID-19 pandemic—in the form of an ethnomethodological explanation—sociologically affects humanity. We can evaluate the impact of the COVID-19 pandemic on human life in two ways. The first is the sudden change in social life with the emergence of the pandemic and many problems with this change. The second way is the creation of a new order to eliminate the uncertainty caused by the pandemic, as the effect of the pandemic reached serious levels and continued for a long time. In other words, both the

sudden change of the social order and the reconstruction of the social order constituted two important impact dimensions of the pandemic process.

Therefore, the study evaluates the COVID-19 pandemic by considering these two dimensions. Within the framework of ethnomethodology theory, which operates within a sociological context, we evaluated the sudden change of the social order and its reconstruction during the pandemic process. Ethnomethodology, in its interpretation of the disruption of the established order and its subsequent reconstruction, aims to elucidate people's responses to uncertainty and their rational, prudent actions while restoring order. Ethnomethodology bases social order on individuals' rational performances, which they reconstruct at every moment. Therefore, it is crucial to use ethnomethodology to comprehend the changes brought about by the COVID-19 pandemic in society and how individuals reestablished the new order in response to these changes.

In this context, our study consists of the theory and concepts of ethnomethodology, ethnomethodological studies on the pandemic, and ethnomethodological interpretation of the sudden change and reconstruction of the social order caused by the COVID-19 pandemic in Türkiye.

2. Ethnomethodology Theory and Ethnomethodological Studies on the Pandemic

Among the founding representatives of ethnomethodology, especially Harold Garfinkel, are Peter Berger and Thomas Luckmann. However, it is mostly Garfinkel's achievement that this theory gained a separate autonomy in the world of science. In developing this theory, Garfinkel benefited from Parsons' analysis of human action and Alfred Schutz's philosophical writings on the foundations of sociology. Garfinkel does not benefit from Parsons' theoretical solution to the problem of order but from his analysis of human action. In doing so, he analyzes action as Schutz sees it "as experienced by the actor in the world of everyday life." (as cited in Cuff et al., 1998, p. 148). Therefore, he argues against the Parsonsian theory that structures determine action and finds a phenomenological perspective more plausible.

Ethnomethodology has taken the basic principles from phenomenology theory. In other words, ethnomethodology appears as a theory developed by Garfinkel by applying phenomenological ideas to social research (Atkinson, 1988; Davidson, 2012; Dowling, 2007; Maynard & Clayman, 1991; Torabi, 2010). However, its point of difference from phenomenology is the idea that, contrary to assuming the commonality of perception, ordinary actions in the continuous renewal and reorganization of the social order are worthy of investigation. In fact, ethnomethodology considers the social order as a constantly renewed fiction. According to ethnomethodology, there is no social order in reality, and since the members of society perceive an order, the social order appears to exist to them (Gönç Şavran, 2013). In this social order that seems to exist, ethnomethodology has undertaken the mission of examining the methods of daily life practices and stereotyped speech accepted by members of society without question. Although subject individuals unconsciously accept these stereotypes and reveal their sociality in their daily life practices according to these acceptances,

it is ultimately the subject individuals themselves who reorganize and construct these stereotypes at every moment. The meanings of discursive stereotypes that individuals constantly create can be considered in a social context. Because if we can analyze the social context that is invisible in the words themselves in a mutual conversation, we can attribute a meaning to what is said (Giddens, 2013). This is precisely the starting point of ethnomethodology. However, in ascribing meaning to what individuals do and say, ethnomethodology theory does not see members as passive but rather as individuals who reconstruct everyday life at every moment. This construction process is seen as ordinary people's success in constructing everyday life. Focusing on everyday life, collective meaning-making, and the central importance of talk as a social process, ethnomethodology is reflected in all areas of sociological studies of everyday life (Linstead, 2006).

There are generally six fundamental concepts in ethnomethodology. Using these concepts, ethnomethodology scientifically demonstrated that everyday life is explainable and that the continuous construction of social order takes place. These concepts correspond to "practice/execution," "contextuality (indexicality)," "documentation method," "reflexivity," "explainability," and "member." The strategies of repetitive actions that constitute the construction process of everyday life are understood as *practice* or *performance* (Dennis, 2011; Doğan & Oral, 2020; Garfinkel, 1967; Pollner, 2012; Whitehead, 2019). All kinds of actions, expressions, behaviors, words, movements, rules, etc. vary according to their *context*. "At this point, what ethnomethodology tries to do is to evaluate everything in its own context." (Özsöz, 2007, p. 4). Because all values and meanings find their fulfillment depending on the situation (Mostowlansky, 2016; Swingewood, 2010). The *documentation method* is the interpretation of an image as a document, a sign, an underlying model or a stand-in for the underlying pattern (Garfinkel, 1967). It is the creation of patterns based on certain features, and then the interpretation of these features based on knowledge about the patterns created (Çetin, 2017). *Reflexivity*, which can be considered as the equivalent of the effect-reaction rule in ethnomethodology, can be described as the effect causing the reaction and returning the reaction to itself (Garfinkel, 1967; Allan, 2006; Göncü Şavran, 2013; Quéré, 2012). Finally, it is essential to note that ethnomethodology demonstrates that the social order is *explicable*, that society's *members* create the social world, and that each member contributes to constructing a "common culture" through their "common sense knowledge." (Barber, 2020; Dennis, 2011; Doğan & Oral, 2020; Meyer, 2019; Pollner, 2012).

Pandemics have been the subject of sociological research from an ethnomethodological perspective as they disrupt the existing social order and disrupt familiar routines. For example, Scambler (2020), using Garfinkel's concept of "breaching experiment," examined the reactions to the coronavirus in the context of fractured society in the UK, taking into account the various government policies regarding the pandemic. Again, Drury and Stokoe (2022) revealed the emergence of new norms during the pandemic through ethnographic observations (people's reactions to each other during walking and jogging and the reorganization of distance elements). How people create new norms according to the pandemic was evaluated within the framework of ethnomethodology theory. Kubacka et al. (2023) aimed to uncover the shift in people's emotions from fear to anger due to the pandemic's impact on daily routines in Polish society. This study is particularly helpful in understanding people's anger due to the constant

vigilance towards routines designed in response to the pandemic. Mondada et al. (2020), on the other hand, identified the changes in people's verbal and physical greetings during the COVID-19 period (specific to Switzerland) through various video analyses. Arnado et al. (2022) utilized ethnomethodology theory to focus on the changes in Filipino Muslim and Christian worship methods and the importance of spiritual values in the pandemic. This study revealed that a distanced way of worshipping emerged during the pandemic and that a spiritual/spiritual-oriented population has an impact on resilience against crises. Jacobsen et al. (2021) investigated how the pandemic restricted holiday habits in Oslo/Norway and necessitated the development of holiday and entertainment concepts at home or close to home.

These studies examined various daily life practices and norms reconstructed in response to the COVID-19 pandemic, which disrupted the social order. The contents of these studies were analyzed using ethnomethodology theory and concepts. Generally, issues such as how old norms are abandoned and new norms are created for the disruption and reconstruction of social order and how the commonsense knowledge of the members of society ensures the reconstruction of order. The scope of the studies reveals both the reflections of ethnomethodology theory in social life and the fact that the pandemic necessitated necessary changes.

3. Ethnomethodological Evaluation of the Sudden Change in Social Order

The reflection of pandemics on many areas of daily life means that individuals' socially constructed order, routines, stereotypical behaviors, and actions undergo changes. This is because pandemic-level outbreaks, as widespread cases, are a phenomenon that every person can feel the effects of in their private and social lives. Given that the pandemic, a collective phenomenon, permeates many facets of social life and changes order, it is imperative to examine this phenomenon from a sociological perspective. Addressing the fragile nature of social life/order and the chaos, turmoil, and anxiety caused by disorder in individuals within the framework of ethnomethodology theory is important in understanding the change and reconstruction of people's social nature.

First, it should be noted that the social world is ethnomethodologically *explicable*. That is, both the construction process and the methods used by the individuals who carry it out are rationally discernible and revealable. The activities of members are visibly rational and reportable, and at the same time, the organization of ordinary daily activities is explicable (Garfinkel, 1967). In the same way, with ethnomethodology, it is possible to explain sudden and processual changes in social realities and the order that people create. We should note that this change does not signify the total annihilation of the social world. Instead, it refers to the sudden change of social order and routines and people not knowing what to do in the face of this complexity. Being able to explain the fears and anxieties created by sudden changes that cause this complexity and chaos (in other words, understanding the fragility of the social world) brings to mind an explanation equivalent to Garfinkel's *breaching experiments*. Because, during COVID-19, the pandemic threatened every corner of social spaces, forcing people to

abruptly and unexpectedly change their existing order. This complex situation created fear and anxiety in people at first. For this reason, it is crucial to develop an ethnomethodological explanation of the fragile nature of the social world in order to comprehend the fear, chaos, and confusion that were initially created when the COVID-19 process began.

Garfinkel's breaching experiments explore the chaos that arises when a sudden and adverse intervention disrupts the orderly functioning of the social world, and how the members eventually reorganize this chaos. An example of Garfinkel's breaching experiments is when a professor disrupts the social worlds of students by exhibiting very strange behaviors different from his usual behavior after entering the classroom. After a while, students attempt to put the professor's behaviors into a meaningful framework and restore order (Wallace & Wolf, 1999/2018). Such experiments and similar situations are essential for ethnomethodology, which examines the methods by which people construct their social worlds.

In this regard, the COVID-19 process also became a case that started suddenly and spread rapidly, permeating every corner of daily life. Similar to Garfinkel's breaching experiments, the social world was subjected to a sudden disruption. The disruption of people's mental and objective worlds brought chaos, disorder, fear, and anxiety. At first, many people panicked in the face of the pandemic because the media portrayed the deaths frighteningly and viewed both other people and objects as germs. Practices that had always been routine were gradually forced to change. To prevent disease transmission and due to forced state intervention, people minimized close relationships. So much so that greetings, visits to neighbors, and all forms of intimacy were restricted. This unusual situation shocked the agreed patterns of human relations. Regarding the issue, Scambler (2020) described the COVID-19 process as a "breaching experiment" and stated that the cracks in society (such as inequality, stigmatization, and unemployment) have deepened even more because the pandemic has disrupted the existing social order. Scambler explained the issue through the concept of a fragmented society, stating that COVID-19 created a "natural experiment" effect in the United Kingdom, exposing the functional failures of state systems. In fact, the most important effect of COVID-19 is the unprecedented challenge it poses to the social order and systems created by people and states. COVID-19 dealt a severe blow to the routine order, which overlooked its flaws in execution. Thus, both the people and the state systems abruptly plunged into an unregulated and anxious existence.

In ethnomethodological terms, the COVID-19 pandemic, which caused a sudden change in the regular functioning of the social world, caused great turmoil in people because it changed the usual routines in the first place. The pandemic caught all countries, social institutions (particularly the health system), and members of society unprepared. People found themselves in great uncertainty, not knowing what to do in the face of a sudden change in social rules. Almost every member of society experienced this uncertainty. Because, being a *member* of a society means embracing society's usual order and routines based on ethnomethodology. Given that every society adheres to specific routines and that the COVID-19 pandemic has impacted all societies, we can conclude that this situation affects all members who have internalized the society's routines.

People lived in confusion and chaos until new rules and social norms were established to restore the order that the COVID-19 pandemic's sudden and rapid spread had disrupted. This confusion and chaos, accompanied by fear and anxiety, led to numerous problems. Uncertainty-induced irrational human behavior has frequently caused the pandemic to spread even further. From an ethnomethodological perspective, while we can rationally explain people's social world construction processes and methods, the abrupt shift in social order and routines has supplanted this rationality with irrational human behavior due to uncertainty. Chaos and confusion have struck the cognitively structured construction patterns of human beings and thrown the individual into an environment without rules. Similar to Garfinkel's breaching experiments, the destruction of certain actional and cognitive trajectories plunges individuals into a state of confusion. In conclusion, COVID-19 confusion necessitated the establishment of a new order in cognitive space.

As previously mentioned, the COVID-19 pandemic, which impacted all members of society, instilled fear and anxiety in individuals, leading them to engage in irrational coping practices. Since these coping practices took place outside of a certain mental pattern in the face of an unexpected situation, the irrational state of the action occurred. The COVID pandemic had not yet compelled individuals to establish a new order through established methods. This means that although individuals, as members of society, rationally perform the routines they have established, it is inevitable that they will perform irrational acts in the event of a sudden disruption of these routines. Being a member of a society also entails engaging in the behaviors of other members. In other words, mimicking the collective actions of social groups helps individuals avoid psychological exclusion and anxiety. People in Türkiye experienced this psychological and sociological state during the initial stages of the COVID-19 process, following the announcement of the first restrictions on social interaction. For example, people who heard for the first time that there would be a curfew attacked bakeries and grocery stores out of fear of going hungry and thirsty, even though they were told that the curfew would be short-lived and that pastry shops would remain open (Euronews, 2020). Surplus products were even stored in homes. In a short period of time, the shelves of many markets were empty and there was a stampede in bakeries and markets due to the density. In such a situation, the pandemic infected more people due to the intensity of human interaction. It is obvious that such behaviors and actions are irrational.

This is important as it reminds us of *herd behavior/herd psychology*. Although Garfinkel emphasizes that there is a relationship between routines and rational action (Garfinkel, 1967) and rational choice theorists such as P. Blau, G. Homans and J. Coleman emphasize that there is consistency between preferences and rational action¹ (Wallace & Wolf, 1999/2018), it should be said that irrational action is more prominent when it comes to herd behavior. Indeed, since herd behavior is also attributed to the behavior of animal groups, irrationality gains more validity. Nevertheless, it should be noted that herd behavior emerges in two ways: rational and

¹ It must be said that this issue is also controversial. The issue of whether the intellect or the will directs human beings more has caused serious debates among some theorists. For example, the Schopenhauerian understanding argued that reason is the servant of the will and that volitional acting (socially) has occurred in every period of history (Larrain, 2013). Moreover, the characterization of human beings as an ideological animal from the Althusserian point of view, and more of a volitional animal from the Schopenhauerian, Nietzschean and W. Paretoist point of view, reveals that human beings are not completely rational in their actions.

irrational (Akin, 2017). Some authors refer to irrational herding behavior as limited rationality in the sense of acting under the influence of some emotions based on behavioral finance theory (Medetoğlu & Saldanlı, 2019), while others refer to it as rational stupidity or rational irrationality (Aktan, 2020). There is much evidence to characterize the flocking to markets and bakeries during the COVID period as irrational herd behavior. From an ethnomethodological perspective, we can rationally explain members' participation in the group and their adherence to its behavior, but it's irrational to act without thinking. From this, we can conclude that joining the group as a member is not always beneficial and that human actions are at least as irrational as they are rational.

In addition, we can say that people who do not know what to act when faced with a sudden change of order enter into a fierce struggle with each other for the distribution of resources that they think are scarce due to the anxiety of starvation. Here, we observe that those pursuing individual interests, such as obtaining necessary food from markets and bakeries as quickly as possible, unite around a shared objective and engage in a simultaneous fight to achieve it. These people, who look like a herd community from the outside, aim to grab the necessary food and take it home as soon as possible (BBC News Türkçe, 2020). The irrational, volitional human being's tendency to compete fiercely with its rivals and act before everyone else is similar to the arena of power struggle in the common habitats mentioned by Darwin. Indeed, life is an area for living things' power struggles, according to Darwin's "theory of evolution." (Çelik, 2011). However, this fierce struggle actually has no logical side. Because people fear starvation rather than the possibility of starvation. While primitive people struggled for scarce resources at the beginning of the COVID-19 pandemic, modern people struggled with each other due to the fear of starvation. In this case, the struggle of primitive people for scarce resources corresponds to a more rational act than modern people. Therefore, while the rationality of even the methods people create in normal times is questioned, in the conditions brought about by the methodlessness caused by COVID, people have exhibited an irrational attitude.

The concept of *stigmatization*, particularly prominent in the COVID process, provides another example of irrational actions and attitudes, formed by social cognition. We can evaluate the concept of stigmatization through the ethnomethodological concepts of *documentation method* and *reflexivity*. Indeed, according to Garfinkel, the documentation method is ultimately reflexive (Gönç Şavran, 2013). Because people frequently perceive events and individuals based on the mental patterns they create. As a result of adhering to the patterns in their minds, individuals tend to assess the situations they encounter based on these patterns unless they deviate from them. The patterns in the mind force people to think in a specific direction, preventing them from thinking differently, even when the situations vastly differ from their initial perceptions. In some cases, thinking according to patterns leads to stereotyping and stigmatization. This stigmatizes certain segments of society, leading to a judgment process based on these stigmas.

People have also tended to stigmatize specific segments during the COVID period. While stigmatization is not exclusively associated with the pandemic process, we can assert that it manifests more prominently in these situations. Because there is a tendency to find a scapegoat for the damage to people's welfare, we witness that stigmatization occurs more frequently in

situations where social comfort is in jeopardy, such as pandemics and migration. As Nuri Bilgin (2014) states in his book *Identity Construction*, it is a known fact that throughout history, societies have tried to explain disasters such as famine and disease that they could not cope with or the defeats they suffered by looking for scapegoats. For example, as a result of Syrian migration to other countries, individuals who were unwilling to share their prosperity unfairly stigmatized Syrians in their respective nations. The migration process stigmatized Syrians as scapegoats, while the COVID-19 process stigmatized Chinese as the disease's cause. However, the understanding developed towards both migrants and the Chinese is not a stereotype that suddenly emerges in such processes. We see that specific characteristics (for example, Syrians are traitors, dirty, and do not like to work; Afghans are hardworking and poor) are brought together, and a certain migrant profile is created in mind through the *documentation method*, and then an evaluation is made according to this profile, that is, the stereotype. Likewise, it is possible to say that stereotypes are formed as a sum of some characteristics attributed to the Chinese. For example, the Chinese eat all kinds of animals; they are dirty people, etc. Such discourses and stereotypes against the Chinese have gained validity both in Türkiye and other countries. One could argue that these discourses and stereotypes against the Chinese have become a form of belief. For example, John Cornyn, one of the US senators, stated that the Chinese are the cause of pandemics because they eat things like bats, snakes, and dogs and that the Chinese should be blamed for this (see Wu, 2020). According to Gee et al. (2020), assert that these discourses foster a specific stereotype and belief by linking disease to race. Because China is the center of cholera, plague, and leprosy, there has been a belief that the Chinese have been associated with the disease since ancient times. This belief has led to the attribution of certain characteristics to the Chinese. These characteristics bring to mind the ethnomethodological documentation method. Because during the COVID-19 pandemic, people reflected these beliefs and stereotypes about the Chinese. According to these beliefs and stereotypes about the Chinese, races are prone to certain diseases because they are biologically different. Therefore, society should exclude and isolate these individuals. This point is based on the renewal of the perception towards the Chinese during COVID-19. In reality, the fact that China was the epicenter of the COVID-19 pandemic led to the resurgence of old beliefs and stereotypes. Since the pandemic originated in China, the stigmatization of Chinese people as dirty and unclean, based on preexisting mental patterns, has become increasingly prominent during the COVID-19 pandemic. Because people scapegoated the Chinese, accusing them of causing the uncontrollable COVID-19 pandemic. (Gee et al., 2020).

In this regard, it is necessary to examine the content of some studies on Chinese stigmatization and racial discrimination. In their study, Devakumar et al. (2020) stated that discrimination against Chinese people increased after the spread of COVID-19 from Wuhan, China and that discrimination ranging from individual micro-aggressions or acts of violence to collective forms such as banning Chinese people from workplaces occurred. Edmond Ng (2020), on the other hand, stated that during the COVID-19 period, hate speech against the Chinese increased both in the media and in society (for example in France and the UK), the disease was seen as a fault of China, and racism and xenophobia increased in this context. On the other hand, Koller et al. (2021) found in their study that xenophobia against Chinese and Asian-looking people did not increase in Germany during the pandemic and that the

perception of Chinese people did not change much, except that coming together with Chinese people caused some concerns.

Although the Chinese do not fall into the category of disadvantaged groups, it should be noted that disadvantaged groups such as migrants, beggars, the homeless, and those suffering from COVID-19 disease were also subjected to stigmatization during the pandemic (Türkiye Psikiyatri Derneği, 2020). Devakumar et al. (2020) assert that the COVID-19 pandemic, which has the potential to affect everyone, has disproportionately affected people in lower socioeconomic groups, those with limited access to health services or precarious jobs, and migrants. This is an example of how infectious diseases can lead to the stigmatization of individuals with unrealistic or distorted stereotypes due to the circumstances surrounding the disease (Ertem, 2020). Behind this kind of stigmatization are stereotypes that these people are dirty/microbial. For example, the idea that migrants, beggars, or people experiencing homelessness may be contaminated because they live in poor conditions has reflexively led to the stigmatization of these people. This mindset has led to the stigmatization of disadvantaged groups. Here again, we can refer to the *documentation method* from ethnomethodology concepts. Because disadvantaged groups are frequently vulnerable and live in poor conditions, there is a prevailing belief that they can catch and spread the disease more quickly. Migrants, people without housing, beggars, and other marginalized groups are often the first to be stigmatized during pandemics. For example, Liu and Wan (2024) found in their research in Taiwan that policymakers did not take migrants into account enough when drafting emergency measures and restrictions, despite the fact that they make up 6.3 percent of the population, and that policymakers demonized migrant workers and victimized migrant spouses. In this process, it has also emerged as a fact that migrant workers are seen as disposable commodities and sources of COVID-19 infections (Walter & Glas, 2024).

It should also be noted that social stigmatization also occurred against COVID patients, who were rare in the early stages of the disease (Al-Ghuraibi & Aldossry, 2022; Hargreaves & Logie, 2020; Wilandika et al., 2022). Indeed, Mahmud et al. (2021) found that infected and suspected patients are largely stigmatized through local hatred and eviction, forced quarantine, obstruction of burial, mistreatment by the hospital and local administration, family neglect, and shunning by relatives. However, in the later stages of the process, stigmatization against COVID-19 patients decreased as it was not possible to stigmatize everyone due to the increase in the number of patients (coming out of the disadvantaged group) and the spread of the pandemic. Here, *reflexivity*, one of the ethnomethodological concepts, comes to the forefront. In fact, reflexivity refers to the self-reflexive state of continuous cause and effect affecting each other, i.e., circularity. The previously discriminatory attitude towards COVID patients has expanded to include them, as the discriminators themselves have also fallen ill. Thus, reflexively, the cause affected the effect and the effect affected the cause. In other words, the idea of stigmatizing those who get sick (cause 1) led to an increase in the number of stigmatized people as the stigmatizers also got sick over time (effect 1), and since everyone couldn't become stigmatized (cause 2), the idea of stigmatizing patients gradually decreased (effect 2). However, the perception (stereotype) that migrants, homeless, and beggars are infected has persisted, as they have always been in the minority/disadvantaged group.

It must be said that not only the people in the social sense but also state systems have undergone sudden changes in the face of this pandemic. In the end, just as people create a social order within the framework of social rules, they also put social institutions into regular functioning within the framework of certain rules. The disruption of the functioning of social institutions causes disruption of services. For example, among social institutions, health, and education have been the institutions that have undergone the most change in the face of this process and have obviously been the most affected. Since the treatment methods for COVID-19 disease are unknown and it is a disease encountered for the first time, both healthcare professionals and the routine functioning of healthcare institutions have entered into great uncertainty. The confusion and chaos caused the health system to collapse from time to time, and the deterioration of the health system caused mass deaths of patients. For this reason, the WHO Director-General declared a Public Health Emergency of International Concern on January 30, 2020, and published various regional plans to control the disease (WHO, 2023). The findings of Rathnayake et al. (2020) on the subject are important. According to the relevant study, during the first phase of the COVID-19 pandemic, WHO and other international health authorities focused their attention more on low- and middle-income countries, especially in Asia and Africa, due to their possible inability to control infectious diseases. Nevertheless, even the more advanced health systems have struggled to contain the pandemic. The most reliable health systems (e.g., the United Kingdom's National Health Service [NHS]) have eventually collapsed. In this context, the WHO Director-General's confessions on May 5, 2023 (WHO, 2023) revealed the severity of the situation. Below, we present the key highlights from the related statement.

- Health systems have been severely disrupted, with millions of people deprived of basic health services, including life-saving vaccines for children.
- It caused severe economic turmoil, wiping trillions from GDP, disrupting travel and trade, shutting down businesses, and driving millions into poverty.
- The closure of borders, restriction of movement, closure of schools, and millions of people experiencing loneliness, isolation, anxiety, and depression have caused serious social upheaval.
- COVID-19 has exposed and exacerbated political fault lines within and between countries. A flood of misinformation and disinformation has shaken trust between people, governments, and institutions.
- It has exposed the burning inequalities in our world, with the poorest and most vulnerable communities hardest hit and the last to access vaccines and other tools.

The most important of these explanations is that the COVID-19 pandemic revealed the fragility and weakness of countries' health systems. Because the collapse of the health system has shaken people's trust in the state and the medical world in general. The failure of the medical world and all countries in general to manage the pandemic process has led to reflexive reactions and public distrust of state institutions. The resulting distrust has reflexively led people to be skeptical of the developed vaccines and the given medicines. In fact, many patients refused to use the medication, even though doctors specifically recommended its use, because it could cause other side effects. Similarly, the emergence of anti-vaccine sentiment during COVID-19 is related to the loss of trust in governments and the healthcare system. In

other words, it is a reflexive reaction to the disruption of social institutions' functioning in ethnomethodological terms. In fact, in 2019, the World Health Organization (WHO) recognized anti-vaccination as a global threat to the world. Khadafi et al. (2022) examined the anti-vaccination movement on Twitter in three countries (Brazil, the United States, and Indonesia). According to the results of this study, 69.2% of Twitter hashtags associated with the COVID-19 vaccine in Brazil were negative, while this rate was 59.4% in the USA and 62.8% in Indonesia. Another study on the same topic on Twitter revealed a 22-times increase in anti-vaccine supporters in Türkiye after COVID-19 compared to pro-vaccine supporters (Durmaz & Hengirmen, 2022).

In addition, inequalities in socioeconomic status and access to health treatment have emerged in almost every country, including Türkiye, due to the pandemic. Especially in this process, the problems of various disadvantaged groups such as low-income groups, vulnerable people, minimum wage earners and various health workers and migrants have deepened (Kocabaş, 2020; Meçik & Aytun, 2020). This is because these people have both suffered economic collapse due to the pandemic (those practicing professions that are not suitable for working from home) and problems in accessing health treatment due to health insurance and financial problems. Arber and Meadows (2020) found that, due to COVID-19, low-income groups in particular and poor countries in general have problems accessing health care, and that the number of infections and deaths is higher in low-income groups, disadvantaged groups, and poor countries. Some studies conducted in Türkiye have also yielded similar results. Çıtak (2021) found that the incidence of COVID-19 disease and related mortality was higher in low-income classes than in high-income classes, that there was a strong positive correlation between social inequality and COVID-19-related deaths, and that COVID-19-related hospitalization and mortality rates were higher in regions with racial/ethnic minority proportions, living in poverty and those with the lowest education levels. In another study, it was determined that during the pandemic period, individuals with low socio-economic status, poor and disadvantaged groups experienced various problems in many areas, such as the continuation of working life, maintaining income, access to health services, continuing education, and participation in social life (Obuz, 2023). All these results show that the COVID-19 pandemic has greatly affected the functioning of social institutions in Türkiye and the world, and that the disorganization of social institutions such as the health system and the economic system has further increased inequalities between classes in access to various services and financial resources.

4. Ethnomethodological Evaluation of Social Order Reconstruction

Humans cannot live in chaos and confusion under any circumstances. After interpreting and making sense of every disruptive disaster that befalls them, they have to rebuild the order according to the new conditions. Otherwise, they think that there will be no livable life because people want to carry out their daily routines without thinking and without experiencing anxiety-induced discomfort.

In this regard, people had to rebuild order in light of the COVID-19 pandemic. Which methods and how they use them in the construction process—that is, how they reconstruct

the order—is important from an ethnomethodological point of view. Understanding how people reflect their practices on daily life while constructing the social world, and how these practices become routine over time, is also crucial. Ethnomethodologically, in order to understand the production, origins, affirmation, and presentation of rational acts, structurally differentiated organized practical activities of everyday life should be investigated and examined (Garfinkel, 1967). With the same logic, it is necessary to look at the reorganized structure of everyday life in order to understand the production, presentation, performance, and change of some practices that emerge during the transformation of disorder into order that comes with the COVID process. In other words, in order to know the meaning of some context-referential performances and doings, it is necessary to draw attention to the new order and the methods of constructing this order. For this, firstly, the construction process and construction methods of the order designed according to the pandemic should be subjected to analysis, and then people's practices should be evaluated according to this newly constructed order.

Since the pandemic is now a part of life, every practice must be evaluated and performed within the scope of pandemic measures. As a matter of fact, this obligation has become a collective obligation not only in the individual sense but also because it affects every member of society. Being collective necessitated the sanction power of the state. In other words, every wrong action against the pandemic was punished by the power of the state. So, how did the construction process of the new order against COVID take place, and what are the methods used in the construction process?

Firstly, people tried to understand this pandemic when it first emerged. They thought about the impact of the pandemic, how and why it was transmitted, its level of seriousness, its scope, what consequences it would have, and what disasters it would cause if it was not protected against the pandemic. This process is the process of *making sense* in the first place. In other words, it is an attempt to create a regular world by giving meaning (Schüttpelz, 2019). Subsequently, after people realized the seriousness of the situation, they tried to develop methods of protection against this pandemic. In other words, they went to *interpretation* after making sense. As a result of interpretation, people decided that methods of protection against the pandemic should be applied. They have tried to *create a new order* with the awareness that measures such as wearing masks, keeping social distance, and paying attention to cleanliness should be taken. Within the scope of protection measures, they reorganized the social world with a series of methods to be followed, including *mask*, *social distance*, and *cleanliness* rules, in order to prevent the spread of the pandemic (Sağlık Bakanlığı, 2020). The uncertainty/disorder and irrational behavior of people after the initial chaos caused by the pandemic necessitated the new order created collectively according to the pandemic as a result of understanding and interpretation of the existing situation and more rational behaviors shaped according to this order. In other words, they made situations or appearances understandable and rational (Atkinson, 1988). After these explanations, the production, execution, performance, change, presentation, and collective approval of some practices in the new organized order should be tried to be understood.

It is obvious that the COVID-19 pandemic has caused anxiety in people. Since it is impossible to live with anxiety, it has been inevitable to design a life according to the pandemic in the new

order created. For example, first of all, people have normalized living with masks and made them a personal part of themselves (Kiriş Yılmaz, 2021). Just as socks are a personal item that must be worn and must not be forgotten, the mask has become an item that must be worn and must not be forgotten. Even in the photographs taken, people did not take off their masks and started to pose with them. As if it is a normal object that should be on the body. Going even further, even masks in colours suitable for the dress have started to be produced, as in wedding dresses (TRTHaber, 2020). On the other hand, while the use of masks was accepted by the majority of the people, it was rejected by some segments. However, pro-mask people reacted to anti-mask people in order not to disrupt the order created according to the pandemic conditions. People who did not wear masks began to be shamed and warned in public. In a way, public opinion was formed to protect the new rules. According to a study investigating public reactions to the COVID-19 mask requirement in the US (Rains et al., 2022), it was found that pro-mask people reacted violently to groups who refused to wear masks and showed their reactions, especially through social media tools such as Twitter. Although the mask rule has disappeared over time, the use of masks was adopted by society during periods when the pandemic was at serious levels. Both official and unofficial reactions were given to those who did not. Because it was understood that the rules should be respected in order to prevent the anxiety and chaos created by the destructive effect of the pandemic in society. In ethnomethodological terms, after the *making sense* and *interpretation* process of the community members, it was concluded that the rule of mask use should be mandatory, and these rules were tried to be protected after the rules of the new order were established.

Close human relations have been minimized due to the social distancing rule. In fact, curfews have been declared in most countries to restrict social relations in cases where social distance is not beneficial. Due to the restriction of social relations, cultural or daily life practices that people have been accustomed to for years have suddenly changed and gained a different dimension and have been redesigned due to the pandemic. For example, the greeting method has completely changed, and only distant gestures have begun to be made without contacting the limbs of the body. In a similar study conducted in Switzerland, it was observed that greeting styles changed during the COVID-19 period and new greeting practices (elbow/foot handshake, air hug) emerged in this process (Mondada et al., 2020). Such new greetings are intended to maintain the distance designed for the pandemic. Also, family visits have been compulsorily restricted and intimate relations between close relatives have decreased. In fact, most of the family visits were conducted through video calls instead of face-to-face communication (Faraguna, 2023; Straker & Choi, 2021). In addition, traditional weddings and religious worship in Türkiye have also changed during the COVID-19 period. Weddings, which were always held as a cultural element in Türkiye, have been cancelled, and for this reason, people have married only through marriage ceremonies without weddings (Tarhan, 2022; İçişleri Bakanlığı, 2020). Even religious worship, an important spiritual cultural element of conservative societies, has been redesigned. Since religious worship is a ritual practice carried out collectively, it was distanced due to the pandemic (Kaplan, 2022). For example, while people praying in the mosque were praying without leaving a space between them in the pre-pandemic period, this order changed with the pandemic, and people started to pray by leaving a distance of one or two people between them without following the rules of congregation

(Çapcıoğlu & Kaya, 2021). However, it has not been possible for this act, which has been performed as a religious rule for years, to change in any other way.² In addition, the way religious worship is performed has become virtualized and has taken on new forms according to COVID-19. Not only Muslims, but also the worship of other major religions, have adopted the path of digitalization. Studies like Lorea et al. (2022) and Homewood (2022) have examined the ways of fulfilling various religious worships during the pandemic. The findings of relevant studies indicate that during the pandemic, religious worship has undergone a reorganization and has begun to take place through digital broadcasts. For example, new religious practices such as Facebook consultations with Chinese spirit mediums, televised mourning rituals of Muharram, Pentecostal tactile healing through Zoompartation, and Sufi dhikr through video conferencing applications have emerged.

The issue of cleanliness is another important rule. Although the issue of cleanliness reveals the human structure that paranoidly looks at every object as a germ at the beginning of the pandemic, this rule has started to relax over time and started to be done as a normal act of people. People started to pay much more attention to general cleanliness and pay more attention to personal hygiene, especially during the pandemic period. Reducing contact with objects and other people was done to minimise the risk of transmission of the microbe. Much more than the cleaning that is normally done has started to be done during the pandemic period and some people have reached the level of being a cleaning patient (Okray, 2021). Routine actions such as washing hands excessively and using disinfectants after touching each object have become commonplace. The fact that many people start washing their hands immediately after touching any object and adopt this situation as a routine rule is also among the behaviors acquired in the redesign of daily life. In addition, placing disinfectants at the entrance or inside of every closed space and ensuring that people use these disinfectants has also emerged as a rule made for the sake of cleanliness. Since the issue of cleanliness has become crucial during the pandemic, people have started to check whether the places they enter comply with hygiene rules and make decisions accordingly. For example, restaurants that pay attention to hygiene rules have become more preferred (Hoang & Suleri, 2021). Of course, this situation has also been valid in the preferences of other places. All these have been the behaviors and rules acquired in the reconstruction of daily life.

From an ethnomethodological and symbolic interactionist perspective, the formation of these new practices and their becoming consensual behaviors is important in terms of explaining how everyday life is constantly constructed and formed by people. According to the new conditions brought by the pandemic, everyday life has been reconstructed and rationalized by ethnos, that is, by agents, through different methods. This rationalized order has also been organized as a reordering of everyday life. Every practice has begun to take into account the risk of pandemic transmission. This is because every new social system, which is created by individuals with agreed rules, also causes a compulsory change in their acts and selves. In other words,

² When Muslims pray in congregation, they take care not to leave a gap between them. They hold the belief that the devil will infiltrate the space between them. However, the pandemic necessitated the reorganization of religious practices. This is evidence that rational thinking takes precedence over religious thinking in the modern world.

The social conflicts among the individual members of a given organized human society, which, for their removal, necessitate conscious or intelligent reconstructions and modifications of that society by those individuals, also and equally necessitate such reconstructions or modifications by those individuals of their own selves or personalities. (Mead, 1972, p. 309).

Mead's statement emphasizes that the changes we make in the social order in which we live necessarily require us to make changes in ourselves (Low, 2008). The fact that new social systems created under pandemic conditions develop new behaviors in individuals can be attributed to the aforementioned reason.

It is noteworthy that the collective practices, which have become habitual because of the pandemic, have created behavioral patterns that have been approved and agreed upon by everyone. In other words, after a certain period of time after the pandemic, new agreed practices gained meaning due to the fact that people formed a new order. The reason for this is that people must necessarily act prudently in the face of the pandemic. This point is again important from an ethnomethodological point of view. Because "the object of examination of ethnomethodology is the commonsense activities of ordinary members of society" (Swingewood, 2010). In addition, these commonsense activities are a collective achievement for Garfinkel. According to Garfinkel (1967), all "logical" and "methodological" features of action, every feature of the meaning of an activity, its facticity, objectivity, accountability, and sociality, should be treated as a possible achievement of socially organized common practices.

In addition to the reflection of new practices acquired in the reconstruction of daily life on behavior, there are also other issues that gained meaning during the pandemic period. For example, the word "pandemic" has been reflected in the Turkish spoken language with COVID-19 and has become a widespread concept by being used continuously (of course with the English version) (Kaya & Sarıçoban, 2021). Previously, the word pandemic was a word that ordinary people did not use much in daily life and did not even know its meaning. However, with the pandemic process, this word gained meaning and was frequently used by all segments of the public. From an ethnomethodological point of view, the word pandemic has gained meaning as *context-referential*. Because while this concept was never used and mentioned before, it started to make sense during the COVID-19 pandemic, that is, within its own context. In the same way, another concept that brings the COVID-19 pandemic to mind when used is the concept of "curfew." While this concept, when used in normal times, brings to mind restrictions due to extraordinary political events, when used during the pandemic, it started to bring to mind the meaning of people being locked in their homes with compulsory state intervention. In the same way, this concept has become a concept that has gained meaning and is frequently used in its context, that is, during the pandemic period (see Google Trends, 2020).

Another issue that needs to be addressed ethnomethodologically is the highlighting of people and countries that take into account the seriousness of the pandemic. During the pandemic period, fighting the pandemic seriously and applying the rules seriously was seen as the most important element of preventing the spread of the disease and obviously the only way out (due to the lack of a solution to the treatment of the disease). Therefore, the continuity of the pandemic measures was taken as a principle. Since this issue is important, people and

countries that maintained this seriousness in the later stages of the pandemic began to be shown as exemplary people and countries. For example, countries such as China and Germany, which took strict measures, were coded as exemplary countries (Deep Knowledge Group, 2020; Kaplica, 2020), and likewise, people who meticulously follow the rules in society were coded as exemplary people. This situation brings to mind the *documentation method*, which is an ethnomethodological concept. Because people first found the best ways to fight Corona in their minds and created the best pattern of the fight against the pandemic by combining the characteristics of the coping mechanism. Afterwards, they evaluated the people who followed the rules in the best way or the countries that implemented the rules in the best way according to this pattern they created in their minds.

Not only interpersonal relations but also the functioning of state institutions have changed significantly and have been reconstructed according to new rules and regulations. As a matter of fact, state institutions are structures that make human interactions possible. For this reason, it is imperative to reorganize them in order to minimize interaction. During this period, most of the work in government departments, including the private sector, was carried out remotely or with fewer staff in the institutions. Legislation has even been prepared for the order reconstructed according to the pandemic. For example, in Türkiye, the Ministry of Family, Labor and Social Services (2021) prepared a guide on remote working, and the International Labor Organization (ILO, 2020) published a guide on remote working during and after COVID-19. Especially the health and education sectors were redesigned within the framework of new rules. Education was carried out in the form of distance education with digital tools. Almost all schools either conducted face-to-face education on certain days of the week or conducted it completely remotely. Examples of distance education have started to be implemented in different but similar ways all over the world (Adak & Koç, 2022; Aristeidou & Cross, 2021; Azhari & Fajri, 2021; Can & Köroğlu, 2020; Erzen & Ceylan, 2020; Mishra et al., 2021; Shevchenko et al., 2021). Students and teachers have continued education through digital media tools by setting up devices in their homes. Such decisions were compulsorily imposed on teachers and students by the state. In other words, the state tried to minimize the effects of the pandemic by using its authority to design its institutional rules according to the pandemic conditions. In addition, the health sector was hit hard by the pandemic. Since health services were disrupted to a great extent and treatment methods were largely incomplete, new rules were created according to the pandemic. Due to the high number of patients and the unknown treatment method, hospitals started to deal only with seriously ill patients. In addition, people who tested positive were allowed to rest at home instead of hospitalization. Since the risk of infection in hospitals was high, as few people as possible were treated in hospitals. Dental treatments were suspended during this period, and dentists were used as personnel in the fight against the COVID-19 outbreak. Treatment of non-fatal diseases was postponed as much as possible due to the pandemic. All these new rules were made to mitigate the impact of the pandemic and to rebuild the system according to the pandemic conditions.

However, although the seriousness of the pandemic and deaths was largely preserved in the minds at first, after a certain period of time, this situation began to seem normal to people. In the early times of the pandemic, people were terribly scared through the media, and through horrifying videos, the coronavirus was portrayed in a way that directly killed people (Radley et

al., 2023). Naturally, people started to live in complete isolation in a paranoid state. So the level of seriousness has been much higher. However, over time, people began to see both the disease itself and deaths due to the disease as normal and to get rid of the paranoid situation a little.

As the impact of the COVID-19 pandemic began to decline by the end of 2022, the traces of the pandemic gradually began to fade from memory. The COVID-19 pandemic, which disrupted the normal functioning of life, was no longer a vital problem, deaths began to be considered normal, and the disrupted daily life practices were reorganized. For this reason, the practices, discourses, and thoughts that took place in people's lives during the pandemic period no longer made any sense. So much so that in some countries, restrictions imposed due to the pandemic started to be protested. With the lifting of COVID-19 procedures, people who got used to the new order started to oppose all kinds of sanctions that require restrictions. The reason for this is to prevent the rebuilt order from being disrupted again. Because any global risk that endangers human life has to be normalized after a certain period of time. This is necessary in order to live without anxiety and to forget the pain of death. For example, although approximately 1 million people die from HIV/AIDS (UNAIDS, 2023) and 10 million people die from cancer (WHO, 2022) every year, these deaths are considered normal, and people who die from these diseases are not questioned. Likewise, COVID-19 disease has become a part of human life and normalized like other diseases. As a matter of fact, living a carefree life without thinking in the established order of social life is a compulsory necessity in order not to remember death. Otherwise, it may become impossible to try to perform a life on the stage of life full of pain.

As a result, since the objective and mental world that people create operates within certain rules and order, the only remedy against the change of this order is to re-establish order and live without worry and thought. Since the habitual order of social life was disrupted due to the COVID-19 pandemic, people sought ways to re-establish order. They had to stop experiencing constant anxiety and put life into its normal or normalized functioning. In other words, both in periods when the pandemic maintained its seriousness and in normal periods when the pandemic was alleviated, people redesigned the social world according to the conditions with common consensus. In the ethnomethodological sense, the normalization of events and phenomena that disrupt order over time, the creation of new normals, and the creation of rules according to new normals are intended to reconstruct the social world and re-establish meaning.

5. General Evaluation and Conclusion

Ethnomethodologically, people's norms, values, and rules are not immutable objects, but constantly constructed realities. Because daily life practices are not strict mental doctrines and facts that are accepted by people as they are and transferred to other individuals unchanged. Therefore, the existence of an order is only possible through the rational and prudent activities of individuals who subject it to a continuous construction process.

However, individuals often do not think about whether the practices they perform are meaningful or not. In fact, they do not think much about changing and rationalizing these

practices. They just continue to follow the rules of the previously established order as other individuals in the society do. Because people do not want to live in the disorder of a life with unclear rules that requires constant confusion and thinking. Although people continue to follow the socially agreed practices in the same way and do not think much about doing otherwise, they change the rules they inherited from their ancestors and the existing society in accordance with their own interests after a while and make new rules subject to their order.

The change of social rules generally occurs in a spontaneous manner. Individuals acquire new practices after thinking and interpreting the rules they inherited from their predecessors differently. As new practices become routine, rules undergo changes. However, spontaneous and evolutionary changes are not subject to a process that proceeds only in this way. Major social events, pandemics, or natural disasters in human life also upset the order of life and reshape social rules. For example, rebellions against the old order, such as the bourgeois uprising against feudalism and the emergence of secularism against scholasticism, change the future lifestyle to a great extent. However, such changes are the result of long-term and bloody processes. Since natural disasters and pandemics are sudden and more acute situations, people try to find immediate solutions to such situations. Therefore, the process of change and reconstruction occurs in a short period of time.

In this context, the COVID-19 outbreak is one of the phenomena that disrupted social rules and forced the reconstruction of order. The contagiousness of the disease, which rose with the intense human relations of the global world, struck a sudden blow to the social order. The stupor of the blow threw social life into great uncertainty in the first place. This pandemic, which disrupted the functioning of the social order, led to the restriction of human relations all over the world. The reflection of the restriction on all social environments made it essential to organize a life according to the pandemic. Therefore, the COVID pandemic has emerged in a way that both disrupts and changes order and causes the reconstruction of order.

Since the measures taken to prevent the contagion of the pandemic directly affect social life, the evaluation of the pandemic in a sociological context has a special importance. Because ultimately, the most basic rule of preventing the spread of the pandemic is the restriction of human relations. The efforts of the people, who lived their lives within the normal functioning of the old order, to correct their lives, which were dragged into chaos and chaos due to the pandemic, led to both traumatic events and the reconstruction of human relations at a different level. Therefore, the ethnomethodological interpretation of human reactions to the chaos and chaos created by the pandemic and the reconstruction of order after the pandemic is the main purpose of this study. Because in this way, it is possible to analyze both the irrational and rational aspects of people.

Pandemics are an issue that should be taken into consideration as they constitute a global risk. Because, as Beck puts it, although one side of modernity is perceived as a process of renewal, the other side represents a world of life full of risks (Beck, 1992). The fact that risk threatens everyone causes people to take new measures against new risks and to find ways to rebuild the order disrupted by risks. For this reason, the pandemic is serious enough to be the subject of research in both sociology and other disciplines. Improving health systems in the face of the pandemic, revealing the sociocultural and economic effects of the pandemic as it

causes social outrage, protecting the rights of disadvantaged groups during pandemics and ensuring social sensitivity, especially with the support of the state, are research topics that should be taken into consideration in studies on the pandemic.

ACKNOWLEDGEMENT

—

FUNDING

No financial support was received from any person or institution for the study.

ETHICS

The author declares that this article complies with ethical standards and rules.

AUTHOR CONTRIBUTION

Coşkun Sağlık | General contribution rate: 100%

The author has confirmed that there is no other person who meets the authorship condition of this study.

CONFLICT OF INTEREST

The author declares no conflict of interest.

References

- Adak, M. M., & Koç, M. (2022). COVID-19 pandemi döneminde uygulanan uzaktan eğitim sürecinde bilişim teknolojileri öğretmenlerinin deneyimlerinin incelenmesi [Examining information technology teachers' experiences in the distance education process during the COVID-19 pandemic]. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 30–45. <https://doi.org/10.29065/usakead.1038646>
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). Covid-19 döneminde uzaktan çalışma rehberi [Remote Work Guide During the Covid-19 Period]. Retrieved July 04, 2024, from <https://www.csgeb.gov.tr/media/68338/kiplas-covid-19-doneminde-uzaktan-calisma-rehberi-26022021.pdf>
- Akın, I. (2017). Davranışsal finans açısından yatırımcıların kararlarının incelenmesi [Behavioral finance in terms of the evaluation of investor decisions]. *International Journal of Academic Value Studies*, 3(15), 11–21. <http://dx.doi.org/10.23929/javs.446>
- Aktan, C.C. (2020). *Davranışsal politik iktisat*. L-T Akademia.
- Al-Ghuraibi, M. A., & Aldossry, T. M. (2022). Social Stigma as an outcome of the cultural repercussions toward COVID-19 in Saudi Arabia. *Cogent Social Sciences*, 8(1), 1–17. <https://doi.org/10.1080/23311886.2022.2053270>
- Allan, K. (2006). *Contemporary social and sociological theory*. Sage Publications.
- Arber, S., & Meadows, R. (2020, March 23). Class inequalities in health and the Coronavirus: A cruel irony? *The Blog of the Department of Sociology at the University of Surrey*. <https://blogs.surrey.ac.uk/sociology/2020/03/23/class-inequalities-in-health-and-the-coronavirus-a-cruel-irony>
- Aristeidou, M., & Cross, S. (2021). Disrupted distance learning: The impact of Covid-19 on study habits of distance learning university students. *Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning*, 36(3), 263–282. <https://doi.org/10.1080/02680513.2021.1973400>
- Arnado, J. M., Kabelen, M. A. M., & Doron, R. O. (2022). The accomplishment of spirituality in the everyday pandemic life of religion-practicing Filipinos. *Journal for the Study of Spirituality*, 12(1), 36–49.
- Atkinson, P. (1988). Ethnomethodology: A critical review. *Annual Review of Sociology*, 14(1988), 441–465. <https://doi.org/10.1146/annurev.so.14.080188.002301>
- Azhari, B., & Fajri, I. (2021). Distance learning during the COVID-19 pandemic: School closure in Indonesia. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 53(7), 1934–1954. <https://doi.org/10.1080/0020739X.2021.1875072>
- Barber, M. (2020). George Psathas: Phenomenology and ethnomethodology. *Human Studies*, 43(3), 343–351. <https://doi.org/10.1007/s10746-020-09538-3>
- BBC News Türkçe. (2020, April 11). Sokağa çıkma yasağı ilan edilmesiyle fırın ve marketlerin önünde uzun kuyruklar oluştu [Following the declaration of the curfew, long lines formed in front of bakeries and markets]. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52251144>
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a new modernity*. Sage Publication.
- Bilgin, N. (2014). *Kimlik inşası* [Identity construction]. Mediform Matbaacılık.
- Breitnauer, J. (2019). *The Spanish Flu Epidemic and its influence on history: Stories from the 1918–1920 Global Flu Pandemic*. Pen and Sword History.

- Can, N., & Köroğlu, Y. (2020). Covid-19 döneminde yaygınlaşan uzaktan eğitimin değerlendirilmesi ve eğitim emekçileri açısından incelenmesi [The evaluation of remote education that became widespread during the Covid-19 period and its examination from the perspective of educational workers]. *Madde, Diyalektik ve Toplum*, 3(4), 370–380.
- Cuff, E. C., Sharrock, W. W., & Francis, D. W. (1998). *Perspectives in sociology*. Routledge.
- Çapcıoğlu, İ., & Kaya, E. (2021). *Pandemi döneminde Türkiye’de dini hayat: din görevlileri örneğinde din hizmetlerine genel bir bakış* [Religious life in Türkiye during the pandemic: A general overview of religious services through the example of religious officials]. Diyanet-Sen. <https://www.diyanetsen.org.tr/kitaplar/pandemidinihayat.pdf>
- Çelik, İ. (2011). Kıtık ve rekabet: Rekabetin negatif sonuçları [Scarcity and competition: The negative consequences of competition]. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1), 1–12. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiibd/issue/2697/35624>
- Çetin, E. (2017). *Gündelik hayata sosyolojik bakmak* [Looking at everyday life from a sociological perspective]. Siyasal Kitabevi.
- Çıtak, N. (2021). Toplumsal eşitsizlikler ve Covid-19 [Social inequalities and COVID-19]. *Toplum ve Hekim*, 36(3), 198–217.
- Davidson, C. (2012). Ethnomethodology and literacy research: A methodological “road less travelled”. *English Teaching: Practice and Critique*, 11(1), 26–42.
- Deep Knowledge Group. (2020). COVID-19 Regional Safety Assessment (200 Regions). Retrieved July 16, 2024, from <https://www.dkv.global/covid-safety-assessment-200-regions>
- Denney, D. (2006). *Risk and society*. SAGE Publications.
- Dennis, A. (2011). Symbolic interactionism and ethnomethodology. *Symbolic Interaction*, 34(3), 349–356. <https://doi.org/10.1525/si.2011.34.3.349>
- Devakumar, D., Shannon, G., Bhopal, S. S., & Abubakar, I. (2020). Racism and discrimination in COVID-19 responses. *The Lancet*, 395(10231), 1194. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30792-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30792-3)
- Diamond, J. (2002). *Tüfek, mikrop ve çelik-insan topluluklarının yazgıları* [Guns, germs, and steel - The fates of human societies] (Ü. İnce, Trans.). TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. (Original work published 1997).
- Doğan, B., & Oral, S. (2020). Toplumsal gerçekliğin inşasında etnometodoloji ve simgesel etkileşimcilik kuramlarının etkisini kavramak [Understanding the effect of the theories of ethnometodology and symbolic interactions in the construction of social reality]. *Hafıza: Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 39–50. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hafizadergisi/issue/55303/742782>
- Dowling, M. (2007). Ethnomethodology: Time for a revisit? A discussion paper. *International Journal of Nursing Studies*, 44(5), 826–833. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2006.05.002>
- Drury, J., & Stokoe, E. (2022). The interactional production and breach of new norms in the time of COVID-19: Achieving physical distancing in public spaces. *British Journal of Social Psychology*, 61(3), 971–990. <https://doi.org/10.1111/bjso.12513>
- Durmaz, N., & Hengirmen, E. (2022). The dramatic increase in anti-vaccine discourses during the COVID-19 pandemic: A social network analysis of Twitter. *Human Vaccines & Immunotherapeutics*, 18(1). <https://doi.org/10.1080/21645515.2021.2025008>
- Ertem, M. (2020). COVID-19 Pandemisi ve sosyal damgalama [COVID-19 pandemic and social stigmatization]. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 135–138. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ikcusbfd/issue/55773/740099>
- Erzen, E., & Ceylan, M. (2020). COVID-19 salgını ve uzaktan eğitim: Uygulamadaki sorunlar [COVID-19 Pandemic and distance education: Problems in implementation]. *EKEV Akademi Dergisi*, 24(84), 229–248. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71841/1154770>
- Euronews. (2020, April 10). *Türkiye’de sokağa çıkma yasağını duyanlar marketlere akın etti* [People flocked to markets after hearing about the curfew in Türkiye]. <https://tr.euronews.com/2020/04/10/turkiye-de-sokaga-c-kma-yasag-n-duyanlar-marketlere-ak-n-etti>
- Faraguna, A. (2023). Supporting family video visits during COVID-19: The experiences of the Community Restorative Centre. *Current Issues in Criminal Justice*, 35(4), 440–446. <https://doi.org/10.1080/10345329.2023.2203284>
- Frith, J. (2012). The history of plague - Part 1. The three great pandemics. *Journal of Military and Veterans’ Health*, 20(2), 11–16. <https://doi-ds.org/doiink/11.2021-22485863/JMVHVol20No2>
- Garfinkel, H. (1967). *Studies in Ethnomethodology*. Prentice-Hall.
- Gee, G. C., Ro, M. J., & Rimoin, A. W. (2020). Seven reasons to care about racism and COVID-19 and seven things to do to stop it. *American Journal of Public Health*, 110(7), 954–955. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2020.305712>
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji* (C. Güzel, Çev.). Kırmızı Yayınları.
- Google Trends. (2020). <https://trends.google.com/trends/explore?date=2020-01-01%202020-12-31&geo=TR&hl=tr>
- Gönç Şavran, T. (2013). Etnometodoloji [Ethnomethodology]. S. Uğur (Ed.), *Modern Sosyoloji Tarihi* (ss. 144–174). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hays, J. N. (2009). *The Burdens of disease epidemics and human response in western history*. Rutgers University Press.
- Hargreaves, J. R., & Logie, C. H. (2020). Lifting lockdown policies: A critical moment for COVID-19 stigma. *Global Public Health*, 15(12), 1917–1923. <https://doi.org/10.1080/17441692.2020.1825771>

- Hoang, T., & Suleri, J. (2021). Customer behaviour in restaurants before and during COVID-19: A study in Vietnam. *Research in Hospitality Management*, 11(3), 205–214. <https://doi.org/10.1080/22243534.2021.2006921>
- Homewood, N. J. (2022). Zoompartation: Benny Hinn's touch in Zoom healing. *Religion*, 52(2), 250–264. <https://doi.org/10.1080/0048721X.2022.2051804>
- International Labour Organization [ILO]. (2020, May 18). An employers' guide on working from home in response to the outbreak of COVID-19. <https://www.ilo.org/publications/employers-guide-working-home-response-outbreak-covid-19>
- İçişleri Bakanlığı. (2020, June 24). *Düğün törenlerinde uygulanacak tedbirler* [Measures to be implemented at wedding ceremonies]. <https://www.icisleri.gov.tr/dugun-torenenlerinde-uygulanacak-tedbirler>
- Jacobsen, J. Kr. S., Farstad, E., Higham, J., Hopkins, D., & Landa-Mata, I. (2021). Travel discontinuities, enforced holidaying-at-home and alternative leisure travel futures after COVID-19. *Tourism Geographies*, 25(2–3), 615–633. <https://doi.org/10.1080/14616688.2021.1943703>
- Kaplan, S. (2022). Covid-19 sürecinde ibadetler; Değişim ve süreklilik [Worship during the Covid-19 process: Change and continuity]. *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi*, (3), 68–105. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/darulhadisdergisi/issue/74182/1180128>
- Kaplıca, K. (2020, April 20). COVID-19 salgınında hangi ülkeler daha başarılı? [Which countries are more successful in the COVID-19 pandemic?]. Doğrulukpayı. https://www.dogrulukpayi.com/bulten/covid-19-salgininda-hangi-ulkeler-daha-basari?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwNi0BhA1EiwAWZaANDxttSVVPPVf5JifgnJuxBEuGyQINHPfr3jjs2FMyFJZehi57CsBoCFsQQAvD_BwE
- Kaya, M., & Sarıçoban, S. (2021). Google arama hacmi verileri ile Türkiye'de Covid-19 pandemisine ilişkin kavramların değerlendirilmesi [Evaluation of concepts relating to the COVID-19 pandemic in Türkiye with Google search volume data]. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 7(3), 489–504. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaysad/issue/67428/1050140>
- Keck, F. (2019). Postscript: Epidemic villains and the ecologies of nuisance. In C. Lynteris (Ed.), *Framing Animals as Epidemic Villains: Histories of Non-Human Disease Vectors* (pp. 229–237). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-26795-7_9
- Khadafi, R., Nurmandi, A., Qodir, Z., & Misran. (2022). Hashtag as a new weapon to resist the COVID-19 vaccination policy: a qualitative study of the anti-vaccine movement in Brazil, USA, and Indonesia. *Human Vaccines & Immunotherapeutics*, 18(1). <https://doi.org/10.1080/21645515.2022.2042135>
- Kiriş Yılmaz, N. (2021). Pandemi karşısında 'maske' takan insan [The Person who has wore a "Mask" against to Pandemic]. *Tabula Rasa: Felsefe ve Teoloji*, 2020(34), 35–52. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tabula/issue/60521/888983>
- Kocabaş, A. (2020, September 17). Eşitsizlik ve COVID-19 [Inequality and COVID-19]. In *TTB Covid-19 Pandemisi Altıncı Ayı Değerlendirme Raporu* (pp. 394–414). Türk Tabipler Birliği. https://www.ttb.org.tr/kutuphane/covid19-rapor_6.pdf
- Koller, J. E., Villinger, K., Lages, N. C., Brünecke, I., Debbeler, J. M., Engel, K. D., Griebler, S., Homann, P. C., Kaufmann, R., Koppe, K. M., Oppenheimer, H., Radtke, V. C., Rogula, S., Stähler, J., Renner, B., & Schupp, H. T. (2021). Stigmatization of Chinese and Asian-looking people during the COVID-19 pandemic in Germany. *BMC Public Health*, 21(1), 1296. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11270-1>
- Kubacka, M., Luczys, P., Modrzyk, A., & Stamm, A. (2023). Pandemic rage: Everyday frustrations in times of the COVID-19 crisis. *Current Sociology*, 71(5), 887–904. <https://doi.org/10.1177/00113921211050116>
- Larrain, J. (2013). *Ideology and cultural identity: Modernity and the third world presence*. John Wiley & Sons.
- Linstead, S. (2006). Ethnomethodology and sociology: An introduction. *The Sociological Review*, 54(3), 399–404. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2006.00622.x>
- Liu, S. J. S., & Wan, T. L. A. (2024). COVID success? For whom? Examining the political representation of migrants in Taiwan. *Ethnic and Racial Studies*, 1–23. <https://doi.org/10.1080/01419870.2024.2362455>
- Lorea, C. E., Mahadev, N., Lang, N., & Chen, N. (2022). Religion and the COVID-19 pandemic: Mediating presence and distance. *Religion*, 52(2), 177–198. <https://doi.org/10.1080/0048721X.2022.2061701>
- Low, J. (2008). Structure, agency, and social reality in Blumerian symbolic interactionism: The influence of Georg Simmel. *Symbolic Interaction*, 31(3), 325–343. <https://doi.org/10.1525/si.2008.31.3.325>
- Mahmud, A., Zaman, F., & Islam, M. R. (2021). COVID-19 syndemic, stigmatization, and social vulnerabilities: A case of Bangladesh. *Local Development & Society*, 3(2), 242–266. <https://doi.org/10.1080/26883597.2021.1952846>
- Maynard, D. W., & Clayman, S. E. (1991). The Diversity of Ethnomethodology. *Annual Review of Sociology*, 17(1991), 385–418. <https://doi.org/10.1146/annurev.so.17.080191.002125>
- Mead, G. H. (1972). *Mind, self and society*. The University of Chicago Press.
- Meçik, O., & Aytun, U. (2020). COVID-19 döneminde eşitsizlikler: Çalışma içerikleri ve ücretler [Inequalities in the COVID-19 Era: Work contents and wages]. *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 11(18), 1–26.
- Medetoğlu, B., & Saldanlı, A. (2019). Sürü davranışının hisse senedi fiyat hareketliliğine etkisi: BİST 100 örneği [The impact of herd behavior on stock price mobility: The BIST 100 Case]. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 1191–1204. <https://isarder.org/index.php/isarder/article/view/826>
- Meyer, C. (2019). Ethnomethodology's Culture. *Human Studies*, 42, 281–303. <https://doi.org/10.1007/s10746-019-09515-5>

- Mishra, S., Sahoo, S., & Pandey, S. (2021). Research trends in online distance learning during the COVID-19 pandemic. *Distance Education*, 42(4), 494–519. <https://doi.org/10.1080/01587919.2021.1986373>
- Mondada, L., Bänninger, J., Bouaouina, S. A., Camus, L., Gauthier, G., Hänggi, P., Koda, M., Svensson, H., & Tekin, B. S. (2020). Human sociality in the times of the Covid-19 pandemic: A systematic examination of change in greetings. *Journal of Sociolinguistics*, 24(4), 441-468. <https://doi.org/10.1111/josl.12433>
- Mostowlansky, T. (2016). "The very act of cutting": Ethnomethodology, interaction and the emic-etic debate. *Method & Theory in the Study of Religion*, 28(4/5), 400–420.
- Ng, E. (2020). The pandemic of hate is giving COVID-19 a helping hand. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*, 102(6), 1158–1159. <https://doi.org/10.4269/ajtmh.20-0285>
- Obuz, A. (2023). *Covid-19 salgını sürecinin ortaya çıkardığı toplumsal eşitsizlikler üzerine sosyolojik bir analiz* [A sociological analysis on social inequalities revealed by the Covid-19 Pandemic process] [Master's thesis, Ordu University]. <http://earsiv.odu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11489/5410>
- Okray, Z. (2021). COVID-19 Pandemisi ve obsesif kompulsif bozukluk [COVID-19 pandemic and obsessive compulsive disorder]. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(3), 588–604. <https://doi.org/10.18863/pgy.829348>
- Özsöz, C. (2007). Harold Garfinkel ve Etnometodoloji [Harold Garfinkel and Ethnomethodology]. *Sosyoloji Notları Dergisi*, (1), 4–8.
- Pollner, M. (2012). Reflections on Garfinkel and ethnomethodology's program. *The American Sociologist*, 43(2012), 36–54. <https://doi.org/10.1007/s12108-011-9146-x>
- Radley, K., King, N., & Wager, N. (2023). A thematic analysis investigating the impact of COVID-19 on the way people think and talk about death and dying. *Mortality*, 29(3), 416–430. <https://doi.org/10.1080/13576275.2023.2169824>
- Rains, S. A., Harber, P., Warner, E. L., & Leroy, G. (2022). Public responses to COVID-19 mask mandates: examining pro and anti-Mask anger in tweets before and after state-level mandates. *Communication Monographs*, 89(4), 539–557. <https://doi.org/10.1080/03637751.2022.2043555>
- Rathnayake, D., Clarke, M., & Jayasinghe, V. I. (2020). Health system performance and health system preparedness for the post-pandemic impact of COVID-19: A review. *International Journal of Healthcare Management*, 14(1), 250–254. <https://doi.org/10.1080/20479700.2020.1836732>
- Quére, L. (2012). Is there any good reason to say goodbye to "Ethnomethodology"? *Human Studies*, 35(2), 305–325. <https://doi.org/10.1007/s10746-012-9234-0>
- Sağlık Bakanlığı. (2020, September 29). Maske, mesafe ve temizlik. Bu üç tedbirde birleşelim (Kamu Spotu). [Mask, distance, and cleaning. Let's unite in these three measures]. (Public Service Announcement). COVID-19 Bilgilendirme Platformu. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-73287/maske-mesafe-ve-temizlik-bu-uc-tedbirde-birleselim.html>
- Samaddar, R. (2020). *Borders of an epidemic, covid 19 and migrants workers*. Calcutta Research Group.
- Scambler, G. (2020). Covid-19 as a 'breaching experiment': Exposing the fractured society. *Health Sociology Review*, 29(2), 140–148. <https://doi.org/10.1080/14461242.2020.1784019>
- Schüttpelz, E. (2019). From documentary meaning to documentary method: A preliminary comment on the third chapter of Harold Garfinkel's studies in ethnomethodology. *Human Studies*, 42(2), 221–237.
- Shevchenko, V., Malysh, N., & Tkachuk-Miroshnychenko, O. (2021). Distance learning in Ukraine in COVID-19 emergency. *Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning*, 39(1), 4–19. <https://doi.org/10.1080/02680513.2021.1967115>
- Straker, J. K., & Choi, M. S. (2021). Facility and family communication during the COVID-19 visit restriction: Early perspectives of family members. *Journal of Gerontological Social Work*, 64(8), 902–913. <https://doi.org/10.1080/01634372.2021.1969714>
- Swingewood, A. (2010). *Sosyolojik düşüncenin kısa tarihi* [A short history of sociological thought] (O. Akinhay, Trans.). Agora Kitaplığı.
- Tarhan, E. (2022). Covid-19 salgını nedeniyle geleneklerin sanal ortama taşınması: Evlenme örneği [The transfer of traditions to virtual environments due to the COVID-19 pandemic: The example of marriage]. *Folklor Akademik Dergisi*, 5(3), 603–615. <https://doi.org/10.55666/folklor.1146636>
- Torabi, M. A. (2010). Ethnomethodology and conversational analysis. *Journal of English Language Teaching and Learning*, 53(217), 156-165.
- TRTHaber. (2020, June 15). *Cerrahi maskeler gelinliklerin parçası oldu* [Surgical masks have become part of wedding dresses]. <https://www.trthaber.com/foto-galeri/cerrahi-maskeler-gelinliklerin-parcasi-oldu/26603/sayfa-1.html>
- Türkiye Psikiyatri Derneği. (2020). COVID-19 ve damgalama [COVID-19 and stigmatization]. <https://psikiyatri.org.tr/uploadFiles/243202019327-DamgalanmaCOVID.pdf>
- UNAIDS. (2023). Global HIV & AIDS statistics–2020 fact sheet. Retrieved December 14, 2023, from <https://www.unaids.org/en/resources/fact-sheet>
- Wallace, R. A., & Wolf, A. (2018). *Çağdaş sosyoloji kuramları* [Contemporary sociological theory: Expanding the classical tradition] (L. Elburuz & M. R. Ayas, Trans.). Doğu Batı Yayınları. (Original work published 1999).
- Walter, S., & Glas, S. (2024). The political representation of minoritized groups in times of crisis: Covid-19 and beyond. *Ethnic and Racial Studies*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/01419870.2024.2362318>

- Whitehead, K. A. (2019). Using ethnomethodology and conversation analysis to study social categories: The case of racial categories in South African radio talk. In S. Laher, A. Fynn, & S. Kramer (Eds.), *Transforming Research Methods in the Social Sciences: Case Studies from South Africa* (pp. 251–264). Wits University Press.
- Wilandika, A., Gartika, N., & Salami, S. (2022). Social stigma against individuals with COVID-19: scale development and validation. *Health Psychology and Behavioral Medicine*, *11*(1). <https://doi.org/10.1080/21642850.2022.2155166>
- WHO. (2022, February 3). Cancer. World Health Organization. Retrieved December 12, 2023, from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cancer>
- WHO. (2023, May 5). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing – 5 May 2023. World Health Organization. Retrieved June 27, 2024, from <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing--5-may-2023>
- Worldometer. (2023). Covid-19 coronavirus pandemic. Retrieved December 25, 2023, from <https://www.worldometers.info/coronavirus>
- Wu, N. (2020, March 18). GOP senator says China “to blame” for coronavirus spread because of “culture where people eat bats and snakes and dogs”. USA Today. <https://www.usatoday.com/story/news/politics/2020/03/18/coronavirus-sen-john-cornyn-says-chinese-eating-bats-spread-virus/2869342001/>